


TAYLOR · INSTITUTION
DOMI NUS ILLU MINA TIO MEA


TAYLOR INSTITUTION
DOMI NUS ILLU MINA TIO MEA

Valdemar Bennike,
Juleaften 1874 fra
Forpagter Kristensens

Haandbog
i
Middelalderens Historie

Efter de bedste Kilder.

Et Forsøg

af

Nik. Fred. Sev. Grundtvig.

Anden Udgave.

Kiøbenhavn.
Karl Schønbergs Forlag.
Thieles Bogtrykkeri.
1862.



Fortale.

Middelalderens Historie efter de bedste Kilder maa vel kaldes et Værk, der bringes seent tilveie, saa naar denne Bog fører saa stor en Titel, da maa dens Forfatter enten være meget indbildsk eller giøre Regning paa billige Læsere, saa billige, at tage de end ikke den blotte Villie i Gierningens Sted, glemme de dog gierne hvad der fattes for hvad der findes. Men saa billige Læsere giør jeg ogsaa virkelig Regning paa, da det første Forsøg altid, videnskabelig talt, maa være Fuskeri, og kan desuagtet giøre meget Gavn; og er nærværende Arbeide ikke det første Forsøg paa, efter de bedste Kilder, at sammenkiæde hele Middelalderens Historie, saa er de Forrige dog ubentvivl andre danske Læsere ligesaa ubekiendte som de er mig. Vist nok skal ved denne Leilighed Gibbon og Johannes Müller baade hæderlig og taknemmelig ihukommes, thi den Ene af dem har bidraget uberegnelig til at kiende og den Anden til at skatte Middelalderen, men Ingen af dem har dog prøvet paa med Flid at skille de Begivenheder, der havde kiendelig Indflydelse paa det Hele, fra dem, der kun angik de enkelte Folkefærd, og at sammenkiæde dem til en Middelalderens Verdenshistorie. Gibbons berømte Værk om Romer-Rigets Tæring og Helsot (the decline and fall of the Roman Empire) har imidlertid ved et Lykketræf, eller dog rettere ved Engelsk-

mandens gode Øie til det Store og skarpe Blik for det Virkelige, faaet mere Lighed end noget andet mig bekiendt med en saadan Historie; thi ved at begynde med Trajan og ende med Konstantinopels Indtagelse, har han først truffet til at tage Middelalderen i sin rette Udstrækning, og ved at sammenfatte dens Hovedstæder: Rom og Konstantinopel, vandt hans Fremstilling en Middelpunkt, hvorom alle Hovedbegivenheder temmelig godt kunde samles. At han ikke benyttede denne Fordeel, men kastede de store Blokke ved Siden ad hinanden, som det kunde falde, kom nu vel mest af en vis Skiødesløshed og Mangel paa Smag, som falder Engelskmanden naturlig; men selv naar han havde ordnet bedst, vilde Bygningen dog baade blevet skiæv og ufuldstændig, forbi han miskiendte Christendommens velgiørende Virkninger og oversaae aldeles Nordens Vigtighed, saa han fandt aldrig de rette Aarsager til det Gode, men kun til det Onde.

Hvad nu Valget og Anordningen i denne Haandbog angaaer, da har jeg stundom havt saa ondt ved at blive enig med mig selv, at det maatte synes et Vidunder, om jeg blev det med Alle, men i de fleste Tilfælde har jeg dog overbeviist mig om, det kan ei anderledes være, naar Begivenhederne selv skal hjemle sig deres Rang og forsvare deres Plads. Kun mod tre Ting kan der vel i denne Henseende giøres grundede Indvendinger, og kun om to har jeg lige til Slutningen været tvivlraadig. Der kan nemlig vel, som jeg paa sit Sted har vedgaaet, reises temmelig stærke Indvendinger mod Islændernes Optagelse i Haandbogen, men selv om de skulde findes uigiendrivelige, var min dobbelte Partiskhed, baade som Nordbo og Historieskriver, dog altfor stærk til, at det enten kunde nytte mig eller gavne Læseren at bekæmpe den, saa tvivlraadig har jeg kun været om Tydskere og Bøhmere, som, hvis de læste Bogen, bestemt vilde savne Endeel, de maaskee havde Ret til at finde.

Om denne Udeladelse nu i Grunden kommer af et Horn, jeg har i Siden paa Tydskerne, og af en vis Fornemhed, hvormed jeg seer de slaviske Folk over Hovedet, det giver jeg Læseren at betænke, men beder ham troe mig paa mit Ord, at det i saa Fald er mig ubevidst, hvad han sagtens kan, da Bogen giver Exempler nok paa, at jeg beskriver meget, der kun er mig ilde tilpas.

Hvad nu Tydskerne angaaer, da prøvede jeg paa at parre dem med Italienerne, som var det Selskab, de i Middelalderen syntes selv at vælge, men jeg fandt deres Kongers Forhold til Italien saa aldeles personligt, at jeg hverken kunde afvinde dette Forhold noget folkeligt Præg eller turde paatvinge det mindste Skin deraf. Skulde altsaa Tydskland, efter Otto den Stores Dage, tiltrække sig vor særdeles Opmærksomhed, maatte det være ved sine indvortes Anliggender, men disse var for mine Øine saa udstykkede, at man ikke ved nogen Konst kunde faae Samling paa dem, og Kiven, som de tydske Konger yppede med fremmede Fyrster om „Rang og Titler", syntes mig kun en Trætte om Keiserens Skiæg. Vist nok forberedtes der i Tydskland noget Stort giennem Middelalderen, men hverken var det af statshistorisk Art, ikke heller skulde man vel selv i Kirkens eller Skolens Historie have let ved at finde en Række af Kiendsgierninger, der viiste Udviklingen, saa hvad vi derom veed staaer udentvivl bedst i Indledningen til Tydsklands Historie i Nyaarstiden. Da jeg nu tillige fandt, at end ikke Albert Kranz havde vovet sig til en Tydsklands-Krønike i Middelalderen, opgav jeg ogsaa at giøre Forslag dertil, og maa nu lade den kyndige og upartiske Læser dømme, om min Trivlraadighed desuagtet har reist sig af en ond Samvittighed i Grunden, eller blot af den historiske Frygt, vi Danskere har for at rage i Strid med saa strænge Herrer, som de tydske Recensenter har været. Glipper imidlertid alt Andet, faaer jeg trøste mig med, at større historisk Uret kan jeg umuelig

have gjort Tydskland, end alle nytydske Historieskrivere har gjort mit Fæderneland.

Hvad nu Bøhmerne skulde anke paa, maatte naturligviis være, at Hussiter-Krigen ei syntes mig vigtig nok til egenlig Omtale i Middelalderens Verdenshistorie, men Aarsagen, hvi jeg ikke ved Slutningen af Kirke-Rigets og Kors-Togenes Historie berørte den, var netop min forudfattede protestantiske Mening om dens særegne Vigtighed, og da jeg dog ikke siden, uden ved et halsbrækkende Spring, kunde komme til den, blev den, kun mod min Villie, aldeles uberørt. Ved nu at tænke efter, syntes mig ogsaa, den kun var et Varsel for Religions-Krigene i Nyaarstiden og berørtes altsaa bedst i Indledningen til deres Historie, men da det skulde være et underligt Misgreb af En selv, man ei skulde finde en Undskyldning for, tør jeg her ikke stole paa eget Ombømme.

Saameget om Ubeladelserne, der for Resten, i Sammenligning med andre Haandbøgers Tragten efter Fuldstændighed, er saa mangfoldige, at de ei her kan opregnes, endsige forsvares; og komme vi nu til Kildevalget og Kildebrugen, da er Opgaven netop i Middelalderens Historie saare vanskelig, og udkrævede, for ret at løses, enten endeel Forarbeider, som endnu fattes, eller langt flere Kundskaber og langt mere Tid og Flid, end man kan vente af en enkelt Mand, saa jeg kan blot sige, at jeg har anvendt alt hvad jeg havde, og næsten mere Tid end jeg kunde, paa at finde og benytte de bedste Kilder. Allerede i min Ungdom vedgik jeg, at en Verdenshistoriker egenlig skulde kunne alle Sprog og have læst alle Bøger, men forlangte ogsaa billigt Hensyn taget paa Umuligheden deraf og paa Johannes Müllers Misgreb, der anvendte hele sin Tid paa Forberedelsen, saa han fik ingen til Udførelsen; og den Læseverden, der virkelig ønsker sig almeenhistorisk Oplysning og Vidskab, maa naturligviis ønske, at vi heller, ved at give Udbyttet af vore ufuldendte Studier til Priis, ud-

sætte os for endeel Irettesættelser, end at vi tage det med os i Graven. Hvad man i denne Henseende kan kræve af os, er kun, at vi skal være forholdsviis dygtige til det store Værk, vi sukke paa, og, ved aldrig at nævne andre Kilder, end dem vi virkelig har brugt, giøre det let baade for Venner og Fiender, baade for Misundere og Medhjelpere, at opdage vore Feil og Mangler, saa hine i en Hast kan rettes og disse afhjelpes. Naar belæste Folk for Resten her finde en Sag anderledes fortalt end ellers, da vil det sædvanlig komme deraf, at kun faa Skribenter har saa gode historiske Bogsamlinger til Tjeneste som vi Kiøbenhavnere, og at det er blevet en indgroet Uskik af ældre og nyere Beretninger selv at sammensætte en Fortælling, som ellers ingensteds findes, hvorimod jeg strængt har villet holde mig til den Efterretning, som Tid og Sted og Omstændigheder giorde troværdigst. Først paa denne Maade kan nemlig Kildebrugen blive til virkelig Nytte og Oplysning, medens man kun skuffer baade sig selv og Læseren, ved vel at anføre de bedste og nærmeste Efterretninger, men dog i Fortællingen sammenblande dem med egne Giætninger eller med Udladelser af Andre, der, efter Omstændighederne, umuelig kan afhjemle deres Ændringer. Dette Uvæsen har imidlertid under Romer-Aaget taget saaledes Overhaand, at de Fleste mene, man ikke blot med god Samvittighed kan, men skal og maa, til Oplysningens Fremme, rette eller beklippe og udfylde „overtroiske" eller „barbariske" Vidners Udsigende, enten efter eget Skiøn, eller dog efter Andres, der, om end langt borte fra Begivenheden, dog baade tænkte og skrev mere „classisk". Selv Sismondi, den ædle Genfer af pisansk Herkomst, der dog har mærket Uraad hos Classikernes Abekatte og lægger særdeles Vægt paa Samtidighed og Nærværelse hos Hjemmelsmændene, kan dog ikke bare sig for alt imellem at rette eller forbedre Malaspinis eller Villanis Efterretninger

efter Machiavell, der et Par Hundrede Aar senere gjorde Vind i Historien med hvad han stjal fra de Gamle.

Med denne liden Fortale anbefaler jeg da mine Landsmænd et Arbeide, jeg længe har ønsket at see, men gruet for at røre med en Finger; og mine egne Forestillinger om Middelalderen har derved vundet saa meget i Sammenhæng, Bestemthed og Tydelighed, at hvem der kan lystes ved at læse Bogen, vist ikke vil fortryde det. At nu ogsaa ret Mange og især de Unge kunde læse den med Lyst, var vist nok mit Ønske og ved Værkets Begyndelse mit Haab, men saavidt jeg har kunnet mærke, er det dog ikke Tilfældet, og hvad Ungdommen angaaer, tager Bogen vel Skade for Hjemgiæld, da jeg nok seer, Fortællingerne er sædvanlig for korte og Bemærkningerne for lange til at huge dem. Ældre Folk derimod, som ønske at ordne og benytte deres historiske Kundskaber, burde vist ikke lade sig afskrække af Bemærkningerne, som de har Lov til at springe over, men trods al anden Uenighed give mig Ret i, at kun naar man saaledes stræber at gaae til Bunds og giør med Anstrængelse sit Bedste, vil vi i boglig som i enhver Henseende kunne udrette noget, der er værdt at nævne og bane Vei for Efterfølgerne.

Saaledes tager jeg, indtil videre, Afsked med min historiske Læser, thi for det Første kan jeg af mange Grunde ikke levere den tredie Deel af Værket, der skulde omfatte Nyaarstiden, saavidt vi har seet den, og om jeg nogensinde skal kunne det, synes tvivlsomt, thi saa stort et Offer, som jeg ved Middelalderens Historie har maattet bringe, hverken kan eller vil jeg bringe ved de senere Aarhundreders, der vist nok høilig kunde trænge til at blive drøftet og reengjort, men er os dog baade langt tydeligere og af mindre Vigtighed end de forrige fuldstændige Tidsrums. Maatte jeg ellers uden Fortrydelse i denne Henseende raade mine Landsmænd noget, da skulde de tage mig i Tjeneste som Historieskriver, mens jeg lever, og lokke mig til at være flittig,

thi Rimsmede seer dog ogsaa i Historien bedst, hvad der virkelig er stort og smukt og hvad der rimer sig, det Ene med det Andet; men de er baade lidt flygtige og lidt magelige af Natur, saa der maa støde mange særdeles Omstændigheder sammen og løbe meget Vand til Strande, før En af dem bekvemmer sig til det vedholdende og tit smaalige Arbeide, Verdenshistorien i vore Dage kræver, som blandt andet er at gaae i Hestemøllen med Plautus, ved at læse de mange kiedsommelige Bøger, hvori Latinerne og deres Efterlignere har ormstukket og mølædt, eller parteret og radbrækket den uskyldige Historie. Hos mig har nu engang Skjalden og Bogormen svoret sig i Fostbroder-Lag, som „de græske Tvillinger", saa Skjalden maa, for Venskabs Skyld, tit slide Tiden i de Dødes Rige, og vil da gierne giøre hvad han kan til Danmarks Ære og Nordens Gavn, som en ordenlig Verdenshistorie med den deraf udspringende menneskelige Vidskab unægtelig vilde være; men kan mine Haandbøger kun med Nød og neppe komme ud, da bliver jeg rimeligviis i mine koldsindige Dage saa kied og leed ad Historieskrivningen, at jeg for Alvor smider Pennen og lærer mig til at giøre Svovlstikker, som intet Hovedbrudd koste mig, men som Folk sætte Priis paa. See, om der da imorgen igien opstaaer en Skriver, Hælvten Skjald og Hælvten Bogorm, der, efterat have giennemgaaet en saadan Skiærsild som jeg, vil tage fat, hvor jeg slap, og skrive de Haandbøger i Nyaarstidens, i Nordens, i Kirkens, i Poesiens og, saavidt muligt, i hele Literaturens Historie, som jeg har længe havt i Hovedet, og turde endnu faae Tid til at føre i Pennen, see, det er et stort Spørgsmaal, hvorpaa man ikke skulde lade det komme an, blandt andet, fordi jeg da ikke blev et opmuntrende, men et afskrækkende Exempel. Jeg veed jo nok, at Mange ansee min gammeldags Tro for en slem Overtro, der burde udryddes, men, alt andet fraregnet, maa man jo dog, som fornuftige Folk, indsee, at hvad der ikke

med Magt lod sig giøre i forrige Tider, da man i Almindelighed var anderledes kraftig og virksom, lader sig mindre giøre nu, saa alt hvad der nu skal lykkes, maa skee med List og med Læmpe. Da jeg derfor nu er bleven billig eller dog klog nok til at unde hvad jeg kalder Vantro hos Andre ligesaa frit Spillerum, som hvad Andre kalde Overtro hos mig, bør man jo for sin egen Skyld af al Magt fremme mine Bestræbelser med Mund og Pen, for Folkelighed, Modersmaal og verdenshistorisk Oplysning om Menneskelivet, thi det er noget, vi kan allesammen have godt af, og trænge allesammen til, for at handle klogelig og virke heldig for hvilketsomhelst andet Maal og Øiemed. Vedblev man derfor at hindre isteden for at fremme denne min ikke blot uskyldige men fra alle Sider høist ønskelige Virksomhed, da var det blot, fordi man virkelig elskede Døden og Afmagten og Taabeligheden høiere end Livet og Kraften og Vidskaben, og hvad Følgen deraf maatte blive, det har vi dog vel allesammen Oplysning nok til at forudsee.

September 1836.

Middelalderen.

Menneskeslægtens Levnetsløb, som ved Overgangen til Middelalderen kræver en egen Opmærksomhed, ansees af Mange for et tomt Hjernespind, og forudsætter en os saa ubegribelig Forbindelse og Sammenhæng mellem vore Forfædre og Efterkommere, igiennem os, at selv hvor Troen derpaa har vedligeholdt sig, finder den sig dog for det meste saa beleiret af Tvivl, at den trænger til hurtig Undsætning. Ingen Støtte kan nu vel være kraftigere end Almeen-Historien selv, der bevidner dette Levnetsløb, men vi giøre dog vel i at afvæbne en heel Hær af Indvendinger med den jævne Bemærkning, at „Menneskeslægtens Levnetsløb" er kun et uegenligt, billedligt Udtryk for, hvad man ellers maatte kalde Menneskelivets gradvise Udvikling til Klarhed over sig selv; thi vel forudsætter en saadan samme, os endnu ubegribelige, Forbindelse mellem de hinanden afløsende Slægter, men Udtrykket behager os, og det er en langt større Understøttelse for en vaklende Tro, end man sædvanlig beregner. Herved mindes vi desuden om, at det os Ubegribelige hænger paa det nøieste sammen med alle

Menneskekiønnets Fortrin for de Umælende, som det ikke blot er en vanskelig Sag at nægte, men for Mennesket en betænkelig Sag at fraskrive sig, og endelig er det en stor Trøst ved alle ubegribelige Ting kun at tænke sig dem saaledes indtil videre, da vi ikke blot kan finde os i, men føle en egen Fornøielse ved, at noget Stort, tilsyneladende Ubegribeligt, en Tidlang spænder vor Nysgierrighed til det Høieste, naar vi kun tør haabe at faae den tilfredsstillet, uden at Storheden derved formindskes. Nu er det unægtelig en stor Tanke, at tænke sig Menneskekiønnet giennem Aartusinder i uafbrudt Virksomhed, ikke blot for, som Dyrearten, med Guddommens Hjelp, trods Døden i det Enkelte, at vedligeholde Livet i det Hele, men for tillige at naae et tilsvarende stort Maal, hvortil enhver Tidsalder og enhver Slægt har bidraget sit, og hvorved alle Tiders Mennesker, som have havt det i Sigte, kan og skal forenede glæde sig, hvad jo vil være Tilfældet, dersom Menneskelivet engang bliver klart over sig selv i alle sine Forhold, og bliver sig derved Guddomskraft bevidst til at opvække sine Døde, og i alle sine Skikkelser føre et evigt, saligt Liv. Tanken er nu vistnok dristig, men at der dog er en Menneskeaand, som kan fatte den og arbeide paa dens Udførelse, det er en Kiendsgierning, som jeg allerede tilstrækkelig beviser ved at skrive derom, og Læseren ved at fatte min Mening; thi begge Dele forudsætte aabenbar ikke alene, at der har været saadan en Menneskeaand til, men at der er saa endnu, siden vi staae i levende Forbindelse med den.

Om nu denne Tanke blot er en Grille af Menneskeaanden, eller en velgrundet Formodning, den har om sin Art og Bestemmelse, det er vistnok et stort Spørgsmaal,

men ogsaa meget for stort til, at Enkeltmanden paa fri Haand kan afgiøre det; thi da det angaaer Menneskekiønnet i det Hele, saa angaaer det det aabenbar kun i det Enkelte, forsaavidt som det Enkelte tager Deel i det Hele, og det var dog vel intet Under, om Menneskearten, ved Brug af alle sine Kræfter giennem Aartusinder, kom i det Hele langt videre, end den, med saare indskrænkede Kræfter giennem mindre end et Aarhundrede, kommer i det Enkelte hos En af os. Om den store Tanke holder Stik, er altsaa ingenlunde et eget Spørgsmaal for hver især, men et almindeligt for hele Menneskeslægten, som kun Almeen-Historien kan gyldig besvare. Det Eneste, Enkeltmanden, blot ved Kundskab til Menneskelivet i sig selv og i sin nærmeste Omgivelse, fornuftigviis kan sige herom, er, at da Menneskelivet i det Hele kun er virksomt giennem lutter Enkelte, saa maa dets Virksomhed, hvorvidt den saa end gaaer, dog altid ligne Menneskelivet i det Enkelte og speile sig deri. Dette er imidlertid en langt større Oplysning end det ved første Øiekast synes, thi vi behøve nu ikke at kiende stort til Menneskelivet i forrige Tider, for strax at kunne skiønne, at der virkelig fra Slægt til Slægt finder en Forandring Sted, der ligner den, vi spore hos os selv og alle Enkeltmænd imellem Vuggen og Graven. Dette maa nemlig blive klarere, jo længere Tiden rykker frem, og det er derfor ingenlunde noget nyt at sammenligne Tidsaldrene i Verdenshistorien med Omskiftelserne i Enkeltmandens Liv: de ældste Tider nemlig med vor Barndom og Ungdom, Middelalderen med vore Manddomsaar, og den nyere Tid med Alderdommen; kun er Sammenligningen sædvanlig betragtet kun som en Vittighed, der ei kunde giøre mindste Krav paa videnskabelig

Gyldighed. Da vi imidlertid alle ere enige om, at Oplysningen i de sidste Tider kiendelig er steget, saa vi i mange Henseender er klogere end vore Fædre, saa indseer man let, at enten maa Menneskelivet i det Hele have udviklet sig i samme Orden, som i det Enkelte, eller det maatte have udviklet sig i en anden, da det er klart, at stille, som Dyrelivet, har det ikke staaet, hvor den ene Slægt blev klogere end den anden. Kan derfor Menneskelivet, som kun er virksomt giennem lutter Enkelte, umuelig udvikle sig efter andre Love, end det hos alle Enkelte følger, saa kan vi forud være visse paa, saa langt tilbage som Menneskehistorien gaaer, at spore en aandelig Udvikling af vor Art i det Store, der paa det nøieste svarer til den, vi i det Smaa kan erfare hos os selv.

Med Rette tale vi derfor om et stort Levnetsløb af Menneskeslægten igiennem Aartusinder, da vi giennem Jødernes og de Christnes Skrifter kan stave os saalangt tilbage og udfinde, hvilket Tidsrum det er, de gamle Græker og Romere har beskrevet; og har nu mangen Enkeltmands aandelige Levnetsløb paa Jorden endt sig med den saligste Vished om Udødelighed, da er det neppe for dristig en Formodning, at Menneskelivet i Slægten vil slutte med en herlig Seier over Døden! Da denne Seier imidlertid maa udvikle sig giennem Menneskelivets Forstand paa sig selv i sin Heelhed, saa see vi her paa een Gang Historiens Vigtighed og Videnskabelighedens høie Bestemmelse, trøstes derved lettelig over hvad Alderdomsskrøbelighed, der, tilligemed Oplysningen, maatte være indtraadt i vor Tidsalder, og advares kraftig imod enhver Miskiendelse af det Menneskelige under nogensomhelst Skikkelse, hvorved vi aabenbar kun fordunkle vor Indsigt, for-

sinke, og, saavidt det staaer til os, forspilde Menneskekiønnets Seier.

Naar vi nu fra dette Stade betragte Oldtidens Historie, da har det ingen Nød, vi deri skulde miskiende Billedet af Slægtens aandfulde, men ogsaa lettroende, letsindige, viltre og balstyrige Ungdom, men vel staae vi ved Oldtidens ulyksalige Slutning megen Fare for at miskiende Guddoms-Præget i Menneskekiønnet. Den slutter nemlig med et Verdens-Rige, hvis herskende Folk ei kiender noget mere guddommeligt end at undertvinge og undertrykke alle Andre, og dog er dette Røverfolk med Rette blevet herskende, da baade Ebræer og Græker, og alle de andre Folk, vi ved dem har lært at kiende, aabenbar ødelagde sig selv og frembragte en Forvirring, hvorunder et ordenligt Tyranni blev et nødvendigt Onde.

Heraf synes nemlig at følge, at hvordan det end har sig i det Enkelte, er Mennesket dog i det Hele bedst tjent med at blive ved Jorden og betragte sig selv som et fornuftigt Dyr, da der enten ingen Guder er til, eller de misunde og knuse Menneskekiønnet, hvor det vover at ligne dem og eftertragte Deel i deres Frihed og Udødelighed. Vi skal imidlertid betænke, at hvad der er galt for alle de Enkelte, umuelig kan være godt for det Hele, og at Indlemmelsen af hele den dannede Verden i Romerriget er ingenlunde en Fortsættelse, men en voldsom Forkortelse af Slægtens Levnetsløb, ligesom naar en Ungersvend, for gientagne Forbrydelser, dømmes til evigt Slaveri, og har hverken Kræfter, Mod eller Rum til mandig Virksomhed, men gaaer som unaturlig Olding kun Graven og Fortvivlelsen imøde. Herved stadfæstes nemlig den ebraiske Anskuelse af

Mennesket, som skabt i Guds Billede til Udødelighed, men forført og faldet i Barndommen, uddrevet af sit Paradis, og dømt som en Synder til Døde; thi deraf kan vi paa den mest fyldestgiørende Maade forklare os hele Slægtens Ungdomsliv, saavel i de mange Folkefærd, der udgik fra Guds Aasyn, opgav Udødeligheden, slog Øinene til Jorden og nedgravede sig med Flid i den, som hos de Faa, der vel bevarede Mindet om deres høie Byrd og Lysten til Livets Krone, men smigrede sig dog med falske Indbildninger og tilsatte Kræfterne i vilde Udsvævelser, til de faldt i Bøddelens Hænder, som, trods al sin Lumpenhed, dog i dette Stykke var den guddommelige Retfærdigheds Tjener, og havde, mens han udførte den Almægtiges Domme, nødvendig Lykken med sig.

Nu gjaldt det altsaa: om den ebraiske Anskuelse af Guddommen vilde stadfæste sig ligesaa godt som den af Mennesket, og det lod sig forudsee, den vilde; thi den Strid, hvori Jødernes Folkeliv giennem hele dets Blomstertid laae med deres egne Propheters Anskuelse, beviste noksom, at den var ikke efter deres Hjerte, saa, var den sand, var den ogsaa guddommelig. Man maatte altsaa vente, at Guddommens Naade og Miskundhed vilde aabenbare sig ligesaa klart i Slægtens Levnetsløb, som Retfærdigheden, og at der efter Døden ved Faldet vilde times en Opreisning til Livet, saa Folkene, udfriede fra Mørkets Magt, oversattes i Guds elskelige Søns Rige. Dette havde nemlig de ebraiske Propheter spaaet under mangfoldige Vendinger, og en af de Sidste, Daniel, havde udtrykkelig sagt, at i „Jern-Rigets" Dage vilde Himlens Gud stifte et evigt Rige, for hvilket alle andre skulde falde.

Det er derfor ganske i sin Orden, at „Verdens Frelser" fødes under August, og at Himmeriges Rige kommer tilsyne midt i Helvedes-Riget under Nero, just da den store Skarpretter, ved Jerusalems Forstyrrelse, fuldender sit Værk, og maa nu, da alle Misdæderne er henrettede, bruge Øxen til de Uskyldige, for aabenbar at forbryde det Liv, han, ved hyklet Iver for „Retfærdigheden, hidtil har fristet.

Med Christusriget, dette Særsyn paa den store Skueplads, der med hele Verden i Sigte, udvikler en forbausende Kraft, hermed begynder aabenbar en ny Tidsalder i Slægtens Levnetsløb, og naar den skal svare til Afvexlingen i Enkeltmandens Liv, maa det være Slægtens Hjertetid; thi efter Ungdommens Flygtighed følger hos os Alle, som end har Kraft tilbage, en vis Adstadighed, da vi sætte os fast i et eller andet, som har vundet vort Hjerte, det være nu en Tankegang, en Kvindefavn, en egen Syssel, eller hvad det vil, og kæmpe for dette vort „Livstykke" til det Yderste. At nu ogsaa de første Christne satte sig fast i deres Tro og kæmpede for den til det Yderste, uden at bryde sig om, det var den visse Død, det veed man nok; men, ved at betænke os et Øieblik, skal vi finde, det var Tilfældet med alle Slags Folk, som gjorde Opsigt i Middelalderen: med Araber og Tyrker, saavelsom med Paver og Munke, Riddere, Konstnere og Gildesbrødre, immer var det enten en egen Tro, en vis bestemt Virksomhed, eller en nagelfast Tanke, som havde vundet deres Hjerte, og hvorom hele deres Liv dreiede sig. Naar vi derfor vil lade Middelalderen, og hvad der virkede i den, videnskabelig vederfares Ret, da maae vi aldrig glemme, det var „Følelsens Tid," der ligesaalidt kan undværes, som „Indbildningskraftens" eller „Forstandens," naar et menneskeligt

Levnetsløb skal være fuldstændigt, og dernæst maae vi gribe i vor egen Barm, for at lære, hvorledes Følelsen, naar den er de andre Sjælekræfter overlegen, afrunder Menneskelivet. Da vil det aldrig falde os ind, enten at Middelalderen skulde være feilfri, eller at dens Billede er mindre elskværdigt, fordi den havde andre baade Feil og Fortrin end Oldtid og Nutid; men vi vil blive opmærksomme paa, at ligesaavel som der gives en aandløs Følelse, der, naar den bliver herskende, fornedrer Mennesket til Dyrene, saaledes gives der ogsaa en aandløs Indbildning og Forstand, der, naar de blive herskende, giør netop det samme, og at det navnlig er en saadan „aandløs Forstand," der i den nyere Tid har miskiendt og nedsat Middelalderen, og under Navn af „Sandselighed" erklæret alt Aandeligt i sin hjertelige Skikkelse for aandløst. Hvor denne aandløse, af sit eget Intet opblæste, Forstand er blevet enevældig, nytter det nu vist nok ligesaa lidt, som hvor den dyriske Følelse hersker, at tale Aandens Sag; men dog er det let at bevise ethvert fornuftigt Menneske, at, da alle vore Konster og Haandværker stamme fra Middelalderen, kunde vi ikke ønske den borte, og hvor Forstandens aandelige Retning kun er blevet skiæv ved den Brøst, Menneskenaturen har under alle Former, der vil det sikkert hjelpe at betragte Middelalderen med stadigt Hensyn paa „Kvinden," som ikke tilfældigviis, men ganske nødvendig i den spiller en Hovedrolle. Kvinden er nemlig, som vi alle veed, den menneskelige Følelse i egen Person, og minder hun os end for tidt i Livet om den første Kvinde i Paradiis, er hun dog ogsaa alle Dage et ligesaa veltalende som gyldigt Vidne om, at Menneskeaanden ingenlunde er indskrænket til Phantasiens og Forstandens Former, men har netop i Følelsen sin yndigste

og mest levende, skiøndt vist nok tillige sin skrøbeligste, Naturskikkelse paa Jorden. Indbildningskraften ligner nemlig en Fugl, der kun ved at dale kommer til at berøre Jorden, medens Følelsen ligner en Blomst, rodfast i Jorden, der kun i Duften kan hæve sig til Himlen; men des beundringsværdigere er den Middelalder, Menneskeslægten ved Hjelp af Christendommen fik, og især den ægte „christne Kvinde," hvor vi i Livet er saa lykkelige at møde hende, thi der er Duften blevet til Nattergalslag, og Blomsten slaaer kun Rødder i Jorden med den dybe Følelse, at Himmel og Jord er i Slægt og skal fyldes af en og samme Herlighed!

Hvad der nu især skulde hindre Forstanden fra at miskiende Middelalderens aandige Præg, det er det Samme, som skal hindre enhver „Moders Søn" fra at miskiende det Dybe hos Kvinden, der, naar det fyldes af Kraften fra det Høie, er det mest Himmelske paa Jorden, altsaa „Moderforholdet," hvori Følelsen staaer til Forstanden, ligesom Kvinden til os alle, paa den gamle Adam nær, der paa en Maade var Fader baade til Moder og os, ligesom Phantasien paa en besynderlig Maade danner Følelsen og ægter den. Men derfor er ogsaa Forstanden, skiøndt eensartet hos os alle, i Grunden ligesaa forskiellig, som den mest dyriske Følelse er fra den Aandeligste, og den Svageste fra den Stærkeste, og da dog Forstanden altid, hvor den kommer til Bevidsthed, befinder sig i en Slags Fjederham eller Fugleskabning, vil den altid vurdere Følelsen efter den Følelse, hvoraf den selv er udsprunget, ligesom vi alle naturlig betragte „Kvinden", som vi betragte vor Moder.

Anvende vi nu dette paa vort Forhold til Middelalderen, da see vi strax, det er umueligt, at Araberen og Tyrken, hvis

Moder, i det Store som i det Smaa, var en af hans Faders Slavinder, kan betragte Middelalderen saaledes som en af os christnede Europæer, hvis Moder var hans Faders tro Ægtefælle, og for hvis Vugge der blev sunget: vel er Manden ikke af Kvinden, men Kvinden af Manden, men dog er der ligesaa lidt Mand uden Kvinde, som Kvinde uden Mand i Herren; thi ligesom Kvinden er af Manden, saa er Manden ved Kvinden og Alt af Gud!

Uagtet vi derfor ingenlunde maae oversee, at selv paa Araber og Tyrker virkede den ebraiske Anskuelse og den christelige Forklaring, er det dog indlysende, at „Christenheden" indeslutter den egenlige Skueplads for Menneskelivet i Middelalderen, saa dens Forhold til sine aabenbare Fiender: Hedninger og Mahomedaner, bliver ligesaavel Sjælen i Statens, som Christendommens Forhold til Overtro og Vantro i Kirkens Historie. Derfor begynder Middelalderens Statshistorie med Christenheden i Romerriget, og slutter med Konstantinopels Fald og Granadas Indtagelse, ligesom Middelalderens Kirkehistorie begynder med Christendommens Opkomst og gaaer til Reformationen, og som Skolehistorien begynder med den christne Lærestand og det ny Testamente, og faaer sit andet Tidsrum ved Bogtrykkerkonsten og den derved betingede Almue-Skole og Almeen-Vidskab.

Først naar vi saaledes skarpt adskille det Uforligelige, som det i Følelsens Tid adskilte sig selv, og atter samle det Eensartede, som det ligeledes i Forestillingen om Christusriget samlede sig selv, først da faae vi en rigtig Forestilling om Slægtens Middelalder, og lære at vurdere Følelsens Forhold til det Øvrige i Mennesket, hverken blot efter dens himmelske Fylde i den ældste Christenhed eller efter

dens aandige Kraftløshed og dyriske Nedrighed i det udartede Pavedom, men efter hele sin store Virksomhed giennem femten Aarhundreder. Fra dette Stade indsee vi ogsaa let, at den papistiske Grille at ville vedligeholde Middelalderen eller føre den tilbage, og det rationalistiske Uvæsen, som protesterer mod Middelalderen, vilde, om det var mueligt, udslette den af Slægtens Levnetsløb, og fnyser over enhver Ærbødighed for den, at de er lige aandløse, skiøndt ingenlunde lige oprørende. De forholde sig nemlig til hinanden, som Jøderne efter Jerusalems Forstyrrelse til Tyrannerne paa Roms Throne: thi af en naturlig, skiøndt sygelig Følsomhed holdt hine fast paa Skyggen af den forsvundne Phantasiverden, medens disse i unaturlig Hovmod stræbte at udslette hvert levende Spor af den og giøre sig selv til de eneste Guder. Uagtet vi derfor ligesaa alvorlig maae protestere imod virkelig at gaae tilbage til Middelalderen, som mod at gaae i vor Moder igien, da Livet, som er os nærmest, derved nødvendig gik i Løbet, saa er dog det historisk-poetiske Tilbageblik paa Middelalderen med tindrende Øine os endnu mere uundværligt end det levende Minde af vor kiødelige Moder; thi det gaaer med alt Aandeligt, som med Guddommen, der maa elskes for at kiendes og forstaaes, og det er den videnskabelige Menneskeslægt ligesaa nødvendigt at kiende og forstaae sin Middelalder, som det er Enhver af os nødvendigt at være sig sit forrige Liv bevidst, naar vi sømmelig skal fortsætte og fuldende det.

Herom skulde man da tænke der i Christenheden ei kunde være uden een videnskabelig Mening; thi vel maatte Skilsmissen i det sextende Aarhundrede mellem dem, der forstandig vilde fortsætte Menneskelivet, og dem der vilde standse

det, en Tidlang forblinde begge Partier for det rette Forhold mellem Middelalderen og Forstandstiden; men havde deres Følelse i Grunden sammensmeltet, vilde de dog efterhaanden paa begge Sider opdaget deres Feiltagelse og mødtes paa Halvveien. Men ligesom Kirkehistorien lærer os, at der var stor Forskiel paa, hvad Apostlerne, og hvad mange af St. Peders Efterfølgere kaldte Christendom, saaledes lærer Statshistorien os, at der var ikke mindre Forskiel paa de Folk, der giennem Middelalderen indlemmedes i Christenheden, og at Maaderne, det skete paa, var tit af det Slags, at de, aandig talt, var den ligesaa nær og maaskee nærmere før Daaben end efter den. Det giælder derfor i det Hele, som i det Enkelte, at hvor alvorlig end Christendommen helliger Ægteskabet, saa fødtes der dog mange uægte Børn i Christenheden, især siden Troen blev en tvungen Sag, og det bør aldrig undre os, at de, hvis Mødre deelte langt mere Følelse med Araber og Tyrker end med de første Christne, ogsaa, skiøndt de blev oplærte i Christenhedens mageløse Skole, kom til at betragte baade Kvinden og Middelalderen, Christendommen og hele Aandens Verden med tyrkiske Øine. Vi maae overalt, fra det Øieblik Christendommen blev, som man siger, „ophøiet," men som det bør hedde „fornedret" til „Statsreligion" i Romerriget, huske, at der, naar man skal tale Hjertesproget, findes kun en skjult Christenhed i Verden, saa hvad der siden yttrer sig i den Kreds, der fører det store Navn, baade giennem Middelalderen og den nyere Tid, maa nødvendig bære kiendeligt Præg af de christnede Folkefærds hedenske Hjertelag, længe før det ved Reformationen kom til en aabenbar kirkelig Skilsmisse. Ligesaalidt derfor som Nutiden er eens i Syden og Norden, ligesaalidt var Middel-

alderen det; thi vel udvandrede, saavidt vi kan skiønne, alle Nybyggerne fra Tydskland og Norden, men deels har Tydsken og Nordboen aldrig hjertelig gjort Eet, og deels viste netop Udvandringerne hen paa en hjertelig Forskiel mellem de Udvandrede og de Kværsiddende, som Historien klarlig lægger for Dagen, med den Kiendsgjerning, at Angelsaxerne var de eneste Udflyttere, inden Romerrigets Grændser, som nogenlunde holdt fast paa deres Modersmaal.

Dette er nemlig Grunden til det Barbari og den almindelige Forvirring, der hersker fra Konstantin til Karl den Stores Tid; thi da er den første Christenhed opløst i Romerriget; hvad Kraft der i den gamle Verden endnu findes, er barbarisk; Gother og Franker lade sig romanisere i Gallien, Spanien og Italien, og Angelsaxerne lade sig først christne i det syvende Aarhundrede, saa hermed begynder først den ny Folkeverden at danne sig, hvor Følelsen er naturlig dyb og kraftig nok til at holde paa Modersmaalet, og til derigiennem hjertelig at tilegne sig den ebraiske Anskuelse og saameget af Christendommen, som lader sig rumme i Folkenaturen.

Her see vi nemlig Knuden i Middelalderens Historie, som man hidtil forgiæves har stræbt at løse, men som dog unægtelig har Krav paa vor spændte Opmærksomhed; thi hvorledes Forsynet bar sig ad med at skabe en ny Folkeverden, der vedligeholdt aandig Forbindelse med den gamle, og var skikket til en Forstandsudvikling af Oldtidens høieste Anskuelse, skikket til en Videnskabelighed, hvorigiennem Synerne forklare sig selv, dette Mesterstykke af Guddomskonst, der aabenbar giennem Middelalderen, som den store Konsttid, er lykkedes, det maa jo Almeenhistorien, naar den skal svare til sit Navn, beskrive.

Den sædvanlige Maade, hvorpaa man oplyser dette „Middelalderens Mørke," synes vel at være meget simpel, idet man fortæller os, at da Græsken blev giemt i Konstantinopel, og Latinen paa en Maade i hele Vestens Kirker og Klostre, saa hændte det sig lykkeligviis, at man i det fjortende og femtende Aarhundrede gav sig til at læse de latinske Classikere, og da det nu tillige traf sig saa vel, at Tyrkerne tog Konstantinopel, og endeel Græker flygtede til Italien, saa kom ogsaa de græske Classikere for en Dag, hvoraf da den nyere Videnskabelighed, ved den Aandsfrihed, Reformationen gav, naturlig udviklede sig. Men havde Tingen været saa simpel, vilde den samme Videnskabelighed dog formodenlig udviklet sig endnu langt bedre og naturligere i Romerriget, mellem Augustus og Augustulus, da man forstod meget bedre baade Latin og Græsk end Philologerne enten i det femtende eller det syttende Aarhundrede, og man havde Gudsgaver af den Aandsfrihed, der hører til at læse og skrive hvad man vil om gamle Sager og nye Opdagelser. Rimeligviis maa altsaa Folkene i Romerriget enten have manglet Lyst eller Kraft til at giøre de videnskabelige Kæmpeskridt, saa Middelalderen blev nødvendig, om aldrig for andet, saa dog for at befolke Studerekamrene med en bedre Stamme, og at den bedste nu ikke kom til Italien, hvor man historisk lod det beroe med at beundre hvad allerede var gjort, følger af sig selv, saa det bliver fra alle Sider Hovedsagen, hvorledes Tydskland og Norden, Reformationens Hjemstavn og den ny Videnskabeligheds Sæde, kom i Forbindelse med den classiske Oldtid. Selv fra det laveste Catheder burde man da have seet, at der i Tydskland og Norden maa have slumret aandelige Kæmpekræfter, der trængte til Christendommen og til Middelalderen,

for at vaagne og udvikle sig til de videnskabelige Kæmpe-skridt; men oplyse Sammenhængen kunde man rigtignok ikke, selv med en Johannes Müllers Falkesyn, uden at kiende den nordiske Literatur fra Middelalderen, som Angelsaxer og Islændere frembragte; thi først den kan lære os, at de nordiske Folk selv i deres Hedenskab havde aandige Forestillinger om Menneskelivet, og følte en brændende Begiærlighed efter at kiende og afbilde hele dets Levnetsløb. Denne Literatur oplyser nemlig ikke blot den nordiske Middelalder fra det ottende til det fjortende Aarhundrede, men den viser os Folk med egne sindrige Myther og med et ganske eiendommelig historisk-poetisk Præg, af hvis Kirker og Skoler Latinen umuelig ret længe kunde fortrænge Modersmaalet, som ikke blot var i Folkemunde, men ogsaa ført til Bogs, og hvis Forstand, naar den modnedes, nødvendig maatte opfatte baade Christendommen, Middelalderen og hele Menneskelivet ganske anderledes end Blandingsfolkene af romerske Ruiner og romaniserede Brudstykker fra Tydskland og Norden.

Middelalderens Dunkelhed, eller, om man vil, ægyptiske Mørke, reiser sig da ingenlunde af, at Folk da, fremfor nu, elskede Mørket mere end Lyset, men fornemmelig deraf, at man har villet oplyse den med en tom Lygte, saa Mørket sad meget mere i Øinene end det laae i Tiden; thi at Lyset i Følelsestiden har det samme dunkle Farveskiær, som det altid har for Hiertet og hos Kvinden, kan aldrig undre oplyste Folk; at det kun er i Krogene, ædle Folk kunde have Lyst til at bygge og boe, viser blot, at vi har den samme Menneskeslægt for os, som i Oldtiden kun forslog til at befolke eet Ødeland og halvandet Grækenland; og at vi endnu savne Oplysning om Adskilligt af Vigtighed, er ene og alene

vore latinske Skolemesteres Skyld, der enten indbildte os, at Middelalderen var det ikke værd at befatte sig med, eller indskiød os dog en dyb Ringeagt for de Kilder, der ikke i det mindste var paa slet Latin. Det sidste har nemlig gjort, at det islandske Sagabibliothek saa seent kom for Lyset, at Angelsaxernes samlede Digte endnu med deres Postiller vente paa Udgivelse*), og at ventelig noget af det Bedste fra Middelalderen endnu ligger begravet ensteds i en Papirmødding eller i en Afkrog.

Dog, hvad der er meer end alle Bøger savne vi rigtignok endnu til ret at forstaae Middelalderen, og det er Grækernes Hjelp, ligesom vi savne Jødernes til at forstaae Oldtiden; men derfor er disse to Folk heller ikke saaledes udslettede, som Romerne, men vil træde til i betimelig Tid. Det kan vel synes urimeligt, at Grækerne, der kom sovende giennem Middelalderen, skal forklare os den; men saa vist, som Middelalderen er Slægtens Hjertetid, saa vist er ogsaa Grækerne dens aandigste Hjertefolk, som, efter den oprindelige Naturens Orden, skulde først an i Middelalderen, og maa altsaa kunne lære at forstaae den saa godt som deres egen Natur. Derfor blev Græsken det ny Testamentes hellige Sprog, og derfor har Grækerne selv i deres sovende Tilstand havt langt mere Indflydelse paa Middelalderen, end man sædvanlig troer; thi Nordboernes Krigstjeneste i Magkegaard giennem det ellevte og tolvte Aarhundrede, altsaa netop i Islands Blomstertid, maa man ingenlunde forvexle med de gamle Barbarers i Rom. Ogsaa fra denne Side skal vi derfor indsee vor Trang i Vidskabstiden til en levende Forbindelse med Ny-Grækerne, hvem vi maae hjelpe til at ind-

*) Siden 1836 er herpaa raadet Bod.

hente det Forsømte, for at de igien kan hjelpe os til at forstaae det Forbigangne; thi skiøndt vi Nordboer, ved Christendommens Hjelp, og med Tilstød giennem Væringerne, slap taalelig giennem Middelalderen, var det dog egenlig ikke vor Høvdingstime, og de sidste tre Aarhundreders Historie viser, at vi fortog os i Middelalderen, og kunde paa et hængende Haar kommet til at gaae sovende giennem Vidskabstiden. Det lader sig nemlig ikke dølge, at vi, lige siden Reformationen, saa vidt som mueligt, har gaaet i Tydskernes Ledebaand, saa de havde endog nær kyst os fra, ved Hjelp af Islænderne, at opfriske Mindet om vor egen Middelalder. Det fandt vi imidlertid dog gik for vidt, og siden vi fandt baade Mod og Kraft til en grundig Protest mod det videnskabelige Tyranni, tør vi vel ogsaa finde, hvad vi behøve til videnskabelige Fremskridt i nordisk, som netop er „almeenhistorisk“ Retning; Ligesaalidt som Tydskerne kiøs os fra Edda og Heimskringla, ligesaalidt skal enten Tyrken eller Paven kyse os fra Middelalderen, da blandt Andet Heimskringla lærer os, man kunde heroppe med Liv og Sjæl være inde i Middelalderen og skildre den deilig fra Top til Taa, uden enten at kysse Pavens Tøffel, snakke Kloster-Latin eller troe paa tossede Legender.

Dog, hvorvidt vi tør gaae, som hvorvidt vi kan komme, maa Tiden vise, og vi skal vistnok ikke rose os af vore Fremskridt, saalænge de kun staae paa Papiret, medens Latinen hersker i vor Skole, og vi forgiæves lede om de gamle Skjaldes og Sagapræsters Eftermænd, hvis krydrede Tale skal være Ungdommens, som Honningdugg Biernes Føde. Naar vi derfor beskrive de svundne Tider, som de ved et Underværk synes at hæve sig for os fra mølædte Blade, da

er det ei, fordi vi indbilde os, Bøger kan oplade Øine, som netop faldt sammen over Pennen, end sige da indgyde det Mod og den Kraft, de livløse Stakler selv saa øiensynlig fattes, men det er, fordi vi selv er levende Beviser paa, at Saga hører i Norden til de Udødelige, der vel en Stund af Harme over døve Øren kan holde Tand for Tunge, men mister dog aldrig Mælet, glemmer ei heller hvortil det duer, og løfter aldrig saasnart den levende Røst, før Odin kommer og tømmer daglig Guldkalken med hende i Syngesalen, givende Syn for Sagn: at Nordens Aand giør altid Kæmpeskridt!

Christenheden og Romerriget.

Hvor Christendommen betragtes som en Statssag, er det følgeligt, at man ogsaa i Statshistorien begynder en ny Tidsalder med Christi Fødsel; men naar man seer, det kun i Middelalderens Dunkelhed kunde falde Folk ind saa grovelig at forvexle Kirke og Stat og Forholdet til Himlen med det til Jorden, da har det store Misgreb sædvanlig til Følge, at man ogsaa bliver blind for den historisk virkelige Forbindelse, der er mellem Christendommen og alle den nye Verdens Borgersamfund. Derfor er det nu almindeligt i Statshistorien knap at nævne den Christus, hvis Fødsel man dog regner efter, men deristeden at opregne alle Roms Tyranner fra Augustus til Augustulus, som om Slaveriet under dem endnu bestandig var et af Oldtidens Borgersamfund, der først opløstes ved det vestlige Riges Undergang, og gav Plads for et lovløst Barbari. At man herved reent glemmer det østlige Romerrige, der dog alle Dage var ligesaa godt et Borgersamfund som det vestlige, og burde altsaa trolig følges ad til Konstantinopels Indtagelse, uden at ændse

Barbariet, det er latterligt nok, og lader sig neppe forklare uden deraf, at vore Skoler var latinske, ikke græske; men Hovedfeilen er dog den, at man derved paa den ene Side sønderriver og forvirrer Middelalderens Statshistorie, og paa den anden forvexler Borgersamfund med Slaveri, og at en saadan Feiltagelse hos de Lærde maa i Vidskabstiden have sørgelige Følger for Livet, indseer man let.

Først maae vi derfor huske, at der i Rom aldrig havde været andet end en „Røverstat," thi det var jo der ikke Borgere, forbundne til fredelige Sysler og fælles Forsvar, endsige til noget høiere Øiemed, men Krigsfolk, der slog sig sammen, for at drive Røverhaandværket med mere Sikkerhed og Eftertryk, leve paa Naboernes Bekostning og lade Tiden vise, hvorvidt de kunde udstrække deres Erobringer. Paa dette Statsøiemed var aabenbar alle Indretninger beregnede, saa selv Statsreligionen skulde udvide sig med Riget, ved at optage alle undertvungne Folks Guder, og her var da ingen Folkeaand tænkelig, uden man saaledes vil kalde den fælles Drift og Evne til at giøre alle de Opoffrelser og underkaste sig alle de Indskrænkninger, Røveranslaget paa hele Verden for at lykkes maatte kræve. Kun fra dette lave, vi maae vel sige nedrige, Stade kan vi øine noget, der ligner et borgerligt Selskab i Rom, og derom vilde følgelig i Statshistorien ei blevet mere Tale end om Røverstaterne i Barbariet, hvis det ei var lykkedes Rom efterhaanden at undertvinge hele den dannede Verden. Da det imidlertid var skeet og alle Oldtidens Stater forvandlede til romerske Provindser, da veed vi, at selv Romerne havde ondt ved, efter de saakaldte Borgerkrige, at finde noget, der i deres Øine lignede en Stat, fordi Alle var een Mands Slaver.

Vilde man nu end sige, at saalænge Rom raadede for Keiservalget, var Keisertyranniet ogsaa en af de Byrder, Romeraanden drev sit Folk til at bære, for evig at nyde det herlige Røverliv, hele Verdens Besiddelse skiænkede dem, saa bortfalder dog ogsaa dette med det Juliske Huus, thi da Krigshærene i Provindserne tog sig den Frihed at vælge Keisere, tabte Rom sig aldeles i det store Slaveri, der var dets Kæmpeværk. Her afrunder sig ogsaa det Hele, thi skiøndt Jødernes borgerlige Selvstændighed alt længe ei havde havt stort mere at betyde end den Frihed, Romerne skiænkede Grækerne og Andre, saa var Jerusalems Forstyrrelse dog endnu en vigtig Statsbegivenhed, og den samme Vespasian, som derved vandt sin Navnkundighed, tilintetgjorde ogsaa den Skygge af Frihed, der end hist og her var tilbage, ved at erklære alle Lande for romerske Provindser.

Her maatte altsaa Statshistorien sluttes, dersom den ikke ved et Vidunder var blevet fortsat, thi da Riget udgjorde hele den dannede Verden, som laae magtesløs i Tyranniets Lænker, var der slet ingen Udsigt til bedre Tider. Ingen Keisers Personlighed kunde skabe dem, thi Jøder og Græker vare ligesaa uduelige som Romerne til at giøre deres Fædres Gierninger, og udenfra var ingen Hjelp at faae, thi der var kun raa Folkefærd, som, naar de bemægtigede sig Riget, i det Høieste, som Mongolerne i China, kunde tilegne sig den Dannelse de forefandt, og vedligeholde den i Slaveriet indførte Orden.

Men netop i Neros sidste Dage kommer der i Rom og trindt i Riget et nyskabt Folk for Lyset, hvorimod alt hvad der sætter en Ære i at hedde romersk træder i Kamp, og taber giennem tre Aarhundreder bestandig Slaget; dette Folk

kan vi, trods alle Blandinger, spore lige til vore Dage, som Bygmestere af en heel Række nye Stater, og de maae da nødvendig tiltrække sig vor hele Opmærksomhed, saa vi kun ændse Rom og dets Keisere for „de Christnes" Skyld. Hvor dette Folk kom fra, hvad det fra Begyndelsen af førte i sit Skjold, hvordan det midt i Romerriget hævdede sin Selvstændighed, og siden ligesom tabte sig i den nye Folkeverden, det gav Navn og Dannelse, er da statshistoriske Spørgsmaal af den høieste Vigtighed for hvem der tager Deel i det høiere Menneskeliv, hvad Tro han saa end ellers bekiender sig til.

For nu, saa godt som Kilderne tillade, at besvare disse Spørgsmaal, der angaae intet mindre end vort aandelige Sammenhæng med Oldtidens dannede Verden, begynde vi vel bedst med Romeren Tacitus, som i Anledning af Jerusalems Forstyrrelse melder, at der fattedes ikke paa frygtelige Forvarsler, saasom Krigshære i Luften, Ild i Skyerne, Bulder i Templet og en Røst fra Helligdommen „nu drage Guderne bort;" men at Jøderne af en ugudelig Overtro holdt det for usømmeligt at forsone sig med Himmelen, medens Mængden trøstede sig med, der stod skrevet i Præsternes gamle Bøger, at Østerleden paa denne Tid skulde blive mægtig, og Folk fra Jødeland komme til Regieringen, thi det faldt dem aldrig ind, at Spaadommen gjaldt Vespasian og Titus*). Da nu samme Tacitus, i Anledning af Neros Raseri mod „de Christne," fortæller os, at disse bar Navn efter en vis Christus, som Pontius Pilatus korsfæstede i Jødeland under Tibers Regiering**), saa vilde selv Romerne ikke kunne fortænke os, som kiende Følgerne, i, at vi heller

*) Taciti Historieb. V. 13.
**) Taciti Aarbøger. XV. 44.

anvende Spaadommen paa de Christne end paa Vespasian og Titus, hvis Regiering kun var kort og ubetydelig mod det lille Christenfolks, der paa samme Tid udgik fra Jødeland. Her faae vi da paa eengang det umistænkeligste Vidnesbyrd, vi kan ønske os, baade for de Christnes jødiske Herkomst og for Tilværelsen af ebraiske Spaadomme, som Jerusalems Forstyrrelse nøder os til at overføre paa dem, og dermed lade vi Romerne fare, for af de Christnes hellige Skrift at faae nærmere Oplysning om begge Dele.

Under Keiser Augustus, læse vi der, mens Herodes den store Blodhund endnu sad paa Thronen i Jerusalem, kom der nogle Stjernekigere tilbyes fra Østerleden og spurgte efter den nyfødte Jødernes Konge, hvis Lykkestjerne de havde seet paa Himlen. Ved denne Efterspørgsel kom hele Jerusalem i Bevægelse, og Herodes, som hugede ilde til, sammenkaldte alle de Skriftkloge, for at høre, hvor Christus (Messias), den store af Propheterne bebudede Jødekonge, skulde fødes? De Skriftkloge svarede, at efter Propheten Michas Spaadom skulde den store Folkehyrde fødes i Bethlehem, Davids By, og derhen sendte nu Herodes Stjernekigerne, med den Aftale, at de skulde komme til Jerusalem igien og melde, om de havde fundet Barnekongen, for at ogsaa han kunde hylde Christus i Svøbet. Der blev imidlertid intet af, thi da Stjernekigerne havde fundet ham de søgte i Jesus, Marias Søn, og offret ham Guld, Virak og Myrrha, afskrækkedes de ved en Drøm fra at komme til Jerusalem og reiste en anden Vei hjem, og da Herodes mærkede, hans List mislykkedes, brugte han Vold og lod myrde alle smaa Børn under to Aar i Bethlehem og dens Omegn. Jesus undgik imidlertid Døden, thi hans Pleiefader, Tømmermanden Jo-

seph, var alt i Forveien, efter et Drømmesyn, flygtet med ham og Maria til Ægypten, hvor han blev til Herodes var død. Siden opslog Joseph sin Bopæl i den lille By Nazareth i Galilæa, hvor Jesus blev opfødt, uden at man veed synderlig meer om ham, før han var tredive Aar; men da, i Keiser Tibers femtende Regieringsaar, blev han paa eengang navnkundig ved sin Daab i Jordans Flod. Her stod nemlig i de samme Dage hans Frænde Johannes, en Søn af Præsten Zacharias, ved Færgestederne og gjorde stor Opsigt, thi han førte Ordet, fyrig i Aanden, ligesom en af de gamle Propheter, straffede Synd og Ugudelighed uden Persons Anseelse, og forsikkrede bestemt, at nu kom Christus, den store Konge, at oprette Himmeriges Rige paa Jorden, som der var spaaet, saa hvem der vilde vinde Borgerskab i det, maatte nu strax bekiende sine Synder og lade sig døbe i Jordan. Der strømmede Folk til Johannes i Tusindtal, ikke blot fra Landet, men ogsaa fra Hovedstaden, og omsider skikkede Geistligheden og de Lærde i Jerusalem et høitideligt Gesandtskab til ham med det Spørgsmaal: om han ikke selv var Christus; men dertil svarede han reentud Nei, og vidnede: jeg er kun „Røsten i Ørken", udsendt for Herrens Ansigt at bane ham Vei, men han staaer midt iblandt eder „den Ubekiendte," hvis Skobaand jeg ikke er værdig at løse; jeg døber med Vand, men han med den Helligaand! Derefter skete det en Dag, at Jesus kom til Jordan og forlangte at døbes af Johannes og nødte sig paa ham, skiøndt han svarede: hvad vil du hos mig, jeg kunde bedre behøve at døbes af dig, og saa snart Jesus var døbt og steg op af Floden, da aabnede Himlen sig for Døberens Øine, den Helligaand neddalede i Dueskikkelse over Jesus, og det lød fra Himlen: denne er

min elskelige Søn, i hvem jeg finder Velbehag. Fra denne Dag af udraabte Johannes Jesus for Christus, Guds Søn og Verdens Frelser, stillede sig selv i Skygge, og endte snart sine Dage, fængslet og halshugget af Kong Herodes den Yngre, hvem han lydelig havde lastet for Ægteskabsbrud.

Efterat Jesus var døbt, kom den onde Aand og fristede ham, tilbydende ham hele „Verdensriget" med al dets Herlighed, blot for et Knæfald, men Jesus sagde: pak dig, Satan! thi der staaer skrevet: du skal tilbede Herren din Gud og tjene ham alene, og nu begyndte Jesus at vandre om i Landet, og viste sig i alle Maader som den omspaaede Christus, i hvis Dage Blinde skulde see, Døve skulde høre, Lamme gaae, Spedalske renses, Døde staae op og Fattigfolk spørge gode Tidender. I sine Taler, der vare ligesaa mageløse som hans Jærtegn, skildrede han det Himmerig paa Jorden, der nu stiftedes, som et Frihedens, Lighedens og Broderskabets Rige, hvori den Ypperste bestandig skulde være Alles Tjener, ligesom han selv, skiøndt Herre født, tog en Tjeners Skikkelse paa sig, og Enigheden, der skulde finde Sted mellem Borgerne indbyrdes, saavelsom med Kongen, skildrede han i de stærkeste Udtryk som den fuldkomne, aandelige Eenhed, Kiærligheden skaber. Naar derfor Mængden vilde udraabe ham til Konge paa verdslig Viis, da undveeg han, og først da det endelig syntes, som hans Disciple forstod ham, holdt han sit Indtog i Jerusalem, som den omspaaede Folkehyrde af Davids Æt, uden at der hos hans jublende Følge var mindste Tegn til verdslige Forventninger. Hermed sluttedes imidlertid Jesu prophetiske Bane, thi Præsterne og de Skriftkloge havde længe tragtet ham efter Livet, neppe fordi hans Tale om sin guddommelige Eenhed med den himmelske Fader virkelig stødte

dem, men fordi han bestandig nedrev dem, og det tidt i Folkets Paahør, som Dienskalke og blinde Veiledere, der kun søgte deres egen Ære og timelige Fordeel, og som aandelige Røvere, der havde ranet Kundskabsnøglen og brugte den kun til at lukke dem ude, der vilde indgaae i Helligdommen, og disse hans uforsonlige Fiender havde nu den Glæde, at en af hans egne Apostler, Judas Iskarioth, forraadte ham til dem uden Larm, hvorpaa de strax dømte ham fra Livet som en selvgjort Guds Søn, og overgav ham til den romerske Landshøvding Pontius Pilatus, for at faae ham korsfæstet. Herved mødte nu vel den Vanskelighed, at Pilatus, som vidste godt hvad Præsterne skadte, og vilde nødig forgribe sig paa den vidunderlige Mand, forlangte Beviis for en Brøde, som Romerretten satte Dødsstraf paa, men da Præsterne fik Mængden til at larme og høirøstet forlange hans Korsfæstelse, da gik Pilatus dog paa Forlig med sin Samvittighed, saa han dømte, at Folket skulde faae sin Villie, men vaskede sine Hænder for deres Øine og sagde: jeg har ingen Deel i den Retfærdiges Blod, det bliver eders Sag! Ja, skreg Mængden, hans Blod komme over os og vore Børn! og fulgte ham saa til Galgebakken (Golgatha), hvor han blev korsfæstet mellem to Røvere, med den Overskrift paa Ebraisk, Græsk og Latin: Nazaræeren Jesus, Jødernes Konge, noget, Præsterne vel stødte sig over og bad Pilatus forandre, men dertil svarede han blot: hvad jeg skrev, det skrev jeg! De romerske Stridsmænd deelte nu den Korsfæstedes Klæder imellem sig og kastede Lod om hans vævede Kappe, medens Præsterne og de Lærde kappedes med Pøbelen om at spotte ham, sigende: han har hjulpet Andre og kan ikke hjelpe sig selv; er han Israels Konge, da stige

han nu ned af Korset, saa vil vi troe det; lad Gud nu redde ham, om han har Lyst, thi han sagde jo, han var Guds Søn; men derimod sagde den ene af Røverne til ham: Herre! naar du kommer i dit Rige, da tænk paa mig, og Jesus svarede: sandelig, sandelig, siger jeg dig, idag skal du være med mig i Paradis! Da nu desuden Himlen sortnede og Jorden skjalv, og Jesus døde rolig med de Ord: Fader! i din Haand befaler jeg min Aand; saa gjorde det et besynderligt Indtryk paa alle Tilskuerne, Mængden slog sig for Brystet og sneg sig bort, og den romerske Høvedsmand sagde: det var sikkert en retfærdig Mand, ja, det var en Guds Søn!

Saaledes døde da Jesus paa Korset som en Misdæder, men fik dog en hæderlig Begravelse, thi en af de jødiske Raadsherrer, ved Navn Joseph fra Arimathia, en rig Mand, som hemmelig bar Venskab for ham, fik Lov af Pilatus til at tage hans Legeme ned og jorde det prægtig i et nærliggende Gravsted, han havde ladet udhugge til sig selv i en Klippe. Da imidlertid Jesus havde sagt offenlig, at Trediedagen efter sin Død vilde han staae op igien, fandt hans mægtige Fiender det raadeligst at forebygge de farlige Rygter, deraf kunde opstaae, ved at sætte deres Seigl for Lukkestenen og stille en romersk Vagt, som de fik af Pilatus, omkring Graven, og saaledes stod Sagerne tredie Dags Morgen, som var Paaskesøndag, men da foer i Dagbrækningen en Engel ned fra Himmelen som et Lyn, væltede Stenen fra Graven og satte sig paa den, medens Vagten daanede og Jesus stod op. Rygtet herom søgte Præsterne og de Lærde vel at kvæle i Fødselen ved at bestikke Vagten, saa de tog dem Skylden paa og sagde, at mens de sov paa deres Post, var det lykkedes den Korsfæstedes

Disciple at stjæle hans Lig; men Disciplerne, som vidste sig fri, hørte alt om Morgenen med Forbauselse den store Tidende af nogle Veninder, der kom til Graven, just som Vagten flygtede, og traf Engle der, som bevidnede Opstandelsen, og samme Dags Aften indfandt Jesus sig pludselig midt iblandt sine Discipler, som var forsamlede inden lukte Døre af Frygt for Jøderne. Saaledes lod Jesus sig i Løbet af fyrretyve Dage tilsyne for dem, og overbeviste de Tvivlende om sin virkelige Opstandelse med „Kiød og Been,“ ved at spise og drikke, lade dem føle paa sig og vise dem baade Naglegabene fra Korsfæstelsen og Aabningen i hans Side, som en romersk Stridsmand gjorde med sit Spyd, for at see, om han var rigtig død, og for Resten dreiede hans Tale sig deels om de messianske Spaadomme, hvis Opfyldelse paa sig han klarlig viste Disciplerne, og deels om „Christus-Riget,“ som nu skulde oprettes. Blandt sine Discipler havde han lige fra Begyndelsen udvalgt tolv til Apostler (fuldmægtige Sendebud), hvoraf dog den ene forraadte ham, og „de Elleve,“ med tre galilæiske Fiskere, Simon Peder og Zebedæi-Sønnerne, Johannes og Jakob i Spidsen, var det da især, han efter sin Opstandelse omgikkes og oplyste, og i deres Paasyn foer han til Himmels, saa en Sky tog ham bort fra deres Øine, efterat han havde lyst sin Velsignelse over dem og sagt: gaaer ud i al Verden, underviser alle Folk og døber dem i Faderens og Sønnens og den Helligaands Navn, og lærer dem at holde alle de Anordninger i Hævd, som jeg har givet eder, og see, jeg er med eder alle Dage til Verdens Ende! De blev imidlertid endnu en Tidlang staaende og stirrede efter den Opfarne, indtil der kom to Mænd i Straaledragt og sagde til dem: hvi staae I

Galilæer her og stirre paa Himlen; denne Jesus, som er optaget, han kommer igien, ligesom I saae ham opfare; da tilbad Apostlerne den Himmelfarne og vendte glade tilbage til Jerusalem, hvor han havde befalet dem at bie, til de efter nogle Dages Forløb blev iførte med Kraft fra det Høie og fik den Helligaand, som skulde tale igiennem dem, veilede dem til al Sandhed, og trøste dem med en salig Evighed over al den Trængsel, de for Jesu Navns Skyld maatte være beredte paa at lide.

Det hele Christenfolk, som nu var forsamlet i Jerusalem, bestod dengang kun af hundrede og tyve Personer, men Herren havde ogsaa lignet sit Rige ved det mindste af alle Frøkorn, som dog snart blev høiere end alle Kiøkkenurter og opvoxede til et Træ, hvori alle Himlens Fugle byggede Rede, og det begyndte mærkelig at stadfæste sig ti Dage efter Himmelfarten, thi da, paa første Pindsedag, blev der pludselig et saadant Brag og Bulder i Huset, hvor Apostlerne sad, at hele Staden kom i Bevægelse, og den Helligaand kom over Apostlerne, som glødende Tunger at see til, hvorpaa de opløftede Røsten paa allehaande Tungemaal og talede om Herren. Der var iblandt Tilhørerne Jøder og Jødevenner (Proselyter) baade dybt inde fra Østerleden og fra Ægypten, Arabien og Nordafrika, fra Italien og Grækenland, som deels boede i Jerusalem og deels var kommet reisende til den store Høitid for Lovgivningen med Guddomsrøst paa Sinai, og forbausede sagde de til hverandre: ere ikke alle disse Talere Galilæer, og dog høre vi dem tale vore Modersmaal og forherlige Gud med vore Tunger! Somme slog det vel hen i Spas og sagde: de har drukket sig fulde i sød Viin, men nu reiste Simon Peder sig, paa hvis Bekiendelse Herren havde

sagt han vilde grunde sin Kirke som paa en urokkelig Klippe, og han holdt en Tale, hvori han med Lys og Ild udviklede, at dette var Opfyldelsen af Davids Forventning og Propheternes Spaadom, saa hvem der vilde arve med dem, maatte nu troe paa den Himmelfarne og lade sig døbe, og det gjorde samme Dag henved tre Tusinder.

Saaledes dannede sig da „den christne Menighed" i Jerusalem, der var som eet Hjerte og een Sjæl i mange Legemer, thi de vare ligegode om alt, Ingen kaldte noget sit eget, og hvem der havde faste Eiendomme, solgte dem og bar Pengene til Apostlerne, som dermed understøttede de Trængende, og da nu Apostlerne tillige helbredte alle de Syge, man bragte dem, i Jesu Navn, saa fandt den ny Menighed almindelig Yndest hos Folket. Anderledes var det med Præsterne og de Lærde, som fnøs over, at de lærte i Jesu Navn og bevidnede hans Opstandelse, men skiøndt Apostlerne desaarsag droges for Retten, fandt Fienderne det dog raadeligst at lade dem fare, deels for Mængdens Skyld, og deels fordi deres Orakel, den gamle, skriftkloge Gamaliel, gav dem at betænke, at var den ny Lærdom Menneskepaafund, vilde den jo snart falde bort af sig selv, ligesom Skryderiet af alle de Andre, der havde udgivet dem for Christus (Messias), men var det Guds Sag, da var det jo Galenskab at prøve Styrke med ham! Denne Skaansel strakte sig imidlertid kun til dem, man vidste havde kiendt Jesus i levende Live og været hans Discipler, saa mod den øvrige Menighed udbrød der snart en stor Forfølgelse i Anledning af Stephan, som var Lærer og Fattigforstander (Diakon), gjorde mange Mirakler, og bandt, i en offenlig Tvist om Jesus, Munden paa alle de Skriftkloge af den

alexandrinske Skole, hvorover de blev saa rasende forbittrede, at de trak ham for Retten, som en Gudsbespotter, der talte foragtelig baade om Moseloven og Templet, som Ting, Jesus fra Nazareth skulde afskaffe. Vel forsvarede Stephan sig mesterlig for Raadet med Jødernes egen hellige Skrift, hvoraf han beviiste, at baade havde Moses selv forkyndt den store Prophet, som Folket uindskrænket skulde lyde, og Salomon, der byggede Templet, havde udtrykkelig erklæret, at dette Værk af hans Hænder var ikke Guds Huus; men netop Klarheden skar hans Fiender i Øiet, og da han desuden sagde, han saae Himlen aaben og Jesus staaende ved Guds høire Haand, saa foer man i vildt Raseri ind paa ham, slæbte ham ud af Staden og stenede ham. Rolig befalede Stephan sin Aand i Jesu Haand, og bad i Dødsstunden for sine Mordere, men dermed formildede han dem ikke, og det var især en ung Skriftklog, ved Navn Saulus, en Discipel af Gamaliel, som jublede ved Stephans Henrettelse, og rasede mod alle hans Troesforvandte, saa hele Menigheden, paa Apostlerne nær, blev enten kastet i Fængsel eller maatte frelse sig ved Flugten. Det var imidlertid langt fra, at Christi Rige derved forstyrredes, thi det udbredtes netop ved de Adspredte, blandt hvilke nogle Kyprioter og Kyrenæer endog stiftede en Menighed af troende Hedninger i Antiochien, som efter en Aabenbarelse kaldte sig „Christne,“ og Forfølgeren Saulus blev nu selv omskabt til den store Hedning-Apostel Paulus.

Med denne Forvandling gik det saaledes til, at da Saulus ei fandt meer at giøre i Jerusalem, drog han til Damask i Syrien, med Fuldmagt fra „Raadet“ til ogsaa der at fængsle de Jøder, som udraabte Jesus for Messias,

men underveis blev han pludselig overstraalet af en himmelsk Glands, styrtede til Jorden og hørte en Røst, som raabte: Saul, Saul! hvi forfølger du mig? og da han spurgte: Herre, hvem er du? da lød Svaret: den Jesus, du forfølger, og det vil svide til dig at stampe mod Brodden! Skiælvende og bævende spurgte nu Saulus, hvad han skulde giøre, og fik Befaling at vente paa Svar i Damask, hvorpaa han stod op og lod sig lede ind i Byen, thi han havde mistet sit Syn, og i Damask kom efter nogle Dages Forløb en Christen, ved Navn Ananias til ham, lagde Hænderne paa ham i Herrens Navn, saa han fik sit Syn igien, og døbte ham. Siden aabenbarede Herren sig selv for ham og gav ham Apostel-Kald til Hedningerne, og ham var det især, som reiste omkring og udbredte Christendommen i Riget, ligesom han ogsaa, ved sine Breve til de nye Menigheder, skriftklog udviklede Lærdommen om Jesus, som hele Menneskeslægtens Frelser, og den rette Sammenhæng mellem den gamle og den ny Pagt. Foruden Antiochien, som var Stedet, Paulus immer gik ud fra og vendte tilbage til, opslog han især sin Lærestol i Ephesos, Corinth og Rom, til hvilken sidste Stad han vel blev sendt i Lænker fra Jødeland, men fik dog kun Huusarrest, uden at det formeentes ham at tale til alle dem, der vilde besøge ham.

Her, med Pauli Ophold i Rom under Nero, slipper den mageløse Historie om Christus og hans Riges Stiftelse, i de Christnes hellige Skrift, det saakaldte „Ny Testamente," og paa Indvendingerne, man nys i Mængde har gjort mod Paalideligheden deraf, kan vi her ikke indlade os, da de ikke grunde sig paa andre gamle Efterretninger, men ene og alene paa Urimeligheden, man vil have fundet deri, at Jesus skulde

være Guds Søn meer end andre Mennesker. Tvertimod maae vi bemærke, at hele Rimeligheden er paa det ny Testamentes Side, thi af Christi Guddom lade alle Christendommens guddommelige Virkninger sig forklare, men tænker man den bort, da er de store Kiendsgierninger, som ei lade sig rokke, den største Urimelighed under Solen. Kun det lod sig tænke, at Guddommens Aande, som oprindelig var Mennesket indblæst, havde selv efter Faldet paa naturlig Maade opvakt Ebræerne, som det prophetiske Folk, til at arbeide paa Opreisningen, og at det var lykkedes i Jesus, den store Læremester, som blev, hvad Sokrates knap drømte om, Guds elskelige Søn, forsonede Himlen med Jorden, fornyede Samfundet mellem Gud og Mennesket, blev Opstandelsens Førstegrøde, og Veiviseren til de Levendes Land, som kun behøvede troende at betragtes og efterlignes for at hæve hele Menneskeslægten til sin Herlighed! Kun det lod sig tænke, og Maaden hvorpaa Guddomsmanden aabenbaredes og kan frelse Slægten, altsaa Christendommens Væsen, kan da altid være et Tvistens Æble paa Jorden, idet Nogle paastaae, det gik og gaaer altsammen naturlig til, medens Andre forklare det overnaturlig; men den ebraiske Anskuelses Rigtighed, Christi Guddom og hans Magt til at opvække aandelig Døde, de hvile urokkelig paa Christendommens bekiendte Virkninger i Verden, der nødvendig maae have havt en saadan Aarsag, da de ellers var udeblevne. Vist nok har Mængden af de Christne, baade Lærde og Læge til alle Tider paastaaet, at ethvert Forsøg paa at forklare Christendommen naturlig var det samme som at fornægte den, da Jesus vel havde en Moder, men ingen Fader paa Jorden, og Gienfødelsen i Daaben er den eneste Optagelse i hans Samfund, men det

er et kirkehistorisk Spørgsmaal, som ei vedkommer os her, og Statshistorien lader sig ikke aftrætte, at overalt, hvor man tilegnede sig den ebraiske Anskuelse og troede paa Jesus Christus som Guddomsmanden, i hvem al Spaadom opfyldtes og Mennesket forligtes med Gud, der skete, trods al anden Forskielligheb i Opfattelsen, en aandig Opreisning. Til Lykke giør den kirkelige Strid, som kun er vigtig for Enkeltmanden i hans egen Salighedssag, heller ikke mindste Forskiel paa den historiske Betragtning af Christendommen; thi hvordan Christendommen end virkede, har Folkenes naturlige Vilkaar dog i det Store gjort en mærkelig Forskiel, og det ebraiske Folkeliv bliver os lige vigtigt, enten det tjente til at udvikle begge Christi Forældre eller kun hans Moder. Christus-Riget, som det dannede sig frit af Begyndelsen, er ligefuldt den mosaiske Kirkestat i forklaret Skikkelse, og den christelige Lærestand lige kiendelig en ny Skole af Jødernes Skriftkloge, der lægger Ebræernes hellige Skrift til Grund, og forklarer den blot paa en ny Maade, efter Christi Levnetsløb og hans Apostlers Anviisning, saa under alle Forudsætninger er det Ebræernes Anskuelse af Gud og Menneske og deres indbyrdes Forhold, som levende forplanter sig med de Christne i Kirke, Stat og Skole. Dette lader sig saameget mindre nægte, som vi bestandig ved Siden see en Flok Jøder, blinde for Christus, som i Synagogen forgiæves lede om Abrahams Velsignelse, Moses Stav, Elias Kappe og Salomons Viisdom, medens det altsammen lever paa de Christnes Læber og blomstrer og frugter i deres Skiød!

Hvordan nu egenlig den mærkværdige, meer end to-hundredaarige Krig mellem den christne Kirkestat og de romerske Tyranner udbrød, derom har vi ingen udførlig Be-

retning; thi Tacitus, her vor eneste Hjemmel, melder blot, at Nero, for at neddæmpe Rygtet om hans Deel i Roms Ildebrand, lod de Christne straffe som Mordbrændere, saa de bleve deels korsfæstede, deels, indsvøbte i Dyreskind, sønderrevne af Hunde, og deels, indviklede i brændbare Ting, brugte som Fakler ved de natlige Folkeforlystelser i Neros Haver*). Det kunde imidlertid dog ei saa ganske være tilfældigviis, at Neros høieste Grusomhed traf de Christne, og Tacitus anmærker derfor ogsaa, at vel vare de uskyldige i hvad man straffede dem for, men kunde ellers som „Fiender ad det menneskelige Kiøn" fortjene hvad det skulde være, og valgtes kun af Nero til at bære Skylden, fordi deres Nidingskab havde gjort dem almindelig forhadte. Da Romerens Mening hermed nu ingenlunde kan være, at de Christne have gjort dem skyldige i andre borgerlige Forbrydelser, som Loven satte Dødsstraf paa, men kun at deres Aand og Tænkemaade var ægte Romere en Vederstyggelighed, saa har han vist angivet den sande Aarsag til Krigen, der ikke blot forklarer dens Begyndelse, men ogsaa dens Fortsættelse under Keisere, som, efter Romernes Dom, i alle andre Henseender var det Modsatte af Nero.

Ved første Øiekast nemlig synes vel intet urimeligere end Christenforfølgelserne i Romerriget; thi Roms Tempel var jo et Pantheon, der skulde have Rum til alle Guder, og vel var Fredsaanden, der saa øiensynlig besjælede det ny Folk, den romerske Krigsaand aldeles modsat, men Romerne havde jo altid ønsket, at deres Fiender vilde elske Fred over alle Ting og lade sig taalmodig træde paa Nakken, og Roms

*) Taciti Aarbøger. XV. 44.

enevældige Tyranner maatte jo gierne givet Aar af deres Alder for at faae alle deres Undersaatter saa spagfærdige som de Christne. Her viiste det sig imidlertid, at Roms Aand, før den forsvandt, havde gjort et dybt Indtryk paa mange Hjerter, saa de følte, at trods det fredelige Skin var de Christne Roms farligste Fiender, og at Romerne; med al deres Klogskab, dog i Middelalderen meest fulgte deres Hjertes Drift, kan jo aldrig undre os, da det var en tvungen Sag. Deres Følelse bedrog dem heller ingenlunde heri, thi den christne Kirkestat, hvori „Miskundhed og Sandhed mødtes, Retfærdighed og Fred kyssedes", stod jo saa fiendsk mod den romerske Røverstat som muefigt, og naar dens Borgere ei beviste det med Sværdet i Haanden, da var det aabenbar kun fordi de troede, Sværdet i Munden var langt skarpere, og ventede for Resten paa deres usynlige Konge, som snart vilde komme igien, for at udslette de Ugudelige af Jorden og lade de Hellige arve den. Havde nu endda de Christne viist sig afmægtige, da kunde Romerne foragtet dem, men nu opdagede man snart, at de vare uboieligere end Cato og kunde taale Ondt trods Regulus, saa det var klart, at en frygtelig Fiende havde indsneget sig i Riget, mens Vagten sov, og kunde blandt Romerne ei vente mindste Skaansel, med mindre han viste sig uovervindelig.

Kun fra dette Stade bliver den besynderlige Kamp mellem romersk Grusomhed og christelig Taalmodighed os forklarlig, men bliver det da ogsaa i den Grad, at vi see, den var uundgaaelig; thi vel maatte der tit blive Vaabenstilstand, fordi ethvert Nederlag, Romerne leed, maatte vise dem, det var Daarskab at bekæmpe Tanker og Troes-Ord med Ild og Sværd, men enhver nyopvoxet Slægt vilde dog fornye

Prøven, indtil enten Frygten aldeles lammede Armen, eller de Christne tabte deres Frygtelighed. Vi kan ogsaa virkelig i den Tid Krigen varede (68—312), tælle syv Hovedslag, altsaa Eet omtrent paa hver Menneskealder, skjøndt vi naturligviis ikke finde alle Mellemrummene lige lange.

At det var Nero, som slog det første Slag i Verdens Hovedstad, har vi hørt, og det skal, efter et gammelt Sagn i Christenheden, blandt andet have truffet to af de Christnes ypperste Høvdinger: Simon Peder, som blev korsfæstet, og Paulus, som blev halshugget*).

Under Vespasian, som tog Penge for sin Part, og Titus, hvis gode Gierninger skal have været saamange, som der er Dage i to Aar, men hvoraf dog slet ingen er kommet til vor Kundskab, var det stille, saa først under Domitian stod det andet Slag, formodenlig i Ephesos, hvor Johannes, Zebedæi Søn, en af de tolv Høvdinger, endnu levede, men „Discipelen som Herren elskede" overlevede dog Tyrannen, der ogsaa skal have beroliget sig, da han hørte af Jesu Frænder i Palæstina, at Christi Rige var ikke af denne Verden**).

Saa overfladelig tænkte ikke den forgudede Trajan, hvis Eftermæle hos alle romerske Forfattere er et Sidestykke til hans Triumphbue, hvis Levninger man endnu beundrer i Roms Gruus; thi under ham blev alle Jesu Frænder, med den meer end hundredaarige Jerusalemske Bisskop Simeon i Spidsen, henrettede, og en anden Christen-Høvding, Apostel-Discipten Ignats i Antiochien, blev slæbt til Rom og kastet for de vilde Dyr***). Hvordan det dengang stod sig med

*) Euseb. II. 25.
**) Euseb. III. 18—20.
***) Euseb. III. 36. Ruinarts Martyrhistorier. 8.

de Christne, og hvad ægte Romere tænkte om dem, har vi ogsaa et umistænkeligt Vidnesbyrd om i to Breve, vexlede mellem Keiseren selv og hans gode Ven, Plinius den yngre, som var Statholder i Bithynien, oppe ved det sorte Hav. Den samvittighedsfulde Romer beder nemlig Keiseren om nærmere Forholdsregler, da han finder saa mangfoldige Christne, og er uvis om, enten de kun skal straffes, naar de har gjort Ondt, eller Navnet kanskee allerede er Ondskab nok. At de skal straffes uden videre Undersøgelse, naar de ikke vil nægte, de er Christne, bande Christus og offre til Guderne, det finder imidlertid Plinius er soleklart, da det jo er en afskyelig Stivhed og Haardnakkenhed, saa det er kun Spørgsmaal, om man ikke dog, naar de er saa føielige, skal see igiennem Fingre med, hvad man ellers veed om dem. Dertil svarer den naadige Herre, at det var som talt ud af hans Hjerte, saa hvem der vilde fornægte Christendommen og i Gierningen vise sin Omvendelse ved at offre til Guderne, skulde benaades, hvad Mistanke der end ellers hvilede paa ham *).

Denne de Christnes „Haardnakkenhed“ var ogsaa en Vederstyggelighed for den boglærde Tyran, Mark Aurel, ellers høilig berømt under Navn af „Philosophen paa Thronen“, seent i det andet Aarhundrede, og i hans Dage (161—80) gik man naturligviis grundig tilværks. Det gjaldt ikke blot Høvdinger, som den ældgamle Biskop Polykarp i Smyrna, endnu en Discipel af Apostelen Johannes, og Philosophen Justin, der havde skrevet mod Hedenskabet; men der slagtedes for Fode, som vi see af Brevet fra Menigheden i Lyon. Da Grusomheden her saa ganske ligner Optrinene sammesteds i

*) Plinius Breve X. 96—97.

Rædselstiden, som vi har oplevet, burde man vist nok holde Keiseren undskyldt, naar Sagen ikke, midt under Slagteriet, var blevet indstillet til ham, i Anledning af en romersk Borger, Attalus, som var iblandt Offrene; men da Mark Aurel dertil svarede, at hvem der ikke vilde fornægte Troen, maatte lade Livet, saa tog han sig unægtelig Skylden paa. Attalus blev nu, til et nyt Skuespil, sat paa en gloende Jernstol, men var saa kiedsommelig, at han, selv halvstegt, tilraabte Tilskuerne: her kan man see, det maa være jer, ikke os, der æde Mennesker, og hvad der endnu ærgrede Gallerne allermest, var Slavinden Blandines Halsstarrighed, som, skiøndt spærlemmet og svagelig, dog ikke ved de mest udtænkte Pinsler kunde bringes til at sværge ved Guderne, endsige da til at paalyve de Christne noget ondt. Da Gallerne godt havde mærket, det var især „Opstandelsen", Martyrerne trøstede sig ved, saa besluttede de at sætte en Pind for den, ved at brænde alle Ligene og kaste Asken i Rhone-Floden; men selv Asken synes at have været haardnakket, thi Menigheden i Lyon hæver sig i den næste Menneskealder aabenbar som en Phønix, under sin berømte Bisköp Irenæos, en værdig Discipel af den gamle Polykarp*).

Samme Irenæos, den sidste apostoliske Høvding blandt de Christne, skal være blevet nedsablet i Spidsen af sin Menighed, under Keiser Septimius Severus, først i det tredie Aarhundrede**); men det mærkværdigste ved Kampen i denne Keisers Dage (193—209) er dog, at hans Krigserklæring kun giælder de Jøder og Hedninger, der gik over til Chri-

*) Euseb. IV. 15—16. V. 1.
**) Ruinarts Martyrhistorie. 61.

stendommen; thi vel gjorde det ingen synderlig Forskiel med et Rige, der paa sin Viis, ligesom det Romerske, bestandig maatte udvide sig; men det viser dog, at Romerne havde indtil videre opgivet Haabet om at udrydde Christenfolket, og vilde indskrænke sig til at hindre dets Formerelse, ligesom Pharao Israeliternes.

Den nærmeste Anledning hertil har ventelig været Christendommens Udbredelse i Afrika, thi Severus var selv derfra, og det er først under ham den afrikanske Menighed begynder at giøre Opsigt, med den berømte Jurist Tertullian i Spidsen; men hvorlidt det lykkedes at kvæle denne Opstand i Fødselen, viser ikke blot Tertullians Overgang, der netop skete under Forfølgelsen, men især den følgende Tid, da Christendommen aabenbar giør sig herskende i Alexandrien, hvor den christne Skolemester Origenes beundres som et Lys af de boglærde Hedninger*)

Under saadanne Omstændigheder havde det været Romernes gamle Skik at slutte en Vaabenstilstand, i Haab om bedre Tider, og en saadan indtraadte nu ogsaa virkelig, mens Origenes blomstrede under Keiserne Alexander Severus og Philip, blandt hvilke den Sidste endog gjaldt for en hemmelig Christen**). Man kan heller ikke sige, at dette gamle Krigspuds mislykkedes, thi fra den Tid førtes Krigen dog med afvexlende Lykke, saa de Christne leed store Nederlag og bad om Fred.

Det første sørgelige Nederlag fandt allerede Sted i Midten af det tredie Aarhundrede, under Keiser Decius, som

*) Euseb. V. 5. 10. VI. 1—3. 13. 14. 19.
**) Euseb. VI. 21. 34.

fornyede Kampen; thi enkelte christne Høvdinger, saasom Bisskopperne i de apostoliske Menigheder i Jerusalem, Antiochien og Rom, udmærkede sig vel endnu, men de Christne tilstaae dog selv, baade at deres berømteste Anførere, Cyprian i Karthago og Dionys i Alexandrien, tog Flugten, og at Mange overgav sig, eller, hvad der var det samme, kiøbte falske Beviser for, at de havde offret til Roms Guder. Origenes berømmes vel af sine Venner for Tapperhed, men der ymtedes dog om, han gav tabt, og glimrende seirede han da i det mindste ingenlunde*). At den gamle Tapperhed næsten var uddød under Vaabenstilstanden, som varede en heel Menneskealder, det fik de Christne da at føle, og skiøndt Endeel under Krigens Løb atter med Cyprian tog Mod til sig, saa viser dog den almindelige Glæde over Fredstilbudet af Keiser Gallien, at Heltetiden var omme**).

Denne Fred, som gav Christenfolket romersk Borgerret, og varede næsten et halvt Aarhundrede (259—305), opløste derfor aldeles Christus-Riget, der vel kan holde Fred med alle verdslige Herrer, som ei vil forgudes, men umuelig give sig under deres Beskyttelse, og Forfølgelsen under Diokletian ligner da langt mindre en Krig mellem to selvstændige Magter, end en egen Slags Grusomhed, den romerske Tyran behagede at øve mod sine christne Slaver. Hermed være det ingenlunde sagt, at Christus-Riget ophørte, thi da det er af aandelig Art, kunde det nok bestaae i Løn, fordi det ikke meer var saa kiendeligt i Verden, men det forsvandt af Statshistorien, saasnart det begyndte at sammensmelte med Romer-Riget, og

*) Euseb. VI. 39—46. VII. 1.
**) Euseb. VII. 10—13. Ruinart 178.

denne Sammensmeltning, som fuldførtes under Constantin den Store, begyndte aabenbar under Gallien og fortsattes rask giennem hele Fredstiden. Hvad der efter denne Tid kaldes Christenheden er allerede i kirkelig end sige i borgerlig Henseende noget ganske andet end det „Himmerig paa Jorden", som hævede sig under Nero og sank under Decius, for under Diokletian aldeles at forsvinde; thi den senere Christenhed skabes og beherskes jo af Keisere og Konger, Bisper, Paver og Boglærde, og naar den, som under sin Sammensmeltning med Romer-Riget, har en kiendelig Eenhed, udgiør den netop allerklarest et Rige „af denne Verden", som Christusriget slet ikke vil være.

Det er imidlertid klart, at det ingenlunde var udvortes Magt, der styrtede Christusriget, og vi maae derfor et Øieblik dvæle ved de indvortes Aarsager til Opløsningen af det kraftigste og ædleste, det elskværdigste og lykkeligste Borgersamfund, der har været paa Jorden, og staaer derfor endnu overalt i Christenheden, selv i Frankrig, for de Klogestes Øine, som Mønsteret paa en fuldkommen Stat, hvis Borgere kun lyde de Love, de selv bifalde, men bifalde altid de bedste, har ingen synlig Øvrighed, uden den, de selv vælge og kan afsætte naar de lyste, men lyste det kun, naar den bryder Pagten, og har endelig baade Mod og Kraft til, hvad Øieblik det skal være, med Glæde at offre Liv og Blod for Fædernelandet. Et saadant Rige er det nemlig aabenbar, Lukas beskriver, naar han skildrer Menigheden i Jerusalem, og skiøndt vi af Pauli Breve see, at der allerede i hans Dage, ved den store Udvidelse, Riget fik, indsneg sig smaa Uordener, saa spore vi dog indtil Midten af det tredie Aarhundrede alle Hovedtrækkene hos dette besynderlige Folk, der, som Brud-

stykker af mange, og adspredte over hele Romerriget, kun havde Bopæl sammen, forsaavidt hele Jordens Kreds er det store Mandhjem, kun havde Æt og Tale tilfælles, fordi hele Menneskeslægten er af eet Blod og alle Tungemaal Brudstykker af et Grundsprog, og som endelig kun havde et Fædernelaand, der blomstrede ved deres Selvopoffrelse og skiønnede paa den, naar de glemte „deres Folk og deres Faders Huus" paa Jorden over Himlen, som Menneskeaandens oprindelige Hjem, de Levendes Land, hvortil det er Støvhjertets Ære og Fryd at opløftes. Medens vi nu maae være billige nok til at indrømme, der hører meget til at opoffre Livet for et usynligt Fædernelaand, saa er det dog klart, at Rigets Selvstændighed beroede derpaa, ligesom det var Kongens (Christi) udtrykkelige Ord: hvem der nægter mig for Mennesker, ham nægter jeg igien, og naar vi derfor i Midten af Aarhundredet see de flygtende Høvdinger, Cyprian og Dionys, beholde deres Æresposter, og dem, der faldt i Slaget, stilles op igien til Rigets Vagt, da er vi forberedte paa det Værste. Det gik altsaa i den christne Kirkestat omtrent som i den mosaiske, der egenlig kun varede, til Josva og alle de Ældste, som havde seet Herrens Gierninger, var døde; thi efter Polykarps Dage staaer Irenæos kun som et enkelt Vidne om den forsvundne Herlighed, hvis matte Efterskin vel endnu en kort Tid skjuler, men kan umuelig læge Folkets Brøst. Daaben og Nadveren havde vel det store Vidnesbyrd i Menigheden, at de vidunderlig kunde skiænke Folkeaanden og sammensmelte hele Folket med den usynlige Konge, men naturligviis kun under Troens Betingelser; og denne Tro begyndte aabenbar at vakle, saasnart de var døde, der havde seet Kongen Ansigt til Ansigt, og ved hvis Haandspaalæggelse Aanden aabenbar

kom over de Troende; og i et Rige, der kun hvilede paa Troen, maatte det nødvendig føre til Opløsning. Vel fandt den vaklende Tro, paa Aandens Meddelelse og den levende Forbindelse med Kongen, to Støtter i den indviede Lærestand og den hellige Skrift; men ved at læne sig til dem, blev den en Overtro paa dem, som maatte have ganske anderledes Virkninger, og forvandle Christusriget enten til et Bisperige (Hierarchi) eller til en lærd Republik (et Anarchi) hvoraf hiint trænger til verdslig Beskyttelse for at vare, og denne til Tugt for at holde Fred med sig selv, medens de begge, for at vinde Skin af Eenhed, maatte have en Tyran. Naar vi derfor see, at i det tredie Aarhundrede, da Afrikanerne kom til at staae for Styret, indførte Tertullian og Cyprian den Overtro, at „de Indviede" udgjorde det egenlige Christenfolk eller de Aandelige (Geistligheden) og raadte for Himmerig, medens Origenes og alle hans Discipler med stort Bifald prædikede det Æventyr, at Aanden laae skjult under Bibelens Bogstav og maatte med Lærdom og Kløgt opmanes deraf, da vinder det Hele en forbausende Klarhed; thi ligesom hiint minder os om det gamle Karthago med sine i de kabiriske Mysterier indviede Raadsherrer, og dette om Ægyptens Troldkarle og Hieroglypher, saaledes opdage vi, at det ikke var Christusriget, men Bisperiget i Vesten og de Lærdes Republik i Østen, der under Decius tabte Slaget og lærte at elske den Rolighed, som Verden giver. Saasnart nemlig Bisperne hist og de Skriftkloge her gjorde sig selv til Christi Statholdere med uindskrænket Fuldmagt, da var Rigets monarkisk-demokratiske Forfatning forvandlet til etslags Aristokrati, der kun levnede Christus Kongenavnet og kunde umuelig besjæles af hans Aand, da Aanden netop selv

er hans Statholder, og maatte affætte sig selv for at sætte Andre i sit Sted. Hvor stor en Ære det da end er for Christendommen, at den, selv misbrugt og misforstaaet, gav Tankegangen en langt meer aandig Retning, og Skrifterne om Gud og Menneske et langt dybere Indhold, end noget Hedenskab mægtede, saa hørte dog Christenheden, deelt mellem Bisper og Professorer, i borgerlig Henseende til de Dødes Rige, hvis Indbyggere Bispestav og Pen umuelig kunde levende forene eller opflamme for Fædernelandet, der nu ikke længer var de Levendes Land, men Kirkegaardene med Martyrgrave. Hvorledes nu Religionsfriheden i et halvt Aarhundrede maatte virke, hvormange Tusinde der i Hjertetiden maatte strømme til det christne Samfund med de store Løfter om Syndsforladelse og Salighed og med de stærke Vidnesbyrd om guddommeligt Pant, og hvor magelig Bisper og Professorer maatte giøre Himmelveien, for, selv mens de vendte den Ryggen, at staae som de, der gik i Spidsen, det hører egenlig Kirkehistorien til at udvikle, men maa dog ogsaa her berøres, for at vise, hvor naturligt det gik til, at Christusriget borgerlig tabte sig i Roms Slaveri. Behøver dette imidlertid Bekræftelse, da er Biskop Euseb fra Constantins Dage det umistænkeligste Vidne, naar han bekiender, at under Freden brændte de, der gik for Hyrder, af Had mod hinanden, og gav i Herskesyge Verdens Høvdinger ei det mindste efter, saa det var intet Under, at ogsaa Herren ryggede Pagten, nedbrød Murene, sløifede Fæstningsværkerne, gjorde Sværdet unyttigt og var ikke med sit Folk i Striden, men tog Aar fra dets Alder og gav det Skiændsel i Tilgift*).

*) Euseb. VIII. 1.

Hvorledes det derimod kunde falde en romersk Keiser ind, under disse Omstændigheder at forfølge de Christne, der dog aabenbar hørte til hans taalmodigste og nyttigste Slaver, og var, naar han blot vilde skaane dem, saa nær ved at forgude ham, som deres Tro neppe nok tillod, det er saa svært at begribe, at vi vel nødes til at give de Christne Ret i, det var kun „den Onde," der ophidsede sine Redskaber til at udrydde „det gode Navn," da det syntes afmægtigt. Det var imidlertid ingenlunde uromersk, men i samme Smag som den tredie puniske Krig, der til Catos Glæde lod ham døe i Fred, og Alle, hvem der følte romersk, fandt det vist meget rimeligt, at de Christne skulde udlevere deres hellige Skrift, som man ansaae for deres Vaaben, og lade deres Kirker, som man kaldte deres Stad, nedrive, medens Bisperne, som jo var deres Høvdinger, gik under Aaget og offrede til Roms Guder.

Paa intet mindre var det heller, Forordningen lød, som i Begyndelsen af det fjerde Aarhundrede udkom i alle fire Keiseres Navn, thi saamange Tyranner var der nu om Navnet, og i hele ti Aar arbeidedes nu, fornemmelig i Asien og Afrika, paa at nedrive Kirker, brænde Bibler og at befolke Grave og Bjergværker især med Bisper, Præster og andre oplyste Folk, som ei vilde udlevere Skriften og fornægte Troen*). At nu Mange faldt fra i Fristelsens Tid, var intet Under, og at endnu langt Flere holdt ved, skiøndt det holdt haardt at døe paa Bispe- og Bogstavtroen, var ogsaa naturligt, da de fleste Mennesker i Hjertetiden ei uden at føle sig grændseløs ulykkelige kan fralægge sig en Tro, der

*) Euseb. VIII. 2. 6—13.

giver dem endog kun det svageste Haab om Syndsforladelse og Salighed; men at selv endeel gamle Hofmænd før lod sig flaae end de fornægtede Herren, og at man endnu stødte paa en Udtjent (Emeritus), som, da der spurgtes, om han havde hellige Skrifter i Huset, svarede smilende: ja, i Hjertekammeret; det minder unægtelig om Apostelordet, at selv Guds Skrøbelighed er dog stærkere end Menneskene*).

Det var imidlertid ingenlunde blot de Christne, der nu følte sig „i Helvede, i Pinen," thi af den levende Skildring, en samtidig Christen har efterladt os, see vi, at Riget var faldet i ryggesløse Barbarers Haand, hvem kun det Uhyre fornøiede, medens hvert Spor af ædle Følelser, af Dannelse og fine Sæder, var dem en Vederstyggelighed. Dalmatieren (Illyreren) Diokletian var nemlig for en Snees Aar siden (284) blevet udraabt til Keiser af en Krigshær, paa en Tid, da der var Oprør allevegne, og Grændserne hærgedes af Barbarer, og han betragtede nu aabenbar hele Riget blot som en „Krigsskueplads," han som en klog General maatte stræbe at spille Mester paa og drage Fordeel af, det længste muligt. At undertrykke Oprørene og befæste Grændserne, var altsaa hans første Omsorg, og da han ei selv kunde være allevegne, og lykkelige Tjenere er Tyrannens farligste Fiender, saa tog han sig strax en Medkejser, endnu raaere end han var selv, og de valgte sig igien hver en Keiserling (Cæsar), der fik sin Deel af Byttet og havde Kronen i Vente. Paa denne Maade lykkedes det ogsaa virkelig Diokletian ei blot i hele tyve Aar, som var en Keiserevighed, at bære Kronen, men ogsaa at sikkre Grændserne og kvæle alle Oprør; men jo bedre Fred

*) Euseb. VIII. 6. Ruinart 343.

de barbariske Keisere vandt og holdt med hinanden, des bedre Stunder og des mere Dristighed havde de naturligviis til at plage Indbyggerne, og Alting kom nu for Alvor paa Krigsfod: Retten, som dog hidtil havde været pleiet til daglig Brug, sad nu udelukkende i Spydstagen, og hele Riget behandledes som et fiendtligt Land, de seierrige Generaler tænkte snart paa at forlade, og udsugede da paa alle muelige Maader, deels for at leve flot og dog sanke Skatte, og deels for at holde Krigsfolket i Virksomhed og godt Lune. Diokletian selv var gierrig tilgavns, og havde desuden stor Lyst til at bygge op og rive ned, hvortil han behøvede meget, da han havde opslaaet sin Bopæl i Nikomedien, og vilde have den ligesaa smuk som Rom*). Hans Medbroder, Maximianus Herculius, havde vel ikke den Orm, men han satte sin eneste Glæde i Liderlighed, og traadte deri som al Ret saa al Anstændighed under Fødder, og dog kaldte man deres Dage gyldne, da man oplevede Galers, som ogsaa var Drivehjulet i Raseriet mod de Christne. Dette Uhyre, hvis Moder Romula var født paa hin Side Donau, og hvis Ærgierrighed det var at kaldes, som Romulus, en Søn af Mars, var en af Keiserlingerne, gift med Diokletians Datter Valeria, og førte sig taalelig op, saalænge Keiserne var i deres Kraft; men da de begyndte at ældes, kastede han Masken, pinte Diokletian til at forfølge de Christne, og nødte saa snart baade ham og Maximian til at nedlægge Regieringen. De Christne skal han have svoret Undergang, fordi Spaamændene, som var hans Geheimeraader, sagde, at intet Offer vilde

*) Bogen om Forfølgernes Endeligt (de mortibus persecutorum) mellem Lactantses Skrifter, Kap. 7.

lykkes, da der altid var Christne tilstede, som slog Kors for sig og forstyrrede derved det Hele; men Forfølgelsen mod dem, som hans egen Gemalinde Valeria maa have hørt til*), var ham dog ingenlunde Hovedsagen, thi det var at udsuge og ødelægge hele Riget, derfor nødte han de afgaaende Keisere til at udnævne to ret foragtelige Keiserlinger, den ene Drukkenbolten Severus og den anden Studedriveren Daia, som var i Slægt med ham og kom til at hedde Maximin. Det gjaldt nu kun om, at den gamle Constantius Chlorus, der som Keiserling havde havt Gallien og Britannien, og skulde nu være Galers Med-Keiser, snart vilde lægge sig til at døe; thi han var, for sin Retfærdighed og Mildhed, saa elsket baade af sin Krigshær og i sin Egn, at Galerius ei turde røre ved ham, men da Constantius indskrænkede sig til sin snevre Virkekreds, havde Galer dog alt i den største Deel af Riget frit Spillerum. Dette benyttede han nu til at give Romerne et Exempel paa en Herskesyge, en Lovløshed, en Udsugelse og Blodtørst, saa upartisk og grændseløs, som de endnu ikke havde kiendt; thi hans største Morskab var at fodre en stor Flok Bjørne, han hele sin Tid havde sanket paa, med levende Mennesker, saa det var en stor Naade, hvem der fik Lov at døe ved Sværdet. Lovkyndighed, Rettergang og alskens Lærdom regnede han til de „sorte Konster“, man ei noksom kunde hade, Soldater sattes overalt til Dommere, og han sagde høit, at den persiske Forfatning, hvorefter Enevolds-Herren eiede hele Folkemængden med Hud og Haar, var den eneste, han kunde lide. Hvad de gamle Romere (siger den samtidige Skribent meget troskyldig) efter Krigsretten (jure belli)

*) Forfølger-Bogen 9—15.

havde gjort ved de undertvungne Folk, det vovede han at byde Romerne selv; thi uden Persons Anseelse maatte de ind i Mandtallet, deres Marker blev maalte, deres Huusdyr og Viinstokke talte, Næseskat (Kopskat) skulde de Alle give, for det, sagde Galer, har mine Forfædre maattet give til Romerne, og vel var det kun i en vis Alder, men man trak Aar fra de Gamle og lagde til de Unge, saa der blev hardtad Ingen fri uden Tiggerne. For at imidlertid Ingen uden Nødvendighed skulde regne sig til dem, „hos hvem Keiseren havde sin Ret forloret," befalede han, at Tiggerne, hvem Livet kun var til Byrde, skulde samles ombord paa Skibe og sænkes i Havet*).

Dog, Constantius havde en Søn, ved Navn Constantin, som vel med Flid var forbigaaet ved Valget af Keiserlinger og opholdt sig ved Galers Hof, hvor Tyrannen troede ham sikker nok, men han var elsket i Krigshæren, smuttede bort og traf sin Fader i sidste Aandedræt, fik hans Velsignelse og udraabtes af Krigshæren til hans Eftermand. Det maatte Galer, skiøndt han fnøs, finde sig i, og fik ovenikiøbet to nye Medbeilere, da han for Alvor vilde skrive selve Roms Borgere i Skat, thi den aftakkede Keiser Maximians Søn, Uhyret Maxents, som var i Byen, benyttede Fortvivlelsen, fik sin Fader til at axle Purpuret igien, og tog det selv, ved Hjelp af Livvagten (Prætorianerne), som Galer havde opløst, og af Svineslagteren Luccan, som havde havt Leveringen af det Flæsk, Keiserne, istedenfor at beskatte Almuen, pleiede at uddele til dem**). Nu var de da sex om Regieringen, og skiøndt det kostede Severus Livet, at han gik til Italien imod

*) Forfølger-Bogen 18—23.
**) Forfølger-Bogen 26. Zosimos II. 9.

de to Nye, blev dog Tallet fuldt igien ved Barbaren Licinius, som Galer gav Purpuret, men nu var Uhyret modent, thi han raadnede levende op. Under de Helvedesſmerter, han leed, havde Galer imidlertid, tilligemed Constantin og Licin underſkrevet en Forordning, hvori Tyrannen vel roser sin gode Hensigt med Blodloven mod de Christne, men beklager dog, at den, ved de ſære Menneſkers Irrighed og Hals-starrighed, har voldt endeel Ulempe, og vil derfor lade Naade gaae for Ret, saa de Christne ſkal have Lov til at være hvad de er og bygge deres Kirker op igien*).

Kort efter udbrød der Krig mellem Constantin og Maxents, ved hvilken Leilighed Constantin, beraabende sig paa et Syn og Varsel, førte Korset i sit Banner, og lod sig efter Seieren afbilde med det „som Frelsens Tegn og Manddoms rette Mærke" i sin Haand paa Torvet i Rom**). Strax efter udkom da ogsaa en Forordning af ham og Licin, der vel kun udtrykkelig tilstod Christendommen samme Frihed som alle andre Religioner, men lød dog ſærdeles gunstig for dens Bekiendere, og ſkiøndt de endnu en Stund blev forfulgte i Østerleden, først af Maximin (Daia) og siden af Licin, blev Christendommen dog snart paa en Maade herſkende i Riget med Constantin, som lykkelig undertrykte alle sine Medbeilere og blev usædvanlig gammel paa Thronen***).

At dette nu ogsaa har fundet saa godt som almindeligt Bifald hos dem, der brød sig noget om Religion, seer man blandt andet paa Constantins Broderſøn, Julian, som var en ivrig Dyrker af Roms Afguder (360—62); thi da han

*) Euseb. VIII. 17. Forfølger-Bogen 31—35.
**) Euseb. IX. 1—9. Constant. Levnetsl.
***) Euseb. IX. 1—7. X. 5. 8—9.

faldt paa et Persertog, udraabte hans egen Krigshær en Christen (Jovian) til Keiser, og siden spore vi knap Tanken om, at det kunde være anderledes.

At nu denne Christendommens Seier over Hedenskabet er langt fra at være saa glædelig en Begivenhed i Kirkehistorien, som Bisop Euseb, og Millioner med ham, har tænkt, det maae netop alle Christne strax indrømme, da Christendommens saakaldte „Ophøielse" til Statsreligion i Romerriget øiensynlig var en dyb Fornedrelse, der paa den ene Side aabnede Kirkedøren for alle dem, der tænkte lavest, og paa den anden Side gjorde Roms Tyran til Menighedens Ypperstepræst (Pontifex maximus); men i Statens og Skolens Historie er den tilvisse en Hovedbegivenhed, al den Priis og Beundring værd, som man tør skiænke den. At vi nemlig har Stater, som kappes om Rangen med Oldtidens bedste og stile end høiere, og at vi har en Høiskole, hvor de forbigangne Tider som ved en Tryllestav opstaae, for, i Forening med den nærværende og tilkommende, at vise og forklare hele Menneskelivet, det er aabenbar en Følge af, at Korset fortrængte Ørnen i Roms Banner, og skiøndt man vel kan indbilde sig, det Samme vilde skeet alligevel, er det dog kun, ligesom vi kan indbilde os, at om vi end var blevet kvalte i Fødselen, kunde vi maaskee dog levet ligegodt. Det var derfor barnagtigt her at tale om Constantins Bevæggrunde til at blive Christen, om hans Ret til at hedde et christeligt Menneske, og om den Maade, hvorpaa saavel han som de Christnes Bisper og Professorer benyttede Seieren; thi det, seer man let, bliver altsammen deres egen Sag, medens Følgen i alle Tilfælde blev hvad den blev og er ret egenlig vores Sag. Jo meer man imidlertid nedsætter Constantins

og hans Samtidiges Christendom, des klarere bliver det, at Christendommen paa en Maade maatte blive herskende i Romerriget, for at virke saa velgiørende, som Tilfældet blev, paa de følgende, selv de fjerneste Tider; thi tænke vi os en apostolisk Menighed, levende i Aanden, da trængte den ligesaalidt til verdslig Beskyttelse, som den attraaede verdslig Rigdom, Magt og Ære; men netop naar Menigheden var udartet og dog uundværlig i Verden, da var det et Mesterstykke af Forsynet at sammenkiæde den med Tyrannens Fordeel og med alle Verdensrigets Indretninger, som maatte give de indbrydende Barbarer deres høieste Forestilling om Statsklogskab og Dannelse. Paa Barbarerne er det nemlig, vi nu maae fæste Øie, thi dem er Romerriget aabenbar givet til Priis, og kun med Hensyn paa dem kan vi fortsætte Statshistorien, efterat Christusriget har tabt sin Selvstændighed og falder, idetmindste tilsyneladende, sammen med det romerske; men Barbarernes Riger blive nu igien kun Gienstand for Statshistorien, fordi der i dem ved Christendommens Hjelp udvikler sig Stater efter den ebraiske Lignelse, med aandelig Oplysning til Hovedøiemed. Hvorfor ikke Romerriget heelt og holdent ved Christendommens Hjelp kunde forvandles til en saadan Stat, er et unyttigt Spørgsmaal, thi Romerriget var jo alle de gamle Staters Rakkerkule, hvis Liig umuelig der kunde sammenvoxe til et Kæmpelegeme, og skiøndt Christendommen havde viist, den mesterlig kunde forene „Jøder og Græker, Skyther og Barbarer" til eet Folk, saa var det dog kun under Vilkaar, som i Constantins Dage snarere slet Ingen end alle Rigets Indbyggere vilde finde sig i. Naar derfor Christendommen under disse Omstændigheder kronedes til Keiserinde, da var det kun vigtigt, fordi, som

dens prophetiske Apostel mesterlig udtrykker det, hun derved fik „begge den store Ørns Vinger" at flyve paa til Ørken, bort fra Slangens Ansigt, hvor hende var Sted og Næring beredt i Tidernes Løb! Saa lidt derfor end Keiserdaaben fortjener den Bebreidelse at have forværret Romerrigets Stilling og fremmet dets Opløsning, da den aabenbar formildede Tyranniet og forsinkede Opløsningen, saa kan Christendommen dog ei forlange Tak derfor af Roms Tilbedere, da det er klart, den virkede kun for sig selv og Menneskeslægten, formildede kun Tyranniet, fordi den skaber Retfærdighed og aander Mildhed, og forsinkede kun Opløsningen, for at faae Tid til, saavidt muligt, at giennemsyre det Hele, saa Menneskeaanden kunde høste Gavn af Barbarernes Seier. Nu, da den nyskabte Folkeverden ligger udbredt for os i al sin Herlighed, vidt overstraalende den gamles, har vi ondt ved at troe vore egne Øine, naar vi, opvaagnende, betænke, hvad der alt maatte skee, for at vi kunde komme sovende dertil; men forsvinde maatte nødvendig al denne Herlighed som en Drøm, hvis vi ei vilde oplade Øiet og see, hvad der er skeet, beundre Forsynets Styrelse og følge dets Vink.

Historiens Skueplads maatte enten lukkes eller paa en Maade flyttes fra den dannede Verden, hvor Dyd nu kun var Svaghed og Daaden Misgierning; men viselig blev den saaledes udflyttet, at den i Grunden kun blev udvidet, blev mesterlig afdeelt og aflukket, saa den gamle Verden, som sin egen Skygge, blev staaende i Baggrunden. Lænkerne knustes og Hjertet fik Luft, men Kiæden brast ikke; som en ægyptisk Konge=Mumie, skrinlagt i Alabast og stillet tilskue i et Grav=Palads: i Konstantinopel og Classikerne, bevaredes

den gamle Verdens Dannelse til den ny, uden at dog Forfinelsen kom ubetimelig til at smitte og fordærve de raa, men stærke og dybe Naturens Børn, som skulde fortsætte Menneskelivet! Vist nok et stort Vidunder, men ei til ørkesløs Forbauselse, nei, til lærerig Eftertanke; thi fordi Mennesket er skabt i Guds Billede, udvikler ethvert guddommeligt Storværk sig i Menneskelivets Orden, og er for os vel ugiørligt, men ei uforklarligt.

Vi skal saaledes huske, at den Eenhed, Romerriget gav den dannede Verden, var kun stiv Eensformighed, altsaa kun den samme Lighed, som Dødskulden giver alle Menneskelegemer, og da Christendommen igien kaldte Folkene til Live, maatte der nødvendig i det mindste vise sig een Hovedforskiel, den nemlig mellem Østen og Vesten. Kun Østerleden, Grækenland iberegnet, havde været den gamle Dannelses Hjemstavn, og kun de østlige Folkefærd havde Romeren fundet døende og overvældet, de vestlige havde han fundet raa og overvundet med Krigskonst, og havde kun, saavidt de blev unaturlig forfinede, afkræftet. Denne Forskiel var heller ingenlunde tilfældig, thi Østerlænderen var Phantasitidens fødte Konge, og havde i Ungdommen saaledes forkiælet og svækket sig, at han, i det mindste giennem Middelalderen, aandelig talt, ei vel kunde blive meer end en Skygge, og Grækerinden, som var født til Hjertetidens Dronning, havde fordandset og forkiølet sig, saa hun maatte holde Sengen og være glad, om hun ei sank i Graven. Romerinden var nu vist nok den store Skiøge, der nødvendig efter sine egne Love maatte faae de løsagtige Vestalinders Straf og levende begraves, medens de trælbaarne Kvinder i Afrika, Spanien, Gallien og Britannien, umuelig kunde beklæde en Dronning=

stol, hvorover Kongeaanden svævede; men ogsaa for at raade Bod paa dette Savn var Christendommen kommet til Verden, og blev, som „den hellige Moder, Kirken", kronet til Keiserinde i Romerriget. Saalænge Christusriget stod, kunde man i Statshistorien ei kiende Forskiel paa dets Indbyggere, da de saae eens ud; men ved dets Opløsning, giennem det tredie Aarhundrede, viste det sig snart, at den herskende aandige Følelse, som man i Østen beholdt, var Tro paa en guddommelig Vidskab, øst med Lærdom af den hellige Skrift, medens man i Vesten foretrak den langt dybere Følelse, som Troen paa den indviede Geistligheds hemmelige Samfund med Guddommen unægtelig er. Hvor protestantisk vi derfor end i Kirkehistorien ville bedømme dette Forhold, maae vi dog finde det meget naturligt, at „de Lærdes Republik" i Østen knap under en Despots Formynderskab kunde hindres fra at ødelægge sig selv, medens „Bisperiget" i Vesten sammenvoxte til et Pavedom, som de verdslige Herrer maatte bøie sig for; thi jo daarligere Lærde, des mere Kiv, men jo daarligere Bisper, des større Enighed, og i Troen paa de Enige kan man hvile, men i Troen paa de Stridige maa man kives.

Denne mærkelige Forskiel mellem Østen og Vesten kom ogsaa netop i Constantin den Stores Dage ret for Lyset ved de „arianske Stridigheder", som vi vel gierne aldeles vilde overlade Kirkehistorien, men kan ikke, fordi de aabenbar hørte langt meer til Statens og Skolens Historie, hvori de har efterladt sig uudslettelige Spor. Hele Østens Geistlighed var nemlig paa den Tid forsaavidt enig med sin store Lærefader Origenes, at de grundede deres Tro paa deres egen Skriftklogskab, og ved at kaare Roms Tyran til Kirke-

værge haabede naturligviis enhver af Østens Skolemestere at faae sin Theologi til at blive herskende, medens Vestens Bisper kun forlangte Beskyttelse mod opsætsige Lægmænd. Nu fremstod Præsten Arius i Alexandrien, Lærdommens Stapelstad, med et nyt Indfald om Christus efter Skriften, og det satte hele Østen i Bevægelse, medens man i Vesten knap vidste, hvad Striden, der syntes at dreie sig om et eneste Bogstav i et græsk Ord *), egenlig var om. Det gik naturligviis Constantin ligedan, men da det var ham, der skulde afgiøre Trætten, maatte han dog have en Mening derom, og holdt nu snart med Arius og snart med hans Modstandere, hvoraf der nødvendig, da Keiserens Bud skulde være Kirkelov, maatte følge store Ubehageligheder for dem, der holdt paa en modsat Mening. Den derved opkomne Skik, at Keiserne skrev Troes-Bekiendelser (Symboler), som man skriver Forordninger, efter den Mening, man for Øieblikket finder rimeligst, eller finder hos sin Yndling for Øieblikket, den lærte man imidlertid i Østen snart at finde sig i, som et nødvendigt Onde, der dog havde det Gode ved sig, at hvem der tabte Slaget idag, kunde vente at vinde det imorgen, medens samme Skik for Vestens Bisper og deres Hjord var en Vederstyggelighed, hvorved en Lægmand opkastede sig til Herre baade over Troen og Geistligheden.

Under disse Omstændigheder var det da ganske i sin Orden, at Østen og Vesten fik hver sin Keiser, og Østen i Byzants eller Konstantinopel en ny geistlig, verdslig og videnskabelig Middelpunkt, hvor Græsken aldeles som Bog-

*) Omousios og omoiusios, som om vi vilde spille med Ordene „gudlig" og „gudelig".

sprog fortrængte Latinen, og det var jo Betingelsen for, at Vesten kunde overlades Barbarerne, uden at dog den gamle Dannelse og den græske Literatur derved gik forloren. Os kan det derfor være ligegyldigt, hvad der bevægede Constantin til at vælge Byzants istedenfor Nikomedien til den ny Hovedstad, eller bevægede Theodos til at dele Riget ordenlig mellem sine Søuner (395), saa Arcadius fik hele Østen og Honorius hele Vesten, thi Følgen blev den samme, og istedenfor at gaae i. Rette med den døde Keiser som en Roms Forræder, glæde vi os ved, der dog nu engang kunde blive en god Ende paa Roms Tyranni, da Østen og Vesten var blevet sig deres Uforenelighed bevidst. At dette nu ogsaa virkelig, uden al Skyld hos Theodos og hans Sønner, netop skete i deres Dage, det see vi klarlig ved i Skolen eller Literaturen at betragte de to Bisper, som under Arcad og Honor ret egenlig deelte Rigets Beundring: Antiochenseren Chrysostomus og Afrikaneren Augustin, hin det store Lys i Østen og denne i Vesten. Begge rage de op over deres Sidemænd og over deres Eftermænd giennem hele Middelalderen, som Bjerge over Dale, og begges efterladte Skrifter er i Skolehistorien uforgængelige Mindesmærker om det høiere Sving og den dybere Grundighed, Christendommen alt i den gamle Verden gav Hedningers Tankegang; men Chrysostomus, i hvem Østens Professorstamme holder sin egen pyntelige Lovtale og Ligprædiken, er aabenbar strax færdig, da Følelsen opløser sig i Betragtninger, og Materien taber sig i Formen; hvorimod Augustin, i hvem Vestens Bispesjæl først kommer til Besindelse, er i fuld Giæring, og føler sig bestandig draget til to modsatte Sider: Spidsfindighedens bundløse Afgrund og det umaalelige Hjertedyb. Hvor man beklapper

5*

Chrysostomus, vil man altsaa nøies med at balsamere Rom i Vievand paa Græsk, men hvor man føler sig grebet af Augustin, der stræber aabenbar et nyt christnet Grækenland at skyde sig op giennem Roms Ruiner, og da vi veed, det lykkedes, kan de store Hindringer, det mødte, men seierrig overvandt, aldrig ængste, men vel oplyse og fornøie os.

Der herskede nemlig i Vesten, og da især i Nord-Afrika og i Italien, en Slaphed og Sædernes Fordærvelse hos de Dannede, der var saameget des grueligere, som Dannelsen der var falsk, var en hovedkulds Forfinelse af Barbarer, og hermed hængte hos de Boglærde en aandløs, vantro Retning paa det Nøieste sammen, saa Grammatikeren Hieronymus var Vestens Orakel, Pelagius med sin tørre Moral var nær ved at faae flere Stemmer blandt Bisperne end Augustin, og selv denne, der kun med Møie havde revet sig løs fra de „latinske Classikere", var, med al sin Varme, dog meget for efteraars-kiølig til en Vaarprædikant i det store Hjerteaar. Naar vi derfor nu see Barbarerne bryde ind paa alle Kanter, og Vandalerne bemægtige sig Nord-Afrika, mens Augustin ligger paa sit Yderste (430), da maae vi finde, det var ogsaa paa den høie Tid, at den falske Dannelse med alle sine raadne Grene blev afhugget ved Roden, og de faa efterladte Boglærde fik andet at vide, end hvad man kan læse og gruble sig til, og andet at giøre, end at forkiættre og drille hinanden. At nu imidlertid Lægemidlet ei blev værre end Sygdommen, at ikke selve Spiren til en betimelig Dannelse gik tabt i Barbariet, men at Augustin og Hieronimus, efter, som skrinlagte Kirkefædre, at have sovet for Altret i tusinde Aar (fra det femte til det femtende Aarhundrede), stod reformerede op med Luther og

Melanchton, og blev den rette Skoledags Morgenhaner, det er jo vistnok et stort Under, men dog slet ikke større, end at det lader sig forklare af Middelalderens Historie. Bagefter kan vi nemlig godt see, det gjaldt kun om tre Ting, for at det romerske Helvede kunde blive en Skiærsild for Vestens Christenhed, hvoraf Menneskeaanden kunde luttret udgaae, naar Forstandstiden kom, studere den gamle Verden i sine efterladte Folk og Skrifter, og derpaa, med „Hjertets oplyste Øine" og med velberegnede Kæmpeskridt, fortsætte sin Bane til Maalet, og disse tre Ting var: at den christne Tro og Anskuelse bevaredes, at der indvandrede kraftige Folkestammer med aandige Anlæg, og at Skolen i Konstantinopel, om end faldefærdig, dog blev staaende og aldrig i Vesten ganske tabtes af Sigte. For det første var der nu sørget ved den Nødvendighed, det var for Geistligheden, naar den vilde herske i Christi og hans Apostlers Navn og tilegne sig med Tienden alle Aarons og Leviternes Rettigheder, at den da maatte for sin egen Skyld holde strængt over alt det Oprindelige i Kirken, beflitte sig paa Troesenighed og prise Guds Husholdning i det Gamle Testamente. For det Sidste vilde der blive Raad, naar paa den ene Side Konstantinopel, trods den herskende Svaghed og Forvirring, frelstes fra Barbarerne, medens paa den anden Side de Lærdes Tvistigheder holdtes vedlige, og Vestens Bisper nødtes til at tage Hensyn paa dem; thi da vilde Skolekundskabernes Elementer mechanisk forplante sig i Østen og aldrig ganske glemmes i Vesten, saa de lærde Feider i Konstantinopel og Tvisten mellem den latinske og græske Kirke beskæmmede vel det byzantinske Rige og vanhældede den christne Kirke, men var dog for Christenhedens tilkommende Høiskole, og derved baade for Kirke og

Stat, aldeles uundværlige. Det Tredie: at skaffe det vestlige Romerrige en god Deel nye Indbyggere, som havde anderledes Kræfter og mere Hjerte for Aand end de gamle Italienere, Spaniere, Galler og Britanner, det kunde naturligviis kun Guddommen; men at de derfor, langt fra at være himmelfaldne, var skabte og giemte til det og meer, det vil bedre Middelalders=Historier end vi endnu har, let kunne vise.

Hvorledes det nu gik til med Romerrigets Opløsning og ny Befolkning, det hører naturligviis ikke til Romerrigets, men til dets Fienders Historie, og til Lykke træffe vi Folk mellem dem, hvem Historien var kiær fra Moders Liv, og hvis Levnetsløb derfor nødvendig maatte blive en historisk Beskrivelse værd.

Folkevandringen og Norreleden.

Man maler vistnok Krig i det Hele med dens rette Farve, naar man dypper sin Pen i Blod; men den blodigste Beskrivelse, man kan give af Krigen, er dog kun mat mod den, Krigen giver af sig selv, saa Historien skulde aldrig befatte sig med saadanne Naturskildringer, men heller forbigaae alle de Krige med Taushed, der intet Mærkværdigt er ved uden Blodbadet. Naar man derfor arbeider paa at tiltælle sine Læsere alle de Hug og Stik og Stød, Romerriget fik, til det faldt, af Hunner og Gother, Franker og Longobarder, Heruler og Vandaler, Burgunder, Alaner og Svever, og saa videre fort i det Uendelige, for saa igien at udfinde, hvor de var Alle kommet fra, og hvortit de bedes indbyrdes; naar man giør det, da stiler man vist nok ganske fornuftig paa at

give os et tro Billede af Folkevandringen, som et brusende Hav fra „Chinas Kyst til Østersøens Grændse“, eller som et almindeligt Oprør i Menneskeslægten, under hvilket hele barbariske Folkefærd rulle frem mod den dannede Verden som uhyre Bølger, oprørte af alle dyriske Drifter, som de til Væddestrid løsladte Storme, medens Millioners Vaabengny og Sværdelyn er Tordenveiret, der Slag i Slag udbreder Angest, Død og Ødelæggelse over alle de deilige, frugtbare, blomstrende Lande paa Middelhavets Kyst; men det er et meget utaknemmeligt Arbeide. Der vil nemlig altid findes en Pulk Kosakker paa Grændsen af den dannede Verden, hvis Heltegierninger give den en langt mere levende Forestilling om Folkevandringen end alle lærde Penne, saa Kiedsommeligheden, de ved idelig at gientage Et og det Samme, nødvendig udbrede, bliver i dette Stykke Pennens eneste, umisundelsesværdige Fortrin. Det lade vi altsaa fare, og stræbe heller at henlede Opmærksomheden paa Nødvendigheden af Roms Fald og sammes lykkelige Følger, som gyldig bevise, at det ingenlunde var dyriske Drifter, men dybere menneskelig Følelse, der udmærkede Delerne af Romerriget. Barbarers Indfald i den dannede Verden er nemlig saa gamle som den, og fornye sig til alle Tider, saa Kymrer og Teutoner var ligesaavel Skythers og Gallers Efterfølgere som Hunners og Gothers Forløbere, og Arabers og Slavers, Mongolers og Tyrkers Angreb og Indbrud er aabenbar af samme Slags, saa de Lærdes Forestilling om Folkevandringen som et mageløst Uhyr i det femte og sjette Aarhundrede er et tomt Hjernespind af romersk Overtro. Hvad der er mærkværdigt og mageløst ved den store Omvæltning er da ingenlunde Bulderet og Barbariet, som

aldrig udebliver, hvor Dannelsen er udartet til Kiælenskab og Kræfterne opløst i Nydelse, men det er den underfulde Gienfødelse og Fornyelse af Menneskelivet i ungdommelig Friskhed mellem Ruinerne af den gamle Folkeverden, det er hvad der slaaer os, baade som et mageløst Særsyn og som et ganske besynderligt Trylleri, vi ikke veed andet Navn til end „Romantisk“. Navnet er ogsaa det heldigste, der kunde vælges, naar man blot ikke vil udstrække det til hele Middelalderen, men indskrænker det til Vexelvirkningen mellem de romerske Ruiner og de nordiske Udflyttere og Betragtningen deraf i en Maaneskinsnat, ved Siden ad barbariske Jetteskikkelser, lig den vilde Jæger, som giennemfarer Verden for at sluge den deilige, flygtende Prindsesse, han har kastet sin dyriske Kiærlighed paa*).

Dog, disse Middelalderens Feeslotte, omsværmede af grumme Jetter og skielmske Dværge, men bevogtede af strænge Riddere og djærve Kæmper, maatte vel saare forundre os i Egne, hvor man giennem fem Aarhundreder, fra August til Augustulus, kun saae Bødler og Tugthuuslemmer, naar man ikke i Blusset af Martyrbaalene saae straalende Vidnesbyrd om et guddommeligt Menneskeliv i det Skjulte; men en Fortsættelse af Menneskets store Levnetsløb kunde vi dog aldrig see i disse Tryllerier, naar vi ikke opdagede, at hine Feeslotte er at ligne ved Herberger i Ørken for en stor Konge, som under mange Farer kæmper sig giennem fiendtlige Enemærker til et nyt Land, hvor han vil reise sin

*) Dette træffende Billede af Barbariet i Middelalderen findes muntert udmalet i Tydskernes Heltebog, og navnlig i Atles „Konge-Liv“ eller Etzels „Hofhaltung“.

Throne. Tiden har imidlertid viist, at det var saaledes, at Menneskeaanden havde en anden Verden omkring Vesterhavet og Østersøen, hvor den skulde fortsætte hvad der begyndtes omkring Middelhavet, men at denne Verden var endnu ikke beredt, saa Aanden maatte enstund friste Livet i allehaande Forklædninger, snart som en vandrende Ridder og reisende Spillemand, snart som en bodfærdig Pillegrim og ydmyg Klosterbroder; thi at Nørreleden var Aandens Maal, see vi klarlig, da det baade var derfra al aandig Rørelse udgik og det var der, Aanden fra Reformationen af fik en Nyaars-Tid, der ingenlunde maa bedømmes efter hvad den alt har naaet, men efter hvad den fører til.

Saaledes at gaae baglængs for at komme ret ind i Fortiden, er et Kneb, vi først i den allersidste Tid har lært, og dermed har Bladet kiendelig vendt sig saavel i den kritiske som i den pragmatiske Historie, thi saalænge man blev siddende magelig i sit Studerekammer, og snart indbildte sig, man kunde mane de gamle Skribenter op og efter et strængt Politi-Forhør bedømme baade dem og deres Efterretninger, snart drømte, at man forklarede Historien, naar man fortalte, hvad Hensigter man selv vilde havt, og hvordan man selv vilde baaret sig ad, naar man havde været i de Gamles Sted, saalænge legede man aabenbar kun med Historien eller rettere med sin egen Skygge. Nu derimod, da vi begynde med det virkelige Nærværende og nærmest Forbigangne, som er sikkert nok, bedømme vi ikke de gamle Efterretninger efter eget Tykke, men efter deres Overeenstemmelse med de Menneskenaturens Love, vi i den sikkre Historie og vor egen lille Verden har opdaget, og Enkeltmændenes Hensigter lade vi helst staae ved deres Værd, som

tvivlsomme og os uvedkommende Ting, medens vi slutte fornuftelig: at hvad der virkelig kom ud af en Ting, det var den Aands Hensigt, som styrer det Hele.

Naar vi derfor ønske at vide, hvordan det omtrent har seet ud i vort Norden ved Christi Fødselstid, og hvad der foraarsagede de ældre Udvandringer, da begynde vi ikke med at sammenligne de græske og latinske Billinger om Thule med vore egne Oldsagn, som ei engang selv kan vise, om de er fra Brandold eller fra Høiold; men vi begynde med den Kiendsgierning, at Nordtydskland og Norden er nu det egenlige Sæde for universel Videnskabelighed, hvor man stræber at samle alt Menneskeligt i Menneskebegrebet og udlede det af Menneskenaturen, derfor ogsaa de eneste Steder, hvor man arbeider paa en organisk sammenhængende Verdenshistorie, medens man andensteds, selv i Nationalhistorien, nøies med det atomistisk Sammendyngede. Heraf slutte vi med Føie, at hvor daarlig vi maaskee end behandle den store Opgave, maa det dog ligge i vor Natur at have Lyst dertil, og i Forsynets Plan at vi skal befatte os dermed, hvad igien ei kan være Tilfældet, uden at vi ogsaa oprindelig har havt tilsvarende Evner og Anlæg.

Heraf følger ogsaa nødvendig, at vi har havt en tilsvarende Fortid, og vi har nu en Prøvesteen for de gamle Efterretninger om Norden, som i det Hele og Store er aldeles tilforladelig, og viser sig at være det, naar den sammenlignes med vore boglige Mindesmærker fra Middelalderen. Man dømme nemlig hvad man vil om Saxes og Snorres og alle de islandske Sagaskriveres historiske Tilforladelighed i det Enkelte, saa beviser disse Bøgers blotte Tilværelse dog ligefuldt, at Norden havde en i Middel-

alderen mageløs historisk Retning, og vi behøve kun at aabne Bøgerne, for at see, at Aandsgaverne svare dertil, saa, naar de ikke forspildtes, maatte de i Forstandstiden avle en saadan historisk Vidskab, som den, der nu fødes.

Nu finde vi imidlertid ogsaa baade hos Saxe og hos Islænderne en Mængde Sagn og Sange, som skal være fra Oldtiden, og skiøndt det er vanskeligt at tale om Aar og Alder, hvor Oldtiden løber ud i Eet til det niende Aarhundrede efter Christi Fødsel, saa er dog Sagnenes Ægthed beviist, naar de er i den Aand, vi hos os selv og hos Middelalderens Kæmper har lært at kiende, og hvad det Mythiske angaaer, kan vi ikke tvivle om, at Anskuelsen jo er ældgammel, hvis den virkelig svarer til Bestemmelsen af det historiske Vidskabsfolk. En saadan Anskuelse af Menneskelivet i sit eget Inderste og Anelse af sin Løbebane har nemlig et Folk, saavelsom hele Slægten, kun i sin fyrige Ungdom, og skiøndt nu Vidskabsfolket vistnok i Forhold til Hjertefolket er en Sildefødning, har vi dog ingen Grund til at sætte dets Ungdomsarbeide, som Mythe-Smedningen er, paa denne Side Christi Fødsel.

Hvad nu den nordiske Mythe-Krands selv angaaer, da er dens Ægthed, som Udtryk for Nordens Aand, paa det gyldigste beviist ved den Yndest, de nye Skjalde i Norden har fattet for den, thi i dem har Aanden vedkiendt sig den; men det er ogsaa indlysende, at den tilhører det universalhistoriske Vidskabsfolk, da den udtrykker det Grundforhold, hvori samme nødvendig maatte see sig til Udødeligheden, som for alle aandige Folk er den Livets Krone, hvorpaa de stadig fæste Øie.

Naar vi nemlig give Agt paa de Folk i Oldtiden, i Middelalderen og i Nyaarstiden, der eftertragtede Udødelighed, da opdage vi en mærkelig Forskiel, der svarer til Forholdet mellem Phantasi, Følelse og Forstand, hvoraf den ogsaa aabenbar udspringer, saa de Ældste søgte deres Udødelighed i Nedstammelse fra Guderne, de Mellemste i et hemmeligt Samfund med dem, og de Yngste i deres Efterligning, hvad aabenbar kommer af, at Phantasien naturlig knytter sig til Fortiden og lever i Beskuelsen, Følelsen gaaer paa det Nærværende og lever af Indtryk, Forstanden stræber fremad og lever i Haabet!

Indskrænke vi os nu til Hedningerne, for at være sikkre paa at see Naturforholdet, da er det iøinefaldende, at ligesom Perser-Mytherne symbolisere Phantasiens, og Græker-Mytherne Hjertets Forhold til de udødelige Guder, saaledes afbilder Nordens Mythologi Forstandens Forhold til Udødeligheden, som den Livets Krone, der kun kan ventes for daadfuld Kamp og kun naaes ved at giennemgaae og overstaae Døden. Hvorvidt nu disse sindrige Myther, som dreie sig om Valhal og Gimle, ere oprundne og udspundne i Norden, uden at man først hørte en lille Fugl fra det Fremmede synge derom, det er et Spørgsmaal, der vel kan pirre Nysgierrigheden, men er her kun forsaavidt af Vigtighed som vi maae indsee, at skulde Vidskabsfolket selv skabe saadanne Myther, maatte det være tidlig, mens Phantasien var i sin fulde Kraft, og skulde det have Hjelp dertil udenfra, maatte det være, mens Aanden var over de egenlige Oldfolk, altsaa en god Stund før Christi Fødsel.

Naar vi nu med disse Forkundskaber spørge Romere og Grækere, hvad de veed om Hyperboræerne, da svarer Lucan

os paa Vers, at i Neros Dage vidste man i det mindste, Nordboerne havde saadanne Valhals- og Gimle-Myther, som vi fandt her hjemme, thi han siger:

Kun hos eder skal man finde
Falkesyn for Gudespor,
Eller ogsaa I er blinde
Fremfor alle Folk paa Jord;
Thi hvor vi kun blege Skygger
Skimte giennem Taagesky,
Der for eders Øine bygger
Aanden sig en Hald paa ny!
Kan jer Sang man regne efter,
Død kun deler Livets Flod,
Som sig hist med friske Kræfter
Rører i hvert Ledemod!
Held de Folk, som boe i Norden!
Fare de end vild deri,
For den værste Frygt paa Jorden:
Dødens Frygt, er de dog frie!
De har Kæmpemod i Bringe,
De er Dødens Overmænd,
Finde lumpent det at thinge
Om et Liv, man faaer igien! *)

Herskede der nu i Norden, ved Christi Fødselstid og Middelalderens Begyndelse, den høieste Betragtning af Jordlivet, som er fundet eller kan findes hos Hedninger, da undrer det os ikke længer, enten at de udvandrende Stammer følte sig tiltalte af den christelige Anskuelse, hvor de mødte

*) Lucans Pharsal-Kvad, I, 452—62.

den, eller at Rigerne, de stiftede, blev Vuggen for de nye Borgersamfund; thi hvor man kæmper for Evigheden, kan man umuelig leve blot for Øieblikket; hvor Aand saa mægtig besjæler Folket, kan Tilstanden umuelig være dyrisk. Saalidt derfor, som vi i det gamle Norden kan tænke os slebne Sæder eller Forelæsninger over Menneskets og Borgerens Pligter og Rettigheder, saavist var det dog et menneskeligt Liv, der førtes, med mere Agtelse for Ærlighed, Billighed og for alle ædle Følelser, end man fandt i noget andet Hedningland, thi det ligger i det aandige Kæmpefolks Natur og speiler sig i dets Myther. Ligesom nemlig Grækernes Splidagtighed speiler sig i Olympierne, saaledes maa ogsaa Asernes indbyrdes Venlighed og Frygt for at besmitte deres Thingsted selv med deres arrigste Fiendes, med Fenris-Ulvens, Blod, borge os for, at Nordboerne havde Lyst til Lande Fred og dyb Agtelse for Lov og Ret, skiøndt de paa deres Vikingstog naturligviis foer affted som Thor i Østerleden. Ogsaa Raaheden giør man vel i ikke at tænke sig altfor stor, da Bærserkerne kun, ligesom Røvere i Middelalderen, var Undtagelser, de giæve Kæmper ærlig stræbte at frelse Kvinderne og hele Verden fra, medens Skjaldene bænkede alle Ædlinger i Valhal og i Freias Bur, men viste alle Nidinger til Hel. Edda-Sangene er ogsaa i denne Henseende talende Mindesmærker; thi vel kan Ingen af os sige, naar de har faaet den Skikkelse, hvori vi fandt dem paa Island for et Par Aarhundreder siden, men deels maae de dog være fra en Tid, da de kunde blive til, altsaa fra Hedenold, og deels er de under alle Omstændigheder oldnordiske Planter, der forudsætte megen Dyrkelse af Aandens Marker. Vel er nemlig Vøluspa (Nornekvadet) dunkel og

Havamaal (Læredigtet) lidt klodset, og det var naragtigt at ville sammenligne Nordens episke Ryn, selv Bjovulfs-Drape iberegnet, med Grækenlands Høisang, men det kommer især deraf, at Følelsen har sin poetiske Rigdom i Midten, og Forstanden i Slutningen, saa vores Væddeløb med Grækerne i poetisk Udvikling kunde ligesaalidt falde i Middelalderen, som det nu, hvis vi slægte Fædrene paa, kan udeblive, men Anlæget dertil maatte være medfødt, og maa have været ligesaa umiskiendeligt i hele Nordboens Liv, som det er i Nordens Myther og Eddas Viser.

Naar man derfor har tænkt sig de gamle Nordboer som Umennesker, da kom det især af blind Tro paa Latinernes guddommelige Viisdom og menneskelige Fuldkommenhed; thi de romerske Videnskabsmænd, latterlig Ihukommelse, forsikkrede jo, at baade nedstammede de selv fra Kannibaler, og at det var alle Folk, til der kom et andet og polerede dem; og at man dog paa denne Maade maatte begynde med et Folk, der havde poleret sig selv, det var en dybere Bemærkning end dem, der tækkes selvkloge Drenge. Hvad der imidlertid, efter Opdagelsen af de nordiske Oldsagn, har hindret Tydskerne, de store Veiere, Maalere og Vragere i Vidskabsstaden, fra at forudsætte en betydelig Grad af Aandsdannelse og borgerligt Anlæg i det gamle Norden, er deels deres egen Mangel paa aandige Mindesmærker og deels Beskrivelsen af Tydskland, som Tacitus gav i Slutningen af det første Aarhundrede; thi det er en indgroet Fordom hos Tydskerne, at det er dem, der har sat Hoved paa os, en Fordom, der i de sidste tre Aarhundreder, da vi unægtelig har gaaet i Tydskernes Ledebaand, har selv i Norden vundet en vis Hævd, der hører Mod til at trodse. Men havde vi

ikke det Mod, da var vi vel heller ikke Kæmpernes Børn, som øvede Tydskland og knuste Rom, men det var dog lige vist, at vi kun fulgte Tydskerne i den Tid, vi glemte Fædrene, og at de umuelig kan have givet os den borgerlige Sammenhæng, de sagtens maatte fattes i Tacitus Dage, da de endnu har langt mindre deraf end vi. Hermed nægtes det ingenlunde, at i det mindste Nordtydskerne og vi har fra Arildstid havt Aand tilfælles, ei heller skal vi Danskere prale af Mindesmærkerne, vi derom har forud, thi havde Island ikke været, vilde vi neppe engang havt en Saxe, men skulde været indskrænkede til de angelsaxiske Levninger, som er Blandingsgods; saa hvad der skal paastaaes, er blot, at hvor barbarisk det end i den første Keisertid kan have seet ud i Tydskland, følger deraf slet ikke, det jo saae langt anderledes ud i Norden. Ligesom Havet er Naturkampens store Skueplads, saa er det aabenbar Kæmpeaandens Element, hvortil Norden anderledes fortrolig sluttede sig end Tydskland, som det endnu kiendes paa Tungemaalene, thi vores ligner Havet fra dets letteste Bølgen til dets høieste Brusen, medens Tydskernes langt mere ligner Hestenes Trampen og Vognenes Rummel, Pilenes Susen og hele Vaabengnyet. Tydskeren var fra Arildstid langt mere Skytte, og Nordboen Skipper og Fisker, og lige fra Middelalderens Begyndelse, da Hjertet faaer Anførselen, maatte det i Selskabslivet giøre en mærkelig Forskiel, om end ikke Tydsklands Beliggenhed havdeført det med sig, at de tidlig hjemsøgtes af Romerne og kløvedes af galliske og slaviske Stammer, som baade Cæsar og Tacitus melde.

Betragte vi nu, med disse Tanker, den Skildring, Tacitus giør af Tydskerne, og lade hans Frihaands-Tegning,

som vi ei kan bedømme og endnu mindre stole paa, staae ved sit Værd, da finde vi ikke en eneste Kiendsgierning, der strider imod, men flere, der tale for vor nordiske Betragtning af Sagen. Vi finde ligesaalidt hos ham som i de Eddiske Sange Spor af Billed-Dyrkelse, som er et vist Tegn til, at Aanden endnu var for stærk til at taale grovt Afguderi, og ved Siden ad National-Mythen om „Tyske" som „Mands" Fader og som Stamfader til Ingevoner, Istevoner og Svever (ventelig ingwinas, estwinas og swæfas), finde vi en Mars og Mercurius, som naturligviis er Tyr og Odin, med en Isis og Hercules, som selv Latineren udleder tilskibs fra Norden*). Hermed sigter han aabenbart til Phønicernes Seilads paa Norden, og skiøndt han sagtens har taget Thors-Hammeren for Hercules-Kiøllen og Fjorgyn for Isis, hentyder dog det Sagn, han anfører om „Hercules-Støtterne" i Norden paa, at man dengang i Tydskland har vidst noget at fortælle om Tyriernes Halvgud.

Her staae vi da ved Spørgsmaalet om Phønicernes Seilads paa Norden og Østersøen, et Spørgsmaal, der i den nyere Tid har været meget omtvistet, og lader sig naturligviis altid omtviste, da Phønicerne selv ingen Bøger har efterladt, og det gamle Nordens Bøger hverken berette noget, eller kunde, som Bøger skrevne i Middelalderen, være gyldige Vidner derom. Saae vi Nordboer paa vor egen Ære, da maatte vi helst give dem Ret, der paastaae, vi fra Arildstid var os selv overladt; thi at vi har en Mythekrands, der kroner Fædrene til et af Historiens Hovedfolk, det beviser sig selv; at der var Agerdyrkning, Skibsbyggeri, Smedekonst, Rim-

*) Taciti Tydskland. 3. 9. 34.

smedning og Runeskrift i det hedenske Norden, det lader sig slet ikke heller nægte, og er Fædrene kommet saavidt uden Hjelp af Oldtidens store Mæglere, da har vi unægtelig stor Ære af dem, som langt vittigere end Grækerne, der selv maatte tilstaae, de kun ved Ægypters og Phønicers Hjelp blev ret vendt baade i Himlens og Jordens Betragtning. Men allerede denne Omstændighed maa giøre Sagen mistænkelig i alle upartiske Dommeres Øine; thi trængte selv Grækerne, som dog aabenbar var bestemte til en langt tidligere Udvikling, til Hjelp fra Østerleden, hvor Oldtidens store Konge thronede, da var det høist urimeligt, at Nordboerne kunde undvære den, hvis Bestemmelse krævede, at Letnemhed og Dannelighed, men ingenlunde at Originalitet (Skaberlighed) skulde være deres Hovedegenskab.

Uagtet derfor de faa græske Efterretninger, der er os levnede om „Thule", baade er for korte og for mørke, til at vi deraf ene kunne drage en forsvarlig Slutning om levende Samkvem mellem Middelhavets og Østersøens Folkekreds, saa er det dog klart, at Grækerne flere hundrede Aar før Christi Fødsel vidste meer og bedre Beskeed om Norden end Romerne efter Christi Fødsel, da deres Krigshær dog havde været ved Elben, hvad kun lader sig forklare af gammel Seilads paa de Egne, og naar vi dertil lægge den Kiendsgierning, at Phønicerne fra Arildstid handlede med Tin og Rav, som de efter al Rimelighed kun fandt i Britannien og ved Østersøen, da maatte der være stærke Grunde mod Nordfarten, naar den med Føie skulde omtvivles. Grækerne har nemlig baade kaldt Rav-Kysten „Raunonia", et Navn, de ei kunde giøre uden Hjelp fra Norden, og de har vidst noget om de danske Øer og om Nordens Beboelighed høit op imod Snee-

kredsen; thi skiøndt Strabo paastaaer, de vidste slet intet, og anfører kun sligt som lutter Løgn af Marseillianeren Pytheas, saa viser Anførelsen dog ligefuldt, at Pytheas har vidst Endeel, og var hans „Thules Historie" ikke forgaaet, vilde hans Kundskab til Norden sikkert være uimodsigelig. Spørgsmaalet er nemlig her slet ikke, om der har staaet endeel Fabler i Thules Historie, thi det giør der jo altid i de første Beretninger om fjerne Lande, ei heller om Pytheas, som han paastod, selv havde været i Norden og var reist tilbage over Land ned til det sorte Hav, thi det bliver hans egen Sag, men om det var mueligt, at han paa fri Haand kunde digtet sin Beskrivelse af Norden, og til at vi skulle troe det, er der i Billingerne, man har givet os, formeget Rigtigt, selv naar man ikke læser Ost-Daner for Ost-Damner og finder „Kullen" i deres Forbjerg Kalve.

Hvorvidt nu Pytheas var ældre end Aristoteles, veed man egenlig slet ikke, men var han yngre end Herodot, har denne dog ligefuldt hørt tale om Floden Eri-Dan i Norden, hvor Ravet skulde findes, og vel mener han, det er en grov Løgn, da Enhver kan høre, at Eridanos er intet barbarisk men et godt græsk Ord, som ventelig En af de gamle Poeter har gjort; men den Grund vilde han aabenbar selv fundet daarlig, hvis han havde kunnet Dansk, og vi slutte kun deraf, at ligesom Homer vidste godt, Phønicerne handlede med Rav, saaledes har det ogsaa været et gammelt Sagn i Grækenland, at Ravet kom af de Taarer, Phaetons Søstre ved den nordiske Flod Eri-Dan fældte over deres forulykkede Broder. Disse Ravtaarer minde nu igien os Nordboer venlig om de gyldne Taarer, Freya, efter Mythen, fældte, da hun bedrøvet ledte om sin elskede Ottar, og naar vi høre Grækerne synge

om de salige Øer ved Verdens Ende, hvor Gudernes Yndlinger frydede sig ved Udødeligheden, da kan vi ikke undgaae at tænke paa Øerne heroppe, som vi veed gienlød af Skjalde-Sang om alle de hedenfarne Ædlingers Gammen i det grønne Gudhjem. At Grækerne i det mindste ikke derved tænkte paa noget, der lignede deres „Elysium", høre vi paa Achil, som forsikkrer Odysseus, at han vilde heller være Hyrde ved et Ledd paa Jorden end Keiser i Skyggernes Rige, og Navnet Sælland eller Sjælland, som Dronningøen i Bæltehavet bærer, kunde give de østerlandske Giæster riig Anledning til at sammensmelte det Synlige med det Usynlige i en saadan Mythe.

Lægge vi nu hertil, at den alexandrinske Geograph Ptolomæos, som beraaber sig paa tyriske Kilder, nævner i Norden baade Saxer, Friser, Gother og Norske, da kan vi neppe tvivle paa, hans Dauske jo skal være Danske*), og endnu mindre derpaa, at man, før Romernes germaniske Krige begyndte, vidste i Tyrus langt meer om Norden end Romerne, før vore Frænder gjorde sig den Uleilighed selv at bringe visse Tidender**), og hvad Tyrierne vidste om vort Norden i Aarhundredet før Christus, var sikkert nok, som alt, hvad de da havde meer end romerske Lænker, kun ringe Levninger af gammel Rigdom. Yderst mærkværdigt er det ogsaa, hvad nok hidtil aldrig har været ændset, at der endnu findes levende Spor af Phønicerne i Norden, thi paa Færøerne, hvor man endnu dandser i Takt med Skjaldene, der

*) Efter Jornandes Angivelse har man dengang klarlig læst „Danske" hos Ptolomæos, samt Navnene paa adskillige af Norges Landskaber, med Bemærkning om Solhvervene deroppe.

**) Ptolomæi Geographi II. 11.

sang om Sigurd Fofnersbane, der veed man ogsaa endnu at fortælle om et Handelsfolk, der havde hjemme i Syden, en Otting (Økt) østligere end Færøerne, og besøgte dem fra Irland af, for at samle Fuglefjer og Ædelstene (Tidner), samt at den Rigdom, Irland havde faaet ved disse Fremmede, siden lokkede de nordiske Vikinger did for at plyndre*).

Forudsat nu, som der er al Grund til at antage, at Phønicerne beseilede Norden, især før Persertiden, da er det ikke blot naturligt, at man talte om Herkulesstøtter ligesaavel i det høie Norden som i det yderste Vesten, men vi har i den tyriske Historie seet, at derved opgaaer et mærkeligt Lys over det Herkuliske Arbeide med Geryons Oxer, og af et saadant Samkvem mellem Østerlændere og Nordboer kan vi nemt forklare os alle Sporene af en tidlig Aandsudvikling og Dannelse i Norden. Ikke heller kan man nægte, det ligner Forsynet, der havde saa store Ting isinde med Nordens Kæmper, selv i Vuggen og i Svøbet at berede dem til deres Bane, men at Samkvemmet med de gamle Folk tidlig afbrødes, var ogsaa nødvendigt, naar Nordboen ei skulde følge dem i Graven, men erstatte dem paa Jorden.

Naar vi komme til Nordens Deeltagelse i Folkevandringen, da har den vist nok ogsaa mange Dunkelheder, men at baade Gother og Longobarder, Angelsaxer og Normanner, altsaa alle de Stammer, der ret blev til mærkværdige Folk paa Romerrigets Gruus, var Asadyrkere, altsaa meer eller mindre besjælede af Nordens Aand, det veed vi dog, og det er Hovedsagen; thi hvad enten de Stammer oprindelig boede sønden,

*) Min Hjemmel er en Optegnelse af Hr. Pastor Schrøter paa Færøe, bekiendt i de Færøiske Kvæders Historie.

østen eller nordenfor Østersøen, var kun blandt vore Fædres Boglærde en barnagtig Æressag, som vi naturligviis strax lade falde, og naar vi ved Leilighed forfølge selv de dunkleste Spor, er det kun for at see, hvorvidt de kan giøre os Stammens bekiendte Levnetsløb forklarligere. Kun om Normannerne er det klart, at de samtlig havde hjemme nordenfor Østersøen, og om Angelsaxerne, at de ikke havde det, men var en Blanding af Nordtydske og Syddanske, medens Gother og Longobarder give Tvivl og Giætninger fuldt Spillerum, og maae i alt Fald, før de nedsatte sig i Romerriget, have været Blandinger af Allehaande, da de i Aarhundreder, man veed ikke hvormange, havde tumlet sig paa Grændserne. Der er imidlertid ingen Grund til at mistroe deres egne Skribenters Forsikkring, at deres Vandring var begyndt tilsøes fra Skandinavien, hvor Gothlandene endnu findes, og det er da den ældste Udvandring vi spore fra det høie Norden, thi den maa have fundet Sted ved Christi Fødselstid om ikke før. Cimbrer og Teutoner maae vi nemlig ganske overlade de romerske Skribenter, som har slaaet dem ihjel til sidste Mand, thi derved har de gjort os det umueligt at forfølge deres Spor, og efter hvad de fortælle os, har det jo været lutter forvovne Kroppe uden al Aand, som ved at aarelade Romerne havde gjort deres Bedste. Navnet „Cimbrer" er i Øvrigt, saavidt vi kan skiønne, ganske det Samme som Kymrer, og henviser da ikke til noget andet Norden end Galliens, og at der selv i de følgende Aarhundreder har været endeel Kymrer og Galer fra Irland og Bretland med i Spillet, kan neppe omtvivles, hvad enten man betænker deres gamle Art, eller mønstrer de høist forskiellige Folk, der alle skal være fra Norden.

Under alt dette er der med Flid Intet meldt om den Indvandring i Skandinavien, som vore Oldsagn omtale, og som Upsals-Odin staaer i Spidsen for; thi enhver Forbindelse, hvori vi vilde sætte den enten med Udvandringerne eller med Nordens Kulturhistorie, vilde være aldeles vilkaarlig, medens det let kunde hænde sig, vi tog for en Indvandringshistorie, hvad der i Oldsagnet kun var en Tempelmythe, sammenblandet med Nordboernes dunkle Ihukommelse af deres asiatiske Ophav. Skulde der desuagtet ligge noget Folkehistorisk til Grund for Odins Gude-Spilop i Sverrig, lidt før Christi Fødsel, da løb han sikkert ikke fra Pompeius ved det sorte Hav, men snarere fra Cæsar i Gallien, thi baade fører Sagnet ham igiennem Franken, Sachsen og Danmark, ogsaa har Giøgleri altid bedst kunnet trives i Gallien, og endelig maa vel Up-Svenskerne have havt et eget Naturanlæg, siden de, ingenlunde uden Føie, har faaet Navn af Nordens Franskmænd. Havde nu virkelig en saadan svensk Indvandring fundet Sted, da hang den udentvivl sammen med den gothiske Udvandring, men alt Sligt maa man lade staae ved sit Værd, som løse Giætninger, der umuelig kan give noget andet den Hjemmel, de selv fattes.

Hvad vi derimod veed om Gotherne, som Nordens Fortropper, maa nu følge, da vi i Christendommen og Nordiskheden har betragtet den ny Tids aandige Elementer, og maae vi end bekiende, at det Enes Indtrædelse er ligesaa dunkel som det Andets er klar, maae vi dog ogsaa finde det i sin Orden, da de jo førtes sammen, for at Nordiskheden skulde udvikles af sin dybe Dunkelhed i Christendommens Lys.

Hunner og Gother.

Vel fandt selv de Romerske Skribenter sig nødt til at giøre Forskiel mellem de vilde, dyriske Hunner og de høihjertede, dannelige Gother, men da begge var Rigets Fiender, hindrede det ingenlunde Dyrkerne af „Kvirinus" fra at hade og forbande Gotherne dobbelt, som de Lykkeligste, ja, vi har endog en Afhandling „om Forsynet" af en berømt Bisp (Synesius i Kyrene), hvor Gotherne i ægyptisk Billedsprog skildres som „Typhons ɔ: Djævelens" Eiendomsfolk. Menneskeaanden finder sig derimod behagelig overrasket ved i Gotherne at see Mærkesmændene for den ny Folkeskare, der ingenlunde vilde tilintetgiøre men høste Frugten af de gamle Hovedfolks høie Syner og store Bedrifter, og naar derfor Hunnerne, i Spidsen af mogolske og slaviske Vrimle, rase frem i det fjerde og femte Aarhundrede, og er nær ved at overvælde Gotherne og blive Verdensrigets Arvinger, da kan Aanden ligesaa umuelig være hvad man kalder „upartisk", som den kan være eensidig romersk; thi for sin egen Skyld maa den aldeles afgjort tage Gothernes Parti mod Romere saavelsom mod Hunner. Aanden maa nemlig ønske Verdensrigets Undergang, som Betingelsen for Menneskelivets folkelige Fortsættelse, efter Folkenes og Tidernes Leilighed, men umuelig kan den ønske det romerske Verdens-Rige forvandlet til et hunnisk eller chinesisk, hvorved Ondt kun var blevet værre. Men Partiskheden for Gotherne er dog langtfra at være grændseløs, thi man er sig selv nærmest, og et gothisk Verdensrige, hvor klarlig det end havde fordunklet det romerske, vilde dog været til ubodelig Skade, da Menneskeaanden, naar det Kæmpefolk, Gotherne tilhørte, havde ødelagt sig selv, kun

vilde havt Svaghed at sætte mod den dyriske Styrke og Vildhed, som aldrig uddøer. Naar derfor Gotherne, under Ermanrik, i det fjerde Aarhundrede, tydelig røbe Lyst til at indtage hele Verden, og der paa den store Skueplads slet intet findes, som, naar de er enige, kan standse dem, da er det aabenbar Forsynet, som vinker ad Hunnerne og adskiller Gotherne, saa Aanden med inderlig Deeltagelse, men med den høie Rolighed, som Overblikket giver, betragter det store „gothiske Sørgespil", der ligner et „Ragnaroke", hvori alle Aser falde, men kun for at opstaae forklarede i den fra Hel tilbagevendte Balders Glands.

At slig en Tale maa synes dem bespottelig, der forgude Romerskheden, selv midt i dens keiserlige Usselhed, det er noget, Menneskeaandens Talsmænd ei kan ændse, men det klinger vel ogsaa mistænkeligt for somme Andre, og det maa derfor anmærkes, at det, langtfra at være blot Hjernespind og glatte Talemaader, kun er en Anskuelse, der udspringer af hine Kæmpers egen Historie, der, som Jornandes vidner, fandt at deres Høvdinger ei kunde nøies med noget ringere Hædersnavn end Anses (Aser) eller Halvguder*). Sligt bør heller ikke mere undre Nogen, som har Sands for „Aand", thi det er kun i Videnskabeligheds Barndom, man drømmer om et svælgende Dyb mellem Poesie og Historie, og finder det daglig bestyrket ved aandløse Historier og tomme Digtninger, hvorimod vi allerede nu godt kan forstaae, at da Han, som skabte det Udvortes, skabte ogsaa det Indvortes, maatte Han slet forstaaet sin Konst, hvis det Ene ikke svarede til det Andet.

*) Gothe-Krøniken af Jornandes 13.

Vist nok har vi ingen fuldstændig Gothe-Historie, men vi maae huske, at en fuldstændig Historie har intet Folk uden Jøderne og de Christne, og allermindst kan vi da forlange en saadan af Gotherne, der, som sagt, langt mere var den tydsk-nordiske Fylkings djærve Fortrop og Mærkesmænd af forskiellige Stammer, end et afrundet Folk. Da nu derhos Gothernes Levnetsløb paa den store Skueplads kun var stakket og langt fra at naae Forklaringstiden, saa er alt hvad vi med mindste Føie kan vente talende Mindesmærker om, at Kæmpeaanden med dem indtraadte paa den store Skueplads og skabte et nyt Tidsrum i Verdenshistorien, saa Gothernes Undergang er en kæmpemæssig Selvopoffrelse ligesom til Udsoning af den romerske Røvers himmelraabende Synd, en Selvopoffrelse, der ingenlunde rører os mindre men kun mildere, fordi vi see, at Helten i dette saalidtsom i noget ægte Sørgespil var uden Brøde.

De historiske Mindesmærker, et forgaaet Folk kan have efterladt sig, er nu enten udvortes kiendeligt Storværk, hvoraf Billedstøtter høre til de mindste og et borgerligt Selskab til de største, eller det er Skrift, som viser hvad de vidste og hvad Indtryk de gjorde paa Samtid og Efterslægt.

Til det første Slags Mindesmærker høre nu unægtelig begge Rigerne paa den pyrenæiske Halvø, thi efter Gotherne har Spanien og Portugal ei faaet andre nye Indbyggere end Morerne, og de vilde altsaa hersket der endnu, hvis de ikke havde fundet deres Overmand: enten i den knæsatte Gothe-Kæmpe, eller i den gamle Spanier og Lusitaner, gienfødt af Christendommens Aande og opfostret under dens Skjold.

I Spidsen for de skriftlige Mindesmærker staae Brudstykkerne af den gothiske Bibel, forsaavidt de klarlig vise, at Gothesproget (efter Prokops Forsikkring det samme som Vandalers, Gepiders og Alaners) var, ligesom det Angelsaxiske, en Blanding af Tydsk og Nordisk, men med den Forskiel, at Tydsken, som hist laae under, var her overlegen. I alle andre Henseender er derimod den latinske Gothekrønike af Alaneren Jornandes, og den „byzantinske Herodot" Prokops Beskrivelse af den gothiske Undergangskrig i Italien den Ypperste, da de lære os, baade hvad Rolle Folket spillede paa den store Skueplads, hvad de troede om sig selv, og hvad deres klogeste Samtidige dømte om dem; men derfor maae vi dog ingenlunde oversee de tydske og nordiske Sagn og Sange, der dreie sig deels om Gothernes gamle Helte, Volsunger og Niflunger, og deels om deres berømteste Konger i det fjerde og femte Aarhundrede: Ermanrik (Jormunrik, Jarmerik) og Didrik (Theodorik, Thjodrik) af Bern (Verona); thi de kan aldrig være saa æventyrlige, at de jo give os en paalidelig historisk Efterretning om det Indtryk, Gothernes Kæmpefærd gjorde paa Nordboer og Tydske i den fjerne Middelalder. At saadanne grunddybe Indtryk paa Efterslægten giennem Aarhundreder ikke blot er Kiendsgierninger, men store Heltegierninger, der aldrig lykkes Smaasjæle, om de end herske over al Verden og paa Skrømt forgudes af feige Millioner, det maa dog vel Grækenlands og Roms Historie have lært os, og var det end ikke hidtil Skik i Skolen at anvende det paa Middelalderen, saa maa det dog nødvendig føres i Skik, naar den ei skal beskrives i Mørke, men stilles i sit rette Lys.

Hvor klart det nemlig end er, at med Christendommen begynder ikke blot Menneskeslægtens aandige Hjertetid, men den er ogsaa Livskraften, som giennem Middelalderen tænder og nærer den himmelske Ild i Hjertets Helligdom, saa staaer dog Christus med sin Martyrskare for Verden som Olympens Guder for Grækerne, og først i de gothiske Helte faaer Christenheden sine verdslige Halvguder, svarende til Grækernes Herakles og Argonauter. Dette kunde man imidlertid umuelig see, saalænge man i Verdenshistorien aldeles overſaae Norden, og indbildte sig i Karl den Store og hans tolv Jævninger, latterlig udsmykkede paa norsk-arabisk, at finde Middelalderens ældste Halvguder, og dog er det først i nærværende Aarhundrede at Niflunge-Kvadet (Lied der Niebelungen) og det Bedste af Tydskernes Heltebog er kommet for Lyset, medens Bjovulfs-Drapen, det gothiske Heltedigt, og Gudruns-Kviderne, kolossale Brudstykker af det gothiske Sørgespil, endnu kun sees af en enkelt Stjernekiger og betragtes ørkesløst som uforklarlige Nordlys!

Saameget til Indledning i det første og vidunderligste af Middelalderens Feeslotte mellem Roms Ruiner, og lad os nu høre, hvad man endnu i Gothernes Dage og strax derefter vidste at fortælle om deres dunkle Ophav, deres aabne Færd og glimrende Fald!

Med trende Skibe, saa lyder det gothiske Folkesagn hos Jornandes, slog Berig (Børge) fordum sit Fæste løs og seilede fra Øen Skanzia (Skaane eller Skandinavien) Folke-Kuben og Kæmpe-Balgen, lige over til Veichselmundingen, gjorde Landgang, rykkede frem og indtog Ulme-Rugernes Land, som laae ved Strandkanten. Han undertvang ogsaa Vandalerne, og her blev Gotherne siddende til under deres

femte Konge, Filimer (Fjølner?), som førte dem ned til de skythiske Lande, som de paa deres Sprog kaldte Ovim (ɔ: Auen), hvor de slog Spalerne og trængte frem til det sorte Hav. Der blev imidlertid Endeel tilbage paa den Veichsel-Ø, Vividarierne siden beboede, men de kaldtes Gepider eller Sinker, fordi de nedstammede fra Mandskabet paa et af Børges Skibe, som kom drattende bagefter, og disse Gepider havde siden intet med Gotherne at giøre, førend de under deres Kong Fastid udvidede deres Grændser og holdt et stort Slag mod Kong Oster-Gothe, som de dog aldeles tabte*).

Dette, tilligemed Opregnelsen af endeel gamle Gothe-Helte, hvis Navne hardtad alle er saa forskrevne, at de ei kan udtales, udgiør al den Efterretning, Jornandes „efter Gothernes Kæmpeviser" har givet os om deres Ophav; men det er Tegn nok til, at den gothiske Vandring er begyndt fra vort Norden, da det i modsat Fald umuelig kunne blive nævnt i deres Folkesagn, der nærmest kom fra Krim, mellem det sorte og asovske Hav. For Resten lønner det neppe Umagen at bryde sit Hoved med saa stakaandet en Landnam-saga, og vi vil da kun bemærke, at Ulme-Rugernes Land sagtens skal betyde Holmgaard (Holm-rice), da det netop var der, og navnlig i Esthland, de tydske Gother boede**).

De gothiske Halvguders (Asers) Slægtregister i fjorten Ledd, fra Gapt (Gaut) til Didrik af Bern, maae vi derimod lægge vel Mærke til, ikke for at modsige Jornandes,

*) Gothekrøniken af Jornandes 3—4. 17.

**) Ordspillet med Gepidernes Navn viser hen til gothisk ga-beidan, vort bie, og „Vividarierne" er „Viribarier" Øboere, af det tydske „Werder" ɔ: en Holm.

som selv finder det lidt fabelagtigt, men baade fordi „Gaut" ganske rigtig er et af de berømte Eddiske Navne paa Asernes Stamfader (Odin), og fordi vi af de fjorten Ledd kan see, at Gotherne selv i det Høieste har regnet tretten Menneske-aldere mellem deres Udvandring og Midten af det femte Aarhundrede, hvad særdeles godt passer med, at vi hos Tacitus først under Keiser Tiber finde Gother i Bevægelse*).

Hvad Jornandes desuagtet fortæller os om Gotherne ved det sorte Hav, ei blot før Augusts men før Alexander den Stores og Kyri Dage, maae vi naturligviis springe over, som noget, han ingenlunde fandt om Gotherne i deres egne Kæmpeviser, men læste om Skyther og Geter i latinske Bøger, og som han syntes burde tages med til Folkets Ære, da Skyther, Geter og Gother var Romerne Hip som Hap. Dette Spøgeri af Oldtidens Døde i Middelalderens Krøniker maa imidlertid ligesaalidt forarge som forvirre os, da det var uundgaaeligt, naar de nye Indbyggere i den dannede Verden baade lærte at læse, og følte, de maatte være i Slægt med Fortidens Hovedfolk, for at fortsætte deres Liv, men var langtfra at kunne giøre en ordenlig Stamtavle, saa den gothiske fra Geterne er endda langt rimeligere end den frankiske fra Trojanerne, den brittiske fra Brutus og den skotske fra Skytherne.

Angaaende nu Gothernes Forhold til Romere og Hunner, som udgiør deres egenlige Historie, da er dets Indtrædelse naturligviis ogsaa dunkelt, thi Gotherne skrev dengang ingen Historie, og Romerne maatte blive slaaet tilgavns af dem, før de lærte at skielne dem fra andre Germaner, Skyther og

*) Jornandes 13—14. Taciti Aarbøger II. 62.

Barbarer; men dog finde vi allerede Kong Ostergothe gaae over Donau, og strax efter Tyrannen Decius falde for Gotherne i Møsien (Bulgarien) midt i det tredie Aarhundrede*). Under Valerian finde vi dem ogsaa giøre frygtelige Vikingstog fra Krim, baade til Lille-Asien og Grækenland, men det fortjente knap at bemærkes, naar det ikke udmærkede Gotherne fra de andre Romerfiender som nordiske Ulke, thi som Røvere var Romerne selv saa kolossalske, at Ingen taaler Sammenligning med dem**). Disse Vikingstog, der vist gav Stof til mange forgaaede Kæmpeviser, tog imidlertid kun en sørgelig Ende for Gotherne, thi paa det Sidste, der skal være foretaget med Skibe i Tusind- og Folk i Hundredetusind-Tal, havde de med Hovedstyrken gjort Landgang ved Salonik i Makedonien, men stødte paa Romerhæren under Keiser Klaudius, leed et frygteligt Nederlag, blev afskaaret fra deres Flaade, og omkom hardtad til sidste Mand paa Hjemtoget tillands over Balkan***). At nu Romerne høilig har overdrevet deres egen Heltegierning i den eneste berømte Seier, de vandt over Gotherne, det er rimeligt nok, men at den dog, i det mindste i Forbund med Pesten, der fulgte den i Hælene og rev Keiser Klaudius med sig, har været hvad man kalder afgiørende, det maa man slutte deraf, at Vikingstogene holdt op, og en heel Menneskealder henrandt, før Gotherne igien begyndte at falde Romerne besværlige. Først i Konstantin den Stores Dage see vi dem atter byde Brodden, og hvor tvivlraadige de Lærde end er

*) Gothekrøniken af Jornandes 16—18. Zosimos I. 23.
**) Jornandes 19—20. Zosimos I. 27—36.
***) Zosimos I. 42—43. 45—46.

om det Enkelte ved denne Leilighed, seer man dog godt, Konstantin fandt det raadeligst at slutte Fred og Forbund med dem*).

Ogsaa herved bidrog Konstantin aabenbar til at forsinke Romerrigets Opløsning, thi just nu fik Gotherne deres store Erobrer, Ermanrik, som skal have udstrakt sit Spir ei blot over Landene mellem Donau og Østersøen, men ogsaa over hele Norden, og holdt desuagtet trolig Fred og Venskab med Ætten af Konstantin. Det gik saavidt, at selv da efter Julians Død hans Frænde Prokop greb efter Kronen, understøttede Gotherne ham, og skiøndt de derved indvikledes i en Krig med Keiser Valens, som tilligemed sin Broder Valentinian beholdt Overhaand i Riget, saa tabte Valens dog snart Lysten til at kives med dem og fandt sig i at møde den gothiske Høvding Athanarik paa et Flodd i Donaustrømmen for at handle om Fred, da Athanarik havde forsvoret at sætte sin Fod paa romersk Grund**).

Nu er det først vi høre til Hunnerne, og den samtidige Latiner Ammian, hvem det tilfaldt at indføre dem i Verdenshistorien, har gjort det paa en Maade, der vel ei kan kaldes smagfuld, men maa, sammenlignet med deres Bedrifter, dog findes dem aldeles værdig. Han skildrer dem nemlig som tobenede Fæ, eller som et Slags Kentaurer med Bukkebeen, der hang paa Hestene Dag og Nat, som om de var sammengroet med dem, besørgede der alle deres Forretninger baade i Krig og Fred, og nøiedes med at faae Kiødet, de

*) Jornandes 21. Aschbachs Vestgothiske Historie.
**) Jornandes 23. Ammian XXX. 5—8. XXXVII. 4. Zosimos IV. 7. 10—11.

aad, saa mørt som det kunde blive under Sadlen. Lige op og ned var de som Stolper, aldrig skiftede de Klæder, før de faldt af dem i Pjalter; flængede i Ansigtet fra Barndommen af, var de saa godt som skiæggeløse, aldeles uden Gud i Verden og uden al menneskelig Følelse af Ære og Skam, af Ret og Uret. Bævre var de imidlertid, saa hvor de foer afsted paa deres styggе Heste, kunde man knap fæste Øie paa dem, og de var skrappe Bueskytter, skiøndt deres Pile kun havde Spidser af Been. De myldrede frem fra hinsides det Asovske Hav, undertvang Alanerne og indvæltede sig paa Gothekongen Ermanriks udstrakte Rige, som, skiøndt han var en vældig Krigsmand og havde indtaget mange Lande, blev dog nu saa forbluffet, at han dræbte sig selv*).

Saavidt Ammian, og adspørge vi nu Jornandes, som aabenbar har havt Latinerens Skildring for Øie, hvad han veed meer at fortælle om Sammenstødet mellem Hunner og Gother, da høre vi, Ordet gik, at den samme Kong Filimer (Fjølner?) som førte Gotherne til Krim, havde landsforviist en Hob Troldhexe, som saa i Ørken ved Omgang med urene Aander blev Mødre til de skrækkelige Hunner. Disse dværgagtige Vanskabninger, med en Kiødklump til Ansigt, med to smaa sorte Prikker, hvor andre Folk har Øine, og med et Tungemaal, der knap kunde lignes ved et menneskeligt Sprog, nisfede nu længe om mellem Moradserne paa hin Side det Asovske Hav, som de holdt for uoverkommeligt, indtil engang Nogle af dem, som var paa Jagt, satte efter en Hind, der sagtens var en Hex af deres egen gamle

*) Ammian XXXI. 2.

Familie, thi hun viste dem Vei over et hemmeligt Vadsted, som derved blev Alle vitterligt. Ad den Vei kom nu Hunnerne over til andre Folk, og hvem de ikke kiøs Livet af, overraskede de tilhest med deres sikkre Pile, saa det ene Folk gav tabt efter det andet, og Raden kom snart til Gotherne, som dengang endnu havde den store Ermanrik til Konge, men han var ældgammel, over hundrede Aar, og fik desuden snart sin Helsot, lemlæstet af de Roxalanske Brødre Sar og Amme (Sørle og Hamder), hvis Syster Sanel (Svanhild) han havde ladt sønderrive af Heste, fordi hendes troløse Husbond gik over til Hunnerne. Ostrogotherne underkastede sig da Hunnekongen Balamir, men Vesegotherne, som alt var seilet deres egen Sø, bad Keiser Valens om Boliger i Thrakien, som de ogsaa virkelig fik og undgik derved Hunneaaget.*)

Her, ved Gothernes Indgang i Romerriget, maae vi nødvendig standse et Øieblik, skiøndt hverken for at opmaale Ermanriks Keiserdom, eller for at trættes med Folkesagnet om Hunnernes Herkomst; thi selv det Bedste er, naar det er udenfor den dannede Verden, dog skjult i Mørket, hvor kun Guddommen kan finde og ingen Pen beskrive det, og det er da rimeligt nok, at de Hexe og Meenvætter, der var Hunnernes første Forældre, boede Chineserne langt nærmere end Gotherne, uden at de derfor har noget at klage over Stamtavlen. Men Skilsmissen hos Gotherne, som Hunnerne gav Anledning til, er saa vigtig en Sag i Verdenshistorien, at vi maae stræbe derom at giøre os saa tydelig en Forestilling som mueligt.

*) Gothekrøniken af Jornandes 24—25.

Man har nu saalænge været vant til at kalde Ostrogother og Vesegother Øst- og Vestgother, og følgelig at slaae Forskiellen hen i Vind og Veir, at allerede Jornandes, skiøndt han holder fast ved de gamle Navne, hælder til den Mening, at de forklares bedst af Øst og Vest*); men desuagtet maae vi nødvendig forudsætte en langt dybere Grund, da den ene Gothestammes Forbund med Hunnerne og den andens Afsky for dem, der indvikler og løser den store Knude i et Verdensdrama, umuelig kan være grebet af Luften. Ladende derfor de tvivlsomme Navne staae ved deres Værd, vil vi først bemærke, at Romerne adskilte Gotherne med to andre, som de sikkert fik fra dem selv, nemlig: Gridunger og Tirfinger (Fredsmænd og Voldsmænd?), og dernæst, at hver Stamme havde sin egne Kongeslægt: Ostrogotherne Amaler (Heltebogens Amelunger) og Vesegotherne Balther (Baldere)**). Naar vi nemlig hertil lægge, at saavel Gothernes Blandingssprog som deres ældste Bopæle omkring Østersøen henpege paa Tydskland og Norden, da kan vi neppe feile i den Slutning, at hos En af Stammerne har det tydske og hos den Anden det nordiske Element havt Overvægten. Under denne Forudsætning falder det strax i Øinene, at Ostrogotherne maae være den tydske Stamme, thi Amelungen Didrik af Bern, Hunnekongens Ven og Høirehaand, er aabenbar Tydskernes Gothehelt, og da Ermanrik dog havde for stort et Ry til reent at glemmes, stille de tydske Sangere ham i Spidsen for den anden Gothestamme og lade ham overvindes af Didrik i det store Ravennaslag***). Her, hvor Vittik (den gothiske Tusind-

*) Gothekrøniken af Jornandes 14. 25.
**) Ammian XXXI. 3. Jornandes 5.
***) Ravennaslaget i Hagens og Primissers Heltebog.

konstner Vølunds Søn Vidrik) slaaer to af Attilas Sønner, som er Didrik betroede, kæmper ogsaa baade Kong Frode af Danmark og alle Nordens Folk ligeop til Grønland for Ermanrik; og saa ubetydeligt det end i alle Henseender er, hvordan en tydsk Mestersanger stifter Lodd og Lykke mellem to Gothekonger, hvis Mellemværende, et heelt Aarhundrede, vel maatte forebygge Slagsmaal, saa klart viser det dog, at Tydskerne ansaae den Gothestamme, der stod fiendtlig mod Attila for den nordiske, og den, der holdt med ham for den tydske.

Om dette nu kan tjene til at kaste Lys paa Gothernes følgende Historie, er vist nok et andet Spørgsmaal, men Orden er dog immer en god Ting, og det eneste historiske Grundlag for „Ravennaslaget" mellem Gothekongerne er aabenbar det paa Murysælleden, hvor Ostrogotherne var Hunnernes Støtter, og Vesegotherne deres Banemænd.

Dog, der løb meget Vand til Strande og flød meget Blod i Strømme, før Gotherne, som skiltes ad ved Donau, stødte sammen ved Marne; og før vi med Vese- eller Visegotherne (Viserne) flygte fra Hunnerne, maae vi med et Par Ord berøre deres Christendom. Da nemlig Christenheden udelukkende er Menneskehistoriens Skueplads i Middelalderen, maa det endelig bemærkes, at de Vesegother, som nu fik Bopæle i Romerriget, havde alt enstund været christnede og fik ved denne Tid en Oversættelse af Bibelen paa Modersmaalet af deres Biskop Ulfilas*). Da der allerede under Konstantin den Store nævnes en gothisk Biskop, har Christendommens fri Udbredelse ventelig hørt til Forbundet med ham,

*) Jornandes 51. Sozomens Kirkehistorie VI. 37.

men vi kan her hverken indlade os videre derpaa, eller paa de Lærdes Trætte om, hvorvidt Gotherne fra først af blev christnede af orthodoxe eller af arianske Præster, da det i begge Tilfælde er sikkert nok, baade at Ulfilas læmpede sig efter den arianske Keiser Valens, og at begge Gothe-Stammerne, selv efter deres Nedsættelse i Romerriget, vedbleve at være Arianer. Dette er derimod vigtigt, thi det hørte til Gothernes ulykkelige Stjerne, som voldte deres Undergang, ingenlunde blot ved den Modsætning, de derved kom i til Vesterledens Indbyggere, men især ved den Kulde, hvormed de arianske Præster behandlede Troens Grund og Hjertets Dybheder.

Da nu de christnede Vise-Gother, under Fridgiern og Alavif (Aleif), bad Keiser Valens om Forlov til at nedsætte sig syden for Donau, see da, siger den samtidige Ammian, var man i Byzants tosset nok til at tænke, at disse arrige Romer-Fiender ved Flytningen kunde forvandles til trofaste Venner og blive Rigets Værn. Nu strømmede da Barbarerne saaledes skareviis over Donau, at Skriverne, som stod og skulde tage Tal paa dem, maatte snart opgive det utaknemmelige Arbeide, medens Romerne selv omhyggelig sørgede for, at ikke en Eneste af Rigets Ødelæggere, om han end laae i sidste Aandedræt, skulde lades tilbage. Men da man saa havde faaet hele den uhyre Vrimmel sat over Floden, bar man sig lumpent ad med dem, lod dem sulte fordærvet og solgte dem kun alt det Hundekiød, man kunde opdrive, i saa dyre Domme, at man tog en smuk Slave for en død Hund. Denne smukke Handel drev den romerske Feltherre Lupicin og de andre Hovedsmænd selv, hvorved de bragte Gotherne til Fortvivlelse, og Uveiret brød snart løs i Anledning af et Giæstebud, Lupicin gjorde for Gothehøvdin-

gerne, Fridgiern og Aleif, i Marcianopel (nærved Missjuri). Hovedstyrken af det gothiske Følge, som maatte blive udenfor Stadsporten, kom nemlig i Strid med Indbyggerne om Levnetsmidler, og da Lupicin, halvfuld og halvsovende, hørte det, lod han strax alle Gothehøvdingernes Drabanter nedsable. Rygtet herom kom snart til Gotherne udenfor Byen, som da tænkte, man lod vel Høvdingerne selv drikke samme Skaal, og stormede derfor rasende frem, hvorover Lupicin blev saa ellevild, at han lod Fridgiern og Aleif fare frit, for, som de foregav, at berolige deres Landsmænd. Paa en Maade gjorde de det nu vel ogsaa, thi Barbarerne tog imod dem med Fryderaab i høien Sky, svang sig til Hest og foer affted fra Byen, men snart hørte man Luren drøne fra alle fire Verdenshjørner, hele Gothe-Folket foer i Harnisk med flyvende Faner og slog Lupicin, som vovede sig ud imod dem, aldeles af Marken. Til al Ulykke laae der nu ogsaa endeel Gother, under Kold og Sverré (Sueridus et Colias), som længe havde staaet i romersk Tjeneste, i Vinterleir ved Adrianopel, thi da man, for en Sikkerheds Skyld, vilde forlægge dem til Asien, gjorde de sig balstyrige, og da man vilde tvinge dem med Magt, plantede de Oprørsfanen og forenede sig med Fridgiern *).

Saasnart Keiser Valens, som dengang opholdt sig i Antiochien, fik Tidende herom, lavede han sig vel til at komme selv, men sendte dog Profuturus og Trajan med en Deel Tropper forud, og disse Høvdinger vare saa hidsige, at de angreb Gotherne i deres runde Vognborg, hvorved Romerne vel ikke mistede saa mange Folk som Fienden,

*) Ammian XXXI. 2—5.

men tabte dog Modet og indsluttede sig i Marcianopel, overladende Gotherne ikke blot Valpladsen, men hele det aabne Land, som nu blev frygtelig udplyndret og ødelagt *).

Endelig kom Valens selv og vovede ved Adrianopel, i sin Ubesindighed, et Hovedslag med Gotherne, men det faldt saa ulykkeligt ud, at der i hele den romerske Historie er Intet at ligne det ved uden Nederlaget ved Cannæ; thi meer end de to Trediedele af Romerhæren blev liggende paa Valpladsen, med 35 Oberster (Tribuner) og Generalerne Sebastian og Trajan, og Keiseren selv enten faldt i Slagets Tummel uændset, eller blev, som Andre vil, indebrændt af nogle Gother i en Hytte, han var tyet til, saa han fik i alt Fald ingen anden Ligbegængelse end den frygtelig majestætiske, Nederlaget gav ham **).

Dette mærkværdige Slag, der tilintetgjorde den sidste Hær, som med mindste Skiel kunde kaldes romersk, og gav Gotherne Spydstage-Ret over Riget, stod Aar 378, mellem Løvens og Jomfruens Tegn (som Ammian sirlig udtrykker sig), og havde Gotherne forstaaet sig det mindste paa Beleiringskonsten, vilde sagtens ei blot Adrianopel, men selv Konstantinopel faldet i deres Hænder; men nu sagde Fridgiern med Rette, det var ikke værdt at løbe Panden imod Væggen, og da hans Folk desuagtet vilde prøve deres Lykke, fik de det at føle. Saa skulde det være, thi Byzants havde endnu et Aartusinde tilgode, og saamegen Krigskonst, som Vesegotherne behøvede, hvor de skulde hen, lærte de

*) Ammian XXXI. 6—8.
**) Ammian XXXI. 11—13.

nu snart af Spanieren Theodos den Store, den sidste Krigsmand, der beklædte Verdensthronen!

Theodos, der selv havde opsvunget sig ved Tapperhed, vidste nemlig godt at skiønne paa Gothernes, og saasnart han derfor havde indgydt dem en Smule Ærbødighed, overøste han dem med Æresbeviisninger, saa selv den gamle Hedning Athanarik, som havde forsvoret at sætte sin Fod paa romersk Grund, og havde med sine Trofaste vanket om mellem Bjergene paa hin Side Donau, medens Fridgiern thingede og sloges med Valens, selv han glemte nu sin Eed over den tappre Keisers venlige Indbydelse og giæstede ham i Byzants, hvor han blev fyrstelig módtaget, fandt at Keiseren var en „Gud paa Jórden", døde og blev kongelig begravet. Som en Følge heraf traadte Gotherne skareviis i Keiserens Tjeneste, saa han fik en heel Krigshær af dem, hvormed han overvandt alle sine Medbeilere og samlede for sidste Gang det store Verdensrige*).

Saaledes syntes da Vesegotherne udkaarede til det byzantinske Riges Livvagt, og paa en Maade blev de det virkelig ogsaa for Aarhundreder, thi de udgjorde den berømte Væring-Trop (Forbunds-Folket), indtil deres nordiske Frænder afløste dem; men saa stille kunde det dog umuelig gaae af, og tænkte Theodos, at Gotherne vilde være blinde Redskaber i Haanden paa Galleren Rufin og Vandaleren Stilke, som han satte til sine Keiser-Børns Formyndere, da tog han mærkelig feil. Det undrer os derfor ikke at see Gotherne Gainas og Alarik (Alrik) nærved at afløse baade Arkad og Honor, men vel er det mærkeligt, at det ogsaa var gothisk Troskab og

*) Jornandes 27. 28. Zosimos IV. 34. 40.

Rimelighed, der reddede dem. Da nemlig Væringehøvdingen Gainas, mod hvem Arkad ei turde mukke, gjorde Opstand, var det kun en trofast Gothe, Frode Hedning (Frauita), der mægtede at kue ham *), og Vesegothernes Nøisomhed under Alrik og Adulf er hardtad mageløs.

I hvad Ærinde Baltheren (Balderen) Alrik, med Kiernen af Vesegotherne, egenlig kom til Italien, er vanskeligt at sige, da man derom har modsigende Efterretninger, og det slet ikke kunde undre os, om han kom selvbuden, for at iagttage Gothernes Tarv ved Vesterledens Deling, som nu øiensynlig skulde gaae for sig. Hans og hans Eftermands hele Adfærd passer imidlertid bedst med den Efterretning, at han var ordenlig indkaldt af Keiser Honor og Stilke, for at kue Oprørerne og de over Rhinen indtrængende Barbarer; thi først efter Stilkes Mord, og efter et haanligt Afslag paa en ydmyg Bøn om Bopæle, see vi ham gribe til Sværdet. Medens nu Barne-Keiseren Honor, som et egensindigt Barn, sad og kukelurede i det uindtagelige Ravenna og drillede Gothen, han ei turde møde, gik Alrik mod Rom, og da Byens Sendebud gav ham at betænke, at hvis han ikke fandt sig i Billighed, foer alle Mand i Harnisk, da slog han en høi Latter op og sagde: velan! jo mere Græs, des bedre Slæt, men hvad Billighed angaaer, da vil jeg nøies med alt jert Sølv og Guld og Løsøre og saa de fremmede Trælle. Men hvad beholde saa vi? sagde Gesandterne; Livet, svarede Gothen; og da Budene kom igien med den Besked, var der vel Endeel, som meente, at naar man bragte Roms gamle Guder et høitideligt Offer, da frelste de nok deres Kiæle-

*) Zosimos IV. 56. V. 12—22. Idacii og Marcels Aarbøger.

drægge fra Barbarerne; men Ingen turde dog foranstalte det, og man beed da i det sure Æble at offre Gothen 5000 Pund Guld, 30,000 Pund Sølv, 4000 Silkekofter, 3000 røde Skind og 3000 Pund Peber*). Hvad imidlertid en Steen maatte græde over, siger Kviriten Zosimos, var, at man ikke blot for at bringe alt tilveie, berøvede Guderne deres Smykker og lønnede saaledes Stadens Beskiærmere med den sorteste Utaknemmelighed, men man tog endogsaa og smeltede Somme af dem. Blandt disse var Tapperheden (virtus), saa det er intet Under, mener Zosimos, man siden ei saae Spor af den hos Romerne; men vi, som, iblandt andet, veed, den var smeltet længe før de thingede med Gothen, maa vel smile ved hans Troskyldighed**).

Istedenfor nu, da en Anden (Soldaten Konstantin) havde opkastet sig til Keiser i Gallien og Britannien, og han selv ei turde vove sig ud af Ravenna, at modtage Alriks gientagne Tilbud om Fred og Forbund paa billige Vilkaar, idensted erkiendte Honor Oprøreren for Keiser, forsvor at slutte Fred med Alrik og hvervede Hunner til at slaae ham***). Nu syntes Alrik den læmpeligste Maade var at udnævne en anden Keiser, som vilde være rimelig, og det gjorde han, til ikke liden Betuttelse for Honor, som nu gierne vilde dele halvt med Skabningen af ham, han ikke vilde skiænke en Ødemark ved Donau; men den Attalus, Alrik havde gjort til Keiser, var ligesaa dorsk og egensindig som den anden, saa Alrik fandt det raadeligst at afsætte ham

*) Zosimos V. 26–31. 35–36. Orosii historiske Kirkeværn VII. 37–38.
**) Zosimos V. 35–41.
***) Zosimos V. 42–51.

igien og prøve, om Honor ei var blevet klog af Skade. Det var han imidlertid ikke, og nu først erklærede Alrik ham aaben Feide, indtog og plyndrede Rom *), men selv dette gjorde han med en Ædelmodighed og dyb Ærbødighed for alt hvad der hørte Christus til, som den samtidige Latiner Drosius ei noksom kan beundre **).

Nu tænkte Alrik for Alvor paa visse Bærelser, men overraskedes af Døden i Nedre-Italien, hvor han lavede sig til at indtage Sicilien og Nordafrika, og fik sit Hvilested paa Bunden af Floden Busento (ved Cosenza), som Gotherne afledte, medens de nedsænkede Kongens Lig og hans bedste Klenodier ***).

Efter Alrik besteg hans Kone-Broder Adulf det gothiske Høisæde, og ham synes Honor dog endelig at have indrømmet Bopæl i Gallien, naar han paa egen Fare vilde see til at rense dette Land og Spanien fra Oprørere og indbrudte Barbarer. I alt Fald gik Adulf til Gallien, hjalp Keiserens Feltherrer og nøiedes selv med Guienne og Languedoc, hvor Narbonne blev hans Yndlingsby, blandt andet fordi Theodos den Stores Datter, Prindsesse Placidia, hvem han havde ført med som Gidsel, men behandlet med ridderlig Ærbødighed, her endelig belønnede hans Kiærlighed og blev hans Dronning. Dette Adulfs kongelige Bryllup (ved Juletid 413) kan man see har gjort megen Opsigt i Verden, og det med Føie; thi man saae her ikke alene Gothe-Kongen i romersk Dragt, men saae ham i Spidsen

*) Zosimos VI. 6–13.
**) Orosii Kirkeværn VII. 28–29.
***) Olympiodor hos Photios. Idacii Aarbog.

af 50 Ungersvende, der med begge Hænder øste Guld og Ædelstene i Skiødet paa den romerske Prindsesse, der, som en fortørnet Gudinde, modtog til Soneoffer hvad Kæmpen ranede i Tempelstaden. Det urimelige Ægteskab lykkedes imidlertid ikke, thi vel fødte Placidia snart en gothisk „Theodos", men han døde i Svøbet, Adulf faldt snart ved et Snigmord (415), og Placidia kom tilbage til Rom, hvor hun blev Moder til Valentinian den Tredie og Rigsforstanderske i hans fleste Dage, der faldt sammen med Hunne-Kongen Attilas *).

Denne Rimthusse i Dværge-Stil, med det fortsmuttede, glatte Ansigt, det tynde Skiæg og de smaa gnistrende Øine **), er nu, efter Alriks og Adulfs Fald, den Eneste, der paa den store Skueplads tildrager sig Opmærksomhed, og skiøndt det langt mindre vidner om hans Storhed end om Tidens Usselhed, at Gesandtskaber fra Rom og Konstantinopel mødes i denne Kosak-Hetmans Leir mellem Sau og Drau, som i den store Konges Gaard, til hvis Gunst al Verden maa beile, kan vilde det dog aldrig skeet, naar ikke Attila havde været sin Tids Napoleon. Med Krigsgudens Sværd, som en ungersk Bonde havde hittet til ham, haabede han ogsaa virkelig at indtage hele Verden, og Udsigterne var særdeles gunstige, da Vesegotherne syntes at ville slaae sig til Ro ved Pyrenæerne, og hardtad alle andre bekiendte Krigsfolk, med Ostrogother og Gepider, stred under det hunniske Banner, medens to Børnebørn af Theodos den Store (Valentinian den Tredie og Theodos den Anden) legede med Kronerne i

*) Olympiodor hos Photios. Orosii Kirkeværn VII. 43.
**) Jornandes 35.

Rom og Konstantinopel. For vore Øine synes imidlertid Attila at have forsømt det gunstige Øieblik til at reise en fast mogolisk Verdensthrone midt i Europa, thi længe nøiedes han med at reise den aarlige Skat, Byzantinerne gav ham, fra 200 til 2000 Pund Guld, og at foreskrive begge Keiserne Smaalove, men at det hverken var af Ædelmodighed eller af Frygt for Rigets egen Styrke, det har Kunsttaleren (Sophisten) Priskos klarlig viist os i den mesterlige Beskrivelse af Hunnekongens Gaard, der som en Levning af hans forsvundne „Gothiske Historie", er kommet til os. Samme Priskos hørte nemlig selv til et af de mange Gesandtskaber, den byzantinske Keiser skikkede til Attila, for at smigre hans Forfængelighed, slukke eller rettere nære hans Guldtørst og formilde hans Vrede, og tager end Hunnehoffet sig ikke nær saa prægtigt ud i Sophistens lune Beskrivelse, som i den tydske Mestersangers varme Skildring (Etzels Hofhaltung), saa fristes vi dog intet Øieblik til at tvivle om, at Grækeren jo baade malede efter Naturen og forstod sin Kunst. Medens vi nu maae overlade det til Attilas og Folkevandringens Monographer at benytte dette kostelige Brudstykke heelt og holdent, hvad for længe siden burde være skeet, vil vi holde os til Giæstebudet i Attilas Træslot paa Høien (ventelig paa Hedning-Bjerget ɔ: Heidenberg ved Eisenstadt, hvor Sagnet lægger det), thi der see vi ham klarlig i al hans Glands. Guldkar og Sølvkar flyde paa Bordene og Hunneadelen skinner af samme Metaller, men stolt sidder Kongen i Midten paa sin Løibænk med Bæger og Brikke af Træ, udmærkende sig i alle Maader, som Napoleon i sit glimrende Følge, ved dobbelt afstikkende Tarvelighed. Skjalde træde ind og besynge hans Herrefærd, saa mange Øine funkle og

mange Taarer trille, Hofnarren kommer (som i China) derefter, og Huset ryster af Skoggerlatter, men ved dette, saalidt som ved Vinen, enten slaaer Attila et Smil eller forandrer en Mine, saa var hans lille Søn ikke kommet ind, hvem han klappede mildt paa Kinden, fordi Spaamændene havde lovet, han skulde ligne sin Fader, da maatte man troe, der var slet intet Menneskeligt hos ham. Den stakkels Blaamand (Maurusier) Zerkon, hvis Kone Hunnerne havde taget, mens han foer deres Ærende, ventede da kun forgiæves i et muntert Øieblik at finde Ørenlyd og Ret hos Kongen, han bliver kun til Latter ved at brække paa alle de tre Sprog, Hunnisk, Gothisk og Ausonisk (Italiensk), der tales i Leiren, og var det ikke for denne Mærkeligheds Skyld, havde vi ikke engang her kunnet ændse ham, thi at Bønner ikke rørte Hunnekongen, og at han, der knap vidste Tal paa sine Koner og nys havde holdt Bryllup med sin egen Datter, ingen Forestilling havde om et ordenligt Ægteskab, det følger af sig selv *).

Midt i det femte Aarhundrede var det da først Attila med alle fem Fingre greb efter Verdenskronen, sættende sine fem Gange Hundredetusinde i Bevægelse, dog ikke, som man skulde ventet, mod Konstantinopel, der just nu havde faaet en Keiser (Marcian), som nægtede ham Skat, ja ikke engang lige mod Rom, men over Rhinen til Gallien, hvor Barbarerne alt saalænge havde holdt deres Stævnemøder, at man skulde tænke, der var intet Fristende meer for en Hunner. Denne uformodenlige Vending bestyrker unægtelig

*) Gesandtskabs-Beretningerne hos Hoeschel og i Byzantiner-Samlingen.

den Efterretning, at det egenlig var Vesegotherne, Toget gjaldt, og hvor ubetydelige de end kan synes os, naar vi skatte det tolosanske Rige efter Alenmaal, havde Attila dog sikkert den Følelse, at de Gother, som lode haant om at sidde under Hunnernes Vinger, var Kæmperne, der maatte fældes, før det var sikkert at røre ved Krysterne, som bagefter faldt af sig selv.

Dog, skiøndt Attila saa dybt som muligt foragtede Keiser Valentinian, var det dog ingenlunde Tilfældet med Keiserens Feltherre Aetius, en Fremmed (som det synes, en Gothe) paa Fædernesíde, der ved sin Tapperhed havde opsvunget sig fra den nederste Hylde, havde en Stund som Gidsel fulgt Hunne-Leiren, og giennem mange Aar nydt den tvetydige Ære at regnes blandt Attilas ypperste Venner*).

Samme Aetius, vidste Attila, stod i Marken med en vældig Hær af Franker, Burgunder og allehaande tydske og nordiske Folk, som enten slet ikke eller kun nødig stod under Hunnerne, og derfor var det ham en Hovedsag, at sætte Splid mellem Romere og Vesegother, til han havde faaet Bugt med en af Parterne. Hertil var der saameget bedre Udsigt, som Ravenna-Hoffets Nederdrægtighed og Troløshed aldrig havde tilladt det Venskab, Vesegotherne attraaede, at slaae Rødder; men til Hunnekongens Ulykke og hele Verdens Held, vidste imidlertid den romerske Statholder i Gallien, Avitus, høit anskrevet hos Alriks Ætmand Thjodrik, som da beherskede Vesegotherne, at mægle Forlig mellem ham og Aetius, saa de betimelig forenede deres Styrke, og derved

*) Frankekrøniken af Gregor fra Tours II. 8. og Gesandtskabs-Beretningen af Priskos.

fortjente Avitus aabenbar ei blot det usle Purpur, han siden ved Gothernes Bistand et Øieblik bar, men den Navnkundighed i Verdenshistorien, som hans Svigersøn, Digteren Sidonius, dristig nok lovede ham *).

Til Orleans kom Attila uden Modstand og stod just paa Nippet at tage Staden med Storm, da den forbundne Hær kom til Undsætning og nødte Hunnekongen til at trække sig tilbage over Seine; men nu slog han Leir med sine Hundredetusinder paa de saakaldte catalauniske Marker eller Mury-Fælleden mellem Troyes og Chalons i Champagne. Her stod da (ved den 208de Olympiades Begyndelse, omtrent Aar 452) det mærkværdige Slag, som frelste den dannede Verden fra Hunne-Regimentet, og Attilas Spaamænd fandt Varslerne saa uheldige, at den eneste Trøst over Nederlaget, de turde give deres Herre, var at „Hovedmanden" i den fiendtlige Hær skulde falde, hvorved Attila naturligviis tænkte paa Aetius, i hvem han saae sin farligste Modstander og bittreste Fiende. For nu dog at giøre Nederlaget saa kort som muligt, nølede Attila med at begynde Slaget til ud paa Eftermiddagen, men derved fik Vesegotherne Leilighed til at bemægtige sig Høiderne, og da Slaget med rasende Forbittrelse fortsattes midt ind i den sorte Nat, blev hverken Pinen kortere eller Blodbadet mindre. Hvorvidt det nu er bogstavelig sandt, enten at der faldt 150,000 Mand, eller at en lille Bæk, der løb over Valpladsen, blev af Blod til en stor Aa, derom er det nu meget for silde at trættes; men det er store Ting, at vi veed, saaledes sagde Folk, som selv

---

*) Jornandes 36. Sidonii Vrevers til sin Svigerfader, Keiser Avitus.

var med i deres unge Dage og tænkte graahærdede kun med Gru tilbage paa den Dag, da alle som tørstede drak af det røde Hav. Ostrogotherne, med deres Høvdinger Volmer, Vimmer og Ditmer, havde Attila stillet mod deres Frænder, Vesegotherne, sagtens med den Tanke, at naar Gotherne havde ødelagt hinanden, da spillede Hunnerne Mester, og det var en haardnakket Kamp, hvori vel Vesegotherne omsider vandt, men mistede deres tappre Kong Thjodrik, uden at Nogen kunde sige for vist, om han styrtede med Hesten og traadtes ihjel, eller han fældtes af Svogeren til Jornandes Oldefader: den ostrogothiske Prinds Andag*).

Attila havde trukket sig tilbage til sin befæstede Leir, hvor han, omringet af Seierherrerne, lod Sadler opstable til ét Baal i Nødsfald, men Romere og Vesegother var og- saa matte, saa de vovede ikke at storme, og deres Forsæt, at udhungre Attila, tilintetgjorde Aetius ved at raade Thjodriks Søn Thorismund at skynde sig hjem, før hans Brødre spurgte Faderens Fald og bemægtigede sig Riget. Hvad enten han nu gav det gode Raad for gammelt Venskabs Skyld, eller fordi han meente, man kunde ligesaa snart trænge til Hunner som til Gother, saa frelste han Attila, der vel en Stund holdt det for et Krigspuds, at Fienden forsvandt, men mærkede dog endelig, han havde Veien for sig og drog nu bort, i det Forsæt at komme snart igien og hevne Skade**).

Hvor vi imidlertid atter møde Hunnehæren, er ved Aqvileias Porte (ligeoverfor Triest), hvor der ligesaalidt var

*) Jornandes Gothekrønike 36—40. 50. Idacii Aarbog.
**) Jornandes Gothekrønike 40—42.

Fare for at støde paa Aetius som paa Vesegotherne; thi denne sin Thrones sidste Støtte havde Keiser Valentinian selv i Mellemtiden paa en løs Mistanke ryddet af Veien. Forstod nu end Hunnerne sig kun slet paa Beleiringskonsten, saa synes Attila desbedre at have forstaaet sig paa Fugleskrig; thi just som han rykkede op med Hunnehæren, der var kied ad Langelegen, saae han endeel Storke føre deres Unger bort fra Taarnene paa Muren og giættede sig deraf til Stadens Ulykke, som ogsaa snart paafulgte, thi et Stykke Muur styrtede ned, Borgerne var blevne trygge, Hunnerne brød ind og nøiedes ei med at plyndre og myrde, men ødelagde i Bund og Grund den trodsige Storstad, dengang Roms Medbeilerske*). Ogsaa Roms Porte nærmede sig nu den Frygtelige, men da alle Barbarerne stod i den Tro, som Romerne naturligviis ivrig bestyrkede dem i, at Alrik havde faaet saa brad en Død, fordi han forgreb sig paa den hellige Stad, saa stod Attila i Beraad med sig selv, om han vilde spille det høie Spil, og Roms Bisp, den gamle ærværdige Leo, kom da, ret som han var kaldet, i Spidsen af sit Præsteskab, og bad ydmygelig for Staden. For første og sidste Gang i sit Liv spillede Hunnekongen den Ædelmodige, og lod sig bevæge til at skaane Staden, men, for at Ingen skulde tænke, han var blevet et andet Menneske, svor han en høi Eed, at dersom ikke Keiseren sendte ham sin Søster Honoria, der selv havde beilet til ham, og gav hende et standsmæssigt Udstyr, da kom han igien og gjorde reent

*) Jornandes. Prokops Vandalerkrig I. 4. Frankekrøniken af Gregor II. 7.

Bord *). Med dette gode Forsæt og med et umaadeligt Bytte drog nu Attila hjem, og mens man tvistes om, hvorvidt han næste Sommer gjorde et nyt Tog mod Vesegotherne og blev slaaet af dem ved Loire, som Jornandes melder, er det en afgjort Sag, at Døden forhindrede ham fra at giæste Italien meer, og hans Helsot skal have været en pludselig Blodstyrtning, han fik om Natten efter sit Bryllup med den skiønne Ildiko **).

Saaledes endte da denne Dødsengel sin blodige Bane, og naar somme af vore Lærde formode, at vi i ham vilde beundre en af Verdens ypperste og ædleste Helte, hvis han ikke havde havt det Uheld, kun at skildres af sine Avindsmænd, da skal vi huske, at han og hans Hunner ene og alene maae tilskrive sig selv dette Uheld; thi havde de benyttet „deres Time" til at giøre, lære og grunde noget, der i den dannede Verden var værdt at mindes, da vilde de derved upaatvivlelig sikkret sig et tilsvarende Eftermæle; men kunde eller vilde de ikke giøre andet end ondt, og levede de blot for Øieblikket, da optog de deres Roes, medens de udtømte deres Kraft, og har hos Efterslægten, som de foragtede, og hos Menneskeaandens nyskabte Folk, som de stræbte at kvæle i Fødselen, kun Utak tilgode. Med saameget mere Ret afvise vi hver Hunne-Klage, som Middelalderens Digte vise, der fattedes ikke paa Folk, hvem Attilas Glimmer blændede, men kun paa Sagn om store og ædle Træk hos den Frygtelige, om hvem tvertimod det eneste Skriftfolk, der har sat en Ære i at nedstamme fra Hunnerne: Ungarerne nemlig,

*) Gothekrøniken af Jornandes 42.
**) Sammest. 43. 49.

fortælle os, at hans kongelige Vaaben var en kronet Rovfugl, og Titlen han førte: Attila, Bendekucz Søn, den store Nimrods Ætmand, af Guds Naade Hunners, Gothers og Daners Konge, Jordens Skræk og Herrens Riis *).

Hunnerne, fortæller Jornandes, gjorde deres Helt en prægtig Ligbegængelse, med Ridderspil og Giæstebud omkring Ligbaaren, og med en Lovsang, der paa det Tørreste udtrykte, at Attila, Mundzuks Søn, havde været den Største af alle Hunnekonger, de tappreste Folks Herre, som med mageløs Vælde undertvang baade Skyther og Germaner, gjorde Romerne skatskyldige, og havde selv i Døden Lykken med sig, da hverken Fiender fældte eller Venner sveg ham, men han endte lystig uden al Pine! Derpaa begrov de ham i Stilhed om Natten, med de Fiendevaaben, han selv tog, med et prægtigt Ridetøi og andet mere, lagt i en tredobbelt Kiste af Guld, Sølv og Jern **). Hvor han jordedes, veed Ingen, thi alle Graverkarlene slog man ihjel, men der giættes paa Egnen omkring Jaß-Bereny i Slavonien, hvor man har fundet et Guldhorn med Billedskrift, som giælder for Attilas ***). For sin Thrones Støtter skal han have holdt Gepider-Kongen Ardrik og Ostrogothen Volmer, og vist er det, at han maa takke Gotherne for sin poetiske Udødelighed, thi det ægte chinesiske Ligvers, som dog ogsaa kun findes i Gothekrøniken, forplantede vist ikke hans Priis, og naar Skjaldene kvæde om „Etzel" og „Atle Hunne-Konge", da er det kun enten som Didrik af Berns Beskytter eller som Niflungernes lumske Svoger og grusomme Bane. Det Første

*) Ungarerkrøniken af Thurocz 13.
**) Gothekrøniken af Jornandes 49.
***) Klemms Attila.

er mere den tydske og det Andet den nordiske Betragtning af ham, og ligesom man sporer hans Dronning Kerka (hvem Priskos fandt siddende paa Gulvteppet at holde sine Terner i Arbeide) i Atles Frille Herkja (Tydskernes Fru Helcke), saaledes gienkiende vi ogsaa i „Ildiko" hans Valkyrie (Gud-Run eller Grim-Hild) om hvem baade Niflungekvadet og de eddiske Atlevisér dreie sig.

Attilas Sønner indbildte sig vel, de var hans Arvinger, men hverken kunde de forliges om Rangen, heller ikke var det mere venteligt, at Gother og Gepider skulde kæmpe for dem, end at de, Napoleon gav Kroner og Marskalkstave, skulde sværme for „Kongen af Rom", saa det er i sin Orden, at begge Thronens Støtter faldt fra, saasnart Herskeren var borte, og da Ostrogothen Thjodrik i Verdens-historien unægtelig er Hunne-Kongens nærmeste Eftermand (hvorfor Sagnet ogsaa har gjort dem samtidige), saa vende vi os uden videre til ham, og kaste blot et Blik paa Italien, for at see, hvad han der fandt for sig*).

Keiser Valentinian faldt omtrent paa samme Tid som Attila, myrdet af en vis Okyl (Eigil), der havde tjent Aetius**), og nu, da Theodos den Stores Slægt var aldeles uddød, var der slet intet i Veien for, at hver Stridsmand tog sin Part, naar de blot kunde enes om Delingen. Britannien var ogsaa for længe siden opgivet og havde alt fra Norden faaet sit ny, angelsaxiske, Herskab, Nordafrika besad Vandalerne upaatalt, og kun Vesegothernes Beskedenhed, som heller vilde være Keiserens Bundsforvandte end

*) Gothekrøniken af Jornandes 50. 52—53.
**) Frankekrøniken af Gregor II. 8.

deres egne Herrer, vedligeholdt endnu et Skin af Romerherskab i Gallien og Spanien; hvor der dog myldrede af Barbarer. Det var da egenlig kun Italien, der trængte til nyt Herskab og maatte smertelig savne det, mens den Thjodrik voxede op og øvede sine Kræfter, som Forsynet havde bestemt til en mageløs keiserlig Statholder paa den classiske Jordbund. Vel gav nemlig den vesegothiske Thjodrik den Yngre sin Ven Avitus Purpuret, men over Italien raadte nu Ingen uden Høvdingen for den barbariske Livvagt, og det var for Øieblikket Rikmer (Reimer), halv Sveve og halv Gothe, som synes ret at have havt Lyst til at see, hvormange Keisere han kunde giøre og tilintetgiøre, saa selv de taalmodigste Skrivere krympe sig lidt ved at tælle dem. Reimers Eftermand, Latineren Orest, hvem (tilligemed hans gode Fader Tatulus) Priskos har lært os at kiende lidt til i Hunneleiren som En af Attilas Haandlangere, havde vel en anden Lyst, thi han hængte Purpuret paa sin egen lille Søn, der ved et sært Lykketræf hed Romulus, efter sin kiære Morfader i Padua; men hvad enten Orest nu har troet sin gamle Stalbroder, Skythen (Gothen) Edkons Søn Odoaker (Odger) for godt, eller denne har stukket ham ud hos Barbarerne, saa blev Odger hans Banemand, den lille Romulus (Augustulus) fik Naadsensbrød, og uden at kalde sig enten Keiser eller Konge, gjorde Odger vitterligt (omtr. 476), at han og ingen Anden var Italiens Herre *).

Saaledes gik da Attila virkelig paa en Maade igien og sloges om Italien med sin egen Skygge, men hans rette Efter-

*) Priskos i Gesandtskabsberetningerne. Udtoget bag Ammian. Marcellins Aarbog.

mand Thjodrik Ditmersøn, der just var født, til stor Glæde i hans Faders Huus, da der kom Bud fra hans Broder, Kong Volmer, at han havde slaaet Attilas Sønner af Marken, denne Thjodrik hin Store var nu allerede kommet til Skiels-alder og lod kun Odger en Stund raade ene ved Po, fordi han haabede selv at finde et passende Høisæde østenfor det adriatiske Hav *). Dette vilde imidlertid ikke lykkes, da der endnu sad en Slump Gother, uvist af hvad Stamme, i Thrakien, med en tapper Konge, som ogsaa hed Thjodrik; thi disse to Navnere og naturlige Medbeilere til Gotheriget, vidste det byzantiske Hof vexelviis saa snildt at sætte mod hinanden, at det bestandig var Gotherne, der tabte. Om nu Keiser Zeno, hvem Ditmers Søn havde gjort store Tjenester, omsider betalte ham med en Anviisning paa Italien, eller om Thjodrik af egen Drift fulgte Alriks lysende Exempel, derom var alt i gamle Dage Meningerne deelte; men i begge Tilfælde er det jo Hovedsagen, at han virkelig ryskede op, ei blot med alle de vaabenføre Mænd, han kunde faae Samling paa, men med „Koner og Børn, Korn og Kværne", for ordenlig at nedsætte sig i Italien **). Kulde og Mangel, Sygdom og Gepider, stræbte nu vel at standse ham paa Halvveien, men hvad han mødte, trodsede han kiækt, og hvad han maatte, taalte han standhaftig, til alt var overvundet! Med Gepiderne, Gothernes gamle Stalbrødre og nye Medbeilere, som dengang beherskede Slavonien, var Kampen imidlertid længe tvivlsom, men da lod Thjodrik sig række et Bæger Viin paa Hesten, tømte det paa Lykke og Held, og

*) Gothekrøniken af Jornandes 52.
**) Jornandes i Gothekrøniken 51. 57. Malchos i Gesandtskabs-beretningen. Udtoget bag Ammian. Ennods Lovtale 6.

satte sig derpaa i Spidsen, med de mærkværdige Ord: hvem der vil finde Vei giennem Fiendens Fylking, han følge mig! Heltemod er ei hver Mands Sag, men Faa vinde Seier til Manges Gavn, Kongens Bedrift er Folkets Ære, og det er den almindelige Dom, at som Herren er, saa følge ham Svende! Derfor, op med Kongebanneret, saa Fienden kan see, jeg leger ei Skjul, og alle Mand kan vide, hvad Hals der hugges efter, og hvad Vei man maa gaae, for at falde med Ære! Det hjalp, Gepidernes Fylking bugnede ved Gothekongens Anløb, og snart var den brudt, da flygtede alt hvad flygte kunde, og Gotherne beholdt ikke blot Valpladsen, men fandt i Fiendens Lader, paa Loft og i Bing, de Levnetsmidler, de høilig trængte til for at opholde Livet og fortsætte Reisen *).

Odger mødte vel nu de selvbudne Giæster paa Grændsen med en talrig Hær, men Kampen ved Isonzo, hvor han vilde gjort Thjodrik Overgangen stridig, synes dog ei at have været ret alvorlig, saa det var først ved Verona Thjodrik tilkæmpede sig Hædersnavnet „Didrik af Bern". Han synes den Dag at være kommet lidt silde op (ligesom Alexander den Store ved Kameelgaarden); thi efterat Slaget alt har varet en Stund, staaer han endnu i sin Telt, spænder sin Rustning paa og trøster sin Moder, som tilligemed hans Søster, gaaer ham tilhaande, lidt bleg ved Tanken om Lykkens Ustadighed. Min Moder! sagde Gothekæmpen, betænk dog, at hvad der idag skal kiendes paa Valen, det er ikke andet, end hvad I saalænge har vidst: at det nemlig var en Mand, I bragte til Verden, da jeg blev født, og jeg

*) Ennods Lovtale over Thjodrik (bag Mansos ostrogothiske Historie).

maa jo ikke have andet for Øie end mine Fædres Bedrifter; thi vanslægter Sønnen, da er Ætten uddød! Og hvad Lykkens Ustadighed angaaer, da var det noget, min Fader aldrig ændsede, men beilede kiækt til dens Gunst og fandt sig aldrig skuffet! Med disse Ord svang Thjodrik sig paa sin Stridshest, der alt længe, urolig ved Lurens Drøn, havde stampet og vrinsket, og skiøndt Gotherne havde begyndt at trække sig tilbage, da Kongen kom, tjente det dog kun til at giøre Fremgangen mere kiendelig og Seieren fuldstændig. Kun med Nød og neppe undkom Odger selv til Ravenna, thi hvad der ellers ikke faldt i Slaget, overgav sig med Høvdingen Tue, eller omkom paa Flugten over Etsch, som de havde i Ryggen, og ved denne Leilighed kan Heltens samtidige Lovtaler i sin høitravende Stil ei noksom berømme Floden, der saa kraftig bidrog til at aftvætte Italiens Uhumskhed *).

Hermed vilde Krigen ventelig været endt, hvis ikke Tue, som skulde beleire sin gamle Herre i Ravenna, var som en Skielm gaaet over til ham, men nu blev Omstændighederne betænkelige, Krigen varede hele tre Aar, og selv efter at Odger havde lidt et nyt Nederlag ved Adda, hvor Vesegotherne kom deres Frænder til Hjelp, vovede han et natligt Indbrud i Thjodriks Leir, der vel ikke lykkedes efter Ønske, men kostede dog ubentvivl mange Gothers Liv. Vi see i det mindste Thjodrik derefter slutte et mindeligt Forlig med Odger, og først siden blev han denne Medbeiler kvit ved en

*) Ennods Lovtale 8. Udtoget bag Ammian. Jornandes 57.

Leilighed, vi ikke ret veed om Odger selv gav ved at staae ham efter Livet, eller Thjodrik greb for at raade alene *).

Nu (493) var da Thjodrik Herre over Italien og Sicilien, og det er troligt nok, hvad hans Lovtaler forsikkrer, at han var hellende føer og majestætisk, med store funklende Øine og Kæmpenæver, men det egenlig Smukke hos ham, ligesom hos de første vesegothiske Konger, er dog, at hans Hu ei stod til Erobringer, men til en velgiørende og rolig Virksomhed i den nye Bopæl, saa sin store Anseelse i alle omliggende Lande benyttede han kun til, saavidt muligt, at vedligeholde Fred mellem alle de tydske og nordiske Riger, som havde reist sig i Vesterleden. Han stræbte derfor ogsaa at besvogre sig med alle de nye Kongehuse: tog selv en Søster af Frankeren Klodevig (Hlodvig), som nu spillede Mester i Gallien, til sin anden Dronning, giftede En af sine Døttre med den vesegothiske Kong Alrik den Yngre og en Anden med den burgundiske Kong Sigmund, sin Søster med Vandaler-Kongen Trasimund, og hendes Datter af første Ægteskab med Thyringer-Drotten Hermanfred, og skiøndt det var ham umuligt at berolige Hlodvig, hvis Liv og Lyst Erobrings-krigen var, saa bragte han dog baade med det Gode og med det Onde Frankedrotten til nogenlunde at holde sig indenfor Galliens Grændser **).

Saaledes skaffede Thjodrik Italien Fred, og dermed noget Splinternyt i det femte Aarhundrede, men han arbeidede ligesaa utrættelig paa at skaffe dets Indbyggere Ret, Velstand og Tilfredshed, og betjente sig dertil af Latineren Cas-

*) Jornandes 57. Prokops Gothekrig I. 1. Udtoget bag Ammian. Ennods Lovtale 10.

**) Jornandes 58. Udtoget bag Ammian.

siodor, giennem hele hans Regieringstid Storkantsler og ved Pennen i alle Maader Gothekongens Høirehaand. Sine Gother indrømmede Thjodrik kun den Trediepart af Landet, som Odger allerede havde tildeelt Leietropperne, og som den tynde Befolkning gjorde til et meget taaleligt Offer, især da Gotherne udelukkende paatog sig Landeværnet, medens Italienerne beholdt alle deres gamle Love, Indretninger og offenlige Forlystelser, og skiøndt Gotherne var Arianer, gjorde han dog før sine allersidste Dage ei mindste Skaar i de Ret-troendes Kirkefrihed eller selv i deres Geistligheds Stilling og Anseelse. Endelig, skiøndt han selv ei kunde lære at skrive sit Navn med fire Bogstaver (Þeod), som var hans Stempel, saa opmuntrede han dog af al Magt Kunster og Videnskaber, lod overalt Stædernes forfaldne Mure, Vandledninger og Badehuse istandsætte, og forskiønnede især Verona med et prægtigt Pallads og en Buegang mellem det og Stadsporten *).

At det nu ikke blot er hos Thjodriks Lovtaler, hans Eftermæle lyder saa priseligt, det see vi hos Prokop, der naturligviis betragtede ham med byzantinske Øine, men giver ham desuagtet det Lov, at skiøndt han af Navn var en Volds-mand (Tyran), der havde tilranet sig Thronen, var han dog i Gavn saa ypperlig en Fyrste, som nogen af de bedste Keisere, aldenstund han holdt Loven i Hævd og Barbarerne i Tømme, ja, spurgte om sin Mage i Kløgt saavelsom i Kraft.

Dog, ligesaa enige som de Gamle er om, at Thjodriks første 30 Regieringsaar var en gylden Tid for Italien, som Alle maatte undres over, ligesaa eenstemmig berette de, at han paa Sidstningen fik et grueligt Anstød af Tyranfeberen,

*) Udtoget bag Ammian. Ennods Lovtale 11—16.

og lod blandt Andre de ypperste romerske Raadsherrer: den vise Boethius og hans lærde Svigerfader Symmachus, blot paa en løs Mistanke, uden Lov og Dom henrette. Det var imidlertid, siger Prokop, baade den første og sidste Uretfærdighed, han begik, thi da man nogle Dage efter satte en stor Fisk paa Bordet, syntes Kongen han saae den henrettede Symmachus stirre frygtelig paa sig giennem dens døde Øine, hvorover han blev saa beængstet, at han strax gik tilsengs og reiste sig aldrig meer, men skriftede med Angerstaarer Misgierningen for sin Læge Elpidius *).

Thjodrik havde i levende Live bygget sig et prægtigt Gravsted og udsøgt en uhyre Steen til Overligger **), og det er da upaatvivlelig det saakaldte „Vor Frue Capel" udenfor Ravenna, hvor Thjodriks Kiste af Phorphyr skal have staaet, og hvis eneste Tagsteen skal have veiet en Million Pund og først have mistet sin Plads 1509, da den blev muret ind i Ruinerne af Stadens Kongeborg ***).

Et aandeligt Sidestykke til dette tikantede Gravcapel med Helletaget, er det store Mindesmærke, Thjodrik som „Didrik af Bern" har faaet i Tydskernes Heltebog og den islandske Vilkin-Saga, og hvem kan nægte, at denne Gothekonge, som aftvang Grækere Beundring og Romere Kiærlighed, maa have været en Kæmpe af Vælgten, der ærlig fortjente at kommes prisélig ihu, saalænge der paa Jorden fandtes Frænder ad ham, men det er dog ogsaa mærkeligt at see, hvor dyb den Følelse var, hos Venner som hos Fiender, at der hvilede en dunkel Brøde paa ham, som ei Døden selv

*) Prokops Gothekrig I. 1.

**) Udtoget bag Ammian.

***) Mansos ostrogothiske Historie S. 396—98.

kunde ret udsone. Medens derfor Paven i Rom uden al Barmhjertighed lader ham fare til Helvede, lader selv en venlig Historieskriver i næste Menneskealder (Prokop) ham smage Helvedes Kvaler i levende Live, Tydskerne, hvis Helt han ret egenlig er, lade ham lokke af en Dværg ind i Bjerget, hvor han aldrig meer seer Dagens Lys, og Islænderen, eller hans Hjemmelsmand, lader ham forsvinde paa en kulsort Helhest ud i Ørken, at kæmpe med Drager til Dommedag *). Det er unægteligt haardt for en Kæmpe, der, efter mange Dyrealdre, atter, saavidt Enkeltmanden kan, skabte en „Menneskealder" paa Jorden, men det er dog ikke desmindre sandt, at hvem der bliver Tyran, om end først paa Gravens Bredd, han maa bøde for det, og er det en Kæmpe, hvis Kald og hvis Dagværk det netop var at styrte Tyranniet og indsætte Menneskeaanden i sine tabte Rettigheder, da maae vi lade ham fare til Skiærsilden, om vi end ønske at kunne slukke den med vore Taarer. Nyaarstidens Kiendelse vil da stemme overeens med Middelalderens Følelse, og kun udtrykkelig tilføie, hvad Følelsen forudsatte, at Folkenes Stormænd er Folkenes Speil, i alle Maader deres „Visere", saa Staven kan ei brydes over Diderik af Bern, uden at brydes over Gothestammen, hvis Krone han bar, og hvis Endeligt Historien derfor ogsaa lærer os, var ingenlunde mindre ulykkeligt end hans. Et af hans Mundheld, som blev til et Ordsprog, var: en usel Romer, som træder i Gothens, men en dygtig Gothe, som træder i Romerens Fodspor, og det var aabenbar Tænkemaaden, som indviede baade ham og hans Gother til Undergang, thi selv den bedste Tyran er det for

*) P. E. Müllers Sagabibliothek. II. 289.

Konger et Selvmord at efterligne, og ei mindre var det et Selvmord af Gothefolket, at ville, med Opoffrelse af deres Modersmaal og gradvise Udvikling, tilegne sig Romernes Sprog og den gamle Verdens Dannelse. Vi, der giennem tre Aarhundreder har gjort noget Lignende, vi nænne vel knap at kalde det Synd, men Døden, som er Syndens Sold, ramte os dog aabenbar i samme Grad, som vi gientog Gothernes Brøde, og vi vilde forgaaet som de, hvis vi ei havde oplevet den Time, da ægte Dannelse kan fordunkle den falske, og Aanden i Modersmaalet kan opsvinge sig høit over en kunstlet Veltalenheds blændende Sminke, kildrende Klang og bedøvende Duft.

Thjodrik var sønneløs og efterlod ved sin Død (526) Riget til sin umyndige Dattersøn Athalarik (Adelrik), hvis Moder Amalasuentha (Malsvinde) indtil videre skulde regiere for ham; men hun, der var opdraget til den fine Verden, blev snart for sin overdrevne Romerskhed Gotherne saa forhadt, at hun underhandlede med Keiseren i Byzants om et Fristed i hans Rige; tidlig døde Adelrik og da Malsvinde blev myrdet af sine Egne, greb Keiseren det som et Paaskud til at bemægtige sig Italien *). Til Gothernes Uheld traf det sig nemlig, at Byzants just paa den Tid i Keiser Justinian fik sin Aug[illegible] der vel, endnu mindre end den Romerske, var selv nogen Helt, men havde, ligesom denne, et godt Greb paa at anvende de store Midler, den græske Dannelse, uindskrænket Magt og en rummelig Samvittighed gav ham, til at naae sine ærgierrige Hensigter, og han havde ovenikiøbet, hvad man, trods alle Smagens Indvendinger, vel maa kalde

*) Jornandes 59. Prokops Gothekrig I. 2—4..

den Svinelykke, at Tidens største Feltherre, Belisar, var et blindt Redskab i hans Haand. Da nu paa den anden Side Italienerne, trods alle Thjodriks Velgierninger, hadede og foragtede Gotherne af Hjertens Grund som Arianer og Barbarer, man ei kunde giøre sig mindste Samvittighed over at forraade til det fine og rettroende byzantinske Hof, saa var det rimeligt nok, at Justinian indbildte sig, det hele vilde gaae af uden Sværdslag, naar han blot kunde deels narre og deels true Thjodriks Søstersøn, Theodat, den sidste Amale, en gammel Gnier, som læste i Plato, til at opgive Riget. Deri tog han imidlertid mærkelig Feil, thi saasnart Gotherne opdagede, at deres Konge var en Forræder, slog de ham ihjel, og hyldede i hans Sted Vittig (Vedege), som vel var af ringe Herkomst, men brav og ædel, hvorpaa en tyveaarig Krig lærte de byzantinske Rænkesmede, at blodige Offere til sidste Mand kunde Gotherne blive, men aldrig Slaver!

Da nemlig Justinian saae, at Gotherne ei vilde lystre Pennen, men klappede paa Sværdet, da greb ogsaa han til Sværdet og sendte dem Belisar, som nys havde styrtet det vandaliske Rige i Nordafrika, og da Prokop fra Cæsareæ (sikkert en Jøde), et Vidunder af en Historieskriver i sin Tid, fulgte med Belisar, som hans Haandskriver, saa kan vi omtrent faae ligesaa klar en Forestilling om den gothiske som om den polske Undergangskrig. Vel var det kun en lille Krigshær, Belisar førte i Marken, og den bestod ovenikiøbet af lutter hvervede Tropper, rovgierrige, balstyrige og utroe; men han var, som sagt, i sin Tid en mageløs Feltherre, og Gotherne havde efterlignet Romerne i alt, undtagen i det Eneste, der fortjente Efterligning: den romerske

Krigskunst, selv var Belisar tapper og havde, under Krigen med Perser og Vandaler, dannet sig en Livvagt af de stærkeste Karle og forvovneste Kroppe, der fandtes i to Verdensdele; Italienerne, som beboede de store Stæder, vare feige og troløse, og det er derfor intet Under, at han i det femte Krigsaar (540) bragte Gotherne til Fortvivlelse, saa de kastede sig i hans Arme, og deres Konge afstod ham sin Krone *). Belisar modtog imidlertid kun Kronen, for at føre saavel den som Kongen til Byzants, og skiøndt Jornandes, som hermed slutter sin Gothekrønike, selv synes at have anseet Kampen for endt, saa var det Brede dog endnu tilbage.

Uagtet nemlig det uindtagelige Ravenna var overgivet tilligemed Kronen, og næsten alle de faste Stæder vare i Fiendens Vold, besluttede dog Gotherne heller at trodse Døden end trælle for Keiseren. Det vilde sagtens kun blevet et kort Krampetræk, hvis Belisar havde faaet Lov til at krone sit Værk, men Keiseren, som kiendte intet til Ædelmodighed uden paa Papiret, troede naturligviis ikke paa Belisars, men fandt det raadeligst at holde ham i et hæderligt Fangenskab som Bindehund i Konstantinopel, og han vidste slet ikke, hvem han turde betroe til at føre Krigen mod de gothiske Tølpere, som, naar galt skulde være, heller hyldede hans Generaler end ham. Engang endnu slap han vel Belisar løs, men, som det synes, mere for at blive ham kvit, end for at bruge ham, thi han maatte gaae til Italien uden sin Livvagt og saagodtsom uden alle Midler til at ud-

*) Prokops Gothekrig, første og anden Bog. Gothekrøniken af Jornandes 59—60.

rette noget mod den tappre Totilas, skildret som en af de ædleste Konger, Solen har beskinnet, under hvis Banner Gothe-Levningen dannede en Skjoldborg, bedre end nogen Fæstning, og under hvis Spir baade Italien og Sicilien, paa nogle faa Muse-huller nær, havde bøiet sig. Dog, Gotherne vare altfor faa, og Italienerne altfor slette, til at ikke netop en ædel Helt maatte bukke under, naar den byzantinske Keiser endelig fandt en klog Hærfører, som han troede sig sikker paa, Gotherne ei vilde tage til Konge, og en saadan fandt han i den armeniske Gilding Narses, der ikke blot var snu, men, som en Undtagelse i sit Slags, tillige modig. Med uindskrænket Fuldmagt, med Tønder Guld og talrige Leietropper, hvor-iblandt en heel Longobarde-Hær, kom Narses til Italien og leverede Totilas et Hovedslag ved Foden af Apenninerne, hvori Gothernes Mangel paa Krigskunst ret øiensynlig be-røvede dem Frugten af deres udmærkede Tapperhed, og Totilas fik, efter elleve Aars priselig Kamp, sit Banesaar. Kun den klare Fortvivlelse gav endnu en Gother Konge-navn, men han som fik det, Teias, anførte dog den gothiske Kæmpelevning, udhungret, omringet af Bjergene, Havet og Fienden, saa kongelig i Dødskampen (553) ved det ild-sprudende Vebius (Vesuv), at selv den byzantinske Historie-skriver kan ikke nægte ham sin Beundring eller bare sig for at ligne ham ved Oldtidens Halvguder. Hans gothiske Slagsværd var en Skræk for de tappreste Fiender, hans brede Skjold var deres Skive, og hans Arm utrættelig, men da han, uden at rykke eller vende sig, vilde ombytte Skjol-det, hvori der hang tolv Spyd, med et andet, da kom det trettende Spyd og giennemborede hans nøgne Bryst. Det var imidlertid langt fra, at hans Kæmper, som Fienden

havde tænkt, derved tabte Modet, thi de blev ved at stride mandelig ei blot til Aften, men hele næste Dag, og først derpaa sendte de Narses det Bud: at nu saae de, Gud selv var dem imod, saa, naar de maatte tage, hvad Løsøre der hørte dem til, og drage bort med Fred, at søge sig et Fristed mellem Frænder udenfor Keiserens Rige, da vilde de stikke Sværdet i Balgen. Narses fandt det ikke raadeligt at drive saadanne Kæmper til det Yderste og lod dem fare paa deres Æresord, at de vilde forlade Italien og aldrig meer føre Vaaben mod Romerne *).

Hermed slutter Prokop sin gothiske Krigshistorie, men dog veed vi, at der endnu var en lille Kæmpetrop, som ved Frankernes Hjelp haabede at fordrive Romerne, og som først efter disses mislykkede Tog til Italien, overgav sig til Narses, 7000 Mand i Tallet og sendtes til Byzants, hvor de sagtens blev stukne ind mellem Væringerne. Hvormange de Gother derimod vare, som blev boende i Tuscien og det Venetianske, veed vi ikke, men naar vi siden see Florents opblomstre og Venedig taarne sig paa Bølgerne, da see vi, der blev dog ogsaa Kæmper af Gothernes Børn **).

Hvor de udvandrende Gother drog hen, veed man ikke, men rimeligviis tyede de til deres Frænder i Spanien, og til disse, som vi forlod paa Mury-Fælleden, hvor de høstede deres Laurbær, men begrove deres sidste Helt, maae vi nu atter vende os, skiøndt det er kun en fattig Trøst over Kæmpelivets Undergang, vi der kan finde; thi vel stod Dødskampen ved Xeres først halvandet hundrede Aar efter den

*) Prokops Gothekrig, tredie og fjerde Bog.
**) Agathias i Justinians Levnet.

ved Vesuv; men dette Tidsrum var for Vesegothen langt mindre Frist end Pine. Da nu desuden vore Kilder her næsten blot er tørre Aarbøger, maae Vesegotherne efter Seieren over Attila nøies med faa Ord i Verdenshistorien, ligesom deres Konger med faa Dage paa Thronen, thi Navn uden Gavn og Tid uden Storværk er Tomhed, som Aanden forbigaaer med Taushed. Fire og tyve Konger afløste hinanden i to Aarhundreder, mest som vilde Dyr, paa Gothernes Throne, og deres Hæder og Ære maa da vel lignes ved Guldbordet af 500 Punds Vægt, som kaldes en Levning af „Salomons Herlighed" og skiænkedes Thorismund af Aetius til en Amindelse om Gothedaaden i Hunneslaget, men brugtes siden af en Oprører til at kiøbe Hjelp af Frankerkongen og faldt endelig i Arabernes Hænder*).

Thorismund, som bragte Klenodiet og Seieren hjem, blev nemlig snart myrdet, paa Anstiftelse af sin egen Broder Thjodrik, og denne faldt siden for den tredie Broder, Euriks (Eriks) egen Haand**), saa naar vi maae kalde disse to Brodermordere de ypperste vesegothiske Konger efter Hunneslaget, da vækker det kun en daarlig Formodning om Resten. At disse to Brødre imidlertid, trods Broderblodet, glimrede paa Thronen fremfor alle andre Konger i deres Tid, det see vi baade af Lovtalen over den ene og Klagerne over den anden hos Biskop Sidonius i Auvergne, som personlig kiendte dem begge, og var sin Tids berømteste latinske Digter, saa, naar de alligevel affærdiges kort, er det kun fordi

*) Prokops Gothekrig I. 12. Fredegars Frankekrønike 73. Aschbachs vestgothiske Historie 130.

**) Idacii Aarbog. Jornandes 43—45. 47.

deres Tid (453—84) var Alderen mellem Atles Fald og Didrik af Berns Thronbestigelse, da alt hvad man kaldte stort var det kun efter en formindsket Maalestok. I Verdenshistorien har det derfor kun lidt at betyde, enten hvordan Sidonius gjorde Vers eller Thjodrik Thjodrikson spillede Skak i Narbonne, eller Erik i Bordeaux laante Øre til Ostrogothers, Frankers, Saxers og Herulers, ja, selv til romerske og persiske Gesandter; thi det var dog altsammen kun Stads, som falmede snart og beskreves kun for Løier *).

At Erik derimod indtog Arles, Marseille, Auvergne og hele Spanien, saanær som Gallicien, hvor Sueverne beholdt et lille Rige, at han gav Vesegotherne deres første skrevne Love og var en Velynder af lærde Mænd, blandt hvilke en vis Leo var for ham, hvad Cassiodor blev for den store Ostrogothe, det maa der vel, for en Ordens Skyld, lægges Mærke til; men Hovedindtrykket, Erik gjorde paa sin Tid, var dog Gru for hans Tyranni, og da det store vesegothiske Rige aldrig blev halv saa berømt som det lille, har han aabenbar ikke Ære, men Skam af sine Erobringer **).

En Søn af denne udmærkede og lykkelige Tyran var Alrik den Anden, som fik Thjodrik den Stores Datter, men faldt i Slaget ved Poitiers (507) mod Frankedrotten Hlodvig, der i hans Dage indtog Gallien og undte ligesaalidt Vesegother som Burgunder, eller andre end sig selv, det mindste deraf***). Det nødtes han nu vel til, da Thjodrik

*) Sidonii Breve I. 2. VIII. 9.
**) Sidonii Breve VII. 6. Gregors Frankekrønike II. 25.
***) Gregors Frankekrønike II. 35. 37. Isidors Aarbog.

tog sig alvorlig af Riget, som hans Dattersøn Amalrik skulde arve, men dog kunde man nok med Rette sige, at Thjodrik hjalp kun Vesegotherne af Asken i Ilden; thi deels gjorde han dem skatskyldige, og deels gav han Amalrik en Ostrogothe til Formynder, som aabenbar saae meer paa sin Herres og især paa sin egen Fordeel end paa Rigets Bedste. Denne Formynder, Theudes eller Thjodis (Thusse), som strax giftede sig ind i en gammelspansk og rig Familie, skilte da ogsaa siden (531) Amalrik baade ved Liv og Krone, og flyttede Herresædet fra det tolosanske Rige (Septimanien), hvor Kiernen af Vesegotherne var, til Spanien midt ind imellem Vandalers, Alaners og Svevers Afkom *).

Naar derfor Jornandes i Anledning af Alrik den Anden bemærker, at her, som saa tit, Kongerækken endte med samme Navn som den begyndte **), da maae vi vel give ham Ret, og helst overlade de følgende Tyranner, uden Slægtregister og Heltegierninger, til den Glemsel, der tjener dem bedst. Kun i en Sum vil vi lægge Mærke til, hvad de offenlig tog dem for meer end at slaae hinanden ihjel, og det var deels i 70 Aar (554—624) at slaaes med Byzantinerne, som ved at understøtte en Oprører (Athnagild) kom i Besiddelse af alle Søstæderne og var en Stund nær ved at indtage hele Riget***), deels til Slutningen af det sjette Aarhundrede, at forfølge dem, der modsagde Arius, og endelig i det syvende at døbe Jøder med Sværdet over Hovedet og halshugge de Haardnakkede. Det var iøvrigt den tappre

---

*) Jornandes 58. Prokops Gothekrig I. 12—13.
**) Jornandes 47.
***) Isidors Aarbog. Gregors Frankekrønike IV. 8.

Tyran Lievgild, Sveverigets Ødelægger, som i sin Kronprinds Hermangild (Irmingild) lagde det sidste blodige Offer paa Arianismens Alter, og hans anden Søn Reccared (Richard) var det, som i Slutningen af det sjette Aarhundrede afsvor Kiætteriet *). Derimod var det Byzantinernes lykkelige Tugtemester, Sisebut, der begyndte det syvende Aarhundrede med Jøde-Forfølgelsen, som her havde langt meer at betyde end i andre Lande, da Keiser Hadrian skal have sendt 50,000 Jøder til Spanien, og Landet i alt Fald nu havde Hundredetusinder af dem, hvorfor vi ogsaa endnu dele Jøderne i de portugisiske og polske **).

Hvorvidt nu Jøderne i det syvende Aarhundrede, da deres Frænder, Araberne, spillede Mester, følte Drift til det samme, og derved paadrog sig Hadet, eller det først var Forfølgelsen, der vendte deres Øine mod Østen at søge Hjelp, kan vi ikke afgiøre; men Tvangsdaaben (til Christenhedens Ære noget Splinternyt) var lige afskyelig, og Følgen blev den samme, saa Araberne, da de efter Nordafrikas Erobring, angreb Spanien, fandt i de mishandlede Jøder stærke og farlige Bundsforvandte.

Hvorlidt imidlertid disse Jøde-Feider var i de ægte Gothers Aand, seer man blandt andet af Opstanden i Languedoc mod Bamba i Sidstningen af det syvende Aarhundrede (672), thi Grev Hilderik af Nismes greb til Vaaben for at undgaae den Straf, han skulde lidt for sin Mildhed mod Jøderne, og saavel det stærke Medhold, han fandt, som hans og hans Tilhængeres Navne, viser tydelig,

*) Isidors Aarbog. Frankekrøniken VIII. 28. 46. IX. 15.
**) Isidors Aarbog. Aschbachs vestgothiske Historie S. 238—40.

at han stod i Spidsen for de egenlige Vesegother. Opstanden kom især til at see farlig ud, da Povel Græker, som Vamba med en Krigshær sendte imod Hilderik, ikke blot selv faldt fra, men fik Hertugen i Celtiberien (Arragon) i Ledtog med sig og antog Kongenavn; men dog lykkedes det Vamba, efterat have taget baade Narbonne og Nismes med Storm, at undertrykke Opstanden og fordrive Jøderne *).

Men see, nu kom Araberne, og skiøndt deres første Forsøg i Vambas Dage (omtrent 675) **) aldeles mislykkedes, saa naaede de dog en Menneskealder senere deres Hensigt og blev Herrer saagodtsom over hele det skiønne Land, der i to Aarhundreder, trods al Forvirring, havde kappedes med det byzantinske Rige i Dannelse og overgaaet det i Velstand.

Den nærmeste udvortes Anledning til Stats-Omvæltninger er sædvanlig saa ringe som Gnisten, der tænder i Krudttaarnet, og da det dog synes Folk urimeligt, udtømme de sig gierne bagefter i Giætninger paa hemmelige Aarsager, som danne modsigende Rygter, og at ville forene dem, er spildt Uleilighed. Derfor lade vi det bedst staae ved sit Værd, hvad man fortæller om Grev Julian i Ceuta (paa Kysten af Afrika), dengang spansk, som, tilligemed to misfornøiede Kongesønner, Ebbe og Sisbut, skal i hemmelig Forstaaelse med Araberne have overtalt dem til Angrebet i Kong Rodriks Dage, som afgjorde Landets Skæbne. Da nemlig Araberne under Feldtherren Musa var komne i

*) Den spanske Krønike af Rodrik i Toledo III. 2. 10. og Aschbachs vestgothiske Historie S. 276—86.

**) Rodriks Krønike III. 11.

rolig Besiddelse af Nordafrika (omtrent 700), behøvedes der aabenbar ingen andre Overtalelser til for Alvor at gientage Angrebene paa det nærmeste Land, end Herskesygens og Ærgierrighedens, og behøvedes der mindste Opmuntring, da var den givet dem tilstrækkelig ved den oprørende Mishandling af Jøderne, som man i Slutningen af det syvende Aarhundrede (694) havde kronet med den skiændige Lov, at alle Jøder, som de, der stod i hemmelig Forbindelse med Mahomedanerne, skulde giøres til Slaver og berøves ei blot deres Formue, men ogsaa deres Børn *).

Aar 711 (eller vel rettere 712) landede Høvdingen Tarik paa Musas Vegne ved Gibraltar (Grønhøi) med en lille Hær, der kun syntes bestemt til Fortrop, men forstærkedes af Jøder og havde Lykken med sig, saa Slaget, som Tarik vovede mod en langt talrigere Hær under Kong Rodrik, ved Xeres de la Frontera, i Nærheden af Cadix, blev ei blot vundet, men nævnes i Historien som eenstydigt med Spaniens Indtagelse.

Dette Slag, der skal have varet en heel Uge, „fra Søndag til Søndag", beskrives omtrent lige æventyrlig i spanske og arabiske Krøniker, men tillige saa taaget, at man derved mere faaer en Anelse om den syvhundredaarige Kamp, der paafulgte, end en Forestilling om et virkeligt syvdags Kæmpeslag **). Hjemmelsmændene for dette er da ogsaa meget for unge til at staae fast mod den gamle Biskop Isidor i Beia (eller Badajoz), som skrev i Midten

*) Rodriks spanske Krønike III. 18. Aschbachs vestgothiske Historie S. 317—19.

**) Den spanske Krønike af Rodrik i Toledo III. 18—19. og Aschbach S. 319—23.

af det ottende Aarhundrede, og melder ganske tørt, at Mængden, som kun af Tvang fulgte Rodrik, tog snart Flugten, saa Tarik og Musa fandt kun betydelig Modstand af den tappre Høvding Theudmer (Thjodmer), som i sin Egn (Murcia) forsvarede sig saa tappert, at ikke blot den arabiske Feltherre, men Caliphen selv, sluttede et ærefuldt og ubrødeligt Forlig med ham, i Følge hvilket hans Søn, Athnagild, endnu i Isidors Dage uanfægtet beklædte sin Faders Høisæde *).

Saaledes forgik da begge de gothiske Riger, efterat tre Aarhundreder havde klarlig stadfæstet Kong Adulfs Ord, som pleiede at sige: først var det min Agt at udslette hvert Spor af Rom, saa hvad der før hed Romerrige kom til at hedde Gothland, og Keiser August blev glemt over Kong Adulf, men siden fandt jeg, at Gotherne var altfor balstyrige, og de romerske Love altfor gode til at aflægges, og nu sætter jeg derfor min Ære i, med den gothiske Kraft at bøde paa den romerske Skrøbelighed og vinde Navn ei af Rigets Ødelægger, men af dets Opreiser **). Istedenfor da at Sydboerne have udskreget Gother som Vandaler for Fiender ad Riget med dets Kunster og Videnskaber, burde de takke dem for alt hvad der reddedes, og komme ihu, at ligesom det var under den store Ostrogothers Vinger Boethius og Cassiodor udklækkedes til videnskabelige Orakler i Vesten, saaledes var det ikke blot i Spanien, den hellige Isidor (Hispalensis) opstod, men han var selv paa Mødernefide en

*) Isidor Pacensers Beretning om Arabernes Indbrud hos Florenz i Espanna Sagrada.

**) Orosii historiske Kirkeværn VII. 43.

Gothe, og i hans Encyklopedi fra det syvende Aarhundrede maa man vel sige, den gamle Dannelses Levninger i Vesten balsameredes, for at dyrkes som Relikvier til Reformationen.

Som Nordboer pege vi imidlertid heller paa de gothiske Relikvier, vi efter Reformationen har opdaget i Danmark og Tydskland, i England og paa Island, da de baade kan og skal tjene til at give alle Historiens Dyrkere en værdig og levende Forestilling om det Kæmpekuld, som Heltelivet, og dermed baade Poesi og Historie, skylder sin virkelige Gienfødelse! Foruden Digtene om Diderik af Bern, i hvem Tydskerne søgte at sammentrænge den gothiske Heltedaad, har vi nemlig et stort Oldsagn om Stærkodder, Storværks Søn, baade Kæmpe og Skjald, barnefødt i Esthland, mens Gotherne boede der, og skiøndt det, ved først at skrives op i det tolvte Aarhundrede, naturligviis har tabt meget baade i Fylde og Runding, er det dog kiendeligt nok, at man i Norden, henrevet af Gothernes Bedrifter baade ude og hjemme, har villet sammentrænge dem i denne trehundredaarige Kæmpes Levnetsløb, som fra først af havde sex Arme, men mistede de fire ved at brydes med Thor *).

Fremdeles har vi et angelsk Digt fra det syvende eller ottende Aarhundrede, som i alle Maader maa kaldes et „gothisk Heltedigt", thi deels er det langt mere lagt an paa et Væddeløb med det Græske, end paa en Efterligning deraf, og deels er Helten, Bjovulf, ikke blot en Gothe, men med sin tredivemands Styrke saa at sige Kæmpefolket i egen Person, og udtrykker i et æventyrligt Levnetsløb deres Helte-

*) Saxes Danmarks Krønike 6te, 7de og 8de Bog.

gierninger, idet han først fælder Trolden og Menneskeæderen Grændel med Hexen, hans Moder, og dernæst, paa sit eget Livs Bekostning, Ilddragen Stærkhjort, som ruger over Oldtidsskatten *). Heri speiler sig jo aabenbar Dobbeltkampen med Hunner og Romere og Slangegiften i Romer-Dannelsen, der fortærede Gothens Kæmpeliv.

Endelig fandt vi paa Island, med Volsung-Saga, en Række gamle Viser eller poetiske Samtaler om Volsungslægten, der stammede fra Odin, og naaede sin Middagsglands i Sigurd Fofners-Bane, berømt fra Østersalt til Maglegaard, som reed uskadt igiennem Luer og fældte Dragen, som rugede paa den mageløse Skat, men sveg, forhexet, sin Valkyrie, Brynhild, og myrdedes paa hendes Anstiftelse af sin ny Elskerinde Gudruns Brødre **). Allerede herved føres Tanken til Gotherne, men den fæstes ved dem, naar vi see Atle Hunnekonge og Jormunrek spille med i den store Tragedie, og naar vi da bemærke, at Valkyrielivet og Ulykkesringen, hvorom hele det store Sørgespil dreier sig, giver Digtningen et Præg, der vel er ægte nordisk, men dog hverken dansk eller angelsk, end sige islandsk, da kan det neppe feile, vi jo her have en Gienlyd af Gothernes egne historisk-poetiske Sange, som Jornandes omtaler, men som Tiden paa deres Grundsprog har fortæret. Ligesom for selv at røbe det, slutte de derfor ogsaa med Svanilds Sønder-trædelse af Heste „de hvide med de sorte" og Jormunreks Lemlæstelse af hendes Brødre Sørle og Hamder, som vi kiende fra Jornandes, og først under denne Forudsætning

*) Bjovulfs Drape.
**) De historiske Sange i Sæmunds Edda.

kan vi forstaae; hvi der findes kiendelige Spor af disse Volsunger ei blot i Tydskernes Niflungekvad, men ogsaa i Anglernes Bjovulfs=Drape; thi da er det Gothefolkets egen Anskuelse af sit Kæmpeliv til Ermanriks Død, og den dermed sammensmeltede Anelse af sin følgende Skæbne, og Atles (Attilas) Navn er kun plumpet ind, fordi enten Gotherne selv efter Ermanriks Tid, eller dog den islandske Oversætter, brugte det som et „Pharao" til Hunnekongen, ihvad han saa hed.

Naar dette bliver Alle vitterligt, og man vænner sig til ligesaavel i Toskanas og Venedigs som i Spaniens og Portugals Historie at see en Slags Fortsættelse af den Gothiske, da vil Forestillingen om Kæmpefolkets Vigtighed og Virksomhed hverken være mat eller taaget, om man end aldrig skulde opdage mere skriftligt Efterladenskab af Gotherne end det Lidet vi alt kiende. Da man imidlertid nylig ei blot har fundet mange flere Brudstykker af den gothiske Bibel, end der fandtes i Upsalsbogen med Sølvstil (Codex argenteus), men ogsaa en gothisk Afhandling, turde maaskee ogsaa nogle gothiske Viser engang komme for Dagen og lære os bedre at kiende Navn paa Folkets gamle Helte end Gothekrønikens latinske Afskrivere, der synes at have villet hevne sig aandelig paa dem ved bogstavelig at slaae dem ihjel. Jo flere virkelige Mindesmærker af Gotherne, man opdager, desbedre vil man forstaae Stærkodderviserne, og jo Færre man opdager, des kiærere vil man faae denne skurrende men dybe Efterklang af et æventyrligt Kæmpeliv giennem tre Aarhundreder (400—700) hvoraf Stærkodderen, med en dunkel Brøde paa sit Hoved omsider selv blev kiød, og kiøbte sig for sine Blodpenge, det frygtelig røde Guld, en Banemand!

Byzantiner og Araber.

Det fjerde og femte Aarhundrede, mellem Ermanriks Fødsel og Thjodriks Død, er aabenbar Gothernes Tid; men i det sjette Aarhundrede stræber Byzants med Held at giøre sig til Middelpunkten i den dannede Verden, og i det syvende fordunkle Araberne alle andre Folk, hvad unægtelig kun aabnede det borgerlige Selskab bedrøvelige Udsigter; thi selv om man vilde forgude Mahomed i Kirken og Byzantinerne i Skolen, nødtes man dog til at bekiende, at hverken gav Byzantinernes Statsklogskab Borgerlivet en Skikkelse, Menneske-aanden skulde glædes ved, ikke heller oprettede Islamismen en Høiskole, hvor Aanden mødte andet end Spot og Mis-kiendelse. Da vi imidlertid for længe siden er trøstede over disse Ting i Stater af nordisk Byrd og ved Høiskoler af christelig Rod, er det fornøieligt at betragte de overvundne Hindringer, som, langt fra at kunne standse, maatte selv fremme den store Udvikling.

Vel er det nemlig langt fra, vi med de „latinske Jurister" kan forgude „Romerretten", der under Justinian fik sin berømte Skikkelse; thi den blev en Landeplage overalt, hvor den hos nordiske Stammer fortrængte „Arildsloven", men baade som Veileder og Afviser var den os dog sikkert nødvendig, og havde Konstantinopel ikke holdt sig til det femtende Aarhundrede, vilde vist hverken Reformationen lykkedes i det sextende eller Videnskabeligheden siden. Ligeledes er det vel langt fra, vi med det attende Aarhundredes Renegater kan udlede baade Middelalderens Poesi og Størstedelen af vor Dannelse fra Araberne, hvis store Prophet var selv kun en daarlig Digter, og hvis hele Dannelse aabenbar bestod

i hvad de, som Tyve og Røvere, tog fra Spanier og Byzantiner; men vi vilde have ondt ved at tænke os Nyspanierne uden Morianskampen, eller den ny Tid uden Korstogene, og for begge Dele maae vi naturligviis takke Araberne, som Kæmper takke deres Fiender for Seieren. Langtfra derfor i den blot tilsyneladende Krebsgang at savne Forsynet, maae vi høilig beundre den Viisdom, hvormed det satte Byzantiner og Araber sammen, saa de kom til at fremme den ny Verdens Dannelse, som de begge stilede paa at forhindre.

Nu at opregne de byzantinske Keisere vilde være ligesaa unyttigt som kiedeligt, men det Justinske Huus af gothisk eller dog tydsk Herkomst, maae vi lægge Mærke til, thi det gav Riget tre Keisere i Træk (518—78) blandt hvilke Justin den Anden maaske nok havde den bedste Villie, men den Midterste, Justinian, unægtelig de største Evner og den bedste Lykke, saa han er bleven En af de berømteste Fyrster i Verden. Denne de latinske Juristers Halvgud, som skal have været Gidsel hos Didrik af Bern, og var i alt Fald, da Didrik dalede, den opgaaende Soel, stammede imidlertid hverken fra Græker eller Romere, men enten fra Gother, Gepider eller Et af de andre tydsk-nordiske Folk, der slog Leir i Illyrien, og „Justinian" skal have været en Oversættelse af hans barbariske Navn Upravda, svarende til vort „Oprigtig" *). Hans Morbroder Justin (Jostein) var kommet til Byzants med tomme Hænder og kunde hverken læse eller skrive, men havde i Krigsstanden svunget sig op til Keiser og givet sin Søstersøn en lærd og fornem Opdragelse i Hovedstaden, og

*) Alemans Anmærkninger til Nidskriftet (Historia arcana) 68 og Justinians Levnet af Inverniзi VII—IX. 5—6.

Aaret efter Thjodrik den Stores Død (527) besteg Justinian det Høisæde, han over en heel Menneskealder (til 565) skulde beklæde. Hvad der har gjort ham saa berømt, er deels Erobringen af Italien og Afrika, deels hans talrige og prægtige Bygninger, hvoriblandt Sophiekirken har vakt selv Tyrkens Beundring, og endelig „Lovbogen", der i den senere Middelalder mangensteds var nærved at sættes over Moseloven, og har i Nyaarstiden trindt i Christenheden kun havt altfor megen tyrannisk Indflydelse.

I de sidste Dage, da man stod saa hardt paa, at Enhver skulde hverken have meer eller mindre end han fortjente, har man vel ogsaa villet skille Justinian ved hans store Navn, men det fortjener i det mindste ingen Efterligning, deels fordi man kun vilde fradømme ham det paa Grund af hans slette Tænkemaade, som her slet ikke maa komme i Betragtning, og deels fordi hvem der er en stor Mand i sin Tid, bliver, trods alle Indsigelser, historisk ved at være det til Verdens Ende. Justinian var nemlig vel en Lilleput i Sammenligning med Heroerne, men han var dog ligesaavel den byzantinske August, som Belisar var den byzantinske Antonius og Prokop den byzantinske Herodot, det vil sige, han var Sjælen i en Kreds af udmærkede Mænd, der gjorde overordenlig Opsigt og havde kiendelig stor Indflydelse paa alle følgende Tider.

Nær var imidlertid Justinians store Planer blevet kvalte i Fødselen, thi i hans femte Regieringsaar udbrød der i Konstantinopel en farlig Opstand, der sikkert vilde skilt ham baade ved Liv og Krone, dersom ikke hans gode Lykke, hans Gemalindes Aandsnærværelse og Belisars Troskab, havde forhindret det, og her maa det da bemærkes, at Justinian

havde ladt sin Gemalinde Theodore krone tilligemed sig og høitidelig erklæret hende for sin Medhjelp i Regieringen. At Theodore havde været Skuespillerske, er sagtens vist nok, siden hendes Bagtalere knyttede alle deres Beskyldninger til denne Kiendsgierning, men om disse Beskyldninger for al muelig Udsvævelse havde anden Grund end Misundelse, og om hendes Fader var Biørnetrækker, kan være os saameget mere ligegyldigt, som det hverken var Anstændighed, fornemt Væsen eller Dannelse, selv Fienderne savnede hos Keiserinden. Derimod skal vi lægge Mærke til, at denne Grækerindes Kroning og aabenbare Herredømme over Keiseren i Konstantinopel, som gjorde saamegen Opsigt i Verden, var kun et svagt Billede af Følelsens Thronbestigelse, som den følgende Middelalders Historie klarlig beviser. Fra denne Side faaer ogsaa Opstanden mod Justinian et eget Præg, der udmærker den fra de Utallige baade før og siden, thi den udsprang af Modsætningen mellem det græsgrønne og det himmelblaa Parti (Prasiner og Veneter) ved Væddeløbene, og opkom derved, at Øvrigheden, som ellers dengang immer begunstigede de Himmelblaa, enten af en Feiltagelse eller i et Anstød af Upartiskhed, hængte en Prasiner og Veneter, grebne i et Opløb, ved Siden ad hinanden; thi da det blev vitterligt, ved det Strikken brast og Stymperne slap, gjorde begge fiendtlige Partier fælles Sag mod Regieringen og satte en Anden paa Thronen. Justinian stod allerede paa Springet at flygte ud af Paladset, men da reiste Theodore sig og sagde: det beroer vel paa Keiseren selv, om han vil redde sig ved Flugten, og her fattes hverken Skibe eller Skatte, men udentvivl vil han snart fortryde det, og i alle Tilfælde vil jeg holde Stand, thi jeg gider ikke levet et Øieblik længer end jeg er Keiserinde,

og jeg finder Purpuret skiønt, endog som Jordetøi. Nu skammede Keiseren sig og blev siddende, Belisar med den gothiske Livvagt og en vis Mundus med Herulerne trængte, hver fra sin Side, uformodenlig ind paa Rendebanen, hvor den ny Keiser thronede, og nedsablede over tredivetusinde af Folket, hvormed Stormen lagde sig, og Justinian fik Ro til at udføre alle sine og Theodores store Forsætter*).

Hvad nu først Helte-Gierningerne angaaer, da øvedes de, som man veed, slet ikke af Keiseren selv, men især af Belisar og Narses: Denne en Armenier og Hin, efter en løselig Yttring hos Prokop, en Dacier**). Gothekrigen, som de var begge om at føre, har vi betragtet, saa det er egenlig kun Toget til Afrika, vi her har med at giøre.

Dette Tog, som foretoges strax efter Opstanden (533) og skaffede Belisar hans store Navnkundighed, gjaldt Vandalerne, et nordtydsk Folk, der henved hundrede Aar havde behersket Nordafrika, som raa Arianer faret glubsk affted med de Rettroende og som forkiælede Barbarer ødelagt dem selv med romersk Overdaadighed og Vellyst; men eftersom disse Vandaler ei har fortjent at omtales videre, maae vi her i Forbigaaende bemærke, hvordan de først kom til Afrika.

Efter Keiser Honors Død (423), da Aetius satte En af sine Venner paa Thronen, giorde Statholderen i Afrika, Bonifas, sig denne mægtige Mand til Fiende ved at blive Honors Søster, Placidia, og hendes umyndige Søn tro, og da Placidia fik Overhaand, vidste Aetius at sætte Splid mellem hende og Bonifas, hvorpaa denne (427), for at sikkre

*) Prokops Perserkrig I. 24.
**) Prokops Vandalerkrig I. 3.

sig selv, kaldte Genserik til Hjelp fra Andalusien, hvor han dengang havde leiret sig med sine Vandaler. Snart opdagedes vel Sandheden, og Aetius maatte flygte til Hunneleiren, hvor han sluttede Venskab med Attila, men Bonifas kunde hverken med det Gode eller med det Onde formaae Vandalerne til at give Slip paa Byttet, saa de beholdt Afrika.

En af de byzantinske Keisere havde siden gjort et mislykket Tog mod Vandalerne, og selv Thjodrik den Store fandt det raadeligere at besvogre sig med deres Konge end at byde ham Brodden, men nu havde Endeel af de Indfødte (Maurusierne) gjort Opstand imod dem, og Justinian fattedes ikke Anledning til at sende dem Belisar paa Halsen, thi Gelmer, som nu beherskede Vandalerne, havde stødt den retmæssige Konge, Hilderik, som desuden var Justinians gode Ven, fra Thronen og vilde, paa Keiserens Forlangende, ei engang sende ham til Konstantinopel*).

Vel var der en Mand i Keiserens Statsraad, der af al Magt fraraadte det afrikanske Tog, som et kostbart Vovestykke, der, selv naar det lykkedes bedst, var til ingen Nytte, medmindre man kunde og vilde tage baade Sicilien og Italien med; men hans Indvendinger frugtede saa lidt, at de ei engang skulde berøres her, hvis de ei var kommet fra en Mand, vi maae lægge Mærke til: Finansministeren eller, som det hed i Byzants, Hushovmesteren Jon fra Kappadokien, der vel, som en Blodigel, Folket forbandede, havde mistet sit Embede under Opstanden, men fik det igien, saasnart den var dæmpet**).

---

*) Prokops Vandalerkrig I. 7—10.
**) Prokops Perserkrig I. 24—25. Vandalerkrig I. 10.

Under Bedækning af 97 Galeier eller som de kaldtes Dromoner, gik nu Belisar tilseils med 10000 Fodfolk og 5000 Ryttere, stolende, som han med denne Haandfuld Leietropper maatte, især paa sig selv og sin gode Lykke, paa sin Hustrop af Brynieklædte, der skyede hverken Ild eller Vand, paa sin Gemalinde Antonine, en gammel Veninde af Theodore, ei mindre kiæk og snild end hun, og derhos maaskee ogsaa en Smule paa sin kloge og velunderrettede Haandskriver, Prokop, som vel giøs lidt for den lange Søreise, men besluttede dog, efter en Drøm, der gav lykkeligt Varsel, at giøre Følgeskab*). Tør man troe denne Skriver i alt, da havde Jon fra Kappadokien, for at spare Ildebranden og knibe paa Vægten, gjort et stort Skielmstykke med Skibskavringerne, som var halv raa og allerede mulne og uspiselige, da man kom til Morea**), men det Værste var dog, at Leietropperne reentud erklærede, de vilde ikke slaaes tilsøes; thi da Vandalerne havde en anseelig Flaade, var det høist rimeligt, den vilde see til at forebygge Landgangen***). Temmelig raadvild kom Belisar derfor til Sicilien, som da tilhørte Gotherne, og skikkede Prokop til Syrakus for at indhente Efterretninger, men der var Prokop saa heldig hos en gammel Bekiendt at træffe en Person, der kun for tre Dage siden havde forladt Karthago og bevidnede, at hverken havde Vandalerne mindste Nys om Fienden, ikke heller vilde man i disse Farvande støde paa deres Flaade, da den var sendt til Sardinien for at tugte en Oprører. Saasnart Belisar hørte det, lod han giøre klart til at lette, løb med en stryggende

*) Prokops Vandalerkrig I. 11—12.
**) Sammest. I. 13.
***) Sammest. I. 14.

Vind over til Kysten af Barbariet, og ankrede næste Dag ved Kap Vade (St. Paul), fem Dages Fodreise fra Karthago*). Han sammenkaldte nu vel et Krigsraad, men hvormange Indvendinger end Skatmesteren, den kloge og anseelige Archelaus, gjorde imod Landingen paa Lykke og Fromme, hvor der var ingen Havn nærmere end Karthagos, iværksatte Belisar den dog paa eget Ansvar og var heldig nok til at naae Karthago ligesaa tidlig som Flaaden. Vandalerne, som i forskjellige Hobe omringede ham underveis, havde aftalt at mødes ved et Sted, som kaldtes Decimum, men de tog Feil ad hinanden, og nedsabledes eller adsplittedes stykkeviis, saa Belisar tog Hovedstaden uden videre Sværdslag**). Siden, da Gelmer havde faaet sin Broder Zazon tilbage fra Sardinien og samlet hele sin Magt, stod der imidlertid et Hovedslag, hvori Vandalernes Mængde og Standhaftighed enstund gjorde Seiren tvivlsom, men Belisars Krigskunst og Lykke vandt dog Prisen: Vandalerhæren blev knust, Zazon faldt, og Gelmer skjulte sig hos Maurusierne i Pappua (Biban)-Bjergene i det Algierske***). Her indespærredes han nu af en Trop Heruler under Pharas, til hvem han omsider udhungret overgav sig og førtes i Triumph til Byzants, hvor han hverken kom til at sulte eller tørste, men fik rigeligt Naadsensbrød til sin Død. Skiøndt det siden Tibers Tid var uhørt, at Andre end Keiserne selv holdt en ordenlig Triumph, skiænkede dog Justinian Belisar en saadan; men det var kun et ynkeligt Syn, thi Helten gik til Fods og kastede sig underveis tilligemed sin kongelige

*) Prokops Vandalerkrig I. 14.
**) Sammest. I. 15—20.
***) Sammest. I. 25. II. 1—4.

Fange, i Støvet for Keiseren, der thronede paa Rendebanen, for saaledes, om muligt, at overbevise den mistænkelige Tyran om sin slaviske Frihed for al Ærgierrighed*). En Lykke var det for Verden, at Justinian hardtad var ligesaa bange for Belisars Seire som lysten efter Frugten af dem, og holdt ham derfor saameget som muligt bunden i Byzants; thi ellers var Spanien og Gallien vel kommet til at gaae samme Vei, som Italien og Afrika; men jammerligt er det at see en Belisar behandlet som en Bulbider, og med al sin Forsigtighed undgik Helten dog ei ganske den Løn, hvormed alle Tyranner helst betale Storværk, thi han døde, kort før Justinian, i fuld Unaade, arvet af Keiseren som en Majestæts-forbryder. Hvad senere Skribenter fortælle om den blinde Belisar, der, gammel og graa, maatte tigge sit Brød, er da vel kun en Fabel, men afbilder dog godt hans ynkelige Skiæbne**).

Om Justinians Bygninger har man en heel Bog, som temmelig tidlig er tillagt Historieskriveren Prokop; men selv om den var af ham, kunde den dog ikke her komme i Betragtning; thi vel er det mærkeligt at see den keiserlige Byggelyst ufortrøden kæmpe med de mange Ildebrande, Jordskiælv og Oversvømmelser, der i hans Dage paa et Øieblik nedbrød, hvad der hørte mange Aar til at opbygge; men dog var det aabenbar langt mere Stadsen end Nytten, Keiseren herved havde for Øie, og desuden er det en egen Kunst, ikke ret Mange forstaae, at beskrive selv de smukkeste Bygninger til Læserens Fornøielse. Derimod er det altid

*) Prokops Vandalerkrig II. 6—9.
**) Zonaras XIV. 9. Gibbon XLIII.

værdt at vide, at den egenlige Bygmester, som især Sophie-kirken har gjort udødelig, var Anthem fra Tralle (i Lille-asien), især da alt viser, han har været en Tusindkunstner, som med „Damp" og maaskee tillige med et Slags „Krudt", saaledes hevnede sig paa sin Nabo, der var en stor Prokurator, at denne for Retten ynkelig beklagede sig, at han, der var kun et stakkels Menneskebarn, umuelig kunde holde ud at boe ved Siden ad Tordneren Zeus og Jordrysteren Poseidon*).

Betragte vi endelig Justinians Lovbog, da er der om den skrevet saamange baade smaa og store Bøger, at det for en latinsk Jurist kunde være en passende Bodsøvelse at læse dem; men af Historieskriveren var det allerede Synd at forlange, han med Opmærksomhed skulde giennemlæse Værket selv (Corpus Juris), der bestaaer af Indledningen (institutiones), den egenlige Lovbog (codex), Forordningerne (novellæ) og Juristernes Betænkninger med Lovskraft (pandectæ); og naar kun det er sandt, da indseer man let, det var en bedrøvelig „Landslov". Naar nemlig Loven er saa vidtløftig og indviklet, at det er umueligt for Andre end Jurister at vide, hvad der efter den skal kaldes Ret i Landet, da er Dommerne aabenbar de egenlige Lovgivere, og Prokuratorerne de eneste lovgyldige Vidner, saa Juristerne maatte være Engle baade i Viisdom og Dyd, naar ikke alskens Uretfærdighed skulde gaae i Svang under Rettens Navn, hvad vel maa kaldes en af de største Landeplager. Man behøver imidlertid blot at giennemblade Lovens niende Bog, om hvad vi kalde Criminalretten (judicia publica), for at see, det var slemt nok at leve i Byzants, selv naar man kiendte Loven og saae

*) Agathias (Prokops Fortsætter) V. 6—9.

den fulgt. Det klinger saaledes vel høimodigt nok, at talte Nogen ilde om Keiseren eller hans Regiering, da skulde han intet lide derfor, thi enten skete det af Letsindighed og skulde da foragtes, eller i Afsindighed og maatte beklages, eller af Bitterhed, som burde tilgives; men Slutningen bliver dog, at det strax skal indberettes til Keiseren, som da med personligt Hensyn vil afgiøre, om Sag skal anlægges eller bortfalde*). Naar man fremdeles hører, det er Majestætsforbrydelse, ikke blot at tale om, man vil giøre Opstand eller slaae saameget af Keiserens uegenlige Legeme, som en Raadmand eller en Soldat ihjel, men selv at tænke derpaa, da Villien maa tages i Gierningens Sted, see, da behøvede Straffen ikke at være meget haard, for at giøre Folk Livet surt, men nu skulde alt Saadant ei blot koste Ære, Liv og Gods, men Sønnerne af slige Misdæbere maatte hverken ved Arv, Testament eller paa nogen Maade blive velhavende, thi, siger Loven, skiøndt vi af særdeles keiserlig Naade skiænke dem Livet, skal de dog altid være usle og elendige, saa Livet er deres Plage og Døden deres Trøst**). Det skader imidlertid ikke hertil at føie, hvad Loven siger om Nidskrifter (libelli famosi), thi medens det klinger meget smukt, at naar Forfatteren er sit Navn bekiendt og kan bevise hvad han siger, da skal ham istedenfor Straf times Roes og Belønning, saa er der dog deels en Hage ved, da Nidskriftet i saa Fald ikke blot maa være forfattet af Omhu for det almindelige Bedste, men ogsaa af Hengivenhed for Keiseren, og deels sætter Loven Livstraf for Enhver, som, naar han finder et Nidskrift, ikke enten strax

*) Justinians Lovbog IX. 7.
**) Sammest. IX. 8.

tilintetgiør det, eller tier dog bomstille med hvad han har seet**). Alt Sligt kan nemlig kun Slaver og Tyranner kalde Ret, medens alle fribaarne Mænd nævne det med sit rette Navn: Vold paa Menneskenaturen og skamløs Forhaanelse af dens Værdighed.

Det være imidlertid langt fra, hermed at ville sværte enten Justinian eller hans Storkantsler, Tribonian, som var Sjælen i den store Lovcommission, thi hverken havde nogen af dem gjort foranførte Love, som de kun lod staae, ikke heller udspilede og indviklede de Romerretten, som de meget mere sammentrak og klarede for Modsigelser, det bedste de kunde; men det skal indskærpe os, at „Romerretten" kun passer til det romerske Tyranni, hvoraf den udsprang, og har derfor Retfærdigheds Skin, men fornægter dens Kraft, og undergraver ret med Flid fra alle Sider „Dyden og Retten", som den synes at sværme for.

Tribonian blev for Resten under den store Opstand, som en af Folkets Plageaander, affat, tilligemed Jon fra Kappadokien, men ogsaa strax efter indsat paa ny, og Prokop giver ham kun et daarligt Skudsmaal; thi vel siger han, det var en meget lærd og klog, yderst fiin og behagelig Mand, medens Jon derimod var en uvidende Tølper og Drukkenbolt, kun klog paa Profiten; men han forsikkrer dog tillige, at Tribonians Gierrighed gik over alle Grændser, saa han ansaae det for en „lovlig Fordeel", naar han hvert Øieblik for Betaling forandrede Loven*).

Denne Historieskriver i de gamle Grækeres Smag, som giør os fortræffelig bekiendt med hele sin Tid, kan nu vist

*) Justinians Lovbog IX. 36.
**) Prokops Perserkrig I. 24—25.

nok gierne have gjort baade Jon og Tribonian Uret, men dog kun forsaavidt, som vi klårlig see, at de Fleste, han roser, var ikke stort bedre end dem han laster, saa Belisar og hans Haandskriver staae for os som uforklarlige Vidundere i en afskyelig Verden. Det sidste har nu vel tildeels sin Grund i Prokops naturlige Partiskhed, men dog maatte aabenbar baade han og hans Helt være besjælede af en langt høiere og ædlere Tænkemaade end Resten, for at have baade Sind og Evne til deres udmærkede Daad. Begge var de ogsaa Fremmede, man veed ei af hvad Herkomst, men uden-tvivl har Prokop fra Palæstina været en Jøde; thi man seer godt, han vil hverken giælde for Christen eller Hedning, og dog endnu mindre for en af de stærke Aander, som for-gude deres egen gode Fornuft og Forstand. Man har for Resten et gammelt Nidskrift over Justinian og Theodore, Belisar og Antonine, og mange Andre, som Endeel af vore Lærde har tillagt Prokop, og anseet for den reneste Kilde til hans Tids Historie; men hvor selv Lovtalerne see ud som Ironi, fristes man ikke til at øse af Nidskrifter, og til Pro-kops Ære maa det anmærkes, at Beskyldningen for at have skrevet den lumpne Pasqvil (historia arcana) er aldeles grebet af Luften, eller, hvad der er det samme, hentet fra et halvgammelt græsk Lexikon, man veed hverken af hvem eller fra hvad Tid*).

I dette Nidskrift giøres det blandt andet Justinian til Forbrydelse at have afskaffet den romerske Konsulværdighed og nedlagt de offenlige Skoler, men Sagen var dog kun, at i

*) Om Prokop og Svidas i Fabritii græske Bibliothek VI. 253—57. IX. 626—29.

hans Dage Lysten ophørte til den tomme Konsulværdighed, der var forbundet med store Omkostninger, og at han lukkede den hedenske Høiskole i Athenen, der, siden den under Antoninerne fik stærkt besoldede Lærere, ei synes at have gjort synderlig Opsigt. Den Synd vilde da være nemt affonet, dersom ikke Justinian, som vi veed fra andre Kilder, baade havde berøvet de sidste atheniensiske Professorer, der dog gjaldt for store Philosopher, deres Levebrød, og forbudt dem at beholde deres Tro*), men det viser rigtig nok, at han var en lovløs Tyran, der foragtede baade Mennesket og Videnskaberne, og misbrugte Christendommen, som han aldrig selv rettede sig efter, til Paaskud for en Voldsgierning. Saa aabenbar stridende mod Christendommens Aand er nemlig Samvittighedstvang, at i Østen, hvor man virkelig var skriftklog, havde man under alle Feiderne om Kirken, eller rettere om Kirkegaarden, dog lige til Justinians Dage taalt Jøder og Hedninger i alle verdslige Bestillinger, og først nu, da der mellem de mange udmærkede Mænd ikke var een Bisp, lukkede man Adgangen til alle Embeder for dem og undte dem knap det usleste Liv. Kun naar man, som det nu var Skik, lover sig selv Salighed for en Troesbekiendelse, der kun er et tomt Mundsveir, da er det i sin Orden, at man af „Christenkiærlighed" aftvinger Alle et Saadant. De syv atheniensiske Professorer, med Stoikeren Simplicius i Spidsen, maae imidlertid have hørt til de ærligste Folk paa den Tid; thi de lod sig ikke Mundsveiret aftvinge, men gik heller i Landflygtighed til Persien, hvor de havde hørt, Kongen var en heel Philosoph, der kunde baade Plato og Aristoteles paa

*) Malalas Keiserkrønike XVIII. 187. Gibbon XL.

fine Fingre, og hvor de da ikke tvivlede om, der jo endnu herskede de samme rene Sæder og alskens høie Dyder, som Plato, i en af sine Samtaler, lader Sokrates tillægge Perserne. Vel fandt de sig, som man nok kan vide, aldeles skuffede i disse Forhaabninger, men dog modtog Perserkongen dem meget artig, og da de ikke vilde blive hos ham, gjorde han det til et Vilkaar i Fredslutningen med den byzantinske Keiser, at Philosopherne skulde til deres Død hæderlig opholdes paa offenlig Bekostning og have Lov til at beholde deres Tro*).

Denne Perserkonge hed Khosru den Første, med Tilnavn Nuschirvan eller den Høimodige, hvis Retfærdighed blev til et Ordsprog, og hvis Krige med Byzantinerne vi har udførlig beskrevne af Prokop og Agathias, og skiøndt hverken disse Krige, om Mesopotamien og Georgien, eller Nypersernes Bedrift i det Hele, kan her komme i synderlig Betragtning, maae de dog i Forbigaaende berøres.

Vi huske nok, at Partherne fra Crassus-Dagene var de hovmodige Romere en Pæl i Kiødet, men langt frygteligere end de blev dog Nyperserne, som, i Begyndelsen af det tredie Aarhundrede (under Keiser Alexander Severus) omstyrtede Arsacidernes Throne og reiste en ny, vidt bekiendt under Navn af Sassanidernes. Den Første, der besteg den, var nemlig Artaxar eller Artaxerxes, Søn af Sassan*); hans nærmeste Eftermand Schapur fangede og, man vil sige, flaaede den romerske Keiser Valerian, og i hans Dage skal Manes være opstaaet, og have stiftet det manichæiske Troessamfund, der i

*) Agathias II. 28—31.
**) Sammest. II. 26—27.

det fjerde Aarhundrede blev meget udbredt og navnkundigt over hele Romerriget. Saalidt vi nu end her kan indlade os paa at adsprede det Mørke, der indhyller Manes og hans Læres Eiendommelighed, maae vi dog bemærke, deels at denne persiske Prophet naturligviis staaer i den nøieste Forbindelse med Nypersernes Opkomst, og deels, at hans Lærdom aabenbar var en Blanding af oldpersiske (magiske) og christelige Forestillinger, saa Frelsen og Opreisningen, Christus bragte, skulde være den Lys-Kongens (Ormuzds) Seier over Mørke-Drotten (Ahriman), som Zoroaster havde forkyndt og Fædrene ventet. Heraf, seer man let, det nødvendig fulgte, at han forkastede det gamle Testamente, som Guddommens gamle Pagt med Abrahams Folk, men her maae vi holde os til, hvad der i Statshistorien er Hovedsagen, at den mosaisk-christelige Anskuelse af Menneskets himmelske Byrd og underfulde Opreisning af Faldet ved Jesus Christus, ogsaa i denne Skikkelse, gjorde sin Virkning til at hæve og styrke et sjunkent Folk. I hvad Forhold den ny Prophet Mazdak, som vi møde under Nuschirvans Fader Kabades, nu stod til Manes, det er dunkelt, men da han, med stort Bifald, udraabte Kvindernes Fællesskab, spaaede han sanddru om Rigets forestaaende Undergang, thi Erfaring lærer, at en saadan Udsvævelse altid giør Mænd til Kvinder og Kvinder til Dyr, og for Østerlænderen, som ei engang holder sit Fruerbur i Hævd, er desuden slet intet helligt. Mazdaks Lærdom var imidlertid ogsaa endeel Perser vederstyggelig, saa, da Kabades antog den, skete der en Opstand imod ham, og hans Søn Khosru Nuschirvan, som stak sit Spyd i Middelhavet, og blev berømt i Østen, som Thjodrik i Vesten, var den ingenlunde gunstig. Tvertimod synes Nuschirvan at have sværmet mere for Zend-

Troen end for Retfærdighed; thi baade stræbte han med Sværdet at omvende Georgier og Mingrelier, og hans gjentagne Storme paa Edessa (Orfa) skal have reist sig af Lyst til at giøre Christus til Løgner. Det var nemlig et almindeligt Sagn i Østerleden, ei blot at den gamle Kong Abgar i Edessa havde skrevet Jesus til og faaet et trøsteligt Svar, men ogsaa, at Jesus med det samme havde lovet, Edessa skulde være uindtagelig*). Mod det Ord løb Nuschirvan da Storm, og skiøndt Prokop selv ingen Christen var, kunde han dog ikke undertrykke sin Forundring over, hvor besynderlig den mislykkedes, medens vi maae finde det i sin Orden, at skiøndt Sagnet var ugrundet, Herren dog tog Deel i en Kamp, der gjaldt hans Ære.

Nuschirvan sad næsten et halvt Aarhundrede (532—80) paa Thronen, og overlevede altsaa længe sin byzantinske Medbeiler, men han fik en ynkelig Død, thi Persernavnets Hæder døde med ham.

Han bortreves for Resten ventelig af den gruelige Pestilens, der i hele den sidste Halvdeel af det sjette Aarhundrede saaledes huserede i Verden, at kun den sorte Død og den indiske Cholera kan sammenlignes dermed. Den bemærkedes først i Ægypten, og udbredte sig derfra ligesom med to Arme over hele den da bekiendte Verden, men ligesom Choleraen med de besynderligste Spring, Vendinger og Farveskifter, saa alle Læger maatte fortvivle om at udgrunde dens Veie, end sige da at afværge, standse eller helbrede den. Herom er Grækere og Latinere enige, og Evagrios, som selv

*) Prokops Perserkrig II. 12. 26—27. Evagrios Kirkehistorie IV. 26.

i sin Opvæxt giennemgik Pesten, og mistede henimod Alderdommen Kone og Børn deraf, er især et gyldigt Vidne om, hvordan Dødsenglen, som den store Verdens-Erobrer, gik med Kæmpeskridt frem og tilbage fra Nilen til Ganges og fra Konstantinopel til Herkules Støtter *).

Midt under denne Landeplage, der, som et af Dødens Mesterstykker, ret egenlig fordunklede baade Nuschirvans og Justinians Storværk, fødtes en Mand, hvis Liv vel ikke er at rose, men som dog havde andet end Død til Øiemed, og satte store Kræfter i Bevægelse for at naae det, saa der ved ham virkelig paa en Maade kom Liv i Østerleden, og i Historiens Øine er en levende Hund bedre end en død Løve. Manden, vi tale om, er naturligviis Mahomed den Store, hvem vi vel pleie at give et mindre velklingende Tilnavn, men skylde unægtelig dette, naar vi maale ham ei blot med Justinian og Nuschirvan, men selv med Alrik og Thjodrik, istedenfor med Moses og Jesus, ved Siden ad hvem han, som saamange Stormænd, bliver lillebitte. Vist nok har han selv givet overflødig Anledning til denne for ham høist ufordelagtige Sammenligning, saa ham er i Grunden ingen Uret skeet, men det er en stor Uret baade mod Forsynet og mod os selv, naar vi, fordi en stor Mand miskiendte sig selv, med Flid giør ligesaa, og anseer det for vor Pligt at nedsætte ham ligesaa dybt under hans virkelige Høide, som han i Indbildningen hævede sig derover; thi ved at udøve denne saakaldte Giengiældelsens Ret, lade vi kun Sandhed bøde for, hvad Løgnen forbrød, og

*) Prokops Perserkrig II. 22—23. Evagrios IV. 28. Agathias V. 10. Gregor fra Tours IV. 31. V. 34—36. VI. 14. 33. IX. 13. 21—24. X. 1.

slaaes til Straf med Blindhed baade for Slægtens Bane og Forsynets Spor. Vi maae imidlertid indrømme, at med Mahomed var Fristelsen stor; thi i Kirkehistorien hedder han med Rette „den falske Prophet", saa de, der i den har villet redde hans Ære, kun har tvættet en Morian og sværtet en Straaleskikkelse, og i Skolen, hvor Beduinen, der hverken kan læse eller skrive, vil mestre baade Moses og Propheterne, tager han sig uhyre latterlig ud; saa at, til man lærte at tage Statshistorien særskilt og i den bestandig blive ved Jorden, maatte nødvendig netop de ædleste og aandigste Historieskrivere skildre Mahomed saaledes, at det blev aldeles ubegribeligt, baade hvordan saa ubetydelig en Aarsag kunde have saa forbausende Virkninger, og hvorfor det tillodes Muselmændene giennem Aarhundreder at hærge Christenheden, der dog aldrig sank saa dybt, den jo i kirkelig og videnskabelig Henseende var langt mere værd end Chalifatet.

Naar vi derimod betragte det borgerlige Selskab for hvad det er: en blot udvendig Indretning til fælles timeligt Bedste, men som dog, ved at skiænke en vis Grad af Fred og Frihed, er Betingelsen for alt høiere Menneskeliv, der ikke, som Eremitens, vil affondre eller, som Martyrens, opoffre sig, altsaa Vilkaaret for Menneskeslægtens fremskridende Udvikling; da see vi strax, det var et smerteligt Savn, hvorpaa Christendommen endnu ikke havde raadet Bod, da det lille Himmerig paa Jorden, den skabte, var alt længe som forsvundet, og den dannede Verden endnu bestandig, under et tyndt christeligt Slør, det romerske Tyranni og den hedenske Uteerlighed. Gotherne var opslugte af Uhyret, de vilde fælde, men dog selv hemmelig nærede, som Odin nærede Fenrisulven, Franker og Longobarder stræbte af al Magt at barbarisere,

hvad de havde tilegnet sig, og de andre tydsk-nordiske Folk var endnu Hedninger, uden Udsigt til at blive christnede fra Romerriget, hvor man almindelig hverken brød sig om fjerne Barbarer eller forstod at tiltale levende Folk.

Hvad Menneskevennen under disse Omstændigheder maatte ønske, var vist nok især, at Christendommen dog maatte finde Vei til Folk med usvækkede Kræfter og høiere Sands, hos hvem den kunde udvikle en ny Tingenes Orden, og hvorledes Forsynet sørgede derfor, skal vi snart have den Fornøielse at betragte; men deels trængte Christenheden ogsaa til en aandelig Fiende, der lærte den at føle sin Eenhed og nødte den til at samle sine Kræfter, og deels kunde der i Middelalderen ei times Østerleden noget bedre end at ombytte sit daglige Krampeslag med Dødningdvale i en aaben Begravelse.

Med disse Tanker skal vi giøre vor Udflugt til Arabien, og det store Felttog med Prophetens Fane, og vil da finde dem ret morsomme og lærerige, uagtet vi ingen Lykke finde at misunde enten Syvsoverne, Hesteprangerne eller Kameldriverne, der vilde omskabe hele Verden til et arabisk Paradis, hvori Tomheden er det kiendeligste og hvor Dyrene spille Hovedrollen. Under Muselmænd er vi nu alt længe vant til kun at forestille os Tyrker, og føle naturligviis ei synderligt Fællesskab med dem, der godvillig kun gav os „Døden og Djævelen“, men Araberne var saa langt fra at være Tyrker, at de end aldrig har underkastet sig dem, saa at den Ottomanniske Port er kun et forstenet Mindesmærke af Mahomeds Rige, og kun den næste Menneskealder efter Propheten er et levende Billede af hans Tankegang. Medens det derfor er uhyre fjantet, endog blot med Hensyn paa de kiendelige

Virkninger, at ligne Islamismen ved Christendommen, der har en heel nyskabt Folke-Verden til sit Mindesmærke, og har samme Livskraft til at opflamme i sit nittende som i sit første Aarhundrede, saa er dog Islamismen virkelig i sin Oprindelse en aandig Kraft, der opflammede Mahomed og hans Araber, og maatte forekomme alle halv- og heeldyriske Folkefærd guddommelig. Uagtet derfor Araberne ret egenlig sværmede for Blodbad, og stod paa saa fortrolig en Fod med Dødsengelen, at han, efter deres Forsikkring, bad meget høflig om Forladelse, før han tog Prophetens Sjæl, saa er deres Opblusning dog noget ganske andet end hvad der lader sig udlede blot af en Kræmmersjæls lumpne Beregninger og af dyrisk Blodtørst, og er i alt Fald det Menneskeligste, vi giennem mange Aarhundreder møde paa den store Skueplads i Østerleden.

Halvøen mellem det røde og det døde Hav, Euphrat og den persiske Bugt, er saa vidtløftig, at de tolv Millioner Indbyggere, man skatter den paa, kun giver omtrent 250 paa Kvadratmilen, eller en Befolkning, som Danmark vilde have den, hvis vi kun talte 200,000 Sjæle; men den store Ørk, med det uforglemmelige Sinai, kiende vi alt fra Israeliternes Vandring over det røde Hav, og vil i Forbigaaende erindre, at man i Arabien aldrig glemte den underlige Blottelse af Havets Bund og „Stien i de store Vande*). Hvad nu Arabiens Millioner tog sig for i gamle Dage, veed man vel ikke saa lige; men just deraf kan man slutte, det har til Hverdagsbrug omtrent været det Samme, som de tage dem for endnu, saa i det frugtbare Syden (Jemen, det lykkelige

*) Diodor. III. 39.

Arabien) har de helst ligget og strakt dem paa Løibænken, i Duft af Kaffe- og Balsamtræet, medens man i Norden helst tumlede de ædle Heste og lettede de tunge Vandringsmænd i Ørken, eller fordrev Tiden bag Kamelerne paa de lange Kræmmerveie til Middelhavet, til Euphrat og til Nilen. Paa disse Veie træffe vi allerede i Jakobs Dage Ismaeliterne, som blandt andre Handelsvare bragte Joseph til Ægypten, og det er dobbelt mærkeligt, da Mahomed og hele hans Kræmmerslægt i Mekka satte en Ære i at nedstamme fra Ismael, Abrahams Søn med den ægyptiske Slavinde, Hagar, som (efter en berømt Fortolker) betyder Bjerget i Arabien, den store Trællemoder*). Det var vel nu just ikke derfor, at Araberhøvdingen Aretas vilde stækket Vingerne itide paa den store Hedningapostel**); men Sligt bør dog ikke lades ubemærket, deels fordi man heraf seer, Araberne stod allerede ved Christi Tid for Damask, og deels fordi saadanne Forvarsler stille Menneskelivet i et vist poetisk Lys, som baade forskiønner og forkorter os Veien giennem Verdenshistorien.

Spørge vi nu vor gamle Ven og Veiviser i Hedenskabet, Herodot, hvad han vidste om Arabien, da er Oplysningen, han giver os om denne Sydrand af hans beboede Verden, vel ikke stor; men dog ikke blot fortæller han os, det var alle de fine Røgelsers og selv Kaneelbarkens Hjem, han lærer os ogsaa, hvad der endnu er langt paalideligere, at Araberne immer har havt deres Styrke i Æventyr, hvoriblandt det om Kaneelbarken udmærker sig. Denne, sagde nemlig Araberne, vidste de ikke selv hvor groede, om ikke der,

---

*) Gal. IV.
**) 2 Cor. XI, 32.

hvor Bakchos var født, men der var visse Fugle, som byggede Reder af den paa ufremkommelige Steder, og dem narrede man med store Stykker Kiød af alle Slags, som de læssede i Reden, til den faldt ned, og saa tog Araberne Barken og solgte til Phønicerne, et Æventyr, der forklarer sig selv, naar man veed, Kaneelbarken maatte komme tilsøes fra Ceilon og ombyttedes sagtens mest med Levnetsmidler, hvad man i det lykkelige Arabien fandt, var Røverkiød*). Hvor nær Kaldæerne var i Slægt med de egenlige Araber, lader sig vel ikke bestemme, men dog giør man vel i at lægge Mærke til, at baade kalder Herodot Senacherib Arabers (Kaldæers) og Assyrers Konge**), og tillige see vi af Ebræernes Historie, at Kaldæer og Araber har omtrent været lige nær i Slægt med dem, saa det syvende Aarhundrede før Christi Fødsel, da Nebukadnezar glimrede, maa ansees for Arabertimen i Oldtiden ligesom Mahomeds Aarhundrede i Middelalderen.

See vi endelig efter, hvad Diodor fra Sicilien, som ved Christi Fødselstid summede Verdenshistorien op, havde læst om Arabien, da viser det vel ikke stort mere, end at den ostindiske Handel gik derover, og at Ørken i Norden havde beskyttet det rige Syden mod de store asiatiske Erobrere; men vi see dog, der var et berømt Tempel, som paa en Maade forenede alle Araberne***), og vi kan ikke tvivle om, det jo var Kaabatemplet i Mekka, der selv hos Muselmændene spillede saa stor en Rolle, og som deres Historie-

*) Herodots Thalia 107—13.
**) Herodots Euterpe 141.
***) Diodor III. 39—47.

skrivere fortælle os, egenlig først var bygget af Adam efter et paradisisk Forbillede, men fornyet af Abraham og Ismael.

Langt vissere er det imidlertid, at den ny arabiske Historie begynder med en Kong Abraham fra Jemen, som vilde forstyrret Kaaba, thi her række Byzantiner og Araber hinanden Haand, saa vi ved at forbinde deres Efterretninger udfinde, at i Justinians Dage var en Jøde kommet paa Thronen i Jemen, som paa det grusomste forfulgte baade Christne og Hedninger, men blev styrtet af den christnede Konge i Ethiopien, og at siden bemestrede en romersk Slave, ved Navn Abraham fra Adulis, sig Herredømmet*) Denne Kong Abraham, sige Araberne, byggede i sin Hovedstad en prægtig christen Kirke, der begyndte at tage Søgningen fra Kaaba, men Mekkenserne var snilde nok til at faae Abrahams Kirke besmittet, hvorved den tabte sin Hellighed i Arabernes Øine, og for at hævne sig rykkede nu Abraham mod Mekka, samme Aar som Mahomed blev født, men mistede baade Hær og Liv ved Stene som Sandskorn, der kastedes ned fra Luften af nogle smaa Fugle eller store Fluer, der førte Døden med sig**).

Dette Æventyr skal formodenlig sige, at Kong Abrahams Tog gik overstyr ved Landfar-Soten, der, som sagt, paa den Tid rasede, og har maaskee, ligesom Choleraen, tit havt Fluer til Forbud; men i alt Fald lærer den hele Historie os, at Christne, Jøder og Hedninger havde levet temmelig fredelig ved Siden ad hinanden i Arabien, indtil henved Mahomeds Tid, da Religionskrigen begyndtes af en

*) Prokops Perserkrig. I. 19—20. Ludolfs Ethiopiske Historie.
**) Gagniers Fortale til Mahomeds Levnet af Abulfeda.

Jødekonge og fortsattes af en slet Christen, til et Varsel for dens Udbredelse til hele Verden under Arabernes apostoliske Fane.

Mekka ligger i en ufrugtbar Bjergegn, hvor Vandet er dyrt, og dens Indbyggere levede fra Arildstid, ligesom nu, af Karavanhandel og Pilegrimsreiser. Koreschiderne havde dengang Overmagten, og blandt dem var igien Haschemiterne et Slags Ypperstepræster, som havde Nøglerne til Kaaba. Til denne Slægt hørte ogsaa Mahomed Ben Abdalla, hvis Farfader Abdo Motalleb var Kirkeværge i Kong Abrahams Dage, og ved Mahomed maae vi et Øieblik staae stille, ikke for at falde i Staver over hans Aabenbaringer, thi det overlade vi til Tyrkerne, ei heller for at ransage hans Hjerte, thi det overlade vi bedst til Skaberen, men for at see, hvad det var for en Tankegang, der tækkedes ham, og hvordan han forfulgte den.

Dette er nu vel langtfra at være beskrevet saa klart og paalidelig af Abulfeda, syvhundrede Aar efter Prophetens Død, som Jesu Ord og Gierninger af Øien-Vidnerne, men denne Forskiel er saa langt fra at skade, at den meget mere peger paa det rette Forhold mellem Islamismen og Christendommen, der er som Æventyrets til Historien, hvad der bliver os klarere, jo nøiere vi sammenligne Alkoranen med Bibelen. Man kan nemlig vel sige, og har virkelig tit sagt, at Bibelen var endnu mere æventyrlig end Alkoranen, men det lader sig dog kun paastaae i en tom Ordstrid, hvori man glemmer Sagen over Snakken og Livet over Bøgerne; thi saasnart man spørger om, hvad for en Livsanskuelse der speiler sig i disse „Hellige Skrifter", da seer man strax, at den mosaisk-christelige er reen historisk, og den mahomedanske

vild æventyrlig. Man tænke sig nemlig hin saa mythisk og dens Indførelse i Verden saa fabelagtig som man vil, saa maa man dog tilstaae, at Skabelsen i Guds Billede, Syndefaldet i Slægtens Barndom, Optugtelsen under Loven, de smilende Udsigter i Spaadommene, med Benaadelsen og Opreisningen i Tidens Fylde, hvorpaa følger et nyt Levnetsløb og en seierrig Kamp i Aandens Kraft for Livets Krone, dette, der unægtelig er Bibelens Hovedindhold, udgiør en sammenhængende Kiæde af Forestillinger om det høiere Menneskelivs Aabenbarelse, Tab og Fornyelse paa Jorden, som, naar Mennesket ved Troen levende kan tilegne sig den, virkelig forbinder ham med Guddommen og Tiden med Evigheden. Denne Tankerække har nu ogsaa altfor megen Lighed med den unægtelige Gang i Menneskelivet fra Barndom til Manddom, med Ungdomsdaarskaben midt imellem, til at den skulde falde os utrolig, og Tiden har viist, at i samme Grad som man levende optog den i sig, i samme Grad antog Menneskelivet en ædlere Skikkelse, og forberedtes der en Forklaring af Slægtens Løbebane, som kun Israels Propheter forudsaae. Læse vi derimod Alkoranen, da finde vi vidunderlige Forestillinger nok om Forholdet mellem Gud og Menneske, Himmel og Jord, Tid og Evighed, deels af arabisk, deels af jødisk og christelig Byrd; men hvad vi aldeles savne, er Rimelighed og Sammenhæng. Adam er vel saa aldeles Guds udtrykte Billede, at Djævelen (Eblis) blev fordømt, blot fordi han ikke vilde tilbede ham, men dog er Guddommen en fra Menneskeheden saa væsenlig adskilt, i sig selv indsluttet, barnløs Enkelthed, at Eblis, som en god Muselmand, maatte være lovlig undskyldt. Adams Fald og Udjagelse af Paradis, saavelsom hele Slægtens Vildfarelse,

forudsættes vel bestandig, men uden nogen Opreisning eller Fornyelse springer dog Porten til Paradis op for alle Muselmænd. Vel er endelig baade Moses (Musa) og David store Propheter, og Jesus (Isa) født uden jordisk Fader og undtaget fra Døden, og vel har baade Moses og han gjort mange og store Mirakler til Beviis paa deres guddommelige Fuldmagt; men dog maa man ingenlunde troe, at Jesus er Guds Søn, eller bryde sig om, hvad der staaer i Bibelen; thi efterat Allah havde sendt een eller flere Apostler til hvert Folk, for at omvende dem fra Overtro og Vantro, sendte han nu til syvende og sidst Araberne Mahomed, som vel ingen Mirakler gjorde, men modtog Alkoranen, som er det største Mirakel, da Allah deri selv har rettet og forbedret alle forrige Aabenbaringer og samlet hvad alle Folk skal være enige om, og lade Resten staae ved sit Værd til Opstandelsen og Dommen paa den yderste Dag. See, det klinger ikke blot æventyrlig, men er aabenbar et stort Æventyr, hvori den kinesiske Betragtning af Menneskeslægten som en egen Dyreart, der forplanter sig uden Fremskridt, er ligesaa forvirret sammenblandet med den mosaisk-christelige Anskuelse af en fremskridende Udvikling, og en dertil svarende „guddommelig Husholdning", som det gamle Testamente med det ny, saa det maa synes os umueligt, udenfor Daarekisten, at sammenvæve saadanne Hjernespind og derpaa bygge sin Salighed. Erfaringen har ogsaa virkelig lært, at intet af Slægtens Hovedfolk kunde døie den Drik, og at selv Araberne snart holdt sig til den korte Troesbekiendelse, at Allah er en eenlig Gud, og Mahomed hans Apostel, uden i Livet og Tankegangen synderlig at ændse den mahomedanske Anskuelse, medens de lagde stor Vægt paa Omskærelsen og

paa tusinde Ting, der enten slet ikke eller dog kun meget løselig er berørt i Alkoranen. Ikke desmindre seer man dog tydelig, at denne Anskuelse baade hos Mahomed selv, og hos den Araberslægt, hans mundtlige Tale henrev og indtog, havde Liv og Kraft til at frembringe verdsligt Storværk og tæmme stærke Lidenskaber, saa vi maae nødvendig slutte, at Eventyret har en egen Aand, som maa kaldes den arabiske, og som stiller hele Livet i det fantastiske Lys, der som fra en „Aladdinslampe" udbreder sig over „Tusind og een Nat", derfor andenstedes med Rette kaldt de arabiske Nætter. Men under denne Forudsætning klarer sig da ogsaa hele Trylleriet, thi at de fantastiske Araber, hvis Maal røber dem som Semiter, og som altsaa skulde havt deres kronede Dage i Oldtiden, vilde aandelig spille en Hovedrolle i Middelalderen og det ovenikiøbet som ufeilbare Reformatorer: som den guddommelige Fornufts Statholdere paa Jorden, det er vissselig ikke mindre æventyrligt end Mahomeds Tankegang, men er netop den tilsvarende Yttring af det arabiske Folkeliv, som unægtelig selv er et æventyrligt Begreb. Saaledes see vi nemlig Mahomed sammensmelte med sit Folk, og det bliver os kun en Gaade, hvordan baade han og de fik Lyst til at spille den urimelige Rolle og Evne til at spille den saa glimrende. Lysten, som driver Værket, veed vi imidlertid med os selv, er en Strømning i det dunkle Hjertedyb, som vi maae lade uforklaret, og det er da kun Anledningen og Evnen, det nytter at spørge om; men dog synes os det Hele forklaret, naar vi lægge Mærke til, at alle den gamle Verdens Folk fik en ubetimelig Vidskabsalder, som Araberne ei heller kunde undgaae, skiøndt deres Vildskab og Affondring gjorde, at den baade kom senere, og forefandt langt større

Naturkræfter end hos Folkene i den store Verden. Vidskabsalderen er nødvendig reformatorisk, i samme Udstrækning, som Folkets aandige Synskreds, og hos et Folk, der oprindelig var saa nær beslægtet med Ebræerne som det arabiske, og var i sin Middelalder bleven bekiendt med den mosaisk-christelige Anskuelse, er et reformatorisk Anslag paa hele Verden forsaavidt ganske i sin Orden, hvorfor Mahomed heller ingenlunde var den eneste arabiske Reformator, der opstod i det syvende Aarhundrede, men kun den dygtigste. For os er Alkoranen vel et Stymperværk, ei blot i Forhold til det gamle og ny Testamente, som Araberne vil sætte den over, men selv i Sammenligning med Grækernes og vore egne Bøger; men vi maae huske, den er Arabernes første Bog, og en saadan i flydende Stil, der ovenikiøbet afprægede Folkets høieste Forestillinger og ædleste Følelser, maatte nødvendig synes de raa Beduiner himmelfalden, og selv forbause dem af Mekkas Kameeldrivere, der ei havde gjort alt deres aandelige Arvegods i Penge, ja, et saadant Værk udspringer kun af en med Besindighed underlig parret Opblusning, der for Skriveren selv er hemmelighedsfuld, saa Mahomed kunde godt indbilde sig, det var Engelen Gabriel, der hviskede til ham. Saaledes talte Sokrates jo paa det alvorligste om sin Genius, og vi Sildefødninger af Skjaldeætten veed godt, der ligger en dyb Sandhed til Grund, saa vi beklage blot, at selv den bedste arabiske Engel havde en Skrue løs, og at Mahomed var langt fra, som han dog satte sin Ære i, at hytte sig for den Slemmes Indskydelser. Naar vi imidlertid betragte Syvstjernen, Moallakat (de syv Mesterdigte), der tindrede over Kaaba, da kan vi ikke nægte, Mahomed svang sig høit over sine nærmeste Forgængere; thi

i disse arabiske Kæmpeviser henrives man kun af en ædel, flyvende Hest, en bomstærk, utrættelig Kameel, et tveegget, rosenrødt Sværd og en fortøiet, føielig Skiønhed, saa i poetisk Henseende giælder det om dem alle, hvad en af de kronede Beduinskjalde siger til Ulven: hvad vi møde, det lever vi af, men af os bliver Ingen feed eller rig*).

Hvad nu Mahomeds Levnetsløb angaaer, da fortælle Byzantinerne, at han havde den faldende Syge og vilde fra først af kun skjule Skammen ved at udgive Anfaldene for Henrykkelser, og at en forløben byzantinsk Munk baade sandede det med ham og hjalp ham siden at sammensmede Alkoranen**); men om end heri skulde være noget Sandt, kan vi dog ingen Vægt lægge paa Folks Efterretninger om Prophetens Liv, som først blev opmærksomme paa ham efter hans Død, ansaae ham for en Djævel, og var selv formeget Hverdagsmennesker til at forstaae en Mand, der idetmindste ikke havde mange Jævninger i et Aartusinde. Araberne er vist nok hverken mindre partiske eller bedre Menneskekiendere, men de bevarede dog omhyggelig hans Kyndingers og især hans elskede Ayeshas Sagn om ham, og sit Mønster, som man kalder det en Salighedssag at ligne, tillægger man snarere Lyder end Dyder, som det ikke havde. Man indvende ikke, at Prophetens Ridetur paa det prophetiske Asen Alborak, fra Mekka til Jerusalem, og derpaa følgende Nattevandring giennem de syv Himle, høit over Abraham, Moses og Jesus, fortælles meget troskyldig hos Araberne; thi deels,

*) Amralkois V. 48—50 i Hartmanns „Hellstrahlenden Pleiaden am arabischen poetischen Himmel".

**) Byzantinerne Theophanes og Zonaras.

hører det ikke til hans jordiske Løbebane, deels høre vi af Abulfeda, at selv Ayesha skal have sagt, at Propheten rørte sig ikke legemlig af Stedet, men reiste kun i Aanden*), og endelig svarer Alborak (Lynet) i en Arabers Mund aabenbar til Pegasos i Grækernes og Sleipner i vores. At det ogsaa aandelig kun hang daarlig sammen med denne æventyrlige Himmelfart, er vist nok, saa Abubekr fortjente kun slet sit arabiske Tilnavn „det trofaste Vidne“ ved at gaae i Borgen for dens Rigtighed, men det er derfor lige historisk sandt og mærkværdigt, at det især var paa dette Æventyr, Mahomed byggede sit Haab og grundede Moskeen.

For Resten melde Araberne, at Mahomed var fyrretyve Aar, da Gabriel først aabenbarede sig for ham paa Harabjerget, nær ved den Hule, hvor han pleiede at tilbringe Maaneden Ramadan, og da bragte Engelen ham ved Nattetid den første Stump af Alkoranen og lærte ham at læse. Dette meddeelte han strax sin Hustru Khadiga, der i hans Rangforordning hørte til de fire fuldkomne Kvinder (de tre var Kong Pharaos Dronning, Jesu Moder og Prophetens Datter Fatime), og hun laante villig Øre dertil, men bestyrkedes end mere af sin Farbroder Varaka, som havde læst baade Loven og Evangelium, og sagde, at Mahomed var sikkert sit Folks Apostel og ham, Moses havde spaaet om. De næste Tilhængere, Propheten fik, var hans Slave Zeid, hans Fætter Ali og Abubekr, og i tre Aar var hans Virksomhed indskrænket til en snever Vennekreds; men da fik han Befaling at træde aabenlyst frem, og begyndte med at samle sin Slægt til et Giæstebud og spørge, hvem af dem, der

*) Mahomeds Levnet af Abulfeda, K. 18—19.

vilde være hans Vezir (Medhjælper) i Apostelembedet? Da Ingen vilde svare, tog Knøsen Ali Ordet og sagde: det vil jeg være: slaae Tænder ind, rive Øine ud, riste Maver op, slaae Arme og Been istykker; hvorpaa hele Selskabet brast i Latter og skiltes ad, raabende til Alis Fader, Abu Taleb: nu maa du smukt lystre din Søn*).

Fra nu af vidnede Propheten offenlig, at Afguderiet var en stor Vildfarelse, og han selv Allahs visseste Sendebud, men han maatte derfor taale megen Spot og Forfølgelse af Koreschiderne, saa hans Farbroder Abu Taleb, der var Haschemiternes Hoved, og havde Nøglerne til Kaaba, knap kunde frelse hans Liv, og hans fleste Tilhængere maatte flygte til den christne Konge i Æthiopien. Propheten var imidlertid taalmodig, og den første Eed, han tog af sine Disciple, var kun, hvad siden kaldtes Kvinde-Løftet: ei at give Gud nogen Jævning, ei at stjæle, ei bryde Ægteskab og ei dræbe sine spæde Børn; men i sin Apostelværdigheds trettende Aar, da Abu Taleb var død, og hans Liv intet Øieblik sikkert, da tog han det høitidelige Løfte af sine Tilhængere fra Yatreb eller Medina (ɔ: Staden), som besøgte ham, at de skulde forsvare ham til det Yderste, hvorimod han lovede dem Paradis, hvis de faldt i Striden**). Snart saae han sig nu ogsaa nødsaget til at søge Medinenserne paa Haand, og denne hans Livvagt fra Medina blev under Navn af Ansarier (Hjelpere), hardtad ligesaa berømte som Mohagerierne, hans Følgesvende fra Mekka, saa Ingen tvivler om, de jo sidde til Høibords i hans Paradis***).

*) Mahomeds Levnet af Abulfeda, K. 7—8.
**) Sammest. K. 11—17. 20—21.
***) Sammest. K. 22.

Med denne Prophetens Flugt til Medina begynder, som vi veed, ikke blot et nyt Affnit i hans Levnetsløb, men en ny Tidsregning (Hegira) hos alle hans Tilhængere, og vi maae derfor lægge Mærke til, at Flugtaaret vel falder 622 efter Christi Fødsel, men er et reent Maaneaar, som løber hurtigere end vores, saa 1835 skrive de ikke 1213, men 1250—51.

Efterat nu Mahomed havde besluttet at forsvare Aanden med væbnet Haand og gjort Prædikestolen til et Høisæde, maae vi betragte ham som en arabisk Emir, der paa alle Maader søgte at udvide og befæste sit Herredømme, og hermed stemme de arabiske Efterretninger overeens, som følge ham hvor han farer, paa sin Mule Daldal, med sit gode Sværd Dhulfakar, fra By til By og fra Valplads til Valplads. Vel var saavel Slagene med Koreschiderne, ved Bedr og Ohod, som Beleiringen af Jødefæstninger, kun ubetydelige Ting i Krigshistorien, men havde dog den store Følge, at i det ottende Aar af Hegira spillede Mahomed Mester i Hedsias, holdt sit Indtog i Mekka, knuste alle Kaabas Billedstøtter, og rykkede i Marken med tolvtusind Mand, for med eet Slag at knuse alle sine øvrige Fiender*). Paa et hængende Haar var han nu selv blevet tilintetgjort i Slaget ved Honain, men han holdt Stand, da alle flygtede, kastede Fienden Sand i Øinene, blev Seierherre og saae nu snart hele den store Halvø underkaste sig**). Alt i Forveien, sige Araberne, havde Mahomed skrevet baade til Kongen i Persien og til Keiseren i Byzants om at antage

*) Mahomeds Levnet af Abulfeda, K. 27. 31. 51.
**) Sammest. K. 54. 59.

Islamismen; og han gjorde nu alvorlige Forberedelser til at indtage Syrien, men Araberne havde endnu ikke ret Mod paa saa store Ting og saa lange Tog, og nu blev Propheten syg og døde, efter hans egen Mening, af en forgiftet Mundfuld Lammekiød, som en Jødinde for nogle Aar siden havde givet ham, og som han vel strax havde spyttet ud, men følte dog bestandig Virkningen af*). I sin sidste offenlige Tale, da han følte Enden nærme sig, sagde han til Folket: har jeg hudflettet Nogen, da giøre han Giengiæld paa min Ryg! har jeg talt ilde om Nogen, da bagtale han mig! har jeg taget uretfærdig Penge, da kræve man mig! og da han efter Bønnen vilde fare fort med Talen, kom der En og krævede ham for tre Drachmer, som han strax betalte med de Ord: det er bedre at have Skammen i dette Liv end i det Tilkommende**).

Mahomed gik i sit 63de Aar, da han døde (632) og blev begravet i sit Huus i Medina, efterladende sig ingen Børn uden Fatime, som var gift med Ali og fulgte ham snart i Graven, men han efterlod sig ni Hustruer, foruden en koptisk Frille, og deriblandt Abubekrs Datter Ayesha, som han ægtede halvvoxen og bar mest Yndest for***).

Propheten var af middelmaadig Høide, med stort Hoved, hvis Haar blev aldrig graat, tykt Skiæg, frisk Farve, stærke Lemmer og en Knude, som et Dueæg, mellem Skuldrene, der kaldtes hans „prophetiske Segl". For Resten havde han en giennemtrængende Forstand og en ypperlig Hukommelse,

*) Alkoranen, Sura 9 (Sales Oversættelse). Mahomeds Levnet af Abulfeda, K. 45. 57.

**) Mahomeds Levnet af Abulfeda, K. 61.

***) Sammest. K. 64. 67—68.

var snarere taus end snaksom, men immer mild og sig selv mægtig, holdt strængt over Ret og Billighed mod Alle, var god ved de Fattige og ærede aldrig Nogen for hans Rigdoms Skyld. Med sin Venlighed indtog han Folk, og med sit Følge levede han paa en meget fortrolig Fod, hørte med stor Taalmodighed paa hvem der vilde tale med ham, og behandlede aldrig Nogen haanlig. Han besøgte jevnlig sine Følgesvende og snakkede med dem om verdslige Ting, han malkede selv sine Faar, sad paa Gulvet og syede sine Sko og bødte sine Klæder, og der kunde imellem gaae en heel Maaned, at der var ikke Ild paa hans Skorsteen, men al hans Føde var Dadler og Vand*).

Saalidt som nu alt dette vilde forslaae til at hjemle Mahomed Rangen af en Guds Apostel baade til „de Sorte og de Hvide", som Araberne tillægge ham*), ja, saalidt selv Endeel deraf lod sig forene med sand Gudsfrygt og virkelig Oplysning, saa er denne arabiske Emir dog unægtelig en Fugl Phønix mellem de østerlandske Despoter i det syvende Aarhundrede. At han med en Beduin-Samvittighed lovede Paradis for Røverkiøb, bliver hans egen Sag, men at han overtalte Beduinerne til at troe, der var baade et Paradis og et Helvede til i det Usynlige, som skulde tages langt meer i Betragtning end alt det Øiensynlige, det var en Heltegierning, som han maa berømmes for; thi Saracenerne, som alt længe havde været de bedste lette Tropper baade i den persiske og i den byzantinske Leir, maatte, saasnart de fik Øinene op, spille Bas i Østen og vilde uden Islamismen været som

---

*) Mahomeds Levnet af Abulfeda, K. 65—66.
**) Sammest. K. 7.

Hunnerne. At han foreskrev sine Undersaatter en Troesbekiendelse, hvis Rigtighed han indestod for med sit Sværd, det var et Tyranni, han havde tilfælles med Keiserne i Konstantinopel, fra Justinian den Store til Konstantin den Sidste; men mod en taalelig Afgift tillod han dog baade Jøder og Christne og alle af ham saakaldte „Bogfolk", der ei bedrev aabenbar Afgudsdyrkelse, at blive hvad de var. Havde de Christne i Østerleden været levende, kunde det vel ikke hjulpet dem, hvor det var en Majestætsforbrydelse at kalde Mahomed en falsk Prophet, men da de virkelig var blevet et „Bogstavfolk", ligesom Jøderne, fandt de aabenbar langt mere Samvittighedsfrihed under Mahomed og hans Efterfølgere end under de persiske Konger og byzantinske Keisere. At nu endelig Mahomeds Moral ikke blot stod langt under den Christelige, men var uhyre løs og føielig, det seer man allerede paa hans Fruerbur, men hans Lovgivning var anderledes baade klog og menneskelig end Romerretten. I denne fordrer nemlig Keiseren, at alle hans Undersaatter, trods hans afskyelige Exempel, skal være christelige Dydshelte, medens den arabiske Emir kun forlanger, at Alle skulle være ligesom han, og undskylder sig ordenlig, fordi han af særdeles Grunde ikke, som alle de Andre skal, kan nøies med fire Koner *).

Al denne beduinske Storhed vilde nu vel neppe frelst Mahomed fra at nedsynke i Glemsel til de mange arabiske Emirer, der sagtens i deres Dage gav Halvøen Love, dersom hans Efterfølgere (Kalipherne) ei havde udstrakt deres Krogkiep som et Scepter over en stor Deel af Christenheden, hvor

*) Alkoranen (Sales Oversættelse) Sura 4. 33.

Dannelsen var for indgroet til at lade sig udslette, og trods al sin Udartning mægtig nok til at indtage Araberne, saa de lagde sig efter boglig Kunst, og fik i det mindste, ligesom Romerne, Ord for at være Disciple, som overgik deres Mester. Kun derved er ogsaa Alkoranen kommet til os, ikke som Hinduernes Vedaer og Persernes Zendavest, indhyllet i et uigiennemtrængeligt Slør, men som den arabiske Talmud, der i Indhold, saavelsom i Tidsfølge, slutter sig nærmest til den Babyloniske; men Arabernes Herrefærd var ligesaalidt tilfældig som deres Videnskabelighed; thi begge Dele udsprang af Aanden, der i Mahomed kom til Bevidsthed. Derfor, skiøndt det kun er et arabisk Eventyr, at alle de fjorten Taarne paa Nushirvans Palads styrtede, og den hellige Ild sluktes, den Nat Mahomed blev født, saa kan der dog ingen Tvivl være om, at han jo i Aanden saae baade den persiske og byzantinske Throne styrte for sit Banner, thi det var aabenbar hans Aand, der hvilede paa de muselmanske Helte.

Til disse Helte kan vi imidlertid ikke regne nær saamange som Araberne, thi det gik naturligviis Mahomed, som alle Hverdagspropheter og selvgjorte Apostler, at hans aandelige Indflydelse egenlig kun strakte sig til hans Samtidige, som saae og hørte ham, hvad Araberne selv maae have følt, siden de skille dem fra alle Andre, under Navn af Prophetens Følge, som efter deres rundeste Regning løber op til 124,000 *).

Blandt disse udmærke sig nu igien deels Prophetens fire Efterfølgere: Abubekr, Omar, Othman og Ali, deels Feltherrerne Khaled med Tilnavn „Guds Sværd" og Amru,

*) Mahomeds Levnet af Abulfeda K. 72.

og endelig Abu Sophian, Ommiadernes Stamfader, med hvilke den arabiske Heltetid stod og faldt! De var Alle Koreschider, men kun Abubekr og Ali var Haschemiter, og Abubekr, som desuden var Fader til Dronning Ayesha med Tilnavn „de Troendes Moder", havde den Lykke at blive Prophetens umiddelbare Eftermand, uden at man veed, hvad der egentlig var Mahomeds Tanker om Thronfølgen i det besynderlige Rige, hvor ingen Apostel maatte opstaae efter ham, og Alt dog skulde afgiøres med apostolisk Myndighed. Det saae derfor ogsaa ud til, at det Hele vilde opløst sig ved hans Død; thi Moseilama, hans farligste Medbeiler til Apostelværdigheden, som ogsaa havde skrevet en Bog, stod i Jemen med en betydelig Styrke, og da Araberne saae, at Mahomed ikke blev optaget som Isa, men døde som andre Stakler, da leed de Fleste Skibbrud paa Troen, og selv Mekkenserne vaklede kiendelig *), men snart vendte dog Bladet sig: Moseilama faldt i Slaget ved Akria, og hans Bog forsvandt med ham, Alt underkastede sig, og Abubekr følte sig stærk nok til paa een Gang at forkynde Kongen i Persien og Keiseren i Byzants aaben Feide **).

Disse Asiens Hovedmagter havde, som vi veed, længe gjort deres Bedste for at ødelægge hinanden, og nød Begge i den sidste Krig, de førte sammen (611—28), den tyranniske Glæde at drømme, at det lykkedes; thi først trængte Perseren Khosru den Anden med Ild og Sværd seierrig frem lige til Middelhavet, Karthago og Hellespont, men derpaa vendte

*) Mahomeds Levnet af Abulfeda K. 62.
**) Sammest. K. 73. Anmærkning. Ockleys Araber-Historie I. 14—17.

Bladet sig i Hegiras første Aar, saa Byzantineren Heraklios sankede Laurbær ved Tigris, og Khosru skjalv i sin Hovedstad. Den der seirede sidst var naturligviis den, Araberne, for at spille Mester, maatte først angribe med Eftertryk, og derfor skrev Abubekr til alle Muselmænd: jeg agter at sende Jer til Syrien for at udrive Landet af de Vantroes Hænder *).

Som sagt, saa gjort: Khaled, der havde fægtet mod Propheten ved Ohod, men havde omvendt sig saa tidlig, at han hjalp ham ved Mekkas Indtagelse og vandt udødelig Ære ved Akria**), blev snart en Skræk for Byzantinerne: Bostra faldt, Damask ligeledes, og vel faldt Abubekr, langt fra Striden, med det samme, men Omar var ikke mindre opsat paa Syriens Erobring, og det store Slag (636) ved Yermuk (nær ved den galilæiske Sø) gjorde Sagen klar. I har Paradis for Jer, sagde Khaled til Muselmændene, men Djævelen og Helvede i Ryggen, og derefter rettede de sig, uden at ændse, hvormange tusind Øine Seiren kostede***). Næste Aar faldt Jerusalem i deres Hænder, Kaliphen Omar red selv fra Medina som en Beduin, med sin Madpose og sin Vandflaske, paa en rød Kamel, for at holde sit ydmyge Indtog i den hellige Stad, grundede en Moskee, hvor man tænkte Salomons=Templet havde staaet, og gav de Christne Brev paa en tarvelig Samvittighedsfrihed, naar de Ingen vilde omvende og Ingen hindre fra at blive Muselmand****).

*) Ockley I. 22.
**) Mahomeds Levnet af Abulfeda K. 31. 48. 51. 53. Ockley I. 12—17.
***) Ockley I. 221—42.
****) Ockley I. 243—64.

Nu prøvede vel Heraklios selv at standse Strømmen, men forgiæves. Syriens Hovedstad og Christennavnets Vugge, Antiochien, gik samme Vei som Damask og Jerusalem, og Byzantineren opgav Syrien *). Siden det gik saa godt, sendte Omar nu den kiække Amru, der, ligesom Khaled, alt i Prophetens Dage af en fnysende Fiende var blevet en trofast Ven, med en Hær til Ægypten, som snart underkastede sig, thi Kopterne, som endnu udgjorde Mængden, var Kiættere i Keiserens Øine og sluttede derfor gierne Venskab med Araberne, og skiøndt Alexandrien var Konstantinopels Fadebur, synes dog den modfaldne Heraklios ei at have vovet det Mindste derfor **). Ved denne Leilighed siger man, det store alexandrinske Bibliothek gik i Lyset og tjente til at hede 4000 Badstuer i et halvt Aar, men da Alexandrineren Eutychios, som udførlig har beskrevet Stadens Indtagelse, ei melder et Ord derom, og Rygtet først efter Aarhundreders Forløb spores i en enkelt Bog, synes det at være en Fabel ***).

Paa otte Aar havde Araberne saaledes gjort sig til Herrer over Syrien og Ægypten, hvorpaa de lagde sig en Flaade til, havde Lykken med sig til Søes som til Lands, indtog Kypern og Rhodos, angreb syv Aar i Træk Konstantinopel og opgav ikke Anslaget paa Keiserstaden, før (672) den saakaldte „græske Ild", opfundet af Kallinikos fra Heliopolis, gav dem en følelig Forsmag paa Helvede ****).

Fuldkomnere endnu lykkedes Perserkrigen, saa allerede under Omar blev Hovedstaden indtaget, umaadeligt Bytte

*) Ockley I. 304—15.
**) Ockley I. 344—58.
***) Ockley I. 359—61. Gibbon K. 51.
****) Byzantinerne Kedren og Zonaras.

gjort, og det siden saa berømte Bassora grundet, og under den tredie Kaliph, Othman Affans Søn, som havde været Prophetens Haandskriver, fuldendtes Erobringen*).

Her har vi Omridset af Arabernes Heltegierninger i den første Menneskealder efter Mahomed (632—60), som derpaa tog en sørgelig Ende med hans Vezir Alis Fald. Denne Abu Talebs Søn, Prophetens Yndling fra Barnsbeen og gift med hans Datter Fatime, staaer virkelig i Historien som hans Skygge, forbigaaet baade ved Abubekrs, Omars og Othmans Valg, enten fordi han var ligegyldig ved Høiheden, eller fordi han ikke turde binde an med Ayesha, som var Arabernes Orakel og bar et bittert Nag til ham. Da imidlertid Othman, som ogsaa havde lagt sig ud med Ayesha, var myrdet i et Oprør (655), lod Ali sig dog udraabe til Kaliph, men kun som for at lade Skæbnen klarlig vise, at nu var Prophetens Tid forbi. Det blev derfor ikke Ayesha, der styrtede ham, thi vel gjorde hun strax Opstand, men blev fanget i Slaget ved Bassora og maatte slaae sig til Ro**), men Prophetens arrige Fiende Abu Sophian, der ved Mekkas Indtagelse kun paa Skrømt blev Muselmand, havde efterladt en kjæk Søn, ved Navn Moaviah, som var Statholder i Syrien og lod med Held Sværdet dømme i den gamle Trætte***). Vel kom han tilkort i Slaget, men da saa tre muselmanske Sværmere (Karegiter) besluttede paa een og samme Dag at myrde baade Ali og Moaviah med forgiftede Sværd, da fik kun Ali Banesaar, og Abu

*) Ockley I. 122. 264. 376.
**) Ockley II. 17—47.
***) Sammest. I. 375. II. 5. 10. 15—16.

Sophians Søn tilranede sig Kaliphatet, uden at bryde sig enten om Mekka eller Medina, Prophet eller Alkoran*).

Moaviah tog sit Sæde i Damask, og Abu Sophians Æt (Ommiaderne) beholdt Kaliphatet henved et heelt Aarhundrede (660—750), men de tog Hoffet i Byzants til Mønster, saa her vilde slet intet være om dem at sige, dersom ikke Muselmændene i deres Dage havde indtaget Nordafrika og Spanien.

Det ulykkelige Nordafrika, som efter et vandalisk Aarhundrede havde havt et byzantinsk, var allerede under Othman hærget og plyndret af en Arabersværm, og nu da Kaliphernе efter Heltetiden vilde fortsætte Erobringerne, blev det i hele halvtredsindstyve Aar et Tvistens Æble mellem dem, Byzantinerne og indfødte Barbarer (Berber), indtil hardtad hvert Spor af Christendom, Dannelse og Velstand var udslettet. Berberdronningen Kahina skal, efter Arabernes Sigende, ret med Flid have ødelagt Stæderne, hvis Pragt og Rigdom hun meente, var det Eneste, der lokkede de Fremmede; men Gibbon anmærker rettelig, at hun giennem Aarhundreder havde havt gode Forgiængere, og Karthagos Ødelægger Hassan Ben Naman var idetmindste en flink Medarbeider. Denne Hassan og hans Eftermand, Musa Ben Nasir var det, som paa Overgangen fra det syvende til det ottende Aarhundrede fuldendte Nordafrikas Erobring og hævede Araberbyen Kairvan (i det gamle Kyrenes Nabolag) til Landets Hovedstad**).

---

*) Ockleys Araber-Historie II. 52. 72—78.

**) Carbonnes Historie af Afrika og Spanien under Araberne I. 9—55. Gibbon K. 51.

Hvor meget lettere Musa og hans Forløber Tarik slap til Spanien, har vi i Vesegothernes Historie allerede seet, og at der i denne Afkrog af Kaliphatet snart (755) reiste sig et selvstændigt Rige under Abderahman Ben Moaviah, en Ommiade, der lykkelig undgik det store Blodbad, hvormed Prophetens Slægt omsider hævnede sig paa Abu Sophians, det kunde siden tidsnok i Forbigaaende meldes, men Muselmændene i Spanien (sædvanlig kaldet Mohrer) fik en egen Historie, som kræver Opmærksomhed. Her traf nemlig Mahomeds Tilhængere Folk for sig, der i Grunden var stærkere end de, og som ikke blot tilbad Christus, men troede virkelig paa ham, saa her fandt Islamismen, saavelsom Pestvinden (Samum) fra Arabiens Ørk, sine Grændser, og der opstod en Vexelvirkning mellem de østerlandske og de nordiske Udflyttere, der nødvendig maatte være æventyrlig, og bidrog ikke lidet til at give Riddertiden det phantastiske Sving og den romantiske Dunkelhed.

Da Araberne ved deres Ankomst til Spanien endnu var i deres Raahed, og Spanierne ved Undertvingelsen tabte om end ikke al deres Dannelse, saa dog for en Tid baade Modet og Midlerne til at skrive Historie, veed vi kun lidt om deres indbyrdes Forhold og Kamp i de første Aarhundreder, og vil kun bemærke, at den „Pelagio" som fra det tolvte Aarhundredes spanske Kroniker er smuttet ind i alle vore Haandbøger, som Mærkesmanden mod de Vantroe, er Spanieren Isidor fra Badajoz ligesaa ubekjendt som Araberne, og er ventelig myntet paa fri Haand af den Baleg eller Belg, de Alle kiende, men kun som en Anfører for de ægyptiske

Tropper i Nordafrika, der flygtede fra Berberne over til Spanien og gjorde der megen Ufstyr*).

Een af de tyve Emirer, der i mindre end 40 Aar fortrængte hinanden i det ulykkelige Land, som arabiske, syriske og ægyptiske Røvere sloges om, nemlig Abderahman Ben Abdalla har derimod faaet et Navn i Verdenshistorien, ved at falde ind i Frankrig og blive liggende der, skiøndt Araberne kalde hans Nederlag kun lidet mod det, hans Formand Alsama leed ved Toulouse 721**).

Hvad nu Abderahmans berømte Tog angaaer, da skylde vel de frankiske Krøniker Hertug Eudo i Aqvitanien for at have været en Forræder, men af Overeensstemmelsen mellem Isidor og Araberne see vi, det var meget mere Muselmanden Othman Ben Neza (Isidors Muneza), der havde forbundet sig med de Christne og ægtet Hertug Eudos deilige Datter. Denne Skamplet paa det blanke Alfaruk (Mahomeds Skjold) skyndte Abderahman sig at afvaske med Munezas Blod, og sendte den franske Skiønhed, som Muselmanden havde elsket høiere end sit Liv, til Kaliphen Hizem Alvalids Fruerbur***). Derpaa slog Emiren Hertug Eudo tilbage (732), trængte rask frem og stod just paa Nippet at bemægtige sig Tours med alle den hellige Martins Skatte, da Karl Martel, hvem Araberne kalde Kong Kaldo, stillede sig i Gabet med Frankerhæren, og beholdt ikke blot, efter et haardnakket Slag, Valpladsen med Emirens Lig, men satte saaledes Skræk i de Vantroe, at de om Natten flygtede fra deres

*) Isidors Aarbog. Condes spansk-arabiske Historie (hos Rutschmann) I. 98.

**) Conde I. 70.

***) Isidors Aarbog. Conde I. 81—90.

Leir og tabte Lysten til at gaae over Alborta (Pyrenæerne) og brydes med Afrank. At der i dette Slag faldt Muselmænd i hundredtusind Tal, er for Resten saa langt fra, at man godt seer, det var kun Mod, de manglede, til næste Dag igien at bestorme de Christnes Fylking, som Isidor derfor ikke ueffen ligner ved „nordiske Iisbjerge“, der kiølede godt den arabiske Brynde.

Med dette Storværk træde unægtelig Frankerne ind paa den store Skueplads, som Christenhedens Landeværn, og minde os om at sige Østerleden Farvel indtil videre, hvad vi da ogsaa gierne giør, saa kort som mueligt.

Det var Haschemiten Asefah, Ætmand af Prophetens Farbroder Al Abbas, der styrtede Ommiaderne (750), hans Eftermand Al Mansur grundede det berømte Bagdad, der blev Abassidernes Hovedstad og ved Slutningen af det ottende Aarhundrede gjorde Harun al Raschid en vis Opsigt i Verden, der dog ingen Ting var imod den samtidige Keiser Karl den Stores. I Abbasidernes Dage var det, endeel Araber begyndte at dyrke Videnskaberne, men det vil dog kun sige: de lærte Græsk, oversatte endeel Bøger derfra paa Arabisk, skrev daarlige Krøniker og stræbte endelig at bygge et philosophisk System af Aristoteles og Alkoranen, hvad der bekom Islamismen omtrent som de tyrkiske Leietropper, hvormed Abbassiderne omgav deres Throne.

Kaste vi nu et Blik paa det byzantinske Rige, som Araberne i det syvende Aarhundrede indskrænkede til den thrakiske og natoliske Halvø, med en Stump af den apenninske, da er det Vigtigste, vi see, at disse Stumper netop udgjorde, hvad der ved fælles Sprog og Dannelse hang naturlig sammen, og maatte ganske anderledes støde Araberne

fra sig end Syrien og Ægypten. Hertil kommer, at saasnart den arabiske Spaanild var slukket, maatte ikke blot den græske Ild, men alle Ruinerne af den græske Storhed sætte Byzantinerne istand til med Held at forsvare sig mod Muselmændene, som mod andre Barbarer, saa Grunden hertil maa slet ikke søges hos de byzantinske Keisere, som næsten alle var Uslinger og kun meer eller mindre afskyelige Tyranner.

Heraklios, en Statholders Søn i Afrika, som afløste Blodhunden Phokas, havde sin Nød med Perserne og fik Skam af Araberne, beholdt selv Thronen en heel Menneskealder (610—40) og Ætmænd paa den Aarhundredet ud (til 711), men disse Herakliders udmærkede sig kun ved at skiære Næse og Øren af hinanden, og Skrabekagen, Justinian den Anden, var baade med og uden Næse et af de ækleste Dyr under Solen.

I det ottende Aarhundrede (717—97) stod den isauriske Æseldriver Leo og hans Æt for Styret, og med dem pleie de protestantiske Historieskrivere at giøre en Undtagelse, naar de sværte Byzantinerne; men at de er ene om det, viser strax, det maa være Partiskhed, og saa naturlig den for Øieblikket er os Alle, giør vi os dog kun latterlige ved at vise den i Historien. Sagen er nemlig, at de isauriske Keisere, og især den Midterste, Konstantin Møgtold (Kopronymos), som rasede hele tredive Aar, var svorne Fiender ad Kirkebilleder, Helgenlevninger, Munke og alt, hvad vi pleie at kalde Papisteri, og skiøndt vi nu ikke kan nævne noget Godt, de var Venner ad, eller vise, at Papisteri bedre end andet aandeligt Ukrud lader sig udrydde med „Ild og Sværd," som var de isauriske Reformatorers eneste Vaaben,

saa synes man dog, de var nidkiære Sandhedsvidner, som man maa rose og, saavidt muenligt, holde deres afskyelige Tyranni tilgode. Denne Tankegang behøver imidlertid kun at blive klar, for at dømme sig selv, og vi skulde derfor lade Isaurerne ligge hos de nysnævnte Heraklider uændsede, dersom deres Billedstorm ikke havde gjort Opsigt over hele Christenheden og fundet saa almindelig Modstand, at den ved første Diekast maa synes uforklarlig. Kun derfor maae vi giøre opmærksom paa dens Sammenhæng med Islamismen, som en dødfødt Reformation, der havde sit kirkehistoriske Moderskiød i et dunkelt Kiætteri fra det syvende Aarhundrede, meget omtalt under Navn af Paulicianismen. Den samme drengeagtige Selvklogskab, der indbildte Mahomed, han havde slugt al Viisdom, yttrede sig ogsaa hos disse Kiættere i Armenien, Syrien og Lille-Asien, men var dog altfor svag til paa een Gang at trodse alle Levninger af aandelig Følelse og Middelalderens naturlige Drift til at forvexle det Synlige med det Usynlige, saa her vilde man neppe lagt Mærke til det urimelige Indfald, naar det ikke i de isauriske Keisere og deres haandfaste Landsmænd havde faaet saa frygtelige Apostler. Den sidste Isaurers Moder, Keiserinde Irene fra Athenen, samtidig med Karl den Store, stillede endelig saa nogenlunde Billedstormen, som saa ganske havde sin Tids Aandelighed imod sig, at baade det ottende Aarhundredes Lys: Johannes fra Damask, og alle de byzantinske Skribenter forsvare Billederne og fordømme Isaurerne, som Muselmænd i Hjertet og langt værre end de i umenneskelig Grusomhed. Vist nok paastod især den første Leo, at han havde dyb Ærbødighed for de Personer, hvis Billeder han beskiæmmede; men da en berømt Munk, efter samme Tankegang, traadte paa Keiserens

Brystbillede, blev Leo saa rasende forbittret, at det er klart, han vilde idetmindste siden vist have skaanet Billederne af hvem han virkelig ærede!

Franker og Longobarder.

Byzantineren Priskos, hvem vi nok huske fra Hunneleiren, stødte der, en Morgenstund, han gik og ventede udenfor en Hunnehøvdings lukte Dør, paa en græsk Kjøbmand, som han, til sin store Forbauselse, hørte, slet ikke længtes efter den dannede Verden, hvori, som han sagde, der kun var Ret for den Rige og Galger for Smaatyve, ingen Grændse for Skatterne, ingen Ende paa Plagerne, ingen Beskyttelse mod Barbarerne og ei engang Frihed til selv at forsvare sig, mens iblandt Hunnerne hvem der turde vove sin Trøie og vilde nøies med sin Deel af Byttet, kunde leve som en Herremand.

Hvorledes nu Haarkløveren stræbte at bevise Kiøbmanden, at det desuagtet dog var „den bedste Verden", han i sin Blindhed vragede, det er morsomt nok at læse, men hører ikke hid; thi skiøndt Taleren, efter sit eget Sigende, pressede Taarer af Tilhørerens Øine, vilde Beskrivelsen dog aldrig overbevise os om, at man let kan trøste sig over al Mangel paa Ret og Frihed i det daglige Liv, naar man kun har dem paa Papiret og hører dem veltalende skildret ved høitidelige Leiligheder. Derimod kan vi, ved Overgangen til de haarde Halse i Frankrig, Italien og Tydskland, vel trænge til at mindes om, at Tilstanden hos dem var dog i Grunden langt taaleligere for en fribaaren Sjæl, end i den

sine, falske, ret med Flid fordærvede Verden, saa det kommer kun af Feighed og Kiælenskab, naar vi heller vilde levet mellem det sjette, syvende og ottende Aarhundredes Byzantinere end mellem Franker og Longobarder.

Det skal imidlertid aldrig nægtes, at Livet mellem disse bomstærke Halvtydskere var i det Hele saa hunnisk, at det umuelig kunde tildrage sig Menneskeaandens Opmærksomhed, dersom den ikke selv, husvild trindt om Land, havde fundet et Fristed midt imellem de ubehøvlede Krabater, hvor den i Stilhed forberedte, hvad der under Karl den Store begyndte at skimtes og er aldrig siden forsvundet, men udstrakte sin velgiørende Virksomhed lige til os og vil giennem os, tør vi haabe, udstrække den ned til de sildigste Tider.

Dette Fristed var øiensynlig Munkeburet, hvoraf, om end først efter et Aartusindes Forløb, den store Reformator udgik, og hverken dets Dunkelhed eller nogen af de Synder, som hemmelig og aabenbar gik der i Svang, maa da bringe oplyste Folk til at miskiende denne besynderlige Kirkestat, der med sin strænge Orden dannede en uundværlig Modsætning til den i Verden herskende Lovløshed, aftvang, med Himlen og Evigheden til sit Maal, en uhyre verdslig og barbarisk Tid Ærbødighed for Aand, paatvang dens Hedenskab i det mindste et christeligt Skin, og virkede derved usigelig meget baade til at lindre den nærværende Plage og forberede en menneskelig Tilstand i lysere Tider. Naar det derfor i protestantiske Bøger endnu er sædvanligt at bryde Staven over Klosterlivet i Middelalderen, da maa man rødme paa deres Vegne, der kalde sig oplyste; thi naar det ei kommer af Dyriskhed, røber det dog en rasende Blindhed, med et saadant Chaos for sig, som Livet var i hine Tider, at udøse

sin Galde over Gierningen af de bedste og ædleste Kræfter, fordi den ei var, hvad den umuelig kunde være: enten reen eller klar. Til Kirkehistorien hører det at vise, hvorlidet det Christusrige, man i Klostrene stræbte at oprette, lignede det, der fra Apostlernes til Irenæi Dage blomstrede paa Jorden, medens den ei lader ubemærket, hvor underlig dog den himmelske Spire til et Saadant netop i Munkeburet bevaredes; men i Verdenshistorien har vi kun Ret til at sammenligne Munkenes Christusrige med den byzantinske Keisers, med Mahomeds og hvad der ellers rager frem paa Jorden, og uhyre forblindede maae vi da være, om vi, istedenfor at beundre dets Glands, kun har Øie for dets Skyggeside, saare uskiønsomme, hvis vi, istedenfor at velsigne, tvertimod forbande dets Ihukommelse!

Uden derfor at indlade os paa kirkehistoriske, end sige da paa reen personlige, kirkelige eller theologiske Spørgsmaal, opdage vi med Glæde og betragte med Ærbødighed de to Mænd i det sjette Aarhundrede, som er Munkelivets Patriarcher og Christusrigets Stiftere i Vesterleden: Benedikt den Hellige og Gregor den Store, der, trods alt, hvad man kan udsætte paa dem, staae i deres Tid som Menneskehedens Skytsengle, neddalende fra Skyerne, og har hævdet sig et udødeligt Navn blandt dens største Velgiørere.

Medens nemlig Italien ret egenlig lignede Hunneleiren: i Odgers (Odoakers) Dage og under Gothelevningens Dødskamp med de byzantinske Leietropper, da reiste sig i disse to Mænd alt, hvad der var tilbage af Christendom og Aandskraft, seierrig mod det herskende Barbari og Hedenskab, og medens det er klart, at vi kiende Kampens Love langt bedre end de, bliver det dog et stort Spørgsmaal, om vi i deres

Sted vilde havt Mod til at vove nogen Kamp, end fige Kraft til at vinde den mageløse Seier, hvis Frugter vi have nemt ved at høste.

Benedikt fra Norcia mellem Apenninerne (i det gamle Sabinerland) var Skoledreng i Rom, da Odger og Thjodrik droges om Landet; men den verdslige Viisdom smagte ham ikke, saa han, kun fjorten Aar gammel, „vankundig med Flid og viselig ulærd" (scienter nescius et sapienter indoctus), flygtede til Ørken og forstak sig i en Klippehule, medens Thjodrik den Store forgiæves stræbte med Mandevid og Kæmpestyrke at betvinge Uhyret i sin Barm og i sit Rige. Først da Thjodrik var borte, traadte Benedikt for Lyset og stiftede (omtrent 528) Klosteret paa Monte Cassino, ved Ponte Corvo i Samniteregnen, der, som Benediktinerordenens Moderskiød, er blevet berømt over hele Christenheden, og det med Føie, da alle Sydens Stater, alle Nordens Kirker, og hele den store almindelige Høiskole, maa betragte det som deres Vugge. Det var nemlig ikke det østerlandske Munkevæsen, Benedikt indførte, men netop det, han, efter selv at have prøvet det, fortrængte, deels som ufrugtbart og deels som overspændt, idet han stræbte at indføre en Regel, ei blot beregnet paa Andagtsøvelser i Sværmeraarene, men paa hele Livet, med alle dets Kræfter og Skrøbeligheder, og paa hele Menneskehedens Tarv. I hans Kloster skulde ingenlunde den udvortes Spægelse, men den indvortes, som er Lydighed og stræng Orden, være Hovedsagen, og Legemsarbeide, boglig Konst og Skolehold gaae Haand i Haand med Andagtsøvelser, og Brødrene saaledes, mens de forarbeidede deres egen Salighed, baade lære og vise Barbarerne, hvorledes Frihed og Lydighed, Himmel og Jord, Arbeide for

Tiden og for Evigheden lod sig godt forbinde og førte da Velsignelsen med sig.

Dette, følte ikke bløt alle fromme men ogsaa alle kloge Mænd i hine tøileløse og ryggesløse Dage, var en stor og herlig Tanke, saa at endnu før Benedikts Død (542) udbredtes Ordenen, ved hans Disciple Maurus og Placidus, til Frankrig og Sicilien, og de mange Smaamirakler, man snart vidste at fortælle om Munkefaderen, hvor daarlig de end ellers maae findes hjemlede, var dog unægtelig kun Billinger af det Store, han gjorde paa hele sin Tidsalder*).

Imellem Frankerne forvildedes imidlertid, efter deres egen Bekiendelse, den ny Orden meget snart, og endnu før kom Longobarderne til Italien, hvor de foer frem som vilde Hedninger og forstyrrede selv Klostret paa Monte-Cassino (586), saa Munkefaderen var dog i Grunden blevet frugtesløs, hvis ikke et Aarstid før hans Død Gregor den Store var kommet til Verden og havde, langt mere ved at træde i hans Spor end ved at skrive hans Lovtale, sikkret ham en varig og velsignet Ihukommelse.

Dengang nemlig Benediktinerne maatte rømme Marken for Longobarderne, tyede de til Rom, som vel ikke meer var Verdens Hovedstad, men dog Sædet for Apostlernes Eftermand og for den høieste Dannelse, der end fandtes i Vesterleden, og i denne mærkværdige By, som vi aldrig giennem Middelalderen kan tabe af Sigte, traf de den store Beundrer af Munkefaderen, høivelbaaren, rig og æret, og derhos, efter Tidens Leilighed, udmærket lærd og veltalende. Den gode

*) Gregor den Stores Samtaler (Dialoger) II. Cassino-Krøniker I. 1.

Modtagelse, Benediktinerne fandt i Rom, hvor de længe dvælede i det saakaldte Lateranske Kloster, maa da vist for en stor Deel tilskrives Gregor, ligesom det sikkert var Omgangen med Benedikts Disciple, som havde bestemt denne rige romerske Prætor (Overdommer) til at slaae sig fra Verden, giøre sit Huus til et Kloster, hvori han selv blev Munk, grunde sex Klostre paa Sicilien og uddele Resten af sit Gods iblandt de Fattige. Gregor var imidlertid snart kommet ud af Munkeburet, for som pavelig Gesandt at gaae til Konstantinopel, og da den store Landfarsot, efter en farlig Oversvømmelse af Tiberen, hjemsøgte Rom (omtr. 589), blev Gregor eenstemmig valgt til Bisskop, efter Pelagius, der selv var et af de første Offere for Landeplagen *).

Hvorlidet denne Stilling var efter Gregors Sind, bevidner ikke blot hans Vægring og hyppige Klager over de mange verdslige Forretninger, der laae til den romerske Bispestol, men især hans kort tilforn mislykkede Forsøg paa at gaae som Missionær til Britannien at omvende de hedenske Angelsaxer; men da han ogsaa som Bisskop i Rom erhvervede sig Hædersnavnet: Angelsaxernes Kirkefader, maae vi nødvendig finde, at han ved at bestige det apostoliske Sæde kom paa sin rette Hylde; thi Italien trængte høit til en „geistlig Fyrste", der kunde indskyde de altfor Verdslige Ærbødighed, og den nye Dannelse, der spirede i Vesterleden, trængte, som en fin og spæd Plante under en raa Himmelegn, til den omhyggeligste Pleie af en saadan Statholder for Aanden, som Bispen i Rom med Gregor den Store begyndte at være.

*) Gregor den Stores Levnet af Paulus og af Johannes Diaconus.

Dette er, man sige for Resten hvad man vil om Kirke-Fyrsten, der kaldte sig „Guds Tjeneres Tjener", Bemærkninger, som giør sig selv, naar man med aabent Øie betragter Franker og Longobarder, og med dem, som det efter Gothernes Undergang syntes, Vesterledens eneste Haab.

Om Longobarderne fortæller deres egen Sagamand i Karl den Stores Dage, Povel Barnefredsøn, at de kom fra Nørreleden og heed oprindelig Vendler eller Vendelboer, men fik deres bekiendte Navn, som betyder de Langskiæggede, af Odin (Vodan) selv ved en egen Leilighed. De skulde nemlig engang slaaes med Vandalerne, som var Odins Yndlinger, og i den Nød tyede deres Høvdingers Moder Gambara, som var en klog Kone, til Frigga, der ikke blot røbede, at Odin havde lovet det Folk Seier, som han næste Morgen ved Solens Opgang først fik Øie paa, men gav tillige det gode Raad, at Vendlernes Kvinder paa den Time skulde stille sig med udslaget Haar for den østre Glug, som Odin vilde see ud ad. Dette skete, og da Kvinderne strax faldt Odin i Øinene, spurgte han, hvad det var for „Skiæggemænd", hvorpaa Frigga anmærkede, at havde han givet dem Øgenavn, fik han nu ogsaa skiænke dem Seier i Tilgift*).

Heraf kan man nu troe hvad man vil, naar man kun ikke overseer det gyldige Vidnesbyrd om, at Longobarderne dyrkede Nordens Guder; thi uden at tale om andet, sad det Skiæg, de fik Navn efter, snarere paa Relingen af deres Langskibe end paa Hovedet af deres Fruer, og da Vellejus Paterculus allerede tidlig i det første Aarhundrede veed af

*) Povels Longobarder-Krønike I. 7—9.

Longobarder ved Elben at sige, maa Navnet være ældre end den Fru Gambara, der i det allerhøieste levede tolv Menneskealdere før Alfvin (Alboin) Edvins (Audoins) Søn, som seent i det sjette Aarhundrede førte Longobarderne til Italien.

Hvordan iøvrigt disse Godtfolk havde turet om, siden, som det hedder i Rimkrøniken: Ebbe (Iver) og Aage de Hellede (Helte) froe „de for Hunger af Skaane drog", kan her ikke komme i Betragtning, men i Prokops Dage boede de ensteds i Ungarn og forstærkede Narses mod Totilas med en udvalgt Trop under Prinds Alfvins Anførsel. Saaledes gjorde de Bekiendtskab baade med det smukke Italien og med alle dets Svagheder, og det kunde være Grund nok til det følgende Indbrud; men man fortæller imidlertid, at da Narses faldt i Unaade hos Justinian den Stores Eftermand, Justin den Yngre, og blev afsat fra Italiens Bestyrelse, skal han selv underhaanden have indbudt Alfvin, ja, det hedder end ydermere, at det især var Keiserinde Sophie, der havde spottet med hans Skade og sagt, han hørte til Rokken i Fruerstuen, hvorover han i sin Harme lovede at rende, hvad Keiserinden i alle sine Dage nok skulde bære sig for at trende*).

Dog, hvad der end var Anledningen, saa brød Kong Alfvin op ved Paaskketider 568, ikke blot med Krigshæren, men med alle dem, der kunde baade krybe og gaae, fik over 20,000 Saxer og allehaande Barbarer i Ledtog med sig, og brød saa over Alperne ind i Italien**). Friuli (Friaul) var den

*) Longobarder-Krøniken II. 1. 5.
**) Sammest. II. 6—7. 26.

første Stad, der faldt i hans Hænder, og der satte han sin Marsk og Frænde Giruld til Hertug og Grændsevagt, hvad Giruld dog kun bekvemmede sig til at være paa det Vilkaar, at han beholdt hos sig endeel af de ypperste Slægter og af de ædleste Heste*). Alfvin gik nu videre og synes ei at have mødt nogen mærkelig Modstand, undtagen i Pavia, som han maatte beleire hele tre Aar, og lovede derfor høitidelig at lade alle Indbyggerne springe over Klingen; men hans Hest var ædelmodigere end han, thi da han holdt sit Indtog, lagde den sig med ham i Porten og vilde hverken lystre Ridepidsken eller Sporerne, førend Alfvin tog sit Ord i sig og lovede at lade Naade gaae for Ret**). Hermed endtes imidlertid ogsaa Alfvins Seiervindinger, thi kort efter blev han myrdet ved Forræderi af sin Dronning Rosemund, en gepidisk Kongedatter, af hvis Faders Hovedskal han havde gjort en Drikkeskaal, som han engang i Fuldskab nødte Rosemund til at tømme***).

Efter Alfvins Mord gjorde Longobardernes mange Hertuger sig uafhængige og lod i hele ti Aar Thronen staae ubesat; men den byzantinske Statholder (Exarch) i Ravenna drog dog ingen Fordeel deraf, og Togene, som de frankiske Fyrster for byzantinske Penge gjorde over Alperne, vandt heller Ingen ved, uden de, der med Byttet kom i Behold, saa man maatte tænke, Longobarderne havde været Mestere i den Kunst at bringe mange Hoveder under een Hat, dersom ikke den samtidige Gregor den Store betroede os, at vilde

---

*) Longobarder-Kroniken II. 9.
**) Sammest. II. 27.
***) Sammest. I. 27. II. 28.

hans Gudsfrygt tilladt ham at lave Blodbad, skulde Longobarderne ligesaalidt beholdt Hertuger eller Grever som Konger og Fyrster*).

Det vilde imidlertid ligesaalidt været det apostoliske Sædes, som Italiens og Verdens Gavn, om Byzantinerne var kommet til at spille Mester, og Gregor, som selv følte, han var mindre Romernes Biskop end Longobardernes**), vandt virkelig disse Vildmænd saavel for Menneskeheden som for Kirken, især ved Hjelp af den baierske Fyrstedatter Thjòdlinde, som, da Longobarderne igien tog sig en Konge, blev deres Dronning***). Thjodlinde, som selv var christnet, og bar dyb Ærbødighed baade for Gregors Embed og Lærdom, gjorde sig nemlig saa elsket hos Longobarderne, at de efter hendes første Gemals (Othars) Død, tilbød sig at give den Kronen, som hun gav sin Haand, og nu valgte hun Hertug Agilulf (Eiulf) af Turin, hvem hun ikke blot formaaede til at antage Christendommen, men ogsaa til at holde Fred med Rom†).

Hermed endtes det sjette Aarhundrede, og i det syvende er det især Kong Grimvald, der for et Øieblik tildrager sig vor Opmærksomhed, fordi det var i hans Dage Byzantinerne sidste Gang prøvede paa igien at rive Italien til sig.

Det var Herakliden Konstans, som i Midten af det syvende Aarhundrede, efter at have ladet sig slaae til Søes af Araberne, og ved Brodermord og andet Tyranni at have gjort sig forhadt i Byzants, vilde giøre det Mesterstykke at styrte

*) Longobarder-Króniken II. 32. 10. IV. Gregors Breve IV. 47.
**) Gregors Breve I. 31.
***) Longobarder-Króniken IV. 5—6.
†) Sammest. III. 31. 36. IV. 8—10.

Longobardernes Throne, for saa igien at reise sin i det evige Rom*); men en feig Tyran kunde aldrig valgt et uheldigere Øieblik til at samle Laurbær i Italien, end da Grimvald stod for Styret. Han var en Søn af Hertug Girulv i Friuli, og da Avarerne i hans Barndom indtog Staden, vilde En af hans ældre Brødre slaaet ham ihjel paa Flugten, for at han ikke skulde falde i Fiendens Hænder, men Grimvald sagde: nei, det behøves ikke, jeg kan godt holde mig paa Hesten, og derved fik han Lov til at leve. Siden, da en samvittighedsløs Byzantiner stjal Livet af hans ældre Brødre, flygtede Grimvald til sin Fosterfader Erik (Arrichis) som var Hertug i Benevent, blev Hertug efter ham, og bemægtigede sig omsider Kronen, da to Sønnesønner af den baierske Thjodlindes Broder (Godbert og Berthard) kivedes om den. Selv slog Grimvald Frankerne, der som sædvanlig vilde fiske i rørte Vande, men sin Søn Rumvald havde han sat til Hertug i Benevent, hvor han nu blev beleiret af Keiser Konstans og trængtes saa haardt af den byzantinske Krigskunst, at han maatte kalde sin Fader til Hjelp. Saasnart imidlertid Keiseren hørte, at Longobarderhæren var paa Benene, ophævede han Beleiringen og trak sig tilbage til Neapel. Herfra sendte han vel en Høvding, som Longobarderne kalde Sabur (Sapor) med 20,000 Mand for at knuse Rumvald; men Hærene mødtes knap i aaben Mark, før Skrællingerne følte, det gjorde ingen Gode at brydes med Kæmper; thi da den kongelige Vaabendrager Amelung ikke blot stak en Rytter af Sadlen, men legede Himmelspræt med ham, da flygtede Byzantinerne og lod sig heller tage i

*) Kedrens byzantinske Aarbog.

Nakken af Døden end de vilde gaae den under Øine. Keiseren, som nu fandt, de Fremmede var ham for stærke, maatte da nøies med at mishandle og udplyndre sine Egne, og især gik det ud over Rom, som han i tolv travle Dage stræbte at berøve alle dens Kostbarheder, saa han endogsaa tog Kobbertaget af Pantheon, der nu var ombøbt til et Tempel for vor Frue og alle Helgene*).

Hertugdømmet Benevent, der til en Tid udstrakte sig næsten over hele Nedre-Italien, beholdt Grimvalds Æt giennem flere Aarhundreder, men den lombardiske Krone, som Grimvald med stor Hæder bar en halv Snes Aar, vendte strax efter hans Død (671) tilbage til den landflygtige Berthard, og forblev hos Thjodlindes Slægt til Begyndelsen af det ottende Aarhundrede, da denne, ved at rase mod sig selv, forspildte sin Lykke og forkortede selv sine Dage. Da steg Asbrand, en Ven ad Huset, men landsforviist for sin Troskab mod Berthards umyndige Sønnesøn, og hans Søn Lodbrand (Luitprand) førte næsten i en heel Menneskealder (712—43) Spiret med Ære, medens Araberne tog Spanien, men fandt, tildeels ogsaa ved Lodbrands Forbund med Karl Hammer, deres Grændse i Frankrig**).

I Lodbrands Dage var det, de isauriske Keisere, ved at bestorme Billederne, ret egenlig fægtede med Skygger og mistede derved, iblandt andet, næsten al deres Magt og Indflydelse i Italien. De romerske Biskopper tog nemlig Billederne i Forsvar, og da de byzantinske Tyranner vilde giøre dem til Martyrer for det, benyttede Gregor den Anden

*) Longobarder-Krøniken IV. 38. 40. 41. 46. 48. 50. 53. V. 5—11.
**) Sammest. V. 33. VI. 1. 17—22. 35. 46. 50. 53, 58.

og den Tredie (715—41) Folketroen og andre gunstige Omstændigheder til at giøre baade sig og Rom uafhængige. At Exarchatet derved blev en Stad mindre, havde vel i sig selv ikke stort at betyde, men at Byzantinerne fik Apostlernes Eftermand imod sig, som hidtil havde været deres bedste Støtte i Vesterleden, det spaaede Exarchatets Undergang, der ogsaa alt under Lodbrand øiensynlig nærmede sig og paafulgte under hans Eftermænd Rakke og Astulv*).

Disse to Brødre var Sønner af Hertug Pemme i Friuli, og havde nær bragt Bisperne i Rom til at fortryde deres Opstand mod Byzantinerne; thi det var haarde Halse, og for Astulv især var ingen Ting hellig, men til Roms og hele Verdens Lykke havde Frankrig nu i Karolingerne faaet en Herreslægt, der, uden at være enten nøisom eller blødsøden, dog havde endeel tilovers for Kirken og fandt det derhos meget bekvemt, som den hellige Faders Vaabendragere, at udvide deres Herredømme syden for Alperne**).

Hermed vender Historien sig da til Frankerne, som i det ottende Aarhundrede naaede at foreskrive hardtad alle de bekiendte Folk i Vesterleden Love; men dog maae vi endnu engang i Forbigaaende standse ved Klostret paa Monte Cassino, thi det blev i Aarhundredets Løb, under Gregor den Tredie, opbygget paany, og indenfor dets hellige Mure træffe vi ikke blot Longobarderkongen Rakke og Frankedrotten Karloman, der godvillig ombyttede Purpurkaaben med Munkekappen, men ogsaa næsten alle vore historiske Ledsagere***).

*) Longobarder-Kröniken VI. 40. Kedrens byzantinske Aarbog. Gibbon XLIX.

**) Cassino-Krøniken I 9.

***) Sammest. I. 4—8.

Navnlig møde vi der Povel Warnefredsøn, hvis Longobarder-Krønike, som desværre slutter med Lodbrand, ei blot er den eneste, vi har, men hører til de ypperste af Middelalderens latinske Krøniker, livlig, klar og, saavidt muligt, udstrakt til hele Christenheden. Denne Hædersmand var selv en Longobard, hvis Tipoldefader indvandrede med Alfvin og nedsatte sig i Friuli, hvorfra hans Sønner vel blev ført i Fangenskab af Avarerne, men En af dem fandt dog Vei tilbage over Bjergene og blev Stamfader til vor Povel, der var Haandskriver hos den sidste Longobarderkonge, Desiderius, og var denne sin gamle Herre for tro til at tjene den ny tiltakke, skiøndt den ny var Karl den Store. Denne Herre, som fattede Mistanke til ham, sparede imidlertid Skriverens Hænder for hans Hoveds og Hovedet for Hændernes Skyld, og skiøndt Povel siden flygtede fra sit Forviisningssted (de Termiliske Øer) til Benevent, hvor hans gamle Herres Datter var gift med Hertugen, saa sendte Keiser Karl ham dog en meget venlig Hilsen, da han omsider slog sig fra Verden og levede for Himlen i Klostret paa Monte Cassino*).

Idet vi nu vende os til Frankerne, hvem deres Sagamand, Øm eller Høm (Aimo), i det tiende Aarhundrede, lader nedstamme fra Trojanerne, maae vi lade det staae ved sit Værd, om de var af tydsk eller nordisk Herkomst, og blot bemærke, at deres Herreslægt kaldtes Merovinger, og sagdes at nedstamme fra en Havmand, saa det vel egenlig burde hedde: Mere-Vikinger ɔ: Søhaner**). Mellem en heel Deel Høvdinger af denne „haarfagre" Slægt var Herre-

---

*) Longobarder-Krøniken IV. 39. Cassino-Krøniken I. 17.
**) Alberik Munks Aarbog under 420.

dømmet deelt, indtil Hilderiks Søn Ludvig (Chlodvig), i Slutningen af det femte og Begyndelsen af det sjette Aarhundrede (481—511), ved at udrydde hele sin Slægt, blev den eneste Meroving.

Denne Ludvig var det, som fra Nordost brød ind i Gallien, efter det vestlige Riges Opløsning, tog Soissons, med hvad dertil hørte, fra Romeren Syagrius, og stræbte at skille saavel Vesegother som Burgunder ved deres Deel af Byttet. Det vilde sikkert ogsaa lykkedes ham, hvis ikke Thjodrik den Store i Verona havde standset og overlevet ham; thi selv nu gik han baade over Saone og Loire, som skulde sat ham Grændser, og banede med Vold og List sine Sønner ypperlig Veien til Enevoldsmagt.

Vel naaede de fire Ludvigs-Sønner, af hvilke den Sidste Lotter, (Chlotar) levede til 561, ikke at skille Vesegotherne ved Septimanien eller Languedoc; men derimod havde de ikke blot den Fornøielse at indtage det burgundiske Rige, som foruden Bourgogne og Lyon indbefattede hele Schweits, men benyttede ogsaa Ostrogothernes Vanheld til at bemægtige sig Dauphine og Provence, og udstrakte paa en Maade deres Spir baade over Batavien og Thyringen, Baiern og Swaben*).

Man indseer imidlertid let, at Udstrækning i Rummet kan hverken sikkre Riger eller Fyrster Navnkundighed i Tidens Længde, naar der ellers ikke er noget mærkværdigt ved dem, og den første bekiendte Meroving havde sørget for, at hans Ætmænd, hvor bøddelagtig de end behandlede deres næste Frænder, dog ei derved kunde udmærke sig, men blot vise,

*) Sismondis Franske Historie I. 6.

at Æblet falder ikke langt fra Træet. Uagtet derfor Lotter omsider blev den eneste Arving til Merovingernes Magt og Eftermæle, vilde han dog ingen Plads finde her, hvis ikke det frankiske Rige siden havde faaet meer at betyde; men dertil var Grunden allerede lagt ved Ludvigs Optagelse i den romerske Kirkes Skiød.

Vist nok hængte det kun meget maadelig sammen med den franske Christendom, saa det maa synes en underlig Partiskhed af det apostoliske Sæde, at give Ludvig Titel af „den allerchristeligste" Konge, men naar vi huske, at paa den Tid var alle de døbte Tydskere og Nordboer Arianer, da maae vi finde det ganske naturligt, og naar vi ikke spørge, hvad Nytte Frankerne havde af Kirken, men hvad Nytte den havde af dem, vil Sagen findes i sin Orden. Det var Ludvigs Dronning, den burgundiske Prindsesse Hrodhild (Chrothilde), der saa idelig indskærpede ham Christi Almagt, at da han i et Slag med Allemannerne forgiæves havde anraabt sine Fædernegubers Bistand, paakaldte han Christus, med det Løfte, at vandt han Seier, vilde han lade sig døbe. Dermed var Kiøbet sluttet, Ærkebispen i Rheims døbte Frankedrotten med 3000 af hans Følgesvende*), og al den Frugt, man heraf kunde vente, var unægtelig et Slags Haab om at finde Raad mod Uraad i den christne Kirke og en vis Ærbødighed for Bisper og Præster, men især for Ypperste-præsten i Rom, som havde Nøglerne til Himmerig og var saa langt fra Haanden, at han stod ingen Franke iveien. Sligt vilde nu sagtens Apostlerne selv knap fundet værdt at nævne, men deres romerske Eftermand fandt, det var store

*) Gregors Franke-Krønike II. 27—31.

Ting, hvorfor man maatte see igiennem Fingre med meget, og medens det blev Bispens egen Skade, at „han holdt Kiød for sin Arm", var det unægtelig til Verdens store Gavn, at „Ordets skriftkloge Tjenere," da de var blevne svage i Aanden, fik verdsligt Rygstyd, ligesom man heller ikke let skal sige, hvilke aandelige Vaaben der vilde bidt paa hine Tiders Franker og Longobarder.

Lotter Ludvigsøn efterlod fire Sønner, som efter Frankernes Lov deelte Magten imellem sig, men efter Merovingernes Skik stræbte ærlig at skille hinanden ved den saavelsom ved Livet, og skiøndt Damerne havde overordenlig Indflydelse hos disse Fjerdingsfyrster, i Paris, Orleans, Soissons og Metz, var det dog Synd at sige, de gjorde dem blødsødne.

Det er Sigberts (Sigurds) Dronning Brynhild og Hilfriks (Chilperiks) Fredegunde, der har faaet Skyld for alt det Onde, som var saare meget, der skete Landet rundt i et halvt Aarhundrede, men, uden at tale om, at de i den hellige Guntrams Dronning, Westergild, havde en farlig Medbeilerske til Jesabel-Rangen*), maa man dog huske, det er i alle Maader Mændenes Skyld, naar Kvinderne raade. Det er da ikke for at gaae irette med de længst hensovne Frankedronninger, vi et Øieblik dvæle ved deres Ihukommelse, men fordi de virkelig, som Heltinder paa den franske Skueplads, har en fjern Lighed med Brynhild og Gudrun, Heltinderne i det store gothiske Sørgespil, og fordi den Ene af dem aabenbar var født til en Dronning i Middelalderen. Medens vi derfor lade det staae ved sit Værd, om Fredegunde havde mere

*) Gregors Franke-Krønike IV. 25. V. 17. 35.

Afkomst til at hedde den franske Jesabel, end hendes Husbond til at hedde den franske Nero, maae vi bemærke, at den vesegothiske Prindsesse Brynhild, som næsten i 50 Aar (566—613) spillede en udmærket Dronningrolle i et fremmed og fiendligt Land, efter et Dienvidnes Beretning, var ikke blot smuk og indtagende, men ogsaa hovisk, klog og majestætisk**), medens Gregor den Stores Breve til hende bevidne, at hun baade havde viist megen Deeltagelse i den store angelsaxiske Missionssag, der var hende anbefalet, og betragtedes af Paven som aandelig Søster til Thjodlinde**). Hun var imidlertid i en mislig Stilling og i slet Selskab; hendes Søster, som var gift med Kong Hilfrik, havde han ladet myrde for at tækkes Fredegunde, selv blev hun, ved samme Dronnings Omsorg, tidlig Enke***), og havde, som Formynderske, først for sin Søn og siden for sine Sønnesønner, ei blot en uforsonlig Medbeilerske at frygte, men mange haarde Halse at behandle, saa det var intet Under, om Exemplet smittede og Sindelaget forbittredes; men Biskop Gregor af Tours, som har afmalet sine Samtidige og kiendte de første tredive Aar af Brynhilds Dronningliv, ymter dog ei engang derom, og hvad senere Krøniker melde om hendes Grusomhed og Løsagtighed i Alderdommen, har da ikke stort mere Vægt, end hvad hendes Bøddel, Fredegundes Søn, bebreidede hende: at hun var Skyld i ti Kongers Død, hvoriblandt han ikke blot regnede hendes egen Mand, Søn og Sønnesønner, men selv hendes Børnebørns Børn, som

---

*) Gregors Franke-Krønike IV. 27.
**) Gregor den Stores Breve VI. 5. 59. IX. 11. XI. 62—63. XIII. 6.
***) Gregors Franke-Krønike IV. 28. 51.

han dog selv udrev af hendes Arme og lod myrde*). Derimod er det vist, at Efterslægten tillagde hende næsten alle de prægtige Bygninger og andet Sligt, man fandt i Landet**), og hendes Hovedfeil synes, ligesom Gothernes i det Hele, at have været en urimelig Forkiærlighed for alt Romersk. Hvad der styrtede hende, var da ogsaa de raa men kjække østfrankiske Høvdingers Forbund med Fredegundes Søn: Lotter den Anden, der lod hende sønderrive af Heste***).

Naar man samler et Rige ved at sønderrive Kvinder og Børn, da sammenknyttes det i alt Fald ikke med Kiærlighed, som er „Fuldkommenheds Baand," og hvor Heltegierningen er idel Udaad, krones den kun værdig med en evig Ulykke, saa Fredegundes Æt, som i halvandet hundrede Aar beklædte Frankrigs Throne, havde ondt ved enten at faae et roligt Sæde eller en lykfalig Regiering. Den er derfor ogsaa kun bleven historisk mærkværdig i en Sum, som Skyggekongerne, om hvilke en Byzantiner giver den korte, men syndige Besteed, at man kalder dem „de Langhaarede", fordi de har ligesom Svinebørster langs ned ad Ryggen, og man seer dem aldrig uden ved Maigildet, hvor de tilbedes af Folket; thi for Resten æder og drikker de kun som Umælende, medens Huushovmesteren regierer baade over dem og deres Rige†). Denne mageløse Staldforing begyndte allerede med Lotter eller Lodver den Andens Søn, Dagobert, og naar Historieskriverne beklage, at de ikke engang kan hitte Rede i Raden af alle disse Langhaarede, end sige i deres Slægtregister, da

*) Fredgers frankiske Aarbog 24. 27—29. 41.

**) Øms (Aimos) Franke-Krønike IV. 1. Sismondi I. 9.

***) Fredgers Aarbog 19. 39.

†) Kedrens byzantinske Aarbog under Leo Isaurers syvende Aar.

synes de at glemme, at i Historien kan Talen ligesaalidt være om som for de Umælende.

Vi maae da holde os til Hunshovmestrene (majores domus) eller Rigsdrosterne, og mellem dem møde vi da ogsaa strax Karolingerne, men hele det syvende Aarhundrede maae vi dog springe over, for selv om dem at høre noget, der er værdt at fortælle. Vel hedder det nemlig i Forbigaaende, at det var Karl den Stores Stamfædre, Biskop Arnulf i Metz og en vis Pipin, Karlomans Søn, der stod i Spidsen for Stormændene paa Østersiden (i Austrasien), da de gjorde Forbund med Lotter mod Brynhild, og at de gav saavel ham som Dagobert mange gode Raad; men da de samme Konger, saavidt vi veed, ei gjorde andet end ondt, maae vi lade Raadenes Godhed staae ved sit Værd, som meget tvivlsom og heel ubetydelig. Den anden Pipin, Asgisels Søn, som skal have været Arnulfs Sønnesøn, veed vi nok, opsvang sig til Herre baade øster og vester paa, og sloges rask med Bairer, Friser og Andre, som ei vilde lystre; men hvad han sloges for, meer end sin egen Fornøielse, og om han vilde andet med Magten end have og holde den, det veed vi ikke; saa han er kun blevet os mærkværdig ved sin Søn: Karl Hammer (Martel), i hvem den nye Herrestamme begyndte at udfolde sig.

Hvad der gjorde Karl Hammer udødelig, var nu vel hans berømte Seier over Araberne ved Tours (732), eller rettere hans langvarige, seierrige Kamp med dem om Languedoc, hvorved Pyrenæerne blev Christenhedens faste Skielstene; men Seiren vilde dog hverken æret ham eller gavnet Christenheden, hvis der ikke i Gallien med det Samme var begyndt

en bedre Tingenes Orden, end det i de to merovingiske Aarhundreder nogensinde tegnede til.

Det er nemlig, som en berømt Historieskriver (Sismondi) har bemærket, ganske klart, at den Franketrop, der under Ludvig indtog Gallien, allerede i Løbet af det sjette Aarhundrede ei blot glemte sit Modersmaal, men tilsatte alle sine Kræfter paa at tilegne sig galliske Sæder og Laster, saa det er en ny Frankestamme, der med Karolingerne bryder ind fra Rhinegnen, og viser, især under Karl den Store, anderledes baade Drift og Kraft til at danne sig efter Fortidens Hovedfolk og efterligne deres Storværk. Naar vi saaledes opmærksom betragte den Skildring, Biskop Gregor fra Tours, i Ludvigs Sønnesønners Dage, har givet os af sin Tid, da see vi strax, at de merovingiske Franker knap brød sig om andet end hvad der lod sig æde, drikke eller giøre i Penge, saa alt Aandeligt var Gallerne overladt, blandt hvilke Gregor skinnede som et stort Lys, skiøndt han aabenbar kun var en lille Praas paa den hellige Martins Grav, hvorved man ikke saae rettere, end at Aanden var gaaet alt Kiøds Gang og maatte, for at giøre Mirakler, igien manes op af hellig Jord. Daglig sank de saakaldte aandelige Fædre dybere, saa hvad der under Skyggekongerne endnu kaldtes Christendom og boglig Kunst, var dem i det Hele fuldkommen værdigt, som vi kan see paa det Skrivsammen, hvormed en Fredger Skoledreng (Scholasticus) i Midten af det syvende Aarhundrede vilde fortsætte Gregors Franke-Krønike; thi uden at tale om Stilen, der er som i vore Skoledrenges Stilebøger, kan man neppe ubeseet tænke sig et saadant Forbund mellem raa Tænkemaade, annalistisk Tørhed og vrævlevurent Munkepræk, som her er lagt for Dagen.

Saalidt nu end de tydsktalende Franker, der giennem det syvende Aarhundrede tilkæmpede sig Overmagten, udmærke sig ved Aand eller Dannelse, saa havde de dog med Modersmaalet beholdt de ædlere Naturkræfter, og skiøndt Karl Hammer slet ingen Samvittighed gjorde sig over at slaae gallifske Bisper ihjel og give sine raa Kæmper deres Indtægter, saa beskyttede han dog de tydske Evangelister, og traadte i et venligt Forhold til det apostoliske Sæde, som fik afgiørende Indflydelse paa den Herrestamme, han var af, og paa det Rige, den kom til.

Det var, som vi veed, Longobardernes Nærighed, der nødte Paverne til at søge fransk Understøttelse; thi vel see vi af Gregor den Andens Tordenbreve til den byzantinske Billedstormer*), at han betragtede Longobarderne som et godt Rygstyd; men allerede hans Eftermand, Gregor den Tredie, der aldeles rev sig løs fra Keiseren, kunde dog ikke forliges med Kong Lodbrand, og da han klagede til Karl Hammer over den longobardiske Ugudelighed, gjorde Lodbrand Forbund med Byzantineren for at tugte ham tilgavns. Gregors sidste Brev til Karl er derfor ligesaameget en Beklagelse over Frankedrottens Lunkenhed, som over Fiendens Grumhed, men man seer dog godt, at Hjelp fra den Kant er hans sidste Haab, som han ingenlunde har opgivet*), og Karl vidste nok, det var hverken hans gode Ven Lodbrands Mening at skaffe Byzantineren Rom igien eller at forgribe sig paa det apostoliske Sæde, saa det var kun Gregor selv, han vilde tugte for hans Ledtog med de gienstridige Hertuger i

*) Barons kirkehistoriske Aarbøger under Aar 726.
**) Sammest. under Aar 739 og 40.

Spolet og Benevent. Saasnart derfor Gregor var død, ret mærkeligt, samme Aar som Karl og Leo, (741), forligte Lodbrand sig strax med hans Eftermand Zacharias, en Grækker af Byrd, fiin og smidig, som, uden at støde enten Longobarder eller Byzantiner, gjorde sig Karl Hammers Søn, Pipin den Lille, uendelig forbundet, ved et Orakelsvar, der satte den regierende Rigsdroſt paa Thronen og puttede Skyggekongen Hilderik den Tredie i et Kloster (752)*). Den ene Artighed er den anden værd, saa det var ikke meer end billigt, at den ny Konge, af Guds og Sanct Peders Naade, tog sig kraftig af det apostoliske Sæde, som var den bedste Støtte for hans Throne, og det gjordes nu høilig behov; thi neppe var Zacharias død, før Longobarderkongen Astulv stod for Porten, og han havde, som det synes, ikke mindste Begreb om, at Rom var mere hellig end Ravenna, eller at man havde mere Grund til at skaane Biskoppen der end andre rige, vaabenløse Folk. Den ny Pave, Stephan den Tredie, ydmygede sig kun forgiæves for Longobarden, men gik nu selv over Alperne for at bønfalde den allerchristeligste Konge og, efter i Paris høitidelig at have salvet baade Pipin og hans Sønner, vendte han tilbage med en Frankehær, som snart nødte Astulv til at give Kiøb. Pipin lod sig imidlertid, trods alle Stephans Advarsler, afspise med tomme Løfter, og aldrig saasnart var Frankehæren borte, før Astulv gjorde Anstalt til at beleire Rom, uden at Stephan havde andet at sætte imod ham end Bønner til Himlen og Breve til Pipin. Han sparede derfor ikke heller paa nogen af Delene, og hans sidste Brev har faaet en dobbelt

*) Barons Aarbøger under Aar 742 og 52.

Mærkværdighed, baade fordi det gjorde Udslaget, og fordi det var stilet i Sanct Peders Navn, der, uden alle Omsvøb, som Christi Statholder paa Jorden, erklærede Frankerne for sin Livvagt, der, ved at forsvare Rom, hans Hovedstad, skulde giøre deres Lykke i Verden og faae det evige Liv i Tilgift. Det var en grov Spøg i en meget alvorlig Sag, maae vi vel sige, men det Theatralske har selv i Kirken altid huget Franskmænd godt, og Stephan synes at have kiendt sine Folk; thi nu kom Pipin for Alvor og gjorde kort Proces, idet han ikke blot nødte Astulv til at lade Rom være i Fred, men til at indrømme Paven Ravenna og alt hvad han havde frataget Byzantinerne*). Aaret efter døde baade Paven og Astulv, Desider fandt sig en Tidlang i Billighed, og da Karl den Store endogsaa, trods alle romerske Indvendinger, ægtede hans Datter, blev Udsigterne betænkelige; men da Karl snart blev kied ad Lombarderinden, og Desider tog Karls Medbeilere i Beskyttelse, kunde der ikke fattes Leilighed til at anklage ham for den mægtige Frankedrot, og Pave Adrian var meget for klog til at lade den ubenyttet. Følgen blev en Krig, hvori kun Pavia en Stund satte sig til Modværge, Desider blev fanget, hans Søn, Adelgis, flygtede til Konstantinopel, Karl forenede den lombardiske Krone med den frankiske (774), besøgte Rom i stor Ydmyghed og stadfæstede sin Faders Gave til St. Peder og hans Efterfølgere**).

Hvorvidt nu egenlig dette lille Pedersrige strakte sig, og paa hvilke Betingelser det overlodes Apostelen og hans Efter-

*) Barons Aarbøger under Aar 753—55.
**) Sammest. Aar 756. 70. 73. 74.

mænd, derom tvistes de Lærde endnu, men det er kun Smaating imod den aabenbare Kiendsgierning, at der fra nu af var en saadan Kirkestat til, med Paven til sit synlige og Sanct Peder til sit usynlige Hoved; thi derved erklærede Frankedrotten, der nu ogsaa snart af Pavens Haand modtog en Keiserkrone, sig for „Kirkens verdslige Arm“, og Paven i Rom for retmæssig Statholder i et aandeligt Rige, der skulde omfatte hele Christenheden.

Hermed begynder da det underlig indviklede Forhold mellem Kirke og Stat, eller rettere mellem de geistlige og verdslige Fyrster, som i den følgende Deel af Middelalderen blev en uudtømmelig Kilde til Kiv og Splid og store Blodbad, saa skiøndt Karl den Store ellers netop var vore Historieskriveres Yndling, havde de dog længe ondt ved at tilgive ham hans ubesindige Gavmildhed mod Antichrist, som hos dem var Pavens Navn efter Skriften. Karl saavelsom Pipin var imidlertid lovlig undskyldte med Ordsproget: den ene Haand tvætter den Anden; thi Merovingernes Lykke paa den franske Throne havde været saa tynd, at man ikke kan fortænke Karolingerne i, de paa alle Maader stræbte at blive fastere i Sadlen, hvad der faldt saameget vanskeligere, som de ikke var Arildsdrotter, og de maatte været meget dumme for at tænke, at Pavehaanden kunde holde paa dem, naar de ikke selv ærbødig vilde kysse paa den. Men ikke blot de er lovlig undskyldte, ogsaa „Forsynet“ er fuldelig retfærdiggjort, hvad enten vi sammenligne Tiden før Karl den Store med Tiden efter ham, eller vi sammenligne Følgerne af den byzantinske Enevoldsmagt, som blev Tyrkiet, med dem af Tvisten mellem Keiser og Pave, som var Reformationen. Overalt, saa, naar Sværdet skal jævne alle Trætter, som

det i Verden jo, efter de gamle Staters Undergang, maatte, da er det aabenbar godt, der er „to Sværd", deels fordi, som Ordsproget siger, det ene tit holder det andet i Skeden, og deels fordi det ene ligesaa tit forsvarer, hvad det andet truer. Hidindtil havde Byzantiner og Araber været Frankers og Longobarders Modvægt, men nu, da de spanske Araber havde nok at giøre med dem selv og de nedstigende Bjergfolk, da Byzantinerne saa godt som maatte rømme Italien, og da det frankiske Rige udstrakte sig fra Ebro til Elben og fra Nordsøen til Donau og Tiber, uden at man mellem Frankerne giennem tre Aarhundreder havde sporet nogen anden Ret end Spydstagens, nu trængte Vesterleden aabenbar høit til et geistligt Sværd, der kunde maale sig med det verdslige, naar ikke Lovløsheden i alle sine Skikkelser skulde forstyrre Skabelsen af den ny Verden. Selv Karl den Store havde nemlig for Skik at forsegle alle sine Kongebreve med sin Sværdknap, og at pege paa Klingen som den Staalpen, der skulde giøre Sagen klar, og det var Verdens store Lykke, at selv han, mellem frye Lehnsmænd og haardnakkede Hedninger, følte, han maatte heller lade sig indskrænke lidt af en geistlig Magt end undvære det eneste Middel til i Længden at beherske baade Store og Smaa.

Skulde imidlertid Pavemagten virkelig baade kunne indskrænke og sikkre den verdslige Magt, da maatte Tydskland, som var det store Franke-Riges Hjerte, baade christnes og ære Paven i Rom som Christi Statholder, og dertil vilde Keiserens Sværd, som drev Saxerne til Døbefonten, kun lidt forslaaet, dersom det ei havde staaet i Pagt med en aandelig Magt, der havde samme Øiemed og anderledes stærke Midler til indvortes Brug.

Fra dette Stade skal vi betragte den store angelsaxiske Mission i Tydskland, først med Wilbrord fra Nordhumberland, som døbte Karl Hammer, og siden med Winfred eller Bonifas i Spidsen, som fra Karl Hammers Dage, under Pavens Banner og Karolingernes Skjold, med Held udbredte romersk Christendom fra Rhin til Elben og Weser. Angelsaxerne var nemlig, som vi huske, christnede af Benediktinere, paa Pave Gregor den Stores Vegne, det var de eneste Nybyggere i Romerriget, som havde holdt paa Modersmaalet, og Tiden viste nu, det var, fordi Nordens Kæmpeaand besjælede dem, saa de fandt baade Lyst og Kraft til med aandelige Vaaben at udbrede Christendommen saaledes, som de havde fattet og tilegnet sig den.

Det var i Gregor den Andens Dage, Winfred kom første Gang til Rom at hente den apostoliske Velsignelse til sit kiække Forehavende, og han arbeidede nu trøstig giennem en heel Menneskealder (719—55) paa at grunde, bygge og befæste en romersk-christelig Kirke i Tydskland, hvor han, som Pavens tro Fuldmægtig (Legat), vel havde Bryderi nok med allehaande selvraadige Bisper og Fribyttere, men fandt især hos Pipin den Lille saa stor Yndest og saa mægtigt Forsvar, at alle Hindringer bleve overvundne. Hvordan det før egenlig saae ud med Christendommen i Tydskland, veed vi vel ikke saa nøie, men opdage dog strax, at sydpaa, i Baiern og Swaben, herskede den yderste Forvirring, og nordpaa tykt Hedenskab, saa kun mellem Friserne var det lykkedes Wilbrord og andre Angelsaxer at christne en Plet omkring Utrecht. Her, ved Wilbrords Fødder, begyndte da ogsaa Winfred sin Virksomhed, og gik derfra til Hessen, hvor Klosteret Fulda, som en af hans Discipler stiftede, blev Planteskolen i Norden; men paa sine

gamle Dage fik Winfred en brændende Lyst til at ende hvor han begyndte, aftraadte Ærkesædet i Maints, der var oprettet for ham, til en af sine Disciple, og drog selv som Prædikant til Frisland, hvor han (756) blev myrdet af Hedningerne.

Paa Wilbrords og paa Sandhedens Bekostning kaldes vel endnu denne Winfred eller Bonifas Tydskernes Apostel, fordi det var aabenbar ham, der, med Pavens Fuldmagt og med Pipins haarde Hænder, gav den tydske Kirke sin Skikkelse, men man tilskriver kun forgiæves hans Gaver og Aandskraft den Livlighed, man sporer under Karl den Store og hans nærmeste Efterfølgere, da Tydskerne begyndte at danne sig et Bogsprog efter det angelsaxiske Forbillede og satte derved Romaniseringen den rette Grændse.

For at imidlertid den spæde Dannelse i Tydskland kunde voxe og trives, var det nødvendigt, at saavel de hedenske Saxer og Friser, som Slaver, Hunner og Avarer, i Bøhmen, Ungern og Østerrig, maatte tæmmes, og det skete altsammen under Karl den Store, som førte Sværdet med Held og Scepteret med Ære hardtad i fulde halvtredsindstyve Aar (768—814), og da han tillige holdt Araberne i Ave, er det intet Under, at hele Vesterleden giennem en Række af Aarhundreder ærede ham som en Skytsaand, besang ham derefter og kaldte hans Keiserdom det hellige romerske Rige!

Paa dette faste Omrids af Karls Bedrift, som Christendommens Landeværge mod Hedninger og Mahomedaner, Troens og Dannelsens Fiender, er det vi maae fæste Øie, naar vi vil forstaae Middelalderens Begeistring for denne sin Alexander, og fryde os derved; thi i de Romaner og Sange, vi har om Karl Magnus og hans tolv Jævninger, hans Roland og Holger Danske, er det klart, man slet ikke har brudt sig om det Enkelte i hans Færd, men kun om

Indtrykket af hans Liv og Daad i det Hele, og de historiske Efterretninger om hans Krige er saa annalistisk tørre og steen-døde, at alle hans Levnetsbeskrivelser, baade gamle og nye, kun friste os til at miskiende ham. Vel har man en historisk Lovtale over Keiseren, som de Lærde sædvanlig nævne med stor Berømmelse og paadutte hans Haandskriver, om ikke tillige hans Svigersøn, Einar (Eginhard) fra Odenwald; men det kommer aabenbar deels af et i Studerekamrene ei usædvanligt Tusmørke, og deels af den Tryllemagt, en „god latinsk Stil" har havt til at forblinde de Lærdes Øine, thi det er jo dog en Ynk at see næsten halvtredsindstyve daadfulde Aar beskrevne paa halvsyvende Arkeblad, og det uden andet Kiende paa den Mageløse end hans vel store Næse, korte Hals og tykke Mave*). Havde derfor denne Skriver virkelig selv staaet for Keiserens Aasyn, da maatte han, trods al sin gode Latin, været en elendig Stymper, uden alt Øie for Livet, Greb paa Pennen og Mod til at skrifte Sandhed; men uden at det hjelper os noget, var han vist lovlig undskyldt; thi han siger iblandt andet selv: det vilde være dumt af mig at tale enten om Keiserens Fødsel og Barndom eller selv om hans Opvæxt, da de som vidste Besked dermed er alle døde, og Intet findes optegnet derom**), saa hvor kort eller længe efter Keiserens Død han end har gjort sin gode Stil til hans Ære, har han sikkert, ligesom vi, maattet øse alle sine Efterretninger af Annalisternes vandløse Brønde. Anderledes er det vel med Munken fra St. Gallen, som skrev om Keiserens Bedrifter til hans Ætmand Karl Tykkert, henimod

*) Karl den Stores Levnet af Einar K. 22.
**) Sammest. K. 4.

Slutningen af det niende Aarhundrede; thi baade nævner han udtrykkelig sine Hjemmelsmænd og følger aabenbar mundlige Sagn om, hvad den gamle Karl ved den og den Leilighed sagde og gjorde; men saa mærkelige og morsomme disse Smaatræk end virkelig er, oplyse de dog slet ikke hans store Bedrifter*).

Naar imidlertid Historieskriverne, eller idetmindste deres Læsere, vil lægge Mærke til, at Verdenshistorien er noget ganske andet end en Samling af berømte Mænds Levnetsbeskrivelser, og glemmes kun over de skarpe Politiforhør, man pleier at holde over Vedkommendes Dyder og Lyder og skjulte Bevæggrunde, da vil de ikke længer finde den Mands Liv indhyllet i Mørke, hvis Bedrift aabenbar kaster Lys paa hele Middelalderen. Hvad der nemlig aabenbar var Forsynets store Plan: af tydske og nordiske Folk at skabe en ny Verden, der kunde tilegne sig den Gamles Dannelse og fortsætte Slægtens Storværk, det kom for en Dag med Karl den Store, som baade følte Drift til alt hvad dette Øiemed krævede og virkede dertil med en Kraft og Lykke, som nødte selv Byzantiner og Araber til at mærke, der i Vesten var en opgaaende Sol, der maatte hilses med Ærbødighed. Saaledes betragtede er det en Fornøielse at see Gesandterne fra Konstantinopel og Bagdad mødes i Aachen med dem fra Ungern og Spanien, fra England og Danmark, og naar Kaliphen Aarons (Harun Al Raschids) Sendebud fortælle Keiseren, at de fandt ham mindre frygtet og æret, jo nærmere

*) St. Galler-Munkens Krønike, tilligemed alle bidhørende Kilder, findes bedst i Bouquets Samlinger til den franske Historie T. V.

de kom ham, da kan det vel have skurret lidt i hans Øre *), men det var dog netop den ny Verdens Lykke; thi mellem feige Slaver forgudes en Drot af de Næste og spottes af de Fjerne, men mellem fribaarne Kæmper throner han som mellem „Jævninger", og sammensmelter først i Sagnet med dem til en Halvgud, som æres og frygtes til Verdens Ende. Giftermaalet, der var paa Bane, først mellem en Datter af Karl og en Søn af Athenienserinden Irene, som herskede i Byzants, og siden mellem begge de Gamle, var det vistnok godt, der blev intet af, men ogsaa det bidrog dog til at aabne den nødvendige Vexelvirkning mellem Østen og Vesten, og ventelig var det just ved den Leilighed, Frankedrotten lærte Græsk **).

Herved mindes vi om Karl den Stores Videnskabelighed, der vel har ondt ved at svare til saa fornemt et Navn; men dog maa man sige om boglig Konst, som om hele den gamle Adel, at alle dens senere Bedrifter har deres historiske Grund i Daaden, hvorfor den blev adlet, og det var unægtelig Indtagelsen af Karl og Ælfred, Otto og Knud den Store. Hvordan det egenlig gik til med denne videnskabelige Erobring, lader sig endnu mindre beskrive, end Keiserens mange Felttog mod Saxer og Slaver, da det ret egenlig gaaer dermed som med hans „Barndom og Opvext", hvorom Ingen, som nu lever, veed nogen Besked, og hvorom heller intet er optegnet; men til vor store Lykke er Tingen ogsaa her langt vigtigere end Beskrivelsen, og Virkeligheden langt mere værd end Læremaaden, saa vi kan nøies med at vide: Keiseren stræbte at samle hele

*) Munkekrøniken fra St. Gallen.
**) Karl den Stores Levnet af Einar K. 25.

sin Tids Videnskabelighed baade i sit Hoved og i sit Rige. Angelsaxeren Alkvin (Alkuin) er ved denne Leilighed blevet meget berømt som hans Verkeskolemester; men ganske burde man dog ikke glemme de to skotske eller irske Svende, som Munken fra St. Gallen fortæller kom til Frankrig i Kiøbmandsselskab og raabte saa længe „hvem vil kiøbe Viisdom", til det ordenlig gjorde Opsigt og kom for Keiserens Øren, som da lod dem kalde og satte dem til Skolemestere i Frankrig og Italien. At vi høre, den Ene hed Klemens, nytter os vel ikke stort, da vi ikke veed, hvor dybt Nogen af dem stak, men derimod har vi godt af at mindes om, at Irland netop paa den Tid havde sine videnskabeligste Dage og frembragte i det niende Aarhundrede sin berømte Philosoph, Johan Erigena, der vel maa kaldes Skolens Martyr, da man siger, de engelske Peblinger prikkede ham ihjel med deres Staalpenne.

Vil vi nu vide, hvad Keiserens Lovtaler veed at mælde om hans Indsigt i Videnskaberne og hans Fortjeneste deraf, da siger han: Keiseren besad en saa flydende Veltalenhed, at han kunde sige alt hvad han vilde, reent ud af Posen, men ikke nøiet med Modersmaalet, lagde han sig ogsaa efter fremmede Sprog og bad ligesaagodt paa Latin som paa Tydsk, og kunde han end ikke tale Græsk, saa kunde han dog nok forstaae det. Han dyrkede for Resten de frie Konster alvorlig og gav Mestrene i dem Hæder og Ære, saasom hans Lærer i Grammatiken: den gamle Peder Degn i Pisa, og Angelsaxeren Albin med Tilnavn Alkvin, som lærte ham at tale smukt og tænke ordenlig (Rhetorik og Dialektik) og, hvad han især brød sit Hoved med (Astronomi), at kige Stjerner. Han lærte da ogsaa at regne, men skiøndt han

immer havde baade Tavle og Papir liggende under sit Hovedgiærde, for alt imellem at male Bogstaver, kunde han dog aldrig ret komme afsted med at skrive, thi han var kommet for silde til det. Han sørgede imidlertid ikke blot for, at de undertvungne Folk fik deres Love opskrevne, men opskrev ogsaa de „gamle barbariske Viser" om Konger og Herrefærd og lærte dem udenad, og han begyndte paa en tydsk Grammatik *).

Alt dette klinger nu vel lidt fattigt, naar den gode latinske Stil ikke bøder paa hvad der fattes; men man maa huske, det er kun det første Skridt der koster, og naar man begynder at forstaae Middelalderen, seer man strax, at dens Skolegang slet ikke maa vurderes efter, hvad der kom ud af den for Øieblikket, men efter hvad den førte til i Tidens Længde. Det var Følelsens Tid, og hvem der da vil skabe Livet efter Bøgerne, miskiender aldeles Hjertets Rettigheder, men hvem der slet ikke da vil lade sig optugte til boglig Kunst, bliver heller aldrig nogen lærd Mand, saa Keiser Karl stræbte snarere at drage formegen end forliden øieblikkelig Nytte af Bøger og Skolebænke. Om han maaskee virkelig, som der staaer i hans Viser, var opdraget mellem Araberne i Languedoc, og havde der, tilligemed Fordom mod al Billeddyrkelse og for et dygtigt Sværdslags Kraft til Salighed, indsuget lidt Overtro paa Skolestøvet, eller om det altsammen laae i hans egen tydsk-frankiske Natur, maae vi lade uafgjort, og kun bemærke, at Historien synes han at have overseet, saa det var intet Under, han i Skolen maatte nøies med Aarbøger og Lovtaler til sit historiske Efter-

*) Karl den Stores Levnet af Einar K. 25. 29.

mæle. Dette var imidlertid den gamle Skade i Romer-skolen, saa indgroet, at Tiden har viist, den lader sig kun helbrede ved et dristigt Snit, som Latinen kalder sit Banesaar.

At Karl, skiøndt han gierne vilde være klog paa Himmelens Løb, dog ingenlunde gjorde sig til Nar paa Jorden, kan vi vel ganske sikkert slutte af de Riger og det Rygte, han vandt, men dog kan det nok lønne Umagen at læse den Lap, man har af en Gaardsret for hans Ridefogeder, thi ved at see, hvordan han har sine Tanker allevegne: i Haven og i Hønsehuset, ligesaavelsom i Stalden og paa Marken, overbevises vi om, det var hans Agt, ligesaavel i hele det daglige Liv, som i Kirken, Skolen og Paladset, at skruphøvle sine Franker og omhyggelig bevare alle Levninger af Fortidens Dannelse *). Dertil hørte, som vi see, Gulerødder og Pestinakker ligesaavel som Roser og Lilier, Æbler, Pærer, Kirsebær og Blommer, og hvordan Keiseren selv fik Smag paa „det Røde" i den fede Ost, som han tog for Rust og skar af, har man en artig Fortælling om i Munke-krøniken fra St. Gallen, der blandt andet erindrer om, at det ogsaa i denne Henseende var hos „Geistligheden", man maatte søge Levningerne af Fortidens Viisdom.

Denne Herre var det nu, som første Juledag, Aar 800, blev kronet til Keiser i Rom af Pave Leo den Tredie, en Høitid, der dengang gjorde langt mere Opsigt i Verden, end vi nu vel kan forestille os; thi hidindtil havde ikke blot Keiserne i Byzants betragtet sig selv som Vesterledens retmæssige Overherrer, men ogsaa Paverne, og dermed hele

*) Det saakaldte capitularium de villis hos Bouquet T. V.

Christenheden, havde betragtet dem saaledes, og med Karls Keiserkroning begyndte da et splinternyt Tidsrum i den borgerlige Tankegang, som rækker lige til Reformationen. Hos Keiserne blev det nemlig den sædvanlige Tankegang, at de med Navnet ogsaa havde arvet de gamle romerske Keiseres Ret til at raade efter eget Tykke over Geistlig og Verdslig, Store og Smaa; men hos Geistligheden blev det naturligviis Grundsætningen, at den Keiser, Kirken havde skabt, havde den skabt til sin Ære, og at han var skilt ved alt, naar den skiød ham fra sig, og det maatte nødvendig finde Bifald saavel hos de Fribaarne som hos de herskesyge Hertuger, Grever og Baroner, der ingenlunde vilde kiøbe Æren af en Keiser saa dyrt, at de blev hans Trælle.

Omtrent paa samme Tid endtes den haardnakkede Krig, Karl i meer end tredive Aar havde havt med Saxerne ved Weseren og Elben, men naturligviis kun ført, som man huserer i et Land om Sommeren med Ild og Sværd, og opløser derpaa Hæren til næste Vaar, eller til de Underkuede igien reise Hovedet i Veiret. Det sidste gjorde imidlertid Saxerne saa tit, især under deres navnkundige Høvdinger Alv og Videkind, at man maatte undres derover, naar ikke Tiden havde viist, at Saxerne var baade udvortes og indvortes stærkere end Frankerne og bukkede kun under for Karls overlegne Personlighed og Fiendernes Mængde, som aldrig fik Ende.

Medens nemlig Saxerne først i denne Krig begyndte at træde ud af deres Dunkelhed til et langt og hæderligt Levnetsløb, da slutte netop Frankerne deres Daadstid med Karl den Store, og havde brugt den saa slet, at kun han og hans Farfader har skaffet dem Navnkundighed. Derfor

var ogsaa Krigen mod Araberne i Keiserens Dage aabenbar kun Klapjagt paa begge Sider, skiøndt Spaniens Tilstand, hvor Ommiaden Abderahman havde opkastet sig til Konge paa samme Tid som Pipin i Frankrig, var meget forvirret, og det er en ganske rimelig Formodning af en nyere Historieskriver (Sismondi), at Karl den Stores spanske Felttog kun i Viserne er kommet til at see saa glimrende ud, ved det Sagnet sammenblandede dem med Karl Hammers.

Et tredie Beviis paa Frankernes Svaghed midt under Keiserens store Bedrifter, er Skrækken de sloges med, da der i Begyndelsen af det niende Aarhundrede viste sig en ny Fiende, øiensynlig vakt ved det store Bulder i Saxen; thi det var den danske Kong Godefred, der, efter Aarbøgerne, indtog Frisland, hærgede den hele Kyst og truede selv med at giæste Keiseren i Aachen.

Det var altsaa venteligt, at Saxer og, hvad Frankerne bestandig sammenblandede: Danskere og Normænd, vilde spille Mester, saasnart det var ude med Helten, og da „huuslig Lyksalighed" ligesaalidt var faldet i Karolingernes som i Merovingernes Lod, saa var det store Frankerige sagtens strax blevet opløst, dersom mere end een af Karls Sønner havde overlevet ham. Det gjorde der imidlertid ikke, saa Ludvig den Fromme besteg uden Modstand sin Faders Throne (814), men fandt snart i sine egne Sønner de værste Medbeilere, og uagtet sin Afsættelse fik han (til 840) Tid nok til at vise, der var ikke Gnist i ham af hvad der opflammede hans Fædre. Riget, som han selv havde deelt mellem Sønnerne, var nu et Tvistens Æble mellem dem og deres Børn, uden at andet kan tildrage sig vor Op-

mærksomhed, end Nordens Apostel Asger (Ansgar), og de første tydske Bøger, ikke med Otfreds evangeliske Rimstok, men med den oldsaxiske Messiade „Heliand“ (der Heiland) paa Anglernes blomstrende Skjaldesprog til enestaaende Forbillede.

De saakaldte ægte Karolinger uddøde med Karl Tykkert (887), og af de Uægte holdt vel den franske Linie sig endnu et Aarhundrede (til 987); men kun for at haanes af Normanner og forsone de merovingiske Skygger. Karl Magnus (Charlemagne) blev imidlertid aldrig glemt, og lige indtil vore Dage var hans æventyrlige Krønike, selv i det høie Norden, saa at sige, i hver Mands Haand.

Saxer og Angelsaxer.

Ved første Øiekast synes det syvende Aarhundrede Araberne aldeles overladt, thi under dets Løb var der ikke en Mand i hele Christenheden, der kunde lignes ved Mahomed, og intet Folk udmærkede sig ved Bedrifter, som engang kunde nævnes ved Siden ad Ismaeliternes. Det ottende Aarhundrede, med sin Karl den Store, viser imidlertid, at der dog, mens Araberne glimrede, langt fra dem i Løn havde udviklet sig noget Stort, og naar vi opdage Sammenhængen mellem den hellige Benedikt, den store Gregor og Tydskernes angelsaxiske Apostler, da gaaer der et Lys op for os, saa vi maae beundre Forsynet, prise Christendommen og tage inderlig Deel i Angelsaxernes Levnetsløb, der i alle Maader danner Overgangen fra romersk Trældom og raat Barbari til nordisk Frihed og nyfødt Dannelse. For at imidlertid denne Betragtning kan blive fyldestgiørende, maae vi samle, hvad vel Tid og Rum adskiller, men hvad baade gamle Sagn og nye Kiendsgierninger forbinde: Saxer og Angel-

saxer, Otto den Stores og Morten Luthers Fædre med Wilbrords, Alfreds og Wiklefs; thi først da seer vi den Stamme, det var beskikket, ved Christendommens Hjelp, at føre Menneskeaandens Hovedbanner i den ny Folke-Verden. Det er nemlig her slet ikke Spørgsmaalet om Christendommens evige, men kun om dens timelige Virkninger, ei om dens Værd for Enkeltmanden, men for hele Menneskeslægten, og hvad man da end for Resten dømmer om Wilbrords Prædiken og Luthers Dogmatik, er det dog lige vist, at de var store Redskaber i Forsynets Haand til at optugte ædle, men raa Folkestammer, og til rette Tid at bryde de Voxnes Aag, som hemmede den fri Udvikling. Hvor uenige vi derfor end i Kirken kan være om Benediktinerens og Augustinerens Vei til Himlen og Raad til Salighed, maae alle oplyste Folk dog i Skolen blive enige om at ære den Rod, hvoraf de randt, og vi ære os selv, ved at ophøie dem, der saaede med Graad, hvad vi høste med Fryd!

Hvordan nu Livet i Oldtiden havde teet og rørt sig paa den store Ø i Verdenshavet, det veed vi ikke; thi af Phønicernes Tingruber skimte vi kun dunkle Spor, og Romerne, som fra Cæsars til Neros Dage med deres Ørnekløer stræbte at omspænde Britannien, er ikke de Folk, af hvem vi kan vente ordenlig Besked om dem, de kaldte Barbarer, da vi veed, hvor aldeles uefterrettelig deres Oplysning er selv om Oldtidens Hovedfolk: Ebræer og Græker. Saavidt vi imidlertid kan skiønne, har det i alt Fald kun været hos de galiske Stammer, i Wales, i Kornwall og paa Irland, der har været Levninger af phønicisk Dannelse, medens Stammerne i Østen, som Cæsar kalder Belger, men engelske

Oldsagn føre med Kong Humber fra Tydskland *), naturligviis har lignet Folkene i Nørreleden. For den megen Morskabs Skyld, man i den senere Middelalder havde af Æventyret om Kong Artus ved det runde Bord, maae vi imidlertid lægge Mærke til, at denne Kong Artus eller Arthur, efter de galiske Sagn, herskede som en vældig Herre ei blot paa Øen, men ogsaa over Irland, Norge og hele Norden, saa det er en Skam at ville spise denne galiske Keiser af med et lille Fyrstendømme i Wales, og det endda paa det besværlige Vilkaar, at han efter sin Død skal slaaes dygtig med Saxerne. Langt heller maae vi da lade det staae ved sit Værd, om Galerne med deres Arthur har meent en gammel Britte-Keiser, eller dem selv i det Hele, samt hvorvidt det wælske Rige og ridderlige Væsen engang kan have strakt sig, da det baade er uafgiørligt og kan være os det samme, aldenstund vi veed, at da Romerne, i Begyndelsen af det femte Aarhundrede, trak deres Tropper fra Øen og overlod Britterne til dem selv, da var de saalangt fra at indtage Verden, at de meget mere synes ei at have kunnet forsvare sig selv. Her, som saa tit, bedrager imidlertid Skinnet, thi er det vist, at Britterne i Wales forsvarede deres borgerlige Selvstændighed lige til Slutningen af det trettende Aarhundrede, og er det ydermere vist, at de endnu i det nittende har deres eget Tungemaal og Bogsprog, og følgelig en vis aandelig Selvstændighed, da kan de umuelig i det femte Aarhundrede have været saadanne modløse Trælle, i Bund og Grund fordærvede Skrællinger, som man efter Romernes Ord, efter Bangor-Munken Gildas Straffe-

*) I Læmunds Rimkrønike, som, udgivet af F. Madden, kom endelig for Lyset 1847.

Præken og efter Angelsaxernes Fremskridt, almindelig tænker sig dem. Den rette Sammenhæng maa altsaa omtrent have været den, at Britterne udgjorde den mindste Deel af Landets Befolkning, saa de havde deres Styrke fra Nordvest til Sydost, vestenfor Severn og sydenfor Themsen, medens Belger beboede Resten, og hvorliden kiendelig Forskiel sligt end gjorde under de romerske Tyranner, maatte Britterne nødvendig faae det at føle, naar de vilde herske over hele Landet. Dette fandt de saameget umueligere, som Alting naturligviis ogsaa hos dem under Tyranniet var opløst i Splid og Forvirring, og de dog havde de nordlige Grændser at forsvare mod Pikterne, de vestlige Kyster mod deres skotske Frænder fra Irland og de østlige mod nordiske Vikinger. Under disse Omstændigheder see vi strax, at Britterne godt kunde være den kraftigste og mindst fordærvede Stamme i hele Romerriget, og dog være nødt til enten at nøies med deres Bjergegne i Wales og Kornwal, eller, efter Romernes Exempel, tage Barbarer i Sold.

Hvordan det nu egenlig gik til med Angelsaxernes Indkaldelse, hvor de havde hjemme, hvad deres Høvdinger hed, og hvorvidt de var mandstærke nok til at befolke meer end Borge og Valpladse, derom har vi ingen paalidelige Efterretninger, thi Angelsaxeren Beda skrev først henved tre Aarhundreder senere, Bangor-Munken Gildas, fra Begyndelsen af det sjette Aarhundrede, som skulde tændt Lys, gjorde derimod kun Blæst med sin Bibelkundskab, og hvad vi, saavel hos Britten Nennius, en høist mistænkelig Person, som hos Beda fra det ottende Aarhundrede, læse om Tiden før Angelsaxernes Daab, er aabenbar kun løse Rygter, som der vel kan sluttes noget af, men intet bygges paa.

Det var, siger saaledes Beda, midt i det femte Aarhundrede, at Kong Wortigern (efter Navnet ingen Britte) kaldte Angler, Saxer og Jyder til Hjelp, og af dem kom Saxerne fra Oldsaxen, Jyderne fra Jylland og Anglerne fra Krogen (angulus) derimellem, med Odins Ætmænd Hengst og Hors i Spidsen. Disse fremmede Giæster sloges nu vel kiækt med Pikterne, men faldt snart deres brittiske Værter meget besværlige, da de vilde være Herrer i Huset, saa for at faae Fred, maatte Britterne selv tage Mod og Mands-Hjerte til sig, som de da ogsaa gjorde, under Anførsel af Romeren Ambrosius Aurelianus, og overvandt Angelsaxerne i et Hovedslag ved Bath-Down, 44 Aar efter deres Ankomst*).

Naar vi hertil føie, at fra Jyderne nedstamme Indbyggerne i Kent og paa Øen Wight, fra Saxerne de i Essex, Sussex og Vestsex, og fra Anglerne de i Ost-Angeln, Mercia, og Northumberland, da er det alt, hvad Beda melder, og det er kun Aarbogen (Saxe-Krøniken) der fortæller, at strax efter Slaget ved Bath kom en Anden af Odins Ætmænd, Kerdik, til Lands og grundede Riget i Vestsex, og at endelig 547 kom den sidste Vodanide, Id Jeppesøn, til Northumberland.

Naar Saxe-Krøniken, denne Aarbog paa Modersmaalet, der særdeles udmærker sig fra de Latinske paa Fastlandet, er begyndt, veed vi vel ikke, men, efter Kerdiks Slægtregister i nedstigende Linie, maa det have været under Alfreds Ætmand Edgar, efter Midten af det tiende Aarhundrede, og det giver kun daarlig Hjemmel for saa gamle Sagn, skiøndt det er rimeligt nok, at Indvandringen medtog

*) Bedas Kirkehistorie I. 14—16.

et heelt Aarhundrede, og det er mærkeligt, at efter Beda var det kun sydlig, og efter Sæmund kun nordlig, at de Nykomne stødte sammen med Britterne.

Hvad „Hengst og Hors“ angaaer, da har Englænderne nu selv opgivet dem, fordi Navnene betyde „Hingst og Hoppe“, der danner et sært Broderskab, og der kan heller neppe være nogen Tvivl om, at de kun er magede af en angelsaxisk Skjald til at gaae for alle nordiske „Havheste“ af Sleipners ædle Race; men da Hengst ogsaa nævnes i frisiske Sagn som Hovedmand for Toget, og han besynges som Friserhøvding under dansk Høihed i Bjovulfs-Drape, bør han ikke høre ilde for „Horset“, som ikke det oprindelige Folkesagn, men kun Skjaldelune har parret ham med.

Hvad der skal menes med „Angeln og Oldsaxen“, har man vel twistedes om, men i Forbindelse med „Jylland“ maa det nødvendig blive, hvad vi nu kalde „Slesvig og Holsten“, og Oldsaxen skyldes vel her en angelsaxisk Skoledrengs Vittighed, der har oversat Holsten, ligesom (H)oldsteen, saxum antiquum, hvad Læseren har taget for en Bommert og rettet til Saxonia antiqua. Et ganske andet Spørgsmaal er det, om man kan lide paa det Ord hos Beda, som ikke er hans, men maaskee et alminderligt Sagn, maaskee ogsaa kun en enkelt Skrivers Giætning, og her seer man let, at var det kun ellers ligesaa rimeligt, da kunde Angelsaxerne for den Sags Skyld ligesaa godt være komne fra Maanen, som fra Jylland, Slesvig og Holsten. Deres Maal røber dem imidlertid som Mæglere mellem Tydsk og Nordisk, og deres Kvad viser dem langt mere end deres Stamtavler som Ætmænd af den Odin, der tømte Odhrærer med den stærke Drik tilbunds hos Gunløde og levnede end ikke Bærmen. Hermed

var det nu vel ikke sagt, at Angelsaxerne nødvendig alle maatte være komne fra Jylland, Slesvig og Holsten, da baade Ost- og Vestfrisland sagtens har bidraget sit, men Jydekongerne Vermund og Uffe, tilligemed Slesvigerne Frovin og Vig, i deres Slægtregistre, vidne dog, i Forening med Sproget og Danmarks Priis i Bjovulfs-Drape, at Bedas Efterretning i dette Stykke maa være langt nøiagtigere end man kunde formode

Ved at nævne Bjovulfs-Drapen, det angelsaxiske Heltedigt, der i Middelalderen forgiæves spørger om sin Mage, har vi i Grunden allerede sagt, hvad der udmærker de høinordiske Søhaner fra alle de Folk, der som Landkrabber kom ind i Romerriget: at de nemlig holdt paa Modersmaalet og lod det ikke, som Gotherne, beroe med et svagt Forsøg paa at føre det i Pennen, men skabte giennem fire Aarhundreder en ny Literatur, der vel ikke, i og for sig selv, taaler Sammenligning med den græske, men blev Moder til Sønner og Døttre: den Engelske, den Tydske og Nordens Trillinger, der samlede danne en Bogsamling, hvormed den Alexandrinske skulde have ondt ved at maale sig. Før vi imidlertid tale mere herom, maae vi nødvendig melde Christendommens Indførelse paa Øen; thi vilde man end frakiende den al Moderret til den nyfødte Havdronning, var Kirken dog her aabenbar den store Jordemoder og Fostermoder, uden hvem hun enten var blevet kvalt i Fødselen eller vanskabt i Svøbet.

Efter Bedas Sigende var nu Christendommen indført i Britannien under Mark Aurel, men i Bedas Tid tænkte man sig en Folkedaab som et Øiebliks Sag, og det veed vi dog, den ingenlunde var i det andet Aarhundrede, saa, skiøndt Christendommen godt endnu tidligere kan have naaet Britannien,

har det dog først været under Konstantin, selv udentvivl født i York, at den blev almindelig antaget, og det endda sagtens kun mellem de egenlige Britter og deres Frænder i Irland. Det Eneste, den gamle Kirkehistorie melder om det brittiske Sogn er i alt Fald, at der kom Pelagius fra, som i Begyndelse af det femte Aarhundrede giorde Opstyr med sine Lovtaler over den fordærvede Menneskenatur og dens eget Storværk i Salighedens Sag. Dette synes vel at danne en synderlig Modsætning til Bangormunkens Straffeprækеn, men det er dog i Grunden ganske rimeligt, at hvor man søger Vindruer paa Tjørne og Figen paa Tidsler, der finder man mindst af begge Dele. Paa den anden Side er det ogsaa ganske i sin Orden, at Britterne, hos hvem Pelagius skal have fundet meget Bifald, ingen Uleilighed gjorde sig med Angelsaxernes Omvendelse; thi deels troer man selv ikke synderlig paa Frelseren, naar man tvivler om, hvorvidt man trænger til ham, og deels er aabenbar Menneskenaturens Fald og Opreisning Sjælen i den mosaisk-christelige Anskuelse, saa naar man tager dem bort, slaaer man den ihjel, og det gaaer naturligviis med Christendommen som med alt hvad der drager Aande, at efter Døden forplanter den sig ikke. Om da ogsaa Britterne, for, om muligt, at indpræke deres Fiender den „Sagtmodighed og Ydmyghed af Hjertet", de selv fattedes, vilde stræbt paa deres Viis at christne Angelsaxerne, vilde det dog neppe lykkedes; thi verdslig Fordeel kan den Stærkere jo aldrig vente af den Svageres Tro, og hvem der var saa levende inde i Asa-Dramet og Valhals-Mytherne, som vi maae tænke os Angelsaxerne, kunde umuelig finde noget tiltrækkende i en pelagiansk Christendom, der maatte synes dem en kraftløs

Skygge af deres egen nordiske Livsanskuelse, der drev dem som Odins Slægt til daadfuld Kamp for Udødeligheden.

Efter Midten af det sjette Aarhundrede aabnede der sig imidlertid Udsigt for Evangeliets Prædikanter til at faae Ørenlyd hos Angelsaxerne; thi Kong Ædelbert i Kent, Ætmand af Hengst i fjerde Led, som herskede fra Havet til Humber, havde ægtet en frankisk Prindsesse og ved den Leilighed lovet at taale en christen Bisp og christelig Gudstjeneste hos sig. Til ham blev derfor ogsaa Augustin og hans Medhjelpere sendt, med Anbefaling fra Dronning Brynhild, og fik strax Lov til at giøre deres Bedste; men skiøndt Kongen selv og endeel af Folket lod sig døbe, saa Augustin kunde indvies til den første Ærkebisp i Canterbury, tegnede det dog for vore Øine kun maadelig med Christendommens Udbredelse i disse Landemærker. Augustin var nemlig vel en from, men ingen høibegavet Mand, maatte bruge frankiske Tolke, og kunde slet ikke formaae Britterne enten til at døbe og holde Paaske efter den romerske Alterbog eller til at tage sig af Missionsværket, og han døde desuden snart, man regner samme Aar som Gregor den store (605), der ogsaa, skiøndt legemlig fraværende, var Sjælen i det Hele*).

Saasnart den gamle Ædelbert, meer end Jubelkonge, var hensovet (616), lod det ogsaa til, at Værket skulde reent gaaet overstyr, thi hans Søn, som ægtede sin Stifmoder, følte godt, det rimede sig ikke med Christendommen, og den ny Ærkebisp, der nu blev forladt af alle sine Medhjelpere, stod selv paa Springet at følge dem over Havet, saa, efter

*) Bedas Kirkehistorie I. 23—26. II. 2. 3.

hans eget Sigende, maatte St. Peder i Søvne pidske ham til at bie; men det hjalp dog ogsaa lidt paa Kongen, saa han forligede sig med Kirken, og da hans Søster Ædelburg blev gift med Kong Edvin i Northumberland, fandt Christendommen derved aabenbar sin rette angelsaxiske Virkekreds. Samme Edvin Elling, ogsaa en Vodanide, tilstod nemlig ikke blot Prindsessen og hendes Præster fri Religionsøvelse, men lovede ogsaa selv at lade sig døbe, naae man kunde overbevise ham og hans Raad om, at Christendommen var helligere og mere himmelsk end deres gamle Tro, hvad da nu blev Paulins Sag, der som Bisp fulgte Ædelburg og kunde ventelig Landets Sprog, da han alt havde opholdt sig der endeel Aar*).

Egenlig hører det nu vel til Kirkehistorien at fortælle, hvordan Christendommen fik Indpas i Northumberland, men da det i alle Henseender havde vigtige Følger og hører ingenlunde til Hverdagsbegivenhederne i Middelalderen, maae vi dog et Øieblik dvæle derved.

En Snigmorder, sendt fra Kong Kvikhelm i Vestsex, havde paa en hellig Paaskedag stræbt at røgte sit Nidingsærinde, og var kun forhindret deri ved Litle, en af Kong Edvins tro Mænd, der, da intet Skjold var ved Haanden, tog Stødet af med sit Bryst og offrede sit Liv for sin Drot. Næste Dag gjorde Dronning Ædelburg Barsel med en lille Pige, og hende tillod Edvin, der, trods sin Tjeners Troskab, var farlig saaret, at blive døbt, og lovede derhos, at vilde Christus skaffe ham Helbred og Seier over hans Avindsmand, vilde han ingen anden Gud dyrke. Da han nu kort

*) Bedas Kirkehistorie II. 5—7. 9.

derpaa baade kom sig, overvandt Kvikhelm og indtog Westsex, holdt han ogsaa op at dyrke Afguderne, men kunde dog endnu ikke bestemme eller bekvemme sig til den Ydmygelse, Daaben syntes ham at kræve, da det ventelig er faldet ham paa Sinde, hvad der lyder ved Daaben: uden I blive som Børn, komme I ingenlunde ind i Himmeriges Rige! Han sad imidlertid tit hele Timer uden at mæle et Ord, og overlagde med sig selv, hvilken Tro der var den bedste, og som han engang saaledes sad, gik Biskop Paulin hen til ham, lagde sin Haand paa hans Hoved og spurgte ham høitidelig, om han vidste, hvad det betød? Det slog Kongen, saa han sank i Knæ, thi for en halv Snees Aar siden, da han var landflygtig hos Kong Redvald i Ostangeln, vidste, at Redvald stod paa Nippet at udlevere ham til hans Avindsmand, og gad dog ikke længer frelse sig ved Flugten, da havde han en Nat det Syn, at der kom en himmelsk En til ham og spaaede ham Liv og Lykke med kronede Dage, men lagde saa Haanden paa hans Hoved og sagde: vil du være taknemmelig, saa tro den, der giør saaledes ved dig igien!

For sin Person var Kong Edvin nu fuldt og fast bestemt paa at lade sig døbe, men han sammenkaldte dog først sine Raadsherrer og Oldermænd, for at see, om ikke Nogen af dem vilde giøre ham Selskab, og ved denne Leilighed sagde En af dem: jo, Konge, kan den ny Lærdom give nogen vis Beskeed om Evigheden, da er den al Ære værd, thi Livet her i Verden seer ud for mine Øine, ligesom naar en Spurv flyver ind ad den ene Dør og ud ad den anden, giennem Hallen, hvor du sidder til Høibords med dine Stormænd og sidder lunt ved Baalet paa Arnen, mens det regner og sneer og stormer herude: Spurven har det godt nok, mens den

flyver igiennem, men det er kun et Øieblik, og ligesaadan gaaer det med os, som veed ikke, hvor vi kom fra og hvor vi skal hen. Dog, endnu mærkeligere var det, at Ypperstepræsten eller Hofgoden, Kæf, gav Asalæren det daarlige Lov, at jo mere han i den søgte Sandhed til Salighed og et evigt Liv, desmindre fandt han, og bød sig derfor til selv at være den Første, som vanhelligede det Tempel og Alter, han før havde været ivrigst i at ære og fredlyse. Som Hofgode maatte han hverken bære Vaaben eller ride paa andet end en Hoppe, men nu spændte han med Flid Sværd ved Lænd, og satte sig paa Kongens Stridshingst med et Spyd i Haanden, saa Folk tænkte han var gaaet fra Samlingen, til de saae, han reed lige til det store Offersted ikke langt fra York, som hed Godmundingham (Gudværn), stak Spydet til Helligdommen og bød sine Ledsagere rive den ned med samt hele Indhegningen*).

Næste Paaskedag (627) blev Kong Edvin døbt, med hele sit Raad og mange Andre, og saaledes stimlede Folket i den Egn sammen for at høre Guds Ord, at Paulin, den første Ærkebisp i York, da han var med Kongen og Dronningen paa deres Gaard Yeverin, ei kunde giøre andet i hele fem Uger end prædike og døbe, og det var ligedan paa den anden Kant af Riget, ved Catterick (i North Riding), hvor han døbte i Svalefloden**).

Saaledes greb da Anglerne i Northumberland Korset med Glæde i de samme Dage, som Mahomed reiste Banner imod det, og skiøndt Edvin snart (633) faldt ved Heathfield

*) Bedas Kirkehistorie II. 5. 9. 12—13.
**) Sammest. II. 14.

i et Slag mod Brittekongen Kedvalla og den hedenske Bodanide Vent (Penda) fra Mercia, og skiøndt Paulin flygtede med Enkedronningen Ædelburg hjem til Kent, saa tog dog Ingen af dem Northumberlands Christendom med sig; thi Jakob Degn, som blev tilbage, kunde baade præke og synge, og Pederskirken i York, som Edvin havde begyndt at bygge af Steen, fuldførte Sønnen af hans Medbeiler, Kong Osvald, som blev hans Eftermand og Northumberlands Helgen*). Vel faldt ogsaa Osvald for Vent Hedning, men Vent faldt igien for Osvalds Broder Osvig, i Midten af det syvende Aarhundrede var Christendommen indført overalt, og det er høist mærkeligt, hvad vi læse om Kong Kenvald i Vestsex, at skiøndt han havde en meget lærd Mand til Biskop i Dorchester (ved Oxford), blev han dog kied af det fremmede Kirkesprog, som han ikke forstod, og lod en Angelsaxer, ved Navn Ven (Wine), vie til Biskop i Winchester**). Vel er det nemlig en vanskelig Sag at finde dygtige Biskopper mellem Folk, der nys var Hedninger og end er raa, og den gode Ven, Kenvald greb i Blinde, var ikke af de Bedste, thi da han snart blev usaattes med sin egen Konge, kiøbte han Bispestolen i London af ham i Mercia; men Isen blev dog brudt, snart (644) fik Rochester en værdig Indfødt til Paulins Eftermand, og Hovedsagen for et Folk, der har nogen Aand, er det dog immer, at Modersmaalet holdes i Ære og bliver ved at være Aandens Talerør i Tempel saavelsom paa Thinge, og kun fordi Angelsaxerne følte det, blev de Middelalderens Vidunder. Allerede ved Mercias og Ostangelns

*) Bedas Kirkehistorie II. 14. 16. 20. III. 1. 6. 9—13.
**) Sammest. III. 7. 21.

Daab finde vi næsten lutter engelske Prædikanter, og selv Canterbury begyndte at faae indfødte Ærkebisper, men de kunde ingen ret Myndighed vinde i de urolige Tider, saa det var i alle Maader en Lykke, at Wighard, som var sendt til Rom for at indvies, døde der (667) tilligemed sine ypperste Ledsagere. Derved fik nemlig England ikke blot en myndig, men en mesterlig Ærkebisp i den lærde Græker Theodor, Byesbarn med Apostelen Paulus, som tilligemed hans Høirehaand, Afrikaneren Adrian, holdt saaledes Skole paa Øen, at Beda forsikkrer, han havde selv kiendt Discipler af dem, hvoriblandt Biskop Tobias af Rochester, der kunde baade Latin og Græsk som deres Modersmaal. Med Rette siger derfor den angelsaxiske Historieskriver: det var de deiligste og de lyksaligste Dage, der oprandt, siden Angler giæstede Bretland; thi vi havde vældige christne Konger, for hvilke de Fremmede skjalv, Folket lyttede med Glæde til de nye Tidender om Himmerigs Herlighed, og hvem der havde Lyst til Lærdom, fandt hellige og snilde Mestere ved Haanden*). Det var heller ikke blot et Øieblik, Øen kunde fryde sig ved saadanne Mestere, thi Theodor virkede der i 21 Aar og Adrian i 39, saa det var i Bedas egen Tid (690 og 708), de Begge hensov**).

Dog, der fattes endnu eet Træk til at fuldende Maleriet af England i det syvende Aarhundrede, og det er Hovedskjaldene Kædmund i Northumberland og Oldhjelm (Aldhelm) i Vestsex, som ei blot slog Harpen engang til Fryd og Gammen, men er hos Angelsaxerne, hvad Homer og Hesiod

*) Bedas Kirkehistorie III. 20—22. IV. 1—2. V. 23.
**) Sammest. V. 8. 21.

var hos Grækerne: de himmelske Mundharper, hvis Tonestrøm blev for de følgende Slægter Skjaldskabens Kilde.

Indtaget af Fordom for „Classikerne", og vildfremmed for Nordens „Hjærne og Brage", som den lærde Verden hidtil har været, synes det maaskee endog latterligt at bruge saadanne Talemaader om et Par Rimsmede fra Middelalderen; men derfor er det dog lige vist, baade at det høie Harpeslag paa Anguløen i det syvende Aarhundrede beviser, der var Liv og Aand, trods mellem de Araber, som dengang fængslede Verdens Opmærksomhed, og derhos, at al den følgende Sang, der stiler høiere og stikker dybere end Arabernes, maa udledes ei fra dem, men fra den Aand, der var over Kædmund og Oldhjelm og fra det Evangelium, Angelsaxernes Prædikanter udbredte i den nordiske Halvverden.

Om Kædmund fortæller Beda, at han var en ringe Person i Verdens Øine, kunde ikke læse og havde, til han blev aldrende, ei engang lært en Vise, saa naar i et godt Lag Raden kom til ham at synge en, stod han op og gik sin Vei; men at saa en Nat, da den Skam igien var gaaet ham over, drømte han, der kom En til ham og sagde: Kædmund! syng mig en Vise! og da han blandt andet indvendte, han vidste ikke hvorom, da sagde den Anden: syng om „Skabelsen"! Da stemmede Kædmund op i Drømme og huskede grandt, da han vaagnede, hvordan det lød, satte endeel til i samme Tone og fortalte om Morgenen sin Oldermand det Hele. Nu var der dengang i Strynshalk (ved Whitby) en hellig Abbedisse af ovennævnte Kong Edvins Slægt, hvem Folk sædvanlig kaldte „Moder Hilde," og hende gik Oldermanden til med Kædmund og lod ham fortælle den

hele Begivenhed, hvorpaa Hilde sammenkaldte alle de Lærde i Egnen, som prøvede Kædmund, ved at fortælle ham en bibelsk Historie og lade ham sætte den paa Vers, og kom saa til den Slutning, at saavel Drømmen som Sangen kom fra Vorherre. Derpaa overtalte Moder Hilde Kædmund til at gaae i Kloster og satte Nogle til at lære ham Bibelhistorien, og alt hvad han lærte satte han saa deilig paa Vers, at hans egne Lærere gjorde sig en Fornøielse af at lytte til det og skrive op hvert Ord han sagde. Saaledes besang han, foruden Skabelsen og det øvrige Indhold af første Mosebog, Israels Udgang af Ægypten, Herrens Kiødspaatagelse, Lidelse og Himmelfart, den Helligaands Udgydelse, Apostlernes Prædiken, Dommedag, Helvedes Pine og Himmerigs Glæde, men om verdslige og forfængelige Ting hverken kunde eller vilde han synge*).

Denne mærkelige Tildragelse, som fandt Sted ved Bedas Fødselstid (thi Moder Hilde døde 680), er vel ingen Statsbegivenhed, men det er den nordiske Poesies Opstandelse i Christentøiet efter dens Begravelse i Daaben, som i alle Retninger var af saa store, uberegnelige Følger for Udviklingen i den nye Folkeverden, at den ingenlunde kan forbigaaes i den ny Skabelsesbog, som Middelalderens Historie er. Om derimod den saakaldte „Cædmons Paraphras" vi endnu har, er ægte eller uægte, det er selv i Boghistorien en Bisag, da Virkningen blev den samme, og her kan det kun bemærkes i Forbigaaende, at Tiden sikkert har levnet os Brudstykker af Kædmunds Høisang, skiøndt de,

*) Bedas Kirkehistorie IV. 24.

som Middelalderens Kæmper og Skjalde saa let, er kommet i meget slet Selskab.

Med Oldhjelms (Aldhelms) Sang veed vi ikke nær saa god Beskeed som med Kædmunds, thi vel giver Beda ham et godt Lov, som en meget lærd Mand, der gjorde prægtige latinske Vers, men taler ikke et Ord om hans angelsaxiske Skjaldeaare, og vi, som godt veed, hvor dybt de stive Latinere sædvanlig stikker i Poesien og Modersmaalet, maatte da paa fri Haand kun have meget ringe Tanker om Skjaldskaben hos den sprænglærde Bisskop i Sherborne*). Hjemmelsmanden for dens Ypperlighed: Vilhelm af Malmesbury fra det tolvte Aarhundrede, er ogsaa meget for ung til at overbevise os, saa naar vi ikke havde et gammelt angelsaxisk Heltedigt, der næsten nødvendig maatte giøre sin Forfatter navnkundig, kunde vi ikke synderlig ændse, hvad Vilhelm efter en vis Alfred melder, at Oldhjelm var som engelsk Digter aldeles mageløs, hvad enten det gjaldt om at sammensætte Kvad eller at synge og fremsige dem. Nu derimod, da vi i „Bjovulfs-Drapen" har et saadant Mesterstykke fra Middelalderen, maae vi nødvendig blive opmærksomme paa dette Vidnesbyrd, især, da der udtrykkelig tilføies, at der var et Kvad i Folkemunde, som almindelig tillagdes Oldhjelm, skiøndt Indholdet var Tant, saa det maatte undskyldes med Tidens Pinagtighed, som nødte den hellige Mand til at synge noget for den raa Almue, som den gad hørt, for efterhaanden at faae Ørenlyd til bedre Ting**). Denne Forklaring i Munkestil passer nemlig særdeles godt paa et

*) Bedas Kirkehistorie V. 18.
**) Vilhelm af Malmesbury i Bispekrønikens 5te Bog.

Kvad, der dreier sig om Grændel Trold, hans Moder, den Hex, og Ilddragen Stærkhjort, der rugede paa Oldtids Skatte, og saalænge vi derfor ikke veed nogen anden Mester for det høinordiske Heltedigt, faaer Oldhjelm tage sig Skylden paa og trøste sig ved, at meget, som Munke, selv i en god Mening, kaldte Tant, ei blot kan tækkes den raae Almue, men selv forbause og indtage den Lærde.

Oldhjelm døde, ligesom hans Lærer i Latinen, Abbed Adrian, i Begyndelsen af det ottende Aarhundrede (709), og nu saae man i Beda den Ærværdige, i Alkvin (Alcuin), men fremfor alt i Wilbrord, Winfred og deres troe Stalbrødre, hvor store Ting, der i Løn var udrugede og opelskede paa Øen; thi i Beda fik baade Kirken en nordisk Historieskriver og Vesterleden en ny Lærefader, hvis Navn gik med Priis giennem Middelalderen; Alkvin tog, som Karl den Stores Ven og Lærer, Deel i hans Udødelighed, og Evangeliets angelsaxiske Prædikanter indgiød Tydskland det evige Livs Haab, medens det lysende Exempel, Anglerne gav, paa en levende Opfattelse af Christendommen og en heldig Uddannelse af Modersmaalet, fik afgiørende Indflydelse baade paa Tydskland og det høie Norden.

Det gik for Resten i England da som nu, at det ei var nær saa vigtigt der som andensteds, hvad Kongerne hed eller hvad de vilde; thi Angelsaxerne vedblev ogsaa paa det Tørre at betragte dem, som djærve Vikinger betragte deres Høvding, ingenlunde som den, der skal kæmpe, tænke og handle for dem, men kun som Formand i Krig og mere venlig Raadgiver end streng Lovgiver i Fred. Selv følte de baade Drift og Mod og Styrke til at kæmpe og handle paa fri Haand og taalte derfor ikke synderlig fremmed Indblanding

enten af Præst eller Drot i deres daglige Liv og huslige Sysler, hvoraf Følgen vel blev et borgerligt Virvar, men en fri og levende Virksomhed til alle Sider, som Menneske-aanden forholdsviis maatte fryde sig ved. Uagtet derfor mange af Vodaniderne udmærkede sig deels ved drabelig at svinge Sværdet og deels ved ydmyg at ombytte Scepteret med Pilgrimstaven og Riddersalen med Munkeburet, er der dog, efter Edvin og Osvald i Northumberland, ingen Konge, der ret rager frem i sin Tid, før Kong Ælfred i Vestsex, og selv han synes langt mere at have gjort Opsigt som en Ædling, ved besynderlig Skæbne og sjeldne Egenskaber, end som en Overdrot, ved stor Indflydelse paa sin Omkreds. Det staaer rigtignok i alle vore Haandbøger, at hans Farfader, Egbert, der en Stund som Flygtning havde opholdt sig hos Karl den Store, var selv en stor Mand, som forenede alle de syv Riger og blev Englands første Stolkonge; men skiøndt den Snak er saa gammel som Vilhelm af Malmesbury, er det dog kun Snak; thi Saxekrøniken baade siger og viser, at Egbert kun var Overkonge, ligesom Edvin og Ædelbert fordum, og regner ham desaarsag for den ottende i sit Slags. At han og de følgende Konger i Vestsex havde færre indenlandske Medbeilere til Magten, laae da blot i den Omstændighed, at Vodaniderne for Resten omtrent uddøde med det ottende Aarhundrede, og de nordiske Vikinger, som netop fra Egberts Dage blev ved at husere ei blot paa Kysterne men trindt i Landet, bevidne bedst de saakaldte Stolkongers Afmagt.

Naar vi imidlertid huske, at Englands Planteskole for Christendom og folkelig Vidskab var den eneste i sit Slags og Vesterleden uundværlig, da afvinder den lange, kiedsommelige

Vikingefeide paa Øen os en egen Deeltagelse, thi det er aabenbar en Livssag for den nyskabte Verden, om de nordiske Hedninger ved denne Leilighed skal opsluge Christenheden eller indlemmes i den. Vel er vi ikke spændte paa Opløsningen, da den for længe siden har reddet Verden og æret Forsynet; men Kong Ælfred, hans Søn Edvard og Sønnesøn Ædelsteen (Athelstan), hvis Levnet og Bedrifter paa den afsides Ø ellers neppe vilde tildrage sig vor Opmærksomhed, blive dog, under disse Omstændigheder, som Christenhedens og Dannelsens Landeværger, universalhistoriske Personer. De sad nemlig paa Thronen i over to Menneskealdere (871—941), og i Ælfreds første Dage satte Hedningerne sig ikke blot ordenlig ned i Ostangeln og Northumberland, men huserede saaledes, at den lille Ø Athelney (i Sommersetshire) var engang alt hvad Ælfred eiede*); da derimod ved Ædelsteens Død hele Øen lige op til Skottehavet lystrede hans Scepter.

Om vi end kunne hitte Rede i alle Kong Ælfreds Tog mod Vikingerne, hvad dog allerede Vilhelm af Malmesbury fortvivlede om, vilde det vistnok ikke lønne Umagen, da de Blodbad for vore Øine allesammen ligne hinanden som to Draaber Vand; men i en Sum, tilligemed Edvards, eet idetmindste hvert Aar, er de godt værd at lægge Mærke til, som Forbud paa det store Hovedslag under Ædelsteen, hvorom der staaer i Kæmpevisen, at Mage til Birtingsbad var hverken seet eller spurgt paa Øen, siden Angler først giæstede Bretland.

---

*) Ælfreds Levnet af Asser og Saxekroniken under Aar 876.

Ædelsteen, som vilde raade ene, havde nemlig fordrevet Kong Olav (Anlaf) fra Northumberland og lagt sig ud med Konstantin Skottekonge, og de havde samlet alt hvad der sværmede om paa Havet, for at knuse ham, men han mødte dem ved Brunborough (Brunanburh) efter Henrik Huntingdons Sigende, i Mercia, og sloges med dem saalænge, til der laae fem Konger og syv Jarler paa Valpladsen, hvorpaa baade Olav og Konstantin hardtad folkebare tog Flugten med Skamme*).

Dette Slag stod omtrent 940, og det bedste Beviis paa, at hverken Skjalden eller Annalisterne har overdrevet Seiren, er, at vi i hele 40 Aar derefter næsten slet intet høre til Vikingerne, men see, at deres Høvdinger ei engang kan forsvare sig i Northumberland. Først i Slutningen af det tiende Aarhundrede, under den feige og lumpne Ædelred, bliver det Alvor igien, med Olav Tryggesen fra Norge og Sven Tveskiæg fra Danmark; men da tjener den angelsaxiske Thrones Fald netop til at befæste Christendommen og udbrede Dannelse i Norden.

Egenlig hører det vel nu til Kirkens og Skolens Historie at beskrive Anglernes Prædiken og boglige Konst; men deels nytter det aldrig at forudsætte som almindelig bekiendt, hvad hardtad Ingen veed, og deels kan vi i Middelalderen, da de nye Stater først ved Hjælp af Kirken og Skolen skulde skabes, aldrig uden Skade tabe disse af Syne.

At nu Ælfred (Alfred), der i fjortende Led nedstammede fra Vodaniden Kerdik, som først gjorde Landgang i Vestsex,

*) Saxekrøniken under Aar 938. Henrik Huntingdons Krønike V. (hos Savile) 353.

var paa en Maade Stifter af Høiskolen i Oxford og indkaldte, saavel fra Wales som fra Frankrig, alle de Lærde, han kunde opspørge, det kunde være smukt nok af ham, men vilde her ikke engang sige saameget som at Karl den Store indkaldte lærde Angelsaxer. Ved at stirre paa sligt kan man endogsaa let komme paa Vildspor, som om England i det niende Aarhundrede, langt fra at være Dannelsens Moderskiød, trængte til at skruphøvles af Vælskmænd og Franker; men vi skal see paa Modersmaalet, som dengang i Vesterleden havde slet ingen boglærde Dyrkere undtagen Angelsaxerne, og en enkelt Tydsker, som havde lært af dem. Det var, hvad Kædmund og Oldhjelm spaaede, og skiøndt de Lærde ikke godt kan lide, man siger, de med Modersmaalet ikke kan giøre andet end humpe efter, hvor Skjaldene paa Vinger har viist Vei, saa er det dog meget rimeligt, baade at de der flyve komme raskest afsted, og at Menigmand gider heller hørt paa dem der synge end paa dem der stave. Hvor man derfor nogensinde skal faae Bøger paa Modersmaalet, som er værd at læse, maa man, som vi læse om Kædmunds Lærere, først høre Sange, man faaer Lyst til at skrive op, og saadanne opskrevne Sange synes indtil Ælfreds Tid at have været de eneste angelsaxiske Bøger. Baade siger han det saa omtrent i Kongebrevet, han lod følge med Oversættelsen af Gregor den Stores Hyrdebog (Pastorale), og om ham selv læse vi, at til han var tolv Aar, havde han aldrig havt Bog i sin Haand, men da viste hans Moder Aasberg, Mundskiænken Aslak Ibdes Datter, ham og hans Brødre en angelsaxisk Versebog med et meget pænt Titelblad og sagde, at hvem af dem der først kunde lære den, maatte have den til Arv og Eie. Da ledte Ælfred sig selv

en Skolemester op og slugte snart Bogen, da han var godt vant til at lære Vers udenad, og den Slags Læsning stræbte han ogsaa siden at faae almindelig udbredt*). Det er Vælskmanden Asser, indkaldt af Ælfred og gjort til Bisköp i Sherborne, vi maae takke for denne Oplysning, og da han ovenikiøbet skrev paa Latin, har han naturligviis ikke sagt os, hvad det var for et Kvad, Ælfred lærte at læse af, medens hele Talen viser, der har været endeel at vælge imellem; men vi, hvem Tiden kun har levnet eet, som en letnem tolvaars Dreng kunde lære med Fornøielse og faae Lyst til at læse af, vi maae nødvendig tænke paa Bjovulfs-Drapen, der idetmindste giør os Sagen meget forklarlig. At dette Heltedigt, skiøndt det først i nærværende Aarhundrede har begyndt paany at komme for Lyset**), dog maa være ældre end Ælfred, skiønner man let af indvortes Grunde, og en nordisk Historieskriver maa nødvendig gribe Leiligheden til paa det Varmeste at anbefale et Digts Læsning, der endnu kun er lidt bekiendt og er dog ikke blot i historisk Henseende Guld værdt, men bliver, ligesom de homeriske Digte, beslægtede Naturer kiærere, jo tiere det læses, og burde derfor være alle disse ligesaa bekiendt fra Barnsbeen, som hine var de gamle Græker. Man finder nemlig her ikke blot lutter høinordiske Oldsagn, men en lyslevende Skildring af Nordens Aand i sine bedste Klæder: som den danske Landsfader Hrodgar (Roe), Gothekæmpen Bjovulf og hans fuldtro Ven, den unge Viglaf, der bogstavelig gaaer i Ilden for ham, og det altsammen i en trohjertig, men kort og

*) Ælfreds Levnet af Asser 4. 15. 17. 69—71.
**) Udkommet i Kiøbenhavn først 1815 og sidst 1861.

syndig Stil, og uden mindste Stænk af den Uhøviskhed, der vanhælder næsten alle verdslige Digte fra Middelalderen, undtagen Angelsaxernes. At Svinkerne (Episoderne), skiøndt i sig selv deilige, falde vel meget i det Dunkle og slaaes lidt klodset, lader os nok føle, at Gother var ikke Grækker, men vi giør vel i at huske, at vi er heller ikke Grækker, fordi vi kan læse deres Vers, og at vi ingenlunde nærme os dem ved at banlyse vore Fædres Aand og lade haant om hans Kæmpeskridt!

Hvormeget nu Ælfred end yndede Versebøgerne, følte han dog, der vilde mere til, naar Boglæsning ret skulde giøre Gavn, og han greb da til det sædvanlige Raad at oversætte fra Latin, hvad vist nok er Peer Gantes Gienvei til et godt Bogsprog; men havde selv Kæmpen Beda ikke vovet at skrive sin Historie paa Modersmaalet, da kunde Ælfred og hans Medhjælpere, som var lidt svage i Aanden, umuelig komme videre end til at oversætte den taalelig. Det gjorde de da, og oversatte tillige Gregor den Stores Hyrdebog og Samtaler, Orosii Kirkeværn og Boethii Trøstegrunde*), som endnu altsammen er til, saa vi kan see, baade hvad de mægtede og hvordan de bar dem ad. Hvormegen Deel nu Kongen, som øiensynlig var Sjælen i det Hele, selv har taget i Arbeidet, er et unyttigt Spørgsmaal; men da man sædvanlig tilskriver ham det altsammen, bør det anmærkes, at Asser, langt fra at hjemle det, tvertimod vidner, at Ælfred først mod Enden af sin Løbebane lærte at læse lidt Latin, og melder udtrykkelig, at Gregors Samtaler

*) Ælfreds Levnet af Asser. 46. 55. Vilhelm af Malmesbury (hos Savile) 45.

blev oversat af Biskop Werfred i Worcester, som altsaa formodenlig i det hele har gjort Broderparten. Hvad imidlertid Ælfred, der bestandig havde fine Lærde om sig til at læse og udtyde de latinske Bøger for ham, med sin Styrke i Modersmaalet sikkert har bidraget, er mangt et godt Udtryk, som de Lærde maae lede om, og Versene i Boethius, der paa et Haar ligne ham, som, uden selv at være Skjald, kunde mange gode Rim fra Barnsbeen.

Hvormeget nu denne Skat af Oversættelse siden voxte, veed vi saameget mindre, som baade meget er forgaaet og endeel kan endnu ligge skjult; men de fire Evangelier, mange Brudstykker af det gamle Testamente og andre baade gudelige og verdslige Bøger vise noksom, man i det tiende Aarhundrede har fortsat Værket, medens det endnu er tvivlsomt, hvormeget der af den store Prædikensamling er blot Oversættelse, da den med saameget andet, til stor Skam for det rige England og stor Skade for det lærde Væsen, henligger utrykt*).

Dog, hvor mærkelige end disse Oversættelser er i deres Tid, og hvormeget de end maae have bidraget til at forsinke og formilde den fransk-latinske Uvætte, maae vi over dem dog ingenlunde glemme det aldeles originale Forsøg paa Modersmaalet, som Saxekrøniken er; thi vel er den smagløs, men løierlig og lærerig, altsaa ingenlunde, hvad den har Skikkelse af, en tør Aarbog. Enten har den oprindelig været skrevet paa Vers, som man siden, saavidt man nænte, har kalfatret, eller, hvad omtrent løber ud paa det Samme, den er skrevet efter Riim, man stræbte at opløse til Prosa.

---

*) Ved Udgivelsen af »The Homilies of the Anglosaxon Church« (1844—46) er dog nu det store Savn tildeels afhjulpet.

For det Første taler de hele Riim, som det over Slaget ved Brunborough og det langhalede over Kong Edgar*), men det Andet synes rimeligere, naar man betragter de poetiske Talemaader, som komme hovedkulds ind uden al Rimelighed**), og man faaer da vel lade Tingen staae ved sit Værd, hvad man saameget desbedre kan, som Gaaden er langt mere værd end dens Opløsning. Gaaden selv lærer os nemlig, iblandt andet, at skiøndt Aanden var bleven svag, havde den dog ikke forladt Angelsaxerne; thi Kvadet om Brunboroughslaget er en god Kæmpevise til alle Tider, og Brudstykket om den varme Dag ved Maldon (i Essex), hvor den tappre Høvding Birthnoth faldt, er endnu ypperligt for sin Tid, da man maa huske, det var Kong Ædelreds Dage***).

Fastlandet maatte have været et reent Barbari, hvis man der desuagtet kun havde lagt Mærke til det meget Guld og Sølv, de paa den affides Ø havde at rutte med, og som Vikingstogene klarlig vise, man vidste at skatte; men vi giør vel i ikke at oversee denne Deel af Englands Rigdom, som, efter de mange tusinde Pund, man i Ædelreds Dage udredte som Danegiæld, maa omtrent have staaet i samme Forhold til Fastlandets som nu. Naar der nemlig findes en saadan Rigdom, hvor man hverken kan grave Guldet op af Jorden eller, som i Romerriget, udpine det af Millioner, vidner den om en langt høiere Grad af borgerlig Frihed, Fred og Vinskibelighed, end man lettelig tænker sig i det niende og tiende Aarhundrede, fordi man stirrer sig blind

*) Saxekrøniken Aar 938 og 975.
**) Sammest. Aar 1003 og 1006.
***) Sammest. Aar 993. Birthnoths Riim i Müllers angelsaxiske Læsebog.

paa Frankrig og Italien. At man imidlertid i det tiende Aarhundrede ogsaa begyndte at faae Øinene op for Underværksøen, hvor der, som ved et Trylleri, af et hardtad ukiendeligt Frø var oppoxet et Træ, hvori „Himmelens Fugle gjorde Rede," og hvis Grene strakte sig baade over Floden og Havet, det see vi blandt andet paa Beilerne til Kong Ædelsteens Søstre; thi en af dem var Hugo den Store, Stamfader til alle de følgende franske Konger, og en anden var Keiser Otto den Store, der altsaa følte, ligesom vi, at Saxer og Angelsaxer bør historisk forbindes.

Ved denne Leilighed fortæller Vilhelm fra Malmesbury (i det tolvte Aarhundrede), at Hugo, blandt mange andre kostbare Foræringer sendte Ædelsteen baade Konstantin den Stores Sværd, og Landsen, Karl den Store svang mod Saracenerne*), og medens vi lade Ægtheden heraf staae ved sit Værd, bør vi ikke lade ubemærket, at det er passende Sindbilleder paa Angelsaxernes Storværk baade som Christendommens ypperste Udbredere i Middelalderen og som Arabernes rette Modstandere og Overmænd!

Hermed overlade vi Angelsaxerne til deres Skiæbne, som blev, efter et daadfuldt Liv at fængsles i de Dødes Rige og drikke af Lethe, saa de, fødte paany som Engelskmænd, ei gienkiendte dem selv, og har de end lidt Skam deraf, er Skaden dog forvindelig, naar man tænker, som Øboerne under begge Navne, at Liv og Frihed er ogsaa uden Stamtavler en herlig Sag og skulde kun nødig byttes bort for de Bedste.

---

*) Vilhelm af Malmesbury (hos Savile) 51.

Vil vi nu vide Grunden til Saxernes store Berømmelse, under Henrik Fuglefænger og de tre Ottoer i det tiende Aarhundrede, da maae vi lægge Mærke til, hvordan ved Sammes Begyndelse Sagerne stod i Tydskland, Frankrig og Italien, som fra Karl den Stores Dage aabenbar gjaldt for den store Skueplads i Vesterleden.

Hvor styg Karolingerne reves og sledes om Keiserkronen og det rige Arvegods, er saameget mindre værdt at see, som de Fleste af dem var Krystere og Skrællinger, og kun i Forbigaaende kan vi lægge Mærke til, at efter Slaget ved Fontenay (841), hvori de alle fik en banket Trøie, var det først, Ludvig den Frommes ugudelige Sønner fandt dem i, at der blev tre Riger af eet, men holdt sig dog en Valplads aaben, der laae bekvemt for dem alle, ved hverken at regne Lothringen og Elsas, Schweits og Nederlandene til Tydskland eller Frankrig, men til Italien, som laae fra Haanden.

Hvad derimod fortjener al Opmærksomhed, er den øiensynlige Fare, Christenheden paa Fastlandet endnu mere end paa Angulsøen stod for at opsluges af Fienden, som her var firdobbelt; thi foruden de nordiske Vikinger (Normannerne), der ikke blot sværmede paa Strandbredden, men løb ind i alle Floder som gode Havne, havde man baade Araber, Slaver og Ungarer at drages med, og Modstanden, de fandt, var længe ubetydelig. Vel blev den sidste vaabenføre Karoling, Kong Arnulf i Tydskland navnkundig af en stor Seier over Normannerne ved Løwen*), men da han ei kunde hamle op med Slaverne i Mæhren, skaffede han Riget en ny Fiende paa Halsen, ved at kalde Ungarerne til Hjælp,

*) Sigbert fra Gemblours Aar 895.

som var et nyt Hunnefolk, der under Navn af Madscharer havde slaaet Leir ved Atles Grav*), og vilde sagtens ogsaa uden Arnulfs Vink snart fundet Veien til Tydskland.

Under disse Omstændigheder var det, at Tydskerne valgte Hertug Henrik af Saxen, med Tilnavn Fuglefænger, til deres Konge (919), og sin Dygtighed paa Valpladsen havde han beviist, thi da den forrige Konge, Konrad af Franken, hvem han var for kry, skikkede en Krigshær ud for at spæge ham, anrettede han et saadant Blodbad paa den, at Rimsmeden sagde i sin Vise, der var knap Rum i Helvede til dem**).

Denne Kong Henrik skal paa Modersside have nedstammet fra den Vittekind, der gav Karl den Store saameget at bestille, men det er baade langt vissere og vigtigere, at han var en ægte Saxer, og her var da Stedet til at sige lidt om denne mærkelige Folkestammes Oldtid, naar vi vidste noget, men nu maae vi nøies med at melde, at vor ældste Hjemmelsmand, Vittekind fra Korvei, som var en dygtig Karl og skrev i det tiende Aarhundrede, vidste saagodtsom slet intet derom. Vi seer imidlertid, det har været et almindeligt Folkesagn, at de var kommet fra Norden og landede først i Hadeln (ved Kuxhaven), hvor Thüringerne dengang herskede, og udbredte sig siden i de tre bekiendte Grene: Vestphaler, Engrer og Ostphaler, hvorved vi kun, med Albert Kranz, maae anmærke, at de mange Sagn hos Saxo om Krigene mellem Danske og Saxer bevise, de har været Naboer fra Arildstid. Ved Thüringerrigets Indtagelse

*) Lodbrands (Luitprands) Verdenskrønike.
**) Vittekinds Saxekrønike 1ste Bog.

gjorde Saxerne naturligviis fælles Sag med Frankerne og skal derfor have faaet det Landstrøg ved Unstrut, hvor Scheidingen ligger, men de kunde naturligviis ikke forliges med deres Bundsforvandte om Byttets Deling, endsige finde sig i at være Frankerne underdanige. Heraf reiste sig en langvarig Feide, hvoraf vi dog kun kiende lidt til Slutningen under Karl den Store, som ikke blot huggede dem ned for Fode, men bortførte mange Tusinde af dem, som han spredte omkring i Frankrig og Tydskland.

Naar vi nu seer, at Saxerne, uagtet denne Aareladning lige til Hjerteblodet, dog hundrede Aar efter Karls Død var Tydsklands eneste men velgrundede Haab, da kan vi ikke tvivle om, de jo i Mellemtiden maae have faaet en god Hjertestyrkning, og det maa have været Christendommen, skiøndt det er vanskeligt at forstaae, hvordan selv den bedste Sæd kunde voxe i Furer af Frankernes Plov, da den gik bedst ved Weser og Elben. Der er nemlig giennem de følgende Aarhundrede saa gyldige Vidnesbyrd om, at Christendommen slog dybe Rødder i Morten Luthers Fædernelland, at Kiendsgierningen er uomtvistelig, og Gaadens Opløsning maae vi da ikke søge i den Øxe, der omhuggede Irmensul paa Eresburg, eller i den Nøddaab med Kniven paa Struben, der umuelig kunde føde andet end Had til Troen, men især hos de fromme Munke i Fuldaklosteret, Winfreds Yndlingssted og Stiftelse, som baade før og siden utrættelig forkyndte det store Evangelium. De fleste af disse var formodenlig Winfreds Landsmænd, altsaa Angelsaxer, og det var i alt Fald Wilhad, som blev den første Bisp i Bremen og prædikede Ordet saa ivrig i Karl den Stores Dage, at man har kaldt ham Saxernes Apostel. Hvor ganske

anderledes Evangeliet har lydt fra hans og hans Medhjælperes Læber end fra de frankiske Bispers og Høvdingers, derpaa har vi slaaende Beviser baade i „den saxiske Messiade“ (Der Heiland) fra det tiende Aarhundrede og i Alkvins Breve, thi uagtet han, baade som Hofmand og Bogorm, maatte betragte Sagen endeel anderledes end Martyrerne, tordner han dog baade mod Tvangen og Tienden, som den keiserlige Præken dreiede sig om. Huske maae vi imidlertid ogsaa, at hvor man anraabte Thor, som Midgaardsormens Banemand, og kæmpede for Valhal, der maatte den vidunderlig hjemlede Historie om Jesus Christus, der knuste Slangens Hoved og skabte et nyt Paradis til sine Troende, nødvendig finde Indgang, og at Saxerne dyrkede Nordens Guder, det er sikkert nok. Vel har i den nyere Tid endeel Tydskere gjort en saxisk Overgud af Blokken Irmensul (ret egenlig ex trunco Minervam); men naar man kan lidt Angelsaxisk, seer man strax, at Navnet virkelig, som Adam af Bremen melder, betyder „Verdensstøtten“ (universalis columna), og naar man er lidt hjemme i Edda, gienkiender man snart det fælles Stamtræ, Asken Ygdrasil deri. Om for Resten denne mærkelige Blok har staaet ved Merseburg, ved Pyrmont, eller kanskee paa Bloksbjerg, og om man engang virkelig fandt den begravet ved Korvei og lod den staae op i Hildesheim, kan være os ligegyldigt; men dette ny Korvei ved Weseren, tæt ved Hoxter, blev ganske rigtig Christendommens Støtte i disse Landemærker. Dette mærkelige Kloster, en Aflægger af det frankiske Korvei i Picardiet, blev nemlig allerede stiftet under Keiser Ludvig den Fromme (822), og medens de

senere Munke udledte dets velsignede Virkninger af St. Viti Levninger, som man snart var saa lykkelig at overkomme, melde de dog ogsaa, at Klosterets første Indbyggere mest var bortførte Saxer, opdragne i det gamle Korvei, hvad vel tør have gjort det Meste. En af disse, Ansgar (Æsger), skal vi siden nærmere omtale, som Nordens Apostel, men vi maae dog allerede her lægge vel Mærke til ham; thi han var ikke blot Skolemester og Prædikant i det ny Korvei, men blev ogsaa den første Ærkebisp i Bremen, og maa da, som det christelige Vidunder, han var i sin Tid, netop i disse Egne have virket uberegnelig.

Samtidig med Ansgar var Henrik Fuglefængers Farfader Lodulf (Ludolph), den første af Slægten, som kaldtes Hertug*), og allerede hans Søn, Otto, skal have været Thronen nærmest, da Karolingerne uddøde**), men dog nævner Ingen hans Bedrift. Hans Søn Henrik derimod slog sig, som sagt, til Ridder paa Konrad af Franken og skal, efter Sigende, hvve skabt baade Ridderstanden og Borgerskabet i Tydskland, og skiøndt man nok seer, hans Bedrifter allerede i den næste Menneskealder har ligget besynderlig i Taage, er Lodbrand dog et gyldigt Vidne om, at han baade slog Ungarerne ved Merseburg og, hvad Italienerne end mere forundrede sig over, tæmmede Danskerne, som ansaaes for de Allerbalstyrigste***). Med Slaverne, som ikke blot laae ham nær i Brandenburg og Bøhmen, men bespændte ret egenlig Nordtydskland, har Henrik dog

*) Aarbøgerne af Sigbert fra Gemblours 860 og Ælfrik (Alberik) Munk 859.

**) Vittekinds Saxekrønike. Ælfriks Aarbog 912.

***) Lodbrands (Luitprands) Verdenskrønike II. 8—9. III. 13.

nok havt den meste Fortræd og det bedste Held; nagtet de Laurbær, Otto den Store høstede ogsaa hos dem, unægtelig bevise, hans Fader havde levnet ham endeel; og at bringe de frankiske, bayerske og svabiske Hoveder under een Hat med de saxiske, hvad Henrik ogsaa ærlig prøvede paa, det var en fortvivlet Opgave, som Tiden har viist, der vilde ikke blot ét Aarhundrede, men idetmindste et heelt Aartusinde til at løse. Det var ogsaa allerede store Ting, da Tydskland laae sønderslidt, skatskyldigt til Ungarerne, aabent for enhver Fiende og oversvømmet af Slaver, hvis Troesbekiendelse, siger Ditmer fra Merseburg, var, at Folk døde som Fæ og maatte altsaa leve derefter, dog saavidt at frede, befæste og forbinde Riget, at hvad der i Grunden duede fik Lov til at voxe og Leilighed til at udvikle sine Kræfter. At denne Roes tilkommer Henrik, er aabenbart, og skiøndt vi vel maae studse over det Slør, der alt hos Vittekind i det tiende og Ditmer i Begyndelsen af det ellevte Aarhundrede, hviler over hans Bedrifter, lader det sig dog let forklare deraf, at deres Kilder aabenbar var Kæmpeviser, og vi bør ikke oversee, at netop de var Henriks bedste Eftermæle, som levende Beviser paa, at han var en rigtig „Fuglefænger," som vidste at fremlokke Sangen paany i Saxlands Skove. Kun Skade, at man ingen af de Viser har giemt til os, men kun plyndret dem slet med eftergjorte romerske Fingre; thi saaledes er der nu slet intet mere tilbage af den Vise, Vittekind havde lært om Merseburgslaget end „den fede Hundesteg," Slaverne i Meissen beværtede deres ungerske Venner med, da de paa Giennemreisen bad om Hjælp mod den Stærkeste, som Slaver naturligviis altid holdt

med*). Vittekind anfører iøvrigt dette Slag som Henriks sidste Storværk, og da de fleste Aarbøger ogsaa nævne det ved 934, maa Munken i Korwei, som en Saxer, vel beholde Ret, skiøndt Lodbrand, som er ældst, aabenbar kalder det hans første Heltegierning, som han lod skuffende afskildre paa Væggen af sin Riddersal i Merseburg**).

Vi komme nu til Otto den Store, hvis Moder Mædhild (Mathilde) efter alle Beretninger nedstammede fra den gamle Saxehøvding Vittekind, og han blev ordenlig salvet og kronet i Aachen til Karl den Stores Eftermand (936), ved hvilken Leilighed Erkebiskop Hildebert af Maints rakte ham Sværdet med de Ord: fordriv du med dette alle Christenhedens Fiender, Barbarer og falske Christne, til Fred for Herrens Folk i hele Frankernes Rige! Ved denne Høitid gjorde ogsaa Hertugerne Oppvartning: Giselbert af Lothringen som Skaffer, Eberhard af Franken som Drost, Herman af Swaben som Mundskiænk og Arnulf af Bayern som Marsk; men hvor daarligt et Mærke det var paa Underdanighed, fik Otto snart at finde, thi han havde alt sit høie Mod og al sin Kongelykke nødig, for at dæmpe en Række af Oprør, som den frankiske Hertug Eberhard stod i Spidsen for, og hvori selv to af Ottos egne Brødre, Dankmar og Henrik, tog virksom Deel. Otto beviste imidlertid soleklart sin Odelsret til Riget; thi som en Helt bestod han sine Prøveaar, svang kun Sværdet paa Valpladsen, og stræbte for Resten med Ædelmodighed at overvinde sine Misundere. Derfor kronede Lykken ogsaa hans Bestræbelser med et

*) Vittekinds Saxekrønike 1ste Bog.
**) Lodbrands Verdenskrønike II. 8—9.

sjeldent Held, thi ikke alene faldt Eberhard og Giselbert, som havde forbundet sig imod ham, paa een Dag ved Andernach, saa at sige af dem selv, men ved utrættelig at giengiælde ondt med godt, samlede Otto saaledes gloende Kul paa sin Broder Henriks Hoved, at han omsider vandt en fuldtro Ven i ham*). For et Øieblik syntes da alt ved Midten af det tiende Aarhundrede Tydsklands store Gaade fortryllende løst; thi Henrik ægtede Arnulfs Datter og blev Hertug i Bayern, Ottos egen Søn med Ædelsteens Søster, Lodulf, som ægtede Hermans Datter, blev Hertug i Swaben, og Grev Konrad fra Worms, som havde stridt mandelig for Otto og ægtede hans Datter, blev Hertug i Franken og Lothringen, medens alle Slavefyrsterne, selv den kæphøie Hertug Boleslav i Bøhmen, fandt det aldeles umueligt at trodse Rigets samlede Styrke.

Med denne samlede Styrke, paa Saxerne nær, som maatte blive hjemme for at holde Slaverne Stangen, var det da ogsaa, Otto mødte Ungarerne paa Bredden af Lech, ei langt fra Augsburg, og holdt det berømte tredags Hovedslag, som skaffede Tydskland Fred for dets farligste Fiender. Lad nemlig end saa være, at det passer langt bedre i en Kæmpevise, end hvor vi finde det, i en Aarbog, at der af hele den ungerske Hær blev kun Syv tilbage, som, da de kom hjem, gjorde alle de Kværsiddende til Slaver og blev Stamfædre til hele den ungerske Adel**), saa er dog Kiendsgierningen, at de frygtelige Røverflokke, som endnu kort før

*) Vittekinds Saxekrønike 2den Bog. Lodbrands Verdenskrønike IV. 7—19.
**) Wlfrik Munks Aarbog 957.

Birtingsbadet ved Lech oversvømmede ei blot Tydskland, men selv Frankrig og Italien, siden aldelrs forsvinde af Historien, det bedste Beviis paa, at Seieren over Ungarerne ved Augsburg har endnu været mere afgiørende end den over deres Patriarker, Hunnerne, ved Chalons.

I dette Slag, derom er Alle enige, faldt Ottos Svigersøn, Hertug Konrad af Franken, efterat have kæmpet som en Løve og bidraget det meste til Seieren*), men naar endeel af Aarbøgerne give ham Skyld for selv at have skaffet Riget de frygtelige Giæster paa Halsen, da har de ikke mindste Medhold enten af Vittekind eller Ditmer, som her er vore eneste Hjemmelsmænd, og de har da ventelig forvexlet dette Ungarernes Hovedtog med et af deres tidligere Indbrud, som man almindelig gav Lodulf og hans Svoger Konrad Skyld for, under den sørgelige Feide, de førte med Kongen, der var Fader til den ene, Svigerfader til den anden og begges retmæssige Overherre.

Den rette Sammenhæng med dette unaturlige Sørgespil, der forbittrede Ottos Dage, vilde det i hans Levnetsbeskrivelse være fortjenstligt at oprede, men det lader sig neppe giøre, da de Gamle nok her stak endeel under Stol, og de Nye, der selv vil drage det frem, kun løbe med Limstangen, saa vi maae være glade ved, det ingen kiendelig Indflydelse havde paa Tingenes Gang i det Hele, undtagen maaskee hos Slaverne i Brandenburg og Pommern, der fik endeel saxiske Rømningsmænd af Lodulfs Parti til Hjælp mod deres Tugtemester Herman Billing**).

*) Vittekinds Saxekrønike 3die Bog. Ditmers 2den.
**) Vittekinds Saxekrønike 3die Bog. Ditmers 2den.

Efter Vittekinds Sigende reiste imidlertid saavel Lodulfs som Konrads Nag til Otto sig fra hans italienske Forbindelser, og vi maae finde det ganske rimeligt, at Lodulf, udnævnt til sin Faders Eftermand paa Thronen, saae skiævt til hans andet Giftermaal med Dronning Adelheid, der let kunde skaffe ham en farlig Medbeiler; men skiøndt det ogsaa kan være sandt nok, at Tydsklands Konger i det Hele ingenlunde spandt Silke ved deres italienske Tog, saa er disse dog aabenbar saa uundværlige Led i den store Kiæde, at vi, uden at bryde os det mindste om Lodulfs Suurmulen eller om alle de tydske Patrioters Rysten paa Hovedet, med stor Fornøielse maae følge Otto til Italien, som, trods al Forvirring og Fordærvelse, var den ny Verden uundværlig, og var Tydskernes Konge ligesaa, naar han vilde være Keiser.

Her vente vi nu med Rette god Oplysning af den samtidige „Levit i Pavia" (Levita Ticinensis), Lombarden Lodbrand, som tog sig paa at skrive sin Tids „Europæiske Historie", og det under gunstige Omstændigheder, thi Rom vedblev at være Vesterledens aandelige Middelpunkt, og ei blot havde Lodbrands Fader været i Konstantinopel, men han var der selv to Gange, som Sendebud først for Berengar og siden for Keiser Otto*). Det er imidlertid selv nuomstunder saa sjeldent at faae en god Udsigt over „Dagens Nyheder", at vore Fordringer til en Lombard i det tiende Aarhundrede, for at blive billige, maae være meget beskedne, da Vesterledens latinske Skribenter ei kunde være andet end Peblinger i Latinskolen, der, naar de, som Lodbrand, hændelsesviis lærte en Mundfuld Græsk, kun paa en

*) Lodbrands Verdenskrønike III. 5. V. 5. VI. 1.

latterlig Maade gjorde Vind dermed. Lodbrand skrev desuden ikke nær saameget for vor Skyld som for sin egen, eller, som han selv siger, for at betale baade Venner og Fiender sin Giæld*), og under de Omstændigheder lader man gierne ligelaa lidt Begivenhederne som Personerne skee Ret. Kun derfor, naar vi indsee, at det Slags personlige Bekiendtskab, vi giør med et godt Hoved og en lærd Mand fra Middelalderen, ved at læse hans trohjertige Fortælling om det mærkværdigste, han har hørt eller seet, giver os den bedste Oplysning, vi kan faae, om „hans Dage", kun da tilfredsstiller Lodbrand os med Rette, som en ikke uværdig Eftermand af Povel Varnefredsøn.

Vil vi nu have en nogenlunde tydelig Forestilling om Italien i det tiende Aarhundrede, da maae vi huske, at Latinere og Gother, Byzantiner og Lombarder laae hulter til bulter imellem hverandre, som „Jern og Leer", der umuelig kunde hænge sammen, og at denne Forvirring ingenlunde hævedes, men voxte under Karl den Stores og Frankernes Herskab. Skulde her findes mindste Eenhed, maatte den paa Kirkeveien udgaae fra Rom, saa naar Paverne var uduelige eller afmægtige, maatte alt opløses i en frygtelig Giæring, især da under Løbet af det niende Aarhundrede Saracenerne fra Spanien satte sig fast i Fraxinetum ved Aix, og de fra Afrika saavel paa Sicilien som i Nedreitalien. Sagtens er det nu vel et Æventyr, hvad man har fortalt om Pavinden Johanne, der, i Midten af det niende Aarhundrede skulde paa en egen Maade have beviist den romerske Kirkes Moderlighed; men Sagnet er dog gammelt,

---

*) Lodbrands Verdenskrønike III. i Fortalen.

og Kvinderegimentet i det tiende Aarhundrede, om hvis Virkelighed man ei kan tvivle, har sagtens begyndt midt i det niende, og var til langt mere Skam og Skade baade for Kirken og Staten, end om et Fruentimmer virkelig ved en Feiltagelse var blevet valgt til Pave. Vel har Papisterne i forrige Aarhundrede ogsaa stræbt at giøre Lodbrands Fortælling om Theodore og hendes smukke Døttre, disse slemme Kirkefruer og Pavemødre, mistænkt*), men det er, efter mange Aarhundreders eenstemmige Vidnesbyrd, meget for sildigt, da det her slet ikke giælder om lidt mere eller mindre, eller om, enten Fru Marozia, der gjorde sin Søn til Pave, havde ham med en Pave eller med en Anden. Sagen er blot den, at de kiødelige romerske Damer raadte for, hvem Christenheden skulde kalde sin aandelige Fader, og det er sikkert nok, men heller intet Under, thi ogsaa i Rom maatte Følelsen dog seire midt i Middelalderen, og den romerske Følelse var nu engang ikke bedre, saa det er kun underligt, at den ei blev Pavemagtens Grav.

Under disse Omstændigheder var Rom og Pavestolen naturligviis ingen Foreningspunkt, men tvertimod et Tvistens Æble mere mellem Italiens Matadorer, og af disse var det først Hertug Guido af Spolet og Berengar af Friuli, der, efter Karl den Tykkes Død sloges om den lombardiske og, hvad dermed syntes nøie forbundet, den keiserlige Krone. Guido døde først (894), men det nyttede ikke hans Medbeiler stort, da Italienerne altid, som Lodbrand anmærker, helst tjente to Herrer**), og det var des-

*) Lodbrands Verdenskrønike II. 13. III. 12.
**) Sammest. I. 6. 10.

uden ikke blot i Rom, Damerne nu fandt baade Drift og Held til at herske; thi Markgrev Adelbert af Toskana havde en Birthe til Gemalinde, som enten vilde giøre en Konge eller en Æsel af ham, og deres Datter Irmingerd, hvem engang hele Italien tilbad, fandt ogsaa det var født at hyldes*). Sit Forhold til de herskende Damer var det da aabenbar Grev Hugo af Provence kunde takke for den Lykke, næsten i tyve Aar (926—46) at bære Italiens Krone; thi denne store Tilbeder af det smukke Kiøn, der endog kaldte sine Friller op efter Roms Gudinder, var ovennævnte Fru Birthes Søn af første Ægteskab, og giftede sig blandt andet med Fru Marozia i Rom, skiøndt hun var Enke efter hans Halvbroder, Markgreven i Toskana**).

Samme Kong Hugo, hvem Lodbrand i sine Drengeaar selv tit havde sunget for, var vel, endogsaa efter hans fordeelagtigste Skildring, neppe værd at besynge, men han gjorde i sin Tid dog temmelig Opsigt, saa ikke blot Henrik Fuglefænger, men selv de byzantinske Keisere, fandt deres Regning ved at leve i god Forstaaelse med ham***). I den Anledning gik først Lodbrands egen Fader og siden hans Stiffader som Kronbud for ham til Konstantinopel, og det skaffede os ikke blot en af vore bedste Krøniker fra Middelalderen, men er, som en Fornyelse af Samkvemmet mellem Østen og Vesten, af uberegnelig Vigtighed. Saa usel derfor end Tilstanden, ogsaa efter Lodbrands Beskrivelse, var i Maglegaard, saa er dog den Opmærksomhed, Keiserne og Skriverne

*) Lodbrands Verdenskrønike I. 10—11. II. 10—15. III. 2.
**) Sammest. II. 10. III. 3. 12. IV. 6.
***) Sammest. III. 5.

der skiænke Vesterleden, os en sikker Maalestok for den ny Verdens Udvikling af Barbariet, og i denne Henseende har Kong Hugo en høi Stjerne, thi han nævnes ikke blot af Byzantinerne, som kalde ham Frankekongen, men en Keiser tog til Takke med hans Frilledatter til Gemalinde og sendte ham en Flaade med den græske Ild til Hjælp mod Saracenerne i Fraxinetum, som han dog, for sine Aarsagers Skyld, ikke nænte at giøre nær al den Skade, han kunde*). Hvor nødig derfor end Italienerne vilde tjene een Herre, maatte de dog til en Tid finde sig i at tjene Kong Hugo alene, som endda ikke var af de Naadigste, og kun Rom gik Ram forbi, ikke fordi Paven var bleven bedre, thi det var netop Marozias Søn, men fordi hans Broder Alberik var sin Stiffader for snu og fik immer Forstærkning af de Misfornøiede**).

Hvor godt imidlertid Kong Hugo end forstod at skille sig ved dem, han tænkte kunde giøre ham Rangen stridig, undslap dog Markgrev Berengar af Ivrea, en Dattersøn af sin kongelige Navner, og en Stiffsøn af den forgudede Irmingerd, og fandt et sikkert Tilflugtssted hos Keiser Otto den Store, hvorover Lodbrand er meget vred og river især Fuglebjerget (Vogelberg) slemt ned, fordi Berengars Kone, Villa, høifrugtsommelig, slap over det tilfods midt om Vinteren, da det dog ellers selv om Sommeren er svart at overfare***). Denne Vrede kan vi imidlertid slet ikke dele med ham, men maae tvertimod finde, det var smukt gjort af

*) Lodbrands Verdenskrønike V. 5. 7. 9. Kedren. Zonaras XV. 21.
**) Lodbrands Verdenskrønike III. 12. IV. 1. V. 1.
***) Sammest. IV. 4. V. 2—4.

Bjerget, om det tog Parti for Fruen i Flugten mod Italiens Tyran, om end Tiden senere har viist, hun slægtede sin kiære Farbroder kun altfor meget paa. Forgiæves bød Hugo Keiser Otto mange Penge for sin Fiende, thi dertil svarede Saxeren, han vidste vel, man pleiede ikke at giøre sine Giæster i Penge, men heller at sætte noget til paa dem, saa de store Foræringer, Hugo desuagtet aarlig sendte Otto, gjorde, siger Lodbrand, i det Høieste, at han ikke saa let fandt Leilighed til at understøtte Berengar med Hjælpetropper*). Det behøvedes imidlertid ikke heller, thi Hugo blev efterhaanden saa forhadt hos Italienerne, at Berengar behøvede blot at vise sig, for at løftes til Skyerne som Fædernelandets Befrier, Guldalderens Fornyer, større selv end Karl den Store**). Berengar kom derfor ogsaa, da hans gode Ven Amadeus kom tilbage fra sin skielmske Pillegrimsfart til Rom med saa gode Tidender, og snart fandt Hugo det raadeligt at pakke sine uhyre Rigdomme sammen og gaae tilbage til Provence, men dog beholdt hans Søn Lothar, af Italienernes Naade og Barmhjertighed, Kongenavnet under Berengars Værgemaal***).

Hvor ilde nu denne Berengar, hvem Otto i Midten af Aarhundredet tog Magten fra, egenlig holdt Huus, maae vi lade usagt, da hans store Anklager, Lodbrand, som tillige var hans Haandskriver, deels lader det beroe med Skialdsord og deels giver ham det Vidnesbyrd, at saalænge Hugo og Lothar levede, bevarede han et godt Skin, saa da Lothar

*) Lodbrands Verdenskrønike V. 5.
**) Sammest. V. 8. 12. 14.
***) Sammest. V. 13—14.

først døde 950, har hans Tyranni i det mindste neppe faaet Tid til at komme ud af Ægget. Det eneste Beviis paa hans topmaalte Ondskab, der forelægges os, er, at da han vilde have et Sendebud til Konstantinopel for godt Kiøb, gik han til sin Haandskrivers Stiffader, som selv havde været der og var en meget rig Mand, og spurgte ham som en Lurendreier: hvormeget han vilde give til, at hans Stifsøn kunde lære Græsk? Da nu den rige Mand svarede: Halvdelen af mit Gods, tog Berengar ham paa Ordet og sagde: nei, Hundrededelen kan være nok, thi for det kan han gaae til Konstantinopel for mig, og, saa ypperlig som han har nemmet Latinen, lære Græsk i et Øieblik*).

Hvorvidt nu for Resten Berengar og Villa, som de skyldes for, har ladet Lothar forgive og mishandlet hans Enke, den skiønne Adelheid, maae vi lade staae ved sit Værd, da Ingen af de Ældste melder det første og Vittekind kun i meget ubestemte Udtryk det Sidste; men vist og vigtigt er det, at Adelheids Befrielse spillede en Rolle ved Ottos første italienske Tog, og at det var som hendes Gemal han gjorde Krav paa den lombardiske Krone.

Lægger man imidlertid sammen, hvad der om Adelheid findes i Søster Hrodvides latinske Værevers fra det tiende og i Cassino-Króniken fra det tolvte Aarhundrede, da faaer man en høist romantisk Fortælling, som i det væsenlige gierne kunde være sand og lyder paa, at Berengar havde ladet Adelheid indespærre, men at hun, ved en Bisskops Hjælp, slap ud giennem en underjordisk Gang, skjulte sig i Krat og Korn og naaede endelig Canossa, hvor Grev Azzo

*) Lobbrands Verdenskrønike V.

mandelig forsvarede hende mod Berengar, til hun fik gode Tidender fra Kong Otto, som dog maatte skydes med en Piil ind i det beleirede Slot*).

Saaledes begyndte da den lange Række af de tydske Kongers italienske Tog, og Otto den Store gjorde saadanne tre, hvoraf det første dreier sig om Dronning Adelheid, det andet om Keiserkroningen, og det tredie om Krig, Forlig og Svogerskab med Hoffet i Konstantinopel.

Til Keiser blev Otto kronet (962) af Marozias Sønnesøn, Octavian, der i sit sextende Aar havde besteget Pavestolen under Navn af Johannes den Tolvte. Da han skal have været den første Pave, der aflagde sit Døbenavn, kunde man snart tænke, det kom af, han skammede sig dog lidt ved sin Stamtavle, men da hans Levnet beviser det modsatte, og da det siden blev en fat Ret til den Dag i Dag, at Paven skulde skifte Navn, maa det vel have været en egen Hellighed, man deri søgte, skiøndt egenlig dog Ingen kan aflægge sit Døbenavn, uden derved at frasige sig Daab og Christendom. Ved denne Keiserkroning fik imidlertid de romerske Damer farlige Medbeilere til Kirkeregimentet i Tydsklands Konger, hvad allerede Johan den Tolvte fik at finde, thi da han blev ved at dandse efter sine Frillers Pibe, lod Keiser Otto ham ligefrem afsætte; og skiøndt de tydske Konger heller ikke var de bedste Pavemagere, viste dog Tiden, at den hellige Stol havde Gavn af at blive et Tvistens Æble, hvormed ei Kvinder og Børn kunde lege, og som ingen Usling kunde længe beholde.

*) Hrodvides Vers. Cassino=Kroniken I. 64. Vehse's Leben und Zeiten Otto's, i Slutningen af 1ste Bog.

Hidtil har vi kun seet paa Rom og Lombardiet, men Nedreitalien, hvor Lombarder, Byzantiner og Araber sloges om Magten og kappedes om at misbruge den, maa dog ligesaa lidt undgaae vor Opmærksomhed, som det undgik Keiser Ottos, da han først blev fast i Sadlen, og uden at paatage os det utaknemmelige Arbeide at pille Knuderne op, som alle Smaatyrannerne gjorde hinanden, maae vi dog pege paa dem.

Hertug Erik (Arichis) i Benevent, en Svigersøn af Desider, maatte vel falde til Føie for Karl den Store, men belavede sig dog paa Modstand ved at bygge Salerno til en stærk Fæstning, og hans Søn Grimvald vovede at byde Frankerne Brodden. Strax efter hans Død opløstes imidlertid Fyrstendømmet i Smaaherskaber, med Benevent, Salerno, Kapua o. s. v. til Hovedstæder, og Medbeilerne kaldte Saracener fra Afrika og Spanien til Hjælp, som imidlertid saaledes hjalp dem Alle af Asken i Ilden, at de selv maatte anraabe Frankernes Bistand. En af Karolingerne, Keiser Ludvig den Anden, kuede ogsaa for et Øieblik Saracenerne og indtog selv deres Hovedsæde Bari, men snart myldrede de frem igien, hærgede Landet og afbrændte blandt andet (884) Klosteret paa Monte Cassino*). Neapel, Amalfi og andre Søstæder kaldte vel den byzantinske Keiser Herre, men gjorde dog kun hvad de selv vilde, og Biskop Athanasius i Neapel holdt ved Slutningen af Aarhundredet slet ikke Venskab med nogen, uden med de Vantroe, der gjorde sig en Fornøielse af at plage alle hans Naboer**). Det makedoniske Keiser-

*) Benevents Krønike af Erkembert.
**) Sammest. Cassino-Krøniken I. 42.

huus, som med Basil havde besteget Thronen i Byzants (867), var imidlertid ikke slet saa dorsk og daadløst, som de nærmeste Forgængere, saa engang indtog deres Hær endog Benevent, og siden (915) gjorde den fælles Sag med Fyrsterne baade der og i Salerno mod Saracenerne ved Garigliano, saa baade de, og deres Hjælpere, Hertugerne af Neapel og Gaeta, maatte pibe Olie*). Sjælen i dette Forbund var ellers Arnulf og hans Søn Landulf, der nedstammede fra en urolig men stridbar Greveslægt i Kapua og var nu tillige Fyrster af Benevent, og skiøndt Ungarerne ei heller forskaanede disse Egne, var Glæden, de fik af Byttet de gjorde, dog kun stakket, thi da Folket reiste sig imod dem (934), maatte de, der ei faldt, lade Byttet fare og flygte med Skamme**).

Dette er den sidste Begivenhed, vi spørge fra disse Egne, til Keiser Otto giæstede dem, og paa det Lidet nær, Saracenerne end havde inde, maa da hele Nedreitalien betragtes som en byzantinsk Provinds, skiøndt Magten naturligviis var deelt mellem Fyrster og Statholdere, der ei levnede Keiseren stort mere end Skyggen af Herredømmet.

Saavidt man nu skiønner, var det først paa sin tredie Romerreise, Keiser Otto besøgte Landulf og hans Søn Pandulf Jernpande i Kapua og Benevent, blev hyldet saavel af dem som af Gisulf i Salerno, og holdt seierrig Slag med Saracenerne ved Gargano, men beleirede forgiæves Bari, som da var Sædet for den byzantinske Statholder i Apulien og Kalabrien***).

*) Cassino-Krøniken I. 52. 55.
**) Sammest. I. 58.
***) Sammest. II. 1—2. Vehse's Leben und Zeiten Otto's, 3die Bog.

Ved denne Leilighed gik der endeel Budskaber fra og til Konstantinopel, som deels handlede om Overherredømmet i Nedreitalien og Keisertitelen, og deels om Formælingen, Otto ønskede mellem sin Søn og Navner og en græsk Prindsesse, og et af disse, som Lodbrand var Hovedet for, har han beskrevet til stor Oplysning for os, skiøndt ikke saameget om Tilstanden i Konstantinopel, som om Øinene, hvormed kloge Folk fra Vesterleden betragtede den fint uddannede men vanskabte Verden.

Det makedoniske Huus, hvis Lovtalere kaldte dem Arsacider, havde vel endnu Ord for at sidde ved Roret, men staaet for Styret havde det kun under Basil og hans Søn Leo (867—911), og det synes at være en Naturlov, at ikke selv den kraftigste Slægt, i en forkiælet Tid, kan sidde paa en Throne i tredie Led, uden at henvisne. En saadan Vissenpind af en dygtig Stamme var i alt Fald Leos Søn Konstantin, bekiendt under Tilnavnet Porphyrogenet (keiserfødt), saa han trængte ikke blot til Formynder i sin Barndom, men alle sine 48 saakaldte Regjeringsaar (911—59). Selv fordrev han Tiden med at læse og skrive og foranstaltede desaarsag mange Udtog af „de Gamle,“ som vist nok ikke fremmede Læsningen af deres Værker, men har dog bevaret os Billinger af meget, der sagtens ellers vilde være reent forsvundet; thi i aandløse Tider læser man sjelden hele Værker uden „for at giøre Udtog af dem“, hvad man ret kan see paa den vanskabte Tusindbeen af en Bog (Myrobiblion), som den sprænglærde P h o t i o s, Patriark i Konstantinopel under Basil og Leo, har efterladt os. Saa nødig vi nemlig nu skulde miste hans mangfoldige Bogtitler med 280 smaa og store Udtog, maa man dog baade lee og græde

over saadan en Videnskabelighed og boglig Konst, hvis rette Navn er „Registrering og Vurdering i salig Aandens Stervbo", men hvis Efterligning nys har været saa almindelig, at vi har ikke noget at lade Byzantinerne høre.

Dog, dette kun i Forbigaaende, thi kun saaledes kan vi i Statshistorien ændse Photios, baade for hans „Bibliothek" og for hans Tvist med Paven i Rom, der blev Begyndelsen til den aabne Feide mellem „Græsk og Latin" i Kirken, hvis ypperste Virkning udentvivl var, at den hindrede Geistligheden i Østen fra reent at sove ind over Bogen, og i Vesten fra reent at glemme den over Verdens Tummel og Pavens Tøffel.

Mellem den lærde Keisers Formyndere udmærkede sig en forvoven Ulk, der svang sig op til Admiral og blev vidtbekiendt under Navn af Keiser Romanos Lakapenos, thi uagtet han ikke tog Keisertitelen fra Konstantin, deelte han den dog ikke blot med ham, men lod i alle Forordninger hans Navn komme drattende baade bag efter sit og sine Sønners*). Konstantin var for Resten gift med hans Datter og kaldte sin Søn op efter ham, og denne Romanos paa anden Haand var det, som blev gift med Kong Hugos Frilledatter, og blev Svigerfader til Keiser Otto den Anden. Han, saavelsom hans Fader og Morfader, var imidlertid nu død, og hans anden Gemalinde, den kiønne Kielderpige Anastasia, som Hofmændene døbte om til Theophane, havde ægtet den tappre Nikifer (Nikiphoros) med Tilnavn Phokas,

*) Kedrens Byzantiner = Krønike. Lobbrands Verdens = Krønike III. 6—7.

hvem Byzantinerne høilig berømme, men Lodbrand ei nok-som kan laste.

Vil man imidlertid være upartisk, som man jo sagtens kan mellem Keiseren i Konstantinopel og Bispen i Cremona, begge fra det tiende Aarhundrede, da kan man ikke negte, at Kong Hugo, som nødte Fyrsterne i Nedreitalien til at hylde Keiseren, beilede langt smukkere til hans Venskab og Svogerskab, end Keiser Otto, som hjalp dem til at trodse ham, saa det var intet Under, at Nikifer blev stødt. At Lodbrand, da han kom til Maglegaard, maatte sidde og kukelure 120 Dage i et stort, vindaabent Marmorhuus, med fire Skildvagter, uden Dyne eller Hovedpude, at der maatte Toldstempel paa Kapperne, han havde kiøbt, og at de Kiønneste blev konfi-skerede som Kontrebandd, det, tilligemed saameget andet, var vistnok ubehageligt, men vi, som veed, hvilken Rolle „Politiet og Toldfaget" spiller i en velindrettet Stat, maae vel smile ad Lodbrands Jammerklage og finde det i sin Orden, naar Byzantinerne fortælle ham, at de der i Rigdom og Videnskab overgaae alle andre Folk, ogsaa i Klædedragten maae have lidt for dem selv, og at Purpurkapper er ikke for frankiske Tølpere. Ja, selv naar Lodbrand herimod ind-vender, deels at da han var i Konstantinopel forrige Gang, under Konstantin Porphyrogenet, spurgte man slet ikke om sligt, og deels, at hos Kiøbmændene i Venedig og Amalfi kunde man faae saamange Purpurkapper, man lystede, da er Byzantinerne, som ordenlig afrettede Folk, dog ingenlunde forlegne for Svar, men bede ham betænke, at hvad der gjaldt under Konstantin, der var en stille, livsalig Herre, umuelig kan giælde under Nikifer, som er Fyr og Flamme,

og at træffer man Smuglerne fra Venedig og Amalfi, da skal de skee en Ulykke*).

Dog, hvor moersomt det end kan være at giøre sig lidt tilgode baade over Byzantinernes Finhed og over Lodbrands Grovhed, maae vi dog gaae videre, især da der for det Første Intet blev af Giftermaalet, og kun i Forbigaaende kan vi lægge Mærke til, at hvad Byzantinerne især blev rasende over, var et Brev fra Paven i Rom, hvori han bad „den græske Keiser" om dog endelig at indgaae Venskab og Svogerskab med „den romerske Keiser" Otto; thi da de ei engang vilde kalde nogen anden Fyrste Keiser (Basileus), var det dem noget uhyre, at St. Peders Eftermand endogsaa udelukkende vilde tilskrive en barbarisk Konge (Rex) det dyrebare „romerske" Keisernavn. Kun forgiæves vilde Lodbrand trøste dem med Erindring om Romernavnets kun lidet hæderlige Oprindelse, og med den Forsikkring, at hjemme hos ham var „Romer" det værste Skiældsord, man kunde bruge til Nogen; thi paa det Øre var de saa døve som den stiveste latinske Grammatiker.

For Resten fik Theophane snart Lyst til at giftes tredie Gang og var Johan Zimisces behjælpelig med at stjæle Livet af Nikifer, hvorpaa den nye Keiser lod det være en af sine første Sysler at slutte Forbund med Otto og sende ham Prindsessen, som han ønskede til sin Søn. At hun fik Apulien og Kalabrien i Medgift, og at Byzantinerne ved denne Leilighed udtrykkelig erkiendte Otto for Keiser, har de Lærde vel saalænge giættet dem til, at det er nær ved at giælde for afgjort, men det staaer dog i Grunden ingensteds skrevet, og

*) Lodbrands Gesandtskabsberetning hos Baronius under Aar 968.

ligner heller ikke Byzantinerne, der vel ogsaa maatte holde paa Indbildningen som deres eneste faste Eiendom. Vel finder man Otto kaldt Keiser (Basileus) af Kedren i det ellevte Aarhundrede, men da Prindsesse Anna er anderledes prutten, bliver det endnu et Spørgsmaal, om Byzantinerne førend Korstogene bekvemmede sig til at erkiende en Keiser i Vesterleden.

Den græske Prindsesse, som her blev Keiserinde, ved at ægte Ottos Søn med Adelheid, hed for Resten Theophane ligesom hendes Moder, og hendes Søn, Otto den Tredie, tegnede til at ville træde i sin store Farfaders Fodspor; men han døde ung og ugift, saa i Begyndelsen af det ellevte Aarhundrede uddøde baade det makedoniske og det saxiske Keiserhuus. Kun forgiæves prøvede det sidste paa at opstaae i Otto den Tredies Næstsødskendebarn Henrik af Bayern; thi hvad enten man kalder ham „den Halte“ eller „den Hellige“, haltede det dog øiensynlig til begge Sider med hans Keiserlighed, og han døde barnløs 1024, uden at man i de 50 Aar efter Otto den Stores Død havde seet mere paa Thronen end hans Kæmpeskygge.

Indfredningen af Tydskland, Samlingen paa Italien og Ligevægten med Byzants var altsaa Frugten af den første Ottos Menneskealder paa Thronen (936—73), og vel har Tydskernes Lovtaler over ham sædvanlig den samme Lyde som Ditmers af Merseburg, naar han siger: da kom Guldalderen, thi da fandt vi i Saxen den første Sølvaare, saa bærer han dog i Statshistorien med Rette Navn af den store Saxer og fandt hverken blandt Swaber eller Østerrigere sin Ligemand, end sige mere. At for Resten den omtalte Sølvaare, i Forbindelse med den Sikkerhed, Ottos seierrige

Vaaben, og den store Opmuntring, hans Kongebreve gav Kirker, Klostre og Stæder, har bidraget mærkelig til at fremme Handel og Vandel og al fredelig Virksomhed, det følger af sig selv, og Magdeburg, som var hans kiære Edithes Yndlingssted, maa især takke ham for sin Opkomst. For sin Gudsfrygt og Gavmildhed mod Geistligheden har han vel, i senere Tider, som forsvor begge Dele, hørt ilde; men uden at kunne indlade os paa, hvorvidt han i den anden Verden høstede de Frugter deraf, han sagtens ventede, saa havde dog baade han og hele Tydskland aabenbar saamegen Fordeel deraf i denne Verden, at idetmindste hans Landsmænd og Lovtalere burde høilig prise ham derfor. Hvad Deel han ellers tog i Menneskeaandens Bedrifter, har Aarbøgerne vel ikke optegnet med den Flid som hans Gavebreve, men naar en saa driftig og stridbar Herre henimod de Fyrretyve tager sig Tid til at kjende Bogstaver, da gaaer vist i alle Maader hans Lyst videre end Sværdet rækker, og hvem der kan baade Slavisk og Latin, men gider dog ikke talt andet end sit Modersmaal, han staaer sikkert i Pagt med Folkeaanden. Begge disse Kiendsgierninger fortæller imidlertid Vittekind, og da han med et vist Eftertryk siger, det var just efter hans angelsaxiske Dronnings Død han lærte at læse, er det vel en rimelig Slutning, at det har været den hensovede Elskeliges Yndlingsbøger, altsaa blandt andet den saxiske Messiade (Heliand) i angelsk Skjaldestil, som har vakt hans Læselyst.

Til Indfredningen af Tydskland og til den angelsaxiske Dannelses Redning hørte unegtelig, efter Omstændighederne, ogsaa Nordboernes og især de Danskes Spægelse og Forlig med Christendommen, og at Otto den Store bidrog sit dertil, er alle vore Kilder enige om, men da, efter Ditmer

af Merseburg, Otto den Anden ogsaa skal have gjort et Tog til Danmark og været den, der fik Bugt med Dannevirke, har man sagtens blandet begge Dele sammen, saa de nærmere Omstændigheder lade sig ikke godt udfinde. Da vi imidlertid nu maae giæste Danmark og Norge for at ledsage Knud den Store og Normannerne paa deres mærkelige Løbebane, vil vi der bedst see, hvad rimeligt kan være.

Danskere og Nordmænd.

Blandt alle de Mundheld i Studerekamrene, der til en Tid gjaldt for Orakelsprog, men var dog kun Visvas, er neppe noget blevet mere berømt end det, at en Historieskriver maa hverken have Religion eller Fæderneland, altsaa, grundig forklaret, hverken Phantasi eller Følelse, hverken Aand eller Hjerte, men kun iiskold, stærblind, tvivlesyg, kiødelig Forstand. Modbydeligheden og i alt Fald Farveløsheden af de Historier, der skrives efter denne Regel, har imidlertid noksom beviist dens Ubrugbarhed, saa nu seer man heller, naar galt skal være, Historieskriveren saa blindt indtaget for sin Tro og sit Land, at han derudenfor kun finder Helvede og Barbariet. Dog, hvor taaleligt for Læseren end dette kan være i Folkehistorien, naar kun Skriverens Tro og Land baade er værd at ændse og virkelig opflammet ham, saa bliver det i Verdenshistorien dog næsten utaaleligt, og er i alt Fald ærgerligt, da man, ved at ville have alle Folk og Tider støbt i een og samme Form, selv den bedste, aabenbar er uenig med Skaberen og Forsynet og kan da umuelig enten fremme eller forklare den mangfoldige Udvikling af

Menneskelivet, man saa aldeles miskiender. Her, som allevegne i vore Dage, er da gode Raad dyre, thi der gives kun eet, som man nødig vil følge, nemlig at indgaae et mindeligt Forlig paa billige Vilkaar. Om derfor ogsaa Læseren mener, at den fuldkomne Historieskriver vilde, saa at sige, have alle Religioner og finde sig hjemme allevegne, hvor det gik nogenlunde menneskeligt til, maa han dog betænke, at den fuldkomne Skriver, der desuden kun vilde passe til den fuldkomne Læser, er endnu ikke født, og bliver det aldrig, hvis man ikke, indtil videre, i dette Stykke af Livet som i alle andre, tager til Takke med det Ufuldkomne, saa man maa være glad, naar man under Læsningen af en Verdenshistorie sporer Øie for Himlens Billede i alle de Vande, hvori den paa nogen Maade kan speile sig, og Deeltagelse i alt menneskeligt, om man end seer, der er kun een Plet, hvor Himmel og Jord ret mødes for Skriverens Øie, og kun een Skikkelse af Menneskelivet, han inderlig elsker. Til Giengiæld maa Skriveren, om han end tænker, alle rigtig oplyste Mennesker maatte indsee, at hans Tro var den rette og hans Folk det bedste, dog komme ihu, at saalænge han skriver for at fremme Oplysningen, forudsætter han selv, den er, idetmindste hos hans Læsere, endnu ufuldstændig, og at hvem der, uden selv at være en Gud, vil troes blindt, arbeider kun slet paa rigtig Oplysning. Medens han derfor med Rette tager sig den Frihed at være baade sin Tro og sin Kiærlighed bekiendt, naar Talen er om deres Gienstand, maa han dog hverken ved Haarene trække dem ind, hvor de intet har at giøre, eller stræbe af Fortid og Samtid at udpine den Bekræftelse paa deres Ypperlighed, som kun Fremtiden eller maaskee først Evigheden kan give. For-

dringen er billig, thi kan han ikke anderledes overtale sig til at lade det, menneskelig talt, Store og Ædle under alle Skikkelser og Himmelegne vederfares Ret, saa kan han dog for det meste naae det, ved, som en Engelskmand, aldrig at sammenligne de Fremmedes med sit eget Uforlignelige, men kun med alt andet under Solen. Vel er denne Upartiskhed altid kold og brøstfældig og stundom saare frastødende, men, som man især føler ved at læse Gibbon, dog immer tilstrækkelig til med Munterhed, Friskhed og Oplysning at holde Læseren skadesløs.

Saadanne Betænkninger kan vel synes overflødige, hos en Skriver, der ei blot hører til et beskedent Folk, men fører et Sprog, de Fremmede ei agte det Umagen værdt at forstaae; men Beskedenheden, der i en rigtig Sammenhæng ogsaa maa have sine Grændser, har dem utvivl snævrere hos denne Pennefører end hos de fleste af hans Landsmænd, og han er stolt nok til ei at ville hviske dem andet i Øret, end hvad hele Verden maatte høre. Indtaget, som han bekiender sig at være, for Nordens Aand og Danmarks Hjerte, ei mindre end for Christendommen i sin enfoldige, gammeldags Skikkelse, og dog opsat paa at lade Menneskelivet under alle Skikkelser afbilde sig i Historien, som det virkelig har yttret sig i Verden, maa han nødvendig falde lidt i dybe Tanker ved Indførelsen af de kværsiddende Nordboer, og især af de lavmælede Danskere, i Verdenshistorien, hvor de Fremmede, naar de engang prøvede paa at samle det Store i naturlig Forbindelse, neppe vilde finde en Plads beskeden nok for dem.

Trods al min Forkiærlighed for Nordens Guder og Danmarks Havfruer, finder jeg nu, ved saa koldsindigt Overlæg,

som en aldrende Skribent, ene med sin Pen imellem de Døde, maa kunne bruge, at de har intet at bestille med Oldtidens og endnu kun saare lidt med Nyaarstidens almindelige Historie; men at i Middelalderens, der dreier sig om Vexelvirkningen mellem Syden og Norden, og oplives af, hvad der er stærkest hos Kvinden, der spille mine Yndlinger, under allehaande Skikkelser og Omklædninger, næsten bestandig en Hovedrolle, saa at hvis Elvedronningen (The Fairy Queen), som gav hver Ridder sit Eventyr, selv reiste Verden rundt, vilde hun i vort Norden finde sig omleiret af alle sin Barndoms Minder, og i Bælt og Sund mellem Bøgeskove kiende Buggen igien, som det blev tidlig sunget for, hvad Kaar hun skulde friste. Den billige Læser, hvor fremmed han end kan være for mine Livstykker, vil da let indsee, det er ikke mig, men Dronningen selv, der i det ellevte Aarhundrede fører Danskere og Nordmænd ind paa den store Skueplads, medens han vil finde det naturligt, at Skriveren, som, efter en lang Udenlandsreise, kun nogle Øieblikke kan dvæle ved Fædernelandet, baade giør det med øiensynlig Forkiærlighed og dvæler et Øieblik længere end Reiseselskabet ønskede. Man vil ogsaa, naar man tager Deel i alt Menneskeligt og ønsker Oplysning derom, og hvad læser man ellers Verdenshistorie for, finde sig fuldkommen skadesløs, da den Fornøielse og Vinding, det altid er at høre et Menneske tale om, hvad han er rigtig hjemme i, maa for de Fremmede blive dobbelt, naar Talen er om Nordens Historie, der hidtil er de bedst Oplyste iblandt dem hardtad saa ubekiendt som Chinas. Rigtignok er billige Læsere nuomstunder en Sjeldenhed, men billige Skrivere er det ikke mindre, og høre vi til disse, maae vi ogsaa regne paa tilsvarende Læsere, blandt andet

fordi vi ellers nærede den ubillige Mistanke: at selv naar det klarer sig, at alle kloge Folk, som aldrig finde, de er kloge nok, af en velforstaaet Egennytte maae være billige baade mod hinandens Dyder og Lyder, at selv da kun Faa eller Ingen vilde rette sig derefter.

Under disse Omstændigheder kunde jeg da baade løfte Knud den Store til Skyerne, fægte for Danmarks fuldkomne Uafhængighed af Keiser Otto, og giøre meget andet, som man har regnet til Pennens Patriotisme, uden at de Læsere, jeg skriver for, var de end Tydskere, vilde tage anden Hevn end den, jeg selv saa tit har taget over romersk Patriotisme, baade hellig og søgn, nemlig at „blade om"; men gjorde jeg sligt, da var jeg i mine egne Øine stokblind ei blot for Skrivers og Læsers, men ogsaa for Fædernelandets Tarv. Betragtningen af det virkelige Liv som det væsenlige, der er det første Skridt til sand Oplysning, maa nemlig jævne alle Trætter om Keiserens Skiæg og kiøle Heftigheden i enhver Strid om den Snee, der faldt ifjor, og Opdagelsen af det rette menneskelige Forhold mellem „Aand og Haand", som er det næste Skridt, lærer paa Timen, at de mest glimrende Seire i Kæmpeslag, end sige da i Pennefeider, hverken giver den mindste Ret eller baader Andre end dem, der har bedre Sysler i Sinde, som de derved vinde Fred til at drive, saa Kæmpefærd er som Tordenveir, immer frygtelig og majestætisk, men kun glædelig bagefter, naar den findes gavnlig. Dyrt maatte Danmark betale den forfængelige Ære, det vandt under Knud den Store, medens Hyldingen af Keiser Otto, om den fandt Sted, har aldrig kostet det enten Hvid eller Suk, og det gaaer desuden med Folkefærd, som med Enkeltmanden, at de har kun Skam

af en haabefuld Ungdom, naar deres følgende Liv har skuffet de store Forventninger, mens den Trælbaarne, som tilkæmpede sig Frihed, og den slet Opdragne, der blev en ædel og dannet Mand, har Ære deraf. Den oplyste Historieskrivers Patriotisme, der langt mere viser sig i Haabet om sine Yndlingers Fremtid end i Skildringen af deres Fortid, kan derfor lettelig synes hans Landsmænd meget for tarvelig, og vil kun falde den fremmede Læser, som ønsker Oplysning, besværlig, naar Folket, hvad neppe vil hændes, er sin Skriver saa uligt, at hans Læsere finde det deres Bekiendtskab saavelsom hans Haab aldeles uværdigt.

At nu Danmark var det gamle Moderskiød for Nordens Aand, maae vi iblandt andet slutte af de angelsaxiske Digte, og skiøndt den overveiende Deel, Mødre sædvanlig har i Sønners Storhed, er af hemmelig Art, kan man dog aldrig fortænke de store Mænds yngre Brødre deri, at de ære deres Moder og haabe, trods Følelsen af deres egen Svaghed, at en saadan Moders yngste Sønner vel endnu tør opvoxe til de Ældstes Maal. Intet Haab kan heller være rimeligere, end at Danmark, der skiænkede den ny Verden sin største Digter i Angelsaxen, ogsaa vil opelske, hvad den videnskabelige Verden ei mindre savner, en tilsvarende Historieskriver, thi ingensteds aander Fædernelandskiærligheden endnu saa varmt, og intet Fædernelandet er saa skikket til at indgyde sine historiske Beundrere den rette Upartiskhed. Skulde nemlig en Engel fra Himlen beskrive Verdens Løb, da vilde han være upartisk, hverken fordi han fattedes Kiærlighed til sit Fædernelandet, eller fordi Jordens Begivenheder var det uvedkommende, men kun fordi hans Fædernelandet var hævet over Tidens og Lykkens Omskiftelser og skiænkede ham paa

eengang det høie Stade, det sikkre Blik og den rolige Ligevægt i Sindet, der høre til at aftegne Slægtens forunderlige Løbebane, som den virkelig var, og at lade alle Folk, som Menneskeaanden besjælede, skee lige Ret. Derfor vil det lykkeligste Land paa Jorden ogsaa være Moderskiødet for Historieskriveren med de største Dyder og de mindste Feil, og menneskelig talt, kan neppe noget Land i Lykke ligne sig med Danmark. I det Aartusinde, Landets Skæbne var den store Verden bekiendt, stod det hardtad bestandig Fare for at oversvømmes og underkues af Fremmede, men blev dog kun øieblikkelig det Første og aldrig det Andet! Kort og sjelden inddraget i Hvirvelen af de store Verdensbegivenheder, laae det dog disse nær og betragtede dem med levende Deeltagelse nok, for i Stilhed at høste varig Frugt af dem alle, hvorfor Danmark ogsaa, trods sin verdslige Ubetydelighed, i Aandsdannelse bestandig holdt Skridt med de Forreste og kom dem stundom forbi, mens de standsede af Studsen over deres egne Kæmpeskridt eller indslumrede paa deres Laurbær! Endelig, trods sin herskende, tit ligesaa farlige som barnagtige Lyst til at efterligne store Folk i allehaande Smaating, undgik Danmark dog at lide Skibbrud paa den inderlige Kiærlighed til det gode Gamle, den dybe Beundring for virkelig Storhed og det aabne Øre for Naturens Røst, som Menneskeforstanden i de „Slyngelsaar", den under sin Opvæxt har tilfælles med alle Drenge, nødvendig miskiender og truer, men uden hvilke dog den sande Høiskole for Livet, ei mindre end det ægte, lykkelige Borgersamfund, er aldeles uopnaaelig! Ingensteds kan det da med mere Rimelighed ventes og med mere Billighed kræves af Slægtens Historieskriver, at han med inderlig Deeltagelse følger Menneskeaanden, hvorsomhelst den

spores, og hæver sig i Betragtningen over alle smaalige Hensyn til Forsynets Styrelse, paa hvis Virkelighed hans Fædernelands Skæbne er en tusindaarig Bekræftelse, og hvis Godhed det aabenbar har sin Lykke og dermed alt at takke, og føler nu end Fuskeren paa den skiønne Kunst at afbilde Agethors Reiser og udtyde Nornernes Runer, at han, ved at spaae om Mesterligheden, netop røber Savnet, saa hører det dog ogsaa til den Gienkiærlighed, Dannekvinden med Rette kræver af alle sine Sønner, ei at ændse øieblikkelig Skam, hvor Talen er om Fædernelandets udødelige Ære!

Det er først i det sjette Aarhundrede, at Byzantineren Prokop, Gothen Jornandes og Galleren Gregor fra Tours lægger Mærke til de Danske, som et eget Folk, og Strandhugget paa Frislands Kyster, som Gregor fortæller deres Konge Hilak (Higelak, Hugleik) maatte betale med sit Liv, da Hlodvikiden Thjodrik kom efter ham (515)*), see vi af Bjovulfs-Drape var dog egenlig en gothisk Bedrift**). Denne Sammenblanding og Forvexling af Nordboere, som hos Tydskerne og de romanske Folk varede temmelig længe, har skaffet Danmark baade Æren og Skylden for mange Bedrifter, hvori det tog liden eller ingen Deel, og selv Angelsaxerne bruge tit det danske Navn i en udstrakt Betydning, ikke fordi de jo kiendte Forskiel paa Nordboerne, men fordi, som vi klarlig see af de islandske Bøger fra Middelalderen, „Dansk" var et Fællesnavn for de nordiske Stammer, naar man vilde adskille dem og deres Tungemaal

*) Gregors Frankekrønike III. 3.
**) Bjovulfs-Drapen, Kiøbenhavns-Udgaven 1861, i Fortalen, S. XXXIV og V. 2396—421. 4201—10. 5813—35.

fra Tydsk og Vælsk. Om Grunden til denne Kiendsgierning har man kiævledes, da den synes at forudsætte et Slags Fortrin eller dog Forspring hos Danmark fra Arildstid, som Svenskere og Nordmænd har fundet det, om ikke farligt, saa dog ærgerligt at indrømme; men uden at ville nærmere berøre en saa kilden Sag, er det en uskyldig Bemærkning, at ligesom Danmark for nærværende Tid maa takke sin Lykke og sit Leie for den Smule Forspring i Haandteringer, Manerer og høiere Sving, det dog udentvivl virkelig har, saaledes kunde noget Lignende godt været Tilfældet i Oldtiden, uden mindste enten Skam eller Skade for dem „paa det høie Fjeld", end sige da for dem, hvis „Fyrresvold" er nok saa berømt af „Rolf Krakes Guldsæd", som af alle sine kongelige Baautstene.

Ei engang fra Karl den Stores Tid, da Kong Godefred, uden at spørge om Forlov, indtraadte paa den store Skueplads og vilde selvbuden giæstet Keiseren i Aachen, har vi en fortløbende Danmarkshistorie, og langt mindre i de Aarhundreder baade før ham og Hugleik, saa, naar vi desuagtet har indbildt os det, fortjener denne Drøm fra Middelalderen kun at omtales i Verdenshistorien, fordi Lykken hos os er meget bedre end Forstanden. Hvor godt nemlig end Saxe Sællandsfar i sin Tid, som laae paa Grændserne af det tolvte og trettende Aarhundrede, fortjente sit underlig sammensatte, dobbelte Binavn „Grammatikeren og Poeten", vilde han dog vist aldrig have vovet at byde sine lærde Læsere det hele Vognmandslæs af nordiske Oldsagn, der fylde de første otte Bøger af hans Danmarkskrønike, hvis han ikke havde meent i dem at finde en vel noget fabelagtig, men dog i det Hele forsvarlig Fædernelandshistorie, og en langt større

Skat end Knud Lavards var da sunket til Havsens Bund, istedenfor at den nu paa halv=classisk Grund lod sig opgrave som Dannefæ. Dette Dannefæ, der, siden Fofnerguldet eller Niflungeskatten (Der Niebelungen Hort) sank tilbunds i Rhinen, og Upsals Dressel blev spredt paa Fyrresvold, er det eneste i sit Slags, den ny Verden eier, har nemlig ikke blot en egen Glands, som Brudstykker af den over hele Nørreleden berømte Tusindkunstner Vølunds Arbeide, men kaster tillige samme historisk=poetiske Lys paa de nordiske, som Grækernes Sagn paa de helleniske Stammers daadfulde Oldtid, og en grundig videnskabelig Undersøgelse vil vise, det er ikke lidet, fordi hvad Folkeaanden lader sine Yndlinger drømme, de har oplevet, er hvad den uafladelig arbeider paa at udføre.

Mellem mange deilige Sagn er der imidlertid især to, som besynderlig maae tildrage sig den nordiske Historikers Opmærksomhed, det ene om Hadding og det andet om Frode Fredegod; thi Hadding, der sammensmelter med Njord, den store Havmand og Offergode i Asgaard, lader os bestandig tænke paa Angelsaxeren og Engelskmanden, medens Sagnet om Frode, hvem Lykken spillede for, saa han blev Keiser over hele Nørreleden, ret øiensynlig dreier sig om det danske Løsen: Lykken bedre end Forstanden. Frode er nemlig en eiegod, men svag Herre, som fra Barnsbeen er hildet af Rænkesmede og sover ind i sledske Kvinders Favn, og selv da han vaagner ved Erik Ylfings norske Fritalenhed, er det Erik og Andgrim, Hedin og Hogne, med alle de Andre, der har Umagen, hvoraf han høster Æren, saa kun Livsaligheden er ham egen, men den var det rigtignok ogsaa, der stemplede hans Tid over hele Norden, hvor Kæmpedaad var Hverdagsværk, til „Guldalderen", og skaffede ham det mageløse Efter=

mæle, at Folket bar hans Lig „tre Aar om Land", og skiænkede hans Krone til Skjalden, som besang ham bedst*).

En ganske anderledes Karl er Hadding, Brages Fosterson, der vel ogsaa i sin tidlige Ungdom falder i Jettepigens Garn, men sønderriver det snart, opsat paa Daad, rider lukt over det vildende Hav paa Odins Hest, giør en Reise til Hel og til Valhal ved den gamle Frues Haand, og ender graahærdet sit travle, daadfulde Liv, ved at hænge sig selv for at holde sit Ord**). At det sidste er et engelsk Indfald, vil Ingen nægte, men slaae ei alle Mærker feil, da er det Hele ligeledes, og kun optaget af Saxe, fordi Angelsaxeren altid betragtede sig selv som en dansk Kongesøn, og bevægede sig, som Bjovulfs-Drapen viser, selv efter Udvandringen, med Fornøielse poetisk i de nordiske Farvande.

Herved mindes vi om et andet deiligt Sagn, som Saxe vel ikke har, men som ved ret egenlig at angaae Danmark og findes i Bjovulfs-Drapen, mærkelig stadfæster Bemærkningen ved Haddingsagnet. Det hedder nemlig om Stamfaderen til Skjoldungerne, Danmarks vidtberømte Arilds-Kongeslægt, at han kom i sin spæde Barndom drivende til en af Øerne paa et folkeløst Skib, men slumrede sødt, med en Kornneg til Hovedpude, trindt omringet af allehaande Vaaben og Klenodier, og da Folket paa den Tid just fattedes en Konge, betragtede de den „lille Ubekiendte" som deres Skytsaand, kaldte ham Skjold og elskede ham op til deres Konge***). I denne Skjold, hvem Islænderne kalde „Odins

*) Saxes Danmarkskrønike 5te Bog.

**) Sammest. 1ste Bog.

***) Bjovulfs-Drapen, Kjøbenhavn-Udgaven 1861, Fortalen, S. XLVIII, V. 1—104.

Søn", og Saxe melder om, at han „bandt Bjørnen med sit Bælte" da han kun var femten Aar, har vi aabenbar Fredegod med Lykkestjernen igien, men i en Skikkelse, kun Hadding saae, da han travede over Havet paa Sleipner og stjal sig til et Udkik under Odins Kappe!

Om nu enten Godefred eller Gorm den Gamle og Harald Blaatand, Sven Tveskiæg og Knud den Store hørte til de ægte Skjoldunger eller ikke, kan vi saameget mindre afgiøre, som de danske Sagn aabenbar forvirres eller afbrydes ved Braavallaslaget, hvor ikke blot den gamle Harald Hildetan faldt, men fældtes af sin egen Kiøresvend, der gierne var Danmarks gamle Skytsaand Odin selv, som dermed sagde sine Yndlinger Farvel eller forvandlede sig til „Upsals Odin", for at gaae Bærsærkegang med Regner Lodbrog og hans Sønner.

Denne Lodbrog, som ikke blot Saxe og Islænderne veed endeel at tale om, men som ogsaa Tydskere og Angelsaxer finde sig nødt til at nævne langt tiere end de ønskede, maa vel fra Upsal have udstrakt sit Jernspir over Norden og sin Rædsel over Havet i Midten af det niende Aarhundrede, thi i den næste Menneskealder, som var Kong Ælfreds Dage, fortæller Asser, at Lodbrog=Sønner huserede i England og førte et Blodbanner, hvori deres Søstre havde baldyret en Ravn til et underligt Seierstegn*). Uagtet imidlertid Angelsaxer og Islændere ogsaa er enige om, at Lodbrog faldt i England, hvor hans Sønner grusomt hævnede hans Død paa Kong Ælle i Northumberland og satte sig fast i York, ja, uagtet hans islandske „Dødsfang", det

*) Ælfreds Levnet af Asser S. 33.

saakaldte Kragemaal, er en vitterlig Ting, saa er dog Regner Lodbrog selv, historisk talt, en meget mistænkelig Person, blandt andet fordi hans Sønner er saa mange og rase saa længe, at man faaer ondt i Hovedet af at tænke derpaa. Tingen er da formodenlig, at enten førte Flere det Tilnavn „Folkeskræk" (leod-broga), som Sagamændene, efter løierlig Sædvane, har gjort til et Par laadne Buxer, eller ogsaa var det Blodbanneret selv der hed Lodbrog, ligesom vort Korsbanner endnu hedder Dannebrog.

Hos Saxe er for Resten Regner Lodbrog samtidig med den jydske Kong Harald (Islænderne Klakharald), som tyede til Keiser Ludvig den Fromme om Hjælp mod sine Medbeilere til den danske Krone, og lod sig døbe i Maints (826), hvorved Begyndelsen skete til Christendommens Indførelse i Danmark, skiøndt vi først henved 200 Aar senere, under Knud den Store, finde den herskende i Riget. Vilde man imidlertid heraf slutte, enten at de Danske var meget haarde Halse, eller at de havde meget slette Evangelister, da vilde man i begge Tilfælde tage mærkelig feil; thi allerede i Sven Tveskiægs Dage sagde Olav Tryggesøn om de Danske: det er blødsødne Karle*), og at Ansgar (Æsger) fra Korvei, som bærer Navn af „Nordens Apostel" kom de gamle Evangelister nærmere end nogen Prædikant giennem mange Aarhundreder, derom er hans Levnetsbeskrivelse af Rimbert, Discipelen, han elskede, et gyldigt Vidnesbyrd. For hvem der ikke kiender Bogen, maatte dette vel klinge mistænkeligt, da, naar man turde troe deres lovtalende Discipler, var ikke blot Augustin og Winfred, men

---

*) Olav Tryggesøns Saga i Heimskringle K. 122.

hveranden Vinkelhelgen nærved at være Apostlernes Overmand; men naar man hos Rimbert, istedenfor de sædvanlige Lovtaler og Barnagtigheder, seer Billedet af en dybt bevæget, for sit Kald og Martyrkronen indtil Sværmeri indtagen Munk, og betænker, hvilket Indtryk han maa have gjort paa sin kiære Discipel, for at denne, ved en besynderlig Undtagelse, kunde opfatte og fremstille ham saaledes, da maae vi tilstaae, at Danmark havde samme Lykke med Stamfaderen til sit Præsteskab, som, efter Skjoldsagnet, med ham til Kongeslægten. Da nu Rimberts Vidnesbyrd tillige er gyldig Hjemmel for, at ikke blot blev der i Ansgars Dage bygget Kirker i Slesvig og Ribe, men at i de fyrretyve Aar, han røgtede sit store Ærinde, var det ham, paa et lille Øieblik nær, aldeles uformeent at omvende alle dem, han kunde, saa maa Langdraget nødvendig have havt ganske egne Grunde, hvoriblandt det aabenbar var een, at Kongerne, idetmindste til Gorm den Gamles og Harald Blaatans Dage, lod Troen og Gudsdyrkelsen, som det sig altid burde, være en fri Sag. Det Samme var imidlertid, som vi veed, Tilfældet i England, hvor Døbelsen dog kun medtog halv saa lang Tid, og desuden trak det i Danmark ikke blot langt ud, men man hører efter Ansgars og Rimberts Dage slet intet til den danske Christendom, før der stemmes op med Jammerklagen over Gorm den Gamle, først i det tiende Aarhundrede, som gruelig forfulgte den, saa denne Kiendsgierning ved et Folks Daab, der endnu i det nittende Aarhundrede holder fastere paa Daabspagten end noget andet, bliver først forklarlig, naar man kiender Danskerne og har opdaget, at hvor alle Mand gaaer i Kirke, er det meste immer Skin og Skygge.

Intet Folk har nemlig mindre Sands end det danske for „Skin og Skygge“ af Aand og Sandhed, saa naar ikke Kong Knud og hans angelsaxiske Præster havde taget dem alvorlig af Sagen, var Mængden her, især paa Øerne, vel aldrig blevet døbt, og hvem der desuden, som de Danske i Almindelighed, er lidt dorske af Natur og skal have alt Aandeligt igiennem Hjertet, maatte nødvendig, hvor dybt end Evangeliet rørte dem, blive sene til øiensynlig at rette sig derefter, ja, vidste vel ikke selv ret, om de troede, før Troen blev forfulgt. Endelig maatte hos et saa kvindeligt Folk baade den gamle Vane være næsten uovervindelig, og Evangeliets Trøst en Tidlang synes ret godt forenelig med en Slump Afguderi, saa det undrer os hverken at læse hos Vittekind, at i Harald Blaatans Dage lod man nok i Danmark Christus giælde for Gud, men meente dog, de gamle Guder var de stærkeste*), eller hos Saxe, at endnu paa Sven Tveskiægs gamle Dage, da han omvendte sig og vilde overtale Sjællandsfarene til det samme, vilde de dog ikke give slip paa Fædernetroen, førend Hofpræsten Pope med Jernbyrd beviste Christendommens Ægthed**).

Hvad nu Forholdet til Saxerne angaaer, da er Krigene med dem en af de Strenge, der idelig slaaes paa i vore Oldsagn, og Tvekampen, som Uffe hin Spage bestod paa Eiderholmen med Saxekongens Søn og hans Stalbroder, er en af Perlerne i dem. Henrik Fuglefænger er ogsaa aabenbar meent med Keiseren, som Sven Aagesøn fortæller fik Lyst til Gorm den Gamles deilige Dronning Thyre Danebod, men

*) Vittekinds Saxekrønike 3die Bog.
**) Saxes Danmarkskrønike 10de Bog.

blev kiønt narret, da Thyre holdt ham op med Snak, til hun fik Dannevirke (Danevolden) færdig, og lod ham saa staae for den med en lang Næse*), og bliver man end heraf ikke klogere paa Henriks Tog, saa seer man dog, de Danske fandt dem selv for svage til at gaae Saxerne paa Klingen, og mindes om, hvor „Danmark, deiligst Vang og Vænge, lukt med Bølgen blaa“, har altid havt sit ømme Sted, det ikke taalte godt at røres paa. Dannevirke, som de saakaldte Einars Aarbøger lade reise sig i Karl den Stores Tid, er derfor vist endnu ældre, men paa saadanne Giærder brydes immer Gab, der trænge til at lukkes, saa Dronning Thyre kan dertil godt have havt al sin Snildhed nødig.

Da nu Thyre Danebod, efter alle Sagn, var en christen Frue, der havde sin Nød med sin Husbond, den gamle Hedning, ja, giøres af Islænderne, for Korthedens Skyld, til Datter af den Harald Klak, der for et hundrede Aar siden blev døbt i Maints, saa er det ganske rimeligt, som Vittekind og Ditmer siger, at Gorms og hendes Søn Harald Blaatan, vaklede mellem Hedenskab og Christendom, og da vaklende Folk staaer aldrig fast, er Keiser Ottos Seier over ham aldeles i sin Orden. Adam af Bremen, som i det ellevte Aarhundrede skrev Nordens Kirkehistorie og fik endeel at vide af Knud den Stores Søsterson, Kong Sven Æstridsøn i Danmark, er her vor bedste Hjemmel, og han fortæller, at da Erkebiskop Unne af Bremen, den Første, der traadte i sine Formænd Ansgars og Rimberts priselige Fodspor, kom til Kong Gorm, fandt han vel den gamle Knast ubøielig, men fandt derimod aabne Øren hos Sønnen Harald, der

---

*) Sven Aagesøns Udtog K. 3.

vel ikke selv lod sig døbe, men hjalp dog gierne med til Christendommens Udbredelse. Unne, siger Adam videre, døde paa denne Reise, ovre i Sverrig, samme Aar som Henrik Fuglefænger (936); og tolv Aar derefter var det, Keiser Otto hærgede Jylland lige op til Ottesund ved Limfjorden og sloges paa Hjemveien med Kong Harald, som maatte flygte til sine Skibe, og forligte sig derpaa i Mindelighed med Keiseren, ved hvilken Leilighed baade han og hans Søn blev døbt, og Sønnen blev kaldt op efter Keiseren, saa han kom til at hedde Sven-Otto*).

Dette er ogsaa alt hvad Saxe veed, og naar Islænderne udførlig fortæller om Striden ved Dannevirke, hvor Hakon Jarl fra Norge kæmpede drabelig med paa Haralds og Olav Tryggesøn paa Keiserens Side, da maae de have sammenblandet dette Tog med et langt senere under Otto den Anden, hvem Kong Harald ogsaa overlevede, thi han regierede, efter Adams Regning, fulde halvtredsindstyve Aar**).

At der i denne Tid (omtrent 936—86) maa i Danmark og hele Norden være foregaaet mange mærkelige Ting, tillade de islandske Sagaer os saameget mindre at tvivle om, som Adam af Bremen selv peger paa, at Harald baade virkede til Christendommens Udbredelse i alle tre nordiske Riger, udvidede sit Herredømme i Norge og England, og gav saavel de Danske som Friserne Love, der endnu gjaldt i Sven Estridsøns Tid***). Om den Rolle, Jubelkongen spillede

*) Adams Kirkehistorie I. 51. II. 2.

**) Olav Tryggesøns Saga (i Heimskringla) K. 24—29. Adams Kirkehistorie II. 19.

***) Adams Kirkehistorie II. 15.

under Nordens Omskabelse, er derimod Adam langt fra at stemme med Islænderne; thi Adam giør en Helt og en Helgen af ham, medens han i Islændernes Øine var baade en Usling og et Afskum; men da de selv fortæller os, der for en af hans Fogeders Udyd mod en strandet Islandsfarer, blev paa offenlig Foranstaltning gjort en lang Nidvise om ham paa Øen, med en Næse for hvert Næs, og de islandske Oldsagn gierne er gjort efter Viserne, saa er deres Stemme langt fra at være upartisk*). Hvor mandelig og hvor christelig Harald var, maae vi da lade staae ved sit Værd, og holde os til, hvad Alle er enige om, at han var en nordisk Overkonge i sin Tid og omkom tilsidst i en unaturlig Krig med sin egen Søn, Sven Tveskiæg, der stod i Spidsen for Hedningerne.

Ved denne Leilighed nævner ogsaa baade Adam og Islænderne Jomne eller Jomsborg, og uden at kunne indlade os i de lærde Tvistigheder om sammes egenlige Navn og rette Leie, maae vi dog skiænke Efterretningen om dette mærkelige Sted paa Østersøens Slavekyst et Øiebliks Opmærksomhed. Adam er ogsaa her vor ældste Hjemmelsmand, og maa derfor høres først, skiøndt man nok seer, han havde ikke selv været i Julin eller Jomne ved Oderens Udløb (hvor nu Stettin er Storstaden), men kalder hvad han havde hørt derom fast utrolige Ting. Det skal, siger han, være den største By i hele Europa, og det er Stapelstaden for den nordiske Handel, hvor man har alt, hvad Ens Hjerte kan ønske. Det er heller ikke blot Slaver, der boer, men

*) Adams Kirkehistorie II. 18—19. Olav Tryggesøns Saga i Heimskringla K. 36.

ogsaa andre Folk, baade Grækere og Barbarer, og selv Saxer kan godt vinde Borgerskab, men maae da tie med, de ere Christne, thi Hedenskabet hersker udelukkende*). Ikke desmindre hedder det siden, at da Harald paa sine gamle Dage blev bekriget af sin egen Søn, Sven, i Spidsen for de danske Hedninger, og tabte Slaget, da tyede han til Jomne, hvis hedenske Indbyggere, imod Forventning, husede og hælede ham, til han nogle Dage derefter døde af sine Saar**).

Sammenligne vi nu hermed, hvad Saxe har om Julin, da seer vi strax, det er samme Stad, men hører, at Harald tæt derved skal have bygget en fast Borg, som blev til en frygtelig Røverrede, og det er da igien aabenbar det i de islandske Sagaer saa berømte Jomsborg, stiftet, Somme sige af Kong Harald, og Somme af hans Avindsmand, Sven Tveskiægs Fosterfader: Fyenboen Palnatoke***). Om der nu virkelig reiste sig et saadant nordisk Vikingsæde lige ved Siden ad den slaviske Storstad, eller om det var i den, de hedenske Høvdinger fra Danmark med deres Huuskarle tog Borgerskab paa deres gamle Haandværk, og spillede til en Tid Mester i Staden, det lader sig neppe afgiøre; men i begge Tilfælde blev der et Borgeleie for Nordens berømteste Vikinger, hvoriblandt Islænderne, foruden Palnatoke, udmærke hans Sønnesøn, Vogn Aagesen, Vesets Sønner: Bue Digre (Tykkert) og Sigurd Kappe (Kæmpe) fra Bornholm,

---

*) Adams Kirkehistorie II. 12.

**) Sammest. II. 18.

***) Saxes Danmarkskrønike 10de Bog. Knytlingesaga K. 1. Jomsvikingesaga K. 23—24.

og Strutharalds Sønner: Høie Thorkild og Sigvald fra Skaane*).

At nu disse, Hedninger alle, har, som Islænderne fortælle, været paa Svens Side, er høist rimeligt, især da Saxe, som ellers heri følger Adam, er enig med Islænderne om, at det var Palnatoke (Toke Skytte) der gav Kong Harald Banesaar.

Hvad der for Resten gjorde Jomsvikingerne mest berømte i Norden, men tillige svækkede deres Magt og opløste for en stor Deel det frygtelige Broderskab, var Toget til Norge, som endtes med det store Søslag i Hjøringvaag eller Sulefjorden, saaledes kaldt af de glimrende Klippetinder, som muelig kan være de Herkulesstøtter i Norden, som Tacitus hørte tale om**). Her maae vi imidlertid kaste et Blik paa Norges Fortid, der vel indtil Gorm den Gamles Dage er temmelig mørk, men lysner saa med eet, til der fra Island af kastes Lys paa hele Norden.

Ikke blot Dovre med alle dets Grander, men en egen Lyst hos Folket, synes fra Arildstid at have deelt Norge i ligesaa mange Smaariger, som der var Dale, og Striden maa vel især have giældt Bamsen og Bølgerne, siden Islænderne vidste langt mindre at fortælle om de gamle Drotter i deres Fæderneland end i Danmark og Sverrig. Snorre begynder saaledes med Upsals Drotter, bekiendte under Stamnavnet Ynglinger og Skilfinger, og lader en Green af dem sætte sig fast omkring Opslo eller Foldefjorden, uden at giøre

*) Olav Tryggesøns Saga i Heimskringla K. 38. Jomsvikingesaga K. 26—30.

**) Olav Tryggesøns Saga (i Skalholter Udgaven) I. 150.

synderlig Opsigt, før to af dem, Halvdan Svarte og hans Søn Harald Haarfager, opkastede sig til Norges Herrer. Med Tidsregningen seer det vel her lidt broget ud, som ved „Tidens Fødsel" under alle Himmelegne, men da baade Angelsaxer og Islændere er enige om, at Harald var samtidig med Kong Ædelsteen, og det var Gorm den Gamle, der blev ham foreholdt som Exempel paa en rigtig Stolkonge, maa hans Regieringstid nødvendig naae til det tiende Aarhundrede*).

Halvdan Svarte havde kun stræbt at udbrede sig søndenfjelds, men Harald Haarfager gik over Dovre, bemægtigede sig baade Trøndelagen og Nummedalen, og anskaffede sig derpaa en Flaade, hvormed han undertvang Nordmør, Søndmør og Romsdal med hele Vesterlandet. Til dette Storværk blev han opægget af Gyde, Kongens Datter paa Hordeland, som han beilede til, men fik det Svar af, at hun blev aldrig hans, med mindre han først raadte ligesaa frit over Norge, som Gorm over Danmark og Erik over Sverrig, thi da gjorde han det hellige Løfte, at før vilde han heller hverken bruge Kniv eller Kam til sit Haar, hvorover han vel en Stund kom til at hedde Harald Uglehoved, men fik, da Løftet var løst og Lokkerne redt, tilstrækkelig Bod derfor i Norges Krone og Kiendingsnavnet „Haarfager"**).

I ti Aar, siger Snorre, varede den Herrefærd, og hvad der gjorde Udslaget var den varme Dag i Bukkefjorden (Hafursfjord), hvor tre Konger, foruden Bærsærken Thore Langhage og Bueskytterne fra Tellemarken: Roald Suurmule

*) Vilhelm af Malmesbury og Heimskringla.
**) Harald Haarfagers Saga i Heimskringla K. 3—4. 23.

og Hadd Haardenhud, gjorde deres Bedste, men kom dog alle tilkort*).

Det var imidlertid langt fra, at alle Nordmænd havde Sind til at bøie sig under Haralds Jernspir, som ikke nøiedes med Æren, men vilde være den eneste Odelsmand i hele Riget; og at begrave sig selv levende, som Kong Herlov i Nummedalen, dertil havde vel neppe engang den Tylvt, der fulgte ham ind i Jettestuen, synderlig Lyst**). De vandrede da ud, eller rettere, de stak i Søen og drev for Vind og Vove, og ved denne Leilighed, siger Islænderne, det var, at baade deres Land og Færøerne bebyggedes, medens Havet kom til at vrimle af Vikinger, blandt hvilke Gange-Rolv, som vandt Normandiet, bar Prisen***).

Hvorledes det nu egenlig hang sammen med Haarfager og Ædelsteen, er ikke godt at blive klog paa, da Vilhelm af Malmesbury blot fortæller, at Kong Harald i Norge forærede Kong Ædelsteen et prægtigt Skib med Gyldenstavn og Purpurseil, ved hvilken Leilighed hans Sendebud, Helgrim og Offred, som traf Ædelsteen i York, fik deres Reise rigelig betalt, medens Snorre derimod har en ganske anden Historie om et Sværd med Guldhjalte, som Ædelsteen sendte Harald, for paa en snild Maade at giøre ham til sin Lehnsmand, og om hvordan Harald hævnede sig ved at sende Ædelsteen sin Frilleson Hakon at opfostre†). Uagtet nemlig Snorres Sendebud-Sagn, hvori Hovedmanden, Høg Habrok,

*) Harald Haarfagers Saga i Heimskringla K. 19.

**) Sammest. K. 6. 8.

***) Sammest. K. 20. 24.

†) Vilhelms Englandskrønike II. 6. Harald Haarfagers Saga i Heimskringla K. 41—42.

har Navn tilfælles med en af Eddas Fugle, aldrig historisk kan staae Nogen i Veien, saa er dog den lille Hakons Opfostring hos Kong Ædelsteen, hvis Navn han siden med Ære bar paa Norges Throne, en Kiendsgierning, man ingen anden Oplysning har om. Rimeligviis har imidlertid, som Saxe melder, Harald paa sit Tog i Vesterleden stødt sammen med Ædelsteen, men fundet sig i Billighed, og Ædelsteen har med Fornøielse paataget sig at være Fosterfader til en Kongesøn, der maaskee engang kunde christne Norge og dæmpe Vikingstormen fra den Kant*).

Dog, hvad der end har bevæget Kong Ædelsteen til at tage sig af den lille Nordmands Opdragelse, saa gjorde han det saa godt, at han, selv i Saxes Øine, som dog ingenlunde var ham huld, havde Ære deraf, og en Drot som Hakon Adelsteen i Norge, der, ligesom Balder, var nærved at græbes op af Graven, er til alle Tider saa stor en Sjeldenhed, at han maatte vække vor Opmærksomhed, om han end ikke, ved at føre Christendom og angelsaxisk Dannelse med sig til Norge, havde uberegnelige Fortjenester af sit Fæderneland, af hele Norden og, videnskabelig talt, af hele den ny Verden. Vel læse vi ikke et Ord derom, at han gjorde Nogen bekiendt med angelsaxiske Sæder og Sange, men det følger af sig selv, og vel synes hans Bestræbelser for Christendommens Udbredelse ganske at strande paa Trøndernes Trods, men deels var Trøndelagen, om end Sædet for „Landsens Styrke", dog ikke hele Norge, og deels spørge vi i Henseende til Tro og Aandsudvikling aldrig om, hvad der siges og synes for Øieblikket, men hvad der i Tidens

*) Saxes Danmarkskrønike 10de Bog, under Harald Blaatan.

Løb virkelig viser sig. Naar vi derfor seer, at Hakons Drape ligner langt mere „Edelsteens" end „Haarfagers", og seer Islænderne arve Pennen efter Angelsaxerne, da maae vi nødvendig tænke paa „Edelsteensfostre", og naar vi seer, at Christendommen fra Kong Hakons Dage udbreder sig i Norge og seirer, før Aarhundredet er omme, da er det os klart, han udrettede alt det for den, som en Konge maa og virkelig kan, da det kun er herskesyge Paver og Præster, der har indbildt os, at Christendommen først er indført i et Land, naar Ingen tør mukke mod deres Büller og Prædikener. Kun disse blinde Veiledere, og de dem følge, korse sig ved at høre Asbjørn fra Melhus tale paa Frostething og fortælle Kongen reent ud, at Fædernetroen, som baade giennem Brændold og Høiold har staaet sin Prøve i „Norge, Kæmpers Fødeland", vil Trønderne ogsaa nu have Lov til at beholde, og vil Kongen pine dem fra den, da, hvor høit de end har elsket ham, som falden ned fra Himmelen til deres Held, vil de lade ham fare og tage sig en anden Høvding*). Vi derimod finde det baade billig tænkt og godt sagt, skiøndt det var intet Under, at Hakon i sin Tid gjorde sig Samvittighed over at throne et Øieblik længer mellem Hedninger, end han havde Haab om at christne dem, og vi laste kun Bøndernes Vildskab og Kongens Svaghed, naar de brænde Kirker, og han gaber over Hanken paa deres Offerkiedel**).

I sine sidste Aar maatte Hakon idelig ligge i Kiv med sin Broder Erik Blodøxes Sønner, som, tilligemed deres Moder Gunnild, den Hex, havde fundet Tilflugt og

*) Hakon Adelsteens Saga i Heimskringla K. 17.
**) Sammest. K. 18—19.

Understøttelse hos Harald Blaatan i Danmark og havde omsider den Glæde vel ei at overvinde, men dog at overleve Hakon den Gode. Det var ved Fidje paa Storøen (under Hordeland), Hakon sidste Gang kæmpede og seirede, men ramtes efter Slaget af en, som det syntes, forhexet eller vildfarende Pil, som gav ham Banesaar*). At denne Pil og dette Slag har ogsaa gjort Opsigt i Danmark, seer man hos Saxe, og hvordan de norske Hedninger med stor Æresbeviisning jordede den christne Konge og viste ham til Valhal, fortæller ikke blot Snorre, men besegler det, ved at anføre Ligsangen, som Kongens egen Søstersøn, Eivind Skaldaspilder, gjorde over ham, det med Rette berømte Hakonsmaal, hvori Brage slaaer Harpen for Ædelsteensfostre og spaaer, at ei paa denne Side Ragnarok faaer Norge hans Mage**).

Hakon den Gode, som gav alle Nordmænd deres Odel igien, og gjorde, efter kloge Mænds Raad, baade Frostethings og Gulethings Lov, sad efter Sigende paa Thronen i 36 Aar, og ved Gunildssønnerne, som hans Eftermænd, Harald Graafeld og hans Brødre sædvanlig kaldtes, er her kun det at mærke, at de var døbte i England, men viiste kun deres Christendom ved, blandt andet Hærværk, ogsaa, naar de kunde slippe til, at brække Gudehuse ned, og Eivind Skaldaspilder gav dem det Skudsmaal, at Guldet fra Kong Hakons Dage nedgravede de***).

---

*) Hakon Adelsteens Saga i Heimskringla K. 28—31.

**) Sammest. K. 32—33. Saxes Danmarkskrønike 10de Bog.

***) Hakon Adelsteens Saga i Heimskringla K. 1—2. Harald Graafelds Saga K. 1—2.

Efter dem kom derimod (omt. 975) en Hakon, berømt under Navn af „Hlade-Jarlen" og opkaldt efter Hakon Adelsteen, med hvem ogsaa Trønderne en Stund forvexlede ham endnu mere end Adam af Bremen; thi vel kaldte de ham ikke Konge, som Adam giør, men de løftede ham dog til Skyerne, som om han var Hakon den Gode op ad Dage, paa Christendommen nær, som Hlade-Jarlen vidste sig fri for, og dyrkede ivrig de gamle Guder, skiøndt han narrede dem med falske Guldringe. Han nedstammede, siger Adam, fra Ingvar (Yngve) og de gamle Jetter, og Islænderne lægge til, at hans ypperste Gudinde, til hvem han endog skal have offret en Søn for Seieren i Sulefjorden, var Jettefruen Thorgerd Hørgabrud*). Hans Fader, Sigurd Jarl i Trøndelagen, havde været Hakon Adelsteens Høire-haand, om end ikke fuldtro Ven, og var blevet indebrændt af Gunildssønnerne, hvorpaa Hakon flygtede til Danmark og kom ved Harald Blaatans Hjelp ei blot i Besiddelse af sit Jarledømme, men fik hele Vesterlandet til Lehn af Kong Harald og snød ham for Skatten**). Derfor, siger Saxe, sendte Harald ham Jomsvikingerne paa Halsen; men Islænderne paastaae, det var ved Arveøllet efter Kong Harald, da Sven Tveskiæg ved Bragebægeret gjorde det Løfte at indtage England, Jomsvikingerne lovede at fare til Norge og knække Halsen paa Hakon Jarl***). Det faaer nu være det

*) Adams Kirkehistorie II. 15. Olav Tryggesøns Saga (Skalholter-Udgaven) I. 154, i Heimskringla K. 66.

**) Saxes Krønike under Harald Blaatan. Olav Tryggesøns Saga i Heimskringla K. 39.

***) Saxes Krønike under Harald Blaatan. Olav Tryggesøns Saga i Heimskringla K. 44—47. Jomsvikingesaga K. 37—49.

Samme, hvem af dem der vidste det bedst, thi derom er de paa begge Sider enige, at Toget gik for sig, og at Jomsvikingerne tabte, især fordi Hakons usynlige Hjælpere reiste en Hagelbyge midt under Slaget, der baade skar og skræmmede. Strutharalds Sønner flygtede, siger Islænderne, men Bue faldt med stor Ære, og Vogn Aagesøn, der fangedes levende, fik, mod Hakon Jarls Villie, Liv og Fred af hans Søn, Erik.

Denne Seier i Sulefjorden gjorde imidlertid Hlade-Jarlen saa opblæst, at han Ingen ændsede, men gav alle sine Lyster Tøilen, og blev da snart ligesaa forhadt i Trøndelagen, som han nys var forgudet, og just som Bønderne reiste sig imod ham (omtr. 995), kom en Ætmand af Haarfager, Norges Helt, Olav Tryggesøn, hjem fra Vikingstog, blev paa Timen hyldet af Trønderne og satte en Priis paa Jarlens Hoved, som hans egen Træl, Karker, ved at stjæle Livet af ham, stræbte at vinde, men fik til Belønning et stakket Halsbeen*).

Om denne Olav Tryggesøn, som grundede Trøndelagens Hovedstad ved Nidaros (Nidelvens Munding), hvor end Trondhjem staaer, taler baade Adam af Bremen og, efter ham, Saxe, lidt forvirret, som om hans Christendom var meget tvivlsom, og Spaamænd og Tegns Udlæggere i alt Fald hans bestandige Raadgivere. Adam havde imidlertid dog hørt, at Olav skulde være døbt i England, og det er da sikkert den „Unlaf", eller „Anlaf", der, efter Saxekrøniken, slog Byrthnot Jarl ved Maldon, men lod

*) Olav Tryggesøns Saga i Heimskringla K. 50—56.

sig derpaa døbe og havde Kong Ædelred selv til Gudfader*).

Udsættelsen paa Olav Tryggesøns Christendom er heller ikke nær saa ubillig, som den ved første Øiekast kan synes, thi naar man har læst hans islandske Lovtaleres Beretning om hans tyrkiske Maneer at forkynde Evangelium paa, da kan man virkelig ikke skiønne rettere, end at hans Christendom maa have forholdt sig til Hakon den Godes, omtrent som Ædelreds til Ædelsteens. Vistnok kan det tjene til hans Undskyldning, at han heller ikke var opfostret af Kong Ædelsteen men kun opklædt af Kong Ædelred, og at hans Hofbiskop, Sigurd, der immer fulgte med ham, sagtens har billiget hans korte Proces med dem, der vragede Daaben, men derfor bliver det dog hverken klogere eller christeligere „med Ild og Sværd" at arbeide paa sit Folks Lyksalighed. Nordmændene lyttede iøvrigt langt mere opmærksom til Olav Tryggesøns end til Hakon den Godes Thinglysninger om Daab og Christendom, tildeels vistnok, fordi Olav begyndte søndenfjelds i Vigen, hvor Harald Blaatan havde banet Veien**), men dog vel især fordi Olav var en Helt efter Trøndernes Hjerte og fik Hordekaares Kæmpeslægt paa sin og Daabens Side, ved at gifte sin Søster med dens Hovedmand Erling Skjalgsen paa Sole (ved Stavanger), Norges mageløse Herremand (Herse), der i Folkemunde, ikke uden Føie, kom til at hedde Lillekongen paa Jedderen***).

*) Adams Kirkehistorie II. 27. 29. Saxes Sven Tveskiæg. Saxekrøniken Aar 993—94.
**) Olav Tryggesøns Saga i Heimskringla K. 59.
***) Sammest. K. 60. 62—64. Hellig-Olavs Saga K. 123.

Sandt er det ogsaa, at naar man læser Olav Tryggesøns Saga, med det aabne Øie, uden hvilket alle Bogstaver kun er Kragetæer, og med den Eftertanke, der er Vilkaaret for al virkelig Oplysning, da seer man Olav i de fem Kongeaar, der var ham knapt tilmaalte, arbeide saa glimrende og utrættelig paa det Kæmpeværk, at christne og kalfatre Norge, at om han end baade forgreb og forløftede sig, maae vi dog prise hans Agt, beundre hans Kræfter og give Trønderne Ret i, at skal man tages med Trumf i Hjertets Anliggender, da maae det ogsaa kun være af saa aandrig, forvoven, aabenhjertig, og dagligdags saa jævn og mild og elskelig en Kæmpedrot, som Olav den Store!

Efter Sagaerne var Olav, da han kom hjem til Norge, endnu ikke fyldt sine tredive Aar, men dog allerede Enkemand baade efter en vendisk Prindsesse og en engelsk Grevinde, hvad nok kunde hændes en Søhane; men nu fik han Lyst til den svenske Enkedronning, Sigrid Storraade, navnkundig over hele Norden for sin Deilighed og sine Tryllerier, men ogsaa for Stolthed og Grumhed. Hun havde nylig indebrændt et Par Rissekonger, der vovede at beile til hende, og skiøndt hun var langt fra at sætte Helten, der nu var Norges Stolkonge, i Klasse med dem, taalte hun dog selv af ham ei mindste Overmod, end sige da, fordi hun ikke vilde lade sig døbe, at skiældes ud af ham baade for en „hedensk Tæve" og for „gammelagtig"*). Det er derfor naturligt, at hun, som kort efter blev gift med Sven Tveskiæg, har gjort sit Bedste for at bringe baade Kong Sven og sin Søn Kong Olav Svensker i Harnisk mod Tølperen

*) Olav Tryggesøns Saga i Heimskringla K. 66. 68.

deroppe „paa det høie Fjeld"*), men dertil hørte vel heller ikke mange Overtalelser, da den norske Bovehals ikke blot gjorde Ende paa Naboernes Indflydelse deroppe, men kunde let blive dem selv farlig, og havde desuden gjort Kong Sven den Tort, imod hans Villie, at gifte sig med hans Søster Thyre. Vel skriver Saxe, at Sven narrede ham tilgavns, ved først paa anden Haand at tilbyde ham Thyre, hvorover han lod Sigrid fare, og saa at snoe sig fra det; men har Sven begyndt paa at spille Olav den Streg, da blev han aabenbar selv narret, thi der er ingen Tvivl om, at Thyre jo fik Olav, om hun end først maatte løbe fra den gamle Slavehøvding, Sven skal have kobblet hende til**). Naar det nu videre hedder i Sagaen, at Thyre desuagtet gjorde Krav paa sin vendiske Morgengave og plagede Kong Olav saa længe for at skaffe sig den, til han gjorde Reisen, som kostede ham Livet, da klinger det vel høist urimeligt; men nogen Deel maa Thyre dog sikkert have havt deri, siden Adam af Bremen udtrykkelig siger: det var denne „stolte danske Dame", der opæggede ham***).

Efter Islænderne skal nu Olav Tryggesøn paa sin Hjemreise fra Venden være blevet forraadt af Strutharalds Søn, Sigvald Jarl i Jomsborg, og, efterat Erling Skjalgsøn og mange Andre af hans Venner var seilet forud, blevet overrasket ved Svolder af den danske og svenske Flaade, i Forening med en lille norsk under Hakon Hlade-Jarls Søn

*) Olav Tryggesøns Saga i Heimskringla K. 116. Adams Kirkehistorie II. 28. Saxes Sven Tveskiæg.

**) Saxes Sven Tveskiæg. Olav Tryggesøns Saga i Heimskringla K. 99—100.

***) Sammest. K. 100. Adams Kirkehistorie II. 27.

Erik, som var landflygtig og ei bange for at drages om Reb med den Stærke*). I Hovedsagen har vi heller intet derimod at indvende, men hvad Stedet angaaer, som Islænderne desuden kun dunkelt betegne, maae vi nødvendig holde os til Adam, som, sikkert efter Sven Æstridsens egen Mund, udtrykkelig vidner, at det berømte Søslag stod i Øresund, ei langt fra Helsingborg**).

Dette Svolderslag, endnu mere berømt i Norden end det i Hjøringvaag, saa det har kun Braavallaslaget over sig, stod omtrent Aar 1000, og er udførlig beskrevet i Sagaen, især efter Olavs-Drapen af Halfred Vanraadskjald, som selv var med; og uagtet der i slige Draper, baade for Rimets og Rundingens Skyld, let løber Ord med, der ei maa tages lige efter Bogstaven, saa er dog Beskrivelsen ei mindre jævn og rimelig end den er deilig, og hvad vi snarest kunde fristes til at tvivle om, stadfæstes heel uventet af Adam og Saxe.

Saaledes fortæller Saxe os, at Kong Olav havde en mesterlig Bueskytte, hvis Pile susede saaledes om Svens Øren, at han saae ingen Redning, med mindre der kunde gaae Last paa den forbistrede Bue, og da nu endelig en af hans Skytter slumpede til at skyde Strengen over, gav den saadant et Knald, at Olav spurgte høit, hvad der brast, og fik det stolte Svar: Norges Rige af din Haand***). Naar vi nu hører af Islænderne, at samme Bueskytte var den berømte Trønder: Einer Thambeskælver, som knap kunde komme

*) Olav Tryggesøns Saga i Heimskringla K. 97. 116—18.
**) Adams Kirkehistorie II. 29.
***) Saxes Sven Tveskiæg.

med paa Langormen, fordi han var kun atten Aar, men spillede siden en stor Rolle i Riget, og at Kong Olav svarede: for Riget raader Gud og ei din Bue, da er det en Oplysning, vi maatte vente og aldrig kan vrage*). At Olav, da han ei længer kunde værge sig paa Langormen, det berømte Orlogsskib, bygget efter hans Hoved og under hans Øine ved Nidaros, sprang overbord, for ei at fanges levende, det sander ogsaa baade Adam og Saxe, og den Første lægger til, at hans Dronning „den stolte danske Dame" ynkelig, men velforskyldt satte Livet til ved Sult**).

Hermed stemme Islænderne fuldelig overeens og anføre de nærmere Omstændigheder, hvoriblandt den høist mærkværdige, at da Olav var borte, spurgte Thyre Biskop Sigurd: hvor lidt hun vel turde nyde om Dagen, for ei at være Selvmorderske, og rettende sig efter hans Svar, døde hun af Sorg og Sult den niende Dag***). Var hun stolt i sine Dage, maae vi vel sige, da var hun ogsaa høi i sin Død, og for saadant et Hjerte kan man godt forstaae, en Helt som Olav med Fornøielse, saa tit det skulde være, vilde vove sit Liv. Da man aldrig fandt Kong Olavs Lig, formodede naturligviis hans gode Venner, han var vidunderlig blevet reddet, og kom kanskee igien, før man vidste det; men skiøndt Somme syntes, de havde seet et Glimt af ham inde i Jødeland, er det dog vist, han kom aldrig meer paa Norges Throne†), og Tiden vil nu snart vise, om hin i

*) Olav Tryggesøns Saga i Heimskringla K. 102. 126.
**) Adams Kirkehistorie II 29.
***) Olav Tryggesøns Saga i Heimskringla K. 129. Skalholter-Udgaven II. 97.
†) Olav Tryggesøns Saga i Heimskringla K. 130.

Middelalderen sædvanlige Venten paa brat forsvundne Heltes Atterkomst i en ny Skikkelse dog for Norge havde noget at betyde.

Seierherrerne deelte Byttet, dog saaledes, at Erik Jarl, som var gift med den danske Konges Datter, og hans Broder Sven, som var gift med den svenskes, fik hele Bestyrelsen, som de dog igien, for en Sikkerheds Skyld, deelte med Einer Thambeskælver, og gav ham deres Søster*).

Saaledes stod Sagerne i Norden, da Sven Tveskiæg vendte sine Vaaben mod England, ei blot for at hærge og beskatte, men for at indtage og besidde det, og det er endnu en Hemmelighed, hvordan det Storværk faldt Kongen af Danmark ind, medens det er klart, at Udførelsen var ikke mindre et Lykketræf end Lemlæstelsen af Einers Bue.

Dog, før vi nærmere berøre det engelske Æventyr, der i et halvt Aarhundrede berusede Danskerne, saa de drømte, de var et stort Folk, maae vi dog høre, hvad man ellers veed om den Sven Tveskiæg, Lykkens Luner gav et ikke lidet, skiøndt tvetydigt Navn i Verdenshistorien.

At han blev døbt i sin Barndom og kaldt Sven-Otto, maae vi vel troe paa Adams Ord, men vi, som veed kun altfor godt, at Christentøiet giør Ingen til Christen, vi lægger ei synderlig Vægt derpaa, og holder os til den Kiendsgierning, at han i Spidsen for Hedningerne bar Avindskiold mod sin Fader, hvad selv en Hedning maatte skamme sig ved. Var der altsaa noget Ædelt hos ham, da laae det dybt begravet, som Guld i en Mødding, og det er Billedet, Saxe giver os af ham, saa, efter hans Sigende, blev Sven vel en

*) Olav Tryggesøns Saga i Heimskringle K. 131. Hellig-Olavs Saga K. 20.

meget christelig Mand, men først efterat have været to Gange i Jomsvikingernes Kløer, og været i mange Aar fordrevet af den svenske Konge, Erik Seiersæl. Da Adam af Bremen fortæller omtrent det Samme efter hans egen Dattersøns Mund, faaer vi vel lade det giælde, men maae dog bemærke, at Saxe er ene om den Fortælling, som giør Sven mest Ære, nemlig at da han anden Gang var fanget af Jomsvikingerne, løste Danmarks Kvinder ham ud med deres Guldsmykker, og fik derfor bedre Arveret, end de før havde havt. Er det nemlig sandt, da borger Dannekvinden os for, at hvor vild Sven Tveskiæg end foer, havde han dog Hjerte i Livet, og naar kun saa var, ligner Offeret ganske den Moder, som har det gode Lov igiennem mange Aarhundreder, at hun med Glæde sætter alt paa haabefulde Sønner!

Naar vi nu vil giøre os en nogenlunde rigtig Forestilling om Englands Erobring, hvorom et klart Begreb er os nægtet, da maae vi allerførst huske, at derpaa havde Nordens Vikinger arbeidet hele tohundrede Aar, saa i alle Tilfælde høstede Sven og Knud, hvad Andre havde saaet. Om det nu i det Hele var ligesaa med Danskerne, kan man vel tvistes om, men da det er deres gamle Vane, og vi godt kan see, de, mellem Slagene paa Braavals Hede og i Øresund, havde ondt nok ved at forsvare sig selv mod deres Naboer, maae vi dog finde det høist rimeligt. Hermed stemmer ogsaa alt hvad vi veed om Vikingheltene godt overeens, thi om de første danske Folk, der gjorde Landgang, siger Saxekrøniken, det var „Nordmænd" fra Heredaland, hvori altsaa „Hordeland" stikker*), og den Halvdan, under hvem

*) Saxekrøniken under Aar 787.

Vikingerne gav dem til at pløie og saae, altsaa holde ordenlig „Dug og Disk" i Northumberland, er sikkert den Halvdan Ylfing, om hvem Islænderne fortælle, at han fældte Kong Ælle og indtog Northumberland, men „Ylfingerne" er Norges Helteslægt*). Vel er det sædvanligst hos Islænderne at lade Lodbrogssønnerne baade fælde Kong Ælle, der smed deres Fader i Ormegaarden, og sætte sig ned i Jørvik (York), men ogsaa derved ledes Tanken fra Danmark til de andre nordiske Riger, hvor Lodbrog og hans Sønner, efter alle Sagn, havde hjemme. Gaae vi nu videre, da komme vi til Norges berømte Vikingetid i Haarfagers og hans Sønners Dage, til hvis Orden netop Krydstogene i Vesterhavet (Vesterviking) hørte; i Visen om Brunboroughslaget høre vi, at den „norske Konge" var ogsaa blandt de Flygtende, Haarfagers mærkelige Berørelse med Kong Ædelsteen har vi seet, og Islænderne fortælle eenstemmig, at da Erik Blodøxe maatte rømme Norge for Hakon Ædelsteensfostre, gav Ædelsteen ham Northumberland til Lehn, hvad vel neppe bogstavelig er sandt, men stadfæstes dog i Hovedsagen ved Saxekrønikens Vidnesbyrd om „Erik Haraldsøns" Herredom i Northumberland**).

Hermed vil vi imidlertid ingenlunde frakiende især Jyder, Skaaninger og Bornholmere, Æren eller Skylden for ogsaa paa Englands Kyster at have gjort deres Bedste, men blot, saavidt muligt, oplyse Sagen og yttre den Formening, at det først er efter Jomsborgs Stiftelse, at Danskerne kom

*) Saxekrøniken under A. 867 og 76. Sagabillingen (Sögubrot) om Nordens Konger.

**) Saxekrøniken under A. 952 og 54.

til at føre an i Vestervikіng. At Palnatoke har taget sin gode Deel deri, maae vi deraf slutte, at han havde et Jarledømme i Bretland, som han flittig besøgte, og om vi da end ikke fandt Jomsvikingen Høie Thorkild, nævnt som det store Hjul ved Englands Erobring, kunde vi dog neppe tvivle om, at „Jomsvikingerne" jo spillede Hovedrollen paa Danske Vikingtog i Sven Tveskiægs Dage. Vel gav Thorkild sig to Gange i Ædelreds Tjeneste, men hvad enten det var efter Aftale med Sven og Knud eller ikke, saa maatte Ædelred betale Legen*), og ved denne Leilighed maae vi lægge Mærke til, at ikke blot Ædelred havde for Skik at leie sig en Livvagt blandt Landets Fiender, men at dette visse Tegn paa faldefærdige Throner allerede strax efter Ædelsteens Dage var kommet til Syne. Vi læse nemlig om Ædelsteens Brodersøn Edgar, hvem Saxekrøniken iøvrigt løfter til Skyerne, at han gjorde en stor Synd med det, han trak fremmede Ulykkesfugle ind og lod Hedningskikke rodfæstes i Landet**). Heri kunde imidlertid Edgar været ligesaa uskyldig som Ædelred i den Uskik at kiøbe Fienden fra sig med Penge; thi af to onde Ting maa man vælge den mindste, om den end er meer end stor nok, og desuden betragtede Kongerne i Vestsex bestandig det øvrige England som en Erobring, de havde gjort, hvoraf man vel maatte see til at beholde det meste mueligt, men kunde dog ogsaa miste en heel Deel og dog være meget baade rigere og mægtigere end Stamfædrene Kerdik og Kynrik. Naar derimod Edgar, som

*) Samlingen af Steder om „Thorkild den Høie" i de danske »Scriptores« II. 458—63.

**) Saxekrøniken under Aar 957.

Saxekrøniken lægger til, virkelig elskede „den fremmede Udyd“, da var han ligesaalidt at undskylde, som Ædelred var at beklage, naar det er sandt, at han kom paa Thronen ved et Snigmord og var saa dorsk, som Vilhelm af Malmesbury siger, at naar han ikke sov, sad han dog kun overende i Sengen og støttede sig paa Albuen*).

Dog, før vi følge Sven og Knud til London, maae vi omtale den Arveret, de, ligesaavel efter en engelsk Skribents som efter Saxes Vidnesbyrd, paastod at have til Riget. Saxe gaaer hermed ikke længer tilbage end til Thyre Danebod, som han siger var en engelsk Prindsesse, Søster til Kong Ædelsteen, der tilranede sig Thronen, skiøndt Faderen havde tilkeiset Thyres Sønner den; og hvor urimeligt end dette klinger, turde der dog ligge noget Sandt til Grund; thi, uden engang at regne de Rygter, vi hos Vilhelm see, der gik om Ædelsteens dunkle Herkomst, er det mærkeligt, at den normanniske Kong Gudrun i Ostangeln havde „Ædelsteen“ til Døbenavn**), og kunde da i Sagnet lettelig forvexles med sin berømte Navner. Adam af Bremen melder i alt Fald, at paa denne Tid begyndte det danske Herredømme i England med en Gundred (ventelig Gudrun), som fulgte paa Halvdan (Ylfing), og at siden sendte Harald Blaatan en af sine Sønner did, som efter at have regieret en Stund, satte Livet til***). Lægge vi alt dette sammen med, hvad Englænderne selv fortælle, at Sven og Knud paastod Riget, som Ætmænd af den danske Kong

*) Vilhelms Englandskrønike II. 10.
**) Saxekrøniken under Aar 890.
***) Adams Kirkehistorie I. 37. II. 15.

Havelok i Lincoln*), da maae vi formode, at Ostangeln alt en Tidlang har været anseet for Danskernes Deel af Byttet, og at Sven, uden høiere Tanker fra først af, kun, da Lykken over al Forventning føiede, fik Mod paa det Hele.

Sagnet om Havelok Kongesøn, der blev Kokkedreng hos Kongen i Lincoln, men fik saa Prindsesse Guldborg, Rigets rette Arving, og blev omsider Konge baade i Danmark og England, har man først nylig igien lært ret at kiende af en heel engelsk Rimkrønike, der i Middelalderen blev gjort derom, men her vedkommer det os ikke videre, uden forsaavidt det er høist mærkeligt, at Skjaldene derovre immer har havt et godt Øie til Danmark, om end han, der gjorde Prinds Hamlet udødelig, med det samme satte en Klik paa os, som vi, selv naar det er i Sverrig, man laster noget, maae høre ilde for i Danmark**). Havde vi imidlertid blot Magen til „William", da kunde han slippe nemt til at hævne Skade, ved snildt at benytte den Deel af Sagnet om Amlet Jyde, som Engelskmanden har forsmaaet; thi det er Broderparten, og Skuepladsen er netop England, hvor Amlet ligesom Havelok fik Kongens Datter, men sagde baade ham og Dronningen bidende Ting, der kun behøvede at opfriskes for at hænge fast***).

Hvormange Tog nu egenlig Sven Tveskiæg gjorde til England, er et meget vanskeligt Spørgsmaal, men en ikke mindre ligegyldig Sag, saa vi kan godt nøies med at vide,

*) Knightons Skrabsammen (Compilation) I. 5.

**) Det alt for tit gientagne: there is something rotten in the state of Denmark, hvad dog kan angaae Stillingen, uden at ramme Folket.

***) Saxes Danmarkskrønike 3die og 4de Bog.

at man mærker ham der først 994, da Ædelred kiøbte ham fra sig, og at han 1002 sluttede et fast Forlig for 24000 Pund, som Ædelred brød, saasnart han var borte, ved at lade alle Danske, selv Gidslerne, hvoriblandt Svens egen Søster Gunnild, myrde*).

Dette Nidingsværk berettes saa almindelig netop af engelske Skribenter, at det vel maa have sin Rigtighed, men om Sven selv havde en Søster, der maatte undgiælde, og om dette Blodbad just bragte ham i Harnisk, falder tvivlsomt, da Saxe tier, og Dronning Emmas Lovtaler, der gierne vilde sige om Sven alt det Gode, han vidste, synes at nægte det, ved at fortælle: Kong Sven sad rolig i Danmark, mens Thorkild, med hans Tilladelse, drog til England for at hevne sin Broder, som der var dræbt, men lod sig forlige paa billige Vilkaar. Derpaa, bliver Lovtaleren ved, skikkede Resten af Vikingerne Bud til Kong Sven, at han maatte endelig komme over og tage Landet, da enten vilde Thorkild snart gaae over til dem igien med de fyrretyve Snekker, han havde skilt dem ved, eller ogsaa skulde han faae Skam. Det var som talt ud af Svens Hjerte, Thingløberne foer Landet rundt, alle vaabenføre Mænd maatte indfinde sig, og da Drosten udraabte, at Kongen agtede sig til England for med List eller Vold (ferro dolisve) at underlægge sig det Hele, da fandt alle Mand det priseligt. Hvor stor Flaaden var, hvormed Sven stak i Søen til det store Tog, finder man ingensteds anmærket, men Lovtaleren kan ikke noksom udtrykke sin Beundring over al den Pragt

*) Saxekrøniken under A. 994 og 1002. Vilhelms Englandskrønike II. 10.

og Stads, der fulgte med, ligefra de brølende Løver, ildspyende Drager af det pure Guld og de ravgule Marsvin (som Gallionsfigurer), lige til Guldfuglene i Toppen, der (som Fløie) immer fløi med Vinden*). Havde Sven ikke saalænge krævet „Danegiæld" i England, og nylig faaet saamange tusinde Pund, som der lod sig en heel Deel støbe af og endnu langt mere forgylde med, da maatte vel al den Rigdom fra „Skovgaardene, Hedehusene og Fiskerleierne" i Danmark falde lidt mistænkelig, men nu lader det sig høre, og noget maa der da vel ogsaa have været at overdrive, da Dronning Emma ellers maatte fundet det altfor latterligt.

Hvordan det nu egenlig gik til med den store Erobring, som er hvad vi spørge om, det springer Lovtaleren desværre reent over, under det lurvede Paaskud, at hverken vil han trætte Læseren med den Vidtløftighed, Beskrivelsen vilde kræve, og heller ikke vil han giøre sig selv den Tort at begynde paa, hvad han aldrig var istand til at udføre sømmelig, og saaledes smurte om Munden, maae vi da nøies med den korte Beskeed af Saxekrøniken, at Sven begyndte sit Hærtog fra Ostangeln, og fandt, da Uhtred Jarl i Northumberland strax underkastede sig, liden eller ingen Modstand paa sin Herrefærd til Oxford, Winchester og London. Hovedstaden, hvor Edelred havde sluttet sig inde, med Thorkild ved Haanden, forsvarede sig derimod kiækt, og Sven mistede mange Folk i Themsen, men da han saa lod den Steen ligge, han ikke kunde løfte, og vendte sig vesterpaa til Bath, underkastede Hertug Edelmer og hele Adelen i Vestsex sig paa Timen, og Edelred fandt det ikke raadeligt at oppebie hans

*) Emmas Lovtaler (i de danske »Scriptores« II) 1ste Bog.

Tilbagekomst til London, men gik ombord paa den saakaldte „engelske Flaade“, hvormed Thorkild laae nede ved Greenwich, skikkede Dronning Emma med Børnene over til hendes Broder, Hertugen i Normandiet, og fulgte snart selv bagefter. Saasnart han var ude af London, overgav Borgerne sig til Sven, men havde dog ondt at giøre, thi Thorkild vilde ogsaa have „Kost og Løn“, og hverken hans eller Svens Hær sparede desuden at tage selv, hvad de kunde faae Fingre paa*).

Derom er Alle enige, at Sven Tveskiæg kort efter (1014) fik sin Helsot, men Lovtaleren siger naturligviis ikke, at Hellig-Edmund (fordum Konge i Ostangeln og myrdet af Lodbrogssønnerne) dræbte ham, ligesom den hellige Merkurius Julian Niding (Apostaten), og selv Vilhelm af Malmesbury kalder hans Dødsmaade uvis og anfører kun det andet som et løst Rygte**). Ikke engang Robert af Gloucester, som skrev den første engelske Rimkrønike og sparer ellers ikke de „lede Danskere“, forfølger Sven i Døden, saa det er først Robert af Brunne (i det fjortende Aarhundrede) der lader ham styrte steendød for Sanct Edmunds Landse og fare lige til Helvede ikke blot med „Liv og Sjæl“ men selv med „Kiød og Been“ at boe hos Satanas***). Saa galt gik det imidlertid dog ikke, thi ikke blot Lovtaleren men en samtidig Tydsker, Ditmer af Merseburg, vidner, at en Englænderinde af sin egen gode Villie lod Liget balsamere og seilede med det til Kiøbenhavn (portus danorum), hvor Sønnerne høi-

*) Saxekrøniken under A. 1013. Vilhelms Englandskrønike II. 10.
**) Emmas Lovtale I. Saxekrøniken under A. 1014. Vilhelms Englandskrønike II. 10. Knytlingesaga K. VI.
***) De engelske Rimkrøniker ved Hearne.

tidelig modtog det og ledsagede det til Hellig Trefoldigheds Huus i Roskilde, saa det er ikke for intet, en af Domkirkens Piller endnu bærer hans Navn.

At Knud ikke selv, efter Svens sidste Villie, besørgede hans Hjemfærd, var, fordi han kom lidt hovedkulds afsted; thi saasnart Engelskmændene spurgte Svens Død, skikkede de Bud til Normandiet efter Ædelred, og Thorkild, som havde baaret Kappen paa begge Skuldre, fulgte nu Strømmen, saa Knud, som nok desuden saae sig forladt af sine fleste Hjelpere, fandt det raadeligst at skynde sig hjem med tresindstyve Skibe.

Disse tresindstyve Vikingsnekker, vel ikke større end vore Kanonbaade, det var da hele den Skjoldungs Arvegods, som fik tre Kroner, og deriblandt Englands, at dele mellem sine Sønner, thi Danmark havde hans Broder Harald, og naar derfor Lovtaleren kalder Sven næsten den „lykkeligste" Fyrste i sin Tid, maa vi vel finde, at hans største Lykke var dog i alle Maader den, at være Fader til den Lykkeligste! Allerede dermed begyndte nemlig Knuds Lykke, at han, omringet af et forbittret Folk og af Forrædere, dog slap heelskindet hjem til Danmark, og den viste sig fra en sjelden god Side, da Harald, skiøndt han ingen Lyst havde til at dele Fæderneriget med sin Broder, dog modtog ham kiærlig og understøttede ham broderlig med hele den danske Flaade til Arvegangen paa hin Side Havet*). Intet Under derfor, at Thorkild, der immer fulgte Lykken, ogsaa snart fulgte efter Knud til Danmark, undskyldte sin Vankelmodighed,

*) Emmas Lovtale II. Ditmers Allehaande VII (hos Leibnits I. S. 409—10).

og forsikkrede, at de tredive Skibe, han havde liggende i England, tilligemed de ni, der fulgte ham til Danmark, alle bemandede med Karle udaf Vælgten (Thingmænd), var istand til at føre Kongen trygt fra Ende til anden i hele Riget*).

Om nu den danske Flaade, der allerede hos Adam af Bremen er svulmet op til tusinde Seilere**), bestod af 340 Skibe, som Ditmer havde hørt, eller, som Lovtaleren siger, kun af 200, kan være det Samme, naar vi kun veed, det var derimellem; thi, stor eller lille, kastede den lykkelig Anker ved Sandwich og fandt ingen engelsk Flaade at maale sig med. Knud derimod fandt, i Kong Ædelreds ældste Søn Edmund, en værdig Medbeiler til Thronen, hvis Tilnavn „Jernside" betegner, hvad Historien viser, at han paa Valpladsen maatte blevet Knuds Overmand, hvis han ikke bestemt havde havt Lykken imod sig.

Hvorvidt Ædelred og hans Sønner var kommet i Knuds Fraværelse, er uklart, da vi derom kun har islandske Beretninger, men efter dem havde den norske Hellig-Olav, som dengang foer til Kaps, været Ædelreds høire Haand og hjulpet ham til at tage Borgen i London (Tower) fra Thingmændene (Thorkilds Stalbrødre), uden dog i det Hele at faae Bugt med dem***), og saavidt vi kan skiønne, var det ogsaa blot med sin egen Styrke, Thorkild paa Knuds Vegne leverede Slaget ved Skorsten, hvor Lovtaleren siger, de Danske var i Flugten, men tog dog igien Mod og Mands-

*) Emmas Lovtale II.
**) Adams Kirkehistorie II. 36.
***) Hellig-Olavs Saga i Heimskringla K. 11—14.

hjerte til sig, da Thorkild viste dem, det var den visse Død at flygte, med Fienden i Hælene saa langt fra Stranden, og Seieren, som derpaa blev vundet, siger Lovtaleren, bragte en stor Deel af Landet i Knuds Vold. I dette Slag maa det have været, at Tymme Sællandsfar, da Mærkesmanden var fældet, og Hæren paa Flugt, snappede en Maigreen og stak den paa et Spyd til et Rødbanner, hvorved det lykkedes ham at samle Folket til fornyet Kamp og Seier*), noget, der maaskee nok falder Fremmede sært, men falder Sællandsfarer saa naturligt, at denne „Maigreve" blev den eneste af Kong Knuds Kæmper, Saxe gav Eftermæle.

Et af de andre Landskaber, siger Lovtaleren, rensede en Helt, al Ære værd, Erik Jarl fra Norge, for Kongen, men da baade han og Thorkild gjorde reent Bord, hvor de kom, syntes Knud, Profiten gik i Arbeidslønnen, forbød al videre Plyndring og rykkede, for at giøre Pinen kort, med samlet Styrke mod London, hvor Ædelred laae i sidste Aandedræt. Det lykkedes imidlertid kun halv om halv; thi vel døde nu endelig Kong Ædelred, efterat have, saa at sige, ligget for Døden alle de otte og tredive Aar han havde Ord for at sidde ved Roret, og saasnart Londonerne havde faaet ham standsmæssig begravet, dagthingede de ogsaa med Knud, men Natten førend han skulde holde sit Indtog, stjal dog Besætningen, med Edmund i Spidsen, sig ud af Byen for at giøre nye Optøier. Da Knud nu heller ikke troede Freden i London, blev han der ikke længer, end mens han satte Kronen paa, og tog saa Vinterleie ved Sheerness paa

*) Saxes Knud den Store i 10de Bog.

Shepey, de danske Vikingers „Gammelholm" i Mundingen af Themsen.

Edmund Jernside spillede nu Mester, saa længe det varede; samlede en utallig Hær, løftedes til Skyerne hele Landet over, holdt et glimrende Indtog i London (civitatem pompatice ingreditur), og udfordrede gierne Knud til en Tvekamp, men skal af ham have faaet det snilde Svar: nei, jeg vil nok bie med at slaaes, til jeg er vis paa at vinde, og tag du dig bare i Agt med din Kamplyst om Vinteren, at du ikke synker i Knæ, naar Krigstiden kommer!

Herved blev det, til strax efter Paaske (1016), da Edmund rykkede i Marken, og Knud mødte ham paa Halvveien, ved Ashdown (Æskebjerg) i Kent, hvor det berømte Hovedslag stod, som, indtil videre, afgjorde Englands Skæbne. Thorkild, som gik i Spidsen for de Danske, pegede paa Banneret og sagde: seer I, Ravnen flagrer i Dag, derfor mandelig frem; vi har ingen Nød! Vendekaaben, Edrik Jarl, som nu var hos Edmund, flygtede med Sine, før Sværdet var draget, men Edmund, som ogsaa havde Folk nok endda, opmuntrede dem til at staae som Mure for „Frihed og Fæderneland" og agte det for en Vinding, at de Feige flygtede i Tide, og derpaa gav han dem selv et følgeværdigt Exempel, ved at styrte ind, hvor Fienden stod tykkest og hugge ned for Fode. Han kom ikke heller til at staae ene, thi Engelskmændene holdt tappert ud fra Klokken ni om Formiddagen til Sol gik ned, men saa var de ogsaa baade lede og kiede ad Legen, medens Danskerne derimod ikke blot blev ved at slaaes i Maaneskin, men begyndte da netop ret at rase, saa det var aabenbart, de vilde enten seire eller døe. Da løb det rundt for Engelskmændenes Øine, saa de syntes,

Fienderne blev ikke blot kiækkere, men ogsaa flere, jo længere det varede, og de vendte da Ryg, uden at Danskerne, for Mørkets Skyld, turde forfølge dem ret langt paa ukiendte Veie. Det var allerede over Midnat, da de skiltes ad, og Danskerne lod da Byttet ligge til om Morgenen, men saae til at blive samlede, begravede saa, da det dagedes, deres mange faldne Stalbrødre saa godt de kunde, tog med hvad der var noget værdt paa Valpladsen, overlod Fiendens Lig til Ravne og Krager, og lettede, saasnart de kom ombord, for at gaae lige paa London. Edrik var imidlertid atter kommet til Syne og, fordi han var en klog Karl, taget til Raade, og han tog nu i Raadet saaledes til Orde: I bær sagtens hardtad allesammen Nag til mig, fordi jeg vendte Ryg, men seer I vel, vi har jo flygtet allesammen, og naar man forudseer, der maa flygtes, da finder jeg, det er bedre at slippe heelskindet derfra end lemlæstet, især naar man kan tjene sit Fæderneland med et godt Raad, hvor det ikke nytter at stampe imod Brodden. Som sagt, vi har flygtet allesammen og skaffet Danskerne Seire nok, men vil I nu lyde mit Raad, skal det være forbi baade med Flugt og Fare; thi naar vi deler Riget med de Danske, holder de nok Fred, og vor Konge maa jo dog meget heller nøies med det Halve end miste det Hele! Den Tale behagede Alle, undtagen Edmund, men han blev nødt til at finde sig deri, og Knud tog imod Tilbudet paa det Vilkaar, at Edmund skulde udrede det Halve af Lønningen til hans Hær. Det varede imidlertid ikke længe, før Vorherre kaldte Edmund, og saa fik Knud det Hele!

Saaledes fortæller Emmas Lovtaler denne mærkelige Begivenhed, og efter modent Overlæg bliver der vel ikke

andet at indskyde, end Saxekrønikens Anmærkning, at ved Ashdown faldt tilligemed Hertugerne Ælfrik og den tappre Ulfketil saagodt som hele den engelske Adel; thi baade hvad Islænderne og hvad Vilhelm af Malmesbury, for ei at tale om andre, lægge til, er saa indviklet og usammenhængende, tildeels ogsaa modsigende, at det kun fordunkler den tydelige og troværdige Beretning, man forgiæves dermed har stræbt at udfylde og oplyse. Kong Edmunds Død melder Saxekrøniken ligesaa kort og umistænkelig som Lovtaleren, og selv Vilhelm anfører det kun som et Rygte, at to af hans Kammersvende efter Edriks Tilskyndelse ynkelig myrdede ham, saa at en Nidvise om Edrik, den falske Forræder, hvem det forbittrede, undertrykte Folk naturligviis ingen Samvittighed gjorde sig over at beskylde for hvad det skulde være, er ventelig Kilden til hele den Fortælling, som derfor ogsaa bør læses i Rimkrøniken, hvor den har noget Shakspearsk ved sig*).

Efter Saxekrøniken blev nu Thorkild Hertug i Ostangeln, Erik Jarl i Northumberland og Edrik i Mercia, men Edrik fik endnu samme Aar (1017) sit Banesaar, hvorom det er værdt at høre Lovtalerens Beretning. Hos Knud, siger han, fulgtes Ungdom og Viisdom ad, derfor elskede han alle dem, der havde tjent Edmund tro, men Forræderne og Vendekaaberne hadede han og lod paa een Dag mange høie Hoveder springe. Deriblandt var Edriks; thi da han offenlig sagde, det var af Godhed for Knud, han vendte Ryg ved Ashdown, og fordrede Belønning derfor, da svarede Kongen mørk: vil du, som forraadte din egen Herre,

*) Robert af Gloucesters engelske Rimkrønike.

da vel være mig tro? men nu skal du faae Løn som forskyldt, saa du skal tabe Lysten til Lumskeri! Dermed vendte Kongen sig til Erik Jarl og sagde: betal ham hvad vi skylder ham, det vil sige: slaae ham ihjel, før han sviger os! og strax var Erik ved Haanden med sin Hellebard og huggede med eet Snit Hovedet af Edrik*).

Hvad man nu sagde i Tydskland om alt dette, kunde vistnok være os saavelsom Knud ligegyldigt, da det kun angik Danmark og England, hvorom man heller aldrig i det hellige romerske Rige har vidst ret Besked; men da vi dog altid er nysgierrige efter at vide, hvad Tydskerne tænke og dømme, maae vi takke Bisp Ditmer af Merseburg for, vi ogsaa her kan faae vor Lyst styret. Han, som i de samme Dage skrev paa sit „Allehaande", hvori han fandt Plads til alt hvad der faldt ham ind, begynder da med at fortælle os, at sommetider, skiøndt det er sjelden, „fortæres han af Nidkiærhed for Herrens Huus" og kan derfor ikke undlade her at indskyde, hvad han tit har hørt tale om, hvorlunde nemlig Anglerne (saaledes kaldte enten af deres Engle-Ansigt, det vil sige Smukhed, eller af den Krog ɔ: angulus, de boe udi) er blevet usigelig plagede af den grumme danske Konge Sven Haraldsøn, saa de, som før var skatskyldige til Apostelfyrsten Petrus og var den hellige Fader Gregors aandelige Børn, nødtes til at svare „de skidne Hunde" (immundis canibus) aarlig Skat og lade Fienden boe tryggelig i den største Deel af deres ødelagte Land.

Dog, Vidtløftighed er Tydskernes Skiødesynd, og vi kan have nok i vor egen Deel, saa vi nødes til at bryde af i

*) Emmas Lovtale II.

Tide med den Bemærkning, at i Henseende til Kiendsgierningerne stemmer Ditmer ret godt overeens med Lovtaleren, undtagen i hans sidste mærkelige Ord om Knud (ved 1018), som lyder saaledes: i England blev, Gud skee Lov (Deo gratias), Mandskabet paa tredive Vikingsnekker nedsablet af Svens Søn, deres egen Konge, saa han, som med sin Fader hjemsøgte og idelig hærgede Landet, sidder nu i sin Eenlighed og maa forsvare sig selv, som Basilisken i Afrikas Sandørk*).

See, det var da Tydskernes Tanker, Ønsker og Forhaabninger ved Englands Erobring af de Danske, og ved Standretten, Knud holdt over Edrik og hans Medskyldige, og „fromme" kan man, uagtet Bispens gudelige Stil, just ikke kalde dem, billige er de heller neppe; men de henvende dog vor Opmærksomhed paa det Sørgespil, raa Stridsmænd altid opføre i den dannede Verden, og Sørgespil, hvis Indhold kun er Blodbad, maae vi finde slette, ligesaavel af danske som af tydske Forfattere. Det nytter ikke her at beraabe sig paa Krigsretten, thi det er den afskyelige Romerret, ikke heller at hænge sig i den angelsaxiske Straffeprækken af Lupus, hvor det siges reentud, at alting var raaddent i England fra Inderst til Yderst**), thi naar det er allersandest, retfærdiggiør det dog kun Sværdet, aldrig Haanden, som hos de Mennesker, vi skal agte og elske, maa stræbe efter andet end Rov og Mord. Spørgsmaalet er altsaa her slet ikke om Løn som forskyldt, hvorved Hamlet meget rigtig

*) Ditmers Allehaande VIII, hos Leibnits S. 420—21.

**) Prækenen paa angelsaxisk hos Hickes (Thesaurus II) paa Latin i de danske »Scriptores« II. 463.

anmærker, at skal Retten saaledes have sin Gænge, maae vi idetmindste kagstryges allesammen, men Spørgsmaalet er: om Menneskelivet med tilsvarende Dannelse øiensynlig vandt ved Englands Erobring af de Danske, og besvarede Verdenshistorien ikke det med Ja, da skulde den kun i Forbigaaende nævne Danskerne med deres Knud ligesom Hunnerne med deres Atle den Store, nævne dem som et eget Slags Rovdyr, der trivedes bedst i Vandet og drev deres Uvæsen til det Høieste i det ellevte som hine i det femte Aarhundrede. Saaledes er nu vel ogsaa Danskerne hidtil sædvanlig behandlede i Verdenshistorien, men skulde det lade sig forsvare, maatte naturligviis en „dansk“ Verdenshistorie være ligesaa utænkelig som en „hunnisk“; thi i det Hele falder Æblet aldrig langt fra Stammen, saa hvor der udvikler sig en eiendommelig Anskuelse af Menneskelivet, som noget ikke dyrisk, men guddommeligt, der har ogsaa fra Arildstid været kraftig Deeltagelse i dette Menneskeliv, og det er desuden soleklart, at naaede Danmark i Middelalderen nogen aandelig Udvikling, maa det takke Forbindelsen med England derfor. Naar nu kun Menneskelivet vinder ved en Kamp, da er det Aanden ligegyldigt paa hvad Sted, og ved et saa øiensynligt Forraadskammer og Oplagssted for den ny Verden, som England, er det kun en Bisag, hvad der bliver tilbage, naar hver har faaet sit; men naar man seer, hvad Angelsaxerne i det tiende Aarhundrede nedsank til, da er det en følgelig Sag, at alt hvad der siden har aandig udmærket sig i England maa enten være af dansk eller af normannisk Oprindelse, og det var aabenbar ikke Normannerne, der bekæmpede den romerske Retning og skabte det engelske Bogsprog med alt hvad dertil hører. Det vil derfor aldrig

falde veloplyste Engelskmænd ind at betragte Danskerne som den angelsaxiske Dannelses Banemænd, hvilken de tvertimod, saavidt muligt, tilegnede sig og giengiældte med de „raa Materialier", uden hvilke den „engelske Dannelse", som blot er en god Bearbeidelse deraf, aldrig vilde fundet Sted.

Forholdet mellem England og Danmark i Middelalderen er nemlig det eneste i sit Slags, fordi Erobrerne i det ellevte Aarhundrede var for en stor Deel „samme Moders Børn", som de i det femte, og kunde derfor ikke blot forstaae, men sammensmelte med dem, og gjorde det virkelig til fælles Fordeel, thi Angelsaxerne fik ikke blot en Tugtelse, men ogsaa en Forstærkning, de høilig trængte til, og Danskerne vandt ikke blot store Midler til Uddannelse, som de fattedes, men blev ogsaa mange uvorne Kæmper og urolige Hoveder kvit, som fandt hvad de søgte „Død eller Brød" i det rige England, hvor Livet er en Giæring, der netop for at lykkes kræver stridige og stærke Elementer. I alle Henseender maa da „Jomsborg" staae os for Øie, naar vi betragte den Krig, hvori Høvdingen derfra, Thorkild den Høie, er Mærkesmanden; thi Jomsvikingerne var jo netop gode Stalbrødre til „Hengst og Hors", og det var farlige Naboer for Danmark, som Islænderne sige, Sven Tveskiæg haabede at blive kvit ved at opægge dem til Toget mod Hakon Jarl, og som Saxe vistnok med Grund skylder for at have givet Slaverne Mod og Vane paa Danmark. Disse Jomsvikinger, som paa Østersøens Kyst sikkert vilde ødelagt Danmark, der allerede i Sven Tveskiægs Tid to Gange maatte kiøbe sin Konge af dem og kunde ikke veie ham op med Penge, uden at kaste sine Kvinders Guldsmykker i Skaalen; disse Jomsvikinger kunde umuelig giøre den dannede Verden en større

Tjeneste, end først at skaffe Danmark en Deel gode engelske Penge og Præster, og dernæst sætte sig ned eller falde paa Øen, hvor Normannerne var ved Haanden, som Hakon Jarl i Hjøringvaag med Haardt imod Haardt!

Vi sige altsaa med Rette, at Englands Erobring af de Danske var noget langt andet og bedre end Ditmer drømte om, og hvordan Knud den Store personlig teede sig derved, bliver saameget mere hans egen Sag, som Saxes Krønike viser, at de kværsiddende Danskere har kun taget meget liden Deel i hans Storhed; thi ikke blot er Saxe nær ved at skiænde over, at Knud er blevet Rygtets Yndling, saa hans Glands fordunkler andre Danekongers, der alle Dage i Daad kunde maale sig med ham, men Danmark har næsten ikke bevaret et Sagn om ham. Tildeels har dette nu samme Grund, som at en Bondemand, hvis Søn er blevet Professor, ei veed stort at fortælle om hans lærde Værker og Pennefeider; men det viser dog ogsaa, at Knud i den store Verden maa være blevet Fædernehylten langt mere fremmed, end Englandstoget nødvendig medførte, saa han maa egenlig betragtes som „udvandret" med Jomsvikingerne, hvorfor han da heller ikke forlangte at begraves i Roeskilde, men lagde sig til Hvile i Winchester, medens Ordet gik i Danmark, at han havde endt sit Løb og fundet sin Grav i Normandiet*).

Det vidner da ogsaa de engelske Forfattere eenstemmig, at Knud, efter Edmunds Død, ikke alene ved at gifte sig med Ædelreds Enke, Dronning Emma, men paa alle optænkelige Maader stræbte at vinde sine nye Undersaatters Hengivenhed, og da de gamle Vikinghøvdinger naturligviis ikke

*) Emmas Lovtale II. Saxes 10de Bog.

har været Hertuger efter deres Hoved, var det vel ogsaa for deres Skyld han snart gjorde Thorkild den Høie fredløs*); Vilhelm af Malmesbury siger i alt Fald udtrykkelig, det var for den Vold, han fordum øvede mod Ærkebispen i Kanterbury (Ælfeg), som var ynkelig myrdet af Vikingerne og blev nu skrinlagt som en Helgen, og han lægger til, at saasnart Thorkild satte sin Fod paa dansk Grund, blev han grebet og aflivet**). Om Knuds Svoger, Erik Jarl, virkelig, som Vilhelm siger, ogsaa maatte rømme Landet, er vel tvivlsomt, men da Islænderne siger, han døde paa en Romerreise, er det dog meget muligt; thi at Knud ikke gjorde meget for Svogerskabs Skyld, fik Ulv Sprageleg at finde, hvem han uden Lov og Dom lod myrde, enten, efter Saxe, ved sit eget Bord, eller, efter Islænderne, ved Alteret i Roeskilde Domkirke***).

Dog, om ogsaa Ulf og Edrik var de eneste fribaarne Mænd, Knud, uden Lov og Dom, lod myrde i Fredstid, og om det kun skulde være sort Bagtalelse, hvad Saxekrøniken rigtignok ligesaavel som Lovtaleren tier med, at han sendte Edmund Jernsides Sønner til Sverrig for at myrdes, saa er det dog lige klart, at Danmark gierne maa give Afkald paa Æren baade af hans Krone og hans Klogskab, naar det saa kan fritages for Skammen af hans tyrannisk Luner.

Hvorledes Knud blev Konge i Danmark, veed man egenlig slet ikke, da hans Broder Harald, hvem Saxe end ikke nævner, forsvinder ubemærket, men hvordan han blev

*) Saxekrøniken under A. 1021.
**) Vilhelms Englandskrønike II. 11.
***) Saxes 10de Bog. Hellig-Olavs Saga i Heimskringla K. 163.

Konge i Norge, veed vi langt bedre, end han skulde ønske, thi det var ved at bestikke alle de dygtige Nordmænd, han kunde enten høre eller spørge, med store Penge og end større Løfter.

Da vi sidst forlod Norge, havde nemlig Seierherrerne i Svolderslaget deelt Riget som et Bytte, dog saaledes, at Kongerne i Danmark og Sverrig nøiedes omtrent med Navnet, medens Jarlesønnerne Erik og Sven havde Gavnet. Derved blev det, indtil, medens Erik Jarl var i England, Olav Haraldsøn, af Haarfagers Æt, benyttede Leiligheden og skyndte sig (1015) hjem til Norge, hvor hans Stiffader, Sigurd Syr, var Nissekonge paa Ringerige under dansk Høihed. Da Olav var langt fra at tilkæmpe sig den Vigtighed i Verdenshistorien som i Norges, hvis Skytshelgen han blev, kan vi her hverken dvæle ved hans Kamp med Jarlerne, eller ved hans Kiv med Oluf Svensker og alt hans Bryderi med Nissekongen Ræref paa Hedemarken, men vi maae dog lægge Mærke til, at det og mere findes paa det livligste udviklet og beskrevet i hans Saga, som viser os den islandske Skildrekonst i al sin Glands. Hvad vi her maae udhæve, er derimod hans Iver ikke blot for Daaben, men for Afguderiets fuldkomne Afskaffelse, thi baade er det fra denne Side, han indtager sin Plads i Verdenshistorien mellem Norges kronede Prædikanter, og i den Anledning, han paadrog sig det bittre Nag hos Trønder og Haleier, der kostede ham baade Liv og Krone. Han var, efter Sagaen, døbt af Olav Tryggesøn, hvem han ogsaa ved Christendommens Indførelse meget tog til Mønster, men, skiøndt baade kiæk og klog, var han dog ikke saadant et Vidunder i Nordmænds Øine, saa de taalte ikke det Halve

af ham, og han vilde slet intet taale af dem, hvad umueligt kunde gaae godt, da „norske Herser" er kun et andet Navn paa „normanniske Baroner", og Norges „ypperste Herse", der saae alle Jarler over Skuldrene, Olav Tryggesøns Svoger, Erling Skjalgsøn paa Sole, krummede kun meget nødig sin Ryg selv for en Konge.

At Knud tog Olav hans Frihed meget unaadig op, var en følgelig Sag, og havde han, det Første han fik Stunder, hjemsøgt Norge med en Deel af Englands og Danmarks Styrke, eller med den Hele, da havde det været Verdens sædvanlige Løb, det Nordmænd saavelsom andre Folk maatte lære at finde dem i, men nu lurede han aabenbar paa Leilighed, til Olav havde lagt sig ud med Erling Skjalgsøn og andre Høvdinger, som under de Omstændigheder hverken fandt det deres Ære for nær at bukke dybt for Kongen i England, eller at modtage gyldne Beviser paa hans Bevaagenhed. Ja, selv da sendte han ingen Hær til Norge, men et stadseligt Kron-Budskab, der, ved kun at forlange Hylding og Skat af Kong Olav, skulde krænke og ydmyge ham, medens de udspeidede Tilstanden og bearbeidede Gemytterne omkring ham*). Forbittret herover og kied ad bestandig at ligge paa Vagt mod en mægtig Fiende, der kun truede, gjorde Olav et Tog til Danmark, i Forbindelse med den svenske Kong Ønund, og havde aabenbar en Fordeel over Knuds Flaade, men hvad enten Knuds Foræringer dog ogsaa gjorde Virkning i Sverrig, eller Olav selv følte sig for svag, saa undveg Kongerne et Hovedslag, snart seilede Kong Ønund hjem, og da Olav, som ei mere vidste, hvem han

*) Hellig-Olavs Saga i Heimskringla K. 139—40.

turde troe, fandt det altfor voveligt at gaae igiennem Øresund, hvor den engelske Flaade laae, forlod han sine Skibe paa Kalmar-Næs og reiste landveis hjem som en skibbruden Mand*). Erling Skjalgsøn, som enstund havde opholdt sig i England, kom tilbage samme Efteraar, med store Foræringer, og med endeel Bissekræmmere, der om Vinteren løb Landet rundt og opkiøbte alt det „Venskab" til Knud, de kunde giøre fal, deels for „det rene Væsen" og deels for Løfter om Guld og grønne Skove, og saa, næste Sommer, da faldt det Kong Knud beleiligt at giøre sit Tog til Norge, hvor nu ingen Modstand var at vente**). Han skjulte Havet med sin Flaade, satte Kaasen lige op til Nidaros, lod sig i Trøndelagen udraabe til Norges Konge, gjorde Sønnen af sin Søster og Erik Jarl, Hakon, til Rigsforstander, uddeelte Forleninger, sagde Einer Thambeskælver smukke Ting, seilede tilbage til Danmark, og lod Heltegierningen besynge af sin islandske Hofskjald, Thoraren Lovtunge eller Roesiflæng, især bekiendt af Omkvædet paa Knuds-Drapen: Knud freder Jorden, som Christus Himlen***). Kun forgiæves prøvede Olav, som imidlertid maatte sidde stille i Tønsberg, da Knud var borte, at komme paa Thronen igien, Lykken var ham bestemt imod, og da han, efter et Ophold hos Kong Jarislav i Holmgaard, brød tillands over Kiølen ind i Trøndelagen (1030), var den unge Hakon Jarl vel alt forgaaet, men Trønderne flokkedes dog under Anførsel af Haleierne: Thore Hund paa Bjærkø og Harek fra Thjotø

*) Hellig-Olavs Saga i Heimskringla K. 152. 154—69.
**) Sammest. K. 171.
***) Sammest. K. 178—82.

(en Søn af Eivind Skaldaspilder), leverede Olav et Slag paa Stiklestad i Værdalen og fik Held til at fælde ham*). Nu satte Knud sin Frillesøn Sven, som Islænderne sige havde været Høvding i Jomsborg, til Konge i Norge, men han var i alt Fald kun en opløben Dreng, der snart blev ligesaa foragtet som hans Moder, Englænderinden Alvive, hvem man tilskrev hans haarde Love, blev forhadt, og saasnart Olavs Søn, Magnus den Gode, viste sig, fandt Sven det klogest at pakke ind, saa Knud den Store mistede Norge ligesaa hurtig og meget lettere end det var vundet**).

Samme Aar (1035) Sven blev fordrevet, døde hans Fader, hvem Emmas Lovtaler kalder Keiser over Danmark, England, Bretland (Wales), Skotland og Norge, og det er forsaavidt ganske rigtigt, som han langt mindre lignede en Danekonge af Guds Naade, end en romersk Keiser med Spydstageret, der triumpherede over langt mere end han vandt og drømte sig en Gud paa Jorden. Man studser derfor let ved at læse det smukke Sagn om ham, at han, for at beskæmme sine Forgudere, engang satte sig ved Havet henimod Flodtiden, og truede, som Landets Herre, Bølgerne, hvis de vovede at væde hans Taa, men sprang saa op, da de ei vilde lystre, priste Himlens og Jordens og Havets Skaber, som den eneste rette Herre, satte Guldkronen paa et Christusbillede og bar den aldrig siden***). Vel fortæller Robert af Gloucester Historien saaledes, at Knud virkelig var indbildsk nok til at tænke, Havet skulde have lystret ham, og

*) Hellig-Olavs Saga i Heimskringla K. 184—240.
**) Sammest. K. 252—53. 261. Magnus den Godes Saga K. 3—4.
***) Henrik Huntingdons Krønike VI. (hos Savile) S. 364.

helbredtes kun af Erfaringen for den Daarlighed; men saa dum var Knud ingenlunde, og da hans Venskab med Geistligheden viser, han var langtfra at være Gudsfornægter, kunde han være stolt nok, skiøndt han loe ad dem, der altfor ubehændig vilde løfte ham til Skyerne.

Hvilken Opsigt for Resten Knud gjorde i Verden, slutter man vel bedst deraf, at den tydske Keiser Konrad af Franken, den anseeligste Fyrste i Europa, sluttede Forbund og Svogerskab med ham, og denne Opsigt blev ikke lidet forøget ved hans Romerreise (1031), da han saaede Guld i Frankrig og Italien, som Rolv Krage paa Fyrresvold, og skrev et saare mærkværdigt Brev til begge Englands Erkebisper og alle Rigets Stormænd, hvori han skrifter ganske ærlig sine Kongesynder, lover Bod og Bedring og forbyder strængelig alle sine Embedsmænd at giøre mindste Uskjel, var det end for at tækkes ham, eller at tage en Skilling med Uret, var det end til hans Fordeel, da han herefter alvorlig vilde frygte Gud og ære Loven og trængte ei til uretfærdigt Gods*). Da nemlig Englænderne vidne, at han efter sin Hjemkomst virkelig beflittede sig paa alt Godt, er det billigt at tænke, hans forrige Voldsomhed og tyranniske Luner var mere Følgen af hans Opvext i Leiren mellem raa Jomsvikinger, end egenlig Natur. Dog kan hverken dette, eller hans baade i England og Danmark berømte Lovgivning, eller nogen Roes enten af Emmas Lovtaler eller af Knytlingesagas Forfatter give ham Adkomst til Storheds Navn, uden som Lykkens store Kiæledægge (hamingjumadr mikill um alla hluti), der,

*) Saxekrøniken under A. 1031. Vilhelms Englandskrønike II. Emmas Lovtale II.

skiøndt han, som de fleste Erobrere, døde ung (under fyrretyve Aar), dog havde det mellem dem vel mageløse Held at opleve den Dag, han fandt sig rig og mægtig nok, og at vinde den Roes: han bedredes med Aarene! I alle andre Henseender staaer han langt under sin Medbeiler til Nordens Beundring, Hellig-Olav; thi medens vi seer Olav endnu paa Stiklestad i en Skjoldborg af trofaste Venner, som dele hans Død og Udødelighed, sidder Knud saa eensom i Høieloftssalen, at er det end meget for haardt at ligne ham ved „Basilisken i Afrikas Sandørk", saa er det dog klart, at han søgte paa Thronen og paa Valen kun Redskaber, ikke Medhjælpere, og fandt derfor kun Misundere istedenfor Beundrere, og at han fattedes alt hvad Hengivenhed skiænker og maatte nøies med hvad Guld kan opveie! Vel er det ikke usandsynligt, at han „inden lukte Dørre" baade søgte og fandt Endeel, som anderledes adler Mennesket og fryder Hjertet, men skiøndt Enkeltmanden, til sin Lykke, tit i det Smaa kan baade give og tage rig Erstatning for store Mangler, saa bliver han dog aldrig stor derved, og hvad enten det er i Lønkammeret eller i fremmede Lande en Konge maa søge sin Roes og sin Glæde; fattes han dem under Kronen, da vakler hans Throne! Det hørte da ogsaa til Knuds besynderlige Lykke, at han døde før han dalede, thi han fik neppe engang Tidende om Svens Uddrivelse fra Norge, og følte i alt Fald slet ikke sin Afmagt til at indsætte ham igien, saa lidt som det kunde ane ham, der efterlod tre unge Sønner, rigere Arvinger end nogen Mands i Europa, at inden syv Aar var omme, skulde alle Sønnerne være døde, og Arven i Fiendernes Vold, saa hans eneste navnkundige Frænde, Ulv Spragelegs Søn, omvankede flygtig i Fædernelandet!

Det blev nemlig Ædelreds og Hellig-Olavs Sønner, som arvede Knud den Store; thi efterat hans Egne, Harald og Hardeknud, havde gjort ham og det danske Navn al den Skam i England, de kunde, faldt Riget der til Edvard den Hellige, og Magnus den Gode forsvarede sig ikke blot paa Norges Throne, men besteg ved Hardeknuds Død tillige Danmarks, enten efter et sært Forlig imellem dem, eller i Følge den Stærkeres Ret. Det Første har længe giældt for afgjort, da baade Saxe og Snorre melde det; men da den samtidige Adam af Bremen, underrettet af Sven Æstridsen, der maatte vide det tilgavns, udtrykkelig skriver, at Magnus tog Danmark med Staalhandsker, mens Hardeknud endnu levede, saa vil der meget andet end Eftersnak til at svække hans Vidnesbyrd*). Da Knytlingesaga, som heller intet taler om Forliget, lærer os, at Sven Æstridsøn hed ogsaa „Magnus“**), har Sagnet formodenlig sammenblandet ham med „Nordmanden“, saa det har været Frænderne, Sven og Hardeknud, der trættedes om Danmarks Krone, men blev mindelig forligte.

Med Hardeknud (hvis løierlige Navn vel har været Haardeknude, som et uopløseligt Baand mellem Knud og Emma, Danmark og England) uddøde, siger Knytlinga, Danmarks gamle Kongeslægt, altsaa „Skjoldungerne“, og skiøndt det er et stort Spørgsmaal, hvad Æt, uden Gorm den Gamles, Knytlingerne var af, er det dog baade vist og kiendeligt nok, at Knud den Stores Søstersøn, Sven Ulfsøn,

---

*) Adams Kirkehistorie II. 56. Saxe X. Magnus den Godes Saga i Heimskringla K. 1.

**) Knytlingesaga K. 21.

eller, som han almindelig kaldes efter sin Moder, Sven Estridsøn blev Fader til en ny Herrestamme, som vel maa kaldes de danske „Ylfinger", og beholdt Thronen i trehundrede Aar, til den uddøde med Valdemar Atterdag og Margrethe.

Denne Sven, om hvem Adam af Bremen vidner, at alle Barbarernes (Slavernes), end sige da Danskernes, Historie stod for ham, som den var præntet*), har vi derfor alt tit maattet nævne som Klerkens Hjemmel, men uagtet han i mange Henseender maa have været en ganske udmærket Mand, gjorde han dog, udenfor det bremiske Erkestifts Grændser, altfor liden Opsigt, til at vi her kan dvæle ved hans mange Slag med Norges Konger, der desuden var omtrent ligesaa mange Nederlag, og det maa da være nok sagt om ham som Konge i Danmark, at det var kun ved at overleve baade Magnus den Gode og Harald Haardraade, han blev fast i Sadelen, og kunde ved sin Død (1076) efterlade Riget til sine mangfoldige Sønner, blandt hvilke dog kun Hellig-Knud og Erik Eiegod bleve navnkundige. Selv hans uopløselige Venskab med sin skarpe Tugtemester, Bisskop Vilhelm i Roeskilde, kan her kun berøres, forbi denne Vilhelm Engelskmand, som byggede Roeskilde-Domkirke, selv er en Hædersmand i Danmarks Historie, som indskærper os, at den danske Kirke, og dermed hele Dannelsen, havde Angelsaxerne og Knud den Store usigelig meget at takke.

Sven Estridsens norske Medbeiler, Harald Haardraade, har derimod i dyre Domme kiøbt sig en egen Navnkundighed i Verdenshistorien, som det var Synd at misunde, end sige at berøve ham, og han var i alle Maader, som

*) Adams Kirkehistorie II. 29.

den første navnkundige „Væring", en saare mærkværdig Mand.

Denne Harald var en Søn af Sigurd Syr paa Ringerige og Halvbroder til Hellig-Olav, med hvem han som en femtenaars Knøs og tidligmoden Skjald gik kvædende i Kreds paa Stiklestad, og lagdes i Dvale paa Valpladsen, men blev forbundet, kom sig og søgte sin Lykke først i Holmgaard (Novgorod) og derpaa „langt af Leed" i Maglegaard, hvor Zoe, den sidste Levning af det makedoniske Huus, dengang valgte og vragede Keisere, som Kvinder Stads. Harald med sit Følge blev strax optaget mellem Væringerne (Forbundstropperne, wedbroðers) og skal, efter hans eget og Islændernes Sigende have udmærket sig ganske overordenlig i Serkland (Afrika) og paa Sikelø (Sicilien)*), hvorom Byzantinerne dog Intet melde, men tilskrive Georg Maniakes, som Overgeneral det Hele. Da imidlertid Adam af Bremen ogsaa bruger stærke Udtryk om Haralds Bedrifter i den græske Keisers Tjeneste**), og det er vist, han var hvas, hvor han kom, saa kan Byzantinernes Taushed saameget mindre vække Tvivl, som Kedren, der ved denne Tid ganske rigtig nævner Væringerne, hverken melder hvor de tjente eller hvad deres Høvding hed.

Tilsidst faldt Harald i Unaade hos Keiserinden og blev smidt i Taarnet, og man hviskede om, det var fordi han ikke vilde ægte hende, men en god Veninde hjalp ham ud, hvorpaa han endnu var med at stikke Øinene ud paa

*) Harald Haarbraades Saga i Heimskringla K. 1—10.
**) Adams Kirkehistorie III. 13.

Keiseren og skyndte sig saa afsted tilbage til Holmgaard og Høinorden*).

Om nu Harald, som Adam melder, ved sin Hjemkomst fandt Norges Throne ledig, eller, som Islænderne udførlig berette, fandt Magnus og Sven i fuldt Slagsmaal om Danmarks, blev først Stalbroder med Sven, men deelte siden halvt med Magnus**), det kan vi ikke opholde os ved, da det egenlig kun er Haralds Udenlandsreiser, vi har med at giøre, saa selv hans glimrende Seire over Sven Estridsøn og sine egne Undersaatter, navnlig Einer Thambeskælver, hvem han dog stjal Livet af, kan her kun nævnes i Forbigaaende.

Sagen er, at vi, ligesom Harald, har Øie paa England, der ligesaa lidt tabte sin Vigtighed i Verdenshistorien ved at skilles fra Danmark, som ved at samles og klogelig styres af Knud, men var dog under Edvard den Hellige saa forvirret og forstemt, at Bovehalse, hvis høieste Ønske var Glimmer og Galgenfrist, godt kunde vente der at giøre deres Lykke.

Blandt de indenlandske Bovehalse var nu enstund Ingen lykkeligere end Godvin Jarl og hans Sønner, og da en af disse endogsaa et Øieblik kom til at bære Kronen, er det nok værdt at vide, at Godvin var en Søn af Ulfnad Herse (Wulfnoth) i Sussex, som i Kong Edelreds Dage blev gjort fredløs, men trodsede hele Rigets Styrke***). Hvordan det siden gik Ulfnad, taler Angelsaxerne intet om, men

*) Harald Haarbraades Saga i Heimskringla K. 13—17.
**) Sammest. K. 18—24. Knytlinga K. 22.
***) Saxekrøniken under A. 1008.

„Knytlinga" fortæller, at da Ulv Sprageleg efter Slaget ved Skorsten forvildede sig i en tyk Skov, stødte han paa den Fredløses pæne Hytte og blev ledsaget ned til Stranden af Godvin, hvem han skaffede i Naade hos Kong Knud og giftede med sin Søster, som derved blev Moder til endeel Sønner, og deriblandt Kong Harald og Toste Jarl*). Dette Ægteskab veed Vilhelm fra Malmesbury vel intet af, men han veed ikke heller, hvem der var Moder til Harald og Toste, og faaer da lade sig oplyse derom af Islænderne, som her kan pukke paa Adam af Bremens Medhold**).

Man hører for Resten ikke synderlig til Godvin Jarl og hans Sønner, førend under Edvard den Hellige, hvem de satte paa Thronen og vilde altsaa naturligviis raade over, men havde dertil farlige Medbeilere i Normannerne, som Edvard fra Barnsbeen havde nydt Godhed hos og var vant til at lystre. Det kom derfor engang (1048) til aaben Feide mellem Kongens selvgjorte Formyndere, men Enden blev dog, at Normannerne, med Erkebiskop Robert af Canterbury i Spidsen, indtil videre maatte rømme Landet og lade de Indfødte raade***). Ved samme Leilighed gik det udentvivl ogsaa ud over de danske Herremænd, thi Adam af Bremen siger, at det var egenlig Godvins Sønner, der skilte England fra Danmark, slog den ene af Sven Estridsøns Brødre ihjel og drev den anden ud †), saa det stadfæstede sig ogsaa her, at Frænde er Frænde værst. Edvard, siger Adam, fik vel Lov til at beholde Livet og Kongenavnet, men det var

*) Knytlinga K. 11.
**) Adams Kirkehistorie II. 37. Vilhelms Englandskrønike II. 13.
***) Saxekrøniken under A. 1048—52.
†) Adams Kirkehistorie III. 14.

ogsaa alt, og Saxe kalder ham reent ud en kronet Træl, og melder, hvad der er ganske rimeligt, at Harald, for at glimre som „Fædernelandets Befrier", stjal paa een Dag Livet af hele den danske Livvagt*).

Der har været megen Trætte om, hvem Edvard egenlig ønskede til sin Eftermand: enten Sven Æstridsøn, hvem Adam siger han gav baade Løfte og Handsel**), eller Harald Godvinsøn, der selv vilde have hørt ham hviske om sig paa hans Dødsseng, eller endelig Hertug Vilhelm i Normandiet, for hvis Bugge det vel maa være sunget; men det er saameget mindre værdt at tvistes om, som der, i det mindste for vore Øine, ei kunde være noget afmægtigere end Edvards Ønsker. Det er imidlertid klart nok, at ikke alene han, men England i det Hele, hældede til den franske Side, medens Northumberlænderne for deres Part vel, næst efter dem selv, holdt mest ad de Norske; thi vi læse, at da de fordrev deres Jarl, Toste Godvinsøn, sparede de ligesaalidt Engelskmænd som Danskere***).

Da Edvard døde (1066), blev Harald Godvinsøn vel uden al indenlandsk Modsigelse hans Eftermand, men maatte endnu samme Aar holde to Slag om Kronen med udenlandske Medbeilere, og tabte ligesaa afgiørende det Sidste, som han vandt det Første.

Om nu Harald Haardraade fra Norge kom af sig selv, for at prøve Lykken i England, eller Toste Jarl, som var usaattes med sin Broder, hentede ham, det kommer omtrent ud

---

*) Saxes Danmarkskrønike X.
**) Adams Kirkehistorie II. 57. III. 12.
***) Saxekrøniken under A. 1064.

paa Eet, da de To i alt Fald gjorde Følgeskab baade til Valen og til Graven; men Islænderne, som her synes at vide bedst Besked, fortæller udførlig, at Toste Jarl kom først til Danmark og vilde overtale sin Frænde, Sven Estridsøn, til at vove en Dyst for Knud den Stores Krone, og da det mislykkedes, til Norge, hvor hans Ord faldt i god Jord, saa Harald fulgte ham hjem med en Flaade paa 200 Skibe*). De løb op ad Humberen, slog Morker Jarl og nødte York til at thinge, men da de tænkte, der var Fred og ingen Fare, og kom kun med halv Styrke og letbevæbnede for at holde deres Indtog, havde Bymændene narret dem, saa Harald Godvinsøn kom farende ud ad Porten med sin Hær og nødte Nordmanden til enten at vende Ryg eller holde Stand ved Stanford-Bro. Haardraade valgte naturligviis det Sidste, og skikkede Bud ned til Flaaden om sin Brynie og anden Forstærkning, ikke heller kunde Englænderne bryde hans Skjoldborg, men i sin Hidsighed brød han selv ud deraf og faldt, tilligemed Toste, førend Eisten Urhane kom med de Bryniekledte. Kun forgjæves stræbte Eisten at hevne Skade, han fik selv sit Banesaar, men ventelig var han dog den ubenævnte Nordmand, som Englænderne give det Lov, at han alene en Stund saaledes forsvarede Stanford-Bro, at tilsidst Ingen turde vove sig imod ham, og da han kun loe ad gode Tilbud, havde han kanskee staaet der endnu, hvis der ikke var kommet et Kastespyd og havde strakt ham til Jorden**).

*) Haardraades Saga i Heimskringla K. 77—85. Saxekrøniken under A. 1066.

**) Haardraades Saga i Heimskringla K. 86—97. Vilhelms Englandskrønike II. 13.

Saaledes sank da „Nordens Lyn og alle danske Øers Skræk", som Adam kalder Harald*), i den sorte Jord, og han tog Norges glimrende Udsigter med sig i Graven, thi hans Søn Olav Kyrre (den Stille) vendte kun med Seierherrens Forlov hjem til Norge, og skiøndt Kæmpeaanden endnu øiensynlig svævede baade over Magnus Barfod, som faldt i Irland, og over Sigurd Jorsalfar, som under Korstogene glimrede ved Sidon og i Maglegaard, saa stod dog „den engelske Krone" ei meer paa Spil, og med Sigurd i det tolvte Aarhundrede uddøde egenlig de storladne „Ynglinger" af Haarfagers Æt. Naar man selv er Nordbo, og seer, at enten skulde England tilfalde den norske Konge eller den normanniske Hertug, kan man ikke vel bare sig for at tænke, Haardraades Seier vilde sparet England Undergangskampen med Frankrig, baade i Sproget og i Marken, baade i Aandens og i Haandens Verden, mens den uopløselig vilde sammenknyttet angelsaxisk med islandsk og England med Norden; men alt saadant Drømmeværk er dog kun Giøglerî; thi hverken er der hidtil, ikke heller vorder der, til Verdens Ende, nogen Seier vundet, som, efter Omstændighederne kunde timedes uden hele den foregaaende Kamp. Sammenligne vi Gammelt og Nyt i den nordiske Halvverden, da maa det aandelig bundfrosne Island ved Siden ad det omsmeltede Angel vel ogsaa lære os, at Nordens Vætte, hvor kæmpemæssig han end stræbte at tilegne sig den christelige Anskuelse og dermed fortsætte sin gamle Bane, dog dermed kun prøvede paa en Umulighed og maatte, for at opstaae i Kirken, først virkelig drukne sig i Daaben!

*) Adams Kirkehistorie III. 18.

Dog, ogsaa disse Grublerier maae, heller end at fortsættes, hurtig afbrydes ved de store Optrin af det virkelige Liv, som Normannernes og Korstogenes Historie beskriver; thi der kommer det unægtelig for Dagen, hvorvidt det var mueligt at oprette et verdsligt Christusrige, uden at Virak kom til at gaae for Aand, Vievand for Kraft, Optog for Bedrift, Legender for Historie, og Blokhoveder for Engle og Helgene, ja, for Herren selv!

Normanner og Islændere.

„Thule, der ligger saa uendelig langt borte, bag det vilde Hav, er, saa at sige, ganske ubekiendt; men dog veed saavel Barbarerne, som de romerske Skribenter, heel mærkelige Ting om den at fortælle, — og nu hedder den Island."

Disse Bremerklerkens Ord, i hans korte, men uskatteerlige Beskrivelse af Nørreleden*), kan neppe anvendes bedre, end til at indføre Islænderne i Verdenshistorien, hvor de hidtil kun antegnedes, som „de ubekiendte Steder" paa vore gamle Landkort; thi de veed ikke blot saa mærkelige Ting at fortælle om dem selv, som Nogen i hele det gamle Bremerstift, men har ret egenlig fra Arildstid „opoffret sig" til Historien, saa det er baade Skam og Skade at udelukke dem deraf. Uagtet nemlig Krigsbedrifter nødvendig i vor urolige Verden optager den meste Plads i Statshistorien, saa er det dog ingenlunde for deres egen Skyld, men kun for Kraftens, de yttrede, og Følgerne, de havde, og nu hørte der aabenbar

*) Adams saakaldte Danmarksbeskrivelse S. 156.

langt mere ægte Menneskekraft til den islandske Udflytning og historiske Opoffrelse for Slægtens almindelige Bedste, end til Indtagelsen af England, og naar Følgerne desuagtet er mindre iøinefaldende, kommer det dog vel kun af, at de ligge fjernere og begynde først nu at giøre Opsigt udenfor Norden. Herhjemme gjorde de det derimod saa tidlig, at allerede Saxe, vor classiske Skribent fra det tolvte Aarhundrede, giver Islænderne det ligesaa forbausende som hæderlige Vidnesbyrd, at de opoffrede hele deres Liv til at samle og udbrede historiske Kundskaber om alle Folkefærd, fandt deres Fornøielse i at mindes, og satte deres Ære i at ophøie Storværk, saa han af deres Skatkammer anseelig berigede sit Værk *).

Da nu, trods Tidens-Tand og Ildens Tunge, som har fortæret mange historiske „Kalveskind," det islandske „Saga-Bibliothek" endnu er et Storværk, mageløst i sit Slags, og en Skat, hvoraf Historieskrivere til Verdens Ende kan og skal anseelig berige deres Værker, saa var det dog altfor urimeligt, om den lille Fristat, der gjorde sig saa fortjent af Verdenshistorien, skulde nogensinde af den forbigaaes med Taushed.

Vil man indvende, at Skolen og Bøgerne har deres egen Historie, hvori Islænderne altid ville finde en Hædersplads aaben, men at en Stat, som saadan, der ei gjorde mindste Opsigt i Verden, ei heller kan have Krav paa vor Opmærksomhed, hvor det kun er de „store Statsbegivenheder," hvorom vi spørge; da er den Indvending vel ingenlunde grebet af Luften, men da det altid er Historieskrivere,

*) Saxe i Fortalen til Danmarks Krønike.

der skrive Historie, vil Naturen i alt Fald gaae over Optugtelsen, og vi maatte slet forstaae vor Kunst, om vi ikke med et godt Skin kunde giøre „Historiens egen Stat“ til en Undtagelse fra Regelen. Det er imidlertid kun, fordi man aldrig, hvor man er sig en stærk Forkiærlighed bevidst, kan troe sig selv i Vurderingen af Grundene for og imod, at jeg helst lader det staae uafgjort, om den islandske Republik hører til de store Statsbegivenheder eller ikke; thi skulde man engang finde, at den islandske Fristat, trods al sin Ringhed og Raahed, dog havde Grundtrækkene af den Forfatning, der mest begunstiger fremskridende Oplysning om Menneskelivet, da vilde unægtelig dens Stiftelse hævde sig Rang mellem de største Statsbegivenheder, idet hele den islandske Virksomhed, med Mund og med Pen, da maatte sees ei tilfældig forbundet dermed, men nødvendig udsprunget deraf. Og skuffer nu ikke min naturlige Forkiærlighed mig uvitterlig, da er det Sidste virkelig Tilfældet, saa naar man tænker den islandske Fristat borte, forsvinde med det Samme alle de Skjalde og Sagamænd, der fra Midten af det tiende til Midten af det trettende Aarhundrede virkede uberegnelig paa hele Norden, forsvinder med dem igien Vøluspaa, Edda, Heimskringla og alle de oldnordiske Bøger, der ikke blot har virket paa vore Bøger, men paa vor hele Dannelse, og vil virke endnu langt mere paa vore Børns, saa, hvis Norden faaer en Hædersplads i Nyaarstidens Historie, maa det nødvendig baade først og sidst dele Æren med den islandske Fristat!

Skulde denne imidlertid end ikke for sin egen Skyld fortjene en Plads i Haandbogen, maatte den det dog for Lysets Skyld, den kaster deels paa det hedenske Nordens borgerlige

Retning og deels paa Normannernes Færd; thi vi maae endelig huske, at Udvandringen til Island er en Deel af den normanniske, og at hvad der i Frankrig, England og Italien fordunkles i Sammengiæringen med fremmede Elementer, fremtræder klart paa den øde Ø i Verdenshavet, hvor de norske Vikinger, som paa Fjeldene voxte omkap med Granemasterne til deres Snekker, havde det frieste Spillerum for deres hele Eiendommelighed! Naar vi derfor see, at man i Rudeborg (Rouen), da man fik Pennen i Haanden, havde tilligemed Modersmaalet halvveis glemt Fædernelandet, saa vi maae gaae til Frænderne paa Island for at høre ret Beskeed, da maatte i det mindste nordiske Historieskrivere, ligesom Normannerne, have glemt Fortiden over Øieblikket, naar de ei med Velbehag skulde dvæle ved Mindet om de islandske Høvdinger, som umuelig kunde være mere brydske og balstyrige end de normanniske Baroner, men havde aabenbar langt bedre Øie for Heltelivet, langt bedre Begreb om „faste Eiendomme", og et langt anderledes mesterligt Greb paa at bygge „Taarnborge" i Kæmpestil, som kan trodse Tiden og fortælle Efterslægten: der var Ild i deres Øine og Marv i deres Been!

Naar Lagmanden for det „historiske Selskab" paa Island, Snorre Sturlesøn, taler om de norske Udvandringer i Haarfagers Dage, da synes han selv nær ved at glemme Øen i det nordvestlige Ishav over den nordvestlige Deel af Frankrig, som Englands Erobrer havde bragt i alle Folks Munde; thi kun i Forbigaaende nævner han Islands Bebyggelse tilligemed Færøernes; men det kom dog kun af, at han skrev for Islændere, som han vidste godt glemte ikke

dem selv, skiøndt det naturligviis især var fremmede Begivenheder, de udskrittede Sagamænd og Bøger om.

Foruden „Landnamsbogen“ med alle „Høvdingernes“ Slægtregister, har vi da ogsaa en „Islænderbog“ af Præsten Are Frode, som blev født, da Harald Haardraade faldt, og var den Første, som, ved at lægge Hovedet sammen med Thorodd Runemester, fandt paa, efter „Angelsaxernes Exempel“, at skrive „Norsk“ med latinske Bogstaver*). Vel er denne „Islænderbog“ saa mager og tør, som om det havde været Thorodd Runerister selv, der benyttede det snilde Paafund til en Udskrift af alle de islandske Lagmænds Bautastene; men „Aarstal og Navne“, skiøndt i og for sig selv slet ingen Ting værd, giør dog megen Nytte i Verden, især til at skille Folk ad, som enten ikke kan forliges eller maae dog ikke forvexles med hinanden, og naar de i Historien sættes med Flid til, hvad man af andre Kilder har faaet Kundskab om og af gode Grunde sætter Priis paa, da er de uskatteerlige. Saa nødvendig man derfor i Aandens Ungdom rynker Næse ad de historiske „Gravskrifter i Lapidarstil“, forliges man dog efterhaanden med dem og vinder omsider ordenlig de bedre af dem kiære, vistnok ikke som Mønstre paa oprigtig gode Historiebøger, men som de Grændser, „Livet og Døden“ i Middelalderen maatte sætte hinanden, naar vi skulle hitte Rede i Vexelvirkningen.

Af Ares Bog lære vi da ikke blot, at Ingolf, der først satte Bo paa Island i Reikevig, (som nu ogsaa skal være Hovedstaden), kom did, da Iver, den slemme Lodbrogssøn, slog Hellig-Edmund, altsaa i Kong Ælfreds Dage (efter

*) Snorres Edda i Stokholmer-Udgaven S. 274—75.

Saxekrøniken 870), men ogsaa at Udflytningen varede omtrent i tresindstyve Aar, og at Udflytterne kom især fra Bergens Leed, hvorfor det ogsaa, kun med enkelte Forandringer, blev Halvdan Svartes Guløthings-Lov, deres første Lagmand, Ulfljot, som stiftede Althinget, gjorde giældende hos dem *).

Hvor gierne vi nu end kunde ønske at vide, hvad der dog egenlig stod i den „Ulfljots Lov", baade givet og rettet efter Kloge Thorleifs (sikkert Thors-Præsten) og Hordekaares Raad, saa var det dog urimelig forlangt, at Are skulde tilfredsstille denne vor Nysgierrighed, da der ikke stod eet Ord enten paa Papir eller Kalveskind, indtil i det tolvte Aarhundrede, et Aarstid før Keiser Alex i Maglegaard og Kong Baldvin i Jorsal døde, da den ny Mode blev indført af Bergthor Lagmand, og Loven ved den Leilighed, med Althingets Samtykke, blev meget forandret **). Ligesaalidt nu, som det kunde falde Are ind at afskrive den ny Lovbog i sin historiske Oversigt, ligesaa lidt kunde det falde ham ind, at hans Læsere brød sig om, hvad de selv havde været med at afskaffe, saa han er uskyldig, og vi er i Grunden skadesløse; thi at man selv i Hedenskabet fandt „Lov og Ret" i Norge og indførte dem strax paa Island, det er Hovedsagen, og „Kloge Thorleif" vidste sikkert meget bedre end Justinian og alle de „latinske Jurister," at skal Livet rette sig efter Loven, maa den være udsprunget deraf, medens vi bestemt veed, at en Lov, der lægges paa Hylden, vel i Skolen kan findes ypperlig, men er i Staten kun til Spot. Islænderlivet giver os

*) Are Frodes Islænderbog I—III.
**) Sammest. X.

derfor den bedste Underretning om Ulfljots-Loven, og af Livet paa Øen i Hakon Hlade-Jarls Dage har vi i Nials-Saga den mesterligste Skildring, nogen Mund kan give og nogen Pen, som dens Træl, optegne.

Naar man nu her seer to ædle Slægter, Gunnars og Nials, ret egenlig rides af Trolde til at ødelægge hinanden; ja, seer Sværdslag og Mordbrand afgiøre de fleste Trætter, og Retfergangen for en stor Deel betragtet som en blot Slibesteen for Spidsfindigheden og et Drillevaaben mere, da fristes man vistnok til at korse sig over den næsten værre end lovløse Tilstand, der synes herskende; men saasnart vi lægge Mærke til, at alt det Ædle, der pines og forgaaer paa Island, er ogsaa udklækket og opvoxet der, og at Nials Saga er ligesaa vel et islandsk Værk, som Nials Indebrænding, da fristes vi snarere til at bryde Staven over Nutiden, da man allevegne synes gierne at give Afkald paa Daaden og Livet for at kunne sove og døe i Stilhed! Vælge vi saa endelig, hvad altid er det klogeste ved Sammenligning mellem Fortid og Nutid, den gyldne Middelvei at tænke, deres Fortrin og Mangler, Dyder og Lyder, tør vel omtrent opveie hinanden, da vinde vi Rolighed til at bemærke, det slet ikke er med det nittende Aarhundrede, men med dem selv, det niende og tiende Aarhundrede skal sammenlignes, naar man vil bedømme deres Skikkelse paa Island, og naar vi da, ved at giennemgaae Verdenshistorien, finder, at hvor ikke Døden dengang herskede uindskrænket, var Livet alle Dage ligesaa uroligt og usikkert, men ingensteds saa daadfuldt, muntert og frugtbart som paa Island, da prise vi Gunnar og Nial borgerlig lykſalige, og ønske blot for deres egen, for Islands og det smukke Kiøns Skyld, at de havde været bedre gift! Lovløsheden er ogsaa,

forholdsviis, blot tilsyneladende, thi hvor selv Høvdinger, der har et Tusind Sværd og dobbelt saamange raske Hænder til deres Tjeneste, og hverken Keiser eller Konge at frygte for, dog prøve Forlig paa Thinge, før de rykke i Marken, og stræbe med Flid at dreie Loven for at faae Skin af Ret, der kan man være vis paa, at Retten har til dagligt Brug sin Gænge, og „den fuldkomne Retstilstand", som Tydskerne har skrevet og vi læst kun altfor meget om, findes under Solen ingensteds, uden maaskee i en reenskrevet Lovbog og et velindrettet Tugthuus.

I Slutningen af det tiende Aarhundrede kom Christendommen, ved Olav Tryggesøns Omhu, til Island, og det var første Gang, den skulde prøve sin Lykke i en virkelig Fristat, hvis hele Indretning var nøie forbunden med den gamle Gudsdyrkelse; thi ikke blot stod Lagmanden der mellem de tolv Sysselmænd og Hofgoder, paa eengang baade Præster og Dommere, som Odin mellem de tolv Aser, men ingen Dommer maatte sidde i Rette, uden først at have offret og at bære en Ring, der ellers laae paa Alteret, dyppet i Offerblod med sig, og paa den Ring maatte alle Vedkommende sværge: saasandt hjelpe mig Frey og Njord og den almægtige As, som jeg vil forfølge dette Søgsmaal (eller forsvare mig, eller vidne i denne Sag) saa ærlig og redelig og lovlig, som jeg veed, og underkaste mig alt hvad lovmæssigt er, mens jeg er her tilstede*).

Den flamske Præst Thangbrand, som var den Første, der med Islænderen Thorvald Kodransøn forkyndte Evangelium paa Øen et Aarstid eller to, kom ogsaa tilbage til Kong Olav med den Besked,

*) Landnamsbogen IV. 7.

at det Lands Folk lod sig vist aldrig christne, hvorover Kongen nær havde ladet alle de Islændere, man fandt i Norge, dræbe eller lemlæste; men uagtet Thangbrand havde været saa brydsk, at han slog to, tre Mænd ihjel, der gjorde Nidviser om ham, havde han dog ingenlunde talt for døve Øren; thi baade Sidhall paa Hof og Hjalte Skeggesøn fra Thjorsaadal og Gissur hin Hvide paa Mosfell, og mange andre Høvdinger havde ladet sig døbe, skiøndt Mængden sagde Nei.

Næste Sommer, samme Aar, Olav Tryggesøn faldt (1000), undsagde vel Hedningerne og de Christne hinanden paa Althinget, saa det var nær kommet til Sværdslag, men saa kiøbte Sidhall Thorger Lagmand til at foreslaae Christendommens Indførelse, og det hjalp, saa der blev en Lov for, at alle Mand skulle lade dem christne og døbe, men at æde Hestekiød og smide sine Børn ud skulde være uformeent, og hvem der vilde offre til Guderne i Smug, han kunde, saa Ingen skulde bansættes for det, uden han gjorde det i Vidners Nærværelse. Disse Levninger af Hedenskabet faldt imidlertid snart bort af dem selv*)

Hvad Art det nu i Grunden havde med den islandske Christendom, kan man heraf vel omtrent slutte sig til; men Evangeliet maa dog have gjort noget Indtryk, før man i en saadan Fristat giør det til Landslov, og den boglige Kunst, der altid følger med Evangeliet, faldt ingensteds i bedre Jord, hvortil det vel ogsaa har bidraget, at den angelsaxiske Biskop Bernhard, med Tilnavn „den Boglærde", sendtes did af Hellig-Olav og blev der i fem Aar**). Den

*) Islænderbogen VII.
**) Sammest. VIII. Landnamsbogen i den magnæanske Udgave S. 396.

udenlandske Biskop, Islænderne havde længst og rose mest, var ellers en anden Bernhard fra Saxen, som var der alle Harald Haardraades Dage, og imidlertid (1056) indviedes Gissur hin Hvides Søn, Isleif, til den første indfødte Biskop, som fik sit Sæde i Skalholt*).

Det var den i Tydsklands Historie noksom bekiendte Erkebiskop Adelbert (Albert) i Bremen, der viede Isleif; thi vel var Norge blevet christnet fra England, og Island igien fra Norge af, og selv i Danmark var det aabenbar Bisperne, som Knud den Store førte med sig fra England, der satte Skik paa Kirken; men Paven havde dog, een Gang for alle, i Ansgars Dage, lagt hele Norden til Bremerstiftet, og Adelbert, den myndige Mand, der en Tidlang som Keiser Henrik den Fjerdes Formynder beherskede Tydskland, og som beklædte Erkestolen hardtad i tredive Aar (1043—72) vidste godt at giøre sine Fordringer giældende**). Saalænge Harald Haardraade levede, som trodsig spurgte: hvem er Erkebisp eller Høvding i Norge uden jeg***), maatte Adelbert vel overlade dette Rige til sin egen Skæbne, men fandt dog Leilighed til at sikkre sig Island, hvad vi maae lægge Mærke til, fordi Norden derved aandelig skiltes fra England, som vilde været beklageligt, hvis ikke England paa samme Tid var faldet i de romaniserede Normanners Vold.

Adelbert, siger Adam, beholdt Isleif hos sig en Stund, for at danne ham til Lærer for de Nysomvendte, og om det har meer paa sig med den „Skolegang i Erfurt", man

*) Islænderbogen IX. Adam af Bremens Danmarksbeskrivelse S. 158.
**) Adams Kirkehistorie II. 27. 34. 38. 40. 46. 50. 58. III. 1—3.
***) Sammest. III. 18—19.

har tilskrevet Isleif, er et Spørgsmaal; men at han gjaldt for den lærdeste Mand paa Øen og optugtede Endeel til Bisper og Præster, melder Are, og at hvad man i „Erfurt og Bremen" kaldte „Lærdom" først flere Aarhundreder senere kom til at trives paa Island, det lærer Middelalderens Historie*).

Grunden til denne Islændernes Afsmag for Klosterlatinen, og Mangel gjennem hele Middelalderen paa „classisk Lærdom", laae naturligviis hverken i Mangel paa Nemme eller Lærvillighed hos det i begge Henseender høist udmærkede Folkefærd, men fornemmelig i Fæderneaandens Magt over dem, og deres deraf følgende Styrke i Modersmaalet og Stolthed deraf, saa den afsides Beliggenhed, Landets Fattigdom og den fri Forfatning, var maaskee nok nødvendige til Undgaaelsen af det romerske Aag, men vilde, uden Kæmpeaandens Nærværelse og Modersmaalets kraftige Indsigelse, dog ligesaa lidt have frelst derfra, som de var istand til at skabe et eneste Blad af den islandske Bogsamling.

Selv Bisskop Isleif satte en af sine Sønner, Teit, i Skole hos Nadodd Vikings Ætmand, Hall i Haukedal, en Sagamand paa en Hals, der godt kunde huske, at Thangbrand døbte ham, da han kun var tre Aar, men i latinsk Forstand aldeles „ulærd", og her møde vi Are Frode, som var Teits Skolekamerad i Haukedal og skar Pennen til Skrift paa Modersmaalet**), der siden brugtes saa flittig, at Landet i det tolvte og trettende Aarhundrede blev fuldt af

*) Adam Bremers Danmarksbeskrivelse S. 158. Ares Islænderbog IX.

**) Ares Islænderbog IX. Fortalen til Heimskringla.

Bøger, som Bønder ikke blot kunde læse og forstaae, men for det meste havde selv gjort. Til at „skrive" brugtes nemlig vel til Jævnshold studerte Folk eller dog „halvstuderte Røvere", men kun som „Skriverkarle", efter mundlig Tilsigelse af dem, der enten selv havde sammensat eller lært af Andre Viser og Sagn paa Modersmaalet, og det var næsten allesammen, ligesom Snorre Sturlesøn, ustuderede Krabater, der gav alle Romere, selv Paver og Kirkefædre, en god Dag. Dette boglige Særsyn, ja halve Vidunder, hang altsaa paa det Nøieste sammen med Rækken af islandske Skjalde og Sagamænd, som, efter Eivind Skaldaspilders Død, hvorved Mundharpen i Norge forstummede, begynder under Hakon Hlade-Jarl med Einer Skalaglam, og slutter først efter Hakon den Gamles Dage (1260) med Snorres Brodersøn, Sturle Thordsøn; og begge Dele er saa mageløse i Christenhedens Historie, at det er soleklart, de er Norden eiendommelige, og lade sig kun forklare af Nordens Aand og den islandske Fristat. Man siger derfor med Rette, at disse islandske Draper, udspækkede med oldnordiske Gudenavne og Fabelvink, at Eddas Snikksnak (Dæmisøgur) om alle Aser, og i det Hele den islandske Dannelse og boglige Konst, var slet ikke „christelige"; men deels var Livet og Bøgerne i det tolvte og trettende Aarhundrede i Grunden fuldt saa uchristelige, hvor man skrev slet Græsk og Latin, og deels er ingen Dannelse eller boglig Konst ægte levende, med mindre den falder naturlig, saa det er ingenlunde det nordiske Præg eller det fremstikkende Hedenskab, men kun det Ubetimelige, altsaa i Grunden Unaturlige, i en saa tidlig Videnskabelighed, der giør den islandske Dannelse og Literatur, saavel

som Udflytningen og Fristaten, der avlede dem, til en stor Feiltagelse.

Dog, herom siden, thi det var Islændernes egen Skade, at de „kom for tidlig", men er vores og sagtens hele Verdens Gavn, at Nordens Aand i dem beholdt et kraftigt Redskab giennem Aarhundreder, som den ellers vilde savnet, og at den ubetimelig afbrudte angelsaxiske Udvikling erholdt en Fortsættelse, der vel ikke kiendelig overlevede „den sorte Død", men var dog aabenbar Vilkaaret for Opstandelsen eller Gienfødelsen i vore Dage, altsaa for den „nordiske Dannelse og Vidskab," vi selv opelske, og derfor, skiøndt de Fremmede kiende den ikke, med Rette omtale som et Svøbelsebarn, der sikkert vil komme til at ligne baade Kæmpen, den kalder Fader, og Dannekvinden, som bar den længe i Løn under Moderhjerte. Knud den Stores Skjalde vare ligesaa vel Islændere som Olav Tryggesøns og Hellig=Olavs, et sikkert Mærke paa, at Strengene var sprunget paa Anguls Harpe; endnu Erik Eiegod fik en islandsk Drape, og endskiøndt vi under hans Søn, Knud Lavard, begynde at spore de tydske Sangere i Danmark, saa roser Saxe dog de islandske Historiebøger og Islænderen Arnolds Styrke i at more Kong Valdemar og Bisskop Absalon med gamle Fortællinger; medens „Knytlinga" løber ved Siden ad Saxes Værk, som en kostelig Danmarkskrønike paa islandsk, fra Knud den Stores rige Bram paa den engelske Throne til Knud den Sjettes fattige Triumph paa de pommerske Kyster.

Saaledes naaede vi det trettende Aarhandrede, sørgeligt for hele den nyskabte Verden, saavelsom for den islandske Fristat, der under dets Løb gik under i Blød, men den islandske Pens Guldalder, kiendelig paa „Heimskringla", den

nordiske Verdenshistorie, hvormed Snorre Sturlesøn paa Reikholt, en af Fristatens sidste Lagmænd, kronede dens Værk og forevigede sit Fædernelând. Vel er nemlig Heimskringlen kun stilet paa en norsk Kongekrønike, fra Halvdan Svarte og Harald Haarfager til Sverre; men saa kæmpemæssig var Storværkstiden i Norge, saa udstrakte var Islændernes Reiser og Kundskaber, og saa universalhistorisk var Nordens Aand, at Værket omfatter hele Nørreleden, og række selv til Maglegaard og Jorsal, ikke som en mager Aarbog, en vattersottig Munkepræken eller et vindigt Romerindlæg for Publikums Domstol, men som den letteste, muntreste, reneste og troeste Skildring af Menneskelivet i Verden, der vel endnu saae Dagens Lys!

Her er det da ogsaa, vi, med saameget andet, finder Fortællingen om Gange-Rolv, der udenlands blev saa navnkundig ved Skabelsen af „Normandiet" i Vesterleden, og ved alt det normanniske Storværk, der glimrer i det ellevte og tolvte Aarhundrede af Verdenshistorien. Rolv var, siger Snorre, en Søn af den berømte Røgnvald Jarl paa Møre, gamle Kong Haralds bedste Ven, som klippede ham efter Seieren i Bukkefjord og skaffede ham dermed Haarfagernavnet; men desuagtet taalte dog Enevoldskongen, der vilde have Fred i sit Land, ingenlunde, at Rolv, en Viking af Moders Liv, og sædvanlig, som Thor, paa Spil i Østerleden, ogsaa tog hvad han trængte til paa Norges Kyster. Rolv blev da gjort fredløs, og kun forgiæves gik hans Moder, som traf til at hedde Hilde (Valkyrie), i Bøn for ham hos Kongen, hvem hun imidlertid ved Affkeden fortalte paa Vers: det vilde vist svide til Kongens Hjord, at han drev hendes Søn til Skovs, hvor han maatte lære at tude med

de Ulve, han var iblandt. Dette gav Anledning til, at Rolv fristede Lykken i Vesterleden, hvor han blev Stamfader til Jarlerne i Rude-Borg og til en ny Kongeslægt i England*).

Saavidt Snorre, og skiøndt de norske Sagn, der blev saa gamle som Stærkodder, inden de førtes i Pennen, ligesaalidt er Troesartikler, som Sagn fra andre Lande, saa er de normanniske Jarlers og Baroners norske Herkomst, hvorom det her ene giælder, dog nok derved hjemlet, og naar man seer en af Røgnvald Jarls Sønner (Hrolloug) flytte til Island, og en anden (Tørv-Einer) opkaste sig til Herre over Orkenøerne, da er det aldeles i sin Orden, at den Tredie reiser sig et Høisæde i Normandiet, hvorved det Sammenhørende paa den allernaturligste Maade forbindes**).

Vi indrømme derfor gierne, at da „Rolv" i Norge var næsten ligesaa hyppigt et Navn som „Olav", saa er det et stort Spørgsmaal, hvordan man i Hjemmet blev saa vis paa, det netop var „Gange-Rolv" fra Møre, der var saa lykkelig at faae Kongens Datter i Valland, med Rude-Borg og et heelt Hertugdømme i Tilgift, men desuagtet tør vi nok mene, at i Verdenshistorien, hvor „de store Begivenheder" saa ganske er Hovedsagen, kommer det ikke nær saa meget an paa, at „Navne og nærmere Omstændigheder" lade sig bevise, som at de passe og hjelpe til at skielne det Ene fra det Andet og at huske det Hele. Det gaaer dermed, som med Iliaden og Odysseen, eller med Edda og Heimskringla, hvorved det i Grunden slet ingen Forskiel giør, om vi veed det rette

*) Haarfagers Saga i Heimskringla K. 20.
**) Sammest. K. 27. Landnamsbogen IV. 8—9.

Navn paa Forfatteren og de nærmere Omstændigheder ved Opskrivningen, men er dog baade morsomt og nyttigt at have et Sagn, der ligner dem, og et Navn, der passer.

Spørge vi nu imidlertid Normannerne selv, hvad de veed at fortælle om deres Udspring og første Hertug, da har vi strax den Fornøielse at opdage, at noget veed de, og stræbte, saavidt det paa fransk Bund og paa et fremmed Sprog, lod sig giøre, at holde Skridt med Islænderne, saa det er tydeligt nok, de var nær i Slægt. I et Slægtregister, som slutter med Rolvs Mandslinie (1135), hedder det ogsaa to Gange udtrykkelig, de kom fra Norge (Northuega), men ellers veed deres Skribenter rigtignok ikke, om det var fra Danmark eller fra Norge eller fra Halland (Alane), midt imellem begge, thi hele Norden (selv Rusland iberegnet) løb bestandig i Eet for dem, ligesom for Franskmændene den Dag i Dag, saa Vindene derfra (nord-est og nord-ouest) og Vognen deroppe (Karlsvognen ɔ: Thorskerren) var deres eneste Sømærker*). Dette er saameget naturligere, som man vel kan vide, der har ligesaavel været Karle fra alle Kanter ombord med Rolv, som der mødtes Folk fra hele Norden paa Island, men naar man først veed, de kom især fra Norge, seer man dog godt, de vilde baade tale og skrive Norsk (Noreiz), naar de kunde, og pege ganske tydelig paa „Horderne" (Ortenoiz) som deres bedste Venner, skiøndt det haprer lidt for dem med Navnet, fordi de har Meen paa Mælet og kan ikke sige „H"**). Den Hasting, Latinerne har talt saameget om ved denne Leilighed, gjort til Rolvs

*) Den normanniske Rimkrønike (Roman de Rou) S. 5—6. 9—41.
**) Sammest. S. 6—7.

Forløber og forlenet med Chartres, skulde ogsaa aabenbar hedde Hastein (Hastainz), som er et godt gammelt norsk Navn og var iblandt andet virkelig Navnet paa en Søn af Halvdan Svartes gode Ven, Atle Jarl paa Gulø, hvorved endnu møder den mærkelige Omstændighed, at Hastein Atlesøn har været Stalbroder til Kaps med Ingolf og Leif, som gik til Island, og at han virkelig maatte see sig om anden Leilighed, da Kong Harald, efter Atles Fald, havde taget en anden Bestemmelse med Jarledømmet i Fjordene, saa, naar Landnamsbogen ikke havde drevet ham til Island, vilde ingen Nordmand paa den Tid være nærmere til Chartres end han*).

Dog, har end Følgerne viist, at Nordmændene havde meget bedre Ret til at boe i det franske Landskab, de kaldte op efter sig, end de forrige Indbyggere, saa var det dog slet ikke klart, da de beilede til Bruden, thi da var det kun Spydstageretten, de beraabte sig paa og klarlig beviste, saa det hører til, at vi veed, det var ogsaa den eneste Ret, der gjaldt i Frankrig, før Normannerne fik fast Fod i Landet og lærte Franskmændene, som de selv tilstaae, baade at kiende „Lov og Ret" og at skrive deres eget Sprog**).

Det var da, som man veed, i Begyndelsen af det tiende Aarhundrede, netop da Saxerne, med Henrik Fuglefænger, kom til at flyde ovenpaa i Tydskland, at Rolv med sine Normanner modtog Tosse-Karls Tilbud: at lade sig døbe, ægte hans Datter, Gisle, og være Hertug i „Nordvest",

*) Den normanniske Rimkrønike (Roman de Rou) S. 7—37. Landnamsbogen I. 3—4. V. 9.

**) Sismondis franske Historie III. 13.

hvor Vikingerne, som over i et halvhundrede Aar (843—911) immer kom den Vei, naar de skulde op ad Seinen og plyndre Paris, skal hardtad ei have levnet et levende Øie. Vel maae vi herom, som hardtad om alt udenfor „England og Norden" ligefra Karl den Stores Tid til de normanniske Krønikers, udtrykke os meget ubestemt, naar vi skal opvise skriftlig Hjemmel, da vore Kilder næsten udelukkende er enten tørre Annaler eller Munkepræk; men denne Kiendsgierning giver allerede stor Oplysning, og da vi veed, hvordan Normannerne huserede i England i Kong Ælfreds Dage, kan vi godt forstaae, Annaler og Legender havde ondt ved at overdrive Ulykken, naar de kom fra Themsen til Seinen, hvor vantrevne Karolinger (Kærlinger) bar Kongenavn, men Ingen førte Spiret, og hardtad kun Bødler førte Sværdet.

Da Karl Tykkert, en Søn af Ludvig Tydsker og Sønnesøns Søn af Karl den Store, blev afsat (887), opløstes for bestandig det store Franke-Rige, som under ham igien for et Øieblik var blevet samlet, og medens Tydskerne valgte Arnulf til deres Konge, og Italien blev Gribsgods, faldt Landet mellem Rhinen og Pyrenæerne, som vi nu kalde Frankrig, i mange Stykker. Grev Odd (Odo, Eudo) som havde udmærket sig ved dog een Gang at forsvare Paris mod Normannerne, blev vel det egenlig kronede Hoved, men hans Rige strakte sig kun fra Maas til Loire, hvor de nordiske Vikinger endda herskede meer end han. Bretagne, Gaskogne, Languedok, Provence, Bourgogne og Flandern, havde hver sin egen Herre, som, hvad enten han kaldte sig Konge eller Hertug, Lehnsmand eller Selveier, gjorde, saavidt han kunde, alt hvad han vilde, og naar vi huske, af hvilke stridige Elementer Befolkningen bestod, kan det aldrig

forundre os; thi den Tid er nu forbi, da man bildte sig ind, et Rige hang lige godt sammen, hvor forskiellige saa end, baade i Sind og i Skind, baade af Ophav og Sprog, Indbyggerne var. Rigtignok forskrev denne Indbildning sig netop fra Frankrig, og bestyrkedes ved sammes Historie i de sidste tre Aarhundreder (1500—1800), da man neppe sporede mindste Forskiel mellem Efterkommerne af Allemanner, Gothet og Burgunder, Franker, Britter og Normanner; men det kom dog mest af, at man blot saae paa Overfladen, som alle Stammerne i lang Tid havde kappedes om at giøre saa plat og glat som mueligt, og i det niende Aarhundrede kræ-vede Hjertet selv der ganske anderledes sin Ret.

Kort efter Odds Thronbestigelse var det, Arnulf vandt sin berømte Seier over Normannerne ved Dilefloden, ei langt fra Løwen (891), som virkelig gjorde Ende paa deres Rhinfart, der var gaaet saavidt, at de endogsaa havde udplyndret Karl den Stores Palads i Aachen, og, efter Islændernes Sigende, brugt det til Hestestald. Rømmede de imidlertid Rhinen, da giæstede de des flittigere Seinen, og Odds Tapperhed synes at være forsvundet med Kroningen, saa Tosse-Karl, en i alle Henseender uægte Karoling, endog fik Mod til at maale sig med ham. Vel lod Karl sig for det Første nøie med en „Pension“, men efter Odds Død (898) slap han dog paa Thronen, ja, naar man undtager, at de Store engang imellem satte ham i Fængsel, beholdt han den i tredive Aar, og gjorde sig virkelig paa en Maade udødelig ved at dele med Rolv.

Rolv, i Daaben kaldt Robert, og hans Normanner fik nemlig endnu i det tiende Aarhundrede, hvad Karolingerne blandt andet fattedes, en veltalende Historieskriver i den

berømte Dudo (Todd), hvis Stamtavle vel er ubekiendt, men hvis Pen er saa aldeles normannisk, at Robert Wace, som i det tolvte Aarhundrede skrev Rimkrøniken (Roman de Rou) følger ham Skridt for Skridt.

Rolv og Gurm, hedder det her, var Sønner af en dansk Høvding, der gav Kongen en god Dag, men da han var død, gik det ud over Sønnerne, hvem Kongen bekrigede med hele Rigets Magt, hvorved Gurm satte Livet til, og Rolv, i Spidsen for det unge Mandskab, der, efter gammel Vikingskik, skulde reise paa Haandværket, nødtes til at rømme Fædernelandet. Rolv havde drømt, der kom En og sagde til ham: reis til England; det gjorde han da, holdt et Slag paa den engelske Kyst og vandt Seier, men var saa dog lige nær, til han drømte igien, han sad paa et høit Bjerg i Frankrig, høiere end der virkelig findes noget, og var spedalsk, men blev strax helbredt ved at bade sig i en Kilde, der var, og havde saa den Fornøielse at see utallige Fugle, alle med en rosenrød Vinge paa den venstre Side, flokke sig omkring ham, bade sig i Kilden, bukke for ham og bygge Rede paa Bjerget. Det tog han for et godt Varsel, sluttede Venskab med Kong Alsteen eller Adelsteen i England og fik Hjelp af ham til at hærge baade paa Scheldes og Seines Bredder, men ophævede ogsaa siden Beleiringen af Paris, for at komme ham til Hjelp, da Engelskmændene gjorde Opstand imod ham, og han slog sig, efter mange varme Dage, endelig til Ro i Rouen, da Kong Karl, foruden sin Datter og Normandiet, ogsaa skiænkede ham Bretagne, der var ham nødvendig til Spisekammer, da Normandiet laae øde*).

*) Dudos Normannerkrønike 2den Bog. Waces Rimkrønike S. 37—96.

Herimod kunde nu vel være adskilligt at indvende, men da det altsammen dog hverken kunde skaffe os den nøiagtigere Beretning om Rolv, vi savne, eller stille ham ved en Fodsbred af „Bretagne og Normandiet“, som han virkelig blev Herre over, er det ei Umagen værdt. Heller maa vi lægge Mærke til, at Sagnet er dog ikke nær saa forvirret, som de Lærde har syntes, fordi de slet ikke vilde tænke paa nogen anden Kong „Ædelsteen“, end ham, det umuelig kunde være, da han ikke var født. Naar man nemlig seer, at Saxekrøniken, ligesaavel som Dudo, nævner Rolv ved 876, og paa samme Tid den normanniske Kong Gudrun (hos Vilhelm af Malmesbury Gudrum), som blev døbt hos Kong Ælfred med Navnet „Ædelsteen“, og herskede i Ostangeln til 890, altsaa virkelig mens Paris blev beleiret af Normannerne (885—86), da bortfalder alt det Urimelige i Sagnet, og „de stærke Drømme“, som vore Kæmpeviser med Rette kalde dem, høre saa ganske til Rolvs Folk, at han umuelig kunde fattes dem, medens det unægtelig taler stærkt for Drømmens poetiske Ægthed, at vi kan forklare den bedre end Dudo.

Forleningen med Normandiet og Bretagne, som ikke kunde koste Tosse-Karl stor Overvindelse, da det ene var ødelagt og det andet ikke hans, skal være blevet meget morsom, ved det en Norman, som paa Rolvs Vegne skulde kysse Kongen paa Foden, var lidt stiv i Ryggen, saa Benene kom høiere i Veiret end Hovedet var; men Hovedsagen er, at Rolv deelte Landet ordenlig med sine Stalbrødre, fik det godt opdyrket, og lærte Frankerne, at Galgen var et godt Huusraad mod Tyve og Røvere, saa ingen Bonde behøvede at tage sit Plovjern hjem af Marken, medmindre han vidste,

hans Kone var begfingret og vilde dog nødig hænges ved Siden ad hende*).

Dette er omtrent alt hvad man veed om Gange-Rolv, thi selv hvad Aar han døde, trættes man om, men skulde end 926 ikke just netop være det Aar, hans Søn Villum Langspyd blev hans Eftermand**), kan Misregningen dog ikke være stor, især for os, som egenlig kun spørger om Rolvs normanniske Eftermand i Verdenshistorien, og det er, som man veed, ikke denne „Villum Langspyd", men hans Navner i det ellevte Aarhundrede.

Det er imidlertid ret mærkeligt, at allerede den første Villum maatte skikke sin Søn Rikard til „Bayeux" for at lære „Dansk", thi det lærer os ei blot, at Normannerne, der sagtens, ligesom Rolv, tog franske Koner, glemte snart deres Modersmaal, men ogsaa, at det kun har været Bessin og Cotentin (i Nedre-Normandiet), der var blevet befolket med Nordmænd, medens Resten kun beherskedes af dem. Iøvrigt, saa, eftersom vi høre, der under en Ridulfs Anførsel skete en farlig Opstand mod Villum Langspyd, netop for hans „Franskhed", saa har han ventelig kun gjort en Dyd af en Nødvendighed ved at lade Rikard lære Dansk, hvad dog kom ham godt tilpas, da han efter Faderens Mord (943) maatte kalde den danske Kong Harald til Hjælp, for at beholde sit Hertugdømme, som den franske Konge stod paa Rippet til at stille ham ved***).

---

*) Dubos 2den Bog. Rimkrøniken S. 96—102.

**) Saxekrøniken under A. 876. Ælfrik (Alberik) Munks Aarbog under A. 876 og 928.

***) Dubos 2den og 3die Bog.

Dette danske Tog til Normandiet har vel hos nyere Historieskrivere fundet endeel Modsigelse, men da de kom meget for seent til enten at hindre eller giendrive det, og da Dudo, som selv havde kiendt Hertug Rikard og lovet ham at skrive den normanniske Historie, er i disse Ting aldeles troværdig, skal vi blot lægge Mærke til, at samme danske Kong Haralds Flugt til Normandiet for sin Søn Sven, i Villum Langspyds Dage, som man nu altid forbinder med Dudos Fortælling, nævnes end ikke af ham, men findes først i en Bog fra Vilhelm Erobrers Dage*). Herved bliver nemlig „Sven Tveskiæg", der ikke var født endnu, som billigt, uden for det Hele, og skiøndt „den danske Konge", der hialp Rikard, gierne kunde været Harald Blaatan, har det dog ventelig været den norske Harald Graafell, som dengang, medens Hakon Adelsteen sad fast paa Norges Throne, ikke havde andet at giøre end at fare til Søes og see til gamle Bekiendtere. Det er i denne Henseende ogsaa mærkeligt, at da Rikard anden Gang (man siger 963) havde danske Hjelpetropper, kalde de sig selv baade „Danske og Norske", nævne baade „Horder og Hallandsfare" (Hirenses et Alani) som deres Stalbrødre, og tee sig i det Hele som Vikinger, der ei bryde sig det mindste om Hjemmet, men søge kun Bytte og Raaderum. Da saaledes Rikard vil overtale dem til at samtykke i Freden, han har sluttet med den franske Konge, og til at lade sig døbe, svare de Fleste: det er spildt Umage at saae paa en Klippe, og da de endelig „for gode Ord og Betaling" rømme Frankrig, seile

*) Vilhelm af Jumieges III. 9.

de ingenlunde hjem, men søge Spanien og plyndre atten Stæder*).

Denne første Hertug Rikard, som kun var et Barn, da hans Fader blev myrdet (af Grev Arnulf i Flandern), kom under Skin af Værgemaal i den franske Konges farlige Hænder, men reddedes ved Hjælp af Bernhard Dansker og andre troe Normanner, bestod med nordiske Hjelpetropper en lang Kamp paa Liv og Død med de sidste Karolinger, og oplevede sin Svoger Hugo Kapets Thronbestigelse. Man kan da nok tænke, han er de normanniske Historieskriveres egenlige Helt, ligesom ogsaa Dudo, der for hans Skyld begyndte paa sin Krønike, slutter den med hans Død (1002); og en saadan Folkeyndling fra Barnsbeen, med hvem Riget gjennemgaaer sin Skiærsild, maa nødvendig, efter Døden, gaae igien under æventyrlige Skikkelser, saa det kan umuelig forarge os, i Rimkrøniken at see Rikard den Uforfærdede (sans peur) slaaes med Fanden selv, medens baade Vætter og Uvætter underkaste sig hans retfærdige Dom**). Det fornøier os derimod dobbelt, fordi vi har Dudos Fortælling historisk at holde os til; thi er han end mere snaksom end vi kunde ønske, er han dog for alvorlig til, hvor det giælder om Daab, at fare med Tant. Vel er hans Fortælling om Keiser Ottos Tog til Normandiet og Rouens mærkværdige Beleiring i senere Tid blevet meget anfægtet, men ene paa Grund af „Aarbøgernes Taushed", og man indseer let, det er dog altfor ubilligt at lade Normannernes Historieskriver høre ilde, fordi Franker og Tydskere ingen havde, men

*) Dudos normanniske Krønike III (hos Duchesne) S. 148—52.
**) Waces normanniske Rimkrønike S. 275—88.

nøiedes med tørre Annalister, som maaskee neppe vidste, at Rouen var til.

Med Kong Hugos Søster havde Rikard ingen Børn, men ved den deilige Gunvor, dansk baade paa Fæderne- og Modernefide, blev han Fader til en talrig Afkom, hvoriblandt vi maae lægge Mærke til hans Eftermand, Rikard den Anden, og til Dronning Emma, hvis Giftermaal med Knud den Store falder meget mere naturligt, naar vi veed, hun var en Datter af den danske eller norske „liden Gunvor“ *).

Om Dronning Emmas Broder, Rikard den Anden, skulde vi her ikke have andet at sige, end at det var til ham, Kong Ædelred og hans Sønner tog deres Tilflugt i Sven Tveskiægs og Knud den Stores Dage, dersom han ikke ogsaa engang, usaattes med Greven af Chartres, havde indkaldt nordiske Hjelpetropper; men det er mærkværdigt, fordi det kaster Lys paa det Forrige, og stadfæster Snorres Beretning om Forholdet mellem Norge og Normandiet. Rikard forlangte nemlig ikke Hjelp af Danskerne, skiøndt de nu i England var ham nær nok, og Sven Tveskiæg havde gjort en evig Fred med ham paa det Vilkaar, at de danske Kapere, naar de var i Farvandet, skulde søge normanniske Havne med deres Priser **); men til den norske Kong Olav, som siden blev Martyr i sit eget Land (og til den svenske Lakman) skikkede han Bud, og hos ham, sige Normannerne, blev Kong Olav døbt ***).

---

*) Dudos normanniske Krønike III (hos Duchesne) S. 152—53. Rimkrøniken S. 275—78. 292—94.

**) Vilhelm af Jumieges i sin normanniske Krønike V. 7.

***) Sammest. V. 11—12.

Den „svenske Lakman" maae vi nu lade staae ved sit Værd, men at Hellig-Olav virkelig i sin Vikingtid havde Vinterleie i Seinen, stadfæster Snorre, og vidner ved den Leilighed, at Rudejarlerne, som nedstammede fra Gangerolv, glemte seent deres Slægtskab med Norges Høvdinger, men var de norske Vikingers Venner i allen Stund, saa hos dem havde de frit Kiørind*). Olavs normanniske Daab vil Snorre vel ikke vide noget af, men Didrik Munk, som allerede i det tolvte Aarhundrede skrev en lille Norgeskrønike paa Latin, havde dog ikke blot læst derom, men siger reent ud, det er et stort Spørgsmaal, hvem der i det Stykke har Ret, saa Hellig-Olavs Daab i Barndommen af Olav Tryggesøn synes kun at have været en islandsk Giætning**).

Hermed forsvinde Sporene af Vexelvirkning mellem Norge og Normandiet, deels fordi ved Christendommens Indførelse Vikingfarten standsede, og deels fordi Hertugen i Normandiet nu snart tillige blev Konge i England, og han, der gjorde det Kæmpeskridt, Vilhelm Erobrer, var en Frillesøn af Hertug Robert, Rikard den Andens Søn, som efter sin ældre Broders (Rikard den Tredies) tidlige Død (1028) udelukkede hans Søn og bemægtigede sig Regieringen.

Denne Robert, som engang i Knuds Dage skal have været paa Vei til at giøre Landgang i England, men dreves tilbage af Storm, døde endnu førend Knud den Store (1035) paa en Pillegrimsreise, han havde gjort til Jerusalem, og uden at kunne sige, hvad Hjemmel Mester Wace

*) Hellig-Olavs Saga i Heimskringla K. 19.

**) Didrik (Theodorik) Munks Norges Krønike K. 13, i de danske »Scriptores« V. 321—22.

havde for det, er det dog ret mærkeligt, hvad han fortæller om Robert paa denne Reise. Først lærte han nemlig Keiseren i Konstantinopel baade at koge Mad ved Nøddeskaller og at bænke fine Giæster ordenlig, som før maatte sidde paa Gulvet, og endelig sendte han det Bud hjem med en Pillegrim, som han, baaret af Saracener, mødte i Syrien, at Djævle bar ham til Paradis*).

Man seer nemlig heraf, det var en spøgefuld Herre, Vilhelm Erobrer havde til Fader, og man hjælpes til en levende Forestilling om den store „Gudelighed", som efter Munkekrønikerne var arvelig i Rolvs Æt, medens vi, som kiende Sigurd Jorsalfars mesterlige Sidestykker i Konstantinopel, ordenlig forbauses over Rudejarlens Lighed med den norske Konge**).

Vilhelm Harlotsøn fra Falaise var vel hyldet før hans Fader reiste til Jerusalem, men var kun otte Aar, da Robert døde i Nikæa, saa der hørte for ham allerede megen Lykke til at blive Hertug i Normandiet, og der var da Ingen, Store-Knud mindre kunde drømme om at faae til sin Eftermand paa Englands Throne og i Verdenshistorien; men ligesom Vilhelm havde Tiden (over halvtredsindstyve Aar) for sig, saaledes lærte han ogsaa tidlig, hvad der er en meget større Konst og Klogskab end Verdens Vise endnu har fattet, nemlig „at bie".

At nu en normannisk Vovehals foer over Kanalen med en Ladning forvovne Kroppe fra alle Verdens Hjørner, og at det lykkedes ham at slaae en Krigshær, fælde Kongen, forbløffe

*) Waces normanniske Rimkrønike S. 407—10.
**) Sigurd Jorsalfars Saga i Heimskringla K. 13.

Folket og bestige Thronen, det vilde i Verdenshistorien kun været et Æventyr, man i Forbigaaende skiænkede et flygtigt Blik, naar ikke den Haandfuld Normanner, langt fra at tabe sig mellem Angelsaxerne, havde paa en Maade opslugt dem; men dette beviser unægtelig, at enten var Angelsaxerne usle Slaver eller de fik i Normannerne baade „stolte og strænge“ Herrer. Har altsaa Tiden viist, at Angelsaxerne, eller Øens gamle Indbyggere med nordisk Tungemaal og Tænkemaade, var dog i Grunden stærkere end de romaniserede Normanner, da bliver unægtelig Vilhelms Tog og Seier, som i tre Aarhundreder gav England Love og spores endnu kiendelig i Sprog og alt, en af de store Statsbegivenheder, vi maatte ønske tilgavns at kiende.

Da baade Angelsaxer og Normanner var Adelstammer med boglig Kunst, saa er denne Begivenhed ogsaa virkelig bedre beskrevet end nogen af alle de foregaaende Omvæltninger i Middelalderen, og er det end lidt ærgerligt her at maatte tye til latinske Munkekrøniker, maae vi dog finde det i sin Orden, at Pennen netop ved denne Leilighed faldt de Angelsaxer, der elskede Modersmaalet, af Haanden, og at Normannerne først hos dem lærte at skære sig en lignende. Saxekrøniken er imidlertid dog fortsat til Erobrerens Mandslinie var lykkelig og vel forgaaet, og skiøndt den om Erobringen selv er meget ordknap, er det dog klarlig en samtidig Kilde, som giør Gavn ved Siden ad Erobrerens Lovtale (af Vilhelm fra Poitiers) og Ingulfs Beskrivelse af Crowland Kloster (i Ostangeln), hvor han var Abbed i de samme Dage. Af en smigrende Lovtale at være, er nemlig Vilhelms, ligesom Emmas, saa overordenlig historisk, at Frændskabet mellem Normanner og Islændere ogsaa derved stadfæster sig,

og skiøndt Abbeden i Crowland naturligviis især fæster Øie paa Klosterets Fribreve og store Eiendomme, hvormed det var gaaet hulter til bulter i den urolige Tid, saa var hans Synskreds dog meget videre, som en studeret Angelsaxer, der mens han gik i Westminster-Skole tit for Løier var blevet hørt i sin Lexe af Dronning Edgithe (Hertug Godvins Datter, gift med Hellig-Edvard), havde enstund været Kantsler hos „Erobreren", mens han endnu kun var Hertug, og havde seet sig om baade i Konstantinopel og Jerusalem. Hertil kommer i Begyndelsen af det tolvte Aarhundrede Værkerne af Vilhelm fra Malmesbury og Ordrik fra Atcham (i Shropshire), der vel ogsaa er Munkekrøniker, men lærer os, at i Middelalderen var Munkeburet netop den rette Skriverstue, naar kun Fingrene havde lært at føre Pennen ordenlig. Endelig træder i Slutningen af samme Aarhundrede Mester Wace frem med sin normanniske Rimkrønike, som vel smager mere ad Seinen end ad Kritiken, men er dog et Livstegn mellem Gravhøiene, som altid opmuntrer, og har opbevaret mangt et Træk af Erobreren og hans forvovne Stalbrødre.

Vilhelm var kun en Snes Aar, da der skete en hardtad almindelig Opstand mod ham af de normanniske Baroner, med Niels fra Cotentin og Ranulv fra Bessin i Spidsen, og det skal være gaaet saa hemmelig til med Sammensværgelsen, at man vilde have taget Vilhelm paa Sengen i Valogne (ved Cherbourg), hvor han var paa Jagt, dersom ikke Narren Golet fra Bayeux havde banket ham op ved Nattetid, saa han undslap halvnøgen*). Han fandt imidlertid Understøttelse hos Kong Henrik den Første i Frankrig og

*) Rimkrøniken II. 21.

slog de opsætsige Baroner saaledes sønder og sammen ved Valdune, at hvem der ikke faldt, lærte dog at bukke*).

Hvordan Hertug Vilhelm siden kiørte i Ring med Gotfred Hammer af Anjou, med de andre franske Herrer og med Kong Henrik selv; hvordan han kuede Bretagne og indtog Maine, det, siger allerede Vilhelm af Malmesbury, vilde blive vidtløftigt at fortælle og behøves ikke, da Sagen er, han laae immer paa Jagt, havde bestandig Lykken med sig og var saa vis paa Seieren, at han aldrig angreb Nogen uden Kald og Varsel. Deraf, saavelsom af Landefreden, han skabte, og af alle hans Dyder, siger Lovtaleren, blev han saa berømt, at to spanske Konger beilede til hans Datter, og havde, skiøndt de var Brødre, nær kommet op at slaaes om hende, og Keiseren i Konstantinopel ønskede bare, han havde havt ham til Nabo, saa vilde han blæst ad Sultanen i Babylon**).

Vist nok skulde nu Keiseren i Konstantinopel, der havde Ulykke nok med den normanniske Baron, Robert Viskard, som nys var blevet hans Nabo, ikke ønsket at have havt Hertugen saa nær; men det er dog ganske rimeligt, at man i Konstantinopel nu blev opmærksom paa Normandiet, og ønskede sig saa godt et Greb paa at tæmme normanniske Baroner, som de hørte, Hertugen havde.

Hvordan egenlig Vilhelm fik Mod paa England, er ikke let at forstaae, med mindre man vil overhugge Knuden og sige: han var født med det, saa det var ligesaa urimeligt at spørge, hvor han fik det fra, som at spørge, hvi de see

*) Vilhelm af Poitiers (hos Duchesne) S. 179.
**) Sammest. S. 196.

høit, som fødes mellem Fjelde! Vel var han lidt i Slægt med den barnløse Kong Edvard, men det var Saamange, og vel besøgte han ham engang og saae hans Herlighed (omtr. 1048), men dengang, siger Ingulf udtrykkelig, som just ved den Leilighed kom i Hertugens Tjeneste, var der hverken Tanke eller Tale om Arvegangen*). Lovtaleren forsikkrer jo rigtignok, at Kong Edvard høitidelig havde udnævnt Vilhelm til sin Eftermand, og givet ham baade en Søn og en Brodersøn ad Godvin Jarl til Gidsler for det, saa det var kun til ydermere Bekræftelse, Harald, efter sit eget Sigende, blev sendt over til ham og tilsvor ham Huldskab og Troskab**); men havde en saa høitidelig Udnævnelse virkelig fundet Sted, da hverken kunde Saxekrøniken eller vilde Ingulf saa aldeles fortiet det. Det har da udentvivl især været paa „sin Samvittighed", Vilhelm kunde føle, at Edvard, som helst talte Fransk og elskede Normannerne, langt hellere undte ham Kronen end en af Godvins Sønner, som nødte ham til at giøre baade Erkebiskop Robert og alle de andre Franskmænd, han havde trukket over Kanalen, fredløse; men dog er det ogsaa meget troeligt, at Erkebispen, da han maatte smøre Hæle, har, som Ingulf melder, i al Hemmelighed betroet Vilhelm, at det var ligesaavel Edvards som hans eget Ønske, at England maatte faae en normannisk Konge, der ikke var bange for Godvins Sønner***). Fortællingen om Haralds Giæsterolle i Normandiet og Troskabseed til Vilhelm har vel ogsaa noget Eventyrligt ved sig, men det har Middelalderen

*) Crowlands Beskrivelse af Ingulf (hos Savile) S. 898.
**) Vilhelm af Poitiers (hos Duchesne) S. 191. 200.
***) Saxekrøniken under A. 1052. Ingulf (hos Savile) S. 900.

i det hele, og da, paa Saxekrøniken nær, som tier, alle vore Hjemmelsmænd fra Ingulf til Snorre Sturlesøn, stemme overeens i Hovedsagen, maae vi ansee den for afgjort. Vilhelm af Malmesbury, som baade siger og viser, at han, deels for Slægtskabs Skyld og deels for „Gunst og Gave", er Normannerne tro, giver udentvivl den bedste Besked om Sagen, idet han melder, at Harald efter Nogles Sigende reiste i Kongens Ærende, men at andre velunderrettede Personer forsikkre, han foretog sig slet ingen Reise, men var kun fra sin Lystgaard Bosham (i Sussex) taget ud at fiske og drevet da af Stormen over paa den franske Kyst, hvor man behandlede skibbrudne Folk som gode Priser, og faldt saa i Hænderne paa Greve Guido af Abbeville eller Ponthieu, som indtil videre satte ham i Bolt og Jern. I denne Vaande, siger man, hittede Harald paa det snilde Raad at skikke Bud til Hertug Vilhelm, at han var sendt i et vigtigt Ærende fra Kong Edvard til ham, men var standset paa Halvveien af Utysket i Ponthieu, hvis Kløer han derfor bad Hertugen uddrive ham af. Det skete, Harald smigrede Vilhelm med Haabet om Englands Krone, og Vilhelm tog Sagen alvorlig, saa Harald maatte sværge ham til at indrømme ham Dover, og giøre alt sit til at fremme hans Thronbestigelse, hvorimod Vilhelm lovede ham sin Datter og tilsikkrede ham alle hans Forleninger*).

Slutningen bliver da, at Vilhelm havde et Slags Krav paa Haralds Bistand, men ikke mere Ret til Englands Krone end Staalhandsken kunde give ham, da Harald, som han siden meget rigtig sagde, ei raadte for at give bort,

*) Vilhelms Englandskrønike II. (hos Savile) S. 93.

hvad han ikke selv eiede, og da hans normanniske Kiæreste ei skal have oplevet det mislige Øieblik, trøstede Harald sig vel med, at naar Barnet er dødt, er Fadderskabet ude*).

Dog, mod Spydstageretten giælde Ordsprog ligesaa lidt som Mands Villie eller Lands Lov, og saasnart Hertug Vilhelm hørte, at Harald havde besteget Thronen (Helligtrekongerdag 1066), spurgte han hverken, om det var med Kong Edvards Minde eller med Folkets Villie, men han rustede sig af alle Kræfter, fik ikke mindre end 50,000 Mand paa Benene og af Paven (Alexander den Anden) et indviet Korsbanner at føre i Striden**). Med hvad Ret „Hans Hellighed" kunde erklære det normanniske Indfald i England for et „Korstog," det bliver hans Sag, men at han gjorde det, maae vi lægge Mærke til, thi det gav Vilhelm i Millioners Øine Ret til den engelske Krone, og hvad der bevægede Apostlernes Eftermand dertil, var aabenbar paa den ene Side, at den romerske Kirke ei, siden de første Karolinger, havde fundet lydigere Sønner end de normanniske Hertuger, og paa den anden, at England, der fra Gregor den Stores Dage stod i et vist barnligt Forhold til den romerske Stol, havde under Godvins Sønner gjort sig opsætsig. Vel siger nemlig Saxekrøniken om den normanniske Erkebisp Robert, som maatte rømme Landet for Godvin og hans Sønner, at han mistede kun derved med, hvad han havde faaet mod Guds Villie***), men det sagde Ingen i Rom, uden en selvgjort Pave (Benedikt den Tiende), der havde sendt den

*) Vilhelms Englandskrønike III. (hos Savile) S. 99.

**) Vilhelm af Poitiers (hos Duchesne) S. 197. Baronis Kirkebøger under A. 1066.

***) Saxekrøniken under A. 1052.

godvinske Erkebisp af Canterbury, Stigand, Messekrave (Pallium), fordi, som Ingulf siger, Krage søger Mage, og hverken Harald eller Stigand havde engang siden søgt at forsone den ægte Apostoliker*).

Uagtet nu Vilhelm, paa denne Regning, skulde havt „Himlen" med sig, beholdt han dog længe Vinden og, som det syntes, Lykken imod sig; thi hans samtidige Lovtaler siger: han havde megen Gienvordighed med lang Modvind, frygtelige Skibbrud og mangfoldige Rømningsmænd, skiøndt han bar det godt altsammen, skjulte hvad han kunde, begrov de Druknede i al Stilhed, og forbedrede bestandig Levemaaden**). Langt om længe fik han da Samling paa et Tusind Skibe i St. Valleryhavnen (ved Sommeflodens Udløb), men ogsaa der laae han indeblæst, til det, som Vilhelm af Malmesbury siger, surrede om hans Øren fra alle Kanter: hvad vil Spurv i Tranedands; det gaaer ham som hans Fader, hvis Næse ogsaa kløede efter England, men saadant Galskab kan Vorherre ikke lide, derfor har han Modvind**). Ved Hjelp af den hellige Valerius, hvis Levninger Hertugen lod giøre stor Høitid ad, fik han imidlertid Medbør Mikkelsdag, og kom hverken for tidlig eller for silde, men lige ret tilpas, just da Harald Godvinsøn var draget nordop at slaaes med Kongen af Norge, saa Vilhelm landede ved Pevensea og Hastings (i Sussex), uden at en Hund giøede ad ham†). Vel faldt han, efter Sigende,

*) Ingulf (hos Savile) S. 898. Vilhelm af Malmesbury sammesteds S. 100.
**) Vilhelm af Poitiers (hos Duchesne) S. 198.
***) Vilhelms Englandskrønike III. (hos Savile) S. 100.
†) Vilhelm af Poitiers (hos Duchesne) S. 198—99.

næsegrus, da han sprang i Land, men hvad enten det ved den Leilighed faldt ham eller en Anden ind, saa viste Tiden, det var sandt nok, hvad der skal have trøstet ham, at han greb Hold i Landet med begge Hænder*).

Saasnart nu Harald hørte, han havde faaet Fremmede i Syden, mens han lavede Bad til dem i Norden, skyndte han sig, maaskee altfor meget, ned at tage imod dem ved Stranden, og Vilhelm af Malmesbury siger, han mistede endeel af sine bedste Følgesvende, fordi han ved Delingen af det norske Bytte var saa nærig, at de ingen Ting fik**), noget, man vel, ved at sammenligne Norges Rigdom med Englands, fristes til at smile ad, men havde, som man siger, Harald Haardraade virkelig sit „byzantinske Liggendefæ" ombord, kunde det maaskee dog nok i saa besværlige Tider have fristet selv den engelske Konge. I alt Fald kom Harald Godvinsøn dog hverken til at fattes Folk eller stridbare Mænd, thi der stod endnu mange, efterat han var faldet i det kiedsommelig lange Slag ved Hastings (14de Oktober), med hvis Beskrivelse Mester Wace nær aldrig var blevet færdig***). Saxekrøniken fatter sig des kortere, sigende: Harald kom sønderned og sloges med Vilhelm, inden han endnu havde ret Samling paa Hæren, og der faldt han tilligemed begge sine Brødre: Gjord og Lovin, hvorpaa Vilhelm tog Landet, kom til Westminster, lod sig krone af (den yorkske) Erkebisp Aldred, modtog Skat og Gidsler og solgte saa bagefter Folk deres egen Grund†).

*) Vilhelms Englandskrønike S. 100. Rimkrøniken II. 151—52.
**) Vilhelms Englandskrønike II. og III. (hos Savile) S. 94. 100.
***) Den normanniske Rimkrønike II. 191—281.
†) Saxekrøniken A. 1066.

Man seer strax, Angelsaxeren har været i ondt Lune, og som „Borger“ var det Synd at fortænke ham i, men en Historieskriver maa aldrig være i ondt Lune, thi da lægger han sig altid enten paa en eller anden Maade ud med Læseren og tilintetgiør derved sig selv, som er en langt større Skade end nogen „Erobrer“ kan giøre ham, og man vil til alle Tider finde, det er morsomt at vide endeel om Slaget ved Hastings, som man meget heller tog fra første Haand end paa tredie og tiende.

Nu veed vi saaledes ikke ret, hvad vi tør troe af Mester Waces Fortælling om, hvordan de i den angelsaxiske Leir sad og drak til Pæls hele Natten før Slaget, drak rundt, baade ret og avet om, snart til Hælvten og snart til Bunds, ja, vi har ondt nok ved at forstaae det lille Vers af en angelsaxisk Drikkevise, som Normannerne ved denne Leilighed saa ynkelig har radbrækket*). Ligesaalidt veed vi, hvad vi egenlig skal tænke om den Pokkers Karl af en Skjald, Thjelvar (Tallifer) kaldet, som efter at have sunget for Vilhelm om Karl Magnus, om Roland og Holger Danske, med hele Flokken, der faldt ved Ronceval, bad ydmygst om Forlov til at slaae det første Slag paa Angelsaxerne, og slog saa, for at det ikke skulde være Løgn, to Dommedagsslag, hvorved Ligesaamange beed i Græsset og Vaabengnyet stak i Sky**).

Sligt pleier man vel ikke at ændse i Statshistorien, men maa man selv om Staten sige: den er kun til for Menneskets Skyld, da giælder det unægtelig dobbelt om Statshistorien, der ligesaalidt kan skabe som opløse noget

*) Den normanniske Rimkrønike II. 184.
**) Sammest. 214—16.

borgerligt Selskab, men kan kun fornøie de Mennesker, som tage Deel deri, og oplyse dem, der har Øie for Menneskelivet i alle dets Retninger. Om derfor den angelsaxiske Leir, Natten før den store Dag, der skulde afgiøre Rigets Skæbne, virkelig, som Vilhelm af Malmesbury ogsaa havde hørt *), gienløb af Drikkeviser, medens man i den normanniske gik til Skrifte og til Alters, det er, menneskelig talt, en meget vigtig Sag, blandt andet, fordi det beroliger os over Omskiftelsen, naar vi see det Dalende, hvor herligt det end har straalet, udueligt til at fortsætte Banen. Heller ikke kan det være os ligegyldigt, om Thjelvar, der, ogsaa efter Henrik af Huntingdons Sigende **), gjorde Vind før Slaget med sit Ridderspil og aabnede det ved uformodenlig at fælde en Fanejunker, blot var en udlært Rytter og forvoven Krop, eller tillige en Aandsfrænde ad Thormod Kolbrunskjald, der vakte Kongehæren paa Stiklestad med Bjarkemaalet, og det var desuden morsomt at vide, om de normanniske Skjalde allerede i det ellevte Aarhundrede havde glemt alle Nordens Kæmper over Karl Magnus og hans tolv Jævninger (douze pers) og glemt Braaval over Ronceval!

Da nu imidlertid Lovtaleren, ligesaavelsom Saxekrøniken og Ingulf, tier kvær om disse Ting, maae vi nøies med at sige: Tiden har viist, at Forholdet mellem Angelsaxer og Normanner virkelig svarede til Trækkene hos Wace, saa har de end ikke efter Bogstaven gyldig Hjemmel, har de den dog billedlig, som Udtryk for den Sandhed, at hvad Udfald end

*) Vilhelms Englandskrønike III. (hos Savile) S. 101.
**) Henrik af Huntingdon VII. (hos Savile) S. 368.

Slaget fik, var Normannerne dog i deres Ny, og Angelsaxerne i deres Næde.

Dog, som Trælle kan man ret godt tjene to Herrer, den ene om Natten og den anden om Dagen, vel at mærke, naar man er saa bomstærk, som det endnu kiendes paa Engelskmanden, Angelsaxeren har været, og da Slaget varede fra Morgenstund til Aftens Ende, har vi intet mere Vidnesbyrd behov derom, at Angelsaxerne sloges ligesaa ærlig, som de synes at have drukket; men skiøndt Vilhelms Lovtaler krymper sig ved det, gaaer han dog til Bekiendelse, og melder, at „saasom og eftersom“ Barbarerne for det Første var saa utallige, at man, paa gammel Viis, maatte sige, de kunde drikke Floder ud og trampe Skove ned, og de for det andet, langt fra at møde Normannerne, som de mødte den norske Konge, paa Halvveien, stod som de var murede paa en Brink, med en Skov i Ryggen, og endelig, for det Tredie, var saa firskaarne og brugte saadanne Bredøxer, Blider og andet Helvedes Tøi, som hverken Skjold eller Brynie kunde hytte for, saa flygtede virkelig engang først de fra Bretagne og de andre Hjelpetropper paa venstre Fløi, og saa tilsidst næsten hele Hertugens Fylking, hvilket imidlertid, naturligviis, skal siges uden mindste Fortalelse af de „uovervindelige“ Normanner, og kan siges saa, aldenstund selv den romerske Krigshær, keiserlig Høihed, vant til at kuske Konger og høste Laurbær baade til Lands og til Vands, selv den tog stundom Flugten, naar den troede sin Høvding fældet, og i denne Vaande var Normannerne netop, da de vendte Ryg*).

*) Vilhelm af Poitiers (hos Duchesne) S. 201—2.

Angelsaxerne tabte altsaa med Æren, men den normanniske Lovtaler kan ikke bare sig for at ymte om, at lidt Skam kan man nok bære, naar man ikke har Skade, men tvertimod Gavn deraf, og det, siger han, var aabenbar Tilfældet med Normannernes Flugt, ikke blot fordi en Flok Fiender, som forfulgte dem, blev hugget ned til sidste Mand, da Hertugen lod sine Svende see, han var lyslevende, og fik dem baade med det Gode og med det Onde vendt igien, men især fordi Hertugen deraf lærte, hvordan man skulde bære sig ad for at faae Hul paa de kiedsommelige Karle, der ellers stod som Blokke paa Brinken, saa tæt stuvede, at selv de Døde kunde ikke faae Lov til at falde. Nu flygtede han nemlig to Gange paa Skrømt, og havde den Fornøielse, at Fienden immer blev hidsigere til at sætte efter, saa Flokken paa Brinken blev immer tyndere, og der blev omsider Mulighed i at bryde igiennem Skjoldborgen ind til Hovedbanneret, hvor Kongen stod. Da nu ogsaa baade han og hans Brødre og Endeel af de ypperste Høvdinger alt for en Tid siden var faldne, begav Resten af de haardnakkede Krabater sig da endelig og endelig paa Flugt, men standsede dog endnu en Gang paa Halvveien, ved hvilken Leilighed adskillige fornemme Normanner bed i Græsset*).

Var det en Angelsaxer, der saaledes beskrev Kæmpeslaget ved Hastings, kunde vi ikke ændse det stort, men da det er Vilhelms normanniske Lovtaler, maa det nødvendig tildrage sig vor Opmærksomhed, som et stort Vidnesbyrd om, at de der vandt ved Waterloo var netop af selvsamme Skuffe, som de der tabte ved Hastings, saa hvad der gjorde Forskiellen,

*) Vilhelm af Poitiers (hos Duchesne) S. 202—4.

var blot den normanniske Aand hos Modstanderne og Forsynets dermed nøie sammenhængende Styrelse.

Lovtaleren, som ellers dog nævner endeel af Vilhelms Hjelpere, og deriblandt hans Drost og Høirehaand Vilhelm Asbjørnsen, siger ikke, hvem der førte Korsbanneret, men her kunne vi ogsaa godt nøies med Waces Hjemmel for, at det var Rolv hin Hvides Søn Thorstein, da hans Æt opkaldte sig efter ham (Toustain) og førte Banneret dobbelt i sit Skjold**). Foruden disse nævner Wace Mangfoldige, og kunde sagtens, da man har lange Fortegnelser fra Erobringens Dage paa de Stridsmænd, der tog hver sin Part af Landet som et Bytte, men her kan vi kun lægge Mærke til Hertugens Halvbroder, Odd, som, skiøndt Bisskop i Bayeux, red dog iblandt de Fremmerste ved Hastings, og var siden enstund en Slags Sættekonge paa Øen.

Dog, førend vi forlade den mærkværdige Valplads, hvor Vilhelm siden lod bygge et Kloster, med Rette kaldet Slag-Abbediet (Battle Abbey), maae vi endnu bemærke, deels, at Vilhelm ved Midnatstid, da han kom tilbage fra Jagten efter de Flygtende, lod sin Telt opslaae midt iblandt de Faldne, aad og drak og var lystig**), og deels, at der bestandig har været megen Tvivl og Tvist om, hvor Harald Godvinsøn kom til at hvile, saa man endogsaa udførlig har fortalt, hvordan han undkom og levede mange Aar efter i Stilhed. Lovtaleren, som er enig med alle de Andre om, at paa Ansigtet var det Lig, man tog for Haralds, aldeles

*) Den normanniske Rimkrønike II. S. 198.

**) Vilhelm af Jumieges VII. 37. Den normanniske Rimkrønike II. 281—84.

ukiendeligt, beretter imidlertid, at man fandt det efter andre Mærker, men at hans Moder kun forgiæves tilbød at opveie det med Guld, deels fordi Hertugen agtede slig en Handel under sin Værdighed, og deels fordi han fandt, det var Synd, at den, for hvis Begiærlighed saa Utallige laae ubegravede, skulde stedes til Jorde af sin egen Moder. Han lod derfor Vilhelm Mallet (en normannisk Baron) begrave Liget, hvorved det Ord faldt i Spot, at det var bedst han som Landeværge blev begravet paa Strandbredden*). Munkene i Waltham (i Essex), den godvinske Families Yndlinger, lod sig imidlertid aldrig aftrætte, at de eiede saavel Haralds som hans Brødres Lig, og de har i det mindste fortalt det smukt, hvordan to af dem fulgte ham til Valpladsen, fandt Liget ved Hjelp af hans deilige Frille, Edithe Svanehals, og stedte det høitidelig til Jorde.

Saaledes faldt da England ikke blot i Vilhelms, men i de normanniske Baroners Hænder, thi saasnart hans Medbeiler til Kronen var borte, baade sagde og viiste Vilhelm aabenbar, at det var Spydstageretten, han takkede for Thronfølgen, og at det var den eneste, han fremdeles kiendte for gyldig, idet han uden noget Spørgsmaal om „Arveret", deelte Landet mellem sine Yndlinger, og gjorde det, om ikke til en skreven Lov, saa dog (hvad der er meget mere) til en fat Ret og en fast Regel, at ingen Angelsaxer skulde enten i Kirken eller Staten beklæde nogen Værdighed. Det siger Ingulf udtrykkelig**), og Vilhelm af Malmesbury bemærker netop i den Anledning, at det var lige det Modsatte af

*) Vilhelm af Poitiers (hos Duchesne) S. 204.
**) Ingulf (hos Savile) S. 901.

Knud den Stores Adfærd, som lod de Indfødte beholde Alting, men at derfor faldt det dem ogsaa let at blive de Danske kvit*).

Det var nemlig ingenlunde, som man nok kan tænke, „Villien" til at afkaste det normanniske Aag, Angelsaxerne fattedes, men den høiere Livskraft, som man kalder „Aand", og ret som for at vise det, var der dog endnu een angelsaxisk Ridder, som, medens alle Vilhelms andre Modstandere faldt, holdt saaledes Stand, at Normannerne maatte lade ham beholde sin Odel, som hans Svigersøn, Hugo Evermur paa Deppingaard (Market Deeping i Lincoln), endnu besad, da Ingulf skrev. Denne Helt i en snever Kreds, Hervard Lovrikssøn fra Brunne (Bourne) i Lincoln**), som herved fik en universalhistorisk Mærkværdighed, fortjener i alle Maader at kaldes den sidste Angelsaxer (The Last Saxon); thi Ingulf melder, at han endnu lod sig giøre til Ridder paa den gamle Maade, som Normannerne ei kunde udstaae, men kaldte Kærlingeri, idet han gik til sin Farbroder Brand, som var Abbed i Burg (Peterborough), skriftede ærlig, giennemvaagede Natten i Kirken, offrede til Fropræken sit Sværd paa Alteret og modtog det igien velsignet af Præsten under Høimessen, en Skik, der i det mindste giør Angelsaxernes Falkesyn Ære, da det er saa ganske i Christendommens Aand, at alt det Naturlige, der skal kunne stemme med den, maa først opoffres og saa med Tak modtages. Hervard havde i sin Opvæxt været saa balstyrig, at hans egen Fader lod ham

*) Vilhelms Englandskrønike (hos Savile) S. 104.
**) Ingulf sammesteds S. 899. 901—2. Saxekrøniken under Aar 1070—71.

giøre fredløs, men efter at have tumlet sig brav i den vide Verden, saa der gik Ord af hans Lykke og Bedrifter, havde han gjort et godt Giftermaal i Flandern og syntes der at have slaaet sig til Ro. Saasnart han imidlertid hørte, at hans Fædreneland var erobret, hans Fader død, hans Moder udstødt og hans Odel skiænket til en Norman, da foer han over Havet, feiede med nogle Frænders Hjelp paa Timen de Fremmede til Dørs i Fædrenehuset, lod sig, som sagt, ikke slaae, men signe til Ridder i Burg, og satte sig fast i Moradserne ved Ely, hvor han vandt saamange Slag fra Normannerne, at man sang derom paa alle Gader og Stræder, og Vilhelm maatte omsider ordenlig paa billige Vilkaar slutte Fred med ham. Uden at drive det videre, hensov Hervard i Fred og hviler sine Been i Crowland, hvor hans flanderske Frue, Thyrfrid, som kied ad Verdens Tummel tog Sløret, alt længe havde ventet paa ham; men af Saxekrøniken seer vi, at han engang havde sat sig i Forbindelse med Sven Estridsøn, som efter Harald Haardraades Fald begyndte igien at tænke lidt paa England, saavelsom med de opsætsige Jarler: Edvin og Morker, og havde da de mest glimrende Udsigter til at blive sit Fædrenelands Befrier. Da imidlertid den danske Flaade paa en Maade „gav Kiøb" og Jarleflokken krøb til Korset, maatte Hervard nøies med den Roes, at han ikke blot „huggede sig godt igiennem" med alle dem, der havde Mod til at følge ham, men at han, saa længe muligt, forhalede sit Folks Undergang og lod dem i det mindste ei uhævnede nedsynke i de Dødes Rige*).

*) Saxekrøniken A. 1071. Ingulf (hos Savile) S. 901—2.

En anden Opstand, hvori Hervard rimeligviis ogsaa tog Deel, og hvorved den danske Flaade kun synes at være kommet lidt for silde, er blevet langt mere berømt iblandt de Lærde, men havde aabenbar langt mindre at betyde, da det var en Sammensværgelse af alle Farver ikke mod Normannerne, men blot imod Vilhelm. En af Hovedmændene, Grev Roger af Hereford, var nemlig en Søn af den normanniske Drost, Vilhelm Asbjørnsen, og den anden, Rolv Jarl i Norfolk, var Svoger til ham, medens den Tredie, Valthjov af Huntingdon, vel var Søn af den berømte danske Sivard Jarl i Northumberland, men paa godt Forlig gift med en Frænke af Kong Vilhelm. Det Hele gav i alt Fald kun Stof til en „Criminalhistorie", da det blev Vilhelm meldt til Normandiet, hvordan man havde brallet op ved Rolv Jarls Bryllup i Norwich, thi da var han strax ved Haanden, Valthjov blev halshugget, Roger slap, for Venskabs Skyld, med evigt Fængsel, og Rolv, som alt var flygtet, skal vel have hentet den danske Flaade, under Prinds Knud og Hakon Jarl, som lod sig see, men den gjorde kun en Vendereise, og han forsvandt med den*). Ventelig har for Resten Flere end Rolv, da de opgav England, taget til Takke med Danmark, men vissere er det dog, efter den velunderrettede Ordriks Vidnesbyrd, at endeel af de kiækkeste Ungersvende gik til Maglegaard, optoges iblandt Væringerne af Comnenen Alex (1081), havde der den Fornøielse at slaaes med de italienske Normanner, og indlagde sig megen

*) Saxekrøniken A. 1075. Ingulf (hos Savile) S. 991—2. Vilhelms Englandskrønike sammest. S. 104—5. Henrik af Huntingdon sammest. 369.

Berømmelse *). At disse Angelsaxers Afkom endnu var kiendelig et Aarhundrede senere, da Latinerne indtog Konstantinopel, kunde være morsomt nok, naar det var rigtig hjemlet, men det Vilkaar synes den ny Historieskriver, der melder det paa fri Haand, ei at have ændset**).

Hvordan en Mand nu denne „Vilhelm Erobrer" egenlig var, hvad han tænkte mest paa, og hvad han udrettede i de tyve Aar (1066—87), han sad paa Englands Throne, andet end at skifte Hugg paa begge Sider af Kanalen, det er langtfra at være saa vigtige Spørgsmaal i Verdenshistorien, som man, efter de „piinlige Forhør", der paa Domstole af Folianter naturligviis ogsaa er holdt over ham, skulde slutte, thi at han var en Norman, det bekiendte han godvillig, og at han var en af „de Store", beviste han tilstrækkelig, ikke blot ved den Besked, han gjorde paa Valen, men især ved den store Opsigt og det dybe Indtryk, han gjorde i en Tid, da en dygtig Hugaf var langt fra at være en Sjeldenhed. At Engelskmændene, fra igaar og idag, har regnet Vilhelm Erobrer for Skaberen ligesom Vilhelm Hollænder for Opholderen af deres Lykke, og høitidelig stadfæstet hans Dødsdom over alt „Angelsaxisk" som raat Barbari, det skal man nemlig af mange Grunde helst tie med, naar man taler enten om deres eller hans Storhed; men hvad en samtidig Angelsaxer, der ikke blot havde seet hans Ansigt, men opholdt sig enstund i hans Gaard, givet Agt paa hans Sæder og sukket dybt over somme af dem, tænkte og dømte om

*) Ordriks Kirkehistorie (hos Duchesne) S. 508. Galfreds sicilianske Krønike (hos Muratori V.) III. 27.
**) Sismondis franske Historie IV. 399.

ham, er høist mærkeligt. Vil Nogen vide, siger han, hvordan en Mand den Kong Vilhelm var, vi taler om, hvad Glands ham fulgte og hvad Magt han havde, da vil vi beskrive ham, som han stod for vore Øine, da vi enstund var under Tag med ham. Han var en snild og saare mægtig Mand, stærkere og storladnere end Nogen af hans Formænd, og han var blid mod de Fromme, men over al Maade stræng mod hvem der ei vilde lystre. Paa det Sted, Gud lod ham vinde England, byggede han et prægtigt Kloster, og det var langt fra at være det eneste, thi han fyldte hele Landet med Benediktinere, saa der var Christendom nok i hans Dage, naar man vilde fulgt den. Men han var, som sagt, stræng og bister mod alle dem, der ikke vilde som han: han satte Jarler i Bolt og Jern og smed baade Adelsmænd, Bisper og Abbeder i Hullet; ja sparede tilsidst end ikke sin egen Broder, Odd, som dog var en fornem Biskop i Normandiet, havde gjort Kongen store Tjenester, var Jarl i England og pleiede at staae for Styret, naar Kongen var borte, ogsaa han kom i Hullet. Det maa imidlertid dog heller ikke forglemmes, hvordan han fredede Landet, saa en dygtig Mand kunde reise Riget rundt med Favnen fuld af det røde Guld uskadt og Folk turde slet ikke slaae hinanden ihjel, hvormegen Fristelse de end havde til det. Men raadte han ikke ogsaa over hele England, og ransagede det saa smaalig, at der var ikke en Plet Jord, uden at han førte den til Bogs og vidste baade hvem den hørte til og hvad den var værd; Bretland (Wales) og Man havde han i sin Magt, Skotland følte hans stærke Arm og blev ham underdanig, Normandiet var hans Odel, Maine beherskede han, og havde han blot levet to Aar længer, vilde han uden

Sværdslag, blot ved sin Snildhed, vundet Irland. Vistnok havde Folket meget Slid og Fortræd i hans Dage, thi Fæstningerne, han lod bygge, faldt Fattigfolk meget til Besvær, og han var saa forskrækkelig haard og pinte baade med Ret og Uret mange Tusind Pund baade i Guld og Sølv ud af Undersaatterne; for der var faret en Gierrigheds-aand i ham, saa han kunde aldrig faae Nok! Og saa Dyrefredningen og Jagtlovene, hvorefter Øinene skulde stikkes ud paa hvem der fældte enten Hjort eller Hind, og selv Harerne skulde man lade løbe, og Krondyrene elskede han som han kunde været deres egen Fader (swylc he wære heora fæder)! Og han brød sig slet ikke om, at de Rige klynkede og de Fattige skreg, men hvem der vilde beholde Liv og Land eller nogen Ting, maatte lystre. Ak, at noget Menneskebarn dog kan blive saa overmodig og see alle Folk over Hovedet! Gud forlade ham alle hans Synder og være hans arme Sjæl naadig; thi hvor falsk og forfængelig denne Verdens Herlighed er, det fik han at finde, da han, der havde raadt over saamange Lande, maatte nøies med syv Fod Jord i alt, og han som før glimrede af Guld og Ædelstene bedækkedes af Muld*).

Dette er ikke nær hele den angelsaxiske Ligprædiken over Kong Vilhelm, men det kan være nok, baade til at vise, han var en Mand, der kunde skaffe sig Agtelse, og at det neppe var af Had til Barbariet, han vilde vænne Folk af med at læse og skrive Angelsaxisk**), men at han netop selv

---

*) Saxekrøniken A. 1086, efter Overskriften, men 1087 baade efter Indhold og udtrykkelig Angivelse.

**) Ingulf (hos Savile) S. 901.

var en halv Barbar og en heel Tyran, der vel satte en vis Priis paa Gudsfrygt og boglig Konst, men vurderede dem, som alt andet, kun efter Nytten deraf for ham og hans Tjenere, til dagligt Brug, i et rigt Land, hvor man havde hele Folket imod sig. Derfor gav han Englænderne franske Sjælesørgere, som de, hvis Saligheden laae dem paa Hjerte, vel maatte lære sig til at forstaae, og lærte i Mellemtiden intet Ondt af, og den eneste Bog paa Fiendens Modersmaal, han fandt ikke blot uskadelig, men i en forbedret Udgave overmaade nyttig, var Kong Ælfreds Jordebog eller Matrikel, som Angelsaxerne i dens normanniske Bearbeidelse kaldte „Dommedagsbogen", fordi Kongen i den kunde see alt hvad Folk eiede og havde, ikke blot af Mark og Skov, men selv, med Skam at tale om (hit is sceame to tellan), af Køer og Stude og Svin, som blev ført til Bogs, hver Kiæft*).

Medens det derfor er en ligesaa grundløs som latterlig Mening, de Lærde har havt, at Angelsaxerne med Friheden ogsaa reent mistede deres Modersmaal, er det dog klart, at Normannerne fik det angelsaxiske Sprog banlyst fra Kirken og afskaffet i Skolen og til Thinge, et Mesterstykke, der neppe findes Mage til i Verdenshistorien, og hvis nødvendige Følge var et vist konstigt Halvbarbari, ei blot i Bøgerne, men i hele Livet, hvis Spor først vil forsvinde ved en Grundreform efter det Oprindelige, som „Radikalerne" neppe veed hvad er. Vistnok en haard Skæbne, men nødvendig, naar Angelsaxerne skulde reddes fra den ubetimelige Forfinelse og den Fordærvelsens Afgrund, de med stærke Skridt gik i Møde, saa, rigtig

*) Ingulf (hos Savile) S. 908. Saxekrøniken A. 1085.

forstaaet, var den normanniske Erobring tilvisse Englands Redning, kun ikke fra Barbariet, hvori Folket netop hovedkulds blev kastet tilbage, og maatte paany med Haardt mod Haardt arbeide sig ud af, saa de normanniske Baroner dog omsider lærte, hvad Ordrik med Rette siger faldt Hertugen for svart*), nogenlunde at forstaae Folket, som Overhuset nu forstaaer Underhuset.

Vilhelm døde, efter Saxekrøniken, netop samme Aar som Hellig-Knud i Danmark, der, med Norges Hjelp, vilde styrtet hans Throne, blev myrdet af sine egne Undersaatter, ellers bekiendte for de Troeste af alle Folk (eallra folca getreowast)**), og Angelsaxeren maa nok sige, at Erobrerens Død ret klarlig viste det Tomme i denne Verdens Herlighed; thi det er ikke blot Mester Wace, men ogsaa Ordrik, som vidste god Besked, der fortæller, at han havde neppe givet det sidste Suk, før alle de Store fløi afsted, hver sine Veie, og alle de Smaa kappedes om at udplyndre Slottet og lod Kongen ligge halvnøgen paa Gulvet. Dog, ikke hermed nok, thi for at han kunde blive ført fra Rouen, hvor han døde, til Caen, hvor han skulde begraves i Stephanskirken, han selv havde ladet bygge, maatte en simpel Ridder, Helvin, forbarme sig over ham og bekoste Reisen af sin egen Lomme. Saaledes kom da Liget til Kirkedøren, men der blev det staaende en god Stund, fordi der kom Ildløs i Byen og Følget splittede sig ad, og da det saa endelig slap ind i Kirken, og Messen var læst, og Bispen af Evreux havde holdt hans Ligpræken, opregnet hans

*) Ordriks Kirkehistorie S. 520.
**) Saxekrøniken A. 1086.

Bedrifter, berømt hans strænge Retfærdighed og opmuntret Forsamlingen til at bede for hans Sjæl; see da trængte Asselin Artursøn sig frem og raabte høirøstet: her stod min Faders Huus, som Hertugen uden Vederlag tog fra ham med Vold, da han byggede Kirken, og derfor giør jeg nu i Guds Navn høitidelig Forbud imod den Voldsmands Begravelse paa min Grund! Alle Naboerne vidnede med ham, det var sandt, og man kiøbte da Gravstedet af Asselin, med Løfte om fuldt Vederlag for Resten, men da man saa tog Liget af Baaren og lagde det i Kisten, var den for knap, saa det revnede og fyldte Kirken med ulidelig Stank*).

Saa ondt havde den rige og mægtige Erobrer ved at faae „de syv Fod Jord", og saaledes stadfæstedes Ordsproget, at hvo Intet vil levne, han revner tilsidst!

Erobreren efterlod sig tre Sønner: Robert Buxebraag (Courthose), Vilhelm den Røde og Henrik Præstelærd (Beauclerk), af hvilke de to Sidste fulgte ham paa Englands Throne (1087—1135), men uden at slægte ham paa i stort andet end Udyd, saa Robert var den Eneste, der havde arvet Ørneflugten, som gjorde ham til en af det store Korstogs Helte. Han var imidlertid en Svireggast og Ødeland, pantsatte hele Normandiet, som var hans Arvegods, til sin Broder Vilhelm, og sloges siden med Henrik baade om det og om England, til han blev fanget (1106) og sat i god Forvaring i Cardiff (i Wales), hvor han død for Verden hensled sine øvrige Dage. Henrik den Lærdes eneste

*) Ordriks Kirkehistorie (hos Duchesne) S. 661—62. Den normanniske Rimkrønike II. 298—304.

ægtefødte Søn, Vilhelm, forgik paa en Hjemreise fra Normandiet; og ved Henriks Død (1135) gik baade England og Normandiet fra Gange-Rolvs og Erobrerens mandlige Afkom.

Der var imidlertid en anden Norman samtidig med Vilhelm Erobrer, som vi ingenlunde maae tabe af Syne, thi vel var der intet England, hvor han sad paa den høie Hest, men der var et Rom og et Byzants, som, hvor daarlig de end i mange Henseender svarede til Navnet, dog endnu var Verdens Hovedstæder, og i dem begge gjorde denne Norman, Robert Viskard eller Snilling (det islandske ɔ: norske vitskr), overordenlig Opsigt.

Vi har alt flere Gange havt Leilighed til at bemærke, hvor forvirret det saae ud og hvor broget det gik til i Nedreitalien, men paa Monte Cassino nær har Intet kunnet tildrage sig vor Opmærksomhed. Normannerne var man derimod allevegne, hvorhen de saa kom, nødt til at ændse, og ligefra Begyndelsen af det ellevte Aarhundrede spore vi ogsaa her normanniske Kæmper, som gjorde lyst paa Valen og forbausede Dværgene.

De første Normanner, som her viste deres Fægtekunst, var fyrretyve Pillegrimme, som kom fra den hellige Grav til Salerno (omt. 1002), just som Staden var beleiret af Saracener, og de bad strax Hertugen om Vaaben og Heste, for at øve Ridderspil mod de Vantroe. Hertug Veimer gav med Fornøielse disse velskabte, kæmpehøie Karle hvad de forlangte, og saae dem med Beundring anrette et saadant Blodbad paa Fienden, at hvem der kunde, snart tog Flugten, og Beleiringen hævedes. Alle Folk løftede naturligviis Kæmperne til Skyerne, og Hertugen lovede dem Guld og grønne Skove for at tage Tjeneste hos ham, men det vilde de ingenlunde,

de forsmaaede hans Gaver, da det var kun for Guds Skyld og Troens Sag de havde fægtet, og reiste deres Vei. Hertugen vilde imidlertid ikke opgive Haabet om saadanne Hjelpere og sendte derfor, som en Narses den Anden (veluti Narses alter), sine visse Bud med dem til Normandiet, som med Mandler og Citroner, Purpurkapper og Ridetøier, gloende af Guld og Sølv, skulde lære dem i „Kæmpers Fødeland", hvilket Canaan der laae paa hin Side Alperne*).

Nu at forene Efterretningerne om de Normanner, som, flere og færre i Tal, gik til Italien for at prøve deres Lykke, er naturligviis umueligt**), da det var noget, ingen Skriver ændsede, før det var for silde, men det er ogsaa ganske ligegyldigt; thi det er os nok at vide, at disse „Franskmænd", som de alt dengang kaldte dem selv, allerede i Aarhundredets første Menneskealder havde vundet saadant et Ry, at da den byzantinske Feltherre, Georg Maniakes (1037) gjorde Toget til Sicilien, som Harald Haardraades Skjalde har stræbt at forevige, tog han ikke blot alle de Normanner, han kunde opdrive, i Sold, men Byzantinerne tilstaae selv, det var dem, der vandt Seirene til ham*). Imidlertid, hvad enten det, som Ordet gik iblandt Normannerne, var Maniakes, eller, som Byzantineren melder, hans Eftermand, der behandlede dem og deres Anfører, Lombarden Hardvin, slet, saa opkom der paa dette Tog et dødeligt Fiendskab mellem Byzantiner og Normanner, som snart udbrød i en

*) Cassinokrøniken II. 31. 38.

**) Ordriks Kirkehistorie (hos Duchesne) S. 472. Krøniken fra Jumieges sammest. S. 284. 291.

***) Kedren (hos Xylander) S. 612—23.

alvorlig Kamp om Apulien og Kalabrien, der efter Ottonernes Dage aldeles var faldet i Byzantinernes Vold*).

Hidindtil havde Normannerne kun eiet Staden Aversa, hvis Besidder, Ragnulf, Keiser-Konrad paa sit italienske Tog (1038) gav Grevetitel**), men ham formaaede nu Hardvin (1041) til at giøre fælles Sag med sig mod Byzantinerne, som da ogsaa, efter to store Nederlag, det ene ved Cannæ og det andet ved Monopoli, maatte rømme hele Apulien, saanær som Stæderne Bari, Otranto, Brindisi og Taranto ***).

Seierherrerne deelte Byttet, og her møde vi det første Kuld af Junkerne fra Cotentin, blandt hvilke Vilhelm Staalhandske blev den første Greve i Apulien, og disse tolv Patriarker var Sønner af Baron Tankred paa Hauteville eller Høistrup, hvorom Galfred giør den artige Bemærkning, at det hed ikke saa for nogen udmærket høi Beliggenheds Skyld, men snarere til et Varsel for den store Ære og Høihed (altioris honoris culmen), Tankredsønnerne Robert og Roger skulde naae†). Da nu Robert Viskard, som var den ældste af det andet Kuld, begyndte at træde i sine Brødres Fodspor (omtr. 1050), var der ikke mere Rum til ham i Apulien, saa han maatte prøve Lykken i Kalabrien, hvor han satte sig ned i St. Marko og drev, reentud sagt, Røver-

*) Galfreds sicilianske Krønike hos Muratori V. 551. Kedren, hos Xylander, S. 623.

**) Cassinokrøniken II. 59—66.

***) Kedren (hos Xylander) S. 623—24. Cassinokrøniken II. 68.

†) Galfred Malterres sicilianske Krønike I. 3—4. hos Muratori V. 560.

haandværket, kun fra et vist høiere Synspunkt: blot som Middel, ei som Øiemed*).

Under disse Omstændigheder var det, Pave Leo den Niende fik det fortvivlede Indfald at drive Normannerne ud af Italien, eller i det mindste med Magt at fratage dem Benevent, som Keiser Henrik den Tredie vel selv ved sin Nærværelse havde forlenet dem med, men siden givet Paven i Bytte for noget af St. Peders Gods i Tydskland. Hunfred Tankredsøn, som dengang (1053) var Greve i Apulien, rykkede da i Marken, havde Robert Viskard med, og anrettede et stort Blodbad paa Tydskerne, der hverken var saa lette til Sinds eller til Beens som Italienerne, der strax vendte Ryg. Hans Hellighed selv flygtede til en Fæstning i Nærheden, men blev strax beleiret, maatte overgive sig og følge med til Benevent, hvor han holdt Huus tre Fjerdingaar, men under Normannernes Vinger**). Dette lange Ophold, der dog neppe kan have været den hellige Fader behageligt, vil ikke saa ganske stemme overeens med den Beretning, baade han selv og Andre har givet om Normannernes dybe Underdanighed og Anger; men det var ganske i deres Aand at vise St. Peders Eftermand al muelig Artighed, bede meget om Forladelse og udbede sig hans apostoliske Velsignelse, men dog med alt det at benytte deres Seier og ei slippe Fuglen, før han havde lært at synge med dem, han var iblandt***). Uagtet derfor Cassinokrøniken stadfæster, at Grev Hunfred strax tilbød at følge Hans Hellighed paa Vei til Rom, naar han behagede,

*) Galfred Malterres sicilianske Krønike I. 4. 12. 16—17.
**) Sammest. I. 14. Cassinokrøniken II. 81. 85. 88.
***) Baronis Kirkebog A. 1053 og 54.

melder den dog, at der blev Intet af, før Leo sang paa det sidste Vers, saa han overlevede kun sin Hjemkomst nogle faa Dage. Galfred siger ogsaa, at han først forlenede Normannerne baade med alt hvad de havde og hvad de sønderpaa fremdeles kunde erhverve, og det er rimeligt nok, at da de ingen Løsepenge tog, de har beviist den hellige Fader, at den ene Høflighed var den anden værd.

Kort efter blev Robert, ved Hunfreds Død, Greve i Apulien, og begyndte nu for Alvor paa Kalabrien, og han fik en god Hjelper i sin yngste Broder Roger; thi vel nappedes de indbyrdes, da Enhver vilde rage Ild til sin Kage, men de forligtes dog immer snart igien, for at være Byttet vis før de sloges om det, og 1060 fuldendte de, ved Indtagelsen af Reggio og Sqvillace, Kalabriens Erobring *), som efter Aftale skulde deles ligelig imellem dem.

At nu de normanniske Brødre ikke kunde staae ved Sundet og see over til Sicilien, uden at faae Lyst til den deilige Ø, det vilde vi slutte af os selv, om end ikke deres gode Ven Galfred, med en besynderlig Aabenhjertighed, idelig havde indskærpet os, at de var umaadelig jordgierrige, saa hvad det end skulde koste, vilde de have alt hvad de saae. Da Sicilien nu desuden var i de Vantroes Hænder, tænkte Normannerne naturligviis, de kunde slaae to Fluer med eet Smæk, og sørge baade for deres timelige og evige Vel ved at bemægtige sig Øen, og deri styrkede Paverne dem af alle Kræfter, thi Nikolai den Anden forlenede dem forud med Sicilien, og da Grev Roger, efter Seieren ved Ceramo (1063), sendte Pave Alexander den Anden fire Kameler, fik han

*) Galfreds sicilianske Krønike I. 18—37. Casfinokrøniken III. 15.

til Giengiæld ikke blot et indviet Banner, men Syndsforladelse og apostolisk Velsignelse til hele sit Mandskab*).

Herimod kunde nu vel være adskilligt at indvende, men som ikke vedkommer os. Sicilien havde Muselmændene kiøbt for Staal og var altsaa pligtige til at sælge for Betaling i lige Mynt, og da Byzantinerne ikke kunde udrede, hvad Indløsningen skulde koste, maa hele Christenheden takke Normannerne, som gjorde Udlæget, istedenfor at knurre over, at de selv fandt deres Regning derved; thi de rene, uegennyttige Bevæggrunde til Krig og Orlog fattedes jo ikke mindre i det nittende end i det ellevte Aarhundrede, saa Forskiellen var kun, at Normannerne dog ogsaa gjorde lidt for Guds og Christenhedens Skyld, hvad i alt Fald røber en høiere Begavelse og kaster en varigere Glands paa Bedriften, end vort Aarhundredes Kæmper endnu kan berømmes for eller rose sig af.

For at imidlertid Tankredsønnerne kunde faae en god Anledning til hvad de, under alle Omstændigheder, havde besluttet at vove, kom Emiren fra Palermo ret som han var kaldet, og anraabte deres Bistand mod en Oprører, som han var fordrevet af, og Messina blev Normannens, ligesom Romerens, første Besiddelse paa Øen. Med Resten gik det imidlertid saaledes i Langdrag, at først tredive Aar senere, da Robert var død og borte, lykkedes det Roger (1090) som hele Øens Herre at holde sit Indtog i Siracosa**). Naar vi huske, der fordum var dobbelt saalænge mellem Messinas Besættelse af Romerne og Marcels Indtog i

*) Cassinokrøniken III. 15. Galfreds sicilianske Krønike II. 1. 21. 28.
**) Galfreds sicilianske Krønike IV. 15.

Syrakus, bør dette vel ikke synderlig undre os; men da Normannen intet ordenligt Carthago havde at drages, men fra den Side kun tunesiske Sørøvere at dele med, maatte man dog giøre Grev Rogers Driftighed megen Uret, naar man ikke kiendte de nærmere Omstændigheder. Sagen er da først den, at Grevens hele Krigshær, naar den var allertalrigst, neppe beløb sig til et Par Tusind Mand, saa det maatte tage Tid, før de fik slaaet et klækkeligt Antal Muselmænd ihjel, og dernæst maatte Greven tit over til Kalabrien, for ei at tabe mere der, end han vandt paa Sicilien, da hans Broder Robert var en meget vanskelig Mand at holde halvt med.

Hertug Robert, som Greven af Apulien kom til at hedde, da han fik Kalabrien med, tog vel ikke synderlig virksom Deel i Siciliens Erobring, men han sov derfor dog ingenlunde paa sine Laurbær, thi baade gav hans Broder, som var saa paastaaelig, ham endeel at bestille, og dernæst kunde han dog umuelig lade Byzantinerne beholde Søstæderne Bari og Taranto, Brindisi og Otranto, som aabenbar allesammen hørte til Apulien, men Bari, som havde trodset Otto den Store, var endnu haardnakket, saa først henved fire Aars Beleiring gav den (1070) omsider Kiøb *). Da han nu omtrent paa samme Tid fik Brindisi, kunde det vel syntes betimeligt strax at sætte over til Durazzo og hjemsøge Byzantinerne, men deels havde han været nødt til at bruge Rogers Hjelp for Bari og maatte giøre Giengiæld for Palermo, deels havde han Ubehageligheder med sin

*) Cassinokrøniken III. 15. Galfred II. 40. 43. Lupi Aarbog hos Muratori V. 44.

Svoger, Hertug Gisulf i Salerno og Amalfi, hvem han tilsidst maatte stille ved alting, og endelig gjorde Søstæderne Opstand, saa det varede endnu hele ti Aar, før han fik rigtig frie Hænder*).

Nu forsømte han imidlertid heller intet Øieblik, men gik snarest muligt over til Korfu og Durazzo, en Overgang, der vel ikke umiddelbar havde store Følger, men maa dog i Verdenshistorien stilles ved Siden ad den i gamle Dage, som gjorde Græker og Latiner bekiendte med hinanden: thi dette er den første Bedrift af Vesterledens saakaldte Barbarer, som Byzantinerne fandt det Umagen værdt ordenlig at lægge sig paa Kundskab om og beskrive. Hendes Høihed, Prindsesse Anna Comnen, maa derfor lade saa haant som hun vil om Majestæternes Besvogrelse med Barbarerne, saa gik dog ogsaa hos hende Naturen over Optugtelsen, da hun fyldte halvtredie Bog af sin Alexiade med udførlig Beskrivelse af Robert Viskard fra Top til Taa og af hans Tog fra Hoved indtil Hale, hvorved hun selv paa en Maade aabenlyst formælede sig med den normanniske Sagamand Galfred Malterre.

Det kan nu vel synes langt mere morsomt end lærerigt at vide, hvad den byzantinske Prindsesse tænkte og sagde om den normanniske Ridder; men deels turde det Morsomme og det Lærerige være langt nærmere beslægtede, end de fleste Historieskrivere drømme om, og deels finder i det mindste Nordboen sig saa behagelig overrasket ved den værdige og langt over Forventning smigrende Maade, hvorpaa Normannen her ved

*) Galfred II. 45. III. 3—4. Cassinokrøniken III. 44. Aarbøgerne hos Muratori V. 45. 277—78.

smuk Haand indføres i den græske Læseverden, at han hverken kan eller vil nægte, han deraf lærer noget.

Indledningen i strængeste Forstand er vel just ikke smigrende, thi Prindsessen begynder med, at vel var Normandiet Roberts Moder, men den forteste Ondskab baade Jordmoder og Amme til ham; men for Resten kan hun dog ei noksom ophøie baade hans Legemsbygning og hans Sjæls Egenskaber. Det er nemlig ikke blot for hans Kæmpehøide, hans brede Skuldre, hans gule Lokker, hans funklende Øine og hans Tordenstemme, der kunde fordrive en heel Krigshær, Prindsessen lægger Mærke til ham, men hun tilstaaer, at, efter mange Øienvidners Forsikkring, var han fra Hovedisse til Fodsaale som dreiet og støbt, var en Løve i Strid og en barbarisk Odysseus i Snildhed, var klippefast i sine Beslutninger og, som alle høibaarne Sjæle, hvor lavt de end vuggedes, uforsonlig selv med Skyggen af Trældom. Derfor, siger hun, vandrede han ud af sit Fædernеland blot med et Følge af Fem til Hest og Tredive til Fods og nøiedes med en Røverkule i Italien, til han fik Borg og Fæste*).

Hvordan nu dette gik til, gjorde vi naturligviis Ret i at lære af Galfred, som vidste Besked, da Prindsessen i den Sted kun fortæller et Æventyr om, hvordan han trak Tænder ud paa sin Svigerfader, Vilhelm Maskabel, som eiede det Meste af Landet, og piinte dermed baade Penge og Slotte af ham**). Man kan imidlertid nok giætte sig til, det er Pudset, han i sin Ungdom spillede sin gode Ven, den hovedrige Peter de Turra, som Byzantinerne har sammen-

*) Anna Comnens Alexiade S. 23—24.
**) Sammest. S. 24—27.

blandet med hans Forhold til sin Broder Grev Wilhelm *), og man maa kun forundre sig lidt over, at Prindsessen slet ikke melder noget om, hvordan han klemte Bari og Brindisi, med videre, af Byzantinerne.

Hvad nu Roberts Tog angaaer, som vel standsede ved Larissa, men var aabenbar stilet paa Konstantinopel, da havde det ikke blot sine gode Grunde, men et meget antageligt Paaskud; thi vel er baade Anna og Galfred enige om, at den græske Munk, Robert førte med sig og udgav for en affat Keiser, ikke blot i sig selv, men ogsaa i Roberts Øine var en Bedrager; men den Keiser Basil Dukas, han udgav sig for, havde dog ligefuldt forlovet sin Søn, Konstantin, med Roberts Datter, Helene, og ham havde man unægtelig i Konstantinopel gjort til Munk, og derhos berøvet saavel hans Søn som Roberts Datter deres keiserlige Haab, hvad en langt mindre baade ærgierrig og jordgierrig Kæmpehøvding godt kunde være bekiendt at blotte Sværdet for **). Robert sendte derfor ogsaa betimelig sit visse Bud til Konstantinopel for at kræve Bod, og først da han, ei engang værdiget Svar, kom tilbage med uforrettet Sag, sendte Robert sit Forbud, som Branden sender Røgen, over Havet: sin Søn Boemund nemlig, som siden glimrede blandt Korsfarerne, men gjorde her sit Prøvestykke, ved, for Havnens Skyld til sin Faders Flaade, at overraske og indtage Valona ***). Det var en glædelig Tidende for Hertug Robert, som nu strax indskibede sig (1081), tog Korfu med paa Veien og aabnede

*) Galfreds siciliansk Krønike I. 17.
**) Sammest. III. 13. Annas Alexiade S. 23. 27—30.
***) Annas Alexiade S. 34—37.

Durazzos Beleiring, der vel ikke i sig selv var meget hæderlig, da Staden endog kun blev taget ved en Venetianers Forræderi, men er dog med Rette blevet berømt ved Slaget, Keiseren fra Konstantinopel i egen Person holdt med Robert, for at ophæve den*).

Byzantinerne havde nemlig nu igien pludselig skiftet Keiser, og Annas Fader, Komnenen Alex, der var blevet den Lykkelige, ønskede naturligviis at begynde sin Regiering lidt glimrende, hvortil Leiligheden syntes givet, da en barbarisk Hertug af Apulien, med en Haandfuld Folk (1300 Ryttere og 15000 i alt), havde vovet at beleire en af den store Konges Byer, landfast med Hovedstaden, var trodsig nok til at turde holde Stand og navnkundig nok til at giøre sin Overmand, naar han fandt ham, berømt**). Hertil kom endnu, at Angelsaxerne, som nys var optagne iblandt Væringerne, brændte af Begiærlighed efter at slagte Normanner og udbad sig det som en Gunst at gaae i Spidsen***).

Saaledes fremstiller Anna vel just ikke Sagen, men hun tilstaaer dog, det især var paa Væringernes Styrke og sin List, hendes Fader stolede, ligesom hun ogsaa stadfæster Galfreds Beretning, at Robert selv før Slaget ødelagde sine Skibe og beredte sig ligesaa kiækt som gudeligt til at seire eller døe †). At Væringerne, hvis Høvding Anna kalder Nappit (Hnapp eller Naut?) gik mandelig frem og gjorde lyst hvor de kom, men vovede sig for yderlig, kom til at staae ene og blev taget fra Siden og overvældede, saa de

*) Galfred III. 24—25. 28. Annas Alexiade S. 110—11. 125.
**) Galfred III. 24. Aarbogen hos Muratori V. 278 (VI.)
***) Ordriks Kirkehistorie hos Duchesne S. 508. Galfred III. 27.
†) Annas Alexiade S. 113—15.

maatte falde eller flye, derom er ogsaa begge Parter enige; men det er kun Anna, som melder, at de havde først drevet Roberts ene Fløi aldeles paa Flugt, ned ad Stranden til, hvor imidlertid, efter Rygtet, Roberts Gemalinde, Gæta, en Pallas, siger Anna, skiøndt ingen Athene, skal have indhentet og drevet dem tilbage til Kamp og Seier *). Da nu Keiseren saae, at Væringerne flygtede, siger Galfred, og at vore Kæmper styrtede ind paa ham, fandt han det raadeligst at vende Ryg, og saa kappedes Grækerne kun om, hvem der først kunde komme af Syne; og skiøndt Prindsessen naturligviis udtrykker sig anderledes artig, løber dog Beretningen ud paa det Samme. Hun forsikkrer nemlig vel, at hendes Fader, trods Væringernes Flugt, holdt sig tappert, men dog egenlig kun til Robert kom farende som en Lynild, de Store, baade en Dukas og en Palæologos og Andre, faldt som Fluer, og der blev draget Blod af Majestæten selv, da de slog Hjelmen af ham. See da, siger hun, og da Tyrkerne ogsaa flygtede, da vendte Keiseren omsider ogsaa Ryg og reddedes kun ved et Mirakel af sin Hest, der hed Skyrids og foer som paa Vinger i eet Spring op paa en Fjeldaas med ham **). Hvad nemlig dette Mirakel angaaer, da siger Anna selv, at Robert var meget vantro og svarede den, der fortalte ham det: gid du faae Skam, din Kryster, at du ikke lod din Hest giøre det samme Spring, og at det virkelig kun har været ved en af de dristige Vendinger, de byzantinske Talere yndede, Forspringet i det „Væddeløb", Galfred omtaler, er blevet til det store Luftspring af Keiserens Hest, tør vi saa-

*) Galfred III. 27. Annas Alexiade S. 115—16.
**) Annas Alexiade S. 116—19.

meget sikkrere slutte, som vi strax efter træffe Alex. paa jævn Jord i samme Fare som før, saa han slipper kun til Achride, ved at „bede lidt" i den tykke Skov ved Vavagora *).

En saa fuldstændig Seier pleiede i det byzantinske Rige at aabne baade Hovedstadens Porte og Paladsets Dørre; men det synes Robert, med al sin Snildhed, ei at have forstaaet, og vant til den „lille Krig", blev han ved at sylte Valle for Durazzo, hvorved Kyri=Alax, som Væringerne kaldte ham, fik gode Stunder ei blot til at at fatte sig, men ogsaa til at samle Folk, eller rettere kiøbe Soldater for „Kirkesølv"; thi Anna siger selv, han forlovede strax at vove sig i Slag med saadanne Krystere som sidst, og maatte derfor see til at faae dygtige Krigsfolk i Sold; men da Skatkammeret var udtømt, maatte han tye til Kirken, og opdagede til Lykke, at den Bisskop (Leo i Chalcedon), der reentud fordømte det som Kirkeran, var ikke „sund i Troen" og burde afsættes **).

Det vilde imidlertid altsammen sagtens kun været Galgenfrist, dersom Robert ikke havde faaet andet at tænke paa, og Galfred siger, det var Faren, hvori den hellige Fader og hans Lehnsherre, Gregor den Syvende, svævede for at falde i sin arrige Fiende Keiser Henriks Hænder, men han melder dog tillige, at hele Apulien var i Oprør, og at Robert sloges et heelt Aar med sin tappre Frænde, Hertug Jordan i Kapua, før han drog til Rom og frelste Paven ***). Lægger man nu hertil, hvad Anna melder om al den Umage og Bekost=

*) Annas Alexiade S. 119—22.
**) Sammest. S. 125—30.
***) Galfred III. 33—35. 37.

ning, hendes Fader anvendte for at bringe Keiser Henrik i Marken mod Robert*), da seer man nok, det ligesaa lidt har været ene for Pavens som for Guds Skyld, Robert fik Hjemvee og standsede midt i sit seierrige Løb for Keiserkronen som Verdens største Klenodie. Vel overdrog han Boemund, der, som Anna siger, var sin Faders udtrykte Billede, at fortsætte Krigen og slaae Keiseren nok engang, og det gjorde han ærligt, to Gange for een (ved Janina), men Baronerne havde naturligviis ikke den samme Ærefrygt for den unge Helt som for den gamle Herre, og derved forulykkedes Toget. Hvor tit nemlig end Alex blev slaaet, opgav han dog ikke Haabet om, ved et eller andet „Krigspuds", at faae Bugt med den Halvbarbar, som der i Sværdslag var intet Udkomme med, og det lykkedes ham omsider at hitte paa det Rette. Det var vel endnu ikke det, han brugte ved Larissa, hvor han lod det keiserlige Banner skiøtte sig selv og lagde sig paa Lur bag den normanniske Leir, for at plyndre den, mens Hærene sloges, og saa, om muligt, tage Fienden i Ryggen; thi Boemund tilvristede sig dog Seieren; men derved fik Keiseren dog ikke blot endeel Bytte at prale med, men ogsaa Ram til adskillige Baroner, og med Resten aabnede han nu en snild Underhandling, idet han bød dem alt hvad de vilde forlange, ikke for noget Nidingsværk, men blot for den Billighed at plage Boemund for Solden, de havde tilgode, og naar han ikke kunde betale, nøde ham til at reise hjem og hente Penge. Det lykkedes, Boemund maatte reise og bringe sin Fader den sørgelige Tidende i Salerno, ei længe efter hans Tilbagekomst fra Rom, medens

*) Annas Alexiade S. 93—94. 130.

Kyrialax holdt en glimrende Triumf i Konstantinopel over alle sine Nederlag, og Pøbelen i Gadeviser drev Spot med Boemund, som ved „Lykostomion“ (i Thessalien) havde gjort den Bondevittighed, at nu var Keiseren i Ulvs Mund*).

Triumfen var heller ingenlunde saa latterlig, som den kan synes, thi den byzantinske Odysseus havde aabenbar overlistet, altsaa overvundet, den normanniske, og hvem der har vundet, gaaer Mester af Spillet, om han end har spillet falsk og tabt sin Ære. Baade Robert og Boemund havde slaaet Keiseren af Marken med Staalhandsker, men han havde drevet dem begge To over Havet med Krigspuds, og han benyttede sin Seier anderledes snildt, holdt ikke blot Triumf med Byttet, han tog i den tomme Leir, men lokkede endeel normanniske Baroner til sig, tog alt tilbage, paa Durazzo nær, og forbandt sig paa det Nøieste med Venetianerne, for at holde Havet ryddeligt. Robert skulde altsaa næsten igien begynde forfra, og to Begyndelser faae sædvanlig en dobbelt daarlig Ende, selv i vore unge Dage, end sige, naar vi, som Robert var nu, er nærved at fylde „de syv Gange Ti“, som er Støvets Aar. Uforfærdet stak han vel i Søen og sloges haardnakket med Venetianerne, men, skiøndt han een Gang vandt Seier, blev Flaaden, hvormed han sagtens, for Kortheds Skyld, vilde hjemsøgt Konstantinopel, dog omsider aldeles tilintetgjort, hvorover Robert formodenlig ærgrede sig en Galdefeber paa Halsen og døde i alt Fald af noget sligt, man veed ikke ret, om paa Kephalonia eller (ret odysseisk) paa Thiaki; Durazzo overgav sig til Keiseren, og Venetianernes uindskrænkede Handelsfrihed

*) Annas Alexiade S. 133—43 (»lykos« en Ulv og »stoma« en Mund).

hele Riget over blev den eneste umiddelbare Følge af Normannens byzantinske Krig *). En fjernere har vi imidlertid allerede seet, ved at finde den bedste Beskrivelse af Normannens Bedrifter i en byzantinsk Historie, og naar vi siden møde Robert Vitskars Søn ved Siden ad Vilhelm Erobrers paa det store Korstog, da opdage vi sagtens, at dette ret egenlig var en normannisk Bedrift, hvortil Roberts Tog maatte tjene som Indledning.

Galfred siger, at Robert døde 1084, samme Aar som baade Gregor den Syvende og Vilhelm Erobrer, og skiøndt det ikke saa ganske vil slaae til, fattes der dog kun et Par Aar, som vi meget heller maae oversee end Sammenhængen mellem disse tre Kæmpejævninger, der i den sidste Halvdeel af det elevte Aarhundrede hjulpes ad og gav Vesterleden paa mange Kanter en ganske ny Skikkelse.

Dog, denne Sammenhæng, der først klarede sig under Korstogene, maa det overlades til deres Historie nærmere at oplyse, medens vi her indskrænke os til at betragte alt normannisk i dets naturlige Sammenhæng med det islandske, under Eet, som det norske Kæmpeskridt paa den ene Side til Magt og Ære og paa den anden til Frihed og Dannelse.

Først maae vi da erindre, at Tankredsønnerne virkelig grundede et normannisk Rige i Nedreitalien og paa Sicilien, som bestod til Slutningen af det tolvte Aarhundrede, thi da Robert Vitskars mandlige Afkom uddøde med hans Sønneson Vilhelm (1127), arvede hans Broderson, Grev Roger

---

*) Annas Alexiade S. 152—54. 158—63. Galfred III. 40—41. Vilhelm Apulers Ærevers, hos Muratori V. 377.

den Anden paa Sicilien, det Hele og antog Kongenavnet. Efter Heimskringla var det Sigurd Jorsalfar, som paa sit Korstog giæstede Roger, der først gav ham denne Forhøielse i Rangen*), og hvad derimod end ellers kan være at indvende, er det dog en behagelig Mindelse om Normannens Sammenhæng med Norge.

Da Kong Rogers mandlige Afkom uddøde (1189), vilde Hohenstauferne, som havde giftet sig ind i Slægten, vel strax arvet, men maatte dog lade en Frænde med Tankrednavnet herske og døe først.

Dette normanniske Rige var en uundværlig Støtte for Paven, et forsvarligt Bolværk mod Muselmændene og en Skræk for Byzantinerne, som derved baade mistede deres italienske Udenværk, og fik en farlig Nabo ikke blot i Robert Witskar, men ogsaa i Kong Roger, som over i halvtredsindstyve Aar (1101—54) stod for Styret, og selv hvem der ikke troer, det var altsammen godt, maa dog finde, det var meget.

Kige vi nu indenfor i de normanniske Riger, da finde vi Lehnsvæsenet i al sin Kraft, som vel i den senere Tid er blevet hardtad ligesaa slet benyttet som ilde omtalt, men var dog aabenbar den frieste Forfatning, der, udenfor Norden, fandtes i Middelalderen, og som kunde gives i de nye Riger. Naar man nemlig ved et Riges Stiftelse lægger „Spydstageretten" til Grund, da maa deraf enten udspringe en fuldkommen „Naturstand", som de „latinske Jurister" beskrive den, eller et almindeligt Slaveri, med mindre hver Stridsmand ordenlig tager sin Part og faaer Arvefæste derpaa,

*) Sigurd Jorsalfars Saga (i Heimskringla) K. 8.

ligesom Lehnsherren paa Thronen og Krongodset. Herved opkommer nu vistnok et Aristokrati, hvor det ingenlunde altid er de Bedste, der raade, og hvor det sædvanlig gaaer broget til, men naar man sammeniigner det byzantinske Rige, hvor Alle, selv Keiseren, bestandig havde Kniven paa Struben, med det normanniske, hvor Knivene, naar de ikke kunde holde hinanden i Skeden, sleed dem selv op, kan der dog intet Spørgsmaal være om, hvor et Menneske helst skulde opslaae sin Bopæl, eller hvor de menneskelige Kræfter havde det frieste Spillerum. Vistnok maatte man ønsket Almuen bedre Kaar end den sædvanlig havde dem under Baronerne, men den havde dem dog bedre end romerske Trælle, til hvem den, som Krigsbytte, var nedsunket, og vilde Baronerne hamle op med hinanden og holde Lehnsherren Stangen, maatte de for deres egen Skyld være naadige Herrer mod deres Livegne. Lehnsvæsenet blev derfor først en Plage, da Ridderaanden forsvandt, og da Lehnsmændene, istedenfor at kappes i alt Storladent med deres Lige og selv med deres Overmænd, blev Smaatyranner, som, selv under Pidsken, havde baade Lyst og Lov til at flaae deres Undersaatter*).

Saalidt derfor, som noget Rige, der havde det bedre, skulde ønske sig det normanniske Lehnsvæsen, maa man dog ikke skære det over een Kam med det germanniske eller franziske, der deelte Landet mellem Lehnsmænd, som store Forpagtere, eller dog kun som Fæstere paa Livstid; thi naar ogsaa de imellem tiltvang sig Arvefæste, var det dog noget, de selv kaldte Uret og lod kun nødig deres Undergivne drage Fordeel af. Det normanniske Lehnsvæsen var derimod den

*) Sismondis franske Historie III. 35—37. 451—52. IV. 1—14.

ældgamle norske Odelsret, lempet efter Krigsretten, thi vel gjorde det ingenlunde de Undertvungne, men dog alle Erobrerne eller Landnamsmændene, de Smaa med de Store, til Odelsmænd, hvis fælles Bedste det var, at Retten havde sin Gænge uden Persons Anseelse. Uagtet derfor Lovene havde ondt ved at blive gode, hvor de skulde gives af dem, hvis Ret til Landet i Grunden var Uret, saa havde man dog Love, der gjaldt for Alle og blev sædvanlig strængt overholdte, og en anderledes simpel og virkelig Rettergang, end hvor kun Juristerne kiendte Loven, og Dommeren havde Hals og Haand over alle de Værgeløse. I denne Henseende havde Normannerne bedre Rets Nydelse, altsaa i Grunden mere sand Frihed, end Islænderne; thi i disses Fristat udviklede sig tidlig et fiint Lovtrækkeri, som Ingen havde Myndighed til at nedkue, saa de Smaa fik Skam, og Sværdet maatte jævne hardtad alle Trætter mellem de Store; men de Eedsvorne og Tvekampene var dog hos alle de norske Udflyttere Redningsmidler for Uskyldigheden, som andensteds kiendelig savnedes.

De Eedsvorne (i England Jury, i Norden Sandemænd, Nævninger og Meddomsmænd) sædvanlig tolv ustraffelige Mænd af den Tiltaltes nærmeste Grander, vil nemlig, efter Erfaringens Vidnesbyrd, altid være strængere mod virkelige Brud paa det borgerlige Selskab, bangere for at fælde en Uskyldig, og ubestikkeligere end de fleste Dommere, og skiøndt Tvekampene i vore forkiælede Tider vel vilde synes en grusom Tilflugt for en Uskyldig med Skinnet imod sig, var de dog i kiækkere Dage en herlig Sag, naar de kun brugtes til at reise, ei til at fælde. Man sige nemlig hvad man vil om Seiren i Tvekamp som Tilfældets Værk, saa var dog

Livsfaren, den Tiltalte ved at love Tvekamp, udsatte sig for, et anderledes Pant end en Benægtelseseed, og Dødsfrygten et anderledes Baand paa den falske, æreløse Anklager, end man siden med al sin Skarpsindighed har kunnet udgrunde. Langt heller maatte man da ogsaa, i alt Fald, igien give Tvekampene en lovlig Tilværelse, end som i England og ved alle staaende Hære, at afskaffe dem paa Papiret og taale dem i Livet, en Uskik, der ingenlunde er nordisk, men forskriver sig fra Justinians Lovbog og den kanoniske Ret, efter hvilke det ikke skader, at baade Store og Smaa er lastefulde, naar kun Lovene er saa dydige, at man kan faae Sag med hvem man vil.

Deri bestod ogsaa netop baade Islændernes og Normannernes Fortjeneste af Menneskeslægten, at de, saavidt muligt, gjorde deres nordiske Eiendommelighed giældende mod Romerskheden; thi vel lod Normannerne sig til en vis Grad romanisere, men egenlig dog kun til Tænderne, saa de bekæmpede ligesaa mandelig Overtroen paa Romerrettens og det latinske Sprogs Guddommelighed, som paa Romerrigets Hellighed. Ligesom de nemlig indrettede deres Stater ganske efter deres eget Hoved, gjorde de ogsaa, uden alle Skrupler, deres eget Fransk til Skriftsprog, deres egen Historie til en Hovedsag og deres egen Smag til den eneste Regel for deres Poesi og Kunst. Ventelig var det ogsaa dem, der først vovede at skrive Italiensk, men i alt Fald gav de det store Exempel, som man i Syden og Vesten saa høit trængte til, da det der var en nedarvet Fordom, at de romanske Sprog var egenlig ingen Sprog, men kun Brudstykker og Forkvaklinger af Latinen, der hverken kunde eller skulde udvikles, men

om muligt, opsluges af Latinen, og i alt Fald overlades til Pøbelen.

At Normannerne i Henseende til aandelig Selvstændighed aldeles fordunkledes af Islænderne, det fulgte af sig selv, da Islænderne blev i Norden, beholdt deres Modersmaal, og satte ikke deres Ære i at erobre Lande, men i at erhverve Kundskaber; men dette havde naturligviis atter sin Grund i en langt dybere Følelse og mere aandelig Retning hos de Nordmænd, der bebyggede Island, end hos dem, der oversvømmede Frankrig og Italien. Slægtregistre eller Arvetal hænge imidlertid saa nøie sammen med Odelsretten, og Historien med Slægtregistrene, at det kunde aldrig feile, Normannerne jo ogsaa, naar de kom til Bogen, vilde være Historien anderledes hulde end Franker og Germaner, og vi har allerede seet, hvorledes de normanniske Historieskrivere afløse de frankiske Annalister, men alle de gunstige Omstændigheder, den islandske Prosa skylder sin Opblomstring, fattedes dog, og de der talte med Tungebaand maatte nødvendig skrive saa at sige med „paaholden Pen“, skrive først et Slags Latin, der kvalte Livlighed og fødte Armod. Med Vers er det nu vel anderledes, thi de giør dem selv paa Modersmaalet hos alle virkelige Rimsmede, og at de islandske Skjalde ogsaa havde Frænder blandt Normannerne, kan man forud vide; men af alle Bytter vil Rimsmeden baade finde og vise, at især Sprogbytte er gjort paa Bedrag, og man seer i alt Fald, at hvad de gamle normanniske Skjalde (jugleors ɔ: Gøglere) sang om Villum Langspyd og Andre, ændsede Skriverne ikke, men lod forgaae*). Uagtet derfor Vilhelm

*) Waces normanniske Rimkrønike I. 106—7.

Erobrer, som lyttede til Skjalden, selv mens han spændte Brynie paa ved Hastings, sikkert ogsaa er blevet besunget paa Fransk, har vi dog, før Waces Dage (hundrede Aar efter), ikke andet om ham end Latin, og Robert Vitskars Forhold til Rimsmede veed vi slet intet om; thi vel har vi et langt historisk=mærkeligt Vers om ham af Vilhelm Apuler i hans Søns Dage, men det er paa Latin. At imidlertid begge disse Høvdinger var saa „romerske" som Normanner i den Tid kunde blive, det viser deres Levnets=løb, og det stadfæster sig, naar vi betragte deres Skriftefædre, som begge var bekiendte, udmærkede Mænd. Lanfrank var nemlig Vilhelms og Abbed Desider i Monte Cassino Roberts Orakel, og disse to lærde og fine Hofmænd, af hvilke hin døde som Erkebisp i Canterbury (1089), og denne under Navn af Victor den Tredie som Pave i Rom (1087), maa da heller ikke i Statshistorien tabes af Syne, begge var de Lombarder, Lanfrank fra Pavia og Desider (oprindelig Daufer) en Søn af Fyrsten i Benevent, og begge agtedes de for store Prydelser i de berømte Klostre, der opelskede dem, dog saaledes, at Monte Cassinos Berømmelse omtrent slutter med Desider, og Becs derimod begynder med Lanfrank. Dette Bæk=Kloster var nemlig dengang nylig stiftet af en normannisk Ridder, Helvin eller Herluf (Herluin) Asgautsøn, som i sit fyrretyvende Aar (1034) slog sig fra Verden til Bogen, og gav Klosteret, han byggede i Nærheden af Brionne (ved Rillefloden), Navn af den „Bæk", der løb forbi, og skiøndt Herluin paa sine gamle Dage selv skal være blevet vidunderlig stiv i Grammatiken, var det dog Lanfrank og hans endnu berømtere Eftermand, baade der og i Canterbury, Anshelm, ogsaa en Lombard, der skaffede Bec

det store Lærdomsry, det længe beholdt*). Om Lanfrank siger hans Lovtaler, at han bragte „Latiniteten" videnskabelig paa Fode igien og var en Haarkløver af første Skuffe; og skiøndt, efter de Bøger at slutte, han lod afskrive, Desider har havt et godt Øie til Historien**), sad han dog ogsaa i Latinen op over begge Øren, saa det var ikke deres, og fikkert ikke heller deres høie Velynderes, men ene den nordiske Naturs og Angelsaxernes Skyld, at især de franske Normanner i det følgende Aarhundrede begyndte ogsaa i Bøgerne at foretrække levende Stammere for døde Ciceroner og Virgiler. Dog maa det derfor ikke glemmes, at begge Lombarderne var dygtige Mænd i deres Slags, og at ikke blot Monte Cassino havde Desider, Hildebrands giæstmilde Vært i hans Udlændighed, meget at takke: for Bøgerne han lod skrive og Bygningerne han, ved Mestere fra Konstantinopel, lod opføre og pryde, men at vi ogsaa maa takke ham for Cassinokrøniken, som Leo fra Ostia især for hans Bedrifters Skyld skrev i hans Eftermands Dage***).

Hvorvidt for Resten Normannerne, medens de endnu kiendelig røbede deres Eiendommelighed, bragte det i folkelig Dannelse og boglig Kunst, det maatte man leve en Tidlang i London og Paris for ret at opdage, thi der ligge endnu deres fleste Skrifter utrykte, men Krønikerne om Karl Magnus og Kong Artus fik dog europæisk Navnkundighed, en normannisk Krønike paa Modersmaalet fra det trettende Aarhundrede veed man er til, og siden endelig Mester Waces

*) Den normanniske Krønike af Vilhelm fra Jumieges VI. 9.
**) Cassinokrøniken III. 62.
***) Cassinokrønikens Fortale.

Rimkrønike om Rolv og hans Eftermænd, til Robert Buxebraags Fangenskab, er blevet præntet, kan man dog ogsaa have en Mening om deres historiske Poesi*). Mester Wace fra Guernsey siger selv, han havde kiendt Henrik Præstelærd (Beauclerk), og maa altsaa være født i Begyndelsen af det tolvte Aarhundrede, men sit trykte Værk begyndte han dog først 1160, Kong Henrik Lyngstilk (Plantagenet) til Villie. Denne Rimkrønike, over tre Gange saa lang som den danske, er nu vistnok langt fra at indeholde tre Gange saameget, enten af Historie eller Poesi, thi Broderparten er Fyldekalk, men den er dog munter og trohjertig og imellemstunder vittig, altsaa ret morsom, og den har en egen Mærkværdighed som den første i sit Slags, vi endnu kiende. Den eneste ældre vi veed af at sige, den brittiske nemlig (Brute), er desuden Heelsøster til den, saa Mester Wace maa bære Navn af Rimkrønikens Fader, en Ærestitel, der endnu kun betyder lidt i den lærde Verden, men tør vel stige i Prisen, alt som der kommer Liv i Lærdommen, saa den ikke sætter sin Ære i at sluge de Døde, men at nydes af de Levende**).

Endnu i Waces Dage fik Normandiet een Rimkrønike til, som end er utrykt, og siden fik England tre, Skotland, Danmark og Sverrig hver sin, men, mærkeligt nok, Norge, der som Normannens tillige er Rimkrønikens Fædreneland, fik selv ingen, uden man vilde sammenstykke en af de islandske Draper fra Haarfager til Hakon den Gamle, hvad dog intet vilde ligne uden tilfrosne Ruder med Spor af

*) Roman de Rou. Rouen 1827. Billinger af Prosakrøniken fra det trettende Aarhundrede hos Bouquet XI.
**) Roman de Brut. Rouen 1836—38.

henvisnede Blomster. I Eivind Skaldaspilders Hakonsmaal seer man imidlertid, hvilken mageløs Rimkrønike Norge maatte have faaet, hvis det havde beholdt, hvad der ved Udvandringen splittedes ad og tildeels kvaltes i Normandiet og paa Island, og i Heimskringla seer man, hvad Norge fik til Giengiæld, thi denne mageløse Kongekrønike fra Middelalderen paa Modersmaalet lader sig, uden Island, slet ikke tænke.

Her staae vi da igien ved Sagas underlige Vinterleie paa Island, man maa vel sige, for at finde „Nordvest-Passagen" fra den gamle til den ny Verden, og en nordisk Historieskriver kan umuelig forlade, hvad han til Verdens Ende maa kalde sin Vugge, uden at dvæle nogle Øieblikke ved Ihukommelsen af Barnelivet der, nu vel forsvundet som en Drøm, men efterladende sig dog et Indtryk, som de lyslevende og „stærke" Drømme, hvori hele Levnetsløbet speiler sig!

Den islandske Fristat, vel kun bekiendt i Norden, men ligefuldt Middelalderens store Vidunder, fik en sørgelig Helsot, som den ene og alene maa tilskrive sig selv; thi uagtet Norges Konger ligefra Begyndelsen naturligviis saae lidt skiævt til den, og attraaede fra Hellig-Olavs Dage aabenbar Overherredømmet, saa prøvede de dog aldrig paa at tage Øen med Staalhandsker, men synes Alle at have ladet sig afskrække af Troldfinnens Beretning, der i Hvalsham foer did for Harald Blaatan at udspeide Landet; thi han forsikkrede, der vrimlede saaledes af frygtelige Vætter paa alle Kanter, at selv ind ad Fjordene, endsige videre, var han ikke istand til at komme*).

*) Olav Tryggesøns Saga (i Heimskringla) K. 36.

Vistnok prøvede især Hakon den Gamle alle muelige Kunster, men deels naaede han dog ikke sin Hensigt, og deels har den Klogeste i sin Kreds kun Skam af at lade sig narre, og at Islænderne var baade de Klogeste og de Snildeste af alle Nordboer, trænger ei til Beviis, men stadfæstede sig dog øiensynlig, da Snorre Sturlesøn indbildte Hakon, der havde udrustet en stor Flaade mod Fristaten, at det kunde aldrig nytte, men han skulde nok paa en fiin Maade bringe den til Underdanighed. Snorres Morder, Gissur Thorvaldsen, førte vel Navn af den norske Konges Jarl paa Island, men det var kun et Navn, og selv da Øen frivillig underkastede sig Magnus Lagabæter (1264), var Vilkaarene saa hæderlige, at de ikke gjorde mindste Skaar i Friheden, med mindre man forvexlede den med en Uafhængighed, som Kongerne for længe siden, ved at lukke de norske Havne for dem, kunde lært Islænderne, var kun et Mundsveir. Naar derfor det islandske Sagatempel med det samme forvandledes til en Jettestue, da var det aabenbar kun fordi den sorte Død, der forvandler alle Templer til Grave, i Aanden allerede havde indfundet sig, saa det Folkefærd, der i Ungdommen, som vandrende Skjalde og Sagamænd, som Skippere og Kiøbmænd, som Vikinger og Væringer og Pillegrimme, øvede Idræt og prøvede Verden, for i Alderdommen at fornøie hinanden og berige Børnene med Kundskabs og Viisdoms Skatte, dette Folkefærd var omtrent uddød med Snorre Sturlesøn (1241), og Friheden, som fryder de Levende, nytter ikke de Døde, der kun trænge til Fred.

At det ene og alene var denne Mangel paa Livskraft, som netop er den aandelige Død, og ingenlunde de norske Konger, som hindrede Islænderne i fremdeles at benytte deres Frihed

til at færdes om Land, udbrede Munterhed og indsamle Kundskab og Erfaring, det seer man ogsaa klart paa Skrivefriheden; thi den brugte de flittig: skrev baade ind og ud, baade op og ned, baade om og af, baade sønder og sammen, saa det er kun de levende Farver og Deeltagelsen i det virkelige Liv, der giør den himmelvide Forskiel mellem Bøgerne før og efter Snorres Dage. Selv han var langt mere Samler end Saaer, thi alle de Sagaer, som udgiør Heimskringla, var ikke blot gjort i Munden, men ført i Pennen, sagtens før han blev født*), saa har vi noget Sagn af ham om hvad han havde oplevet, maa det stikke i Hakon den Gamles Saga af hans Brodersøn Sturle, som allerede er vandet. Endnu mindre er naturligviis de mythiske Oldsagn (Gylfelegen og Bragesnakken) i den saakaldte Snorres Edda et Værk af ham, da det endog langt snarere er en Oversættelse af angelsaxisk, hvortil Islænderne kun har føiet deres Versekunst (Prosodi) med oplysende Exempler af Draperne**).

Dog, sæt endog, at den prosaiske ligesaavel som den poetiske Edda i Grunden er en Oversættelse, saa er det jo dog Islænderlivet, med dets Videlyst, Driftighed, Magt over Modersmaalet og Greb paa Pennen, vi ligesaavel maae takke for disse Oldtidsskatte, hvortil der andensteds knap findes Spor, som for Heimskringla, Knytlinga, Njala og hele det mageløse Sagabibliothek, medens vi selv om de smagløse Romaner og Æventyr, der kom bagefter og svare til hine som Gienfærd til det virkelige Liv, maae tilstaae, de er kun

*) Undersøgelsen om Snorres Kilder af P. E. Müller.
**) Nordens Mythologi eller Sindbilledsprog S. 163—70. 177—81.

daarligere end Normannernes, fordi disse misbrugte Livet til, hvad Islænderne kun puslede med efter Døden.

Nu at spørge, om denne Bogsamling og hele den islandske Dannelse, Digten og Tragten, som den forudsætter, var alt det værd, de kostede Island, kostede Norden, kostede Menneskeslægten: de aandige Kæmpekræfter nemlig, som deri udtømtes, det er vel hidtil ikke faldet Historieskriverne ind, som enten oversaae det Hele, eller satte altfor uhyre Priis paa Bøger, til at finde, Islænderne kunde anvendt deres Liv bedre, end at opoffre det til boglig Kunst og derved vinde udødelig Ære i den lærde Verden.

Slaaer det os derimod først engang, deels at den Ære, de gamle Islændere vandt i den lærde Verden, var hidtil kun meget fattig, og deels, at hvem der med Fordeel skal kunne sælge sit Liv for „Sort paa Hvidt", maa have kiøbt det af en Bissekræmmer, og endelig, at havde de gamle Islændere ikke sat Kræfterne til paa de republikanske og videnskabelige Børnestreger, da vilde deres Børn i de sidste tre Aarhundreder blevet anderledes frie og skrevet anderledes gode Historier, og endnu været istand til baade med Haand og Mund at bevise, de havde hjemme i „Kæmpers Fødeland"; naar det slaaer os, da er vi nær ved at ønske hele Sagabibliotheket Pokker i Vold.

Dette Island, tænke vi da, hvis Høvdinger fra deres meer end kongelige Høisæde paa Jøklerne, fra deres Hlydskjalf, overskuede den vide Verden og oversaae den, betragtede med levende Deeltagelse, men munter og rolig, de store Omskiftelser, og tømte smilende, lig Odin med Saga, som alle Heltes lykkelige Hovedarvinger, Bragebægeret til deres Minde, dette Island er druknet i et Blækhorn og indsvøbt i

Kludepapir begravet i en Boghylde! Brustet er det klare Øie for al menneskelig Bedrift, lukket er det aabne Øre for alle Fugles Sprog, forstummet er Læben med Sagaordets klare Strøm, hvorigiennem Kæmpeaanden daglig vadede, som Thor til Asathinget under Ygdrasil, og al denne forgaaede Herlighed skal de stokblinde, døvstumme, steendøde Kalveskind og Pjaltebind med „Sort paa Hvidt" erstatte!

Da imidlertid gjort Gierning ligesaa lidt staaer til Ændring i Folkenes som i Enkeltmandens Levnetsløb, er alle saadanne Klagemaal unyttige, og Bestræbelsen for at tilbagekalde det Forbigangne, eller at opdrage vore Forfædre, hvortil vi idelig finde os fristede, langt mere utidig og sværmerisk, end de gamle Islænderes Prøve paa at foregribe det Tilkommende, eller komme Fremtiden i Forkiøbet.

Derimod kan det være os til stor Oplysning, altsaa baade til borgerlig og videnskabelig Nytte, at betragte Islænderlivet som den kæmpemæssige Overilelse, det var; thi deri speiler sig aabenbar, hvad alle Nordboer nu maae føle sig kaldede til, og, hvis der er Kraft tilbage, glimrende udføre. Kunde vi nemlig tænke os Islands Bebyggelse skeet i vore Dage, af kraftfulde Slægter, som heller vilde nøies med en Ø i Ishavet, end hindres og forstyrres i den fri Udvikling, men havde tillige den Forstand, at man maa vedblive at staae i Vexelvirkning med Menneskelivet i alle sine Retninger, naar man virkelig skal lære at forstaae det, da vilde det, langtfra at være en Feiltagelse, fortjene Plads mellem de største Heltegierninger til Menneskehedens Bedste, og man vilde i alle Lande kappes om at herberge de islandske Trækfugle, der udmærkede sig i enhver borgerlig Stilling, uden at fængsles eller tilfredsstilles af nogen, fordi Øiet

var heftet paa Menneskelivet i dets forklarede Fylde. Nu lader sligt sig vel neppe vente, men det viser os dog, at Islænderlivet, som virkelig i det tiende, ellevte og tolvte Aarhundrede havde disse Grundtræk, kun var en Overilelse i Middelalderen af samme Slags som den græske i Oldtiden, altsaa, efter Faldet i Barndommen, et ligesaa uundgaaeligt Feiltrin, og det tilraaber os, dog endelig nu, da Vidskabstiden er kommet, og Livs-Oplysning klarlig er det store Statsøiemed, ei at spørge Romerne, men Islænderne om, hvad dertil er hensigtsmæssigt.

Island, hvor Oplysningen efterstræbtes paa den eneste rette og naturlige Vei: ikke ved at tygge Drøv paa allehaande Stene, Gloser og Giætninger, Bøger og Snurrepiberier, men ved at betragte hele det virkelige Liv som den store Opgave, ved at dyrke Modersmaalet, som den Huusgud, uden hvis Gunst al videnskabelig Sysfel nødvendig mislykkes, ved at løse alle de Baand, der hindre gavnlige Kræfters Udvikling, og ved at lade Ordet være frit, naar det kun ikke grovelig misbrugtes til Undsigelse og Nid; dette Island har nemlig ikke blot beviist, at Vidskab var ubetimelig i Middelalderen, men ogsaa, at baade vort „lærde Væsen" og hele vor Betragtning af det borgerlige Selskab maa vinde en ny Skikkelse, om den nu ligesaavel for hver enkelt Stat som for hele Verden nødvendige Folkeoplysning virkelig skal fremmes.

Dog, hvad vi ogsaa skulde lære af Islænderne og hvad her ligger os nærmest, er at skrive gode Historiebøger, som blive ærerige, ikke ved at strutte af Bemærkninger og Afhandlinger, men ved at læses med Lyst og være propfulde af, hvad det er Umagen værdt baade at høre og see. Med denne Kunst syntes nemlig Islænderne fødte, og desværre synes den

uddød med dem, men skal Nyaarstidens Vidskab blive værd at nævnes ved Siden ad Oldtidens Syner og Middelalderens Kunst, da maa den ogsaa efterhaanden kunne lære os at gienkalde hine og efterligne denne; thi kun deraf kan det sees, vi rigtig forstaae dem og først da er de virkelig forklarede. Vistnok maa dette synes os, hvem Tydskerne har lært at forklare alt Fortidens Storværk uden at røre det med en Finger, en overdreven Fordring, men det er dog lige vist, at om de Syner, man aldrig har seet, taler man som den Blinde om Farver, og at Vind er alt hvad de giør, som vil forklare os en Kunst, de ikke har lært. Vil vi derfor blive kloge paa Menneskelivet i det Hele, maae vi ogsaa lære at sætte os levende ind i alle dets Retninger, og i den Islandske, som netop var den Videnskabelige, opnaae det Mesterskab, de ubetimelig efterstræbte; men det følger af sig selv, at en saadan virkelig Oplysning ikke, som det blotte Skin deraf, hvormed vi har leget, kan være et Øieblikś eller een Menneskealders Værk, saa vi kan godt være bekiendt kun at fuske paa en Kunst det første Aar vi staae i Lære.

Dette maa da ogsaa tjene til Undskyldning for denne og mange andre Udsvævelser fra Hovedsagen, som her er at fortælle, hvad man veed om de store Begivenheder, der aabenbar ei blot vedkomme enkelt Mand og Folk, men hele Menneskeslægten, og Læseren bedes nu saa godt som muligt at optage Traaden, hvor den slap, nemlig ved den normanniske Bedrift i det ellevte Aarhundrede, som fører os lige til Korstogene, ja midt ind deri. Den normanniske Udvandring er nemlig den sidste fra Norden, saa med den sluttes Mønstringen af de nye Folk, der paa den store Skueplads maae tildrage sig vor Opmærksomhed, og det var

nu Spørgsmaalet, om de vilde ødelægge hinanden eller træde i en levende Vexelvirkning og udrette Noget, der viste, de var af samme Slægt som Oldtidens Hovedfolk. Svaret er imidlertid ogsaa for mange Aarhundreder siden givet til Nordboernes og Middelalderens Fordeel; thi Vilhelm Erobrer og Robert Vitskar var jo Fædre til to af det første Korstogs berømte Helte, og vi staae da ved en Begivenhed, stor til Forbauselse, beundringsværdig til Verdens Ende.

Kirkeriget og Korstogene.

Det er, siger en af det første Korstogs ældste Historieskrivere, Herren selv, som vexler Konger og omskifter Tider, og han har i vore Dage opvakt hardtad hele Christenheden trindt om Land og opægget dens Kæmper til at udrive det trælbundne Jerusalem af de ække Tyrkers Vold. Hvordan skulde det heller være skeet uden Guds Indskydelse, at Folk, som havde fuldt op af alt, drog fra Solens Nedgang til dens Opgang i Strid mod Barbarer, forlod baade Huus og Gods, baade Kone og Børn, og taalte underveis med Glæde utallige Gienvordigheder! Hvor hørte man vel nogensinde før om saadan en Skare af Fyrster og Hertuger, Ryttere og Fodfolk, der rykkede i Marken baade uden Konge og Keiser, ja om en Krigshær, hvori den Ene stod ikke under den Anden, og hvor der gjaldt ingen Lov uden Raadet, de Klogeste gav og Menigmand bifaldt*).

*) Balbriks Jerusalemskrønike hos Bongars S. 84.

Samme Tanker finde vi hos Vigbert (Guibertus), kun lidt yngre, men langt mere fornem, som derpaa anvender Salomons Ordsprog: Græshopperne have ingen Konge og holde dog Trop, og minder os derved om, hvad Anna Comnen meget alvorlig fortæller, at overalt hvor Korsfarerne drog frem, havde de en Sværm af Græshopper til deres Fortrop, som dog ingen Skade gjorde paa Sæden, men kun paa Viinstokkene, hvoraf Tegns-Udlæggerne sluttede, løierlig nok, at der var ingen Fare for Byzantinerne, men kun for Muselmændene *). En anden Bemærkning er derimod Vigbert egen, den nemlig, at hvormeget man end har for Skik at ophøie de forbigangne Dage paa de nærværendes Bekostning, saa er dog baade Assyrers og Persers, Makedoners og Romeres berømte Krige kun Børneleg og Raseri, naar de sammenlignes med Korstoget, thi de store Krigshære hist forsamledes kun under Svøben og tjente kun rasende Herskesyge, medens her var en frivillig Forening af alle Christenhedens Folk til et Langveistog, ei for at samle Penge og indtage Lande, men for at tilbagedrive Barbarer, frede om Christenheden og ære den hellige Kirke**).

Som et Exempel paa, hvor underlig man ved denne Leilighed mødtes og følte sig forbundet, anfører han endelig, at der kom Folk, Gud veed hvorfra, ensteds i Barbariet, til en fransk Havn, hvor Ingen forstod deres Sprog, saa det var kun ved at lægge deres Fingre over Kors, de kunde give tilkiende, hvad de reiste efter***), og det er unægtelig træffende, thi om man end i den franske Havn havde mis-

*) Annas Alexiade S. 284–85.
**) Vigbert hos Bongars S. 470.
***) Sammest. S. 471.

forstaaet de Fremmedes Fingersprog, eller selv om det Hele kun var et løst Rygte, betegnes derved dog lige kort og godt den sikkre Kiendsgierning, at fra Ebro til Raab og fra Middelhavet til Island, lærte Folk paa Korstogene ogsaa uden Ord, blot ved det fælles Banner, hvorunder de frivillig stillede sig, at betragte hinanden som Brødre.

Dette høiere Aandepust, der lod sig føle under alle Himmelegne (dulcis aura circumquaque spirans), saa Folkene, uden at opgive deres Eiendommelighed, dog syntes reent at glemme den over det store Fællesskab, seer man, har ogsaa slaaet Vilhelm af Malmsbury, skiøndt den rigtignok ikke har bragt ham til at glemme sin Spydighed, der, uden at tale om Skotternes Skudsmaal, er fiendelig nok, naar han siger: Vælskmanden løb fra sin Rævejagt, Dansken fra sit Drikkelag og Nordmanden fra sin Klipfisk. Aldrig, lægger han dog alvorlig til, saae man vist saamange Hoveder under een Hat, saamange raa Folk bøie deres stive Nakker under et Aag, der egenlig intet Aag var, og det var endda det største Vidunder, at den utallige Skare drog fredelig giennem fremmede Lande og viste saadan indbyrdes Kiærlighed, at Hittegods blev Finderen ved at lyse op, flere Dage i Træk, for at det kunde gaae fra ham til sin rette Eiermand*).

Saaledes betragtede disse tre udmærkede Mænd, i Slutningen af det ellevte og Begyndelsen af det tolvte Aarhundrede, Korstogene og den Opgløding for Kirkeriget, som avlede dem, og vi kan da forud vide, hvad Reisekapellanerne hos Raimund og Robert, hos Baldvin, Tankred og Boemund, som alt paa Toget havde Pennen bag Øret, har tænkt derom, saa naar

*) Vilhelms Englandskrønike IV. hos Savile S. 133.

de ærkeprotestantiske Historieskrivere vil finde nogen Medfølelse i den Tid, som Talen er om, maae de ogsaa glemme deres Slægt og deres Faders Huus og reise til Maglegaard, hvor Prindsesse Anna med et naadigt Nik forsikkrer, de har Ret, naar de kalde alle Korsfarerne enten nedrige Hyklere eller Daarekistelemmer*).

Dette naadige Nik af Prindsessen i Byzants, som, havde Korsfarerne ikke været, let kunde tabt baade Næse og Mund iblandt Tyrkerne, er imidlertid dog neppe Reisen værd, og den store Overeensstemmelse af Protestanternes Tankegang i det attende med Byzantinernes i det tolvte Aarhundrede er neppe et af de Varsler for deres Fremtid, paa hvis Bekræftelse det er Umagen værdt at arbeide, og kunde en Historieskriver, der langt heller deler Kæmpernes Følelse som øvede, end Dværgenes som giennemheglede Bedriften, ei finde velvillige Læsere, maatte han dog langt heller skrive for de Døde end tækkes de Levende. At skrive for de Døde er imidlertid dog kun en daarlig Trøst, med mindre man til dem ogsaa regner de „Ufødte", og det maatte ret egenlig gaae til med Hexeri, om der ikke engang i Norden skulde findes aabne Øren for Riddertidens Eftermæle, altsaa mangt et Øie blinke, der kan og skal aabnes ei mindre for Middelalderens end for Oldtidens Storværk, som er Vilkaaret for, at Nyaarstiden kan ogsaa faae sit, som fattes endnu, og forberedes dog aabenbar ligesaalidt ved at giennemhegle som ved at efterabe de Gamle!

Et Opraab til Korstog i vore Dage vilde nemlig, som Nygrækerne fik at finde, klinge ligesaa latterlig, som Fort-

*) Annas Alexiade S. 285. 287—89.

sættelsen af Pennefeiderne med Pavedom og Middelalder vil synes vore Efterkommere, saa Sagen er kun, at vi lære at betragte Korstogene i deres Tid som et beundringsværdigt Storværk, hvorved Middelalderen og den ny Christenhed hævdede deres Selvstændighed, traadte i levende Vexelvirkning med den gamle Tankeverden og udviklede den ny, hvori vi nu leve, og hvis „Pinagtighed", stor nok for Resten, dog ingen Sammenligning taaler med dens altomfattende Ypperlighed. Det er altsaa egenlig slet ikke for de Dødes, men for de Levendes Skyld: til vort eget og Efterslægtens Bedste, vi skal lære at lade baade Munkebur ag Riddertid, baade Kirkemagt og Korstog, vederfares Ret, og det ingenlunde den strænge Ret, som er hele Verdens Undergang (de latinske Juristers: fiat justitia, pereat mundus), men Billighed, som er den almindelige Menneskeret i indbyrdes Forhold, der endnu mindre af en Tidsalder end af Enkeltmanden kan trædes under Fødder, uden at udæske den strænge Giengiældelsesret, der tøver tit, men udebliver aldrig. Vore latinske og tydske Skolemestere har nu vel givet os det Huusraad, i Dødens Arme at foragte Efterslægtens Dom, men deels seer man let, det, med denne Tankegang, er aldeles ufornuftigt at spilde sin Tid paa Dom over de Døde, og deels er det en stor Forraadelse for levende Folk at giøre „Pagt med Døden og Forbund med Hel", thi de sluttes aldrig saa forsigtig, at jo Livet derved gaaer i Løbet og Daaden ophører. Ønske vi derfor, at Nogen skal gløde for vore Yndlingstanker, om fælles Bedste og Menneskeheld, til en kraftig Virksomhed, der aldrig kan finde Sted uden store Opoffrelser og Boven af alt for Øieblikket, da maae vi hverken lære hinanden at foragte Efterslægtens Dom, eller

give Efterslægten det slette Exempel at sværte og haane de hedenfarne Ædlinger, blot fordi det var, hvad det maatte være, deres og ei vor Tidsalders Yndlingstanker, de glødede, kæmpede og opoffrede sig for, thi i begge Tilfælde stræbe vi at besvige vore Medlevende for den virksomste Drivefjer til mandig og ædel Daad, som er den smilende Udsigt til et priseligt Eftermæle, et med Æren udødeligt Navn! At øve „Dyden for sin egen Skyld" er nemlig, som den byzantinske og hele Verdens Historie lærer, det tommeste Mundsveir under Solen, saa om det end i Maanen eller paa en af de andre Planeter skulde være en uudtømmelig Kilde til „store og gode Handlinger", nytter det dog slet ikke os, og hvad de Christne vistnok med Rette kalde den ægte og mageløs kraftige Bevæggrund til store Opoffrelser, ædel og utrættelig Virksomhed, kan en Tidsalder, som trøster sig med Død og Forglemmelse, dog allermindst regne paa.

Alt dette er i Grunden saa klart, at man i det nittende Aarhundrede virkelig har begyndt at være billig mod Fortidens Lys, men med Middelalderen og Pavedømmet, der ikke godt kan skilles ad, gaaer det aabenbar endnu sædvanlig os Protestanter, som det indtil Korstogene gik Spanier, Franskmand og Italiener med Romerriget og Romersproget, saa de staae for vore Øine som noget forfærdelig Stort, vi har løsrevet os fra og kan dog i Grunden slet ikke maale os med, men maae enten slavisk underkaste os eller skye som en Pest og mane fra os. Ligesom imidlertid Korstogene lærte Sydboerne, at hvad de havde gruet for, var kun magtesløse Skygger, saaledes vil det tilsvarende Storværk, vi endnu skylde Menneskeslægten og Kæmperoden, hvoraf vi randt, lære Nordboerne det samme, men det Første, der ud-

kræves til et nyt Storværk, er en levende Forestilling derom og Lyst dertil, begge lige uforenelige med Miskiendelse af Fortidens Underværker og deres vældige Mærkesmænd. Mod Barbari og Tyranni, Menneskeaandens og det borgerlige Selskabs afsagte Fiender, gaves der i Middelalderen, idetmindste synden for Elben, ingen anden Opgløding end den for Kirken og Christenheden, og hvad der i en Tidsalder er den stærkeste Drivefjer til ædel Daad og gavnlig Virksomhed i det Hele, maa i Staten og dens Historie findes og kaldes al Ære værd, hvormegen Ulempe end deraf i det Enkelte kan være foranlediget, og hvormange Indvendinger der end med Rette, enten i Kirken eller i Skolen og deres Historie, kan giøres mod Opglødningens Kilde, dens Ægthed og reent aandelige Værd. At Nyaarstiden ikke deler denne Opgløding, har den klart nok beviist, og eftergjort Kiærlighed er afgjort Usselhed, men som Videnskabstid maa den nødvendig lade det Store og Gavnlige under alle Skikkelser vederfares Ret, før dens eiendommelige Opgløding for „Frihed og Oplysning“, der desuden slet ikke er mere lydesløs end Middelalderens, kan frembringe noget Stort og Gavnligt, der lader sig sammenligne med, hvad vi har al vor Frihed og Oplysning at takke, og hvad vi kun vanære os selv ved at nedsætte. Vi kværsiddende Nordboer, som trængte mindst til Kirkeriget og havde derfor mest Uleilighed deraf, tog ogsaa mindst Deel i Korstogene og fristes derved til at vurdere dem lavt; men da Reformationen har lært os, hvor nemt Paveaaget lod sig afkaste, naar man ikke behøvede det, og da netop vor ringe Deeltagelse i Korstogene viser, det var ingen tvungen Sag, maatte vi dog ganske have tabt den historiske Takt, der saa hæderlig udmærker vore Fædre, hvis vi vilde vise netop dem

af Middelalderens udvandrede Kæmper, som stilede høiest og gavnede mest, til Nastrond og Hell istedenfor til Valhall, hvor djærve Modstandere vel paa en Maade idelig fortsætte Kampen, men dog kun som en Skyggefægtning, der ei bryder Vennelag paa Hærfaders Bænke.

Ved en sælsom Øineforblindelse, selv en Eftervee af Middelalderens Tusmørke, har man nemlig hidindtil for det meste betragtet Kirkeriget og Korstogene enten fra Prædikestolen i den christne Kirke eller fra Bordenden i den latinske Skole, uagtet de dog kun høre meget lidt enten til Kirkens eller Skolens, men næsten udelukkende til Statens Historie, hvor Kæmpehøien under aaben Himmel er det rette Sted at see dem fra og viser os dem derfor i et ganske andet Lys.

Sandt nok, at Paverne og deres Geistlighed, ved at udlede deres kanoniske Ret fra Christus og St. Peder, hvis Rige som bekiendt var ei af denne Verden, paa Timen har tabt deres Sag paa et ordenligt Kirkemøde, og at saavel de der gav, som de der tog Syndsforladelse i Sold for Mandslæt og Løfte paa Paradis i Løn for Krigstog, med al Ret kunde dømmes til at staae aabenbare Skrifte, før de optoges i Menigheden; men saasnart de protestantiske Præster gaae et Skridt videre og overantvorde dem til den verdslige Arm, til for Guds Skyld om ikke at brændes, saa dog kagstrøgne og brændemærkede at sættes i Gabestokken, til alle smaa og store Tyranners Jubel, og alle djærve Kæmper for andet end Penge og Jord til Forsmædelse, Skræk og Advarsel, da forivre deres Velærværdigheder sig ikke blot, men tilrane sig den samme Magt over Samvittighederne og samme verdslige Indflydelse, som de nys fradømte deres Formænd, ja forvexle, ligesom de, Guds Ret og Guds Sag med deres egen, og

det uden at man engang kan see, hvad andre end de og deres Kirkepatroner vinde derved.

Selv i den christne Kirkes christelige, men just derfor billige Historie vil da Paven i Rom faae den Æreserklæring, at kunde nogen have Lov til som Christi Statholder og St. Peders Eftermand at tildrømme sig en geistlig Magt med verdslig Virkning, da maatte det langt snarere været ham, end baade Keiseren i Byzants og Kongen i England, der dog titranede sig langt mere Herredømme over Troen og Tankerne end han. Uden derfor enten at fordølge eller forsvare noget af al den Forkvakling, Christendommen har maattet taale, alle de slette eller dog fremmede Hensigter, den har maattet tjene, vil dens Historie vise, at Østen og og Vesten, Catholiker og Protestanter, i den Henseende vel har nok at lade hinanden høre, men intet, som retfærdiggiør dem selv, saa ogsaa denne Skrift maa „indslutte Alle under Synd", fra den Dag, da baade Hyrderne og Hjorden med Glæde valgte den hedenske Keiser istedenfor „Aanden" til Christi Statholder. Ja, Kirkehistorien med Aand vil vise, at med „Aanden" forsvandt nødvendig saavel den ægte Oplysning som den sande Frihed, og at hvor Christendommen som Statsreligion skal være en tvungen Sag, træder enten, som i Byzants, Keisergriller i dens Sted og blive en Landeplage under dens Navn, eller den forvanskes, som i Vesterleden, efter de Folks Natur, der skal synes at rette sig efter den, saa det er kun et stort Guds Under, at Christendommen, langt fra at undergaae i dette Virvar reiste sig fornyet deraf og stræber med aandelige Vaaben at tilbagevinde sin oprindelige Frihed og Herlighed.

Saaledes maa den christne Kirke, naar den bliver sig bevidst, ikke blot skyde Pavedom og Korstog, men al mulig Samvittighedstvang og verdsligt Rygstyd fra sig, og med den latinske Skoleret er vi let færdige; thi hverken udgav jo Paven sig for Ciceros Legat, ikke heller var han forpligtet til at være det, og hverken skyldte Korsfarerne Horats og Virgil for at have henrevet dem, ikke heller har de latinske Classiker givet Menneskeaanden noget tilforn, som skulde betales dem, saa dersom Paver og Korstog virkelig bidrog til at barbarisere Latinskolen og hæve de „levende Sprog" paa de dødes Bekostning, da vil Menneskeaanden, der altid tager Livets Parti imod Døden, slet ikke regne dem det til Onde. At imidlertid Romerstolens Anseelse og Pavedømmets kirkehistoriske Grundlag reddede Romersproget og de berømteste latinske Værker fra Undergang, og at den levende Vexelvirkning mellem Østen og Vesten, som Korstogene frembragte, baade gav de Lærdes Kundskab og Folkenes Synskreds en Udvidelse, de høilig trængte til, det vil i den Skolehistorie, som Aanden tilsiger, skaffe begge Dele om ingen Lovtale, saa dog et Slags Aflad for deres andre Synder, som et efter Omstændighederne nødvendigt Onde.

I Statshistorien endelig, hvortil de ret egenlig høre, fortjene baade Kirkeriget og Korstogene høilig at prises, som de store Vidundere, der fremtryllede et borgerligt Selskab i Tyranniets Hjem, afvendte Barbariets frygtelige Indbrud, og fremkaldte en Virksomhed og Dannelse, man aldrig før saae Mage til. Kun med det Jordiske og Timelige har Statshistorien, saavelsom Staten, umiddelbar at skaffe, saa den kan hverken indlade sig paa religiøse eller skolastiske Spørgsmaal, uden forsaavidt de har kiendelig Indflydelse

paa Menneskelivet og Virksomheden i det Hele, og den holder sig da igiennem Middelalderen til Christenheden, slet ikke for Kirkens Skyld i sig selv, men for den menneskelige Virksomheds, og da især for den vældige Kamps Skyld mellem Tyranni, Dorskhed og Barbari paa den ene, Frihed, Virksomhed og Dannelse paa den anden Side, hvoraf den ny Verden seierrig udspringer. Uden derfor at tage Hensyn paa, om Overtroen i Østen eller i Vesten var størst og kirkelig talt farligst, foretrækker den uden al Sammenligning Vesterleden, som den store Kampplads, hvor Seieren vindes, og saalænge Geistligheden der staaer paa Dannelsens og Frihedens Side, er den nødvendig Kirkerigets Lovtalerske, uden Spørgsmaal om, enten dets Stiftere og Opholdere i Hjertet og i Grunden var Jøder eller Hedninger, Christne eller Muselmænd.

Som det gaaer med Kirkeriget, gaaer det naturligviis ogsaa med Korstogene, saa det rager slet ikke Statshistorien, om de var christelige eller ikke, og at de var Blodbad, det hverken roser eller laster den dem for, da det er, hvad de har tilfælles med alle Krige, som, hvor umenneskelig end deres Kilde kan være, dog have for længe siden vundet Hævd paa at høre til Menneskelivet i denne Verden. At de derimod var meget meer end blotte Blodbad, at de var en begeistret Kraftyttring af Kæmpefolket, som skulde fortsætte Ebræers, Phønicers og Grækers Levnetsløb, at de udsprang af en dyb Eenhedsfølelse mellem Vesterledens Folkefærd, som ved dem sammensmeltede til en borgerlig Christenhed, og at de virkelig reddede denne Christenhed fra Tyrkepesten, hvoraf den øiensynlig truedes, og avlede i alle Retninger den mangfoldigste menneskelige Virksomhed, see det er Grunden, hvi Stats-

historien, trods alt Vildt og Væmmeligt i det Enkelse, løfter Korstogene i det Hele til Skyerne som et mageløst Storværk.

For den dybere Tænker kan det vel maaskee være baade en vigtig og vanskelig Sag at opdage Kilden til Kirkefyrsternes og Korsfarernes Begeistring, naar det er ham klart, den var for lav til at være christelig og dog for utyrkisk til at være mahomedansk, men Statshistorien bryder sig slet ikke om de dybe Tænkere, naar de ikke giør andet end at tænke og sætte deres Tanker paa Papiret, den holder sig udelukkende til de Kiendsgierninger, som ved at virke stærkt, bevise, de var selv Virkninger af en endnu større Kraft, og anmærker kun i Forbigaaende, om den samme Kraft, kiendelig spores paa flere Steder og til forskiellige Tider. Det hører derfor langt mere til Skolens end til Statens Historie at betegne den Aand, der udrettede de store Ting i Middelalderen, men da det var Nordens Kæmpeaand, vil den nordiske Historieskriver naturligviis gribe enhver Leilighed til at bemærke det, og virkelig mene han giør sine Læsere en Tjeneste med, trods al Forklædning, at opdage den Sandskyldige.

Det var nemlig fra Arildstid en fix Idee hos Nordens Vætte, at naar man førte Sværdet som en ærlig Karl med ædel Hu og brændende Had til Hrungner med „Steenhjertet“ og alle hans Frænder, da kunde man derved bane sig Vei til en virkelig Udødelighed i det usynlige Gladhjem, og da det nu var lutter Asadyrkere, som deelte Romerriget i Vesten, hvor de aabenbar ingen Kæmpeaand forefandt, maa den de siden fulgte nødvendig have været deres egen. Antog de nu Christendommen, uden at blive besjælede af dens Aand, da tilegnede de sig aabenbar kun saameget af Christendommen,

som de lyftede, og opfattede det med den Aand, de havde, hvoraf Følgen naturligviis ikke blev et christeligt, men, naar det kom høiest, et forbedret nordisk Levnetsløb. Naar nu deres Bisper og Præster læste Bibelen, da kiendte de naturligviis kun daarlig Forskiel paa det gamle og det ny Testamente, og naar de stræbte at ordne deres præstelige Tankegang, fik Gregor den Store nødvendig meget mere Indflydelse paa den end nogen af Apostlerne. Da nu Gregor, saavel som allerede Cyprian, ansaae „Geistligheden" for den „hellige, almindelige Kirke", altsaa ogsaa den Kirkestat, hvori Geistligheden var Sjælen, for det rette Guds og Christi Rige paa Jorden, saa behøvede denne Tankegang aabenbar kun at oplives og følges strængt af Nordens Kæmpeaand, for at avle baade Kirkeriget, Korstogene og alt Middelalderens verdslige Storværk. At Nordens Kæmpeaand, der selv hos Angelsaxerne syntes uddød, dog immer virkede i Løn og vaagnede øiensynlig med Hildebrand og Korstogene, er underligt nok, men dog ingenlunde uforklarligt, da vi see den lyslevende hos Normannerne, som aabenbar var dens nye Apostler, hvorfor ogsaa Korstogene, som man ei uden Føie allerede tidlig har kaldt „den franske Gudstjeneste" *), maae, naar man vil tale bestemt, hedde den Normanniske. Vel spore vi nemlig den samme Retning hos Frankerne og især hos Karl den Store, hvem vi derfor ogsaa finde canoniseret som Kirkerigets Stifter og Korstogenes Skytshelgen, men Frankerne var dog langt svagere i Aanden end Normannerne, som de derfor ogsaa kaldte „Bigotter", saa Normannerne, som var de Første, der ordenlig tog Riger til Lehn af Paven og lod det viede Korsbanner vaie, til-

*) Wigbert kalder nemlig sin Korskrønike: Gesta Dei per Francos.

kommer det Meste af Æren for hvad vi beundre. Sandt nok, at det geistlige (aandelige) Rige af denne Verden, saavelsom den Skiærsild og det Paradis, hvortil Paven havde Nøglerne, ikke mindre end de nordiske Hedningers Asgaard, Hell og Valhall, var Kasteller i Luften; men de var dog bygt meget bedre og gjorde derfor anderledes Opsigt; thi vore gamle Skjalde lagde Grundvolden i Luften, hvorved de kun altfor hurtigt naaede Jorden, men de præstelærde Bygmestere i samme Stil begyndte ved Jorden og endte kun i Luften, derfor stod Bygningen anderledes fast og kom, skiøndt den ingenlunde naaede Himlen, dog ligesom Babels-Taarnet til at stikke i Sky, saa vi maa beundre den langt meer end alle gothiske Kirker med himmelhøie Spir af Kalk og Steen, der kun er Pavekirkens Skygger. Eller, uden Billede: vore Fædre i Hedenold grundede deres Betragtning af Menneskelivet paa deres egne Hjernespind om Guderne, men Paven og hans Klerke grundede deres Æventyr om Forholdet mellem Himmel og Jord, Tid og Evighed, paa den sandfærdige Historie om Jesus Christus og om Christendommens vidunderlige Virkninger i Apostlernes Dage, ja, byggede paa et aandeligt Sandhedsord og lagde kun en kiødelig Mening deri, som man maatte selv have Christendommens Aand for at skielne fra den Rette, og som især Normannerne tydelig beviste, man med Nordens Kæmpeaand kunde sværme vidunderlig for.

Vil man nu derfor sige, at Paverne og alle deres Klerke var nedrige Afskum, der blot af Egennytte og Herskesyge med Flid fordreiede Sandheden og fanatiserede de arme Halvbarbarer, da kan man det jo dristig, eftersom Døden har gjort baade Paverne og deres normanniske Vaabendragere saa

dydige, at de hverken bide eller bande og kan, da de tie, antages for at samtykke; men Heltegierningen er rigtignok ikke nær saa stor som deres var, og man giør dem aabenbar Uret, thi betragtes de som Døde, giør de jo hverken Godt eller Ondt, som er værd at tale om, og betragtes de som Levende, bør de jo i deres Tid nyde samme Ret, som vi i vores: altsaa have „Tankerne toldfrie", om de end ikke, som dog de fleste Bisper efter Karls og Paver efter Otto den Stores Tid, hørte selv til de Halvbarbarer, man maa indrømme, kunde let, uden at være større Rakkere end vi, misforstaae saa dybe Ting som et Rige, der vel er i, men ikke af denne Verden. Da vi imidlertid ikke pleier at regne det saa nøie med en Smule Uret mod Andre, selv levende Folk, naar vi har Fordeel deraf, bør det tilføies, at det ingenlunde er de Døde, men os selv, der har Skaden, naar vi glemme de store Begivenheder i den virkelige Verden over Rettergangen i Skyggeriget, saa det er ikke blot meget billigere, men ogsaa meget fordeelagtigere, som Grækker og Islændere, at kalde Folk til Regnskab mens de lever og siden holde sig til deres brugbare Efterladenskab, end, som Ægypter og Tydskere, at lade Liget eller Skyggen giælde og undgiælde for Sjæl og Legeme.

Dog, for ikke selv at glemme Begivenhederne i den virkelige Verden over Rettergangen i Skyggeriget, vil vi uden al Forbeholdenhed indlade Sagen til Doms med den Bemærkning, at enten Paver og Præster var gode eller onde, og enten det var Nordens eller Sydens Aand, der drev Korsfarerne, saa har der i Middelalderen været et Kirkerige og et Pavedom, hvoraf hvad der nu kaldes saa er kun en magtesløs Skygge og en unyttig Byrde, men som i sine unge

Dage ikke blot forherligedes ved Korstogene, men betragtedes af Folkene med dyb Ærbødighed, som et stort Naademiddel til fælles Bedste, baade her og hisset, saa det var kun de ryggesløse Krigsfolk og de naadeløse Herskaber, som da misundte Geistligheden sin Magt og Indflydelse. Ikke blot Karl den Store, men alle de udmærkede Fyrster fra ham til Vilhelm Erobrer og Robert Vitskar, ja, selv disse ingenlunde ydmyge Herrer, bøiede sig gierne for Paven og Geistligheden, og hvad der tækkes baade Høie og Lave er i det mindste ligesaa godt som de i det Hele.

Dette Kirkerige var naturligviis ligesom den „almindelige Kirke" beregnet paa hele Christenheden, men maatte dog indskrænke sig til Vesterleden, og grundfæstedes kun, hvor vi endnu see dets Ruiner: i Italien, Frankrig, Spanien og Sydtydskland, og skiøndt det her forbyder sig selv, Skridt for Skridt at følge et Riges Opkomst, der egenlig kun ligger i Tankeverdenen, er det dog begribeligt nok, hvorfor Rom blev dets Hovedstad og den romerske Vesterled dets Hjerte.

Da nemlig Gother, Franker og Longobarder havde erhvervet Spydstageret til Spanien, Gallien og Italien, opkom derved naturligviis ikke nye borgerlige Selskaber, men de ulykkelige Lande fik kun en Mængde meer eller mindre barbariske Herrer, som naar ikke en beroligende, formildende, forædlende og ei sjelden tugtende og kysende Kraft var traadt i Virksomhed, maatte gjort det opløste Romerrige til en daglig Valplads, indtil Barbarerne havde udtømt deres Kræfter, og en Enevoldstyran fornyet Keisertiden. Denne baade Naadens og Sandhedens, baade Fredens og Retfærdighedens kraftige Stemme var nu aabenbart Christendommen, som den fandtes hos Bisper, Præster og Munke, og de kan derfor aldrig

skildres saa nærige og herskesyge, eller saa vankundige og overtroiske, at de jo almindelig var baade de Skikkeligste og de Klogeste i deres Tid og paa deres Sted, medens deres egen Fordeel, saavelsom deres Kald, gjorde dem til Mængdens og de Ringes, til Fredens, Billighedens og Naadens naturlige Talsmænd. Geistligheden var en Levning af den christne Kirkestat, som Barbarerne, naar de antog Christendommen, maatte skaane; Bisperne var det, som ved at tage Stæderne under deres Vinger, reddede dem fra reent at ødelægges; Geistligheden var det, som formaaede Krigsfolket til dog at holde Fred de tre Dage om Ugen, og tæmmede dem i det Hele saaledes, at Tilstanden blev taalelig, og Munkene arbeidede med en beundringsværdig Utrættelighed og Selvfornægtelse paa at faae Landene opdyrkede, Haandværkerne i Gang og de nødvendigste Kundskaber i Omløb, saa Krigsfolket fik at see, det var i Grunden deres egen Fordeel at bygge istedenfor at nedbryde, lærte at kiende bedre Sysler end Svir og Sværm, Slagsmaal og Mandslæt. Havde nu end baade Bisper og Munke alle været Engle, vilde der dog tit behøvedes andre Midler end rolig Oplysning og kiærlig Overtalelse til at bøie de haarde Halse til at beskiærme idetmindste geistlige Personer og Kirkens Eiendom mod Vold og Mord, og i det Hele til at sætte Ryggesløshed, Udsuelse og Herskesyge Skranker, og jo svagere da Geistligheden var i Aanden, desto høiere trængte den, for at virke kraftig med vaabenløse Hænder, til et ganske eget Sværd, der vel, ligesom Aandens, udgik af Munden, men kunde skærpes med Haanden, og det er da det i Middelalderen saa berømte og frygtede, siden berygtede og afskyede „geistlige Sværd“ eller Banstraalen,

der skulde giøre hvem den ramte fredløs i Christenheden og, hvis han ikke fik Afløsning, fordømt i Evigheden.

At nu et saadant Sværd, naar det ret blev virksomt, var ligesaa udsat for Misbrug som det haandgribelige Sværd i Fyrstehaand, er aabenbart, og at det efter Korstogene blev grovelig misbrugt, er ligesaa; men det geistlige Sværd udmærkede sig dog ved mange gode Egenskaber fra det verdslige, da det i Millioner Tilfælde hindrede grov Misbrug og gjorde selv den groveste langt mindre farlig. Naar nemlig det verdslige Sværd stræber efter Enevoldsmagt, da giør det ondt fra Først til Sidst og ender altid, hvis det faaer Lov, som i Roms Keiserhaand, med at afskære selv Haabet om bedre Tider; men det geistlige Sværd kan være ligesaa herskesygt, og maa dog, fordi det laaner hele sin Kraft af den herskende Mening, giøre meget Godt, før det faaer Magt til at giøre Ondt, og taber nødvendig igien endeel af sin Magt, hver Gang det grovelig misbruges, saa naar Hierarchiet er værst, er det dog et Onde, der, som den romerske Pavemagt fik at finde, sikkert faaer Ende.

Hvorledes nu det „geistlige Sværd", der i Byzants kun var et Brændejern, hvormed Tyrannen lod dem mærke, han ønskede et Paaskud til at myrde, i Vesten blev en Thorshammer, der bragte mange Tyranner til at bæve, og frelste utallige Slagtoffere fra Bødlernes Haand, kan være vanskeligt nok at forstaae, men er derfor lige glædeligt, og Grunden til dette Særsyn var det latterligt at søge i den vestlige Geistligheds udmærkede Snildhed, thi deels udmærkede den sig snarere, fra det niende til det tolvte Aarhundrede, ved Dorskhed og Dumhed, og deels stod den bestandig i Kundskab og Indsigt dybt under den Østlige. Kirkeriget og Pavedømmet maa

da nødvendig have udviklet sig af Folkenes Egenskaber under gunstige Omstændigheder, altsaa af Tidens Tarv ved Forsynets Styrelse, og saameget er klart, at skulde det geistlige Sværd faae almindelig Agtelse, da maatte det bruges efter almindelig antagne Regler, og skulde det vinde Magt til at maale sig med det verdslige Sværd, maatte dets Kraft finde en af dette uafhængig Middelpunkt, det er med andre Ord: skulde Kirkeriget blive anseeligt og mægtigt, maatte det baade have faste Love og et frit Overhoved. Udslyngedes nemlig Banstraalen efter Tusindes forskiellige og foranderlige Luner, da tabte den snart sin Kraft, og kunde man undgaae eller afvæbne den ved at sætte den nærmeste Klerk Kniven paa Struben eller give ham Øxen paa Nakken, da var den intet Vaaben mod de smaa, end sige mod de store Voldsmænd, den netop først og fremmerst, for at gavne, maatte ramme.

Det faldt derfor af sig selv, at Bispoppen i Rom, som var den Eneste, der kunde blive et frit og almindelig erkiendt Overhoved for Kirkeriget, ingen Medbeiler og hardtad heller ingen Modsigelse fandt under sin naturlige Stræben derefter. At Rom saalænge havde været Verdens Hovedstad, gav nemlig i Verdens Øine dens Bisp en Glands, der fordunklede alle Andres, han var desuden den eneste „Apostoliker“ (Apostelleftermand) i Vesterleden, og da Gregor den Store blev Benediktinernes Skytsengel og Angelsaxernes Kirkefader, bandt han hele den kirkelige Aandskraft til sit apostoliske Sæde. Da nu endelig Rom i det ottende Aarhundrede blev en „Fristad“, hævede Kirkethronen sig der af sig selv, thi at Pipin den Lille og Karl den Store, der knælede for den og lod sig krone, ikke selv reiste den, det giver Fornuften. De viste derimod, ved at understøtte og

ære den, at Fyrsterne saavelsom Folkene følte Trang til en saadan Midler ikke blot mellem Gud og sig, men ogsaa mellem hinanden indbyrdes, og denne Omstændighed, at Magthaverne i Vesterleden, som kun havde Spydstageret til deres Riger, vilde dog gierne ei blot beholde dem i Ro, men lade dem gaae i Arv, den var det, som gjorde Kirkeriget og Pavedømmet muligt, da det fulgte af sig selv, at den Krone, Kirken gav, kunde den ogsaa tage, og skulde tage, naar den sad paa et aabenbar ugudeligt Hoved; den Troskabsed, som Kirken bandt Undersaatterne til, kunde den ogsaa løse dem fra, og skulde, naar de aabenbar mishandledes. Dette, følte hele den vestlige Christenhed, var stiltiende Pagten mellem Kirken og alle Konger og Fyrster „af Guds Naade", hvad vel vilde været forgiæves, dersom alle Karl den Stores Eftermænd havde været ligesaa stærke og enevældige, men at en af Delene ikke forslog til at trodse det geistlige Sværd, saae man alt i Ludvig den Frommes Tid, og siden giennem fire Aarhundreder.

Udvortes havde Kirkeriget nu kun een farlig Fiende, nemlig Fordærvelsen i Rom, der, da Rom valgte selv sin Biskop, nødvendig maatte komme paa Thronen, og truede, som vi veed, virkelig i det niende og tiende Aarhundrede Riget med Opløsning, før det endnu ret var sammenvoxet, saa det frelstes kun ved Otto den Store, og forvandt i Grunden aldrig Hjertestødet; thi hvor høilig end de letfærdige romerske Valgdukker kunde trænge til en alvorlig Formynder, for ikke at sætte sig selv, eller deres Born og Tilbedere, paa den „hellige Stol", saa maatte dog paa den anden Side det apostoliske Høisæde synke i Jorden, hvis Kongen i Tydskland, med eller uden Keiserkrone, fik Magt til at besætte det

med sine Skabninger, ligesom den byzantinske Keiser besatte Patriarchatet i Konstantinopel.

Anseer man nu Kirkeriget og Pavedømmet ikke blot for en Ulykke, men for Kilden til alle Ulykker i Middelalderen, da maa man vist nok beklage de store Vanskeligheder, Kongen i Tydskland mødte under Forsøget paa at giøre Apostolikeren til sin underdanige Tjener, og derved skaffe det „verdslige Sværd" frit Spillerum i Vesten som i Østen; men at disse Vanskeligheder mødte og fandtes uovervindelige, beviser unægtelig, at den tydske Konges Anskuelse af det „almindelige Bedste" var hverken Tidens eller Forsynets, saa der hører en egen Partiskhed for det saakaldte „hellige romerske Rige" til at ønske, at dets Monarcher, med eller mod deres Villie, skulde med Romerstadens og Romerstolens Frihed, afskaaret det borgerlige Selskabs sidste Haab paa hin Side Rhinen og Alperne. Nu derimod, da det var langt fra at lykkes, bidrog Kampen, Tydskerne førte, først egenlig med Romeradelen, og siden med Normanner og Fripaver, vist nok sit til, baade at der kom dygtige Mænd paa Pavestolen, og at disse ei blev enevældige; men da hverken de frankiske eller schwabiske Konger og Keisere engang tænkte paa at give Verden mindste Erstatning for det Rettens og Frihedens Bolværk, de stræbte at nedbryde, saa ligge de paa deres Gierninger, som det borgerlige Selskabs lykkelig overvundne Avindsmænd. De nordiske Riger, og Nordtydskland tildeels, som havde beholdt sine Odelsmænd og Arildslove, trængte vist nok ikke saaledes som de andre Lande til „Ringmuur og Kirke-Stævne", eller til et Fristed og en Kirkefyrste, saa der adskilte de meer end de forbandt og høstede meer end de saaede, men saavel de frankiske som schwabiske Keisere beviste,

især paa Saxerne, at Odelsret og Arildslov var dem hverken kiærere eller helligere end Pavedom og Kirketugt, saa kunde de lænket Apostolikeren til deres Triumfvogn, vilde de sikkert, i Kraft af den „Keiserværdighed", han havde skiænket dem, for Alvor stræbt at giøre de nordiske ligesom de slaviske Konger til tydske Hertuger og disse igien til Keiserens Slaver.

Dog, før Korstogene have vi kun med det frankiske Keiserhuus at giøre, og da især med Henrik den Fjerde, hvis Bansættelse af Pave Gregor den Syvende og Trods mod den hellige Stol forbausede Samtiden og er endnu Gienstand for lærde Trætter; men da Henrik, hvad man saa end siger til hans Forsvar, var den Lille, der tabte, og Gregor var den Store, der vandt, maae vi vende os til denne Kirkerigets kæmpemæssige Høvding, for at see, hvad han førte i sit Skjold, og høre hvad han fristede.

Denne gothiske Pave, som det nu vilde være en Gru at beherskes af, men er en Fornøielse at skrive om som død og begravet for mange Aarhundreder siden, var en Toskaner af Fødsel, og ventelig en Gother af Æt, da hans Døbenavn, Hildebrand (Slag-Sværd), er ægte nordisk, og han selv „Didrik af Bern" saa liig, som en Pave i det ellevte Aarhundrede vel kunde være den gothiske Erobrer i det femte. Sammenligner man deres Breve, da finder man endogsaa Hildebrands langt mere gothiske end Thjodriks, naturligviis fordi Paven havde selv lært at føre Pennen, og lod derfor ingen Cassiodor sætte hans Ord paa Skruer, men gjorde Alle vitterligt: jeg er født til at herske, og før jeg skal fire, før vil jeg døe. At det ogsaa, skiøndt han var kun en Tømmermands Søn, maa have været sunget for hans Vugge, at han skulde blive mægtigere end mange Kon-

ger, seer man af det gamle Sagn, at førend han endnu kunde stave, lagde han sin Faders Spaaner saa godt sammen, at boglærde Folk kunde læse deri „han skal herske fra Hav til Hav"*). Hildebrand siger selv, han var opfostret i Rom til den geistlige Stand, og forlod kun Byen for at følge sin Velynder Gregor den Sjette, som Tydskerne nødte til at tage sin Afskeed, og derpaa var han nogle Aar Munk i Clugny (i Bourgogne), men vendte tilbage med Leo den Niende (1050), og var, først som „Pavernes Herre og Mester", og tilsidst som „Guds Tjeneres Tjener", giennem en heel Menneskealder Kirkerigets synlige Hoved. Efter hans Raad har det da sikkert været, baade at Leo rykkede i Marken mod Normannerne, og at Nikolai, da man saae, det var et Misgreb, gjorde dem til sine Lehnsmænd, medens Hildebrand selv forsikkrer, det var ham, som, trods „onde Tunger", bevægede Alexander til at sende Vilhelm Erobrer Korsfanen og paa en Maade forlehne ham med England**). En Mand med saa gode Øine og paa saa høit et Stade i Kirkeriget, som Erkedegn Hildebrand, maatte strax indsee, at Rigets Vel for en stor Deel beroede paa et „rigtigt Valg" af dets Overhoved, der ei vel kunde ventes af Roms Almue og endnu mindre af den tydske Konge, og Nikolai den Anden (forhen Biskop Gerhard i Florens), som skaffede Apostolikeren den normanniske Livvagt, udgav da tillige (1059) den berømte Valglov, der vel i intetsigende Udtryk forbeholder den tydske Konge og romerske Keiser hvad Ret de kan have, men bestemmer: at Paven skal vælges af „Cardinalerne", i eller

*) Barons Kirkebøger A. 1073.
**) Gregors Breve VII. 25. hos Hardouin VI. 1444.

udenfor Rom, efter Omstændighederne, og tilønsker dem, der vil hindre eller tilintetgiøre et saadan ordenligt Valg, al timelig og evig Ulykke*).

Intet under Solen er fuldkomment, og noget af en „polsk Rigsdag“ maatte nødvendig altid følges med Valget til en Throne, der ikke blot var den høieste paa Jorden, men gjaldt egenlig for „høiere end Himlene“; men herved sørgedes dog for, at „Patrioterne“, faa eller mange, indelukt eller udelukt, altid kunde træffe et Valg, som, naar de var „ægte“, tidlig eller seent vilde kiendes „gyldigt“ af de Troende og sikkre Grundforfatningen. Øieblikket var ogsaa gunstigt, thi den myndige Keiser Henrik den Tredie, som var vant til at besætte Pavestolen paa fri Haand, laae under Muld, og Tydskerne trættedes ivrig om, hvem der havde Ret til at raade for hans umyndige Søn, titomtalte Henrik den Fjerde. Da den ny Valglov ved Nikolais Død (1061) første Gang traadte i Kraft, gjorde Tydskerne vel nogle Ophævelser og vilde afsat Hildebrands gode Ven Alexander den Anden, men deels havde han Normannerne i Baghaanden, deels beviiste den berømte Damiani, Biskop af Ostia, soleklart, at hvad Ret end Keiseren, som romersk Patricier, kunde have, lod den sig dog umuelig overføre paa et Barn, der ei kunde udøve den, og endelig fik Henrik den Fjerde snart, i Erkebisp An af Cøln, en ny Formynder, der havde baade Øie og Sind for Kirkerigets Tarv og kiendte Alexanders Valg for gyldigt**).

---

*) Bullen om Pavevalget hos Hardouin VI. 1064 og i Barons Kirkebøger A. 1059.

**) Barons Kirkebøger A. 1061—62.

Efter Alexander var det nu Hildebrand blev valgt (1073), og det eenstemmig baade af Cardinalerne og Almuen, kun lidt hovedkulds, saa man sprang reent de „tre Dage" over, da der, efter gammel Skik, skulde „fastes og bedes", for at være vis paa „Aandens" Bistand, saa her kunde unægtelig Roms og det apostoliske Sædes Skytsengel havt Ret til at giøre Indsigelse; men enten var Hildebrand selv den Eneste, der paaankede denne Uregelmæssighed, eller i alt Fald oversaae Kong Henrik den og stadfæstede Valget*).

Hvad nu Hildebrand eller Gregor den Syvende, uforglemmelig i Christenheden under begge Navne, gik frugtsommelig med, det er langt fra at være nogen Hemmelighed; thi han gjorde i den Henseende ingen Røverkule af sit Hjerte, men raadte alle Konger og Fyrster, selv Vilhelm Erobrer, til deres eget Bedste baade her og hisset, at blive St. Peders Lehnsmænd, og han gjorde Alle vitterligt, at i det mindste skulde Kongerne, langt fra at sælge Bispestole og Abbedier til de Høistbydende, opgive al Lehnshøihed over dem, da han ellers satte dem i Band og løste Undersaatterne fra deres Troskabseed. Han gjorde ogsaa snart Alvor af det, ved at bansætte baade Kong Henrik i Tydskland, Kong Philip i Frankrig og selv sin „verdslige Arm" Robert Vitskar i Apulien, og alle hans Samtidige forundrede sig over, hvor han turde, Kongerne fnøs over at han vovede det, og alle de, der havde kiøbt Bispestole og Abbedier af dem, opæggede dem naturligviis mod den utaalelige Pave, der tordnede ligesaa stærkt mod Kiøberne som imod Sælgerne; men Ingen drog i Tvivl, at han jo havde Retten

*) Sammest. A. 1073.

med sig, saa det er ganske rigtigt, hvad han i sine Breve bemærker, at vel er han en Synder, men hvad man fnyser over, er netop hans Nidkiærhed for, hvad man selv ikke nægter Navn af Sandhed og Ret. Han havde imidlertid en anden Yndlingstanke, som Mange ansaae for en Kiephest, nemlig aldeles at afskaffe „Ægteskabet hos Geistligheden", og da han drev paa det med samme Strænghed, gjorde han sig, om ikke forhadt, saa dog frygtelig for Mange, der ellers vilde været hans troe Tilhængere*), saa det er intet Under, at han fik et uroligt Sæde, men vel, at han holdt Pinen ud og vandt i Grunden Seier.

I det Aar, da Robert Vitskar gik over fra Brindisi til Durazzo, stod Gregor i sin høieste Glands, thi da havde han nylig, efter lang Vægring (for Salernos og Amalfis Skyld), løst Robert af Band og modtaget hans høitidelige Hylding; den franske Konge var krøbet til Korset, og den tydske havde ondt ved at forsvare sig mod en Medbeiler til Thronen, som Paven yndede. Om det nu blot var af Overmod, han i dette Aar paany bansatte Kong Henrik, kan findes tvivlsomt, men andet var det ikke, der bragte ham til at spaae sin Modstander den ufortøvede Undergang, der udeblev, og satte derved ikke blot ham selv, men alle hans Tilhængere, lige ned til Baronius, i stor Forlegenhed**), og samme Overmod sporer man tydelig i to af hans Breve: det ene til Vilhelm Erobrer, og det andet til Ærkebiskop Lanfrank i Canterbury***). I det Sidste

*) Lamberts Aarbog A. 1074. hos Pistor I. 212.
**) Barons Kirkebøger A. 1080.
***) Gregors Breve VII. 25. VIII. 20. hos Hardouin VI. 1447. 1493.

stævner han denne sin gamle Ven, under Embeds Fortabelse, til inden fire Maaneder at møde i Rom, blot for at giøre ham sin Opvartning, og det Første er det stolteste Brev, der, udenfor Daarekisten, vel er flydt fra en Menneskepen. Det kan, skriver den gothiske Pave, neppe være Eders Belviisbed ubekiendt (credimus Prudentiam Vestram non latere), at vel er den kongelige Værdighed, saavelsom den apostoliske, en af de to Ypperste, der skal regiere Verden, men at dog har den Almægtige gjort samme Forskiel paa dem, som paa Sol og Maane: det større og det mindre Lys (majoritatis et minoritatis), saa den Kongelige skal, næst Gud, lade sig styre og lede af den Apostoliske. En saadan Pille kunde nemlig være haard nok at fordøie for en langt beskednere Konge end Vilhelm, om den end havde været forgyldt, men her er den splitternøgen, thi Ovenstaaende er ikke en Bemærkning i Forbigaaende, men hele Brevets Indhold. Baade Vilhelm og Lanfrank var imidlertid meget for kloge og koldsindige til, for en saadan Overilelses Skyld, at slaae sig til den ægte Paves Fiender, saa da Kongen i Tydskland, efterat have fældet sin Medbeiler, Rudolf af Schwaben, vilde have sin selvgjorte Pave Clemens erkiendt i England, fik hans Gesandt, som, ventelig fra Frankrig af, følte sig for hos Lanfrank, et meget koldt og spidst Svar, hvoraf Meningen var, at, uagtet man paa Øen endnu ikke havde taget Parti, var det dog bedst, han blev borte, da man hverken gad hørt Gregor nedrevet eller Clemens ophøiet*).

Dog, fine engelske Venner, som bestandig havde spiist ham af, om ikke med Snak, saa dog med „nogle Pund“,

*) Barons Aarbøger A. 1080.

kunde Gregor i sin Kamp om Verdensriget aldrig gjort mindste Regning paa, saa det var den anden Norman, Robert Vitskar, det gjaldt om, og at han omsider gjorde Gavn, veed vi, men saavel af Gregors Lykønskning til ham efter hans berømte Seier over Keiser Alex ved Durazzo, som især af to Breve til deres fælles Ven, Abbed Desider i Monte Cassino, erfare vi, at han dog ikke blot prøvede Gregors Taalmodighed, men skal have været nær ved at indgaae et Svogerskab med Kong Henrik, der, for menneskelige Øine, maatte styrtet Gregor og bragt Kirkeriget i yderste Forvirring *).

Nu havde nemlig Henrik besluttet at drive alt til det Yderste, rykkede mod Rom (1081), tog den Leoninske Forstad, hvor Pederskirken var, med stormende Haand, og lod der Biskop Vigbert af Ravenna indvie til Pave, under Navn af Clemens den Tredie, medens Gregor maatte indslutte sig i Fæstningen St. Angelo og hele tre Aar vente paa Undsætning. Det maa vel synes underligt, at Henrik undte sin Fiende saa lang en Frist, men deels faldt hans Tydskere som Fluer, naar han vilde fortsætte Beleiringen om Sommeren, og deels bragte „Keiserkronen", som han gierne vilde havt af den rette Haand, ham til, saalænge der var mindste Haab, at underhandle med Romerne. Da Gregor imidlertid ikke var at overtale til meer, end i det høieste at hidse Keiserkronen ned fra St. Angelo, og lade tage den som et Rov hvem der vilde, valgte Henrik dog heller at lade sig en anden paasætte af sin egen Pave (1084), kiøbte Rom for de Penge, Keiser Alex sendte ham til Krig med Robert

*) Gregors Breve IX. 4. 11. 17. hos Hardouin VI. 1481. 87. 91.

Vitskar, og gjorde Anstalt til at storme St. Angelo, men blev forstyrret ved Rygtet om Roberts Ankomst, som han ikke fandt det raadeligt at oppebie*).

Efter Cassino-Krøniken maatte Robert stikke Ild paa Rom, for at give Borgerne lidt at blæse paa, mens han rykkede for St. Angelo og reddede Paven, og skiøndt Galfred, der sagtens var bedst underrettet, berigtiger det derhen, at det var først nogle Dage efter, Robert, for at dæmpe en rasende Opstand, lagde det Meste af Byen i Aske**), er det dog lige klart, at han udrev den hellige Fader som en Brand af Ilden.

Landflygtig og, som alt hvad Normanner fik Fingre paa, i god Forvaring, døde Gregor Aaret efter (1085), som det syntes, overvundet, men dog i Grunden seierrig, thi han tilbagekaldte ikke, men gientog Bansættelsen baade af Henrik og Clemens; man saae Mirakler skee ved hans Grav, man satte ham paa Helgenlisten som en Martyr for Guds Rige, og Riget gik giennem Aarhundreder i Arv hos hans „geistlige“ Afkom.

Hildebrands Valgsprog var: forbandet være den, som holder sit Sværd fra Blod; og skiøndt han i sine Breve altid bemærker, at derved menes det „geistlige Sværd“, der trænger ind til Marv og Been hos grove Syndere, saa er det dog klart, baade at de blodige Udtryk klang bedst i hans Øre, og at han heller end gierne saae det „verdslige Sværd“ fuldende, hvad det geistlige begyndte, saa havde han havt det

*) Cassino-Krøniken III. 48—49. 52. Bertholds Aarbog (hos Urstisius I.) og Barons Aarbøger A. 1081—84.

**) Galfreds sicilianske Krønike III. 37.

til sin Tjeneste, vilde han ladet det drikke sine Fienders Blod, om muEligt, til Verdens Ende. Vi maae derfor, paa Menneskeslægtens Vegne, være glade ved, at denne frygtelige Kæmpe hverken sad paa en verdslig Throne eller kom, som han ønskede, paa et Korstog til at staae i Spidsen for Christenhedens samlede Styrke; thi at han havde Mod paa det Hele: ikke mindre paa England, Rusland og de nordiske Riger, end paa Spanien, Frankrig og Tydskland, beviser hans Breve, og hans Retfærdighed maa have været hvor stræng den vil, saa lærer dog alle Tiders Erfaring, at hvem der, som han, begynder med at hæve sig over alle Love, ender, om de faae Magt dertil, med at træde al Ret under Fødder.

Det var strax efter sin Thronbestigelse (1074), at Gregor ved et Omgangsbrev opfordrede hele Vesterleden til at fare i Harnisk for Christendommen og frelse det byzantinske Rige fra Tyrkerne, der alt stod for Konstantinopels Porte, og i et eget Brev udbad han sig den endnu ikke banlyste Kong Henriks Værgemaal for Moderkirken, medens han selv, i Spidsen for over 50,000 Mand, agtede at undsætte Konstantinopel, rette Grækernes Tro og tilbede i Jerusalem*). Siden synes Kæmpen, der ellers havde en god Hukommelse, at have glemt dette Storværk over, hvad der i Sammenligning var Smaating, saa enten har det kun været en Flyvetanke, eller han har mødt en Koldsindighed, han fortvivlede om at overvinde. Begge Dele kan vel synes urimelige, da Gregors Tanker immer staae for os som nagelfaste (fixe Ideer), og Tiden klarlig viste, at Korstog var i dens Aand,

*) Gregors Breve I. 49. Barons Kirkebøger A. 1074.

men det er dog lige vist, at det Blus, der kun slaaer op i et Brev, er kun mat, og at selv det stærkeste aldrig forplantes ved Pennen, hvad Gregor, netop berømt for sin henrivende Veltalenhed, nødvendig selv maatte føle. Naar vi imidlertid betænke, hvad et Korstog kunde og ventelig maatte blevet til i Vilhelm Erobrers, Robert Vitskars og Hildebrands Dage, maae vi vist kalde det en stor Lykke, at Gregor ei var saa indtaget for det som en Yndlingstanke, eller dog at Timen var endnu ikke kommet, men skulde først slaae i Sønnernes Dage af disse Halvguder, der slet ingen Medlidenhed havde med Folk som de er flest, fordi hos dem opslugtes alle andre Følelser af Lyst til Magt og Høihed. Vel var ogsaa Sønnerne Kæmper, som hverken fattedes Lyst eller Mod til at følge deres Fædre, men de fattedes dog Kraften til at svinge sig saa høit, og derved den vide, grændseløse Udsigt, som især gjorde Hildebrand, Middelalderens Herakles, saa mageløs frygtelig.

Her staae vi da ved Korstogene, eller rettere ved den Opglødning, der avlede dem, og vel maa lignes ved „den græske Ild", hvis Tilberedelse var en Hemmelighed og hvis Brand maatte slukke sig selv; thi skiøndt vi godt veed, hvordan Ildebranden udbrød, og see paa Virkningen, hvori den maa have bestaaet, saa er dens Opkomst, dens Styrke og Varighed os dog lige uforklarlige, saa vi maae blive staaende ved den Bemærkning, at der i den menneskelige Middelalder gives et vist forunderligt Brændstof, som, naar det fænger, luer op med forbausende Kraft, og lader sig hardtad ikke slukke ved noget Middel, før det er fortæret. Saaledes finde vi det nemlig baade i Enkeltmandens og hele Folkefærds

Levnetsløb, saa efter Naturens Orden maatte det ogsaa vise sig i Menneskeslægtens.

Denne store Ild, optændt af en liden Gnist, udbrød, som bekiendt, i Slutningen af det ellevte Aarhundrede, og den lille Gnist var i Franskmanden Odd fra Auvergne, der i Gregor den Syvendes sidste Dage, som Biskop i Ostia, havde været hans Høirehaand, og besteeg kort efter hans Død (1088) Pavestolen under Navn af Urban den Anden.

Vel har nemlig den lærde Verden givet Peter Eremit fra Amiens Bestalling som Korstogenes store Apostel, men det er en Værdighed, han, til Fornærmelse for „den hellige Stol", kun altfor længe har baaret Skin af, da alle hans Samtidige, saanær som den byzantinske Prindsesse, der hverken var sund i Troen eller vidste Beskeed om Vesterleden, begynde med Paven og enten forbigaae Eremiten, eller lade ham komme drattende bag efter. For sin Storhed paa Papiret maa da Lille-Peter, næst Prindsesse Anna, som dog kun gjorde Nar ad det Hele, takke Vilhelm Tyrier, som henved hundrede Aar efter, uden at benytte sine Forgængere, skrev paa fri Haand om denne Heros, der, efter hans eget Sigende, vel var en Lilleput (pusillus) af Væxt og et Skumpelskud at see til (qvantum ad exteriorem hominem persona contemtibilis), men bar dog et stort Pund i en lille Æske. Det er nemlig saa overordenlig bekvemt, naar man vil skrive Korstogenes Historie, da at følge Tyrieren, som giver et samlet Udbytte, istedenfor møisommelig at plukke sammen hos de Ældre, og da den tyriske Ærkebisp, selv født i Østerleden, er vor eneste Hjemmel for Adskilligt derinde i hans Dage, kan det let oversees, at han slet ingen Stemme har om, hvad der længe før hans Tid skeete i Vesterleden.

Saalænge man ikke veed, hvad Nytte Historien i Grunden er til, men betragter den snart som en Plage og snart som et Æventyr, lønner det aabenbar heller ikke Umagen at tage det saa nøie, og da er Peter Eremit, som en af de „smaa Aarsager til store Begivenheder", desuden nødvendig alle de pragmatiske Historieskriveres Kiæledægge, om hvem det fryder dem i Sjælen at fortælle de utroligste Ting.

Siden imidlertid Kuku-Peter, som Prindsessen med Øgenavn oftere behager at kalde ham, engang er kommet for Orde, bør det dog vides, ikke hvad Tyrieren, seent i det tolvte Aarhundrede, snakker udenad, men hvad en langt ældre Skribent, den eneste vestlige, som begynder med Peter, havde hørt fortælle om ham. En Præst, ved Navn Peter, født i Amiens, og som havde været Eremit, var ogsaa kommen til den hellige Grav (som giennem hele det ellevte Aarhundrede ganske besynderlig trak Vesterledens Christne til sig), og da han ordenlig gik i Rette med Patriarchen Simeon, hvorfor han vilde taale, at de Vantroe bespottede Helligdommen og plagede Pillegrimmene, svarede Patriarchen: fordi jeg er ikke mere end en lille Myre mod dem at regne, saa det bliver vist jo længer, jo værre, hvis ikke de andre Christne vil komme til Hjelp, gak derfor du og hils dem det fra mig! Det Ærinde tog Peter sig gierne paa, og da han saa næste Nat sov ind over Bønnen ved den hellige Grav, drømte han, at Herren stod for ham og sagde: Peter! kiære Christenbarn, stat op og gak til Patriarchen og faae et Sendebrev fra ham, beseiglet med det hellige Kors, og skynd dig saa hjem til dit Fædernelaand med Besked om al den Spot og Spee, vort Folk maa lide, at du kan opvække de Troendes Hjerter til at rense Helligdommen; thi giennem Fristelse og

Fare skal nu Paradis oplades for de Kaldte og Udvalgte! Som sagt, saa gjort, Peter fik Brevet, gjorde Hjemreisen til Søes, gik i Land ved Bari og begav sig ufortøvet til Rom, hvor han gav Apostolikeren Brevet og rygtede sit Ærinde. Saasnart han derfor kom hjem til Frankrig, begyndte han at prædike i Landskabet Beru (formodenlig Brie), og overtalte Mange, baade Læg og Lærd, baade Høi og Lav, baade Tyve og Røvere, Mordere og Meenedere, til at begive sig paa Reisen*).

Dette, seer man let, kan være sandt, hvert Ord, uden at Peter derfor paa nogen Maade var Sjælen i Korstogene, og kun derom er Spørgsmaalet, thi at han aabnede Feldttoget med en talrig Skare af Ripsraps, der var til Plage, hvor de kom, var til Spot i Byzants og blev af Tyrkerne i Natolien forvandlede til et Bjerg af Dødningbeen, derom er Alle enige**). Selv undgik Peter sine Stalbrødres Skæbne ved i Tide at liste sig bort, og fulgte vel siden med Fyrsterne til Jerusalem, men vilde dog ved Antiochien listet af igien, da han altid, naar der vankede braadne Pander, holdt mest af at være Eremit.

Efter saaledes at være blevet Lille-Peter kvit, vende vi os til den store Begivenhed, der ved at udledes fra ham nødvendig maatte skrumpe sammen i Forestillingen til en Smaating i Grunden, der kun ved den vildeste Udsvævelse, baade i Indbildningen og i Virkeligheden, for et Øieblik vandt Skin af Storværk.

*) Albert fra Aix hos Bongars S. 185.
**) Anna Comnens Alexiade S. 283—87. Robert Munk hos Bongars S. 32—34. Baldrik sammest. S. 89—90.

Det var da Hildebrands Fortrolige, Urban den Anden, der, blandt andet, ved midt i Tydskland selv at banlyse Keiseren, havde viist, han var af Slægten, ham var det, som medens hans Medbeiler til det apostoliske Sæde spillede Mester i Rom, ei blot havde Mod til paa Møderne i Piacenza og Clermont (1095) at stadfæste alle sin store Forgængers Anordninger og banlyse baade Keiser Henrik og den franske Kong Philip, men havde Aandsnærværelse nok til paa begge disse Møder at behandle alt andet som Bisag, i Sammenligning med den store Kiærlighedsgierning, at forlade alle Ting, tage Korset op og følge Herren, som vinkede til Kamp mod de Vantroe, for hans Thrones Ære, for den hellige Grav og det forjættede Land, der kun altfor længe, til Christenhedens Skam, nedtraadtes af Hedningerne og besmittedes med alskens Uteerlighed. Disse Møder var ogsaa af en ganske egen Art; thi det var Folkeforsamlinger, hvori de Lærde tabte sig mellem de Læge, og som holdtes under aaben Himmel, da ingen Kirke kunde rumme dem*), og denne Pave havde den dybe Følelse, at det „geistlige Sværd", som trænger til Marv og Been, udgaaer af Munden og stikkes kun i Skeden ved at føres i Pennen.

Mødet i Clermont fordunklede imidlertid ikke blot det i Piacenza, men alle Middelalderens, vist nok ikke i Kirkens, men i Kirkerigets og dermed i alle de nye Staters Historie, og det var intet Under, da Clermont ligger i Auvergne, Apostolikerens og den franske Bravheds Hjemstavn.

Den berømte Tale, hvormed Urban optændte Ild paa Jorden, kan naturligviis ikke findes i nogen Bog, thi det er

*) Barons Kirkebøger A. 1095.

Aandens Hemmelighed, at dens Røst vel høres i det levende Ord, men Ingen kan sige, hvorfra den kom eller hvorhen den gik, saa vi bare os nok for at føre den i Penne og binde den i Bøger, og da det dog kun er Aanden som giør levende, slaaer Bogstaven med Nødvendighed hver Tale ihjel, den beskriver. Enhver Tales Kraft maa derfor ene bedømmes af Virkningen paa dem, som høre den, og selv Skyggen af Urbans er vi uvisse om, deels fordi de der kan skrive medens det brænder omkring dem, springe sædvanlig det Bedste over, og deels fordi Opskrifterne her er saa forskiellige, at de Fleste aabenbar kun har meldt os, hvad de vilde sagt om den Sag, naar de havde været i Pavens Sted. Vil vi imidlertid see en virkelig Beretning om, hvad Ord der faldt, da skal vi naturligviis ikke gaae til den tyriske Erkebisp, der giættede sig frem, men til Robert Munk fra Rheims, som var selv tilstede og fortæller, at Paven, som rimeligt nok kan være, begyndte med at løfte sine kiære Landsmænd til Skyerne, som Kirkens Førstefødte og Kiernen af Menneskeslægten, Guds Elskelige, de Udvalgte af Jorden, og gik saa over til de gruelige Tidender, man spurgte fra Østerleden og det hellige Land, hvor et djævleblændt Folk, „fremmed for Gud fra Moders Liv", med den meest udtænkte Ondskab og Grumhed piinte Sjælen ud af Livet paa de Christne og besmittede alle Helligdomme, uden at der var nogen Ende at see eller Hjelp at vente, med mindre det Folk, hvem Herren fremfor alle andre forlenede baade Vaabenglands og Høimodighed, baade Kraft og Smidighed til at fælde hver Modstander, Frankerne nemlig, vilde reise sig. Hertil opmuntrede og opfordrede han dem nu, deels ved at pege paa Karl den Store (magnitudo Caroli Magni) og den gamle Frankekamp

mod de Vantroe, deels ved at indskærpe Herrens Ord: at hvem der elsker Fader og Moder, Hustru og Børn meer end ham, er ham ikke værd, og endelig ved at aabne de meest glimrende Udsigter baade her og hisset for stridbare Mænd, naar de, istedenfor at rives og slaaes om Fattigdommen i Hjemmet, og derved daglig lægge Synd til Synd, stillede sig under den store Konges Banner, der kunde og vilde skiænke dem Syndsforladelse i Sold og Landet til Løn, som „flød med Mælk og Honning," ja, skiænke dem baade det jordiske Paradis, hvor Jerusalem laae med den hellige Grav i Verdens Midte, og det himmelske med Ærens uforvisnelige Krands!

I denne Tone, siger Robert, blev Paven ved at tale fort, indtil han paa eengang afbrødes ved det eenstemmige Raab fra utallige Munde: det er Guds Villie, ja, det er Guds Villie (Deus vult, deus vult), og da Taleren hørte det, løftede han sine Øine til Himmelen, takkede Gud, vinkede med Haanden, til han fik Ørenlyd, og sagde: kiære Brødre! i Dag opfyldes det paa eder, hvad Herren siger i Evangeliet: hvor To eller Tre ere forsamlede i mit Navn, vil jeg selv være midt iblandt; thi Eenstemmigheden viser, det var ikke eder som talede, men Guddommen, som talede i eder, og derfor skal I ikke have noget andet Krigsløsen end det Guds-Ord, som i Dag blev eder givet, men naar I gaae i Slag mod de Vantroe, raabe Alle med een Mund: det er Guds Villie, det er Guds Villie! Hvem der nu foresætter sig at være „et levende Offer" og giøre det hellige Tog, han betegne sit Ansigt eller sit Bryst med det hellige Kors, men hvem der virkelig tiltræder Reisen, han fæste det mellem sine Skuldre, thi der staaer skrevet: hvem der ikke

bærer sit Kors paa Ryggen og kommer efter mig er mig ikke værd*).

Disse Bogstaver kan nu vistnok ligesaalidt som Tyrierens eller Baldriks, eller Vigberts eller Vilhelms af Malmsbury, give os mindste Forestilling om Livet og Ilden i Urbans Tale og i Tilhørernes Sjæl, men da baade Taleren og hans Folk var „Franskmænd", falder det Hele dog høist naturligt, og peger øiensynlig paa den hedenske Opglødning med et blændende christeligt Skin, som skabte Korstogene, og paa den ny Verdens borgerlige Løsen: Folkets Røst er Guds Røst!

Det store Møde sluttede med en Syndsbekiendelse i Alles Navn af Cardinal Gregorius, hvorpaa fulgte en høitidelig Afløsning og den apostoliske Velsignelse, hvormed hver gik til sit og fortalte, hvor store Ting de paa den uforglemmelige Dag havde baade seet og hørt; men de Geistlige, af hvilke over Trehundrede bar Hyrdestave, oplyste og opmuntrede Urban end ydermere næste Dag, til hver i sin Kreds at være Korstogenes værdige Prædikanter, og man regner, at i den første Hede omtrent trehundrede Tusinder lod sig korse. Biskop Ædmer (Ademar) fra Puy i Languedoc var den første geistlige og Grev Raimund af Toulouse den første verdslige Herre, som tog Korset op, og det allerede ved Mødet i Clermont, hvor Urban derfor høitidelig udnævnede Ædmer til sin Fuldmægtig (Legat) paa Toget, og Mange saae i Raimund og ham ligesom Moses og Aaron gienfødte.

Det kunde være en stor Fornøielse, om vi havde det beskrevet, hvad enhver af Korstogets Høvdinger havde for, da

*) Robert Munks Jerusalemskrønike, hos Bongars. S. 31—32.

han hørte Lyden af den store Basun og foer op til Kamp; men vi maae nøies med langt mindre, da der ingen Islændere var med i Spillet, og Normannerne i det Høieste kun feie for deres egen Dør. En af disse fra Midten af følgende Aarhundrede, vor ærede Kynding fra Malmsbury, som har skiænket Korstogene et langt Kapitel i sin Englands-Krønike, har imidlertid dog godt følt, hvad man fattedes, og har derfor saa godt han kunde forestillet os de berømte Ledere, hvorved han ordenlig forsoner os med Normannerne i England, thi hvor matte og ligegyldige for alt Storværk de boglærde Angelsaxere var blevet, seer man ret paa den Maade Saxekrøniken, deres eneste svage Livstegn, omtaler Korstogene, sigende: dette Aar, ved Paaskketider, blev der en gruelig Hurlumhei (mycel styrung) baade hertillands og mange andre Steder, ved det Urban, der kaldte sig Pave, skiøndt han dog slet ikke havde „det romerske Sæde", fik en urimelig Hob Folk, selv af Kvinder og Børn, paa Benene, for at slaaes med Hedningerne; men ved den Leilighed blev dog Kongen forligt med sin Broder Robert og indløste hele Normandiet af ham med rede Penge. Derpaa foer Jarlen (Robert) afsted og med ham Jarlen af Flandern og han af Boulogne og mange andre Høvdinger, som dog blev Vinteren over i Apulien, men af dem, der gik igiennem Ungern omkom mange Tusinde jammerlig underveis, og mange kom forsørgede og forsultede hjem i Vinterlaget*). See, det er alt hvad Angelsaxeren fortæller os om det store Korstog, saa selv Jerusalems Indtagelse nævner han ikke, men anmærker blot i Forbigaaende, at om Efteraaret 1100 kom

*) Saxekrøniken A. 1096.

Jarlerne hjem derfra. Normannen beder derimod den vel underrettede Læser om Forladelse, fordi han, midt ude i Nordsøen, hvor der kun kom en svag Gienlyd af det asiatiske Vaabengny, ikke veed bedre Beskeed, men siger med Fornøielse alt hvad han har kunnet baade høre og spørge om en Begivenhed, der i hans Øine med Rette fordunklede alle de lovsjungne fra Hedenold*).

Gotfred, siger Vilhelm, baade i Sind og Skind beslægtet med Karl den Store, var en Søn af Greve Eustak i Boulogne (som hjalp Vilhelm Erobrer i Slaget ved Hastings), men efter sin Morbroder af samme Navn blev han af Keiser Henrik den Fjerde forlenet med Lothringen, og derfor var han med ved Roms Beleiring, hvor han hentede sig en haardnakket Feber, som han ikke blev kvit, før han lod sig tegne med Korset**).

Var det vist, at Gotfred, der viste sig saa brændende for Kirkerigets Sag, at han ikke blot førte Hovedbanneret i den hellige Krig, men fulgte til dens Tarv alt hvad han havde, og sagde sit Fædernelands for bestandig Farvel, dog havde været med at beleire Rigets Martyr i St. Angelo, da vilde det være en stor hjertelig Mærkværdighed; men da ingen Samtidig har et Ord derom, og da hans Moder sagde, han fra Barnsbeen havde havt Mod paa Jerusalemstoget***), saa er det sagtens kun et Rygte af samme Slags som det inde fra Asien, at han skulde have været Henriks Mærkesmand i det berømte Slag med Kong Rudolf (1080) og selv fældet denne

*) Vilhelms Englandskrønike hos Savile S. 143.
**) Sammest. S. 133. 143—44.
***) Abbed Vigbert hos Bongars S. 485.

St. Peders kronede Vaabendrager med Bannerstagen. Da dette tilgavns urimelige Rygte imidlertid i nogle Aarhundreder har havt det uforskyldte Held at giælde for en afgjort historisk Sandhed, maae vi gribe Leiligheden til at bemærke, at saavel dette som den hele romantiske Fortælling om Tvekampen, hvori Gotfred, skiøndt hans Klinge sprang, dog reddede sin Ære med Stumpen, er blot Noget som Vilhelm Tyrier, født og baaren i Asien, et hundrede Aar efter skrev op, uden at kunne drømme om, at vore „kritiske Historieskrivere" vilde regne, hvad først han fortalte om gamle europæiske Tildragelser*). Hvad der imidlertid binder Læsset og sætter den hidtil anvendte historiske Kritik i et meget ufordeelagtigt Lys, er at den samtidige Ordrik udtrykkelig siger, at den Dronning, Kong Henrik behandlede saa ilde, at Gregor maatte bansætte ham, var Hertug Gotfreds egen Syster, hvorover han ogsaa greb til Vaaben og slog Keiseren af Marken**), saa Gotfred har formodenlig netop været paa Rudolfs Side i det Slag, man veed, hans Folk vandt, skiøndt han faldt.

Raimund (sædvanlig kaldt Greven af St. Ægidii og St. Giles), siger Vilhelm, skulde som yngste Søn just ikke rose sig af Arvegodset efter sin Fader, der fra ingenting havde svunget sig op til Greve af Toulouse, men han var saaledes om sig, at han blev Herre baade over Provence og Languedoc. Han var nu gammel og graa og havde mistet det ene Øie i en Tvekamp med Bispen i Cahors, men samme Bisp var

---

*) Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 766—67 og ellers ingensteds, før midt i det trettende Aarhundrede kiendelig udskrevet af Ælfrik (Alberik) Munk hos Leibniz S. 181—82.

**) Ordriks Kirkehistorie hos Duchesne S. 639.

nu hans bedste Ven og netop den, der overtalte ham til herefter kun at kæmpe under Korset*).

Om alt dette er saa ganske rigtigt, kan man vel tvivle, men det er dog det Mærkeligste, Nogen melder om denne Korstogets Nestor, som for Resten udmærkede sig ved at beskikke sit Huus, som en Kæmpe for Korset, der sagde denne Verden Farvel og vilde lægge sine Been i det hellige Land.

Om begge Roberterne, den ene fra Normandiet og den anden hans flanderske Fætter, maa Vilhelm have vidst god Beskeed, men den lille Tykkert med Kæmpemod og Styrke, men med meer end Drengekaadhed og Letsindighed, veed vi nok havde slaaedes med sin Fader og sine Brødre, ligetil han vendte sine Vaaben imod Tyrken, og om den flanderske Robert har man maaskee før Korstoget ei vidst andet, end at han ventelig vilde slægte sin Fader paa, den vældige Kæmpe, æret og frygtet trindtomkring, under Navn af Robert Friser. Denne Gamle-Robert (Svoger til Vilhelm Erobrer og Svigerfader baade til Helligknud i Danmark og til Grev Roger paa Sicilien) maae vi imidlertid ogsaa her lægge Mærke til, da man siger, at Keiser Alex havde skrevet ham et Brev til, hvori han paa en Maade opkaldte Vesterleden til Korstog. Vel har dette neppe været Keiserens Mening, men vi har dog slet ingen Grund til at tvivle om, at han jo virkelig har sendt Gamle-Robert et Brev, hvori han melder, at baade Harme over de Vantroes Formastelse og Grusomhed, som gjorde Kirkerne til Stalde og selv til Mosteer, og Ærbødighed for de mange Helgenbeen, der hvilede i Maglegaard, og endelig, om aldrig andet, saa Lyst

*) Vilhelms Englandskrønike hos Savile S. 152.

til „de skiønne Grækerinder" burde bevæge Vestens Kæmper til at staae ham kraftig bi mod Tyrkerne*). Hans egen Datter har nemlig fortalt os, at da Greven af Flandern (omt. 1090) kom som Pillegrim tilbage fra Jerusalem, da svor han hendes Fader Huldskab og lovede at skaffe ham femhundrede Ryttere**), saa disse med andre Flere har det sagtens været, Keiseren skrev til Robert om og brugte alle sine Overtalelser, der gierne, ved at falde i god Jord, kan have frugtet meer end han ønskede.

Af Korstogets berømte Høvdinger har vi nu kun dets Odysseus og Achil, eller Boemund og Tankred tilbage, men om dem forsmaae vi nødvendig Gienlyden i Malmsbury, da disse italienske Normanner er os beskrevet af samtidige Penne, der sad dem meget nærmere og var tildeels i deres Reiseselskab.

Vi huske nok, at al den Glæde, Boemund omsider fik af sine Seire over Alex, var, at man sang Gadeviser om ham i Maglegaard, mens Keiseren triumpherede, og det Værste var endda, at Lykken virkelig med det samme vendte ham Ryggen; thi hans Stifmoder Gæta, hvem Anna beskriver som en Amazone, skildres ellers som en Hex, der havde de berømte Læger i Salerno, hendes Hjemstavn, i Ledtog med sig, og fik ei blot Robert Vitskar til at giøre Boemund saa godt som arveløs, men vilde forgivet dem Begge***). Saameget er i alt Fald vist, at Gætas Søn Roger blev Hertug i Apulien, og Boemund maatte slaaes

---

*) Abbed Vigbert hos Bongars S. 475—76.

**) Annas Alexiade S. 201—2. Vilhelms Englandskrønike hos Savile S. 105.

***) Orderik hos Duchesne S. 644—45.

enstund med ham blot for at faae Tarent, Otranto og lidt andet Pilleri, saa han havde sikkert megen Lyst til at see sine Omstændigheder forbedrede, uden at være synderlig kræsen paa Midlerne; men naar man i Malmsbury ymtede om, at det var vist ham, der havde sat det i Pave Urban at overtale al Verden til Korstog, for at han maaskee kunde blive Keiser i Konstantinopel*), see, da beviser det kun, at man i Malmsbury tænkte ligesom vi, at Eet af To, var Korstogene dog langt snarere Boemunds end Lille-Peters Aande. Man vilde imidlertid giøre baade Urbans og Gotfreds og alle de Andres Opgløbning stor Uret ved at udlede den fra Boemund, som enten slet ikke eller dog kun meget flygtig deelte den; thi at han i Asien tænkte langt mere paa sig selv end paa den hellige Grav, lærer Historien, og selv hans gode Ven og Følgesvend Peder Tudebod melder, at da Roberterne og de Andre kom til Italien (1096), da var det først Boemund begyndte at spørge, hvad det dog egenlig var, der gjorde den uhyre Opsigt i Verden?**). Boemund laae nemlig dengang og beleirede Amalfi, som havde sat sig op mod Normannerne, og hvad enten nu virkelig, som hans egen Skriver forsikkrer, Aanden kom over ham, da den stolte Ridderskare drog ham forbi med Korset paa Ryggen og „Guds Villie“ i Munden, eller, som Galfred Malterre siger, Lysten foer i ham til ved denne gode Leilighed at høste, hvad han og hans gode Fader havde saaet ved Durazzo og Larissa, saa korsede han pludselig ikke blot sig selv, men gav sin prægtige Skarlagenskappe til Priis, og fik snart saamange

*) Vilhelms Englandskrønike hos Savile S. 130.
**) Peder Tudebod hos Bongars S. 2—3.

Følgesvende, at hans Broder og Farbroder, som han skulde hjulpet til at indtage Amalfi, af Mangel paa Folk maatte ophæve Beleiringen*). Galfreds Udladelser bør for Resten ikke komme Boemund til mindste Skade paa gode Navn og Rygte, thi en Historieskriver, som kalder det et stort Uheld, at Amalfi indtil videre beholdt sin Frihed, og kan slet ikke finde sig i, at Kæmperne brød op med det Raab: nu skal ikke mere Christne, men kun Hedninger føle vort Sværd, han frasskriver sig al Stemme om, hvad der opflammer Helte.

Dette vidste derimod Radulf fra Caen godt, som har beskrevet Tankreds Bedrifter og havde selv med Fornøielse fulgt hans Banner, vel ikke paa Veien til Jerusalem, men dog siden paa den til Edessa; thi han siger det reent ud, at hans Helt brændte, ja stod i lys Lue, af Begiærlighed efter Priis og Ære, og at han derfor, skiøndt han aldrig roste sig selv, dog tilligemed Boemund ofte lastede den Dorskhed, der var over Skriverne, de „Kiødhoveder" (ignavum pecus), saa de største Bedrifter maatte nu savne de stolte Mindesmærker, som fordum bortødsledes paa opdigtede Helte**). Høist mærkeligt er det ogsaa, hvad Radulf lægger til, at skiøndt Kampen var Tankreds Liv og Lyst fra Barnsbeen, slægtende deri tilgavns sine Morbrødre: de berømte Tankreds Sønner fra Høistrup (Hanteville) paa, saa faldt han dog immer, naar han hvilede sig, i dybe Tanker over det, Herren havde sagt: slaaer Nogen dig under det ene Øre, saa ræk ham det andet, og tager Nogen din Kappe, da giv ham Kjolen med, hvad den verdslige Kæmpe aabenbar gjorde

*) Galfred Malterre IV. 24. hos Muratori V. 599.

**) Tankreds Levnet hos Muratori V. 285—86.

tværtimod. Først da Pave Urban gjorde Alle vitterligt, at hvem der bekæmpede Hedningerne, havde deres Synders Forladelse, da først var det, hans Heltemod ret vaagnede og hans Kræfter fordobbledes; thi da fik han Øinene op og saae, hvad Vei han skulde, istedenfor at han hidtil bestandig havde vaklet mellem Verden og Evangeliet, saa man skulde ikke troe, med hvilken Ild han greb Sværdet i Christi Tjeneste! Hvad nemlig „Skriften“ siger herom, behøvede de moraliserende Historieskrivere slet ikke at indpræke os, thi hverken er det os ubekiendt, ikke heller leve de selv desmeer efter Skriften, fordi det kun er Smaating, ei Storværk, de sværme for; men det er for alle beslægtede Naturer en stor Fornøielse at kaste et Blik ind i de ædle Kæmpers Sjæl, som virkelig sværmede for Kirkeriget og fandt derved Samvittigheden forligt med Kæmpedriften, og efter Samtidens eenstemmige Dom over Gotfred og Tankred, som Efterslægten sikkert vil stadfæste, svang ædlere Kæmper aldrig Sværd!

Ad trende Veie drog nu den utallige Hær til Østerleden, saa Gotfred med Hovedstyrken, efter Anna: 10000 Ryttere og 70000 Fodfolk, fulgte Landeveien giennem Ungern, Grev Raimund og Biskop Ademer traadte i de gamle Gothers Spor langs med det adriatiske Hav, og Resten gik til Søes fra Brindisi, Bari og Otranto til Albanien; men vi vil benytte os af det, baade før og efter Dampfartens Begyndelse, mageløse Befordringsvæsen i Aandens Rige, og ved eet Spring komme til Maglegaard, hvor vi ogsaa har modent Ærinde, da vi der, langt bedre end i Jerusalem, baade kan overskue hele Korstoget og indsee dets Nødvendighed. Dog et Øieblik beder Prindsesse Anna os at standse underveis og see hvad hun peger paa, og skiøndt Korstogenes nyere Historie-

skrivere har været ubehøvlede nok til slet ikke at ændse det, men har heller travet giennem hele Ungern, Bulgarien og Dalmatien, hvor der ingen Verdens Ting var at see uden Jammer og Elendighed, saa er det dog vor egen Fordeel at være anderledes artige; thi Prindsessen har aabenbar Ret, det er værd at see, hvad der gik for sig paa det adriatiske Hav, blikstille, i klart Maaneskin, Natten efter St. Nikolai Dag (6te Decbr.) 1096, og næste Morgen tidlig paa Kysten af Albanien.

Her laae nemlig samme Nat et uhyre stort Sørøverskib, som, uagtet det havde tohundrede Roerskarle, kom for Vindstille neppe af Stedet, og Styrmanden saae med Forskrækkelse hele den byzantinske Galeiflaade komme roende lige imod, hvad han da strax meldte Jarlen, Gud veed hvorfra, som havde fragtet Skibet til sig og sine femtenhundrede jernklædte Korsdragere. Denne lod da strax alle sine Folk fare i Harnisk, og, hvis end Skylden var, saa kom det ved en besynderlig Misforstaaelse til en hidsig Fægtning med de byzantinske Galeier, anførte af den tappre Marian, som var en Søn af Admiralen Nikolaos Maurokatakalon, der laae og krydsede i Farvandet og havde længe luret paa den store Vikingsnekke, men Slagsmaal har man allevegne nok af, saa det alene lokker kun Gadedrenge. Sagen, hvi Prindsessen vinker ad os, er imidlertid den: at der var en Præst ombord, som da Marian kom til at saare Greven selv, blev som han var rasende, gjorde lyst med sin store Korsbue, som Prindsessen kalder en „Helvedmaskine“, og holdt ud, mens hans Selskab af tolv Kæmper blev tre Gange afløst, uagtet ogsaa han havde mangfoldige Saar og blødte som en Tyr. Tilsidst lærte man imidlertid dog at forstaae hinanden ret, saa Greven

overgav sig til Marians Førelse, men Præsten havde hverken Øine eller Øren for andet end Fienden, og da han havde skudt sine Pile op, greb han en stor Steen i begge Næver og smak i Hovedet paa Marian, som Ajax paa Hektor (siger Anna selv), saa Hjelmen knustes og Byzantineren daanede, men kom sig dog igjen og takkede Præsten med tre Pile, der alle ramte. Denne, som nu heller ikke havde flere Steen, foer omkring som et fortvivlet Menneske, til han stødte paa en Sæk med Skibskavringer, der da paa Timen regnede ned over Fienden og gav blandt andet Marian et dygtigt Ørefigen. Hermed endtes Slaget i Morgenstunden, men da saa Folkene var sat i Land paa den albanske Kyst, hvor Byzantineren vilde, gik Præsten længe og ledte om Marian, hvis Navn han ikke vidste, men hvem han dog kiendte paa et Haar, og da han endelig fandt ham, omfavnede han ham som sin bedste Ven, forærede ham en vægtig Sølvkande og sagde: ja, havde det saa vel været paa fast Land, skulde en god Hob af Jer bestemt bidt i Græsset. Med de Ord faldt han om og døde af sine mange Saar*).

Jeg haaber sikkert, Læseren vil være enig med mig om, ikke blot ædelmodig at skiænke Prindsessen hendes lange Moralisering for den døde Præst, skiøndt den er meget ubetimelig, men ogsaa at takke hende i Graven for det deilige Træk af Halvbarbarernes ridderlige Kæmpeliv, som hun alene har opbevaret os, saa det skal kun være til den heltelig stridbare Præstemands lovlige Undskyldning i sin Tid vi bemærke, at vel gjorde det byzantinske Præsteskab ikke som han, men det gjorde, hvad der var ligesaa upræsteligt, hardtad slet ingen

*) Annas Alexiade S. 289—93.

Ting som er værd at nævne, end sige da aandelige Heltegierninger, som kunde fordunkle hans de hjertelige.

Hermed staae vi nu midt i Maglegaard, hvor vi vel har mærket, Prindsessen, bedre end de Lærdeste i Vesterleden, kiendte sin „Homer“ og havde Øie for, hvad der lignede hans Helte, men vi høre ogsaa af hende selv, det var kun ved et besynderligt Lykketræf; thi istedenfor at læse „de Gamle“ og stræbe at tænke og føle med dem, havde man nu i den byzantinske Skole hittet paa „at giøre Stil“ i allehaande Sprog, hvorpaa hun selv havde maattet spilde en stor Deel af sin bedste Læretid, saa hun kom seent til, hvad Grammatikens Trældyr aldrig naaede, Aanden i Homer og Plato*). Vi som, hvis vi kom saavidt, ligesaavel maae takke vor gode Lykke og ingenlunde vore gode Skolemestere derfor, har visstnok intet at lade Byzantinerne høre, men vi kan have meget godt af at speile os i dem og see paa det marvløse, visne, hensmuldrende Rige, under hvilke Stjerner „Stilemageriet“ er født, og hvad samme med hele det steendøde, dræbende, aandsfortærende Bogormevæsen har at betyde! Naar nemlig Livet ikke skal gaae i Løbet, men vinde ved Grammatiken, da maa den ligesom Opskæringen (Anatomien) komme allersidst og kun øve sig paa „de Døde“, saa naar den vil gaae i Spidsen og ordne Livet i det lærde Væsen, da er det netop, som i den æsopiske Fabel; Slangens Hale der vil føre an, hvad Hovedet maa være meget svagt for, trods sine Øine, at tillade, og hvad, naar det skeer, naturligviis igien gaaer ud over hele Legemet!

*) Sammest. S. 485—86.

Men idet vi saaledes give Prindsessen fuldelig Ret i hendes Anke over et Skolevæsen, hvori Haarkløveri er Hovedsagen og Livløshed Sjælen, maae vi dog vel vogte os for at bryde Staven over den store „Vaisenhuusskole", Keiser Alex i denne Smag oprettede; thi saavel den som hele Alexes Virksomhed giennem mere end en Menneskealder (1081—1118) og Byzantinernes Bestræbelser i det comnenske Aarhundrede (1081—1180) gjorde efter Omstændighederne Menneskeheden en stor Tjeneste, uden at Andre end Tyrker og Barbarer tabte derved. De gamle Grækers Aand, som Skolen vistnok skulde, og havde den selv havt den, sikkert ogsaa vilde, stræbt at vække og nære, denne Aand havde nemlig siden Justinians og Prokops Dage, giennem hele fem Aarhundreder, været baade Staten og Skolen saa fremmed, at den umuelig kunde tabes ved de aandsfortærende Stileøvelser og ved Lexeramser; men dette boglige Spøgeri (ludus literarius), denne Leg af de gamle Børn paa de Unges Bekostning, kunde dog, som Tiden viste, vedligeholde en Slags Børnelærdom i det gamle Sprog og en overtroisk Ærbødighed for de „classiske Værker", som ene gjorde en videnskabelig Gienfødelse af Aanden muelig. Det var nu ogsaa paa den høie Tid, thi den store Grammatiker, som sønderlemmede Homer, Ærkebiskop Eustathius i Salonik, fra det tolvte Aarhundrede, var samtidig med den berømte Landsbyskolemester Theodor, som for at forstaaes af Folket vovede at skrive ligesaa barbarisk som de snakkede*), saa naar man uden Aand skulde blive ved at læse Jonisk og skrive Attisk, maatte man nødvendig lære Grammatik og skrive Stil. Medens det derfor inderlig maa glæde os, at „det

*) Nygrækeren Koumas Menneskehistorie IV. 401.

levende Sprog", der aldrig kan være saa barbarisk, det jo er Folkets Livsaande, gjorde sig giældende i Bøger for „Fattigfolk", hvorved det blev mueligt, hvad vi har seet og herefter skal see paa Nygrækerne, maae vi dog, for Vesterledens og vor egen Skyld, betragte „Vaisenhuusskolen" i Maglegaard for Aandens Fader- og Moderløse som vor Øiesteen, til den lod sig flytte med Fordeel midt ind iblandt os, vistnok ei for der at foreviges, men for at oppebie sin rette Banemand, der ingenlunde er Tyrkepesten, men Grækeraanden! Hvor klart det derfor end er, ikke blot at Prindsesse Anna med Rette kalder Skolen aandløs, men at hun selv, der finder, at hendes Faders „gyldne Middelmaadighed" fordunkler de homeriske Helte og overgaaer Platos Begreb*), stod ikke nær saa høit som hun indbildte sig over de „Stilianer og Longobarder", hun ei anderledes vil nævne, ja, uagtet Prindsessen maa ene takke Robert Vitskar og Korsfarerne baade for at hun saae et Glimt af Aand og fik noget at beskrive, der var Glimtet værd, saa var dog Øinene hendes egne, Skolegangen uundværlig, og Byzants, baade for dens og hendes Skyld, godt værd at frelse fra Tyrkerne, om dertil end hørte et Korstog.

Hvorvidt nu Alex og hans lærde Datter følte, at kun et saadant Vidunder kunde frelse Maglegaard fra i det tolvte Aarhundrede at besættes af seldschukiske som den i det femtende virkelig blev besat af osmanniske Tyrker, det, seer man let, er en Bisag; men da Anna, der maatte vide det og har virkelig gjort den historiske Sandhed mange Smaaoffere, langt fra at nævne det Gesandtskab til Paven om Bistand

*) Annas Alexiade S. 271.

mod Tyrkerne, som kun en tydsk Annalist omtaler*), udtrykkelig forsikkrer, at Keiseren blev meget forskrækket ved Rygtet om Korstoget**), maa han dog nok have bildt sig ind, at med endeel Franker i Sold, allevegne fra, og Væringer fra Thule, kunde hans mageløse Snildhed ligesaavel blive Tyrkerne, som den blev Normanner og andre Barbarer kvit. Vi derimod, som hverken har nær saa høie Tanker om, hvad hans Snildhed formaaede, eller kunde trøstes ved den Tanke, at Ulykken ikke var skeet i hans eller engang i Comnenernes Dage, naar den dog var skeet meget for tidlig, vi maae drage en ganske anden Slutning, især af, hvad hans egen Datter har været saa god at fortælle os, nemlig den: at var de seldschukiske Tyrker ikke blevet saa godt som tilintetgjorte ved Korstogene, vilde de i det mindste naaet ligesaa vidt som de osmanniske siden, og havde Osmannerne kunnet begynde i det fjortende Aarhundrede hvor de slap i det sextende, da havde de neppe engang endt med, som man spaaede, at vande deres Heste i Koldingaa!

For Tyrkernes og Korstogenes og da især for vor egen Skyld maae vi nu kaste et Blik paa de muselmanske Enemærker, som vi, siden Ommiadernes Afgang og Frankernes Indgang i Historien, har overladt til den Forglemmelse, hvormed baade de og vi var bedst tjent. Kun i Forbigaaende har vi anmærket, at det allerede i det ottende Aarhundrede øiensynlig begyndte at gaae Krebsgang med Caliphatet, da Spanien rev sig løs, og kun i Forbigaaende tilføie vi, det gik siden ligedan med Nordafrika og Ægypten, medens Bu-

*) Berthold hos Urstisius I. 373.
**) Annas Alexiade S. 283.

jiderne udbredte sig fra det caspiske Hav over Persien, beherskede Bagdad og levnede kun Caliphen den tomme Titel og, saalænge det behagede hans Herre (Storemiren), et fedt Levebrød! Dette skete i det tiende Aarhundrede, om end ikke til stor Fordeel, saa dog til megen Lettelse for Byzantinerne, som derfor under det makedoniske Huus syntes at forsvare sig tappert og fatte Haab om Fornyelsen af bedre Dage; thi ikke blot indtog de under Nikifer (Nikiphoros Phokas), som vi kiende af den saxiske Historie, Kypern, Edessa, og, ved natlig Overrumpling (969), Syriens Hovedstad Antiochien*), men de beholdt dem ogsaa. De eneste muselmanske Fiender, som endnu gjorde dem Bryderi, var Fatimiderne, som havde oprettet et eget Chalifat i Ægypten, indtog Sicilien og var imellem nær ved at beherske Havet; men nu, da Normannerne havde taget Sicilien, var det omtrent forbi med Fatimiderne, og de havde aldrig været noget i Sammenligning med Seldschukerne, som dagedes først i Midten af det elevte Aarhundrede og rykkede blot i een Menneskealder Konstantinopel saa nær, at hvem der havde Vinduer til Stranden, turde knap see ud ad dem, saaledes myldrede det af Tyrker paa Kysten derovre**).

Allerede Togrul, som kom fra det yderste Mørke og indtog Persien og Bagdad, lærte nemlig Byzantinerne at kiende, og hans Eftermand, Alp Arslan (den store Løve), traadte allerede bogstavelig Keiseren paa Nakken, skiøndt det netop, efter Byzantinernes Sigende, ved en besynderlig Undtagelse, var en stor Helt. Denne „Romanhelt", som man,

---

*) Zonaras XVI. 25—26.
**) Annas Alexiade S. 95.

uden at mene noget Ondt dermed, nødvendig maa kalde ham, Romanos Diogenes, prøvede, i den forvirrede Tid mellem Arsaciderne (det makedoniske Huus) og Comnenerne, selv at svinge sig paa Thronen, men hans Forsøg blev kvalt i Fødselen, og han blev kun ført ind i Paladset for at høre sin Dom. Hans Skæbne laae nu i Keiserinde Eudokias Haand, som af sin Gemal (en Dukas) var udnævnt til Rigsforstanderske i Børnenes umyndige Aar, imod den Forskrivning ei at gifte sig, men for hendes Øine fandt den smukke, drabelige Krigsmand saa stor Naade, at hun ikke blot tilgav ham hans Overilelse, men besluttede, om muligt, at dele Thronen med ham. Kvindelist er uden Ende, siger Ordsproget, og det maatte Patriarken (Xiphilin) bekiende; thi ved at lade, som hun havde et godt Øie til en Frænde af ham, fik Keiserinden ham til at løse hende fra sit Løfte og tilintetgiøre Forskrivningen, som var ham betroet, og derpaa giftede hun sig med Romanos Diogenes. Den Lykke var imidlertid, som man nok kan tænke, langt fra at være ham umisundt, saa efter tre Aars Glimmer faldt han (1071) ved Forræderi i tyrkisk Fangenskab, og da Sultanen, efter at have traadt ham paa Nakken, ganske uventet tog ham til Naade, sluttede en efter Omstændighederne taalelig Fred, og gav ham løs paa sit Æresord, fandt han med Forskrækkelse Konstantinopels Porte lukkede, Thronen besat og sig selv erklæret fredløs. Enstund haabede han vel, ved Tyrkens Hjelp at faae Opreisning, men faldt i sine Avindsmænds Hænder og leed, trods de helligste Løfter, en forsmædelig Død*). Heraf tog Arslans Søn, Malek, Anledning til at stikke sin Frænde

*) Zonaras XVIII. 10—15.

Soliman ind i Natolien, ikke for at overfare, men for at indtage og beholde det, og han fandt saagodt som ingen Modstand, thi den Michael Dukas (med Ögenavnet Parapinakion ↄ: Nittengryn), der afløste Romanos: den samme fede Mikkel, der besvogrede sig med Robert Vitskar, gik vel flittig i Skole hos den berømte Michael Psellos, men lærte ingen Ting af ham*), og da naturligviis allermindst at fordrive Tyrker. Da derfor Alex kom paa Thronen (1081), forsikkrer hans Datter, som sagt, at der var kun en Smule Vand mellem Tyrkerne og Konstantinopel, saa kunde de sluppet over i en Hast, havde der ingen Redning været.

Saaledes stiftedes da Sultanatet i Rum (Romerriget), nu kun berømt ved sit Fald, men, tænkes Korstoget bort, sikkert nok paa at blive selv den „Høie Port", som kunde svare til Navnet; thi i Tyrken havde Mahomed aabenbar fundet en ny kæmpemæssig Beiler til sit Paradis, og var ikke den ny Kæmpebeiler, Christus ogsaa havde faaet til sit, betimelig traadt i Kreds med ham, maatte Byzantineren, der alt sank i Knæ for Araberen, snart, som Romanos Diogenes, sunket i Støvet for Seldschuken.

Alex, siger hans Datter, som ved sin Thronbestigelse forefandt Riget i Krig baade med Tyrker og Normanner, uden Hær og uden Penge, nødtes til at skiænke Tyrkerne baade Fred og Foræringer, paa det Vilkaar, at de skulde lade Bithynien uanfægtet**), det er paa reent Dansk: han maatte ligefrem afstaae dem hele Natolien, saa nær som Kysten ligeoverfor Hovedstaden og endda give dem Penge til.

*) Zonaras XVIII. 16.
**) Annas Alexiade S. 96—97.

I Krigen med Robert var hans tyrkiske Leietropper iblandt dem, Keiseren stolede mest paa, og efter saaledes ei blot at have viist dem Veien til Europa, men gjort dem til sin Svagheds Dienvidner, maatte vi selv kunne slutte os til, hvad Art det havde med hans følgende Krigs-Erklæringer imod dem, men hans Datter har førget for, vi skulde vide det tilgavns, idet hun omstændelig har fortalt os, hvorlunde det, selv efter Solimans Død, da hans Emirer sloges om Byttet, ei var Keiseren muligt med al hans Magt og List og Bestikkelse at faae Nikæa (Isnik) tillbage, som Soliman havde gjort til sin Hovedstad. Siden, da det lykkedes Solimans Søn, Kilidsch Arslan, igien at samle Riget, gik Keiserens Tanker ikke engang nær saa vidt, men det var hans høieste Ønske paa den Leed at kunne sikkre Nikomedien (Ismid), den eneste betydelige Stad, han eiede i hele Asien, og naar man hører, hvilket uoverstigeligt Bolværk han desaarsag reiste mod Tyrken, maatte man baade lee og græde; thi Prindsessen fortæller med megen Velbehag, hvorlunde det lykkedes ham at oprense en gammel Grøft, og, for at Tyrken hverken skulde springe eller vade derover, fik han ved gode Drikkepenge mange firskaarne Bønderkarle til hardtad at forslæbe sig paa uhyre Kampestene, hvoraf han byggede det saakaldte „Jerntaarn" udenfor Byen*).

Det kalder man at gaae forsvarsviis tilværks, og Keiseren, der vistnok ligesaalidt som hans Datter troede paa Aands-Ild, hvad Navn den saa førte, maatte da vel blive forskrækket ved at høre Rygtet om den ny Verdens Rustning, endsige da ved at see Kæmper myldre under Hovedstadens

*) Annas Alexiade S. 282—83.

Mure, som hver især kunde giælde for et Jerntaarn, der havde Fødder at gaae paa, men han maa dog snart have mærket, at Vesterledens Riddere var i Grunden et ærligt og godmodigt Slags Folk, siden han vovede at drille dem saa drøit, og troede, der var meget vundet ved at afpine dem en Troskabseed og Løfte paa alle de Stæder, der før havde hørt til Romerriget.*).

Vel var nu de latinske Høvdinger hverken stærke i Geographien eller i Verdenshistorien, men at inde i Asien hele Verden havde hørt til Romerriget, det var dog en vitterlig Sag, og saa uegennyttige som Gotfred og Tankred var naturligviis ikke Ridderne i Tusindtal, medens Troskabseden, som Ridderne baade kiendte og ærede langt bedre end Keiseren, netop hos Folk som Gotfred og Tankred, gik til Hjerte, saa det var, som Prindsessen selv anmærker, kun Boemund, der gjorde Eed som ingen Ting. Det gik nemlig dengang i Byzants, som det gaaer nu i den ligedannede Verden, at Keiseren fordrede Eder ved alle Leiligheder og saa strængt affattede som muligt, ingenlunde fordi han ansaae sig synderlig betrygget derved, men som en Formalitet, der dog maaskee kunde gavne lidt, kunde aldrig skade, og forbeholdt ham i alt Fald den strængeste lovlige Ret mod Vedkommende. Byzantinerne, der hardtad Alle deelte Keiserens Anskuelse af Troskabseden, fandt sig naturligviis mindre besværede af den, jo urimeligere strængt den lød, men ærekiære Riddere, som ikke legede med Ord, endsige med Eder, og maatte nødvendig have Tro paa det Navn og Kors, de gik i Døden for, kan

*) Annas Alexiade S. 298.

vi godt forstaae, var meget ilde skikkede til at gaae ind i denne ægte romerske Anskuelse. Uden derfor at kunne oprede den fra begge Sider indviklede Sammenhæng med Kiven og Kampen mellem Alex og Gotfred, seer vi dog godt, de især reiste sig af deres himmelvidt forskiellige Begreber om „Eder og Løfter", saa de faldt bort af sig selv, da man endelig kom til Forklaring. Saasnart nemlig Gotfred fik at vide, at Keiseren med Troskabseden ikke meente stort andet, end Forsikkring om ei at ville tragte ham efter Liv og Krone, fandt han naturligviis ei mindste Betænkelighed ved at giøre den, og hvad Løftet om alle Stæder, som „havde hørt" til Romerriget, angik, da viser hele den følgende Historie, at det maa være blevet forklaret, ikke om alt hvad der engang i gamle Dage, men „for nylig" havde hørt dertil, altsaa kun de natoliske Stæder og Antiochien.

Det var Skiærtorsdag (1097), at Gotfred med sine Riddere brød ud af en Fælde, Keiseren for at giøre dem smidige havde lokket dem i, og løb ret egenlig Panden mod Væggen, ved uden alle Beleiringsredskaber at løbe Storm paa Konstantinopel, saa Alex kunde, som en klog General, sagtens den Dag sidde vaabenløs, rolig paa sin Throne som en Olympier, medens Pøbelen skjalv; men naar Prindsessen vil have os til at troe, det var af Ærbødighed for Dimmelugen og Nænsomhed over Frankerne han ikke lod giøre et almindeligt Udfald og sablede Tølperne ned for Fode, da glemmer hun blandt meget andet reent, hvad hun dog med det samme selv betroer os, at Pøbelens Angest især reiste sig af, at det ogsaa netop var en „Skiærtorsdag", da Alex for sexten Aar siden tog Byen med Storm og skulde nu,

tænkte de, drikke samme Skaal, han da iskiænkede*). Hun tilstaaer desuden selv, at trods al sin Overlegenhed, maatte Alex dog tilsidst give gode Ord, før Gotfred bekvemmede sig til at giæste ham og aflægge Eden, hvorpaa han da blev behandlet som en Søn af Huset, men dog, snarest muligt, før Boemund og alle de Andre kom, sat over til Asien.

Hvad nu Alex havde at gjennemgaae med alle disse, saamange, siger Prindsessen, som Sand ved Stranden og Stjerner paa Himlen, eller, for at tale homerisk „som Blomster og Blade i Vaar", det vilde i Verdenshistorien vistnok blive meget for vidtløftigt at fortælle, saa deri give vi gierne Prindsessen Ret, at hun var nødt til for Kortheds Skyld at springe meget over, men naar hun føier til, at Grækerne ogsaa havde havt Ærgrelse nok af de Barbarer, at de ikke endnu bagefter skulde plages med at læse Navne, for skurrende i fine Øren til at kunne lyde fra saa pæne Læber**), see, da skriver hun aabenbar ikke godt Græsk, men giør kun en daarlig byzantinsk Stil; thi hun anmærker dog ellers selv, at anseer end ikke den store Digter (Homer) de barbariske Navne for Pletter hvor de har hjemme, da maa Historieskriveren det endnu langt mindre***), og var hun ikke død, kunde vi endnu tjene hende med den kritiske Bemærkning, at det er ikke nær saameget Navnene, hun næsten nødvendig maatte barbarisere, vi savne, som talende Træk af de Høvdinger, hun var nødt til at nævne.

Da imidlertid „Recensionerne", der altid komme bagefter som tyndt Øl, er aldeles spildte paa døde Folks Bøger,

---

*) Annas Alexiade S. 293—98.
**) Sammest. S. 299—300.
***) Sammest. S. 289.

der ikke engang kan ærgre sig over dem, vil vi heller, Andre til et godt Exempel, rose Prindsessen, fordi hun, skiøndt „med Navnets Fortielse", har opbevaret os et kosteligt Træk af en latinsk Ridder, som, efterat have aflagt Hyldingseden, gjorde sig magelig paa det eneste Sæde i Salen, ved Siden ad Keiseren. Hertug Gotfreds Broder, Baldvin, gik nu vel snart hen og fik ham bevæget til at reise sig, men kunde ikke hindre ham fra at maale Keiseren med Øinene og sige halvhøit paa sit Modersmaal: hvilken en Tølper, som vil sidde der og brede sig alene, mens saamange ædle Høvdinger maae staae dem trætte! Skiøndt Keiseren ikke forstod et Ord deraf, kunde han dog nok see paa Munden, det havde noget at betyde, og var ikke Herre nok over sig selv til at lade, som han ingen Ting mærkede, men kaldte ad Tolken og lod det forgræske. Han tav imidlertid stille og smagte paa det, til Stadsen var forbi, men lod saa Ridderen kalde til Side og spurgte kort, ventelig for at jage lidt Skræk i den næsvise Krabat: hvem og hvorfra han var? Jeg, svarede Ridderen, jeg er en Fuldblodsfranke, og hvor jeg er fra, mødes tre Veie ved en gammel Kirke, berømt som et Bedehuus for dem der gaae i Tvekamp, men jeg har selv længe forgiæves ventet der paa en Mand, som turde maale sig med mig! Saa grov en „Udfordring" i en saa høflig „Indklædning" var Keiseren aabenbar slet ikke belavet paa, thi skiøndt man nok seer, han i sit Svar vilde efterligne Franken, ved at indklæde sin lille Spydighed i en faderlig Formaning, gjorde han det dog saa bagvendt, at selv hans Datter synes ikke at have seet andet end lutter Godhed deri. Alex holdt nemlig gode Miner, men beed dog sikkert Tænderne lidt sammen, idet han sagde: velan! har du hidtil ingen Modstander kun-

net finde, saa vil du nu faae din Fornøielse, men vil du tage et godt Raad af en Mand, der er forsøgt i Tyrkekrigen, da skal du hverken være blandt de Forreste eller de Bageste, men holde dig smukt i Midten hos dine kjære Stalbrødre*). Triumpherende fortæller Prindsessen os vel siden, at denne „opblæste Latiner" maatte selv sande Keiserens Ord, da han i Kæmpeslaget ved Dorylæum, som en Vovehals, i Spidsen af Boemunds Fylking, foer ind imellem Tyrkerne, men maatte, da hans fyrretyve Følgesvende laae slagne omkring ham, og han selv var haardt saaret, vende Ryg og være glad, han slap midt ind i Hæren**); men vi, som naturligviis er paa alle saadanne Latineres Side, tør dog mene, han netop derved kun viste liden Trang til Keiserens Erfaring i Tyrkekrigen; thi hvor, som vi siden skal see, mangen stolt Kæmpe baade blegnede og flygtede, er det vist ingen Kryster, som vover sig yderligst og flygter sidst.

Hos saadan en ægte „Haand og Mund" giør Navnet aabenbar kun lidt til Sagen, men om det ogsaa klang lidt barbarisk, vilde dog den byzantinske Prindsesse ikke blot gjort sig Normannerne forbundne, men handlet i de gamle Grækers Aand ved at nævne en Kæmpe med Priis, der vel lukkede Munden vel høit op, men holdt dog smukt Haanden for den. Det er derfor langt fra, vi kan fortænke de Lærde i, at de ad en Omvei har stræbt at udfinde den Drabeliges Navn, men naar de giætte paa en Robert fra Paris, som, efter Vilhelm Tyriers Sigende, faldt ved Dorylæum, da

*) Annas Alexiade S. 300—301.
**) Sammest. S. 317.

løbe de unægtelig saa aldeles med Limstangen, som det vel er muligt*); thi Prindsessen, den Eneste der omtaler Fuldblodsfranken, siger jo deels at han maa søges i Boemunds Selskab og deels, at han faldt ikke, men frelste sig ved Flugten, og endelig kan Tyrieren langt borte umuelig give nærmere Oplysning om, hvem der faldt ved Dorylæum, end Peder Tudebod, som var nærværende, og nævner istedenfor Robert fra Paris Gotfred fra Monte Scabroso**).

Dog, alt Sligt er naturligviis ingen Ting imod, hvad baade Tyrier og Tudebod er enige om, hvad Prindsessen ingenlunde glemmer at nævne, og hvad de Lærde aldrig kan tage feil ad: Indtagelsen nemlig af Nikæa, Antiochien og Jerusalem, og hvad her er Hovedsagen, Tilintetgiørelsen af Sultanatet Rum og Hjertestødet for hele den seldschukiske Magt. Medens man derfor i Kirkehistorien vil giøre opmærksom paa, hvorledes Korsfarerne, som ved Sværdslag indtog Nikæa, hvor den christne Statskirke, Antiochien, hvor Christennavnet, og Jerusalem, hvor Christendommen havde hjemme, derved kun skyggeviis betegnede, hvad Aanden i den ny Christenhed skulde udrette, maae vi her holde os til, hvad de virkelig udrettede med den Kraft og Styrke, som de havde.

Da Nikæas Erobring var den største Heltegierning, Alex i sin fyrige Ungdom havde drømt om, kan man hverken tvivle om, han jo paa det varmeste maa have anbefalet Korsfarerne den, som noget, hvorved rimeligviis enten hans høieste Ønske: Nikæas Besiddelse, eller det næste: de frygtelige Ridderes Undergang, vilde gaae i Opfyldelse. Vel havde

*) Gibbon K. 58. Wilkens Historie af Korstogene I. 134.
**) Hos Bongars 1. 673.

han, som skulde høste Fordelen, ogsaa lovet, som billigt kunde være, at staae Last og Brast, men, siger Prindsessen, ved modnere Overlæg fandt han det dog ikke raadeligt at være en Slave af sit Løfte, da man aldrig vidste, hvad der kunde falde saadanne grove Tølpere og vægelsindede Krabater som Frankerne ind, hvor de snart vilde see, de uden Sammenligning var de Stærkeste. At sidde hjemme, fandt han imidlertid, gik heller ikke an, og han valgte da den gyldne Middelvei at lægge sig paa Lur ovre paa den asiatiske Side og passe paa Nikæa, som en Smed, der bruger Tænger til at tage Jernet ud af Ilden for ikke at brænde sig, men med Beleiringsredskaber forsynede han Latinerne rigelig, og lod nogle Tropper støde til dem, tilligemed hans Fortroelige, Butumit, der havde den hemmelige Ordre at bruge alle Midler: Løfter, Bestikkelser og de meest overdrevne Skildringer af Frankernes Grusomhed, for at bevæge Tyrkerne i Nikæa til i Tide at aabne ham deres Porte*). Vel var Tyrken listig nok til at holde Byzantineren op med Snak, til Kilidsch Arslan var færdig med sine Tilberedelser mellem Bjergene og styrtede ned over Beleirerne som en brølende Løve, men saasnart Frankerne havde vundet en dyrekiøbt, men fuldstændig Seier over Sultanen, begyndte Keiseren og Butumit dog hvor de slap og fandt naturligviis Besætningen, der nu ingen Undsætning mere turde vente, langt rimeligere, saa Kiøbet blev sluttet, og for at Lurendreieriet kunde faae et ærligt Udseende, skrev Butumit til sin Medhjælper Tattik, der var hos Frankerne, at han skulde faae dem til at storme næste Morgen, ved Soels Opgang, thi saa vilde han, under

*) Annas Alexiade S. 306. 309–10.

Larmen, indenfra plante Keiserens Fane, som om det var de byzantinske Hjelpetropper, der fra Søsiden (Indsøen Chabangi) først havde besteget Muren*). Det skete, og Frankerne fandt sig nu udelukkede af den Stad, de selv havde indtaget, saa det var som en Naade, de fik Lov til „ti ad Gangen" at komme ind og besee de hellige Steder, mens Keiseren, der allerede var i Dødsens Angest for, at den tyrkiske Besætning, før han fik den listet ud, skulde nedsable hans byzantinske Helte, ei vidste anden Maade til at sikkre sig Staden, end at lokke endeel af Pillegrimmene til at glemme Jerusalem og gaae i hans Sold**).

Dette er udelukkende Prindsessens Beretning om hendes Faders Ordholdenhed og Krigsbrug, og medens man herved i „Kirkehistorien" vil bemærke, det var ikke meer end billigt, at Latinerne lod Byzantinerne ligesaavel beholde Nikæa som „den nikæniske Troesbekiendelse" aldeles for dem selv og nøiedes med „det Apostoliske" i Antiochien og Jerusalem, saa kan det dog i Statshistorien slet ikke undre os, at Korsfarerne, skiøndt langt daarligere underrettede end vi, fandt Keiserens Opførsel nederdrægtig***). Derimod maa det høilig forundre os, at Keiseren havde Fripostighed til, efter et saadant Vennestykke, at forlange Troskabseden fornyet, og at Ridderne var taalmodige, forbluffede eller bestikkelige nok til at føie ham; men begge Dele, siger hans Datter, var dog Tilfældet, saa den Eneste, der vægrede sig, var Bruushovedet Tankred, der havde listet sig over til Asien, mens Boe-

*) Annas Alexiade S. 310—14.
**) Sammest. S. 314—15. 317.
***) Korskrønikerne hos Bongars S. 6. 40. 97. 142. 387.

mund gjorde Eed, og erklærede nu i Keiserens Nærværelse, da man vilde lokke og kiøbe ham til det, at om saa Keiseren vilde forære ham hele sin mageløs glimrende Telt og ligesaa meget Guld til, som han havde givet alle de andre Riddere, vilde han dog ikke sværge Andre end Boemund Huldskab. En Palæologos blev herved saa øm over Keiserens Ære, at han følelig fornærmede Tankred paa hans, men havde Keiseren ikke mærket Uraad og faaet Boemund til at lægge sig derimellem og holde paa Tankred med begge Hænder, var han ogsaa bestemt faret lige ind paa Byzantineren og havde splittet ham levende ad. Skammen over denne Overilelse og Boemunds Overtalelser virkede imidlertid meer paa denne „fribaarne Sjæl“ end det røde Guld, saa ogsaa han beed omsider i det sure Æble*).

Denne Prindsessens Beretning giør baade hende og Tankred saamegen Ære, at vi maae foretrække den for Radulfs, som hverken var Aastedet saa nær, eller fortæller saa naturlig, men dog har han neppe gjort det selv, at Tankred blandt andet erklærede, at det var egenlig Tyrkerne, man gav de erobrede Stæder tilbage, naar man gav Byzantinerne dem, og at Keiseren tilsidst, opbragt over hans Fritalenhed, sagde: jeg agter dig hverken mit Venskab eller mit Fjendskab værd, hvorpaa Tankred omtrent svarede: jeg synes dog, det Halve kunde være nok**).

Christi Himmelfartsdag (1097) havde Korsfarerne slaaet Leir for Nikæa og der arbeidet for Keiseren i syv Uger, og da de nu endelig drog videre, ad Antiochien til, maatte de

*) Annas Alexiade S. 316—17.
**) Tankreds Levnet af Radulf hos Muratori V. 292—93.

underveis holde tre varme Slag med Tyrkerne, som vel kostede meget Blod, men førte ogsaa til saa afgiørende en Seier, at Tyrkehæren tilsidst, aldeles tilintetgjort, lod Koner og Børn i Stikken, opløste sig og overlod Korsfarerne ikke blot Valpladsen, men Landet*). Disse tre Kæmpeslag (ved Dorylæum, Hebraik og Agrustopolis) der fulgte rask paa hinanden, sammensmelte allerede i Krønikerne, ligesom for vore Øine, til eet uhyre stort ved Gorgone, hvori Normannerne, som med Robert og Boemund i Spidsen udgjorde Fortroppen og havde ladet Resten langt tilbage, nær var blevet tilintetgjorte, men frelstes dog, da Gotfred og Raimund kom, og hjalp saa gladelig til at anrette det umaadelige Blodbad paa Tyrkerne, der afpressede de Efterlevende den Bekiendelse, at der burde aldrig nogen bære Vaaben uden Tyrker og Franker**).

Nu kom da Raden til Antiochien ved Orontes, som, efter Overrumplingen under Nikifer (969), over hundrede Aar havde været i Byzantinernes Hænder, men var nu faldet i Tyrkernes, ved det Armenieren Philaret, der havde tjent under Romanos Diogenes, og efter hans ulykkelige Endeligt opkastet sig til Herre i Antiochien, syntes ikke, han kunde begaae sig, uden at blive Muselmand, hvorover hans egen Søn gjorde Oprør imod ham og kaldte Sultan Soliman fra Rum til Hjelp***). Soliman fik imidlertid kun stakket Glæde af Erobringen, thi hans ærede Frænde, „den

*) Annas Alexiade S. 317—18.
**) Korskrønikerne hos Bongars S. 7. 40—43. 142. 387—89.
***) Annas Alexiade S. 168—69.

store Sultans" Broder, slog ham ihjel for det Samme, og nu hørte da Antiochien til den seldschukiske Hovedmagt.

Hvad der bevægede Korsfarerne til, om Efteraarsdage, uden Redskaber eller ordenlig Tilførsel af Levnetsmidler, at beleire denne Syriens Hovedstad, vidtudstrakt paa Skrænten af et Bjerg, med Floden ved sin Fod, saa godt som uangribelig, er svart at giætte; men skiøndt endeel af Høvdingerne vilde havt Beleiringen udsat til Foraaret, vandt dog Grev Raimunds Raad Overhaand, og da han var den byzantinske Keisers egenlige Fuldmægtig i Frankehæren, har det sagtens været efter hans Indskydelse og i Fortrøstning til hans kraftige Medvirkning, Raimund overtalte sine Korsbrødre til et Vovestykke, der blev Mængdens Undergang og kun ved et Mirakel Storværkets Krone. Det var et frygteligt Vinterleie, thi Levnetsmidlerne i Omegnen var snart fortærede af den talrige Hær uden Orden og Krigstugt; ved Juletider rasede alt den skrækkeligste Hungersnød, ved hvert Skridt mødte Fienden, deels fra Staden og deels fra Aleppo, og Keiseren, der sagtens tvivlede paa, de gav ham Antiochien, hvis de fik den, eller mistvivlede om at kunne forsvare den, lod dem aldeles i Stikken. Vel var en Trop af hans, under Tattik, fulgt med til Antiochien, men, siger Grev Raimunds Capellan, jeg havde nær glemt han var med, til han løb sin Vei i Nødens Tid; thi han duede til slet ingen Ting, saa det var aabenbar ikke for hans Dyds Skyld, han havde mistet Næsen (naribus truncus et omni virtute); og naar Prindsessen til hans Undskyldning melder, at Boemund kiøs ham med, at Frankerne vilde giøre en Ulykke paa ham, fordi de havde hørt, at Keiseren selv ophidsede Tyrkerne imod dem, da kan hun vel for saavidt være undskyldt, at Tattik

sagtens har fortalt det Æventyr, men hun skulde dog aldrig have troet, hvad en Krystter sagde om en Kæmpe*).

Uagtet alt dette var Grev Raimund saa besynderlig samvittighedsfuld, at han paa ingen Maade vilde give sit Minde til, at Boemund maatte beholde Antiochien til evig Arv og Eie, naar han kunde skaffe Nøglerne til Byen, som han ved hemmelig Forstaaelse med en Armenier i et af Taarnene havde Haab om, saa det er intet Under, at Provencaleren paadrog sig stærk Mistanke om, at selv om han meente det ærlig med Korshæren i det Hele, var dog hans Misundelse paa Normannen stærkere end hans Deeltagelse i det almindelige Bedste. Da Rygtet imidlertid daglig blev mere høirøstet om, at Seldschukernes Hovedstyrke var underveis fra Tigris og Euphrat, fandt Gotfred og de andre Høvdinger det dog altfor urimeligt, enten for Raimunds Stivsindighed eller af Ømhed over Byzantineren, længer at nægte Boemund det Løfte, han, lidt egennyttig, gjorde til den ufravigelige Betingelse for sin odysseiske Virksomhed; og at han ikke løb med Limstangen, viiste Boemund dem nu snart, saa en Morgenstund, da Grev Raimund kom op, saae han med største Forundring Boemunds Fane vaie fra Stadens Taarne. Det var, efter Krønikernes eenstemmige Beretning, den tredie Juni (1098), denne lykkelige Hændelse indtraf, saa Beleiringen maa, trods Prindsessens tre Maaneder, have varet fulde syv, og man skiønner ikke rettere, end at den, som Ridderne ogsaa med Munden havde beredt dem paa, kunde varet syv Aar, naar Staden havde været

*) Annas Alexiade S. 319. Korskrønikerne hos Bongars S. 9—13. 46—53. 143—48. 390—91.

forsynet med Levnetsmidler og fri for Forrædere; men nu lod Armenieren Pyrros, efter Aftale med Boemund, en Reebstige glide ned om Natten fra et af Taarnene, som han skulde bevogte, og skiøndt det varede enstund, før Nogen turde betræde denne farlige Æreskrappe, besluttede dog omsider Folker fra Chartres sig til at være første Mand og fik mellem fyrretyve og tresindstyve Følgesvende, som strax bemægtigede sig de nærmeste Taarne. Boemund selv var dog ikke deriblandt, ja, ei engang tilstede, hvad høilig forbausede Pyrros, saa en Lombard maatte løbe ned og hente ham, men da han saa kom, gik Stigen i Stykker, og først da en Løndør blev lukket op, tog den forsigtige Helt personlig Deel i Æventyret*). Saa lyder Beretningen af Boemunds gode Venner, Peder Tudebod og Robert Munk, som enten var Dienvidner eller stod dog ikke langt borte, og maae derfor, da de aabenbar slet ikke smigre Helten, udelukkende følges.

Alt syntes nu vel overstaaet, men dog var det Brede tilbage, thi Korsfarerne fandt saa godt som ingen Levnetsmidler i Byen; de prøvede at storme Fæstningen, den saakaldte Kulæ, men blev slaaet tilbage med føleligt Tab, og allerede tredie Morgen opdagede man én uhyre Støvsky, som man vel i Førstningen smigrede sig med, kunde muelig være Keiser Alex, hvem de under Beleiringen havde manet til at opfylde sine Løfter, men lærte snart, var en utallig Hær af Muselmænd, der omringede Staden og skjulte Landet. Hvad Mod der endnu var tilbage sank, da Hertug Gotfred, der især ved under Beleiringen at kløve en tyrkisk Goliath lige

*) Korskrønikerne hos Bongars S. 14—15. 53—55. Annas Alexiade S. 319—20.

til Bælteſtedet, var blevet Venners Afgud og Fienders Skræk, nu ved et Udfald ſelv nødtes til at vende Ryg, og forfulgtes ſaa tæt, at Mange af hans Følge omkom i Trængſelen, før de ſlap ind. Næſte Nat lod Mange i Fortvivlelſe ſig glide ned ad Toug fra Muren, og deriblandt navnkundige Riddere, ſom Boemunds Svoger, Vilhelm Grantmaisnil, og vel tager Prindſesſen feil ved ogſaa mellem disſe ſaakaldte „Liniedandſere (funambuli) at nævne Vilhelm Erobrers Svigerſøn, Grev Steffen af Blois, der eiede ſaamange Borge, ſom der var Dage i et Aar; men Uret giør hun ham derved ikke; thi han var allerede faldet fra i Friſtelſens Tid, før Staden blev taget, og foer nu affted med hele ſit Følge, hen at ſætte Skræk i den byzantiſke Keiſer, ſom var underveis til Antiochien med en ſtor Hær*).

Saaledes havde da Bladet vendt ſig, at Levningen af Kæmpehæren, hvis mindſte Kunſt det havde været at forſkrække Byzants, nu, indeſpærret i ſin egen Erobring, ſatte ſit ſidſte ſvage Haab til den feige Byzantiner; men at man ventede Hjelp af Alex var dog ikke nær ſaa latterligt ſom det klinger; thi ikke blot havde Korshæren, ved at lamme Tyrkearmen i Rum, ſaaledes ſkaffet ham Luft, at han nu ſpillede Meſter i Natolien, men Boemunds Broder Guido var med mange tuſinde Korsfarere traadt i hans Tjeneſte, ſaa, havde han kun havt Mod og Villie til at vove noget for ſine tappre Lehnsmænd, var det ganſke rimeligt, at den ſtore Tyrkehær mellem to Ide ſnart vilde ſmeltet ſammen til ſaagodtſom Ingenting. Det var imidlertid langtfra Keiſerens

*) Korskrønikerne hos Bongars S. 15—17. 55—60. 392. Annas Alexiade S. 321—24.

Mening at vove noget for studse Kæmper, han jo før jo hellere ønskede at blive kvit, saa han laae kun paa Reisen til Antiochien, for, ifald de tog den, itide at paatale sin Ret, og da han derfor hørte, hvordan Sagerne stod, og at Tyrkerne fra Tigris med det samme vilde giæste ham, skyndte han sig hovedkulds hjem til Konstantinopel og lod Antiochien skiøtte sig selv*).

Under disse rædsom fortvivlede Omstændigheder, da Hungersnøden rasede, og selv de kiækkeste Riddere ei mere turde vove sig udenfor Stadsporten, da kom der en halvstuderet Bondeknøs, ved Navn Peter Bartholomæüs fra Provence, til Grev Raimund og Bisp Ademar, med den Aabenbaring fra Apostelen Andreas, at den „hellige Landse“, hvormed Romeren giennemborede Frelseren paa Korset, laae nedgravet i en af Antiochiens Kirker, som han nævnede, og at den, naar de fandt den, skulde være et vist Seierstegn. Biskoppen tog det for Snak, men Greven troede det, og der blev nu gravet en heel Dag, fra Morgen til Aften, hvorpaa der omsider kom en Spids frem, som Grevens Kapellan, der har beskrevet det Hele omstændelig, forsikkrer, han kyssede paa Stedet, og var saa med at drage op af sin dybe Dunkelhed**). En af Præsterne trøstede ogsaa med et Syn, som han havde havt, baade af Herren selv, der lovede Hjelp, naar der gjordes Bod, og af „Jomfru Marie“, der med idelige Knæfald bad for de Betrængte, og herved kom der saaledes Ild baade i Høie og Lave, at de besluttede sig til et alminde-

*) Annas Alexiade S. 322—26. Korskrønikerne hos Bongars S. 19—20. 60.

**) Raimund Agil fra Puy hos Bongars S. 150—51.

ligt Udfald (28de Juni), ja meldte det selv Dagen forud, ved Peter Eremit og Ridder Helvin, til Tyrkehøvdingen Korboga, hvem de dog kun forgiæves udæskede til at stille fra Fem til Hundrede af sine ypperste Riddere mod et lige Antal af deres, og lade Stadens Skæbne beroe paa Kredsgangens Udfald*).

Korsdragerne havde under deres gudelige Forberedelse til Seieren, de sikkert ventede, ladet alle, hvem der vilde, forlade Staden, saa man var i den tyrkiske Leir godt underrettet om deres udvortes Elendighed, hvor de Heste, man ei havde ædt, kunde selv af Sult knap hænge sammen og hvor et Hestehoved uden Tunge kostede en Krone, men den indvortes Tilstand, som Rømningsmændene naturligviis ikke kiendte, var desto kongeligere, efterat Herren, som de troede, havde sendt dem Seier med Landsen og det udtrykkelige Løfte, at naar de kun modig vilde binde an med den ene Tiendedeel af Tyrkehæren, skulde han selv, i Spidsen for alle de hensovne Korsdragere, sørge for de ni. I denne Tro rykkede de ud i sex Hobe, først Prinds Hugo, den franske Konges Broder, og Grev Robert af Flandern; dernæst Hertug Gotfred; saa Hertug Robert af Normandiet; saa Biskop Ædmer med den hellige Landse, baaret af vor Kynding, Grevens Kapellan; saa Tankred, og til Slutning Boemund; thi af alle Høvdingerne blev kun Grev Raimund, som skrantede, tilbage, for at holde Tyrkerne paa Borgen i Skranker. Enten af Overmod eller af Forbauselse lod Tyrkerne alle disse Skarer frit drage ud, ledsagede, som paa en høihellig Dag, med høirøstet Lovsang af hele den hvidklædte Geistlighed.

*) Korskrønikerne hos Bongars S. 18. 20. 60—62.

Paa den nærmeste Slette slog de Kreds om Biskop Ademer, som i en kort Tale opmuntrede Folket og bad dem ei forskrækkes, naar de saae Himlens Hærskarer, som ufeilbarlig vilde ile dem til Hjelp, og nu begyndte, man veed ikke ret, om man skal sige: Slaget eller Flugten; thi derom er alle samtidige Kilder enige, at Tyrkerne sloges med Skræk, før Styrken ret var prøvet, og Prindsesse Anna fortæller det saaledes: at Greven af Flandern, som udbad sig den Ære at aabne Slaget, sprang af sin Hest, kastede sig tre Gange bedende i Støvet for den Høieste og foer saa, kun selv fjerde, under Raabet „Gud med os" i Firspring mod Høien, hvor Tyrkehøvdingen Korboga stod, som flux vendte Ryg med hele sit Følge og gav derved Løsen til den urimeligste, mest forvirrende og ødelæggende Flugt, man vel kan tænke sig.

Slet saa pludselig, seer man af deres Beskrivelse, der selv var med at vinde, har Flugten imidlertid dog ikke været; thi da Tyrkerne først aabnede sig for de Christne, var det maaskee vel deres Ønske at undgaae det første frygtelige Anløb, men aabenbar deres Haab at kunne afskiære dem fra Staden, omringe og tilintetgiøre dem. Boemund, som sluttede Troppen, var nemlig den Eneste, der blev angrebet, men indeklemtes da og saa frygtelig, at var ikke Hugo og Gotfred fløiet ham til Hjelp, havde han i et Øieblik været forloren. Selv nu truede Forvirringen med at bryde ind, da Mærkesmanden, Odd Belgenser, faldt med Banneret, saa det holdt haardt, før Vilhelm Blemme med Sværdet kunde bane sig Vei giennem Fienden og reise Banneret igien; men i selvsamme Øieblik raabte Biskop Ademer: Kæmper! see, der har vi de himmelske Hjelpere; og mens selv de Christne var nærved at bæve, foer der med Eet saa vældig

en Rædsel i Fienden, at de vendte Øinene bort, smed Skjoldet paa Ryggen og tog til Beens. Der faldt ikke mange af de tyrkiske Riddere, thi deres Heste var anderledes raske end Korsdragernes, men af Fodfolket Utallige, som deels blev nedsablede, deels druknede i Floden og deels af Indbyggerne grebes i Smuthuller, og Byttet var saa umaadeligt, at Prindsesse Anna, uden at Nogen kan borge for Regningens bogstavelige Rigtighed, dog giver os en rigtig Forestilling derom, ved at sige, det varede en heel Maaned, inden det alt kom til Byes*).

Der gives i Menneskeslægtens Levnetsløb, ligesom vel i enhver udmærket Enkeltmands, visse fortvivlede Øieblikke, da Intet er urimeligere end Haabet, saa dets Gjenfødelse er allerede et stort Mirakel, ja vel i Grunden større end dets Opfyldelse, og et af disse Øieblikke var aabenbar Helteprøven i Antiochien, saa det vilde være latterligt at sige, at vel var baade Trøsten og Frelsen hardtad mageløs vidunderlig, men dog skete der intet Mirakel, intet virkeligt Vidunder, men spilledes blot et kirkeligt Narrespil, der tilfældigviis kom til at afgiøre Korsheltenes og dermed Verdens Skæbne. Det er derfor heller aldrig faldet noget rigtigt Menneske ind at ane noget Bedrageri ved Synet af den himmelske Hærskare, Somme paa de Christnes Side skal have seet under Slaget, og gik det anderledes med den „hellige Landse“, da er det ingenlunde, fordi man tvivler om, at saadanne Folk under saadanne Omstændigheder jo maatte have „Syner og Drømme“, de ei var istand til at skielne fra Virkeligheden, men blot fordi

*) Korskrønikerne hos Bongars S. 21—22. 63—65. 154—55. Annas Alexiade S. 326—27.

man „virkelig fandt" en Landse paa det betegnede Sted, som om saa lille et Lykketræf endnu var for stort et Middel i Forsynets Haand til paa en naturlig Maade at frembringe de mest forbausende Virkninger. Virkningen beroede nemlig paa, at Sværmerne for alt hvad de kaldte Herrens Efterladenskab skulde troe paa Landsens Ægthed, hvad under Spændingen faldt dem høist naturligt, men allerede kun hundrede Dage senere de Fleste af dem latterligt, og at de da forvexlede Spørgsmaalet herom med det ganske Forskiellige: om Provencalerens Ærlighed, det skulde dog aldrig friste os til at giøre ligesaa; thi vel maa Ildprøven, for at bevise noget, giennemgaaes som „i den gloende Ovn"; men selv naar man brænder sig, har man dog unægtelig, ved at gaae i Ilden for sin Oprigtighed, givet det stærkeste Pant derpaa, man kan forlange. Og Provencaleren gik virkelig i Ilden (Langfredag 1099), for, efter Tidens Tankegang, under Eet at bevise baade sin Uskyldighed og Helligdommens Ægthed, som efterhaanden, da han bestandig havde nye Syner og Aabenbaringer, faldt Mange mistænkelig og blev især stærkt anfægtet af den vel aabenbar verdsligsindede, men dog ogsaa høilærde Arnulf, Kapellan hos Hertugen af Normandiet. Om Ildprøvens Udfald har vi kun eet Øienvidnes Beretning, og det er Grev Raimunds Kapellan, som selv bar den hellige Landse paa Hædersdagen ved Antiochien og troede paa alle Peters Syner, saa vi er langt vissere paa, han har seet Sagen fra den bedste end fra den rigtigste Side; men han tilstaaer dog, at lidt havde Peter rigtignok brændt sig paa Skinnebenene, skiøndt hvad han siden døde af aabenbar var al den Ærbødighed og Kiærlighed, hvormed Mængden overvældede ham, da han uskadt med Landsen kom ud af

Ilden, saa de havde dræbt ham paa Stedet, hvis ikke den tappre Ridder Raimund Peles var fløiet til og havde vovet sit eget Liv for at frelse hans*).

Herved maae vi da lade Sagen beroe, som vi ogsaa godt kan, da den for os er langt fra at have den Vigtighed, den tilvisse havde i Korshæren, hvor Landsen og dens Prophet gav Provencalerne en saadan Overvægt, at Normannerne i Længden umuelig kunde troe paa deres Ægthed, og dette Nag var aabenbar den sande Kilde til den i sin Tid urimelige Vantro, som baade Peter og Landsen, skiøndt de gik igiennem Ilden, saa ubillig angrebes og undertryktes af. Deres Ægthed maa nemlig, naar man vil være billig, kun sammenlignes med de Propheters og Helligdommes, der baade før og siden giennem Middelalderen holdtes høit i Ære, og dem overstraale de aabenbar saa himmelvidt, som det første Korstog overstraaler alle de følgende, endsige da alle Smaafeiderne mellem Middelalderens Fyrster, Grever og Baroner. Peter Bartholomæus maa derfor staae for os som Korstogets Calchas, thi det skulde vistnok Biskop Ædmer været, men var ikke, og Spaamanden kunde dog fremfor alt i Antiochien umuelig undværes. Selv de Billigste af os smile jo vel lidt fornemt ad den klodsede Prophet og den haandgribelige Helligdom; men Efterslægten vil ogsaa smile fornemt, naar den skriver og læser vor Tids Historie, og ved Sammenligningen giøre den Bemærkning, at skiøndt vore Sværmerier var meget finere og maatte synes Aanden langt værdigere, var der dog aabenbar langt mindre Liv og Kraft,

*) Raimund Agil hos Bongars S. 156—60. 165—69. 171.

altsaa langt mere Vind og langt mindre Aand i dem end i Raimunds og Tankreds.

Det var paa Veien til Jerusalem, Peter Bartholomæus spaaede sidste Gang, og havde den Fyldestgiørelse, at Staden Marra virkelig, under det ny Løsen „hjelp Gud“, som han havde givet Korsdragerne, blev indtaget; men kort efter, under Beleiringen af Akras (ved Tripoli), var det, han paa den snevre Sti (kun een Fod mellem to Baal) maatte giennemgaae Skiærsilden, syv Alen lang, og blev af sine Tilbedere behandlet som „en Relikvie“ det var baade fromt og fordeelagtigt at sønderrive. Men uagtet ved hans Død en stor Anstødssteen var borttaget mellem Provencaler og Normanner, saa var der dog nok endda, og fremfor alt var den Borg og de Taarne i Antiochien, som Grev Raimund vedblev at holde besat, et varigt Skillerum mellem ham og Boemund, der nu ganske frasskilte sig*), drev Raimunds Folk ud af Byen, saasnart han saae Leilighed, og var slet ikke med at indtage Jerusalem.

Denne gamle Davidsstad med „den hellige Grav“ var vel alt i et Aartusinde, siden Jerusalems Forstyrrelse, egenlig kun til i Indbildningen og Amindelsen, men naar disse er „Fornuft og alle Sandser“ overlegne, som de fordum naturlig var, da skiænke de ogsaa deres Skabninger en tilsvarende Virkelighed, det er nemt at spotte, men farligt at trodse. De Boglærde skulde saa meget mindre lagt Vind paa den Helvedes Kunst at giennembore Balder med Mistelteen, som deres eget Sværmeri for de „classiske“ Steder og Relikvier (quæ supersunt) er ganske af samme Art som

*) Raimund Agil hos Bongars S. 160.

Korsdragernes for de „hellige", men langt fra at kunne saa godt taale Spot, da Pennefeiderne unægtelig fordunkles af Korstogene, og selv de største „archæologiske Værker" kan slet ikke maale sig med „Riget ved den hellige Grav", hvor ringe saa Livskraften og hvor mange end Brøstene var. I Kirkehistorien giør man vel med Rette den Bemærkning, at det var først i Konstantin den Stores Tid, da Troen paa Christi aandelige Nærværelse døde, man begyndte at giøre Pillegrimsreiser til den hellige Grav, og at saavel disse, som Relikviedyrkelsen, er saa langt fra at være christelige, at de meget mere i Middelalderen staae som mahomedanske Efterligninger; men i Statshistorien, saavelsom i hele det borgerlige Liv, maae vi tage Verden „som den er", ikke som vi troe, den burde være, og da er aabenbar Kiærligheden til Palæstina, som de Christnes Fædernelaand, Længselen efter at knæle ved den hellige Grav, hvoraf det evige Livs Haab engang seierrig opstod, og den dybe Ærbødighed for alle Mindesmærker fra Christenhedens Gudealder og Heltetid, netop de herlige Grundtræk hos den ny Folkekreds, som opløftede Sjælen over det Smaalige, aandelig bandt Hjerterne til den gamle Storhed og sammenknyttede dem i Følelsen af det høiere Fællesskab, som ikke blot avlede Korstogene, men alt hvad der ogsaa i Nyaarstiden er menneskelig stort og omfattende.

Biskop Ædmer var død i Antiochien kort efter Landseslaget, og Korsdragerne var da i den Henseende som Faar uden Hyrde, saa den Døde maatte gaae igien, blot for at faae dem til at reise „Korsbanneret" igien, som de reent havde aflagt*),

*) Raimund Agil hos Bongars S. 170—71.

og skiøndt de umuelig kunde glemme, at Jerusalem var Maalet, maatte der dog nye Aabenbaringer til at drive dem fra de mange for den fælles Sag meer end unyttige Sysler, som undervelis fængslede de enkelte Høvdingers Opmærksomhed. Boemund skilte sig, som sagt, aldeles fra Korshæren, og Greve Raimund, udmærket for Resten saavel ved Standhaftighed som Betænksomhed, var særsindet og knarvurn, saa der hørte meget til, at Sværmeriet for Korset og Graven skulde seire, men det seirede dog, fordi det var udsprunget af en dyb og mægtig Følelse, i hvis Skiød det hvilede, som Middelalderens Christus i Jomfru Marias.

Dog her, siger Grev Raimunds Kapellan, uden Sammenligning vor bedste Ledsager paa disse Veie, maae vi ingenlunde glemme Englænderne, som, da de hørte, det gjaldt om at hævne Skade paa dem, der havde ranet Herrens og Apostlernes Fæderneland, paatog sig med 30 Skibe modig den lange besværlige Reise, nordenom Spanien og giennem hele Middelhavet; thi disse Englændere gjorde ikke blot, tilligemed Genueserne, Gavn til Søes, ved at holde Farvandet ryddeligt og sikkre Tilførselen fra Kypern, men da kun en halv Snees Stykker af Skibene var i god Stand, brændte de Resten og satte Ild i Fodgængerne ved at giøre dem Følgeskab til Jerusalem*). Efter hele Sammenhængen og efter gammel Vane hos „Mærkesmændene“ paa Øen, har det nemlig ganske sikkert været disse „Uafhængige“, der da Ridderne laae og nølede ved Tripolis, ved Nattetid indførte den ny og udtrykkelig forbudne Skik (contra principum decreta et contra morem nostri exercitus), at Fodfolket

*) Raimund Agil hos Bongars S. 172—73.

paa egen Haand gik videre og nødte derved Høvdingerne med deres Riddere til at giøre Alvor af Pillegrimsreisen. For at holde Pindse maatte Toget imidlerlid standse lidt ved Kæsarea, og Somme var af den Mening, man gjorde bedst i at gaae lige til Ægypten, hvis Chalif (i Krønikernes Sprog: den babyloniske Sultan) havde taget Jerusalem fra Tyrkerne, da Korboga flygtede; men den modsatte Mening seirede dog, især ved den Bemærkning, at man havde nu i alt kun femtenhundrede Riddere, som vilde kun lidt forslaae til at beleire Babylon (Kairo) og Alexandrien*).

Nu gik det da rask over Bjergene fra Joppe, da Alle længtes efter Synet af „den hellige Stad", og da det omsider timedes, da, siger Robert Munk, som var med, smeltede Steenhjertet i hvert et Bryst, Alle svømmede i Taarer og tilbad i Støvet ham der sidder ved Guds høire Haand og skal igien komme at dømme Levende og Døde**), og det kan idetmindste vi, der, skiøndt Virgerne ere stækkede, dog endnu har lidt af Fuglearten, godt forstaae; thi selv om vi kunde flyve til den Udsigt, vilde Hjertet banke underlig og Øinene knap blive tørre, og havde vi gjort Reisen i Selskab med de Hundrede-Tusinder, som sank underveis, da vilde endnu Ingen kunne beskrive de forunderlig blandede, vemodigglade Følelser, hvormed de faa Overblevne maatte staae ved Maalet.

Det var i Skiærsommer (1099), Hertugerne af Lothringen og Normandiet, Greverne af Flandern og Provence, og Tankred, der ikke vilde følge Boemund, naar han svigtede Korsbanneret, leirede sig paa „Zion og Oliebjerget",

*) Raimund Agil hos Bongars S. 173.
**) Robert Munk hos Bongars S. 74.

og skjøndt de næste fem Uger kun maae synes os som fem Dage for dem, der havde overlevet de syv Maaneder for Antiochien og de endnu langt frygteligere tre Uger midt i den, saa er dog ogsaa for os den „nærværende" Tids Pinagtighed altid den største, saa det var intet Under, de havde nær tabt Taalmodigheden, da de prøvedes haardt, saavel med Hunger og Tørst, som med Mangel paa Tømmer til Krigsredskaber. Vel prøvede de „tolv Tusinde," hvortil den utallige Hær var indsvundet, strax, efter Eremitens Raad paa Oliebjerget, at løbe Storm, og Muren var alt besteget, men da tvivlede de, sloges tilbage, og havde nær opgivet det Hele, da en ordenlig Beleiring syntes umuelig, hvor der blandt andet kun var een Kilde i Nærheden, hvis Vand ei engang hver Dag var drikkeligt, saa Mange vilde heller nøies med at have „seet" Jerusalem. Da imidlertid den lille Flaade naaede Havnen ved Jaffa, og fristede Mange til at tænke paa Hjemreisen, blev den til Lykke indespærret af en ægyptisk, saa Mandskabet fandt det bedst at gaae i Land med hvad de kunde føre, og stødte til Korshæren, som herved ikke blot fik et godt Vink om at holde ud, men ogsaa endeel raske Tømmermænd til at bygge Taarne, der kunde maale sig med Muren. Førend man ret lagde Haand paa Værket, beredte man sig dog, efter en alvorlig Formaning af Præsterne (i Grunden af Biskop Ademers Skygge), ved i et høitideligt Optog, med flyvende Faner og klingende Spil, barfodet at gaae Staden rundt, og paa Himmelfartsbjerget, som Grændsen for Herrens Efterfølgelse, broderlig at tilgive hinanden deres Skyld og Brøde. Niende Dagen efter, havde Ademers Skygge sagt til Præsten Peter Desiderius fra Die (i Dauphiné), som nu var Hærens ypperste Spaamand, skulde Jerusalem blive taget, og med den

kaadeste Spot, der især ramte Korset, havde de Vantroe fra Muren yderlig forbittret Kæmperne, saa travlere otte Dage end de næste har man nok sjelden seet, og ottende Dag stod allerede baade Hertug Gotfreds og Grev Raimunds Taarne færdige ved Muren*). Stormen varede halvanden Dag, under haardnakket Modstand, saa Folk havde med Kræfterne nær tabt Modet og trukket sig tilbage, men da saae Mange en Kæmpe, Ingen kiendte, vinke med sit Skjold paa Oliebjerget og giøre Tegn til Indbrud**), og dermed kom der en saadan Fyrigheo i dem, at snart stod Lettold og Viger Løvebane, to af Gotfreds Riddere, paa Muren, hvor baade han og Tankred og mange Andre strax med Raabet „hjelp Gud" var hos dem. Dermed var Slaget vundet, thi Fienden prøvede nu ikke engang meer paa at sætte sig til Modværge, men lod sig slagte som Fæ paa Gader og Stræder, eller flygtede, deels til det saakaldte Salomons Tempel, og deels til Davidsborgen, som først da Staden var taget overgav sig til Grev Raimund. Der skal have været over 60000 Muselmænd i Staden, og af dem undkom ikke et levende Øie, undtagen de i Davidsborgen, som Grev Raimund tog under sin Beskyttelse; thi vel havde Tankred givet dem i Salomonstemplet sin Fane til Sikkerhedstegn, men til hans store Ærgrelse blev de ligefuldt nedsablede, og det var frem for alt grueligt at see, hvordan baade Hertug Gotfred og Viger Løvebane den Dag brugte deres Bjørnekræfter***).

*) Raimund Agil hos Bongars S. 174—77.
**) Sammest. S. 178.
***) Korskrønikerne hos Bongars S. 27. 28. 75—76. 178—79. 398—99

Saaledes blev da Jerusalem vundet, ryddet og renset, og her, hvor alt sprang over Klingen og Blodet paa sine Steder ret egenlig gik til Hestenes Bidsler, skulde nu vel, efter vore „dydsirede Forskrifter", baade Skriver og Læser blive ømme om Hjertet, eller dog lade som de blev det, og skamme Ridderne ud; men vi har i alt Fald nuomstunder saa lidt virkelig Medlidenhed med Næsten, at vi giør klogest i at giemme den til dem, der kan have godt af den, og det er naturligviis ikke de Muselmænd, der faldt for syvhundrede Aar siden, men Næsten ved Siden ad os, som man plager og piner Sjælen ud af Livet paa. Kun altfor mange Taarer har vi fældt paa „Skuepladsen" over ingen Ting, og kun altfor ivrig har vi forskrevet Dyder og sværtet Laster med Blæk til ingen Nytte, saa det er paa den høie Tid, vi lade Skuespillet fare, slaae en Streg over alle Papirsdyderne, og vise Efterslægten, med noget, den nødes til at nævne og studse ved, hvormeget bedre vi end Middelalderens Riddere har lært at øve Daad, som duer, og ret forbinde „Dyd og Ære", saa vi selv i Fienden ære Mennesket og aldrig over Kampen glemme Kiærligheden. Jo bedre det imidlertid lykkes, des billigere vil vi sikkert blive mod Fortidens ædle Kæmper, idet vi lære, det er ikke nær saa let at være dydig som at moralisere, og langt vanskeligere at synes god, naar man virkelig giør sit Bedste, end naar man sidder med Hænderne i Skiødet eller staaer dog blot til Tidsfordriv og prikker med en Pen! Og hvad nu i Særdeleshed „Blodbad" for en god Sag angaaer, da skal vi lægge vel Mærke til, at det smukke Kiøn, der unægtelig fælder baade de fleste og de oprigtigste Taarer over dem, holder dog sædvanlig mest af Mesterne for dem, naar det kun ikke er gaaet ud over deres nærmeste Slægt og Venner; thi det

lærer os, at hvad enten det er ret eller galt i Grunden, falder det Menneskehjertet naturligt gierne at kiøbe sine Venner Seier og Ære med Fiendernes Blod, i hvor store Strømme det end maa flyde, saa naar vi paa Korstoget klamres med Ridderne om Tyrkeblod, da er vi enten Tyrker i Grunden, eller det er et paataget Væsen, som Ridderne vel saae i Byzants, men med Rette forsmaaede. Blodsudgydelsen, siger Skriften, begyndte med et Brodermord, saa den er nem at laste, og Han, paa hvem de Christne troe, udøste kun „sit eget Blod" med Bøn for sine Fiender, saa det er soleklart, hvad der i den Henseende er christeligt; men Folkelivet i Verden har altid ligget og ligger bestandig i Kamp med sine dødelige Fiender, og Mildhed mod dem i den aabne Feide er, ligesom Mildheden mod „Røvere og Mordere" i Rettergangen, saa langt fra at være en Dyd, at den, som vi see i Byzants, meget mere er et Foster af Slaphed og Feighed og en dødelig Synd mod det „borgerlige Selskab", der kun blomstrer paa sine Fienders Grav. Hvor man ikke bryder sig om det, og har hverken Tro eller Fædernelan d, men kun personlige Begiærligheder, man til enhver Priis vil følge saa længe og skaffe saa mange „Slaver" som mueligt, der skaaner man naturligviis gierne alt Blod, undtagen sine personlige Fienders, ligesom Negerfyrsterne spare deres Krigsfanger for at sælge dem til den Høistbydende; men sand menneskelig Oplysning vil lære os, at hvem der foretrækker evigt Slaveri for Døden er ikke Livet værd, og at Skaanselen af det borgerlige Selskabs Fiender, enkelte eller flokkeviis, er endnu langt skadeligere end, hvad dog ogsaa med Flid skal undgaaes, urimelig Haardhed mod Misdædere og unødvendige Krige.

At nu den store Krig, Christenheden giennem hele Middelalderen førte med de mahomedanske Fribyttere, selv under Skikkelse af Angreb, var i Grunden „Nødværge", har vi seet, og at Kampen bliver ædlere, Heltegierningerne større, og Blodbadet menneskeligere, jo mere Krigen føres til hele Menneskehedens Bedste, og jo mere alle Personligheder og selv Nationaliteter gaae op i en omfattende Begeistring for, hvad alle borgerlige Selskaber har tilfælles, det maae vi dog endelig snart lære at indsee, saa vi ikke længer finde selv den største Tapperhed for Tyranni, lav Egennytte eller tom Glimmer priselig, end sige brændemærke den Ædleste af alle Krige under Solen, som det „store Korstog" var, med de lumpneste Navne vi kan optænke.

At Korsdragerne for deres Selvopoffrelse i Tyrkekrigen ventede en evig Belønning i Himlen, maae vi kalde et falsk Haab, udsprunget af den samme hedenske Overtro, som vi spore ved den hellige Landse og Guldbilledet af Christus, som de lod giøre af det tyrkiske Bytte; men det var i alle Henseender deres egen Sag og deres egen Skade, og da Hundrede-Tusinder ligesaa lidt da som nu lod sig drive til saa store Anstrengelser og Opoffrelser blot af Ærbødighed for Menneskeaanden og af Kiærlighed til Næsten, maae vi være glade ved, de fik den Hjelp de trængte til, for at udføre det Storværk, hvortil de følte baade Drift og Kraft. Saalidet derfor som det i vore Øine vilde nedsætte Heltene ved Thermopylæ og Salamis, om de haabede for deres Daad at optages blandt Guderne ligesom Herakles, saalidt maa det lignende Haab, Korsdragerne aabenbar nærede, skille dem ved det Mindste af vor Beundring, thi var end deres Haab om Udødelighed i Himlen for hvad der kun gavnede Jorden for dristigt, saa er

dog en ærefuld Udødelighed herneden, netop fordi den syntes dem forlidet, dobbelt deres velfortjente Løn. For at skille dem derved, har vel Avind stræbt at forduukle deres store Fortjenester af Christenheden: deels ved at sige, de tænkte ei paa al den Fordeel, deraf i Tidens Løb skulde høstes, og deels ved at pege paa det svage og kortlivede Rige, de stiftede i Østerleden; men deels er det soleklart, at da de virkelig opoffrede alt for Christenheden, er det aldeles ligegyldigt, hvordan de tænkte sig Følgerne, og deels er det ikke Rigets Skyld i Jerusalem, om vi hidtil var blinde for dets uberegnelig store Vigtighed og Virksomhed.

Vi maae nemlig vel sige, at havde Korsdragerne det urimelige Haab at finde Christus i „den hellige Grav," da tog de mærkelig Feil, men det „borgerlige Selskab", som ved Jerusalems Forstyrrelse var jordet der, det stod virkelig paa en Maade op i Gravriget og blev Mønsteret for alt, hvad der udenfor Norden lige til de seneste Tider fortjener dette Navn, saa det er ingenlunde i Rigets Udstrækning eller Varighed, der efter Omstændighederne maatte blive ubetydelige, men i dets Forfatning, der neppe andensteds kunde opstaaet og i alt Fald ingensteds virket saa almindelig velgiørende, vi skal søge og sætte dets Vigtighed. Skulde nemlig nogen Throne blive „Ydmyghedens og Retfærdighedens Hoisæde" paa Jorden, maatte det vel være Kong Davids ved den hellige Grav, og hævede der sig en bedre Statsforfatning i dette ny Davids-Rige, stiftet, bemærket og besøgt af de Ypperste fra hele Christenheden, da stod den som et lysende Exempel, lig Staden paa Bjerget, der kan ikke skjules, og som en saadan Æreport for Korstogets Helte byder Historien os at betragte Riget i Jerusalem.

Allerede under Beleiringen, siger Grev Raimunds Klerk, blev der holdt Raad om et Kongevalg, men da blev der intet af, iblandt andet, fordi Geistligheden fandt det upassende, at nogen Anden skulde bære Kongenavn, hvor Kronen var Herrens, og kunde let ophøie sig i sit Hjerte og fortørne Herren; der burde kun være en Beskytter, som kunde besørge Forsvarsvæsenet*). Paa anden Dansk: Geistligheden vilde helst være sin egen Herre og staae for Oppebørselen ved den hellige Grav, saa der behøvedes kun en „Kirkeværger", der aldrig kunde have for ydmygt et Navn, da Kirkens „verdslige Arm" altid fristes til at ophøie sig over det geistlige Hoved, og den Tankegang er saa naturlig, at havde vi selv været med, og havt Udsigt til Patriarchatet i Jerusalem eller dog til en af Bispestolene mellem „Dan og Bersabah", vilde det undret os, at ikke hvert christent Menneske fandt den Ting indlysende; men havde vi været i Gotfreds og Tankreds eller nogen af de andre raske Ridderes Sted, vilde vi naturligviis ogsaa fundet, der var en Hage ved, og følt paa vor Samvittighed, at det var ikke alt af „Aandens" Drift, hvad Geistligheden sagde, især naar Talen blev om Mit og Dit. Otte Dage efter Stadens Indtagelse forsamlede Ridderne sig derfor ordenlig til Kongevalg og blev smækvrede, da Geistligheden igien vilde føre sin Besyv og anmærkede, at det kunde maaskee være godt nok med en Konge, men ligesom det „Evige" maatte gaae for det „Timelige", maatte den „geistlige Statholder" (Vicarius Spiritualis) ogsaa vælges førend den „Verdslige", ellers blev Valget, reentud sagt, ugyldigt*).

*) Raimund Agil hos Bongars S. 176.

*) Raimund Agil hos Bongars S. 179.

Heraf seer man, at selv de Præster, som havde reist med Heltene, havde dog endnu ikke lært, hvad Forskiellen var mellem Karl den Store og Ludvig den Fromme, eller paa Kirkens Ven og Geistlighedens Træl; men nu blev de dog nødt til at mærke det; thi Grev Raimunds Capellan vilde vist ikke ved denne mærkelige Leilighed have glemt at nævne enten sin egen Herre eller Gotfred, eller selv en langt mindre høibaaren Ridder som en Undtagelse fra de vrede Ansigter, hvis der havde været nogen. Nu beklager han derimod kun, at Biskop Adhemar, æret af Alle som en Moses, var død, og han har for saavidt Ret, at havde denne Apostolikerens Fuldmægtig oplevet Jerusalems Indtagelse, da var Patriarchen gaaet Kongen i Forkiøbet, og den hellige Stol maaskee flyttet til Graven; men nu var han til Lykke borte, saa Ridderne kunde følge deres eget Hjerte, der sagde dem, at forudsætter end Tiden Evigheden, saa kommer dog i Menneskelivet Tiden først og maa bruges mens man har den, og at gav man Geistligheden, der alt raadte for Sjælen, blot en Finger af Legemet, da tog de hele Haanden, og gav man dem Haanden, da hele Kroppen. De beed da Geistligheden af og tilbød saa først Grev Raimund Thronen, men da han gjorde sig Samvittighed af at bære Kongenavnet, faldt Valget paa Hertug Gotfred, der vel aldrig vilde bære en Guldkrone, hvor Herren bar Tornekronen, men lod sig ei skrække af Navnet, og han brugte sin korte Regieringstid saa godt, at han giennem hele Middelalderen pristes som et Kongemønster*).

Om ham fortæller Vilhelm Tyrier iblandt andet, at nogle muselmanske Gesandter traf ham i Leiren for Arsuf

*) Korskrønikerne hos Bongars S. 76—179. 399. 537. 48.

siddende paa en Straasæk, og forundrede sig høilig over at see en Konge sidde saa lavt, men fik til Svar: skal vi ligge i Jorden, kan vi sagtens sidde paa den*), og uden at kunne borge for saa ung en Skrivers hemmelige Efterretninger, kan der dog ingen Tvivl være om, at Gotfred med sin gode Villie satte sig lavere end nogen anden Konge i Christenheden. Kongen i Jerusalem tilsvor nemlig ikke blot før Kroningen Kirken al dens Frihed, men ogsaa før Hyldingen Folket deres Rettigheder, og stod kun som en kronet Midler mellem Ridderskab, Geistlighed og Borgerskab, som hver havde sin egen Høiesteret, hævet over Kongebud, og havde virkelig „Stemme“ i alt hvad der angik det almindelige Bedste**). At nu Gotfred med Flid udkastede denne Statsforfatning og lod den beskrive paa løse Blade med forgyldte Forbogstaver, det er ikke blot tvivlsomt, men efter Tidernes og Kæmpens Vilkaar urimeligt; thi det er kun os, der bruge Livet til at udkaste Planer og ansee det for store Ting, naar vi kan faae dem ført i Pennen, før vi døe, overladende det da trøstig til Efterkommerne at sætte dem i Værk, uden at huske, at enten tænke de anderledes end vi og kan da ikke befatte sig med vore Planer, eller de giør som vi. Ridderne derimod betænkte sig ikke længe og skrev sædvanlig slet ikke, men greb fat og slog til naar det hugede dem, som de Smukke giør endnu, hvorved det vistnok let kunde skee, de forgreb og forhastede sig, baade tog og slog feil, men hvorved der dog immer skete noget, og som Historien viser, skete meget, der er værdt at tale om. Gotfred har derfor sikkert indskrænket

*) Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 774.
**) Wilkens Historie af Korstogene I. 307—424.

sig til at føre Spiret ligesom Sværdet det bedste han kunde, og overladt det til hvem der ikke havde andet at bestille, at gruble over, om det ogsaa hang ordenlig sammen, og at eftersee, hvordan det tog sig ud paa Papiret, naar det blev afdeelt i Paragrapher, hver med sit Løbenummer, og et stort Begyndelsesbogstav med behørige Krusseduller.

Et vigtigere Spørgsmaal er det vistnok, om den Statsforfatning, vi finde i Jerusalem, som aabenbar stilede paa at oprette og vedligeholde en vis Ligevægt mellem Kongen og Stænderne, var saa ypperlig, som man efter de mange Lovtaler over dens berømte Datter i England, og de mange Beilere til dens Slegfredbørn i vore Dage, skulde formode; men selv naar man finder hine Lovtaler meget overdrevne og disse Beilere meget smagløse, maa man dog huske, deels at Gotfred vist var meget for beskeden til ved sit Huusraad at ville give hele Christenheden og hele Efterslægten Love, og deels, at hvad han saa end var, kan „Tornekronen", han valgte, godt nu være meget upassende og dog i hans Dage have fortjent at tages til Mønster overalt, hvor man savnede, hvad unægtelig klæder Konger allerbedst: en ganske simpel og glat gammeldags Guldkrone. Det Sidste var nu, som vi oftere har bemærket, det store Savn saavidt som „Romerriget", med Bøddeløxer for Rettens Sværd og Riis (fasces) for Scepter, havde strakt sig, alsaa midt ind i Tydskland, og der kunde virkelig, til det almindelige Bedste, ei raades Konger bedre end efter Gotfreds Exempel at giøre Bod paa Straasækken og at bringe lidt af hans Tornekrone hjem med sig, som en „Relikvie" fra den hellige Grav, til daglig Dyrkelse i Slotskapellet. Det var sagtens ikke rimeligt, at enten Kapetinger, Hohenstaufer eller Plantageneter vilde høre

efter et Raad, der hørte Selvfornægtelse til at følge; men des rimeligere var det, at deres Lehnsmænd, baade geistlige og verdslige, der baade med og uden dem besøgte de hellige Steder, vilde være saa letnemme, at de, blot efter Hukommelsen, hver i sin Hjemstavn kunde paa fri Haand lave deres Konge et Sidestykke til Gotfreds Krone, hvori, hvad man end ellers kunde udsætte paa Arbeidet, Tornene dog var forsvarlige. Som sagt, saa gjort, og uden at spilde nogen Roes paa Medarbeiderne, der ikke gjorde det nær saameget for Æren, end sige for det almindelige Bedste, som til deres egen Fordeel, maae vi dobbelt beundre „Forsynet", der paa saa naturlig en Maade vidste at faae udført, hvad der for menneskelige Øine maatte synes umueligt: at opvække det borgerlige Selskab af Graven, hvor det ikke blot stank, men var aldeles opløst. Hvor der nemlig er en Grundlov, som Høvdingen ikke kan bryde, og en fri offenlig Stemme, han ikke kan trodse, uden aabenbar at stemple sig selv til Voldsmand, der er et borgerligt Selskab med al den Betryggelse, der i det kan haves for Misbrug af Magten, medens det beroer paa Tid og Omstændigheder, hvordan Grundloven helst skal være affattet og hvorigiennem den offenlige Stemme bedst kan trænge til Høvdingens Øren. Saa ilde som nu Riget i Jerusalem, naar det skulde overleve den Ruus, hvorunder det stiftedes, var tjent med en Forfatning, der gjorde Kongen til en kronet Tigger og bandt hans Hænder, som netop skulde gaae i Spidsen og slaaes med Tyrken, saa viselig var det derimod betænkt, naar Verden slet intet tabte ved Gravrigets Fald, men vandt usigelig ved af det med Nødvendighed at faae et sundt Begreb om det borgerlige Selskab. Riget ved den hellige Grav var nemlig, hvad allerede Abbed Vigbert

kalder det, „en Koloni", midt imellem Tyrker og Araber, som altsaa trængte bestandig til djærvt Forsvar, men ydede dog hverken Udflytterne eller Moderlandet (Christenheden) nogen haandgribelig Fordeel, saa her maatte lutter aandelige Drivefjere sættes i Værk for at naae Statsøiemedet, som var Betryggelse af den hellige Grav og Sikkerhed for Pillegrimmene, der fra hele Christenheden vilde knæle ved den og bade sig i Jordan. Det forudsaaes nu let eller mærkedes dog snart, at en Koloni, der har daglig Kamp og kan hvert Øieblik komme i yderste Fare, ei kan bestaae ved den Hjelp i Flæng og i Spræng, der lader sig vente af opbrusende Deeltagelse i Moderlandet, saa man maatte paa alle Maader lokke tappre Folk til at opslaae deres Bopæl der, og rige Folk til deels at sætte sig ned i Søstæderne, deels drive en ordenlig Handel derpaa; men baade tappre og rige Folk vil have deres Frihed, og Handelen maa for at blomstre nødvendig have sin, medens alle Tre føle Trang til en vis ufravigelig Orden, og saaledes opkom med Nødvendighed den ny Statsforfatning med sit „Over- og Underhuus" og Kronen indeklemt imellem Begge. Man har bemærket, at Korshæren kunde lettet den hellige Gravs Forsvar langt anderledes, hvis den, istedenfor at smelte hen ved Antiochien, var gaaet til Ægypten og havde bemægtiget sig dette Land, rigt paa Hjelpekilder og naturlig skikket til at beherske Syrien, og det er ganske rigtigt, ja faldt, som vi har seet, allerede somme Folk ind paa Veien til Jerusalem; men havde Korshæren gjort det, da havde den ikke været det den var, og da var Kolonien heller ikke blevet hvad den blev: en „borgerlig Høiskole", hvormed Christenheden var anderledes vel tjent, end med det mest blomstrende og seilivede Chalifat i Ægypten,

om saa hans Hellighed, for ret at forsdanne det, var selv flyttet til Alexandrien.

Efter denne Anskuelse af Sagen, som man ved nøiere Betragtning vil finde er saa langt fra at være grebet af Luften, at den meget mere er fundet i Graven, indseer man let, at Rigets Stiftelse hører langt anderledes til Verdenshistorien end dets sygelige Levnetsløb og usle Endeligt, saa derom tales bedst i Forbigaaende, og jeg formoder, det gaaer Læseren ligesom det gaaer mig og ligesom det gik de fleste Korsfarere efter Jerusalems Indtagelse, at de gad nok vidst, hvordan det stod til i Hjemmet og hvad Løn der ventede Heltene for deres Storværk.

Ridderkongen Gotfred, der vel maa kaldes Middelalderens sande Kong Artus ved det runde Bord, kan vi imidlertid dog ikke forlade, skiøndt alle Heltene, saa nær som Tankred, gjorde det, før vi veed, hvor god Lykken var ham, der opgav Hjemmet og tog sin Deel ved Graven. Snart er det sagt, thi Seieren over den ægyptiske Hær ved Askalon, hvor Roberterne og Raimund endnu stod ham trolig bi, blev den sidste han vandt i aaben Mark, og et mageligere Sæde end det paa Straasækken fik han aldrig, men snart det rolige Leie, han der beredte sig til, med den korte Gravskrift „Mageløs og Barnløs", som ingen Lovtalers Pen men hele Christenhedens Mund, uden Modsigelse af dens Fiender, eenstemmlg gav ham.

Broderløs var Gotfred vel ingenlunde, thi een Broder, Eustak, havde fulgt ham som hans Skygge, og den Anden, Baldvin, som blev hans Eftermand paa Thronen, var hans Medbeiler paa Valpladsen, men han var det hverken paa Straasækken eller hvorsomhelst man beiler sømmelig til meer end Magt og Beundring for Øieblikket: til Udødelighed i de

Ædles Bryst. Hans Kapellan Folker fra Chartres (dog ikke ham, der var første Mand paa Reebstigen ved Antiochien), har betroet os, at da han i Edessa, hvor han sad varmt inden Dørre og svømmede i Overflod, mens Heltene baade hungrede og frøs for Antiochien og tørstede ved Jerusalem, spurgte sin kongelige Broders Død, da gjorde det ham vel lidt ondt (dolens aliqvantulum) men Arveparten gjorde ham meget glad (plus gaudens)*), og det kunde være nok om ham i Verdenshistorien, naar det ikke var en saa besynderlig Ting, at ligesom Edessa med sin Kong Abgar danner en æventyrlig Episode i den ældste Kirkehistorie, det under Korstoget danner en lignende i Statshistorien, hvorved hin paa en Maade afhjemles og begge afrundes. Derfor maae vi dog vide, at efter Slaget ved Gorgone, da Korshæren kunde giøre ved Natolien omtrent hvad den vilde, gjorde Tankred og Baldvin en Udflugt til Kilikien, hvor de dog snart blev Uvenner ved Hedningapostelens Fødeby, Tarsos, som Tankred havde vundet med Æren, men Baldvin tog fra ham med List og Vold, og blev derved saa foragtet i Hovedleiren, at han med 200 Riddere, der endda kun nødig fulgte ham, besluttede at æventyre sig selv paa Euphrats Bredder. Her tog han nogle Borge fra Tyrkerne, og da den byzantinske Statholder, som havde opkastet sig til Despot i Edessa, men havde Tyrkerne paa Halsen, hørte, der var kommet En af de uovervindelige Frankehøvdinger til Egnen, leiede han ham strax til sin Livvagt med Løfte paa at arve Despotiet efter ham. Baldvin beed paa Krogen, men brød sig ikke om, at Indbyggerne snart slog den gamle Despot ihjel, da „Arve-

*) Folker hos Bongars S. 402–3.

parten", som vi veed, trøstede ham over meer end det, og saaledes blev han da Despot i Edessa*), hvor han, ved at give Tyrkerne i Mosul noget at bestille, og opholde Korboga hele tre Uger paa Reisen til Antiochien, vistnok gjorde Korsdragerne langt større Tjeneste end om han var blevet hos dem og havde kanskee tilsidst ærgret Livet af Tankred, men uden dog derfor at have mindste Krav paa deres Taknemmelighed, end sige paa Thronen ved den hellige Grav, hvor han kun, efter Jerusalems Indtagelse, i Følge med den anden Afstikker, Boemund, aflagde et fornemt Besøg**).

Ved at vælge denne Herre til Gotfreds Eftermand, og det paa en Throne, der ene kunde bestaae ved Høimodighed og Opoffrelse, maa man vel sige, Lehnsmændene høitidelig indviede Riget til Undergang, men skiøndt Tankred stod midt iblandt dem, syntes de dog, ham selv iberegnet, kun at have Valget mellem begge de berømte Afstikkere, og skiøndt Tankred naturligvis stemte paa Boemund, saa var det dog aabenbar ikke Skæbnens Villie, at han skulde være Konge i Jerusalem.

Det var nemlig omtrent paa samme Tid som Gotfred døde, at Boemund blev fanget af Tyrkerne***), og skiøndt han slap fra dem, endte han dog længe før Gotfreds Throne igien blev ledig, og det er høist mærkeligt, at hans sidste Bedrift ret egenlig var en Skygge af den første.

Hvor tilbøielige vi imidlertid kunde være til, baade for den Sags Skyld og for meget andet, at overlade Boemunds sidste Dage til Glemsel, vil vor historiske Sam-

*) Folker hos Bongars S. 389—90.
**) Sammest. S. 400—1.
***) Korskrønikerne hos Bongars S. 301. Tankreds Levnet hos Muratori V.

vittighed dog ikke tillade os det, da Samtidens Beretninger soleklart vise, han endnu i sin Skyggetid gjorde en Opsigt i Europa, som saare faa Høvdinger i deres høieste Glands. Da han nemlig (omtrent 1104) i Antiochien fandt sig indeklemt mellem Tyrker og Byzantiner, satte han Tankred i sit Sted og smuttede forbi den byzantinske Flaade, hjem til Europa, for om muligt i Spidsen af en Frankehær at holde et seierrigt Indtog i Konstantinopel, og saaledes endnu ei blot faae Bod for mange Tab, men see sin Ungdoms stolte Morgendrøm opfyldt. Ved denne Leilighed fortæller Prindsessen, som har skiænket dette Boemunds sidste Æventyr hele to Bøger af sin Alexiade, at den listige Norman, der selv lod udsprede, han var død, gjorde Reisen til Korfu som et Liig i Kiste, med al den Sørgepragt, der hørte til at giøre Byzantinerne troskyldige, men at han saa var dumdristig nok til at lande paa Korfu, indstille sig for Befalingsmanden der og bede ham melde Keiser Alex, at han var staaet op fra de Døde for at hjemsøge Romerriget med Ild og Sværd og ei standse, for han stod seierrig midt i Byzants*). Denne Ligkisteleg, som Prindsessen ansaae for en splinterny Opfindelse af Boemund, havde han imidlertid lært af sin berømte Fader, hvem han i det hele ikke nær saa meget lignede som efterlignede, og den døde Hane, som Anna siger, han tog med i Kisten, for at selve Liglugten ei skulde fattes, var det eneste Eiendommelige, men gav rigtignok Tingen et saa naturligt Skin, at vi maae betragte det som et Varsel om den virkelige Helfart, Boemund uvitterlig beredte sig til.

*) Annas Alexiade S. 340—42.

Boemunds forvovne Plan var at bevæge Vesterleden til et Korstog mod Byzantinerne, og fra han satte sin Fod paa Italiens Grund, afmalede han derfor Keiser Alex med de sorteste Farver, ikke blot som en afgjort Tyrkeven, men som en forstokket Hedning, langt værre end Tyrken, og til Sandemænd havde han endeel byzantinske Flygtninger, hvoriblandt En gav sig ud for Sønnen af Keiser Romanos Diogenes, der for nogle Aar siden med væbnet Haand havde stræbt at giøre sin Arveret giældende, men var kommet tilkort*). Man seer strax, at Boemund vilde drage samme Fordeel af denne Diogenes, som hans Fader af Mikkelen, han førte med sig, men da Prindsesse Anna forsikkrer, at allerede han, der kort før Korstoget udgav sig for Leo, en Søn af Romanos, og gav Alex nok at bestille, men blev dog tilsidst fanget og mistede Øinene, var en grov Bedrager**), saa synes Bedrageriet med den boemundske Keisersøn at have været ret haandgribeligt.

Uagtet nu Boemund, udrustet med den hellige Fader Pavens Fuldmagt og varme Anbefaling, valgte Frankrig, hvor Urbans Korspræken havde frugtet saa godt, til Middelpunkt for sin, og formælede sig desaarsag med Kong Philips Datter Constance, saa havde han dog ogsaa Mod paa England og vilde selv fristet Lykken der; men Henrik Præstelærd, der helst vilde præke selv paa Øen, bad ham meget artig ingen Uleilighed at giøre sig, da han snart selv kom over til Normandiet og kunde der have den Fornøielse at

*) Orbriks Kirkehistorie hos Duchesne S. 817. Annas Alexiade S. 345—46.

**) Annas Alexiade S. 271—79.

tale i Mag med Antiochiens berømte Fyrste. Han maatte altsaa indskrænke sig til Italien og Frankrig, men der gjorde han ogsaa ganske overordenlig Lykke, som man nok kan tænke, da han, efter Prindsessens nøiagtige Beskrivelse*), maa have været storladen som en Konge, bygt som en Kæmpe, smuk som en Apol, fiin som en Hofmand og veltalende som Faa; saa at naar han traadte frem for Høialteret i Chartres og skildrede paa den ene Side, hvad han selv havde oplevet mellem Maglegaard og den hellige Grav, og paa den anden Side Pragten og Rigdommen, Hedenskabet og Feigheden i Byzants, da maatte han nødvendig, om just ikke hvad vi vilde kalde „opflamme" saa dog hvad al Verden kalder „fortrylle" baade Herrer og Damer. Ordrik udtrykker sig derfor meget rigtig, naar han siger, at denne Præken, som lovede Korsdragerne Guld og grønne Skove (urbes et oppida ditissima) ophidsede Tilhørerne saaledes, at de greb Korset og gav sig paa Vei til Jerusalem, som man gaaer til Gildes**).

Saaledes høstede da Boemund i visse Maader al den Berømmelse, Korsdragerne havde fortjent, og han giorde for saavidt klogt i at „optage sin Løn", før man opdagede, han var, skiøndt ingen „Liniedandser" som hans Svoger, saa dog en „Affstikker"; men slige fortryllende Skuespil høre immer til Dagens Orden i den fine Verden, saa, har man intet Korstog og ingen Boemund at beundre, da ikke blot nøies man, som Prindsessen i Maglegaard, med et Krigspuds og en Alex, men finder disse endnu „guddommeligere" end hine***), og Verdenshistorien giør da, ved her at ændse

*) Annas Alexiade S. 404.
**) Ordriks Kirkehistorie hos Duchesne S. 817.
***) Annas Alexiade S. 404.

det, kun en Undtagelse, fordi Boemunds Korstog mod Byzants ved Siden ad Christenhedens mod Tyrkerne staaer i alle Maader som Trylleriet i Kongers Gaarde ved Siden ad Opsvinget under aaben Himmel, to himmelvidt forskiellige Ting, som man dog, fra Boemunds Dage til vores, kun alt for sædvanlig, baade i og udenfor Korstogenes Historie, har forvexlet og sammenblandet.

Med en Flaade, som Prindsessen ligner ved en svømmende Stad, og finder det høist tilgiveligt at den byzantinske Admiral, der skulde hindret Landgangen, betimelig dreiede af for, stak Boemund i Søen fra Brindisi (1107), og fulgte sin Faders Kiølvand til Valona og Durazzo, hvad netop var det samme, som naar en aldrende Digter faaer det fortvivlede Indfald at omskrive sit bedste Ungdomsarbeide, for at giøre Slutningen mere glimrende. Keiser Alex, der, siden Robert Vitskar, den frygtelige Agethor, døde, var gammel vant til at betragte sig selv som den største Mand i Verden, men Boemund som „sin Næste", havde naturligviis anstrænget sig for at berede ham en Modtagelse, der lod ham føle Majestætens Overlegenhed; men hvor tilsyneladende rolig han end løste sine Saaler af og satte sig tilbords, mens alle hans Hofmænd blegnede, da Løberen fra Durazzo, hvem Frygten gav Hermesvinger, styrtede aandeløs ind med de Ord: Boemund har gjort Landgang, saa betroer Prindsessen os dog, han var ikke selv fri for lidt indvendig Rystelse, og skiøndt han omsider rykkede i Marken, kom han dog ikke længer end til Saloniki, hvor han svedte hele Vinteren over at afrette sine Krystere til Kæmper*). Det saae ogsaa galt

*) Annas Alexiade S. 372. 75. 79. 404.

nok ud for Kyri=Alax, thi Boemund skal have havt et Følge af over 30000 raske Karle, hvoriblandt Endeel fra „Thule", som han havde opsnappet og forlokket paa deres Valfart til Maglegaard, og det var ikke nok dermed, at man nær aldrig havde faaet „Vor=Frues Slør" i en af Hovedstadens Kirker, som hver Fredag skulde fare til Himmels, til at giøre sin Pligt, men ved et af de mange Bedesteder mellem Konstantinopel og Salonik, hvor Keiseren og Keiserinden holdt lovlig mange Rastdage, fandt man et Par Nidskrifter, og det Ene under Keiserens eget Bord, som især løb ud paa, at Fruentimmerne (som Telemak siger til sin Moder) skulde kiønt holde sig til Rok og Teen i Fruerburet og lade Mændene om Sværd og Skjold. Hvor et Nidskrift, som veed, det er fordømt til den for Papir utaalelige Straf at „kastes paa Baalet", vover sig saa nær til Ilden, der maa nødvendig stikke en Sammenrottelse under, tænkte baade Keiseren og hans kloge Datter; men om der virkelig var noget sligt i Giære, eller det, som ved slige Leiligheder de 99 af 100 Gange, kun var blind Alarm, hvormed Romerretten straffede sig selv, det kan vi af den hemmelighedsfulde Oplysning og korte Proces umuelig opdage*). Det er for Resten meget rimeligt, at Boemund, der, som Prindsessen bemærker, ingenlunde savnede Forbindelser i Keiserens Leir, ogsaa har havt sine Garn ude der, medens han syntes kun at have sine Tanker ved Durazzo, hvor han fandt haardnakket Modstand; men tænkte han, Alex lod sig enten lokke eller true til at gaae ham paa Klingen, da tog han mærkelig feil; thi at møde Boemund i aaben Mark, det, siger Prindsessen, havde hendes

*) Annas Alexiade S. 376—79.

Fader forlovet, vistnok ikke, fordi han jo godt turde see Normannen under Øine, men fordi han fandt det ikke raadeligt at vove sig saa yderlig eller komme den listige Krabat for nær. Langt heller begik han, hvad blandt Smaafolk kaldes en Skurkestreg, og spillede Boemund falske Breve i Hænderne til hans Broder og alle de Ypperste i Leiren, hvori Keiseren takkede dem for deres Forræderi og opmuntrede dem til at blive det troe, og Prindsessen forsikkrer, Boemund havde nær ladet sig narre til at mistænke og bryde overtvært med alle sine gode Venner*). Hvad Prindsessen derimod synes at have glemt over dette Mesterstykke, er Virkningen af de Forberedelser, hun selv fortæller, Keiseren traf til virkelig at bestikke og forføre Boemunds Broder Hvid (Guido), som før havde staaet i hans Tjeneste, med andre Flere, hvad Ordrik forsikkrer os ganske rigtig lykkedes og bragte, tilligemed Hunger og Pest, omsider Boemund i saa fortvivlet en Stilling, at han maatte bede om Fred**). Vel tilstaaer Prindsessen, at Keiseren, ved at bønhøre ham, ogsaa kun gjorde en Dyd af en Nødvendighed, men dog har aldrig nogen navnkundig Ridder fra Vesterleden kastet sig saaledes ikke blot i Støvet men i Skarnet for den byzantinske Sultan som den stolte Boemund efter det meer end alenlange „Klemmebrev", Prindsessen triumpherende meddeler os; thi deri bekiender ikke blot Robert Vitskars Søn, En af Korstogets Høvdinger, den ene Gang efter den anden, at „Lehnsmand" og „Træl" er hip som hap, men forpligter sig ogsaa med de dyreste

---

*) Annas Alexiade S. 387—89.

**) Sammest. S. 387—99. Ordriks Kirkehistorie hos Duchesne S. 823.

Eder til al den Trældom, en Krigsmand, der bliver ved sit Handværk, kan vise, ja endog til at bestride Tankred paa Liv og Død, hvis han ikke vil falde til Føie og slippe alle de Stæder, han har taget, og det altsammen for at beholde Antiochien, som Keiseren ikke kan tage fra ham, forlenes med Alepho, naar han selv kan vriste det fra Tyrken, og oppebære tohundrede Guldstykker (Byzanter) om Aaret*).

Man seer, det var paa den høie Tid, Boemund døde for Alvor, hvad ogsaa skal være skeet snart efter hans Hjemkomst til Apulien**), og vi vil forlade ham med den snurrige Oplysning, at hans Døbenavn var Markus, saa Boemund var kun et Ogenavn, hans Fader engang overborde i Spas gav ham, efter en Jette af det Navn, som en Sagamand fortalte Æventyr om, formodenlig Stalbroderen til Frakke og Stærkodder, som Saxe kalder Bemon og Islænderne Beimun Storviking***).

Keiser Alex ansaae nu vistnok Boemunds Død for langt større Vinding end hele hans Liv, med al den Trældom, hvortil det saa omhyggelig var forpligtet; men desuagtet var han nu dog ikke fornøiet, uden han fik Antiochien med, hvortil han, der ei kunde forsvare hvad der laae ham langt nærmere, havde en besynderlig Lyst, og hvorpaa han, for sin Medvirkning til dens Erobring og for alle sine Fortjenester af Korsdragerne, gjorde et endnu besynderligere Krav†).

---

*) Anna S. 403—16. Ordrik S. 824. Folker hos Bongars. S. 420.

**) Annas Alexiade S. 419.

***) Ordriks Kirkehistorie hos Duchesne S. 817. Saxe ved Stephanius S. 104. Snorres Edda (Stokholmer-Udgaven) S. 195.

†) Annas Alexiade S. 332—33. 422—23.

Saadanne urimelige Griller, selv hos et langt bedre kronet Hoved, vilde imidlertid Verdenshistorien aldrig ændse, naar det ikke just havde været Tankred, Alex misundte, hvad han i en Række af Aar ligesaa ædelmodig som tappert havde kæmpet for. Nu maae vi derimod føie Prindsessen i, med saamange andre Mærkværdigheder i hendes Faders Dage, ogsaa at omtale det Budskab, han sendte til Tankred som sin meensvorne Træl, der sad og gottede sig i Mag, sagde Keiseren, med hvad der havde kostet Byzantinernes Blod og Sved. Da Tankred nu var „bindegal og formastelig" nok til at lee høit ad denne keiserlige Forelæsning, og bad Gesandterne hilse hjemme, at han fra Antiochiens Bjergslot saae ned paa Byzantinerne, som en Jette paa en Flok Myrer, og blæste ad den græske Ild, see, da blev Keiseren naturligviis meget vred og lod sine „Vældige" kalde, for strax at udslette et saadant Uhyre af Jorden; men da de samtlig forestillede ham, det var dog bedst, førend man rørte ved den Stræng, at høre hvad Kongen i Jerusalem og de andre latinske Herrer i Nabolaget meente om det, da fandt dog Keiseren, der var Mening i den Tale, og skikkede Butumit med andre Flere og med en god Slump Penge til Palæstina, for at prøve, hvad Priis Vedkommende satte saavel paa Keiserens som paa Tankreds Venskab. Som sagt, saa gjort, og da Erfaring lærte, at de Allesammen gierne vilde have Pengene, men at Ingen af dem vilde giøre Gavn mod Tankred, lod Keiseren det beroe intil videre*), og Prindsessen ymter ikke engang om, at Døden, for Løn eller Bøn, var saa artig at fælde den trodsige Majestætsforbryder, det er kun Folker, som melder

*) Annas Alexiade S. 424—29.

Tankreds Død (1112) umiddelbar efter den mislykkede Beleiring af Tyrus, vi af Prindsessen høre Gesandterne, der satte Priis paa hans Hoved, personlig bivaanede*). Antiochien fik Keiseren imidlertid ikke for det, og skiøndt Boemunds mandlige Afkom uddøde med hans Søn og Navner, nedarvedes Fyrstendømmet dog paa Spindesiden i hans Æt, til den ægyptiske Sultan (1268) tog det fra Boemund den Sjette.

Med Tankred maa man imidlertid sige de ægte normanniske Helte uddøde, thi Robert Villumsen havde alt i flere Aar været levende død i sin Broder Henrik Præstelærds Taarn, og Tankreds Frænde, den seilivede Kong Roger paa Sicilien (til 1154), var vel en klog og lykkelig Herre og en dygtig Krigsmand, men ingen Helt.

Vi har nu ledsaget alle Korstogets Høvdinger til Graven undtagen Grev Robert den Yngre af Flandern og den gamle Grev Raimund, thi Afstikkerne Grev Steffen af Blois og Hugo Kongebroder udelukte sig selv af deres Tal, og tænkte siden kun forgiæves at afstryge Skammen ved et Tog til Bagdad (1102), der skulde fordunklet det til Jerusalem; thi det endtes alt i Natolien med den skammeligste Flugt og det fuldstændigste Nederlag, man vel kiender**).

Robert af Flandern, Korbogas Rædsel, hvem Tyrkerne skal have kaldt Søn af St. Georg, blev ved sin Hjemkomst meer end kongelig modtaget og vandt den sjeldne Roes at være ligesaa lydig en Søn af den hellige Kirke som vældig

*) Folker hos Bongars S. 423.
**) Ordriks Kirkehistorie hos Duchesne 789—93. Vilhelm af Malmesbury hos Savile S. 149. Wilken om Korstogene II. 114—48.

Kæmpe under Korsets Banner, men han fik et sørgeligt Endeligt ved, i en af den franske Konges Hverdagsfeider, at styrte med Hesten i en Snevring, hvor han blev traadt ihjel af de Flygtninger, han vilde standse*). Hans kiække Søn, Baldvin, kom alt i sin Ungdom ulykkelig af Dage i Normandiet, som han vilde hjelpe sin Frænde, Robert Galnings Søn, at tage fra den engelske Kong Henrik, og med ham uddøde de gamle flamske Grevers Hovedlinie.

Hvad endelig gamle Grev Raimund angaaer, da vedblev han lige til sin Død (1105) at staae i et tvetydigt Lys for sine Samtidige, som altsaa er det historisk rette, vi maae see ham i, ladende det uafgjort, om Skylden var hans egen, eller han kun blev miskiendt, fordi han hørte til en ældre Slægt end den, han paa Korstoget skulde sammenvirke med. Prindsesse Anna, der har barbariseret hans Titel (Greve af Sanct Giles) til et Navn, fortæller, at i hendes Øine fordunklede denne „Sangiles" alle de andre Korstogs-Ledere som Solen Stjernerne, og det var ikke meer end billigt, thi han viste Keiseren i Byzants en forbausende Hengivenhed, ikke blot ved at forære ham den „hellige Landse", hvormed Alex, urimeligt nok, søgte ret at nagle Normannen Boemund til sit Kors, men ved at springe naar han fløitede, saa Spørgsmaalet er kun, om han bragte hvad han ansaae for „den gode Sag" og Christenhedens Vel eller sin egen verdslige Begiærlighed dette store Offer? Det sidste maatte naturligviis Verden troe, deels fordi den kun nødig troer paa kloge Folks Ædelmodighed, og deels fordi han virkelig, især ved paa Keiserens Vegne at ledsage „Bagdadsfarerne"

*) Orderik S. 831—38. Vilhelm S. 159. Wilken II. 23—25.

til deres Undergang og saa lade dem i Stikken, havde Skinnet imod sig. Paa den anden Side derimod vovede Raimund dog, baade ved denne Leilighed og ellers, saa tit og redebon sit Liv for Korsbanneret, hjalp sine ubesindige Stalbrødre ud af saa mange og store Forlegenheder og blev sit Løfte, af al Magt at bestride de Vantroe, saa tro til Døden, at det var ubilligt at mistænke ham for Falskhed, og naar man da tager Omstændighederne i Betragtning, lader alt hvad vi veed om ham sig dog vel forklare til hans Fordeel. En klog gammel Mand maatte nemlig enten strax indsee, eller dog snart opdage, at baade ved Indtagelsen og Forsvaret af det hellige Land var den byzantinske Keisers „Gunst og Gaver“ af megen Vigtighed, og det maatte nødvendig falde Raimund langt lettere at læmpe sig efter Alex, der i Grunden var bange for Korsdragerne, nøiedes med Skinnet og brød sig slet ikke om paa hvad Maade man opfyldte hans Ønsker, end at spændes med Bruushovederne, som, trodsende paa deres Kraft, sædvanlig foragtede Klogskabs Raad og kunde slet ikke taale, at Nogen vilde foretrække en anden Vei til det fælles Maal end den, der hugede dem bedst. Sine fleste Dage efter Jerusalems Indtagelse tilbragte Raimund for Resten med Beleiringen af Tripolis, som han paa ingen Maade vilde opgive, men byggede sig, da den gik i Langdrag, den saakaldte „Pillegrimsborg“ paa Libanon, for altid at være ved Haanden, og her døde han, efter Abulfedas Beretning, saagodtsom kvalt af Røg ved en Ildebrand, han vilde slukke*). Først adskillige Aar efter

*) Annas Alexiade S. 505. 29—32. 415. Wilken om Korstogene II. 197—200.

hans Død overgav Tripolis sig, men forblev saa hos hans mandlige Arvinger, til Saladin tog Jerusalem, og var siden forenet med Antiochien, indtil Boemund den Sjette mistede begge Dele.

Saaledes nedsank de Vældige i Skyggeriget, som ikke blot rystede Jorden, men reddede Christenheden, ikke blot udgiød Strømme af Blod, men blandede dem ogsaa til et mageløs stort og herligt Fostbroderskab mellem de nye Folkefærd, og det var intet Under, at Korstogets Helte misundte de trojanske Helte Sangerne, der lod dem leve med sig fra Slægt til Slægt; thi Krønikerne, end sige Versene paa Klosterlatin, var kun en maadelig Gravskrift og slet intet Eftermæle. Langt om længe stræbte vel Tasso at forevige dem i sit „Befriede Jerusalem", men det har alt længe slaaet deres historiske Kyndinger, at Homers Helte ligne dem langt meer end Tassos, og hvad der desuden aldrig kommer i Folkemunde, men føres kun i Pennen for velvillige Læsere, er intet Eftermæle, som enten fryder Helte eller vækker blandt deres Børn de slumrende Kæmper. Selv Middelalderens Rimkrøniker og Heltebøger, som desuden kun befatte sig lidt med det første Korstog, er dets Helte meget for smaalige og trange, saa først naar Iliaden, frit oversat paa alle vore Tungemaal, afløser den „latinske Grammatik" i vore Skoler og forklares med Korstogets Historie, da først faaer dets Helte et værdigt Mindesmærke, og Grækernes Høisang sin rette Betydning. At sligt maa synes de fleste Læsere urimeligt, til det virkelig begynder at skee, maa Skriveren finde sig i, men den billige Læser vil ogsaa finde sig i, at hvem der har Syn for Folkenes Vilkaar og Tidernes Sammenhæng beiler i sin Skrift til noget Større end Øieblikkets

Bifald, og naar han seer, at Grækerne, som forgjæves stræbte at forekomme Middelalderen, har spaadomsviis besunget den, han da ogsaa med Pennen stræber at indskærpe, hvad der langtfra at være en ørkesløs Betragtning er en for alle kommende Slægter frugtbar Sandhed.

Ved at sammenligne Korstoget med Iliaden klarer det sig nemlig ret, at Grækerne kom for tidlig, thi deres Heltedigt fattes aabenbar, hvad det dog ærlig fortjente, en tilsvarende „universal-historisk" Begivenhed, som „den trojanske Krig", der endog neppe kan kaldes „historisk," jo ingenlunde er, medens Korstoget, der er en universalhistorisk Begivenhed, ikke blot fattes et tilsvarende Heltedigt, men savner hele det yndige, midt i Kampen rolige Anstrøg, Grækeraanden gav alt hvad den skabte. Vi har før bemærket, at Byzants ogsaa tydelig nok viser os Skyggen af, hvad Grækerne skulde været i Slægtens Middelalder, og Keiser Alex er saa klar en Skygge af Folkelederen Agamemnon, at det ved første Øiekast ordenlig forbauser, og ved nærmere Betragtning giver os Nøglen til hans Lønkammer; thi hele Hemmeligheden ligger aabenbar deri, at han følte Kald til at være Sjælen i Korstoget mod Tyrkerne, men manglede aldeles Kraften, hvad han vel ei kunde dølge for sig selv, men stræbte des ivrigere at skjule for Verden, hvorved han nødvendig kom i en falsk Stilling baade til sig selv og til den hele Begivenhed. Men saa slemt det nu end var for ham, ærgerligt for Korsdragerne og sørgeligt for Grækerne, saa kan vi dog lettelig trøste os derover, da vi see, der var, trods alle de Hindringer Grækernes Afmagt og Gothernes Vildskab lagde i Veien, dog fundet Raad til et Korstog, der gjorde sin Virkning og fortjener vor Beundring, og naar vi

34*

samle i Forestillingen hvad Feiltrinnet adskilte, har vi alt hvad vi kan ønske: Daaden, Digtet og Lys over det menneskelige, der laae til Grund for begge Dele. Netop fordi den egenlige Daadstid, som Middelalderen naturligviis er, ikke var kommet i Grækernes gyldne Dage, men det følsomme for Menneskelivet klarøiede Folk længtes og stirrede efter den, just derfor udtrykker deres Heltedigt den dybe Anelse deraf i hele sin Friskhed og bliver derved saa prophetisk, at det ingenlunde er blot det store Korstog, men hele „Riddertiden," der speiler sig i Iliaden, som begynder med en Væddestrid mellem Olympierne og ender med Ridderspil og Fugleskydning ved et Gravøl. Ikke blot for Modsætningens Skyld, men ogsaa til Trøst for Nyaarstiden, der i Henseende til alt Storværk har begyndt sin Forfatterbane som Recensent, er det høist mærkeligt, at Odysseen derimod begynder med Hurlumhei og en næsviis, opløben Dreng, men forbereder dog strax paa Aandens (Laertidens) Hjemkomst og slutter med aandelig Vidskabs (Pallas Athenes) Triumph og en smilende Udsigt til Verdens Ende, saa naar den Bog bliver indført i Skolen, ikke til at rives i Stykker og lappe Grammatikker med, men til at lære Svendene, hvordan Athene besøgte Telemak, da vil den udentvivl synes at giøre Underværker, idet den fremlokker, hvad den forudsiger.

Dog, skiøndt Pennen, der vil gaae Skjalden under Øine, umuelig kan nægte ham den Fornøielse at være Pegepind til saadanne Bøger, eller undlade det Ønske at voxe til Stav paa saadan en Bane, maa den dog ikke derover glemme sit Kald for Øieblikket: til som formindsket Maalestok at følge Alfarveien under Tidens Løb, og vender derfor tilbage til sin Pligt med den Bemærkning, at efter det store Korstog løb

Alfarveien fra hele Vesterleden til Jerusalem og næsten altid over Konstantinopel, men derfra deels giennem det blodrøde Natolien, deels over det fortladne Hav.

Nu her at holde Bog over alle de Reisende, gaaer ingenlunde an, og selv store Flokke maae nøies med at nævnes, men netop fordi der hverken var Keisere eller Konger med paa det første Korstog, uden forsaavidt man vil sige, at Kyri-Alex var dog ogsaa med, er det mærkeligt at see, hvorlunde de kronede Hoveder, for at hamle op med Ridderne, maatte bekvemme sig til at træde i deres Fodspor.

De første Konger, vi nu møde paa Korsveien, er, mærkeligt nok, dem fra Danmark og Norge, ret som til Bekræftelse paa, at Korstoget ganske rigtig var i Nordens Aand, saa det kun var ved et særdeles Uheld, den savnede sine visse Bud i Leirene ved Antiochien og Jerusalem. Efter Albert af Aix, der var Korstoget lige saa nær, som Herodot var Perserkrigen, bestod dette Uheld i, at den danske Kongesøn, Prinds Sven (udentvivl den Ubekiendte paa den store Vikingsnekke) var blevet saa forsinket i Konstantinopel, at han kom ikke til Nikæa, før Korshæren allerede var brudt op, og blev, underveis i dens Spor, med sin Hjertenskiære og 1500 Ryttere omringet, overvældet og nedsablet af Tyrkerne *).

Kongerne fra Norden, der, saa snart som mueligt, ilede til den hellige Grav, da dens Befrielse rygtedes, var Sven Estridsens Søn, Erik Eiegod, og Haardraades Sønnesøns Søn Sigurd Jorsalfar; men da Erik, om han end naaede Jerusalem (1103), der ingen Opsigt gjorde, maae vi holde

*) Albert fra Aix hos Bongars S. 233.

os til Sigurd, hvem Folker vel ikke nævner ved Navn eller tæller blandt Konger, men betegner dog kiendelig og omtaler priselig nok. Han siger nemlig: nu (1110) førte Vorherre et Slags Folk til Jaffa, som kaldes „de Norske", med tresindstyve Skibe, anført af en meget smuk Ungersvend, som var Broder til Kongen, og da Kong Baldvin bad dem endelig tøve lidt og hjelpe ham mod Tyrkerne, da svarede de strax, at derfor var de netop kommet, saa de vilde gaae hvor det skulde vare, naar han bare vilde sørge for Kosten. Det fandt Baldvin ypperligt, og tænkte først paa Askalon, men bestemte sig dog tilsidst for Sidon, og skiøndt den babyloniske Sultans Flaade laae i Havnen ved Tyrus og var ellers immer paa Spil, blev den dog reent forbluffet, da det rygtedes om „de Norske," saa den rørte sig ikke ud af Flekken*).

Sidons Indtagelse, som virkelig blev Følgen, er nu vel ingen af de største Begivenheder, men dog en af de største, der kom til at føre Navn efter Konger i den Egn, og selv den Historieskriver, der ingen Nordbo er, maa det glæde, at see Snorre Sturlesøns Beretning om den fjerneste Begivenhed, han omtaler, saa godt stadfæstet af et Øienvidne, at Kong Baldvins Kapellan endog giver os det samme Tal paa de norske Skibe, som den islandske Lagmand**).

Det var, saavidt bekiendt, af egen Drift, at Nordens Konger besøgte det hellige Land, saa Jyderne skal endogsaa have tilbudt Erik Eiegod at give Trediedelen af deres Gods

*) Folker fra Chartres hos Bongars S. 421.
**) Sigurd Jorsalfars Saga i Heimskringla K. 10—11.

til de Fattige, naar han vilde blive hjemme*); men sligt var kun Tilfældet med faa af de høie Reisende, der i det Hele kun tog liden Deel i Tidens Reisning, naturligviis fordi den gjaldt et større Rige og en høiere Krone end deres: Kirkeriget nemlig, der truede med at overgro alle Vestens Kongeriger, og den tredobbelte Krone, der aabenbar fordunklede alle de enkelte.

Keiser Henrik den Fjerde lovede vel engang at giøre et Korstog, men hvad han lovede i sin Nød, havde han aldrig for Skik at holde, og vi skulde da ikke have nævnet det tomme Løfte, dersom det ikke var for at minde om, at Hildebrands Modstander levede endnu adskillige Aar efter Jerusalems Indtagelse (til 1106), hvad idetmindste vi, der skrive Historie, finde høist urimeligt. Naar man nemlig ret har været inde i det første Korstogs Historie, gaaer det En tildeels, som det sikkert gik Robert af Flandern, da han kom hjem og maatte føre Krig med Henrik den Fjerde: man kan slet ikke finde sig i, at Skrællinger, man fordum kiendte, ei er døde og borte for længe siden; thi at der kun er fem Aar fra Mødet i Clermont til Kong Gotfreds Død, det veed Annalisterne vel udenad paa deres Fingre, men Historieskriveren, hvem Korstoget giver meer at bestille end et heelt Aarhundredes Bedrift, maa ordenlig samle sine Tanker, for at blive sikker paa, at Tiden var saa kort og syntes kun lang, fordi der skete saameget og skete Mirakler.

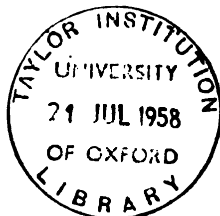
Prædikanten under aaben Himmel, Pave Urban den Anden, var imidlertid ganske rigtig død, kun fire Dage efter Jerusalems Indtagelse, og den Kardinal Regner (Rainer),

*) Saxes Danmarks Krønike ved Stephanius 126—127.

som, under Navn af Paskal den Anden, fulgte ham paa Thronen, havde vel, efter Hildebrands Dom, været ham en god Tjener, men var derfor ogsaa en daarlig Herre, der hverken forstod at benytte sig af den Glands, det store Korstog kastede paa Kirkeriget, eller havde engang rigtig Mod til at forfægte dets Ære. Han skulde derfor slet ikke nævnes, naar ikke hans Strid med Keiser Henrik den Femte i Tydskland havde gjort saa umaadelig Opsigt over hele Europa, at selv Kyri-Alex bevidnede Paven sin inderlige Deeltagelse og tilbød sig ædelmodig at tage Rom og den hellige Stol under sine Vinger*).

Det var den gamle Trætte om „Ringen og Staven", som Henrik, skiøndt han paa Kirkens Vegne havde gjort Oprør mod sin egen Fader, dog, saasnart han fik Magten, ikke blot oprippede, men gav en ny Vending, ved at overtale Paven til et meget billigt Forlig og derpaa ei blot bryde det, men bogstavelig tage hans Hellighed ved Vingebenet midt i Peterskirken og kue ham til at underskrive hvad han behagede**). Dette vakte naturligviis dyb Harme i hele Vesterleden, og selv i Tydskland, hvor man ellers fandt det rimeligt nok, at Paven skulde fire for Keiseren, bidrog det, med Henriks andre Voldsgierninger, til at giøre ham Helvede hedt, saa han dog omsider maatte opgive den saakaldte „Halvhundredaarskrig" med Kirkeriget, og slutte Freden i Worms (1122), hvorved han gav Afkald paa „Ringen og Staven," men fik dog Lov til at have lidt Indflydelse paa Bispers og Abbeders Valg og, forsaavidt de skulde nyde

*) Cassinokrøniken IV. 48.
**) Sammest. IV. 39—42.



nogen „kongelige Rettigheder“, da ved „et Scepter“ at forlene dem dermed*).

Stort dybere kan vi nu vel ikke her indlade os i denne indviklede Sag, der kun giælder Tydskland, hvis „Keiserret“ selv de Indfødte har havt ondt ved at forklare og end værre ved at nyde, men har man som Læser ærgret sig tilgavns over selv at skulle giætte, hvad det egenlig er, Skriveren byder os at lægge Mærke til, da bebyrder man dog heller Læseren med en unødvendig Oplysning, end man udsætter sin Bog for at sammenlignes med Keiserretten.

Naar nemlig hans keiserlige Majestæt i Tydskland haardnakket paastod Ret til at forlene Bisper og Abbeder med „Ringen og Staven“, som fra Arildstid var de „kirkelige“ Sindbilleder paa den høieste geistlige Værdighed, da var det ganske rigtig sluttet, at han maatte indbilde sig, han var „Christi Statholder“ i Tydskland og kunde uddele „Aandens Gaver“ til hvem han vilde, hvad man ei engang, som Paven i Rom, behøvede at være hans Medbeiler til „Statholderskabet“ for at finde oprørende. Det efter Omstændighederne høist billige Forlig, som Paskal nu „ublokket“ sluttede med Henrik, men fik saa skammelig betalt, var, at han skulde holde sine Fingre fra Bisper og Abbeder, men de igien deres fra Vaaben, Mynt, Told og al anden kongelig Rettighed og verdslig Bestilling. Saaledes at indskrænkes til „Kirker og Klostre“ og nøies med „Tiende og Offer“ og lidt „Mensalgods“, fandt imidlertid de fleste tydske Bisper og Abbeder var ikke blot kiedsommeligt, men uforsvarligt, baade for dem og deres Eftermænd, saa de raadte selv Kei-

*) Den saxiske Annalist hos Eccard I. 647—49.

seren fra at besegle det Forlig, hvorimod Freden til Worms var dem vel tilpas, da de gierne vilde være lidt mere uafhængige af Keiseren og bevare et godt Skin, naar det kunde skee paa taalelige Vilkaar.

Det var Franskmanden Guido, en Greveson fra Burgund, i Slægt med de Store, der, som Pave Calixt den Anden, hittede paa denne Middelvei (justemilieu), eller rettere, fik anvendt paa Tydskland hvad alt længe gjaldt i Frankrig, og det vigtigste ved Freden i Worms var aabenbar, at Kongen i Tydskland dermed erkiendte Kirkeriget for en uafhængig Magt, hvis Høvding, Paven i Rom, da umuelig kunde være hans Statholder.

Mærkværdigere end alt dette er imidlertid den Ligegyldighed for Tyrkekrigen og den hellige Grav, som synes at have været arvelig hos Paverne lige fra Urban den Anden til Eugen den Tredie i Midten af Aarhundredet; thi langt fra selv at holde Indtog i Jerusalem, hvad efter al Rimelighed maatte været enhver nyvalgt Paves første Omsorg, synes de aldeles at have tabt Kirkerigets Hovedstad og Glimmer i Østerleden af Sigte, til Edessas Fald og fuldkomne Forstyrrelse af Tyrkerne forfærdede baade Paven og Tiden som et Drømmesyn, saa Kong Ludvig den Syvende i Frankrig og Keiser Konrad den Anden i Tydskland med talrige Hære foer op i Søvne og efterabede (1147—48) „det store" Korstog.

Hvor ubændig nu især den tydske Hær skabte sig i fremmede Lande; hvor aabenbar Sønnesønnen af Alex, Tyrkevennen Manuel Komnen, gik paa Rævekløer; hvordan begge de stolte Hære, den tydske alene efter Byzantinernes Optælling over 90,000 Mand, svandt i Natolien som Dugg for

Sol, og hvilken Stads de høie Herrer desuagtet gjorde i Jerusalem; alt dette finder man udførlig beskrevet baade paa Græsk og Latin*), men da hele Udfaldet var en hovedløs Beleiring af Damask, som man løb fra, siges det meget bedre med faa Ord, at her er ingen Begivenhed at fortælle, men kun uhyre Daarskab at beklage. Hvorledes Konrad og Ludvig, Manuel og Kolonisterne, Paven og Togets berømte Prophet, den hellige Bernhard, deelte Skylden, kan Enhver selv slutte sig til, thi de skiød den naturligviis paa hinanden, og den eneste vigtige Følge var da, at Moderlandet saa godt som opgav Kolonien, og at Jerusalem endnu før Rigets første Jubelaar paany faldt i de Vantroes Hænder.

For imidlertid at forstaae Undergangskampen, maae vi kaste et Blik paa Gravrigets korte Historie, der, med alle sine store Brøst, dog, som det eneste i sit Slags, altid maa findes mærkværdigt.

Ved Gotfreds Død (1100) var Riget ret egenlig indskrænket til Graven, thi Antiochien og Edessa laae baade for langt fra Haanden og var meget for selvstændige til at regnes paa, og Jaffa, Rigets eneste Søstad med en daarlig Havn, var kun vigtig som Færgested mellem Graven og de Levendes Land. Naar man derhos betænker, at Jerusalem var saa godt som øde for Indbyggere, da kan man ikke vel tænke sig et fuldkomnere Skyggerige (Hades) paa Jorden end Gotfreds var, som kuu befolkedes engang om Aaret ved Paaske-tider, naar Pillegrimmene som Giengangere myldrede omkring den hellige Grav, for, naar Lamperne Paaskeaften tændtes af dem selv, at see Verdens Lys paany, og derpaa, badede

*) Hos Byzantineren Nikitas og Biskop Vilhelm af Tyrus.

i Jordans Flod, at vende tilbage til deres forrige Liv og Idrætter. Da derfor i Kong Baldvins første Aar Kirkelamperne om Graven ei til rette Tid vilde giøre deres Pligt, blev Rigets Udsigter virkelig saa mørke, at vi maae finde den almindelige Fortvivlelse, et Dienvidne skildrer, meget naturlig, og uagtet Paaskemorgen dengang bragte Frydesang for Nattens Graad, var det dog et meget ulykkeligt Varsel for Rigets Bestandighed*).

Skiøndt vi nemlig i vor gasoplyste Tid knap kan bare os for at smile ad Lampemiraklet i Gravkirken, saa hang det dog aabenbar saa nøie sammen med Pillegrimsfartens hele glimrende Blændværk, at Rigets Skæbne beroede derpaa**), og det Stød, Troen nødvendig fik hin sørgelige Paaskeaften, forvandt den vist aldrig meer, saa Udeblivelsen af det aarlige Mirakel ved den hellige Grav (1101) er virkelig en Slags Statsbegivenhed, der ventelig har havt sin naturlige Grund i den Uenighed mellem Præsterne (de gamle og de nye, de græske og latinske), som Folker ved denne Leilighed ogsaa ganske rigtig ymter om.

Næste Aar indtraf en ny Ulykke, der for Øieblikket let kunde havt langt farligere Følger, men var dog nok Riget til mere Gavn end Skade. Den kongelige Vovehals, som vel er Baldvins rette Titel, mødte nemlig med nogle hundrede Ridderr, meſt Levning af „Bagdadsfarerne", vi før nævnede, den ægyptiske Hær ved Askalon, hvor den regelmæssig hvert Aar pleiede at indfinde sig, og Baldvin, der denne Gang havde forsmaaet at føre „det ægte" Kors med

*) Folker fra Chartres hos Bongars S. 407—9.
**) Bohadin ved Schultens S. 136.

sig i Marken, maatte ikke blot med fyrretyve Riddere flygte til Rama, men igien stjæle sig derfra som en Tyv om Natten, og flere Dage vanke fredløs omkring mellem Bjergene, for ei at dele Skæbne med Steffen af Blois og hans andre Stalbrødre, der sprang over Klingen. Dette skaffede vel Kongen endeel Uleilighed og Eftertale, men reddede „det ægte" Korses Ære, der øiensynlig stod paa Spil og var dog Rigets Helligdom (Palladium), ligesom Lampeskinnet i Gravkirken var dets Glands*). Tænker man blot disse to Ting bort: Korset, de Vantroes Skræk, og Himmellysningen, de Troendes Paaskeglæde, da forholder Gravrigets Historie sig aabenbar til Korstogets som et urimeligt Optrin af det daglige Liv til et mageløst Æventyr, og hvor urimeligt end det Forunderlige kan synes os, saa er dog den blotte Urimelighed noget, vi slet ikke forundre, men ærgre og kiede os over.

Da Lamperne imidlertid dog næste Paaskemorgen stræbte at indhente det Forsømte og siden tændte sig betimelig hvert Aar, og da det ægte Kors beskærmede Kongen og stod sin Prøve, hvergang han førte det i Marken, saa blev hans Regiering virkelig et Efterskin af Korstogets Dage, ligesom han selv og Størstedelen af hans Lehnsmænd og Riddere var en Levning af dets Kæmper. Mandig sloges han hardtad aarlig med Ægypterne ved Askalon, idelig smaahuggedes han med Emirerne fra Damask og Aleppo, stundum gik han endog over Euphrat til Edessas Forsvar, een Gang giennemstreifede han Ørken ved Sinai og badede sig i det røde Hav, og han var tilsidst paa Vei til at hiemsøge den babyloniske Sultan,

*) Folker fra Chartres hos Bongars 415—16.

da han døde (1118) af en Ret Fisk, hans Riddere med deres Landser havde stanget til ham i Nilen*). Naar man seer alle disse Bovestykker giennem atten Aar (1100—18) udførte med en Haandfuld Kæmper, mellem Tyrker og Araber i Tusindtal, medens Baldvin paa samme Tid beleirer og indtager Sidon ved Normændenes, Akre, Tripolis og alle Søstæderne, paa Askalon og Tyrus nær, ved Genuesernes Hjelp, da mødes virkelig for vore Øine Ridderlivet som den nedgaaende og Borgerlivet som den opgaaende Sol i et underligt Tusmørke: paa een Gang den gamle Dags Grav og den nyes Vugge, kun latterligt for Daaren, der indbilder sig, at uden Dagbrækning vilde vi faaet meget bedre Solskin, uden al den Giæring var Vinen blevet klarere, kort sagt: havde Forsynet blot spurgt ham til Raads, skulde Menneskeslægten ypperlig sprunget hele Middelalderen, ligesom vore unge Oldinger har sprunget Manddommen over.

Ogsaa Baldvin døde barnløs, thi vel giftede han sig paa sine gamle Dage med Adle, Enken baade efter Kong Knud den Hellige i Danmark og efter Robert Bitskars Broder, Hertug Roger paa Sicilien, saa denne Robert Frisers Datter blev nu anden Gang Dronning, og det i Jerusalem; men deels maa hun ogsaa dengang have været ikke saa lidt til Aars, og deels sagde man, det var kun for Grunkernes Skyld Baldvin beilede til hende**). Han forskiød hende ogsaa virkelig igien, Aaret før sin Død, og er Vilhelm Tyrier efterretteligere i denne Sag end ellers sædvanlig, da brød han med det samme det høitidelige Løfte paa Jerusalems

*) Folker fra Chartres hos Bongars S. 403—28.
**) Sammest. S. 424—27. Vilhelm Tyrier sammest. S. 808.

Krone, han havde givet hendes Søn, Kong Roger paa Sicilien, og det, siger Vilhelm, var sikkert Grunden til, at de sicilianske Normanner, der bedst kunde staaet Gravriget bi, ei lædskede det med en Drik Vand*).

Nu fik da Baldvin sin Navner og Frænde, hidtil Greve af Edessa, til Eftermand, og samme Aar stiftede Hugo Hedning (de payens ɔ: de paganis) selv niende den saakaldte „geistlige Ridderorden," der under Navn af „Tempelherrernes," er blevet langt mere berømt og beklaget, maaskee ogsaa værre berygtet og behandlet end den fortjente. Til Medbeiler havde denne Orden ligefra Begyndelsen „Johanitterne" (siden af deres Sæde kaldt Rhodier og Malthesere), og fik siden, ved Akres Beleiring, en Efterligner i den „tydske Orden," der tidlig fandt sin Løn i Preussen og nys sin Grav i Tydskland; men her kan vi ei sige stort mere om disse Ridderordener i det Hele og om „Tempelherrerne" især, end at den selvgjorte og paatagne Luehede er ligesaa uægte, om end ikke slet saa tom og latterlig i Ridderstanden som i Digterlaget, saa hvem der indbilder sig, at enten Gotfred eller Tankred stod op igien i dem, har enten ingen Forestilling om Korskæmperne, eller vil finde sig artig bedraget. Forestiller man sig derimod Johannitterne, under Navn af Hospitalsriddere lige gamle med Riget, som en Skygge af Gotfred, og Tempelherrerne som Baldvin den Førstes Gienfærd, hine som Gravrigets Livvagt, og disse som dets Leietropper i Moderlandets Sold, da vil man finde saavel Johanniternes Mathed som Tempelherrernes Lumpenhed i sin Orden, og Rigets Undergang omhyggelig forberedt, medens

*) Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 808—9. 815.

man i Europa tænkte, hvad i vort Sprog er blevet en staaende Talemaade, „at den hellige Grav var vel forvaret.“

Da Baldvin den Anden, meer sin Formands Abekat end Efterligner, besteg Thronen, havde den babyloniske Sultan (i Ægypten) tabt sin Frygtelighed; men da alting i Gravriget var efter en meget formindsket Maalestok, stod det endnu mere Fare for Smaadjævlene i Syrien, som havde den store Fordeel immer at være ved Haanden, og det var især to Turkmanner af Orthoks Æt, Algazi og hans Brodersøn Balak, der nu regierede deres Tid. Algazi blev især navnkundig ved en glimrende Seier over Antiochierne (1119), der, selv efter Folkers Beretning, knap kostede ham tyve Mand, skiøndt 7000 Christne beed i Græsset, og deriblandt Tankreds Søstersøn, Roger, en drabelig Kæmpe, men i alle Maader en Galfrands, der efter Tankreds Død var Formynder for den unge Boemund*). Balak blev imidlertid endnu mere berømt ved at fange ikke blot Grev Goslin af Edessa, men Kong Baldvin selv (1123), hvorved han dog ingen Skade gjorde Gravriget, thi netop mens Kongen sad i Fængsel (1124), fældte den undslupne Goslin Balak, og Rigsforstanderen, Vilhelm Buris, indtog, med Venetianernes kraftige Understøttelse, Tyrus, som hidtil havde trodset**).

Hermed slutter Folker, Baldvin den Førstes Kapellan og Følgesvend paa det store Korstog, sin Fortælling, og vel

---

*) Folker fra Chartres hos Bongars S. 428—29. Rogers egen Kantsler sammest. 449—66. Wilken om Korstogene II. 426—39.

**) Folker fra Chartres hos Bongars S. 431—40.

var Tyrus ikke bogstavelig den sidste Erobring, Gravriget gjorde, thi Askalon blev taget længe derefter, men det var dog den sidste Udvidelse, Riget fik, før Edessa faldt og det Hele øiensynlig gik Krebsgang, som dets meget uforskyldt berømte Historieskriver, den titnævnte tyriske Ærkebisp, ei blot bevidner men beviser. Dette er nemlig alt, hvad han gjør godt, thi om det store Korstog og hele Daadstiden er han aldeles uefterrettelig, og han holder juft op, hvor vi ønskede han skulde begyndt, saa vi kunde faaet bedre Beskeed om Dommedagsslaget ved den galilæiske Sø og om Jerusalems Fald. Maaskee er han bedre undskyldt for hvad vi savne end for hvad vi finde hos ham, thi de Lærde tvistes endnu om, hvorlænge han levede, men han maa dog ligefuldt, istedenfor som hidtil at foretrækkes, næsten ganske tilsidesættes i enhver forsvarlig Korstogs-Historie. Uagtet derfor en nordisk Historieskriver har ondt ved at fatte den Tankegang, at Kemaleddin fra det trettende og Abulfeda fra det fjortende Aarhundrede, blot fordi de var Muselmænd, skulde være bedre Hjemmel i det ellevte og tolvte Aarhundredes Historie, end samtidige Christne, for største Delen Øienvidner; saa indrømmer han dog strax, at Saladins Haandskriver og Ledsager, Bohadin, er meget vigtigere end den tyriske Ærkebisp; thi Saladin er aabenbar Korskæmpernes Arving og Eftermand i Gravriget, som han forenede med Ægypten, den ældgamle Underverden, hvortil det naturhistorisk hørte. Ligesom da Edessas Fald var et Forvarsel om Jerusalems, saaledes er Paastyret i Syrien baade af Algazi og Balak, Thoktkin og Akſonkar, Zenki og Nureddin, kun at betragte som en Hurlumhei af Snaphanerne og Fortravet,

der kun bebudede Halvmaanefylkingen, hvormed Saladin efterabede det store Korstog.

Læseren maa ingenlunde troe, at Skriveren med beraad Hu vovede at vælge et saa krænkende Udtryk som „efterabe" om den store Saladin, for hvis ridderlige Høihed, trods selve Tempelherrernes, end sige da saadanne taabelige Sværmeres som Gotfreds og Tankreds, vi ikke blot har meget Sort paa Hvidt, men „Nathan den Vises" (altsaa den skarpsindige Lessings) Høiesteretsdom, nei, det faldt ham af Pennen i et ubevogtet Øieblik, men forsvarede sig saa haardnakket mod Stregen, der vilde skjult Skammen, at han blev nødt til at lade det staae og trøste sig med, det gaaer maaskee den betænksomme Læser ikke et Haar bedre.

Det er nemlig soleklart, at hverken Seldschuker, Turkmanner eller nogen af alle Tyrketropperne havde mindste Anelse om, at de skulde giøre Eet i det virkelige Liv, fordi de alle velsignede Mahomed og forgudede Alkoranen, førend de i Syrien, hvor de, snart som Venner og snart som Fiender, daglig omgikkes de Christne, bemærkede, at hvor nærige og splidagtige disse end var, kunde dog den Korsfæstedes Navn og hans Tjeneres Ord vidunderlig forene dem paa Kampens Dag og skaffede dem som oftest Seier. Herved gik der først efterhaanden en Smule Lys op for dem over Troens og Koranens rette Brug, og den første Efterligning finde vi ved Antiochenernes fuldstændige Nederlag, thi da, siger Kemaleddin, lod Ilgazi eller Algazi sin veltalende Kadi, Abufadl, giennemride Fylkingen med en Landse i sin høire Haand og opflamme Hæren til Kamp for Allah og Propheten, hvad vel først vakte Skoggerlatter hos de raa Kompaner, men persede dog tilsidst Taarer af deres Øine og gav

Algazi vundet Spil*). Fra den Tid begyndte de syriske Muselmænd virkelig ogsaa saa smaat at giøre fælles Sag i Prophetens Navn, men det gik naturligviis langsomt og lykkedes kun daarligt, fordi den personlige Fordeel virker langt stærkere end et fælles Hjernespind, der vel giver Menigmand lidt høiere Sving, da det unægtelig er mere opløftende at kæmpe for Allah og Propheten end for Balak og Algazi, men var kun et Krigspuds af disse, der blev ved at kæmpe for sig selv og sværmede da kun for deres egen gode Fornuft og Forstand. I det attende Aarhundrede, da man almindelig slet intet Begreb havde om et ægtere og høiere gudeligt Sværmeri end dette kurdiske paa anden Haand med lidt bag Øret, da fandt man det naturligviis i sin høieste Glands hos Saladin, der baade brugte det klogt og stræbte, ligesom Frederik den Eneste, at udbrede et Skin af Høimodighed og andre christelige Dyder over sin blodige og i Grunden aldeles tyrkiske Bane. Vi derimod, som vel finde, at noget er bedre end intet, og et godt Skin allerede store Ting i Tyrkiet, men at Sværmeriet paa anden Haand dog altid forudsætter et fra første Haand, hvormed det slet ingen Sammenligning taaler, vi giør vist Saladin al den Ære, han kan beholde, naar vi sige: han „efterabede" ret smukt ikke Tempelherrerne men Korstogets virkelige Helte.

For nu imidlertid at slippe vel fra denne Udskeielse og komme rigtig til Saladin, maae vi lægge Mærke til, at efter Baldvin den Anden kom den gamle Grev Folke (Fulco) af Anjou (1131), som havde ægtet hans Datter Melisende, og kort før havde Mosul i Zenki, Latinernes Sangvinus, faaet

*) Wilken om Korstogene II. 435.

en Herster, som blev Gravrigets Skræk og Edessas Ulykke. Denne Zenki havde alt under Baldvin udmærket sig mod de Christne paa et islamitisk Tog til Syrien, hvor han vandt fast Fod ved at bemægtige sig Aleppo og havde (1137) den Fornøielse at slagte Gravrigets Fodfolk som Faar, da Tempelherrerne og de andre Riddere, med Kong Folke i Spidsen, som feige Flygtninger lod dem i Stikken*).

Hvad denne Gang frelste Jerusalem, var deels en Hob Pillegrimmes betimelige Ankomst, og deels den byzantinske Keisers uventede Besøg, som vi, især for Sjeldenhedens Skyld, et Øieblik maae dvæle ved.

Kyri-Alax, der, efter 37 Aars Regiering, døde samme Aar som Baldvin den Første, havde vel idelig fornyet sine Fordringer paa Antiochien, men havde dog aldrig for Alvor stræbt at giøre dem giældende. Hans Søn og Eftermand, Johannes, derimod, som for sin udmærkede Hæslighed fik et smukt Ögenavn (Kalo-Joannes), og haabede ved immer at leve paa Feltfod omsider at blive en Helt, han hjemsøgte nu (1137) Syrien, til lige Skræk for Christne og Muselmænd, med en utallig Hær, og leirede sig ved Antiochien. Boemunds Søn og Navner havde alt for en Deel Aar siden, i sin blomstrende Ungdom, sat Livet til, og Raimund af Poitou, gift med hans Datter Constance, saae ingen anden Udvei end at falde til Føie, sværge Byzantineren Troskabseed og love ham Antiochien for Aleppo og nogle andre Stæder, som dog først skulde fratages Muselmændene. Følgen heraf var et syrisk Felttog næste Sommer, der i Be-

*) Wilken om Korstogene II. 645—47. Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 866—67. Wilken II. 576—84. 645—47.

gyndelsen indjog Zenki saadan en Skræk, at Historieskriveren Kemaleddins Oldefader maatte over Hals og Hoved fare til Bagdad med Bøn om hurtig og klækkelig Undsætning; men før Hjelpen kom, var dog Faren forsvundet; thi naar en By, som Tilfældet var med Aleppo, vovede at giøre haardnakket Modstand, blev Kalo-Joannes snart saa vred, at han gik til en anden, og saavel Fyrst Raimund som Grev Goslin den Yngre af Edessa havde meget mere Lyst til at spille i Brættet end at kæmpe for Byzantineren, ja, de skal endog have spillet under Dække med Zenki, saa Keiseren maatte reise hjem med uforrettet Sag. Vel kom han nogle Aar efter (1142) igien, men kun til en lille Forskrækkelse for Raimund og Goslin, hvis Finter han godt havde mærket, og da Antiochien, skiøndt under mange Komplimenter, lukkede sine Porte for ham, truede han vel med at komme tredie Gang for ramme Alvor, men hørte aldrig Giøgen meer; thi i Kilikien, hvor han havde opslaaet sin Vinterleir, kom han paa Jagten af Vanvare til at saare sig med en forgiftet Piil, og deraf døde han*).

Mod Byzantineren havde Spillefuglene Raimund og Goslin gjort fælles Sag, men for Zenki lod de hver hytte sig, om han kunde, og Goslin, som ikke fandt det morsomt at boe i Edessa, lod ogsaa den skiøtte sig selv, saa det faldt Zenki let at overrumple og indtage en Stad, der i henved halvtredsindstyve Aar havde trodset de største Hære og mangen haardnakket Beleiring. Saasnart Rygtet om Stadens

---

*) Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 849-50. 56—57. 64—65. 66. 69—74. 83—85. Nikitas om Johan Komnen K. 7—8. 11.

Nød kom til Jerusalem, gjorde vel Dronning Melisende, som sin Søns Formynderske, Anstalt til Undsætning, men det var bagefter, og skiøndt Grev Goslin siden engang (1146) stjal sig ind i Byen, tjente det kun til at foraarsage et nyt Blodbad og Stadens fuldkomne Ødelæggelse af Zenkis frygtelige Søn Nureddin*).

Denne Jobspost kom naturligviis snart og ad mange Veie til Moderlandet, men den „levende Røst“, som bragte den til Frankrig og fandt tusindfold Gienlyd, var Bisp Gotfreds fra Langres, hvis Julepræken (1145) om Edessa og den hellige Grav gjorde saa stærkt et Indtryk paa Kong Ludvig den Syvende, der gierne med Sværdet vilde affone sine mange grove Synder, at han strax havde ladet sig korse, hvis ikke hans Baroner havde sat sig imod det og paastaaet, at man først maatte høre, hvad Oraklet, den hellige Bernhard fra Clairvaux (i Champagne), sagde. Bernhard, som strax blev hentet, vilde imidlertid hverken sige fra eller til, før det apostoliske Sæde, som hele Christenhedens store Orakel, var raadspurgt, og først da Pave Eugen havde udstædt en almindelig Opfordring til et nyt Korstog, da traadte Bernhard frem paa den store Forsamling ved Vezelai, en lille By i Morvan (Nivernois), pyntede Kongen og Dronningen, Grev Didrik af Flandern og endeel andre Stormænd med de stadselige Kors, Paven til den Ende havde sendt, og pegende paa disse ophøiede Exempler, holdt han nu en fyrig Opmuntringstale til Efterligning, der i Frankrig

*) Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 891—92. 898—900. Wilken om Korstogene II. 719—34.

neppe kunde forfeile sin Virkning*). Allerede her fandt da Bernhard saa rivende en Affætning paa sine Kors, at han tilsidst maatte give sin Kappe til Priis, og da han derpaa selv reiste Landet rundt og anpriste sine Varer, som Syndsforladelse og Salighed „for Røverkiøb", da lod al Verden sig korse. Snart fandt man imidlertid, det var en reen Sag, at kunde Tyrkeblod aftvætte alle Synder, da maatte Jødeblod endnu være meget bedre til det Brug, og da Jøderne baade var i Nærheden og havde mange uretfærdige Penge, burde man vænne sig til paa dem at slaae Christusfiender ihjel, og tage den timelige Fordeel deraf til et sikkert Pant paa den evige Løn. Denne Tankegang blev især levende ved Rhinen, hvor man alt under Forberedelsen til det „store Korstog" havde gjort det første Skridt, og opflammedes nu især af Munken Radulf til at krone Værket, saa der ikke levnedes Liv i nogen Jøde; og at man i det mindste i Egnen omkring Maints gjorde sit Bedste, seer man af en gammel Beretning, hvis Forfatter, som trettenaars Jødedreng, skal selv have været midt i Ulykken**). Dette gav imidlertid Anledning til Bernhards Udenlandsreise; thi da Jødeforfølgelsen stred ganske mod hans Følelse, og Jøderne, som Kassemestere, havde mange Venner mellem de Store, maatte Bernhard selv reise til Maints for at præke mod Radulf, og da den syndige Munk strax krøb i et Musehul for den hellige Abbed, hvem Keisere og Konger bar paa Hænderne, saa fik den berømte Korsprædikant gode Stunder til

*) Otto af Freysingen i Fredrik Rødskiægs Levnet I. 34—36. Wilken om Korstogene III. 33—54.

**) Sammest. III. Bilag 1.

at vise sine Gaver. Naar man nu veed, at den franske Veltalenhed har altid gjort Lykke i Rhinegnen, selv naar man forstod Lidt eller Intet af Sproget, saa begriber man let, at denne berømte Taler, hvis Hænders Gierninger beskrives som lutter Mirakler, maatte, naar de saae ham præke, endog røre Stene. Det er da ogsaa, hvad man siger, han gjorde, thi Konrad af Schwaben, længe saa haard som en Steen mod alle Overtalelser, maatte omsider dog brifte i Graad og krybe til Korset, da Bernhard, under en almindelig Opmuntringstale i Speier, pludselig vendte sig mod ham og tiltalte ham ikke som en Konge, men som „et Menneskebarn," overøst af Herren med Velgierninger, men saa utaknemmelig, at han ikke vilde gaae et Fjed for ham, der paa Korset leed Døden for os*).

Denne Underretning om Forberedelserne til et Tog, der saa aldeles mislykkedes, kan vel synes overflødig, men det er dog nok værdt at lægge Mærke til Forskiellen mellem Urbans og den hellige Bernhards Korsprædiken, da den ei er mindre end den mellem Togenes Udfald og hænger paa det nøieste sammen dermed. Feilen, som var Løftet om „Syndsforladelse og Salighed" for Mandslæt, har de vel tilfælles, men Et er dog at opflammes til ædel og mandig Kamp for den besmittede Helligdom og den undertrykte Christenhed, hvad man saa end derfor venter, og noget ganske andet at lokkes eller trues til en Bodsvandring, hvoraf man venter eens Fordeel, hvor lumpent man end bær sig ad og hvor lidt man end udretter. Det sidste var aabenbar ligesom her Tilfældet med hine Flokke under Peter Eremit og Vilhelm

*) Wilken om Korstogene III. 55—76.

Tømmermand, der ogsaa havde samme Lykke; men at der ikke nu kom en anden Skare efter, som lignede Heltenes, beviser enten, at Tiden ikke meer havde Heltesind, eller at Bernhard kun slet forstod den Kunst at vække det. Man indseer ogsaa let, at en Mand, der, som Bernhard, var sværmerisk indtaget for Munkeburet og Løngangene deri til det himmelske Jerusalem, umuelig kunde være indtaget for Kæmpefærden under Vaabengny til det Jordiske, skiøndt han godt kunde mene, at Tyve og Røvere, Mordere og Voldsmænd, vilde Jægere og Sviregaster, og alle de, der dog ikke vilde beflitte sig paa et helligt Munkeliv, gjorde baade Kirken, Verden og sig selv en stor Tjeneste med at afbryde deres „daglige Sysler," og drage til det hellige Land, hvad enten saa de slog Tyrkerne, eller Tyrkerne slog dem. Hvad endelig Miraklerne angaaer, som Bernhard ved denne Leilighed skal have ruttet med, da maae vi naturligviis her lade dem staae ved sit Værd og kun bemærke, at beviste de andet end hans og hans Samtidiges Mirakeltro, hvorom Ingen tvivler, da var det i det høieste kun, at hans Tankegang tildeels fandt Medhold i Himlen, men ingenlunde, som Mange indbildte sig, at daarlige Karle skulde vinde glimrende Seire, eller at Gud ved Mirakler vilde raade Bod paa alle Dumheder.

Vi bemærkede forud, at en hovedløs Beleiring af Damask med en styg Hale (1148) var den eneste Bedrift, Keiser Konrad og Kong Ludvig prøvede paa, og derom siger Otto af Freysingen, som selv var med, meget kort og koldt: trods alle deres Gienvordigheder lod dog hverken den tydske eller den franske Konge deres Brasken fare, og hvad Fremgang og Udfald derefter Damaskusreisen fik, vil jeg opsætte og kanskee overlade

Andre at fortælle*). Som sagt saa gjort, Otto sprang det over, og var det ikke for en vis Ordens Skyld, vilde vi følge hans fristende Exempel; men nu vil vi dog bemærke, at Damask, lige indtil Baldvin den Andens sidste Dage, havde beholdt sin gamle Høvding, Thoktkin, der alt fægtede under Korboga ved Antiochien, men efter hans Død kom Staden i Forvirring og kastede sig, af Frygt for Zenki, i de Christnes Arme**). Naar derfor Tydskerne melde, at Gravrigets Fyrster lokkede de høie Hoveder til at beleire Damask, istedenfor Askalon eller Aleppo, da har man ondt ved at troe dem, medens det derimod er høist rimeligt, hvad Alle berette, at Somme lod sig bestikke af Damascenerne og gjorde deres til at redde Staden, som man ovenikiøbet sagde Konrad og Ludvig ingenlunde vilde overladt dem, men havde, meget for tidlig, lovet bort til Greven af Flandern. De Fremmede har da sikkert selv valgt det navnkundige Damask, de gamle Kalifers Sæde, som en i deres Øine ligesaa glimrende som let Erobring, uden at det dog paa mindste Maade undskylder de utroe Pullaner (Føl), som var det creolske Øgenavn, man gav de Indfødte i Gravriget, der tit var af blandet Herkomst og sædvanlig bedre Venner med Tyrkerne end med Pillegrimmene. Hele Bedriften, fra den pralende Ankomst til den bedrøvelige Flugt af de hellige tre Konger (Konrad, Ludvig og Baldvin den Tredie), stod imidlertid kun paa nogle faa Dage og indgiød Tyrkerne ligesaa dyb Ringeagt for Pullanernes fremmede

*) Otto af Freysingen i Barbarossas Levnet I. 58.
**) Wilken om Korstogene I. 222. II. 525—27. 685—90.

Hjelpere, som de alt en Stund havde baaret for dem selv *).

Ei længe efter (1154) bemægtigede Zenkis Søn, Nureddin fra Aleppo, sig ogsaa Damask og grundede et syrisk Rige, der aabenbar truede Jerusalem, medens der fra Moderlandet var kun liden Hjelp at vente, men vi vilde dog her ingen Grund have til at nævne ham, dersom han ikke havde været Saladins Fosterfader og arbeidet ham i Hænderne.

Denne Ridder af Halvmaanen, født samme Aar som Kalo-Joannes fik sit Banner reist i Antiochien og Zenki kiøs Livet af Kongen i Jerusalem (1137), var vistnok intet Heltemønster, som Christenheden skulde rødme for, undtagen maaskee i det femtende og attende Aarhundrede, men han var dog, hvad faa af de tyrkiske Storsultaner har været, „et Menneske," og maatte, selv om han havde været en Djævel, blive navnkundig i Verdenshistorien, da det lykkedes ham at vanære Korset, at besmitte den hellige Stad og styrte Gotfreds Throne. Vi har desuden, som sagt, en samtidig Levnetsbeskrivelse af ham, som vel er i arabisk Lovtalestil, men hvis Forfatter, Kadi Bohadin fra Mosul, dog i Saladins sidste fire Aar fulgte ham som hans Skygge, og stemmer for denne Tid saa godt overeens med Richard Løvehjertes Skriver, Galfred Vinsauf, at man seer, han foer ikke vitterlig med Tant.

Saladin (Troeshelten) hed egenlig Joseph, og hans Fader, Job, var en Kurde, der som Fribytter (til Lands at sige) tilligemed sin Broder, Schirku, havde taget Tjeneste

*) Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 910—14. Wilken om Korstogene III. (I) 234—57. Bilag 2.

hos Zenki, og fandt vel siden deres Fordeel ved at gaae over til hans Fiende, men lettede saa dog igien ved lidt Utroskab hans Søn Nureddin Indtagelsen af Damask og blev hos ham meget betroede. Naar vi derfor ogsaa hos Saladin vel meget savne „Ærligheden", da maae vi ikke blot huske, det var en arvelig Mangel, men ogsaa, at det var noget, hverken Nureddin eller nogen islamitisk Høvding gjorde Regning paa, hvorfor den heller ikke findes mellem de fem Hovedbyder, hvorved man, efter Mahomeds Sigende og Bohadins Mening, som med alle fem Fingre kan gribe Himmelens Gunst. Disse fem Sandser paa Islamismens aandelige Legeme er nemlig: Vidnesbyrdet om Guddommens Enkeltheđ, Bønnelæsning i rette Tid, Gavmildhed, Faste i Maaneden Ramadan, og en Pillegrimsfart til Kaaba, saa for rige Folk synes det ikke vanskeligt at blive en muselmansk Helgen; men dog er det mærkeligt, at Troeshelten, som dog idelig færdedes mellem Syrien og Ægypten, opsatte Pillegrimsfarten til det var for silde, en Brøst, som Bohadin løierligt nok vil besmykke dermed, at i det sidste Aar, Helten levede, var Pillegrimsfarten fuldt og fast besluttet, saa det var kun Udførelsen der fattedes *). Hvad endelig Kiækheden angaaer, hvorom Propheten skal have sagt, at den tækkes Gud selv i ringeste Grad, da maa man ikke tænke, at Saladins Kiækhed var af samme Slags som Gotfreds, Tankreds eller Rikard Løvehjertes, thi han havde ikke mindste Lighed med en Vovehals; men han var sei ligesom Kyrialax, saa, hvor tit han end blev slaaet, kom han dog immer igien, og var da, efter vore Begreber, ikke egenlig en Helt men en

*) Saladins Levnet af Bohadin S. 5, i Schultens' Oversættelse.

Heltepiner, hvad især blev klart, da han stødte sammen med Kong Rikard.

Det var i Aegypten, Saladin først traadte frem paa Skuepladsen (1163), thi vi maa vide, at den fatimidiske Kalif eller babyloniske Sultan var nu blevet en ligesaadan Skygge som Abbasiden i Bagdad, saa hvem der kunde blive Anfører for hans Livvagt (Mameluker) var hans og Aegyptens Herre, og i en Strid om denne Hæderspost tyede en af Medbeilerne ved Navn Shaver, til Nureddin i Damask, der ei forsømte denne gode Leilighed til Indpas i Aegypten, men skikkede strax Tropper did under Schirku og Saladin, som vel for et Syns Skyld indsatte Shaver til Kalifens Herre, men vilde naturligviis selv være Overherrer. Det syntes Shaver imidlertid slet ikke om, og blev to Gange Kurderne kvit ved at kalde Kongen af Jerusalem, den tappre Amalrik, til Hjelp; men da saa Amalrik, som havde faaet Smag paa Aegypterens Penge, siden kom selvbuden, for at klemme fleer af ham, var Shaver taabelig nok til at kalde paa Kurderne, som strax var ved Haanden, drev Amalrik ud og stjal Livet af Shaver, før han fik Tid til at besinde sig*). Dette Mesterstykke tilskriver Bohadin udtrykkelig Saladin, saa det er høist rimeligt, hvad Vilhelm Tyrier tilføier, at han ogsaa, da hans Farbroder var død, for ganske at have frie Hænder, skal have skyndt sig at slaae Kalifen ihjel**).

*) Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 959—60. 962—74. 978—82. Bohadin ved Schultens S. 30—34.

**) Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 981.

Paa denne, i Christenheden lumpne, men derudenfor sædvanlige Maade blev da Saladin Herre af Ægypten (1168), og hans keiserlige Gavmildhed mod Fiender saavelsom mod Venner, den Dyd, han især skyldte sin Lykke og sine Lovtalere, var ligefra Begyndelsen saa berømt, at man siger, den bevægede Kong Amalrik, der havde gjort fælles Sag med Byzantinerne imod ham, til heller at opoffre sin Ære end giøre ham nogen Skade*).

Egenlig skulde nu vel Saladin betragtet sig som Nureddins Statholder, men da det ægyptiske Rige var baade meget større og lettere at forsvare end det damascenisske, fandt han det naturligviis urimeligt, og til hans Lykke døde Nureddin, just som han stod paa Springet at lade ham føle sin Overmagt**).

Samme Aar som Nureddin (1173) døde Jerusalems stridbare Konge Amalrik, fulgt paa Thronen af sin umyndige Søn, Baldvin den Spedalske, og da Skæbnen saa gunstig skilte ham ved begge sine Medbeilere, baade til Syrien og Ægypten, forsømte Saladin ikke at fiske i rørte Vande, men gjorde sit Bedste til paa en passende Maade at forene de to hinanden hardtad uundværlige Lande.

Nureddins eneste Søn var baade et Barn og en Stakkel, saa ham var det ikke klogt at betroe for meget, derfor tog Saladin, skiøndt det ufornuftige Barn græd, i al Venskabelighed Damask og endeel andre Stæder fra ham, og lod ham kun beholde Aleppo, fordi den, skiøndt flere Gange beleiret, slet ikke vilde overgive sig***).

*) Wilken om Korstogene III. (2.) 127—33.

**) Bohadin i Schultens' Oversættelse S. 40.

***) Sammest. S. 41—43. 45. Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 981.

Med Gravriget, skiøndt det ogsaa havde et Barn til Konge, var det derimod langtfra at gaae saa feiende; thi da den ny babyloniske Sultan viste sig paa den gamle Valplads ved Ramla, blev han saaledes slaaet sønder og sammen af Fyrst Rainald fra Antiochien, som Rigsforstander, at hans Lovtaler siger, han forvandt det først i det berømte Slag ved Tiberias*). Dette lærte Saladin Forsigtighed, og kun ved den kunde han spille Mester; thi hvorlidet han i Magt var Gravriget overlegen, seer man klarlig deraf, at han i henved tyve Aar kun forgiæves stræbte at bemestre sig Fæstningen Krak paa den arabiske Grændse, der laae ham slemt i Veien, saa han maatte trøste sig med, at Allah tog Villien i Gierningens Sted**). Derimod sloges han tappert med sine egne Troesforvandte og gjorde et seierrigt Tog til Mosul, der vel ikke lykkedes fuldstændig, men nødte dog Herrerne i Mosul og Bagdad til at fire for ham, ved hvilken Leilighed han stiftede Bekiendtskab med Bohadin, der siden blev hans venstre Haand og Lovtaler***).

Dette kan vel synes for meget talt om saa lidt, og det er i Grunden ubilligt at maale Saladin med den Alen, vi bruge til de Store i Christenheden; men da han nu engang ei blot er trukket ved Haarene midt ind imellem dem, men med mange Ophævelser foreholdt dem som et lysende Exempel, saa kan Historien ikke redde ham fra en Sammenligning med sine Overmænd, hvorved han nødvendig maa tabe den Anseelse, han i en lavere Stilling og snevrere Kreds med Rette

*) Bohadin ved Schultens S. 46.
**) Sammest. S. 38. 55—56. 58.
***) Sammest. S. 49—52. 56—57.

nød. Det skader ham imidlertid ikke, deels fordi han er død for 600 Aar siden, og deels fordi det aabenbar var hans egen Skyld; thi hvad vilde Spurv i Tranedands, maa man vel her sige, og hvad vilde Saladin i Jerusalem! Man seer det nok, at i Felttoget mod Kong Amalrik ved Nilen, og under sit derpaa følgende venskabelige Ophold i den christne Leir*), fik Saladins Tankegang lidt høiere Sving end man ellers paa den Tid havde enten i Kairo, Mosul eller Damask; men hvorfor vilde han ikke nøies med Æren af en mageløs babylonisk Sultan, der ei blot forsvarede sig paa Ægyptens Throne baade mod Christne og Muselmænd, men aabnede dette rige Lands forstoppede Hjelpekilder, knyttede fredelig Forbindelse med den dannede Verden, og tilbagegav Alexandrien en Deel af sin Glands under de første Ptolomæer? Dette var aabenbar den høieste virkelige Ære som denne Joseph, i sin Tid og med sin Tro, kunde naaet, men den forsmaaede han, for at løbe sig træt efter et tomt Skyggebillede, han vidste ikke selv hvoraf, men vi see, det var af et mahomedansk Ridderskab, der skulde fordunkle det christelige, ligesom i hans Øine Mahomeds Himmelreise fordunklede Christi Himmelfart, og hvad han paa denne Vei kunde naae, naar han var allerlykkeligst, det lærer Historien; thi kun ved et ganske besynderligt Lykketræf kom han til at throne i Jerusalem, og kun ved et endnu langt urimeligere blev han trindt i Christenheden løftet til Skyerne, høit over Gotfred og Tankred, som alle Ridderes Stormester, ja, som den sande Kong Artus ved det runde Bord. Men ligesom hans Glands i det hellige Land kun varede et Øieblik, til Rikard

---

*) Vilhelm Tyrier hos Bongars S. 974.

Løvehjerte stak ham af Sadelen, saaledes fordunklede han i Christenheden kun de store Korsdragere, saalænge Tusind og een Nat fordunklede Aartusinders Historie; og saasnart Nattens Spøgerier med alt deres Blændværk viger for Dagens Alvor med sin store Virkelighed, da synker Saladin ned til en mageløs kurdisk Snaphane, der dog havde det Uheld at møde en ligesaa mageløs normannisk Vovehals, og til en godmodig Drømmer om Mahomeds Verdensrige, der egenlig kun blev navnkundig ved at nedrive, hvad store Folk havde opbygt, og blev i det attende Aarhundrede kun de Lærdes Yndling, fordi den samme fattige Navnkundighed var Maalet for deres kritiske Bestræbelser.

Da Vilhelm Tyrier (1184) sluttede sin Historie, sad hans Discipel, Baldvin den Spedalske, vel endnu paa Thronen, men følte sig dog for svag til selv at staae for Styret, og havde desaarsag først udnævnt sin Svoger og formodenlige Thronfølger, Hvid (Guido) fra Lusignan, Greve af Askalon, til Rigsforstander, og siden, da det mishagede Mange, i hans Sted overdraget Grev Raimund af Tripolis Bestyrelsen. Den herved opkomne Splid havde nær udartet til en Borgerkrig, da Kongen kort efter døde, og et lille Parti, med den foragtelige jerusalemske Patriark, Heraklius, i Spidsen, stjal sig (1187) til at krone Baldvins ældste Søster, Sybille og hendes Gemal, foromtalte Grev Hvid.

Under disse Omstændigheder fandt Saladin det betimeligt at prøve sin Lykke, og Udfaldet veed vi, men Jerusalems Tilbagefald i de Vantroes Vold ansaaes i hele Christenheden for saa stor en Skam og Skade, og det var et Hjertestød, der i en heel Menneskealder saaledes giennemrystede Europa, at vi

i det mindste maae være nysgierrige efter at kiende Sammenhængen dermed.

Her, som allevegne, er det imidlertid Spørgsmaalet, ikke hvad man i Løbet af det næste Aarhundrede fandt paa at fortælle, men hvad Samtidige, der ikke var for langt borte, har berettet os, og vi maatte da nøies med, hvad Bohadin, som dengang endnu var i Mosul, havde hørt hos Saladin, hvis der ikke mellem de kronragede Pillegrime havde været en forvoven Engelskmand, der, istedenfor at holde sin Næse hos sig selv, stak den saa langt frem i Jerusalems Beleiring, at han fik en Piil igiennem den, hvoraf Spidsen blev siddende der, saalænge han levede*). Samme Pillegrim traf nemlig til at være den i sin Tid vellærde og velbekiendte Abbed Radulf af Coggeshall (i Essex), som kun paa hele Christenhedens Vegne tog Deel i den sørgelige Begivenhed, og hans Beskrivelse deraf er da den eneste ret troværdige, vi har, saa det kan aldrig feile, at den jo maa følges.

Radulf tager ogsaa netop fat, hvor Vilhelm slipper, ved Spliden nemlig, som Saladin benyttede sig af til at prøve nyt med en talrig Hær af alle muselmanske Farver, men for ikke at brænde sig, skikkede han først 7000 Mand ind at plyndre Galilæa, og vilde see hvad Modtagelse de mødte. De kom som en Tyv om Natten, men næste Morgen tidlig, da Taarnvægterne i Nazareth blev de omstreifende Tyrker vaer, gjorde de strax Anskrig, og da baade Tempelherrernes og Johanniternes Stormester (Gerhard Betfort og Roger Moulin) traf til at være i Byen, kom der snart en lille

*) Radulf af Coggeshall i Martene og Durands Mindesmærker V. 568.

Hær paa Benene af 130 Ryttere og tre, firehundrede Fodfolk; som modig gik Fienden imøde. Da Tyrkerne imidlertid ikke holdt Stand, forsømte de Christne at holde Trop og faldt i et Baghold, som afskar Fodfolket og nedsablede dem, hvorpaa Rytterne saae sig trindt omringede og faldt eller fangedes allesammen, saa nær som Tempelherrernes Stormester, der frelste sig med Flugten. Hans Marschal derimod (Jaquelin Mailly) og Johaniteren Henrik gjorde vel Underværker af Tapperhed, saa Ingen tilsidst turde komme dem nær, men, overvældede med Kastespyd og Pile, sank dog ogsaa de ved Siden ad den fromme Roger Moulin, saa paa den Dag undkom slet Ingen med Æren*).

Dette var imellem Paaske og Pindsdag (1187), og da Grev Raimund hørte det, forligte han sig strax med Kong Hvid og hjalp ham at samle hele Rigets Styrke mod den truende Fare. Ved saa godt som at blotte alle Stæder for stridbare Mænd, fik de ogsaa snart Samling paa en Hær af 1200 Riddere og henved 20000 Fodfolk, foruden en Mængde Turkopuler (Tyrkeunger), og slog Leir, som ved slige Leiligheder sædvanlig, i Saphordalen vestenfor den galilæiske Sø, hvor Saladin ikke vovede at angribe dem, men derimod lagde han sig for Tiberias, der kun var svagt besat, saa Grev Raimunds Frue, som var i Byen, skikkede strax Bud til den christne Leir, at kom der ikke Undsætning næste Dag, var Haabet ude. Det var Torsdagen den anden Juli om Aftenen, den Tidende kom til Leiren, og Krigsraadet, som strax blev sammenkaldt, besluttede hardtad eenstemmig at bryde op næste Morgen tidlig og undsætte Tiberias. Kun

*) Radulf Coggeshall hos Martene og Durand V. 548—52.

forgiæves besvor Grev Raimund Kongen og dem alle, dog ei at giøre den Daarlighed, sigende: vel er Byen min, og Faren kan Ingen gaae nærmere til Hjerte end mig, som ovenikiøbet har min Kone derinde; men i den hede Sommer at føre Folket herfra til Tiberias, hvor der underveis ei engang findes Vand, er Galmands-Værk; thi man tog det gode Raad for en Ræveſtreg og brød op. Omsværmet af drillende Tyrker og udmattet af Hede og Tørst, fik Hæren endelig henimod Aften Søen i Sigte, og Grev Raimund, som havde Fortroppen, vilde nu havt alle Kræfter opbudt for at naae Søen og faae Tørsten slukket, men Kongen slog Leir, og næste Morgen tidlig, da Saladin rykkede frem, flygtede hele det vansmægtede Fodfolk op paa en Bjergaas og var ikke at formaae til Sværdslag. Nu var der ingen Redning, Tyrkerne brød paa i Tusindtal fra alle Sider, slagtede Fodfolket, afskar Fortroppen under Grev Raimund, som derpaa strax tog Flugten, og sammenpressede Resten saaledes, at selv Flugt var umuelig. Kongen prøvede vel derpaa, men grebes af Takeddin og faldt, tilligemed Korset, sin Broder og mange af de ypperste Riddere i tyrkisk Fangenskab. Alle Tempelherrer og Johanniter lod man næste Dag springe over Klingen, og Fyrst Rainald dræbte Saladin med egen Haand*).

I den første Forskrækkelse faldt baade Akre og Bairuth, ja, allerede i Begyndelsen af September overgav Askalon sig paa det Vilkaar, at Kongen og hans Broder og Tolv foruden af de ypperste Fanger skulde sættes i Frihed, hvad dog

*) Radulf hos Martene og Durand V. 552—58. 811—12.

først skete næsten et heelt Aar efter og kun paa den Maade, at Kongen afsvor Kronen og lovede at rømme Landet*).

Den tyvende September slog Saladin Leir for Jerusalem, og Lærd saavelsom Læg greb til Vaaben for den hellige Stad, men da Fienden opdagede, at Muren var svagest paa den nordre Side, flyttede han Leiren did og brød Gab, saa der var intet Raad uden enten at giøre et almindeligt Udfald eller lade sig taalmodig offre ved den hellige Grav. Det Første forbød imidlertid Saladin ved at stille 10000 Ryttere for Portene, og det Andet forhindrede de Rige, som hemmelig traadte i Underhandling med Sultanen og forraadte den hellige Stad, imod at alle de skulde have fri Udgang, som kunde betale for sig: ti Byzantier for en voxen Mand, fem for en Kvinde og een for et Barn under syv Aar. Den tredie October holdt Saladin sit Indtog, hvorpaa Tyrkerne strax rensede Templet paa deres Viis, rev det store Guldkors ned fra Spiret og fyldte Staden med deres Vederstyggelighed**).

Med den engelske Pillegrim stemmer her den muselmanske Cadi i Henseende til Kiendsgierningerne saa nøie overeens, at vi, som fra vore Dages Krigsskueplads er vant til noget ganske andet, fristes til høilig at beundre, hvad dog slet ikke er andet end Spor af den sunde Menneskeforstand, der lærer, at Ærlighed varer længst, og at Falskhed er ligesaa daarlig stædt i Krig som Hykleri paa en Valplads***). Gravriget faldt altsaa hverken ved sine Forsvareres Feighed

*) Radulf hos Martene og Durand V. 559—65. 73—74. 812.
**) Sammest. V. 567—73.
***) Bohadin ved Schultens S. 67—74. 90.

eller ved Seierherrernes Tapperhed, men ved et af de besynderlige Tilfælde, der soleklart.vise, at Vedkommende har Lykken, altsaa, i det mindste indtil videre, Forsynet imod sig, og den Haan, hvormed Bohadin stempler Grev Raimunds tidlige Flugt, frikiender endog ham for at have spillet under Dække med Saladin.

Neppe var Raimund kommet hjem til Tripolis, før han overiledes af den Død, han ved Tiberias, eller efter Bohadin, ved Landsbyen Hittin (Hutti), første Gang i sit Liv flygtede for, og det vilde da snart været aldeles ude med Frankerne i Palæstina, hvis der ikke var traadt nye Riddere i Skranken, meu de kunde heller ikke let udeblive, saalænge Moderlandet, den vestlige Christenhed, endnu vrimlede af dem; thi var end Luevarmen for det hellige Land og de Vantroes Ødelæggelse kølnet, saa maatte dog Gravrigets pludselige Fald og Saladins Pral nødvendig bringe meget Kæmpeblod i Kog, saa det gjaldt kun om, at Moderlandet ei blev aldeles afskaaret fra Kolonien, hvad omtrent vilde været Tilfældet, hvis det havde lykkedes Saladin at indtage Tyrus, som han endnu samme Aar (1187) i Julemaaneden for Alvor prøvede paa.

Tyrus, som endnu under Korstogene var en stor Handelsstad og stærk Fæstning, havde trodset Baldvin den Førstes seierrige Vaaben og blev i den Andens Tid (1124) kun ved Venetianernes kraftige Understøttelse og efter fire Maaneders Beleiring indtaget; men under Forfippelsen efter Slaget ved Tiberias vilde den dog sikkert deelt Skæbne med Akre og Askalon, hvis den ikke i Markgrev Konrad fra Montferrat havde faaet en udmærket djærv og krigsvant Høvding. Conrad, som regnede sig i Slægt med den gamle

Vittekind, nedstammede i alt Fald fra en saxisk Adelsmand, som Otto den Store, da han vandt den lombardiske Krone, forlenede med Montferrat, og hans Fader blev fanget ved Tiberias, men selv havde han lagt Veien om ad Konstantinopel, og der enstund kæmpet mandelig for en kvindagtig Keiser, saa han kom først paa Høiden af Akre, da den alt var faldet i Saladins Haand. Nær var det gaaet ham, som det gik adskillige Pillegrimme, der trøstig løb ind i den fiendtlige Havn, men han fik dog til Lykke endnu tidsnok Syn paa de tyrkiske Faner og dreiede af til Tyrus, hvor han fandt alt i yderste Forvirring, men bragte snart Tingene i Orden, saa Saladin fandt Folk oppe, da han kom. Sultanen blev vel liggende for Byen en Maanedstid og gjorde sit Bedste, men da Markgreven ikke blot slog hans Flaade, men lukkede Portene op, mens han stormede, da blev Saladin saa ærgerlig, at han brændte sine Storm-Redskaber og ophævede Beleiringen*). Dermed opgav han imidlertid ikke Haabet, thi Bohadin fortæller, at da han i det ny Aar reed med ham fra Askalon til Akre, og tænkte med Forfærdelse paa det vilde, oprørte Hav, han her første Gang i sit Liv havde for Øine, da overraskede Saladin ham med de Ord: jeg har endnu ikke fortalt dig, hvad jeg har isinde, naar jeg faaer hele Søkysten undertvunget, thi saa vil jeg skrive mit Testamente, dele mine Lande og hjemsøge Øerne i Havet, til jeg enten finder min Død, eller faaer udryddet alle de Vantroe til Verdens Ende**). Om det var hans ramme Alvor,

---

*) Bohadin ved Schultens S. 72. 75. Galfred Vinsauf hos Gale II. 252—54.

**) Bohadin ved Schultens S. 17.

og hvordan i saa Fald dette Halvmaanetog til Giengiæld for Korstoget vilde spændt af, kan nu vistnok Ingen vide, men det var dog godt, han ei kom i Fristelse, og dertil skal Markgrev Konrad, efter Bohadins Sigende, mægtig have bidraget, idet han, som var ei mindre trædsk end tapper, sendte et Maleri til Europa af „den hellige Grav", nedtrampet af en muselmansk Rytter, hvis Hest endog staldede deri*). Vissere og langt vigtigere er det imidlertid, at Ærkebispen af Tyrus, rimeligviis den titnævnte Historieskriver, Vilhelm, drog selv til Vesterleden og talte Gravens Sag; thi han var aabenbar den levende Røst, som bevægede de tre ypperste Fyrster i Christenheden: den tydske Keiser nemlig og Kongerne i Frankrig og England, til at tage Korset op og følge hvad dem syntes var Herrens Vink**).

Vi kan da ikke blive staaende ved Maleriet, men maae i Tankerne følge med Ærkebispen, hvis Skrift vel, ved at følges for trolig, har gjort Korstogenes Historie mere Skade end Gavn, men vækker dog Formodning om gode Talegaver, og vi bemærke da i Forbigaaende, at Pave Urban den Tredie døde af Græmmelse over, at den hellige Stad, der blev vundet under hans Navner, Urban den Anden, gik tabt under ham. Hans Eftermand (Gregor den Ottende), der kun i et Par Maaneder beklædte det apostoliske Sæde, udmærkede sig vel ved sine Klagebreve over Jerusalem, hvorover man græd og blegnede selv i det høie Norden, men det paafølgende Korstogs rette Paver var dog den ældgamle Cœlestin og den ungdommelige, men i alle Maader udmærkede Innocens den Tredie.

*) Bohadin ved Schultens S. 135—36.
**) Galfred Vinsauf hos Gale II. 257—58.

Beträgte vi nu de tre store Herrer, som antog sig Gravrigets Sag, da seer vi strax, det var ikke de bedste Kirkepatroner; thi Frederik Rødskiæg havde næsten i hele sin keiserlige Menneskealder (fra 1152) ligget i Strid med den hellige Fader, især om Arvegodset efter hans tydske Sønner (Bisperne), som Fredrik fandt han var nærmest til; hans Jævnaldrende, Henrik Hvenstraa (Plantagenet) i England, havde ladet den berømte Erkebisp af Canterbury Thomas Becket myrde (1170), og den unge Philip August i Frankrig kom vel til at overgaae alle sine kapetingiske Fædre i Navnkundighed, men ingenlunde i Fromhed. Paa Sværmeri for Korset var her altsaa neppe at tænke, og fandtes der en Gnist hos nogen af dem, maa det ene have været hos den gamle Keiser, der i sin Ungdom havde gjort Keiser Konrads bedrøvelige Tog med, og ønskede i Alderdommen aabenbar at afstryge det tydske Navns Skam og affone sine mange Synder ved den hellige Grav, men maatte lægge sine Been i Natolien, hvor han, efter megen Besværlighed med Græker og Tyrker, druknede (1190) ved at sætte over en Flod. Af hele den stolte Hær, han med forbausende Krigstugt førte til Asien, og hvis Rygte vakte megen Uro i Saladins Leir, naaede kun en sørgelig Levning Antiochien og Akre, men dog, gav Keiseren, før han sank, den seldschukiske Magt i Koniah, der igien begyndte at reise sig, Naadestødet*).

Med det fransk-engelske Tog, som man allerede har ondt ved at udtale, saae det ogsaa kun maadeligt ud, thi efter, paa Korsets Vegne, at have inddrevet en svær Krigs-

*) Galfred Vinsauf hos Gale S. 258—66. Bohadin ved Schultens S. 119—25. 35—36.

styr i deres Riger, ragede Kongerne i Krig med hinanden, og skiøndt denne blev afbrudt ved Henriks Ydmygelse og Død (1189), og Korstoget paa en Maade kom istand, var Høvdingerne dog ikke nær saa misundelige paa Saladin som paa hinanden. Udfaldet kunde derfor umuelig blive ærefuldt, og Toget blev kun glimrende som et Ridderspil, fordi Rikard Løvehjerte var en Mester i det, som ei fandt sin Mage blandt Tyrker og Kurder, men kun, først til sin store Ærgrelse og siden til en god Nødhjelp, i den franske Ridder Vilhelm Barr*).

Et saadant Ridderspil med den „hellige Landse" kan vi nu vist nok hverken sætte ved Siden ad det store Korstog, eller skrive synderlig paa Aandens Regning, der, langt fra at slaae Alvor hen i Spas, selv naar den skiemter har Alvor bag Øret; men enhver Ting, der i det Store drives mesterlig, bliver dog historisk mærkværdig, og Dysten mellem Rikard og Saladin viser netop soleklart, hvad man endelig maa lægge vel Mærke til, at det christelige Ridderskab var ægte og det muselmanske uægte, fra Hoved indtil Hale. Lad nemlig Saladin have havt alle de Dyder, hans Lovtaler, og Rikard alle de Lyder, hans Avindsmand tillægger ham, da var det unægtelig godt for den babyloniske Sultan og slemt for den engelske Konge; men det er netop den største Triumf for Christenhedens „Løvemod", at dets Mangel ei kan erstattes af alle Saladins Dyder, og dets Glands ei skjules af alle Rikards Feil!

---

*) Roger Howden hos Savile S. 687. Galfred Vinsauf hos Gale II. 350.

Dog, det er Kiendsgierningerne, der i Historien skal tale for dem selv, og vil vi see dem, maae vi følge Rikard baade til og fra den store Skueplads for Ridderspillet mellem Kurder og Christne: paa Sletten mellem Karmelsbjergene, hvor Æren langt mere end Akre var Prisen, hvorom de kæmpede saa haardnakket, at Offrene kan Ingen tælle.

Akre eller Ptolomais var imidlertid særdeles skikket til at bære Skylden for alle de Kræfter, der udtømtes, og alt det Blod, der fløb i Strømme for dens Porte; thi vel er dens Besiddelse blevet meget vigtigere, siden de phøniciske Havne forstoppedes, men den kunde dog alt da med Rette kaldes Nøglen til det hellige Land, da den var dets eneste taalelige Havn og beherskede dets eneste Adelvei. Som en Bjergfæstning, Saladin havde gjort sit Bedste med at istandsætte og maatte anstrænge sig til det yderste for at beholde, var Akre tillige et Tvistens Æble, hvorom man længe kunde drages, og hvorved man fandt Leilighed til at bruge alle sine Kræfter og vise alle sine Kunster, saa ingen Odysseus kunde snildere nødt den kurdiske Snaphane til at holde Stand og Christenhedens Riddere til at holde Trop, end ved, som den affatte Kong Hvid, paa Lykke og Fromme at aabne Løbegravene for Akre. Kaldte Kong Hvid selv det imidlertid end ikke siden, som man har sagt, en dum Streg, saa var det hos ham dog aabenbar kun et ridderligt Indfald, han fik, da han omsider kom paa fri Fod, fik lidt Hjelp og syntes, han maatte benytte den til om muligt at faae visse Værelser, som han ude af Fængselet aldeles fattedes. Ved Askalons Overgivelse havde nemlig Saladin vel lovet med det allerførste at sætte baade Kongen og hans Broder og tolv af de Ypperste ham næst i Frihed, men han vilde dog ingenlunde

forhaste sig, og slap dem nødig, før han havde hele Landet i sin Magt. Da der imidlertid intet Udkomme var med Tyrus, maatte Saladin for Skams Skyld, da snart et heelt Aar var gaaet, giøre Alvor af det og nøies med at pine den Eed af Kongen, at han var Sultanens „Mameluk og Træl", der havde forsvoret at føre Vaaben imod ham*). Udvexlet, som han var for Askalon, gjorde Kongen sig naturligviis ei megen Samvittighed over den med Uret aftvungne Eed, men holdt sig kun rolig i Antiochien og Tripolis, saalænge han var nødt dertil.

Den første Hjelp han nu fik, var fra Sicilien, hvis ægte normanniske Kong Vilhelm nu, da de Vantroe jublede, fortrød ei at have understøttet Jerusalems vaklende Throne og sendte sin berømte Admiral Margarit, sædvanlig kaldet „Søkongen" eller den anden Neptunus, til Tyrus og Tripolis med 50 Galeier og 500 Riddere. Vel foer der Skræk i Tripolitanerne, da de skimtede den store Flaade, som de tog for Fiendens, men da den kom nærmere med sine vaiende Korsbannere og andre visse Mærker, forvandlede Angesten sig til ubeskrivelig Glæde, og det med Rette, thi „Søkongen" satte ikke blot Mandskab i Land, men holdt Farvandet ryddeligt og beskyttede Tilførselen, saa ham maatte baade Tripolis og Antiochien takke for deres Redning**).

Kun forgiæves vilde nu Kong Hvid gjort Tyrus til sin Vaabenplads, thi Markgreven lukkede Portene for ham, og da var det, han besluttede, med Levningen af troe Tjenere,

---

*) Galfred Vinsauf hos Gale II. 253—66. Bohadin ved Schultens S. 90—91.

**) Galfred Vinsauf hos Gale II. 255—56.

de sicilianske Hjelpetropper og endeel Pisaner fra Tyrus, at prøve sin Lykke for Akre. Det Puds havde Saladin mindst ventet og laae derfor ganske rolig og beleirede en lille Borg i Galilæa, da der kom Bud paa Bud om Kong Hvids flyvende Fart fra Tyrus til Lands og til Vands, og det sidste til Sultanens store Forbauselse meldte, at Frankerne alt laae i Leir for Akre*). Saaledes begyndte da (i August 1189) den berømte, næsten toaarige Beleiring, og vi har den saa udførlig beskrevet af to Øienvidner: Engelskmanden Galfred Viinprøve (Vinsauf) og Muselmanden Bohadin, at vi kan faae en meget levende Forestilling derom; men deels er saadanne lange Beleiringer, der tilsidst endog kiede de muntreste Kæmper, sjelden morsomme at læse meget om, og deels tillader saavel Rummet som Haandbogens Natur os kun at pege paa det mærkværdigste.

Hvor mandstærk Kong Hvid egenlig var, da han tog sig saa store Ting for, veed vi ikke, men at han var for svag til at omringe Byen eller hindre Saladin, der strax var ved Haanden, fra at forstærke og forsyne Besætningen, og dog for stærk til, at Sultanen, efter sit inderlige Ønske, kunde kvæle Beleiringen i Fødselen, det beviste sig selv, og snart blev der Folk nok paa begge Sider, stundum fleer end man enten kunde bruge eller føde**). Da nemlig Rygtet om den tydske Keiser kom Saladin for Øre, sendte han Bohadin til Mesopotamien og Kaldæa, Mosul og Bagdad, om Hjelp, og til ham strømmede da hele Østens Magt, og om den christne

*) Galfred Vinsauf hos Gale II. 266—68. Bohadin ved Schultens S. 91—93. 97—98.

**) Bohadin ved Schultens S. 98—102.

Leir siger Galfred med et godt Skin, at der opfyldtes de prophetiske Ord til Jerusalem: jeg vil hente dig Sæd fra Norden og samle til dig fra Vesten, jeg vil sige til Norden: giv hid, og til Syden: læg ingen Hindring i Veien*). De Allerførste der kom, var, som det med Kirkefolk pleier at gaae, de der havde den længste Vei, og Galfred kan ikke beskrive den Trøst, det var i et fortvivlet Øieblik fra Karmel at opdage de 50 Snekker fra Norden med tolvtusinde Mand, deels Danskere og Friser, og deels Engelskmænd og Flæminger, som aldrig saasnart saae det gode Exempel, før de fulgte det, og Natten efter kom Ridder Jakob fra Avesne (i Hennegau), til hvis Roes Galfred ei troer at kunne sige formeget, ved at sætte ham ved Siden baade ad Hector og Achil og foretrække ham for Regulus. Blandt de Følgende, som var utallige, maae vi først lægge Mærke til Landgrev Ludvig af Thyringen, ikke fordi der er skrevet en heel Rimkrønike om hans Heltegierninger, thi var de kun ti Gange bedre end den, var de ikke værd at nævne**), men fordi han overtalte Markgrev Konrad i Tyrus til at gaae med, og var selv tilligemed Jakob fra Avesne en af Høvdingerne i Beleiringens første Aar, uden Sammenligning det ridderligste***). Vel kan vi her ikke opholde os ved det saakaldte store Slag (i October 1189), som Ridderne baade vandt og tabte†), men maa dog ved denne Leilighed anmærke, at hverken der eller nogensteds finde vi Saladin i Spidsen, men immer, som en forsigtig General, blandt de bageste, saa det eneste Sværdslag

*) Galfred hos Gale II. 266—68.
**) Wilken om Korstogene IV. Bilag 7.
***) Galfred hos Gale II. 268—80.
†) Sammest. II. 269—71. Bohadin ved Schultens S. 103—10.

af ham selv, som hans Lovtaler ihukommer, næst det hvorved han stjal Livet af den ægyptiske Vezir, er det, hvormed han Dagen efter Slaget ved Hittin huggede Armen af den fangne Fyrst Rainald, der baade engang havde bespottet Mahomed og ved Ramla beskæmmet Troeshelten*). Dernæst maae vi lægge Mærke til, at skiøndt Ridderne i foromtalte Slag, til Muselmændenes store Forundring, der allerede for en Sikkerheds Skyld havde plyndret deres egen Leir, slap Seiren af Hænderne og tog Hugg til Giengiæld, trak dog Saladin sig tilbage i Vinterleir, og gav dermed Ridderne frit Spillernm, som de, især efterat den tyriske Flaade havde slaaet den ægyptiske, brugte saa godt, at Fæstningen stod paa Rippet til at overgive sig. Hvad der fornemmelig jog Skræk i Muselmændene var tre Beleiringstaarne paa Ruller, som Bjerge at see til, og, som det syntes, uforgængelige, saa det eneste Haab var den „græske Ild," hvortil Kalifen i Bagdad havde sendt Saladin alt Tilbehør, undtagen Folk, der ret forstod at lave og haandtere den; men i det sidste Øieblik var der dog en Kobbersmed fra Damask, som tog sig Arbeidet paa, slap ind i Byen og stak Ild paa alle tre Uhyrerne, saa de til Muselmændenes store Fryd og Riddernes Kvide sank i Aske**). Ulykken kommer sjelden ene, og efter Nederlaget paa de døde Hjelpere fulgte et langt føleligere paa de Levende, da Fodfolket, som var kied ad Langelegen, paa deres egen Haand angreb Saladin og faldt som Fluer i Tusindtal, medens Akres Besætning benyttede Forvirringen

*) Bohadin ved Schultens S. 27—28.
**) Sammest. S. 109—10. 114. 116—17. Galfred hos Gale II. 273—76.

til et kiækt Udfald, som førte den græske Ild midt ind i Riddernes Leir*).

Dette skete ved Sommersolhverv (1190) og dermed endtes Landgrevens Anførsel just ikke glimrende; thi nu var Alle saa modfaldne, at de intet turde begynde paa, førend Grev Henrik fra Troyes kom, berømt og mandstærk, og han som bragte Modet med sig, fik naturligviis ogsaa Anførselen, hvorover Landgreven blev saa stødt, at han pakkede ind og reiste, men fandt allerede paa Cypern sin Grav**).

Grev Henriks Regieringstid, hvoraf man ventede saa meget, udmærkede sig imidlertid kun ved lutter Ulykker, og havde nær endt med hele Hærens Undergang; thi at Pisanernes Storm mod Fluetaarnet mislykkedes, og at de nye Beleiringsredskaber gik samme Vei som de gamle, var kun lidet; men at der udbrød et bittert Fiendskab mellem Franskmændene og Tydskerne, at Markgrev Konrad stræbte at skille Kong Hvid ved hans fattige Krone, og at der endelig kom Pest og Hungersnød i Leiren, det var en Hær af Ulykker, som det var et stort Vidunder, der dog levnede Liv i Ridderskaren. Uden her at kunne indlade os videre paa Omfanget af Markgrevens Brøde, hvem man i Leiren gav Skyld for alt og bandede daglig ned i Helvede, vil vi kun erindre, at Hertug Frederik af Schwaben, som Markgreven, for at opveie det franske Parti, der var ham imod, fik slæbt til Leiren med Keiserhærens Levninger, fik selv sin Helsot for Akre, og derhos vil vi, til Ære for den ridderlige Taalmodighed, anmærke, at midt under den gruelige Hungersnød fik de

*) Vohadin ved Schultens S. 125—28. Galfred hos Gale II. 377—78.
**) Vohadin ved Schultens S. 128—59. Galfred hos Gale II. 279—99.

pisanske Kornpugere, som med Flid nærede den, dog ikke blot Lov at leve, men Lov at beholde deres Hvededynger, til de om Foraaret af sig selv faldt i Prisen eller sank i Aske*).

Vaaren (1191) var glædelig, thi den bragte strax, med Fødevarene, den visse Tidende, at Kongerne af Frankrig og England laae paa Sicilien og kunde ventes hvert Øieblik med alt hvad man fattedes, fra Mod til Mad, og da der ingen Ting skete, før de kom begge, maae vi i Tankerne gaae dem imøde og see, hvad de nølede efter saa længe.

Allerede i September forrige Aar (1190) var begge Kongerne kommet til Messina: Philip August, der saae paa Skillingen, aldeles ubemærket, og Rikard, der vilde glimre, med høieste Bram; men deels vilde Vinden ikke strax blive føielig, og deels ragede Rikard snart i Klammeri med Bymændene og bemægtigede sig med væbnet Haand Messina, hvorved Venskabet mellem ham og Philip, der immer vaklede, nær var gaaet reent overstyr. Da Rikard nu desuden paa sin Søsters Vegne, der var Enkedronning efter Kong Vilhelm, havde en svar Afregning med hans Eftermand Tankred, blev det Vinter, før man vidste det, og det hellige Land maatte da skiøtte sig selv til Foraaret**). Hvor nær det da kunde været bagefter med Hjelpen, har vi seet, men nu kom da endelig Philip August til Leiren Paaskeløverdag, og blev modtaget med stor Høitid, skiøndt Muselmændene smilte lidt spodsk, da de hørte, at han, der var udraabt for

*) Galfred hos Gale II. 280. 92—93. 98—99.
**) Sammest. II. 306—15.

den største Konge i Christenheden, landede kun med sex Skibe*). Nu maatte man da trøste sig og see at skræmme Muselmændene med den engelske Konge, om hvem det hed i Leiren, at vel var han ikke saa stormægtig som den franske, men meget baade rigere og anderledes daadfuld end han**); men ham maatte man endnu vente paa til Pindsdag; thi han fik Forfald underveis.

Den store og stadselige Flaade, hvormed Rikard i Dimmelugen løb ud fra Messina, blev nemlig allerede Langfredag adsplittet i en stærk Storm, og selv blev han forslaaet først til Kreta og siden til Rhodos, hvorpaa han anløb Kypern, for at see, om nogle af hans vildfarende Skibe var flydt op der, hvor man paa Rhodos havde sagt ham, der var for christne Folk ikke godt at komme. Her traf han ogsaa ganske rigtig paa Rheden ved Limissa (Amathusa) blandt andet det Skib, hvorpaa hans Søster fra Sicilien og hans Kiæreste var, og befriede dem fra en dødelig Angest, da Keiseren endelig vilde have dem i Land, og de ingenlunde troede hans søde Ord, der kun stemmede daarligt med den Behandling, nogle strandede Engelskmænd nys havde nydt***).

Denne kypriotiske Keiser hed ellers Isak og nedstammede paa Moders Side fra Komnenerne, men havde, siger man, blandet Blod med Saladin, saa Pillegrimmene havde kun Ulykke af ham, og da nu Rikard skikkede sine visse Bud til ham for at kræve Fyldestgiørelse, fik han kun et grovt Svar. Her traf Isak imidlertid for den Urette, thi Rikard gjorde

---

*) Galfred hos Gale II. 318. Bohadin ved Schultens S. 159.
**) Bohadin ved Schultens S. 160—61.
***) Galfred hos Gale II. 316—21.

paa Timen Landgang og kiørte saaledes i Ring med hans keiserlige Majestæt, at havde vi Stunder til at opholde os derved, vilde det strax blive os ligesaa indlysende, at Rikard var en vældig Kæmpe, som at Isak var en usel Kryster; men da det egenlig følger af sig selv, vil vi indskrænke os til at melde, hvad Udfaldet blev. Da nemlig Keiser Isak havde flygtet saalænge han kunde paa sin gule Hingst, saa let som en Vind, og forgiæves i Baghold skudt to giftige Pile efter Rikard, faldt han til Føie, afstod Riget og frabad sig kun Bolt og Jern, hvorpaa Rikard lod ham binde med Sølvlænker, tog alle hans Grunker, der var uhyre, indsatte Kong Hvid, som var kommet at søge Trøst hos ham, til sin Fuldmægtig paa Kypern, holdt Bryllup med Kongens Datter af Navarre, og stak saa i Søen med sine hundrede Snekker*).

Endnu slap han dog ikke til Akre uden et lille Æventyr, som hører saa naturlig til Beleiringens Historie, at ogsaa vi i Forbigaaende maae tage det med; thi paa Høiden af Bairuth praiede han en Tremaster, som først gav sig ud for en Franskmand og saa for en Genueser, men var en Saladiner, bestemt til Akre med allehaande Fornødenheder, og saasnart Rikard mærkede det, var han ved Haanden. Der var, efter Bohadins Sigende, 650 dygtige Karle ombord med Mesteren for dem Alle: Jakob fra Aleppo, og Galfred nægter det ikke heller, at de sloges fortvivlet, saa der var ikke andet Raad, end at Rikard maatte lade alle sine 40 Galeier løbe Snablerne, der var til det samme, ind i Tremasteren og bore den i Grund. Bohadin paastaaer, at

*) Galfred hos Gale II. 321—23.

Mandskabet hjalp selv til, og det kan gierne være, men naar han siger, der blev kun een levende Mand, som Rikard sendte til Byes for at give ordenlig Beskeed, da maae vi desuagtet følge Galfred, der selv gjorde Kongereisen med og melder, at Rikard levnede Fem og Tredive, som deels var Emirer og deels udlærte Tømmermænd*).

Saa kom da Rikard endelig og endelig til Akre i Pindseugen (1191), og det var ubeskriveligt, al den Stads, der blev gjort ad ham, der ikke blot havde Pungen og lod den staae aaben, men havde ved Kyperns Indtagelse nys opfrisket sit Heltery og sikkret Tilførselen, ja, Bohadin tilstaaer selv, det gios i Muselmændene, da de saae Ridderleiren ligesom staae i lys Lue hele Natten af Glædesild**). Vel faldt Rikard snart i en svær Sygdom, men Akres Besætning meldte dog Saladin, det var blevet reent galt, siden han kom, saa nu mærkede de, det hjalp ikke at brænde „Vædere og Katte" og andet Beleiringstøi, naar den græske Ild brændte uslukkelig i Fiendens Bryst. De holdt imidlertid ud en Maanedstid endnu, da Saladin hjalp til, saa godt han kunde, uden at vove sig for yderlig; men dermed var det ogsaa forbi, og en af de første Fredage i Juli overgav Akre sig paa de Vilkaar, at Besætningen skulde have fri Udgang, som den gik og stod, naar Saladin udleverede det hellige Kors, som han tog ved Tiberias, løslod et vist Antal christne Fanger og betalte 200000 Gylden, hvortil Bohadin endnu regner 14000 Gylden, som Besætningen havde lovet Markgreven i Tyrus for at redde deres Liv***). Disse

*) Galfred hos Gale II. 329—30. Bohadin ved Schultens S. 166.
**) Galfred II. 231—32. Bohadin ved Schultens S. 165.
***) Galfred II. 333—41. Bohadin ved Schultens S. 167—79.

Betingelser blev imidlertid aldrig opfyldte, og derfor lod Kong Rikard i Tyrkehærens Paasyn 2700 af Gidslerne springe over Klingen, hvorover han endnu den Dag i Dag, saavidt døde Folk kan, maa høre meget ilde, skiøndt det er vanskeligt nok at sige, hvad han skulde gjort med de Tyrker, naar han ei kunde kiøbe Christne for dem og han ingen Trælle brugte*).

Saaledes endtes da Akres Beleiring, uden at Nogen veed Tal paa de Liv, den kostede; men af de tolvtusinde Danskere og Friser, Engelskmænd og Flaminger, som havde holdt ud fra først til sidst, siger Galfred, der var neppe „Hundrede" tilbage**), saa dersom Tyrkerne ei havde tabt andet end Akre, havde de unægtelig faaet Strømme af Christenblod for Røverkiød; men de havde aabenbar tabt Modet med Akre, som Trojanerne med Hektor, og dermed var Toget betalt.

Neppe var Akre taget, før den franske Konge fik Hjemvee og lod sig ikke holde, saa nu stod Rikard for saavidt ene, men dog blev en stor Deel af de franske Riddere under Hertugen af Burgund hos ham, og hans Hu stod nu nærmest til Askalon; men vi kan ikke nøies med saa lidt og vilde derfor reise hjem med Philip August, naar ikke Rikard Løvemod (coeur de lion) var af det Slags Folk, man har ondt ved at holde Øinene fra, fordi de, hardtad uden selv at vide det, giør imellem i en Time, hvad man ei seer Mage til i mange Aar.

Det lønner imidlertid dog ikke Umagen at følge Rikard Skridt for Skridt fra Akre til Jaffa, med Saladin, som

*) Galfred hos Gale II. 341. 45—46. Bohadin ved Schultens S. 179—84.

**) Galfred II. 368.

Hannibal med Fabius, ved Siden; thi Rikard vilde aabenbar meget heller glimre end giøre Gavn og heller beundres af Saladin end slaae ham, hvorfor han ogsaa, ligefra sin Ankomst til Akre, stod i Underhandlinger med Sultanen, og lod Ingen blive klog paa, om han virkelig havde i Sinde at indtage Jerusalem, som han vel to Gange forskrækkede, men aldrig angreb*). Fra Saladin, der aldrig vovede at giøre ham Laurbærkrandsen stridig, vandt Rikard vel ogsaa Borgerkrandsen, da han opbyggede Askalon igien, som Saladin med tyrkisk Landsfaderlighed for at sikkre havde ødelagt; men det gik den forfængelige Ridder med sine Krandse, ligesom det gaaer Damerne med dem, de binde med Lyst og bære for Løier men kaste for Alvor; thi før endnu Rikard forlod det hellige Land, sluttede han en Stilstand med Saladin, hvorved Askalons Ødelæggelse udtrykkelig bestemtes. Sligt kan let synes os ubetydeligt, fordi Askalons Tilværelse i vore Øine er det; men naar vi nu seer alle de blomstrende Søstæder paa Syriens og Lilleasiens Kyst, saanær som Smyrna, i Bund og Grund ødelagte, ja, seer Ødelæggelsen udbredt saavidt som Osmannernes Helhest kom, da maa det ikke glemmes, at Osmannerne i denne Henseende er Discipler af den berømte Saladin, som snildt opdagede, det var nemmere at ødelægge end at forsvare sit Land, og skiøndt Rikard fandt denne Tankegang afskyelig, plettede han dog unægtelig sit og Christenhedens Skjold ved at give sit Minde til, hvad man vel maa lade skee, naar man ei kan forhindre det, men aldrig befordre. Længe krympede Rikard sig ogsaa og var

*) Galfred hos Gale II. 370—418. Bohadin ved Schultens S. 184—243.

nær sluppet bort med Christenhedens udødelige Ære: ei at have brugt sin Magt til at nedrive, men til at opbygge; men just som han i Akre stod med den ene Fod i Skibet, kom der Bud fra Jaffa, at Saladin var krøbet ud af sit Muehul og angreb med langt overlegen Styrke den slet befæstede By, og det var en Næsvished, Rikard umulig kunde taale, saa han indskibede sig paa Timen med nogle faa Riddere og endeel pisanske og genuesiske Bueskytter*). Vinden var ham imod, saa Saladin fik Stunder til at bryde ind i Jaffa, men mødte der saa fortvivlet Modstand, at han omsider, meget imod sin Villie, nødtes til at gaae paa Forlig med Besætningen, som da trak sig tilbage til Borgen og skulde, hvis den ikke blev undsat til næste Lørdag-Morgen, have samme Kiøb paa sit Liv som Jerusalems Indbyggere**). Natten imellem Fredag og Lørdag ankrede imidlertid Rikard paa Rheden ved Jaffa, og skiøndt Saladin mærkede Uraad, saa Bohadin maatte ind i Byen i Mørke, banke Tyrkerne op og see til at faae Borgen rømmet før Dag, saa lykkedes det dog ikke, fordi, efter Galfreds meget rimelige Oplysning, de første Syv, der forlod Borgen, fik Hovederne hugget af, saasnart de havde betalt Løsepengene, hvad Resten naturligvis fandt, var en daarlig Handel og vilde heller sælge Livet til enhver Priis end kiøbe Døden saa dyrt. Handelen gik i alt Fald tilbage, og saasnart Rikard af en Præst, der med Livsfare svømmede ud til ham, fik at vide, at Borgen holdt sig endnu, raabte han strax: ja, skal vi da end døe med vore Brødre, saa gid dog den skee en Ulykke, der ikke vil frem!

---

*) Galfred hos Gale II. 411—13.
**) Bohadin ved Schultens S. 243—50. Galfred hos Gale II. 413.

Dermed foer han buus paa med sin rødmalede Snekke, sprang ud til Belteftedet og vadede i Land, skiøndt Strandbredden vrimlede af Tyrker, men han vidste ogsaa nok, de kiendte ham og havde ingen Lyst til at bides med hans Sværd, og ad en Løngang, som var ham bekiendt, slap han ind i Staden, lod sit Banner vaie og gjorde med Borgmændenes Hjelp i et Øieblik ryddeligt. Saladin laae vel i Leir tæt udenfor Byen, men saasnart Bohadin kom farende med den Beskeed, at „Engelskmanden" var selv med, blev han saa bange som en Hare og skyndte sig afsted med alle sine Tusinder, saa det var hans store Lykke, at Rikards Rytteri kun bestod af tre Heste, der knap kunde gaae, end sige løbe*). Da Tyrkerne imidlertid fik Stunder til at samle sig imellem Bjergene og hørte, at den engelske Bovehals laae rolig i Leir udenfor Jaffa kun med en Haandfuld Folk, da besluttede de at hevne Skade, og den arabiske Røvertrop, som Saladin ved Akre havde oprettet til ved Nattetid at stjæle allehaande, selv Pattebørn, ud af Frankeleiren, skulde nu gjort sit Mesterstykke, ved at stjæle Kong Rikard, hvorpaa Saladin, som var ved Haanden med hele sit Rytteri, vilde gjort det af med Resten. Dette Skielmstykke mislykkedes imidlertid saa fuldkommen som man kan tænke sig; thi først spildte Røverne den kostbare Tid med at trættes om, hvem af dem der skulde gribe Rikard, ligesom Musene i Fabelen trættedes om, hvem der skulde hænge Bjelden paa Katten, og dernæst fik en Genueser Øie paa dem i Dagningen, saa Rikard blev i en Hast lysvaagen, foer i Harnisk med de bare Been, og gjorde saa god Anstalt til at tage

*) Galfred hos Gale II. 414—15. Bohadin ved Schultens S. 251.

imod de Fremmede, at Bohadin takker sin Gud, han den Dag var blevet ved Trosset. Rikard havde, efter Tyrkernes Formodning, ikke uden i det høieste sytten Riddere og henved tusinde Fodfolk, og skiøndt vi hos Galfred seer, han fik dog Samling paa lidt meer end det dobbelte, stadfæster det sig dog, at det var kun Femten til Hest, der ikke alene bød hele det tyrkiske Rytteri Spidsen, men foer tilsidst, da de blev kiede af Langelegen, midt igiennem det, huggende ned til Høire og Venstre, saa der laa 700 Tyrker og dobbelt saa mange Heste paa Pladsen, da Resten flygtede*). Dette var imidlertid endnu ikke Rikards hele Dagværk, thi mens han holdt og ærgrede sig over Fienden, der immer truede, men turde ikke slaae til, kom der Bud fra Jaffa, at der var trængt en Slump Tyrker ind i Byen, og efterat have betroet Budet, at det skulde koste hans Hals, hvis han mælede et Ord derom til nogen Anden, gjorde Rikard sig blot med et Par Riddere et Ærinde ind i Byen, slog tre Emirer og jog Resten paa Porten**).

Man seer nok, at denne Tirsdag eller Onsdag (August 1192) har været en af de mest glimrende Dage, ei blot i Rikard Løvemods Levnet, men i hele Ridderskabets Historie, saa da han efter den uhyre Anstrængelse faldt i en Sygdom, laae han unægtelig paa Ærens Seng, og da Saladin var philisteragtig nok til at melde ham, at nu vilde han besøge ham i Jaffa, svarede Rikard ridderligt nok, at han skulde finde ham lysvaagen, om ikke paa Benene saa dog paa

*) Galfred hos Gale II. 416—20. Bohadin ved Schultens S. 23—24. 254.

**) Galfred hos Gale II. 419. Radulf Coggeshall hos Martene V. 824.

Knæerne; men da han ingen kunde faae til at blive i Jaffa, mens han drog til Akre for at have Ro til at komme sig, beed han dog i det sure Æble og overgav, for en kort Stilstand, Askalon til Nedbrydelse*).

Saaledes gik det til, siger Rikards gode Ven og Ledsager, Galfred Vinsauf, saa hvem der siger andet, de lyver, og vi vil hverken trættes med ham eller nægte, at de Franske, Tempelherrerne og Johanniterne, som lod en saadan knæsunken Kæmpe i Stikken, da han ei meer kunde staae ene, har meget mere Skam af Saladinsfreden end han; men det giør altsammen i Grunden slet ingen Forskiel; thi naar vi peger paa Rikards Glimresyge, Vankelmodighed og Letsind, da er det ingenlunde for at faae Sag med den i sin Tid hardtad mageløse Ridder, men for i denne Kong Folkes Sønnesøn, paa Moders Side af angelsaxisk og normannisk Blodblanding, som i et klart Speil at betragte Christenhedens Ridderskab paa Overgangen til det trettende Aarhundrede, der blev Graven baade for dets Ære og Lykke. Selv faldt Rikard paa Hjemreisen i den østerrigske Hertug Leopolds Kløer, med hvem han havde lagt sig ud i det hellige Land, maatte, til Hertugens og den tydske Keiser Henrik den Sjettes uslukkelige Skam, kiøbe sig løs fra dem Begge i dyre Domme (1194), og sloges siden med Philip August om Normandiet, til han fik sit Banesaar af en Piil (1199), men var dog end i Døden ridderlig nok til at give sin Banemand (Bertrand Gerdon) fem Pund for Skuddet, da han hørte, det var kun Giengiæld for Sværdslag, der fældte baade

*) Galfred hos Gale II. 422. Bohadin ved Schultens S. 243. 58—62.

Skyttens Fader og begge hans Brødre*). Saladin var død for længe siden, Aaret efter Freden, saa hans sidste Daad var Askalons anden Ødelæggelse**), og naar man, uden at lægge de Dyder i Vægtskaalen, hans Lovtalere paa fri Haand tillægge ham, kun spørger om „Kiendsgierninger", da har det ingen Nød, hans Rygte skal fordunkle Rikards, som med alle sine Feil dog aabenbar var en høimodig Helt, der lærte Saladin og alle hans Muselmænd igien at agte Christenheden, og søgte vel sin egen Ære, men slet ikke sin egen Fordeel. Hvem der betragtede Jerusalem som Christenhedens Ærespunkt, maatte vel finde, han udrettede intet, men Tiden viste, at Kypern, som han med meer end engelsk Gavmildhed skiænkede Kong Hvid, var et langt bedre Rygstyd for Frankerne i Palæstina end den hellige Grav, og vi, som ei kan misunde Muselmændene Graven, naar vi beholde Livet, maae da regne Rikard det til en stor Fortjeneste, at Korstogene endnu et heelt Aarhundrede lod sig fortsætte. Sligt klinger vistnok urimeligt, naar man betragter Korstogene i sig selv som en Plage, der kun ved enkelte Heltegierninger fik en glimrende Side, og ved et lykkeligt Tilfælde nogle gavnlige Følger; men har man faaet Øiet op for den store Kamp i Middelalderen mellem Christenheden og Barbariet, hvorunder en nydannet Verden opstaaer af den Gamles Grus, da seer man let, at Korstogene, som den eneste tænkelige Art af Fælleskamp mod Tyrker og Mogoler, og en mageløs stor olympisk Leg for alle de menneskelige Kræfter, var den største Lykke, der i Middelalderen kunde

*) Roger Howden hos Savile 717. 34—35. 91.
**) Bohadin ved Schultens S. 262.

times vor Slægt. Paa de faste Besiddelser, som derved vandtes, kom det saalidet an, at man tvertimod maatte sige: jo færre, des bedre, naar kun Modet ikke tabtes eller Leiligheden afklares; thi Gravrigets Historie viser tydelig nok, at Vestens Kæmper hverken forstod at behandle Østerlænderne uden paa Valpladsen, eller baadede selv ved at nedsætte sig i Østerleden, og hvor nødvendig end Palæstina maatte blive Skuepladsen for Riddertidens mest glimrende Optrin, laane Korstogene dog ingenlunde deres Vigtighed fra det, men det netop sin fra dem. Havde Saladin derfor afstaaet Jerusalem for Akre og ladet Pillegrimmene lande der ligesaa frit som han nu lod dem tilbede ved Graven, da havde han rimeligviis derved gjort Ende paa Korstogene og dysset Vesterleden i Søvn, til den selv fik uventet Tyrkebesøg; men da Jerusalem blev i Tyrkernes og Søstæderne tilligemed Kypern i de Christnes Vold, kunde Freden, som Pullanerne aabenbar og selv Moderlandet hemmelig ønskede, til Lykke aldrig komme ret i Stand, og Christenheden nødtes til, hvad det gjaldt om, at holde Middelhavet ryddeligt og, saalænge muligt, spille Mester paa Syriens og Ægyptens Kyster, hvorfra Faren nu, da begge disse Lande forenedes, øiensynlig truede.

Naar vi med disse Tanker følge Rikard hjem, da er vi langt fra at ærgre os over alle de Hjul, Pave Innocens den Tredie satte i Bevægelse for at frembringe ret et stort, almindeligt Korstog for den hellige Grav, men fristes snarere til at ærgre os lidt over, at det kun lykkedes saa smaat. Det nytter imidlertid, som man daglig kan see paa gamle Kiærestefolk, aldrig at gaae i Rette med Nogen om den Lunkenhed, der klæder saa stygt, hvor alt engang var Fyr og Flamme, thi trods den bedste Villie har det dog ingen Art med de Kiærtegn,

man viser for Skams Skyld, og at man nu i Vesterleden slet ikke brød sig om at besidde den hellige Grav, naar man kun frit kunde besøge den, blev netop soleklart, da Korsprækenen dreiede sig om „den Skam" det var, at lade de Vantroe beholde Jerusalem; thi paa det følgende Tog gjorde man end ikke Mine til at befrie den hellige Grav. Derimod indtog man Konstantinopel, og Damiette i Ægypten, under den Forudsætning, at Resten da vilde falde af sig selv, men dog i Grunden med Lyst til at indtage noget, der i sig selv var værdt at eie, hvordan det saa end gik med den lille vandløse, ufrugtbare Jordplet, paa hvis Besiddelse Prædikanterne vel, som det syntes, af gode Grunde, satte umaadelig Priis, men hvis Værdi dog var en stor Hemmelighed. De Eneste, der endnu med Prædikanterne sværmede for Jerusalem, var de halvvoxne franske og tydske Drenge, der flokkedes i Tusindtal med Hyrdestav og Taske, og haabede at Middelhavet skulde aabne sig for dem, som det røde Hav for Israels Børn, og Jerusalems Mure falde som Jerichos*), noget, der kun skal nævnes i Verdenshistorien til en lærerig Oplysning om, at naar de halvvoxne Drenge med Hurlumhei springe op og ruste sig til at udføre, hvad deres Oldefædre sværmede, men deres Fædre blev ligegyldige for, da kan man være ligesaa rolig for Stort i den Retning, som Muselmændene nu kunde være for store Korstog, hvor høit saa den hellige Fader end raabte: see, Børnene beskiæmmer os!

Dette være for Resten sagt uden al Fornærmelse mod Lothar fra Segni (i Kirkestaten), en adelig Romerindes Søn,

*) Ælfrik (Alberik) Munk hos Leibniz A. 1212. Wilken om Korstogene VI. 71—83.

der i sin blomstrende Alder (kun 37 Aar gammel) under Navn af Innocens den Tredie nu (1198) besteg det apostoliske Sæde; thi han var en dygtig Mand i sin Tid, og ei blot En af de myndigste men ogsaa af de klogeste Paver, som godt indsaae, at kom man først af Vane med at giøre Korstog, da tabte man snart al levende Forestilling om det store Kirkerige, hvis fuldmægtige Statholder han var, og af hvis Solskin dog, efter den hellige Hildebrands Ord, som Innocens udtrykkelig tilegnede sig, hvert christent Kongerige skulde laane sin Glands. Glimrende var unægtelig denne Paves Regiering, saa glimrende, at han i Statshistorien bør kaldes Innocens den Store, thi ved Siden ad ham blev alle Christenhedens Konger smaa, og selv Kongen paa Øen, Rikard Løvemods Broder Johan, maatte bogstavelig kaste sig i Støvet for hans Sendebud, medens Keiseren i Konstantinopel søgte Beskyttelse under hans Vinger. Lægge vi hertil, at Innocens aabenbar havde den romerske Keiserkrone i sin Haand og gav den til hvem han vilde, at han, som Formynder for Frederik Rødskiægs Sønnesøn og Navner, var saa godt som enevældig i Italien, og at Pavethronen i hans Dage, ved Oprettelsen af Dominikaner og Fransiskaner-Ordenen, fik en staaende geistlig Hær, der lød ubetinget og indtog snart baade Kirken og Skolen, da kunde man fristes til at tænke, at det store Kirkerige under ham grundfæstedes for Evigheden; men ogsaa her beviste imidlertid Erfaringen snart, at det er ikke Guld alt hvad der glimrer, thi netop med Innocens opgav Kirkeriget sin Aand, og var siden kun et Lig, hvorom Paverne, som verdslige Skillingsfyrster, sloges med Konger og Kiættere og med hverandre, til de, som Chaliferne i Bagdad, lærte at nøies med en tom Titel og et

godt Levebrød. Selv de ypperste Afguder blive ligesom de mest fortryllende Dragedukker nødvendig til Spot, naar deres Tilbedere kiedes ved dem, og hvor tungt det end naturligviis faldt Christi selvgjorte Statholdere at finde sig deri, var det dog en fælles Skæbne „mod hvilken de omsonst sig stræbte at bevæbne", undtagen med Taalmodighed; men Verdenshistorien vilde ligefuldt beklage deres Fald, hvis de ikke, ved at forkynde Folkefrihed og Oplysning aaben Feide, selv havde udæsket Menneskeaanden til en Kamp paa Liv og Død. Det gjorde imidlertid allerede Innocens den Store, ved at lade „Korstog" prædike mod Albigenserne i Languedoc og deres Beskytter Greve Raimund, en Ætmand af det store Korstogs Nestor. Paa Kiætteriet og Fanatismen, som Albigenserne beskyldtes for, kan vi her nemlig saameget mindre indlade os, som deres Landsherre ei var deres Anklager, men Beskytter, og er det nu aldrig engang Rettens, men altid Urettens Sværd, en Landsherre blotter mod sine Undersaatter for Troes og Tankers Skyld, da er Uretten himmelraabende, naar Høvdingen i Aandens Rige ei blot opfordrer det verdslige Sværd til at fuldende paa Kjætterne, hvad det geistlige har begyndt, men prædiker Korstog mod hele Landskaber som befængte med Kiætteri; thi kun en hjerteløs Tyran slaaer ihjel paa Slump for at ramme den Skyldige, og den Trøst, „at Herren kiender Sine," som Hans Helligheds Legat (Abbed Arnold) skal have givet Korsdragerne, der gjorde sig Samvittighed over at storme Bezieres (1209)*), smager unægtelig langt meer af Svovl end af Manna. Dette meer end forfløine Ord kan imidlertid gierne været usagt, uden at

*) Schrøckhs Kirkehistorie XXIX. 626.

det derfor ved Nedsablingen i Languedoc blev mindre klart, at Uskyldigheden herefter ei maatte søge sin Beskytter i Paven, men iblandt hans Fiender, og dermed var Pavethronen saaledes rystet i sin Grundvold, at de Støtter, den fik i Tiggermunkene, baade graa og sorte, vel som et frygteligt Politi under Hellighedsmaske kunde forsinke, men umuelig afværge dens Fald. Dette synes Innocens selv at have følt, men at sidde i Grunden afmægtig paa en glimrende Verdensthrone er en fortvivlet Stilling, thi mens man paa den ene Side nødes til at blotte sin Svaghed, fristes man paa den anden kun altfor meget til med Grusomhed at dække den, og saaledes gik det nu Paven, da det geistlige Sværd vel glimrede over Kongers og Fyrsters Hoved, men tørnede af mod Riddernes Hjelm og Spidsborgernes Skjold.

Denne sørgelige Erfaring havde Innocens gjort og det for hele Verdens Öine, før han i Fortvivlelse udøste sin Harme paa Albigenserne; thi Venetianerne, med Frankrigs stolte Ridderskare i sine Garn, havde ikke blot trodset den pavelige Banstraale, men havt den Triumf, at hans Hellighed, for at faae Deel i Byttet, velsignede dem for det, og gjorde derved selv det „geistlige Sværd" til Latter. Fra denne Side er det da især det bagvendte Korstog, hvormed det trettende Aarhundrede aabnedes, maa tildrage sig vor Opmærksomhed; thi er Bedriften end ikke stor i sig selv, saa maatte den dog giøre stor Opsigt, som Beviis paa, at enten var det „geistlige Sværd" en Dødbider, levende Folk kunde lee ad, eller ogsaa kunde de Døde, efter Pavens egen Dom, øve større Heltegierninger end de Levende og kunde altsaa lee ad dem.

Aar 1198, da Innocens den Tredie var Apostoliker i Rom, Philip (August) Konge i Frankrig og Rikard i England, da var der i den lille By Nully, mellem Lagny ved Marne og Paris, en hellig Mand ved Navn Folke, en stor Prædikant, ved hvem Vorherre gjorde mange Mirakler, og den samme Guds Mand kom derved saaledes for Orde, at det spurgtes til Rom, hvorpaa Apostolikeren strax skikkede Bud til Frankrig og gav Folke Befaling og Fuldmagt til at være Korsprædikant. Hermed fulgte da ogsaa slig Aflad, som jeg nu skal fortælle, for alle dem, der korsede sig og tjente Vorherre i Marken paa hin Side Havet et heelt Aar om; thi dem skulde alle deres forrige Synder, naar de vilde skrifte ærlig, være forladte, og fordi den Aflad hun var saa stor, blev Mangfoldige rørt i deres Hjerte og lod sig korse med gudelig Agt. Aaret efter, først i Advent, var der et Ridderspil (en Turnering) i Champagne, ved Slottet Ecry, og der lod baade Grev Theobald (Thibaut) af Champagne og Brie, knap 22 Aar gammel, og Grev Ludvig af Blois og Chartres, 27 Aar gammel, dem korse, og disse to Grever var i Slægt baade med Kongen i Frankrig og med Kongen i England, og det gjorde saameget des større Opsigt allevegne, som de to store franske Baroner: Simon Montfort og Rainald (Renaud) Montmirail, tog Korset med det samme. Foruden alle de mange Lehnsmænd, der nu lod dem korse med disse Høvdinger, fulgte ved Fastelavn Grev Baldvin af Flandern med sin Frue, sin Broder Henrik og mangfoldige Riddere det samme gode Exempel.

Saaledes begynder Marsken i Champagne, Gotfred Ville-Hardouin, som selv hørte til fornævnte Ridderskare, sin berømte Historie om det byzantinske Korstog, og heraf see vi,

det var langt mere den „store Aflad" end Udsigt til Storværk, der nu lokkede Grever og Baroner med deres Riddere, og derfor gjorde det saamegen Opsigt, at de to unge Grever, især Theobald knap toogtyve Aar, hvis Synderegister følgelig endnu kun var kort, vilde gjøre saa tidlig Bod og tjene Herren et heelt Aar for saa knap en Sold som den Aflad, de kunde trænge til. Det var altsaa egenlig disse to Grever og deres Følgesvende, man kunde forudsætte nogen Fyrighed hos og vente Storværk af, men før endnu Toget begyndte, bortrev Døden Grev Theobald, begrædt af sine Undergivne, savnet af alle Korsdragerne, der frivillig havde valgt ham til Anfører, og lige til det sidste saa indtaget for Sagen, at han bestemte hele sin Formue til dens Fremme*). Handelen om Overfarten til det hellige Land var netop dengang paa alle Riddernes Vegne sluttet med Venedig, hvis berømte Doge (Hertug) Henrik Dandolo siden til stor Opbyggelse for Ridderne selv tog Korset op i Markuskirken, men, som en Blind kan see, med Skielmen bag Øret**).

Da nemlig Toget skulde gaae for sig (1202), laae vel den venetianske Flaade prægtig udrustet og seilfærdig, men da en heel Deel af de franske og flamske Riddere, trods deres hellige Løfte, enten var blevet hjemme eller indskibede sig andensteds, og Venetianerne dog ikke vilde slaae en Skilling af paa de 86000 Mark-Sølv, den hele Skares Overfart og Underholdning skulde koste, saa kom de ordholdne Riddere derved i største Forlegenhed, og da de havde strakt dem saa vidt de kunde, fattedes der endnu 34000 Mark. Da imid-

*) Ville-Hardouin hos Ducange S. 13—15.
**) Sammest. S. 6—12. 25—26.

lertid Venetianerne havde faaet alt hvad der var at finde, besluttede de at vise dem ædelmodige, saavidt det uden deres egen Skade lod sig giøre, og sagde til Ridderne: velan! I kan ikke betale os reent ud, og vi havde da efter Aftale Ret til at beholde hvad vi har faaet, som reen Gevinst, men det var Synd, og derfor vil vi opfylde alle vore Forpligtelser, naar I blot vil lægge Veien om ad Dalmatien og hjelpe os at tugte Zara, som har sat sig paa Bagbenene, og ved den Leilighed tør der vel vanke Bytte nok til at betale, hvad vi børge jer saalænge. Det Forslag hugede nu vel slet ikke en stor Deel af Ridderne, men de der raadte beed dog i det sure Æble, og for at forsøde det og saavidt muefigt besmykke det hele, var det nu, den gamle og blinde, men snilde og driftige Dandolo overraskede Tilskuerne ved baade selv at korse sig og prædike Korstog for sine Venetianer*).

Allerede herved tog dette Korstog aabenbar en skiæv Retning, og det blev snart reent bagvendt, da Korsdragerne sluttede Handel med en landflygtig Prinds fra Byzants om ogsaa i Forbigaaende at indtage Konstantinopel og sætte ham paa Thronen. Vel fraraadte Pave Innocens, som var i god Forstaaelse baade med Kongen i Ungern og Tyrannen i Byzants, paa det faderligste alle disse Optøier, ja, bansatte tilsidst Venetianerne; men disse Kiøbmænd, der, trods Kirkens Forbud, var blevet rige ved at handle med de Vantroe, brød sig kun lidt om det, saa Toget gik ligefuldt sin Gang, Zara blev baade taget og plyndret, og Konstantinopel gik det ikke bedre, men saameget værre, som den i et halvhundrede

*) Ville-Hardouin hos Ducange S. 21—26.

Aar maatte huse Halvbarbarerne og være Hovedstaden for en latinsk eller rettere frankisk Keiser.

De nærmere Omstændigheder ved denne Tildragelse er nu vel hverken vigtige eller ridderlige nok til her at fængsle vor Opmærksomhed; men saa flygtig som man i Haandbøgerne pleier tør vi dog ikke overfare en Begivenhed, der er langt vigtigere end den seer ud. Det er nemlig intet mindre end det byzantinske Riges Opløsning, og at den gik for sig i Begyndelsen af det trettende Aarhundrede uden at dog enten Tyrker eller Mogoler før seent i det fjortende vandt noget derved, var unægtelig en stor Fordeel for Christenheden, hvorfor den maa takke det venetianske Korstog, der naturligviis, som et Handelsforetagende, ikke var beregnet paa Ære, men kun paa Vinding.

Den byzantinske Prinds Alex, der tyede til Korsdragerne, var en Søn af den Isak Angelos, der havde stødt Komnenerne fra Thronen (1185), men var nu ikke blot Høisædet. men Friheden og sine Øines Lys berøvet af sin egen Broder, og Handelen med Ridderne blev sluttet paa de Vilkaar, at naar Alex kom paa Thronen, skulde han ikke blot give sine Hjelpere Kost og Løn (200000 Mark Sølv), men i det mindste 10000 Mand Hjelpetropper til at indtage Ægypten, og derhos nøde den græske Kirke til at hylde Paven i Rom *).

Den samtidige Byzantiner Nikitas tilstaaer selv, at Venetianerne, som, siden de hjalp Kyri-Alax mod Normannerne, skulde nyde Handelsfrihed hele Riger over, havde lidt store

*) Ville-Hardouin hos Ducange S. 35—36. Nikitas Choniatas om Alex Komnen III. 9.

Skaar deri under de sidste Tyranner, saa de havde Fristelse nok til Selvtægt, om det end ikke, som man har sagt, var for hans Dyds Skyld, Dandolo havde faaet sine Öine stukket ud i Maglegaard *), og at de ligesom Keiserne tog haandfaste Hjelpere hvorfra de kunde, er ikke at fortænke dem i, saa naar det ikke skulde gjælde for et Korstog, og naar vi turde haabe, at Frankerne vilde føre dem anstændig op i den græske Hovedstad, kunde vi med Fornøielse giøre dem Selskab, ja, selv med alt hvad der er at udsætte paa Bedriften, maae vi dog altid heller unde Venetianer og Flæminger end Bulgarer og Wallacher Riget.

Det var lige Dagen før Sant-Hansdag (1203), den stolte Flaade kastede Anker ved Dardanellerne, og Gotfred Marsk kan ikke beskrive det mageløse Indtryk, Keiserstaden, med sine kæmpehøie Mure og sine utallige Kirketaarne og Paladser, gjorde paa ham og hans Stalbrødre, men det maa han ærlig bekiende, at der var ingen Ridder saa kiæk i hele Flokken, hans Hjerte jo bankede lidt urolig ved Tanken om, hvad der hørte til at indtage en saadan Magleby **). Heller intet Under, lægger Marsken til, thi saalænge Verden har staaet, saae man aldrig saa lille en Hob tage sig saa store Ting for, og skiøndt vi, der er lidt bedre hjemme i Verdenshistorien end Marsken fra Champagne, just ikke tør give ham Ret heri, kan vi dog godt begribe, at baade Franskmænd og Flæminger maatte korse sig for saadan en Stad, og at Riddere, der var vant til at ligge for et lille Biergslot hele Aar, maatte være bange for at blive graa, før de

*) Wilken om Korstogene V. 142—43.
**) Ville-Hardouin hos Ducange S. 48—49.

vandt Bjergstaden ved Hellespont. Den blinde Doge derimod blev naturligviis ikke bange for hvad han saae; Venetianerne havde været i Konstantinopel før, og Skyhaarene blæse desuden snarest af Søfolk, saa ved deres Opmuntring fik Ridderne Mod til at begynde med Havnetaarnet i Galata, og skiøndt Væringerne, som forsvarede det, var raske Karle, lykkedes det dog Korsdragerne ved det første Udfald, som Byzantinerne løb fra, at slaae Kæmperne tilbage og slippe ind med i Borgen, som saaledes blev taget uden Beleiring*). Derpaa sprængte Venetianerne den berømte Jernkiæde, hvormed Byzantinerne havde spærret Havnen, og som er os Nordboer velbekiendt fra Harald Haardraade, der, hvis han ikke pralede, sprang lukt over den paa sin „Havhest", den Nat, han flygtede fra Ormegaarden i Konstantinopel**), og nu kunde man da begynde at tænke paa en ordenlig Beleiring baade til Lands og Vands. Denne havde imidlertid sine store Vanskeligheder, en Storm fra Landsiden mislykkedes, ved de engelske og danske Troppers (Væringernes) Tapperhed, og skiøndt endeel Taarne ved Havnen kom i Venetianernes Vold, havde det dog langt Udseende, indtil den selvgjorte Kyri-Alax, under Skin af et kraftigt Udfald, gjorde en Afstikker af sig, hvorpaa den blinde Isak, der strax blev taget ud af Fængslet og sat paa Thronen, naturligviis indbød Prinds Alex i Frankeleiren til at dele sin Faders Pragt og Herlighed***).

---

*) Ville-Hardouin hos Ducange S. 60—61. Wilken om Korstogene V. 217. Nikitas om Alex Komnen III. 10.

**) Ville-Hardouin hos Ducange S. 61. Harald Haardraades Saga i Heimskringla K. 15.

***) Ville-Hardouin S. 65—73. Nikitas Alex III. 10.

Saaledes syntes da allerede i Juli Maaned den Sag afgjort; men Ridderne blev dog ved at ligge i Leir ved Pera, deels fordi de ikke nær kunde faae hele deres Løn i en Haandevending, og deels fordi den vaklende Throne selv følte Trang til saadanne Støtter. Det gik ogsaa godt til en Tid, og den frankiske Hovedanfører, Markgrev Bonifas af Montferrat, ledsagede endog med endeel Riddere den unge Keiser paa Jagten efter sin Farbroder, der vilde bygget Rede i Adrianopel; men allerede mens de var borte, brød Hadet mellem Græker og Latiner eller rettere dog mellem Byzantiner og Franker ud i lys Lue, da nogle flamske Korsdragere ikke fik Lov til at plyndre den Moskee, Muselmændene fra Saladins Tid havde i Konstantinopel, og stak desaarsag Ild paa Staden, hvorved mange Gader lagdes i Aske*). Forbittrede herover drev Byzantinerne de hos dem bosatte Latinere ud i Tusindtal, og da den unge Alex nu ogsaa tænkte, han kunde nok undvære Frankerne, og bød dem Spot til fuld Betaling, erklærede de ham tilsidst aaben Feide**). Paa denne unge Herre, der aldrig vaagnede uden til Leg og Lystighed, var nu vel Bjarkemaalet spildt, men hans Navner, Alexios Dukas, hvis Hjerte vel ikke duede stort, men sad dog paa det rette Sted, smed sin keiserlige Svirebroder i Hullet, satte sig selv paa Thronen og bød Frankerne Broden***). Da imidlertid hans natlige Brandertog mod den venetianske Flaade mislykkedes, var det ikke Korsdragerne ukiært, at Scepteret kom i en Mands Haand, de ikke skyldte

*) Ville-Hardouin hos Ducange S. 76—82. Nikitas Isak og Alex K. 2.

**) Ville-Hardouin S. 82—86.

***) Nikitas Isak og Alex K. 5.

andet end Sværdslag; thi nu turde de haabe, ved Konstantinopels Indtagelse og Rigets Deling som et Bytte, at faae deres Umage godt betalt, og skiøndt den første Storm blev afslaaet, fulgte dog den anden rask derpaa, og alle de Tappre kappedes for Alvor ikke blot om Æren at være den Første paa Muren, men ogsaa om Prisen af hundrede Mark Sølv, som var udlovet for det Mesterstykke*). Begge Dele vandt den franske Ridder Andreas Urboise, thi vel var Venetianeren Pedro Alberti egenlig Førstemand, men ham fældte en af de andre Riddere, som tog ham for en Græker, saa han maatte nøies med at æres i Graven ved en Ligtale af Dandolo selv. Ingen af Vovehalsene kom imidlertid til at fattes Følgeskab, og da man nu tillige med Magt sprængte tre af Stadsportene, kom Frankerne snart saavidt, at de kunde slaae Leir inden Voldene. Det gjorde de ogsaa virkelig i den Tanke, at der endnu godt kunde behøves en heel Maaned, før deres 20000 Mand blev Mestere af den uhyre Stad med meer end 400000 Indbyggere, som kunde giøre dem hvert Skridt stridigt; men saa haardnakkede var Byzantinerne langt fra at være, og man kan ikke bare sig for at smile, naar man hører Geheimeraad Nikitas fortælle, hvorlunde den tappre Keiser Dukas, eller, som han for sine olympiske Øienbryns Skyld sædvanlig kaldtes: Murzuflos, med alle sine tusinde Vældige flygtede for en eneste frankisk Ridder (Peter Plantz eller Braccuel), hvem de beskrev som hardtad ni Alen lang med en Hjelm som et Kirketaarn***).

*) Ville-Hardouin S. 88—97. Wilken V. 290.

**) Ville-Hardouin S. 98. Wilken V. 290—91.

***) Ville-Hardouin S. 99—100. 103. Nikitas om Alex Murzuflos K. 2. Wilken V. 292.

Det var om Mandagen i Dimmelugen (1204) Frankerne tog Konstantinopel, paa hvis Udplyndring og øvrige Medfart vi ei her kan indlade os, men naar Nikitas, der selv kun med Nød og Neppe undgik Blodbadet, for ret at beskiæmme Frankerne sammenligner deres grumme Adfærd i Byzants med Saladins Mildhed i Jerusalem, da maae vi dog aldrig glemme, at i det nittende saavelsom i det tolvte Aarhundrede giør det en mærkelig Forskiel, om en beleiret Stad overgiver sig eller tages med Storm; thi skiøndt hvad der er dyrisk og djævelsk bliver det under alle Omstændigheder, saa staaer det dog ingenlunde altid eens i Menneskets Magt at tæmme Raseriet hos sig selv, end sige hos Andre.

Kort efter Paaske skred Frankerne til et Keiservalg, som faldt paa Grev Baldvin af Flandern og Hennegau, der vel ikke nedstammede fra Robert Friser, men dog fra den gamle Baldvin med Staalarmen, der i det niende Aarhundrede bortførte en Enkedronning og Keiserdatter, hvad man i en Lignelse ogsaa kunde sige om hans Ætmand, der indtog Keiserstaden med Staalhandsker og latiniserede det byzantinske Rige. Havde det ikke været for Ærens Skyld, maatte Baldvin imidlertid langt heller nøiedes med sit Grevskab; thi han fik efter Aftale kun „Fjerdeparten" saavel af Konstantinopel som af den balkanske Halvø, der udgjorde hele det latinske Keiserdom, medens de tre Fjerdeparter deeltes mellem Ridderne og Venetianerne, og den Smule han blev raadig over var endda langt meer end han kunde forsvare, som havde baade Byzantinerne og deres naturlige Fiender imod sig. Inden Aaret var omme, blev Baldvin fanget af Kongen i Bulgarien og Wallachiet, med hvem han sloges om Adrianopel, og man maa snarere forundre sig over, at de

frankiske Riddere dog beholdt Konstantinopel over halvtredsindstyve Aar (til 1261), end at de ikke gjorde Umuligheder, hvortil det aabenbar hørte at skabe et kraftigt byzantinsk Rige enten af slet ingen Ting eller dog af en aldeles ubekvem Materie. Hvor lidt Vesterledens Folk endnu forstaae at behandle og oplive Græker, har det sidste Aartiendes Erfaring kun altfor tydelig viist, og i det trettende Aarhundrede, da de to første Forholdsregler maatte blive at give den græske Kirke en latinsk Patriark og udstykke Landet mellem frankiske Riddere, kan man neppe tænke sig nogen gavnlig Indflydelse af det ny Herskab, uden forsaavidt der endnu hos Byzantinerne ulmede en lille Gnist af den græske Ild eller fandtes et lille Korn aandig Kraft, saa de, ved den uhyre Skam, der overgik, og det utaalelige Aag, der nedtrykte dem, kunde vækkes til en fortvivlet Anstrængelse. At der imidlertid fandtes noget saadant lære vi ikke blot af Nikitas, den fnysende Hofmand, men især af de græske Keisere i Nikæa og Despoten i Epiros, som trodsede og tilsidst fordrev Latinerne, men det kan her kun berøres, da det hører til den Dødskamp, der slutter Middelalderen.

Saalænge Keiseren i Konstantinopel var frankisk, var Patriarken naturligviis ogsaa en Latiner, og for dette Blændværk, der skulde forestille den romerske Kirkes afgiørende Seier over den græske, opoffrede Innocens den Tredie ikke blot det forsvarlige Begreb om Korstog, som Christenhedens Fælleskamp mod Tyrkiet, men ogsaa hvad Bid der endnu var i det geistlige Sværd, saa enten maatte nu Kirkeriget blive et blot mahomedansk Navn paa et despotisk Verdensrige eller ogsaa det maatte opløses. Det sidste, som var det mindste Onde, gik virkelig for sig giennem det trettende

Aarhundrede, saa netop hundrede Aar efter Konstantinopels Indtagelse af de „bandsatte" Korsdragere, uddøde de virkelig regierende Paver (1305) med Bonifas den Ottende. Med hans Eftermand, Clemens den Femte, der tog sit Sæde i Avignon, begynder nemlig den franske Paverække, der kun var Redskaber i de franske Kongers Haand, og kunde da umulig være Herrer i hele Christenheden, men maatte lade hvert Riges Geistlighed see til at hytte sig selv.

Kort før Bonifas den Ottendes Thronbestigelse indtog den babyloniske Sultan Akre, som var den sidste Levning af Gravriget, og vi maae da nu see til kort og godt at tage Afsked med Korstogene, der i det trettende Aarhundrede, naar de var bedst, kun kan betragtes som Ridderaandens sidste Suk.

Slet saa bagvendte som det venetianske eller kræmmeragtige Korstog var vel ikke Parret til Ægypten, men allerede den skiæve Retning viser dog, der var en Hage ved dem, og deres rette Navne er det „hovedløse" og det „sygelige", medens det saakaldte Frederik den Andens Korstog, der falder midt imellem, ærlig fortjener Navn af det „modbydelige."

Man vil erindre, at allerede ved det store Korstog stod endeel Ridderes Hu mere til Ægypten end til Jerusalem, og siden Saladin havde slaaet Syrien og Ægypten sammen til eet Sultanat, var det en ganske rimelig Formodning, at det angrebes bedst i Hjertet ved Nilen, hvor dets Liggendefæ var. Ridderne fra Champagne havde derfor ogsaa fragtet Venetianerne til Alexandrien, og da deres Tog var gaaet avet om til Konstantinopel, tænkte Innocens for Alvor paa dog at faae et istand, der gik den rette Vei til Tyrkens Skade og Christenhedens Gavn, men just som det skulde gaae for sig,

døde den hellige Fader (1216), som man troede fra Æren, men som det viste sig fra Skammen for det „hovedløse" Korstog. De berømte Prædikanter ved denne Leilighed var i Frankrig Jakob Vitry (fra Champagne) og i Tydskland Holger (Oliver) Skolemester fra Cøln, som baade selv fulgtes med og har beskrevet Toget*), saa dersom de har glemt Hovedsagen, maae de tage Skade for Hjemgiæld. Egenlig var det vel Kongen af Jerusalem, der skuldeført an ved Nilen, hvor man ventede at erobre et fedt Land og faae „det hellige" for intet; men Kongen af Jerusalem, der altid havde været en Skyggekonge, var nu i allerstrængeste Forstand blevet en Kongeskygge, der ikke engang raadte selv for Titelen, men bar den kun som sin Kones Mand. Det Samme var nu vel i Grunden allerede Tilfældet med Kong Hvid, men sligt bliver værre, jo længere det varer, og saa reent et Nul havde dog ingen af Skyggekongerne været som Johan af Brienne, der nu sleed Fløiel for Armod. Han var en dygtig Ridder, men hans Fader havde gjort ham arveløs, fordi han løb ud af Klosteret, man tidlig havde puttet ham i, og det tomme Kongenavn var omtrent alt, hvad han fik i Medgift med Markgrev Konrads Datter af Tyrus, hans, der var saa forgabet i Kong Hvids Krone, at han tog en Kone fra sin Mand, for at faae Krav paa den, men myrdedes af et Par Assasiner, just da den faldt ham i Hænderne.

---

*) Damiettes Historie af Holger Skolemester (Oliverius Scholasticus) hos Eccard II. 1398. Jakob Vitrys Jerusalems-Historie hos Bongars S. 1125.

Denne østlige Kong Johan uden Land, samtidig med den vestlige (i England), var det som skulde føre an i Ægypten, der endnu tilligemed Syrien beherskedes af Saladins Broder, Malek Adel, en dygtig Krigsmand, som havde skudt sine Brodersønner tilside; men neppe havde Johan, især ved de frisiske og tydske Korsdrageres overordenlige Kiækhed, erobret Niltaarnet, der spærrede Floden ved Damiette, og dermed kyst Livet af Malek Adel (1218), før han fik en farlig Medbeiler til Høvdingskabet i den spanske Kardinal og pavelige Fuldmægtig, Pelagio Galvani, som paastod, at han maatte nødvendig være Sjælen i et Tog, der gjordes paa Kirkens Vink og Bekostning *). Der var virkelig ogsaa noget i det, og havde Pavens Anskuelse af sin Ufeilbarhed og timelige Almagt været ægte, kunde Anførselen aabenbar aldrig kommet i bedre Hænder end hans Fuldmægtigs; men just derfor spillede han et høit Spil ved at tiltage sig den; thi var Toget løbet ulykkelig af for Kong Johan, da kunde Paven dristig have givet hans og de Andres grove Synder Skylden; men da nu hans egen Fuldmægtig var den kloge Høne, kom han naturligviis selv til at bære Skylden, enten han vilde eller ikke, og deraf fulgte, at enten hængte det galt sammen med Christi Rige eller med hans romerske Statholder. Vel fik Paven og hans Fuldmægtig ganske rigtig Æren for Damiettes Indtagelse (1219), som Kardinalen meget hemmelighedsfuld besørgede ved Nattetid, da Besætningen omtrent var uddød **); men deels saae neppe Andre end Præsterne et Mirakel i denne Nattevandring, deels faldt det Mange

*) Wilken om Korstogene VI. 56. 61. 97—102. 180—215.
**) Sammest. VI. 278—89.

mistænkeligt, at Christi Statholder satte mere Pris paa Damiette end paa Jerusalem og hele det „hellige Land", som Sultanen under Beleiringen havde budt for sin gode Handelsstad, og endelig giøs det i hele Christenheden, da man hørte, at Apostolikerens Høirehaand havde ført de Christne over Nilen, som Pharao førte Ægypterne over det røde Hav. Det skete nemlig i Sommeren 1221, at Kardinalen, trods Kong Johans Advarsel, drev Krigshæren afsted langs Nilen, for i en Haandevending, som han lovede, at holde Indtog i Kairo, men kom ikke længere end til Kanalen ved Aschmum, hvor Sultan Kamel ikke blot forbød ham Overgangen, men tilintetgjorde hans Flaade og ængstede ham saa hardt, at han sneg sig bort i Mørke og lod sin Leir i Stikken. Ja, selv Flugten mislykkedes saa reent, at efter meget Folketab, baade ved Tyrkesværd og kunstig Oversvømmelse, maatte Legaten kiøbe sit og Restens Liv for Damiette og selv tilligemed Kong Johan og alle de tre Ridderordeners Stormestre være Gidsel i Tyrkeleiren*).

Efter et saa iøinefaldende Beviis paa, at Apostolikeren, trods alle sine Bønner, ingen „Englelegioner" havde til sin Tjeneste, kunde man vist nok hverken fortænke Keiser Frederik den Anden eller noget kronet Hoved i, at de krympede sig ved at kæmpe under hans Banner, hvor det saakaldte „ægte Kors" vel var tungt nok, men slet ikke straalende, saa Keiseren kunde med Rette leet ad Banstraalen, der skulde drive ham, dersom han ikke ved sine Lyvestævner havde kraftig bidraget til det pavelige Korstogs sørgelige Udfald. Nu

*) Holger Skolemester hos Eccard II. 1427—37. Wilken om Korstogene VI. 318—45.

derimod loe han aabenbar som en Tyrk og holdt ikke blot Paven, men hele Christenheden for Nar, især da han omsider paatog sig en hellig Mine, reiste Korsbanneret, holdt Indtog i Jerusalem og kronede sig selv, i Kirkens Ban, ved den hellige Grav.

For en Menneskealder siden vilde dette Par Ord om de protestantiske Historieskriveres udkaarede Yndling vel giældt for Beviis nok paa gruelig hierarkiske og papistiske Grundsætninger, men da det er en tør historisk Sandhed, vilde deraf i det høieste følge, at Historien selv var gruelig hierarkisk og papistisk, i hvilket Tilfælde hendes underdanige Tjenere jo var nødt til at synes ligesaa. Nu derimod, da man har lært, det gaaer i Tankens som i Tingenes Verden, at naar man kan slippe godt fra det, har man allermest Fordeel af, mens To trættes, at tage fra dem Begge; nu maa man vel ogsaa have lært at protestere baade mod „Keiseren og Paven", som den eneste Maade, hvorpaa man kan blive begges Universalarving.

Her lade vi det da ganske staae ved sit Værd, hvem der havde meest Uret: enten Hohenstauferen, som vilde herske enevældig baade i Tydskland og Italien, eller Paverne, som syntes, at det halve var meer end nok, og holde os blot til, hvad Historien melder om Keiser Frederiks Forhold til Christenheden og Tyrkiet. Han havde nemlig ladet sig korse allerede i sin pavelige Formynder, Innocens den Tredies Dage (1215) og havde lovet ganske vist at komme selv til Damiette, men da der blev intet af, lovede han igien meget høitidelig at giøre Alvor af det 1225 og forlovede sig, til ydermere Sikkerhed, med Jolante, Kongens Datter af Jerusalem, men da saa Tiden kom og Bruden med, og Keiseren havde nødt

sin Svigerfader, Kong Johan, til at afstaae ham sin Titel, lod han det dermed beroe og fik paany to Aars Udsættelse. Da saa igien de to Aar var gaaet (1227) og Korsdragere fra alle Lande havde samlet sig i Brindisi for at giøre Følgeskab, da holdt Keiseren dem først op med Snak den hele Sommer, for hvis uvante Hede mange Tusinde bukkede under, og da han saa omsider lettede Anker, var det kun for at seile til Otranto, hvor han meldte sig syg og opgav Toget*). Vel havde Innocens den Tredies Brodersøn Ugolino, der just nu, under Navn af Gregor den Niende, blev Apostoliker, været Keiserens gode Ven, men dette, hvorover hele Christenheden knurrede, fandt han dog var for grovt og satte Frederik i Ban; men nu satte Keiseren sig for at giøre et Korstog paa Trods (1228) og stak i Søen med tyve Galeier og i det høieste „eet Hundrede" Riddere. Hans første Heltegierning var at lande paa Kypern og opkaste sig til Formynder for dens Barnekonge, og den anden var at fortsætte sine alt længe drevne Underhandlinger med den ægyptiske Sultan, indtil Samme for Venskabs Skyld overlod ham det nu aldeles forstyrrede Jerusalem, dog med Forbehold af Tempelkirken som en muhamedansk Moskee. I Selskab med en ægyptisk Emir og under hans Vinger holdt nu Keiseren sit Indtog i Jerusalem, kronede sig selv, da Patriarken Intet vilde have med ham at skaffe, udstædte et latterlig pralende og modbydelig prækende Brev om sine Bedrifter til alle Fyrster i Christenheden, spillede i Akre, som magtesløs

*) Rikard af St. Germano hos Muratori VII. 395—98. 1003. Wilken om Korstogene VII. 370—72. 91—96. 401—5. 23—26.

Despot, en bedrøvelig Rolle og reiste saa hjem (1229) med hvad kun han selv kaldte velforrettet Sag*).

Om det nu virkelig var denne Keisers Lyst, som ikke blot Paven lastede, men de arabiske Historieskrivere roste ham for: at drive Spot med alt Christeligt, det bliver hans egen Sag, som det neppe lønner Umagen for os at tvistes om, men at hans saakaldte Korstog gjorde Christenheden al den Skam, det kunde, og at Gravriget i den tydske Keiser fik en Konge, der ikke blot dybt foragtede dets ringe Levninger, men hadede og forgreb sig paa dets fri Forfatning, det var Menneskehedens Sag, der vistnok kan hæve sig over alle saadanne Smaating, som de største Enkeltmænd dog i Grunden er, men hævner sig dog nødvendig paa sine Fiender ved at optage den Handske, de kaste.

Hermed vende vi os da fra det „modbydelige" til det „sygelige" Korstog, der klarlig viste, at Ridderaanden bar paa sin Helsot, men viser os den dog selv under saa uheldige Omstændigheder fra en saare elskværdig Side; thi baade Kong Ludvig den Hellige, som stod i Spidsen for det, og hans Lovtaler, som tillige var hans tro Følgesvend, Johan Joinville, er aabenbar kiække, ædle og fromme Riddersmænd, der kun fattes Ørneblikket og Bjørnekræfterne for at gaae i Lag med det store Korstogs Helte.

Anledningen til Ludvigs Tog var ogsaa, efter alle Samtidiges Vidnesbyrd, en svær Sygdom, han faldt i, og Joinville fortæller os saaledes, efter Kongens egen Mund, at man troede, han havde opgivet Aanden, saa En af Fruerne, der stod ved Sengen, vilde dækket hans Ansigt til, men saa

*) Wilken om Korstogene VI. 452—505.

stod der til Lykke en Frue ved den anden Side ad Sengen, som ingenlunde vilde tillade det, men blev ved at paastaae, der var Liv i ham endnu, og mens Fruerne trættedes, lukkede Vorherre hans Øine op og gav ham hans Mæle igien. Det første Ord, han da sagde, var, at de skulde række ham Korset, som de ogsaa gjorde, og vel blev hans kiære Fru Moder usigelig glad, da hun hørte, han havde faaet sit Mæle igien, men da hun saae, han havde taget Korset op, da giøs det dog i hende, som om hun saae en Dødning*).

Disse trohjertige Ord af den vakkre Seneschal fra Champagne, der give os en rigtig Forestilling om hele den rare Bog, han med ridderlig Pen skrev paa sit Modersmaal, er i dobbelt Henseende mærkelige; thi deels indskyde de os venlig Deeltagelse i et Tog, hvoraf Frugten dog iblandt andet var en munter og livlig Bog paa et levende Sprog i det trettende Aarhundrede, og deels speiler Toget sig forunderlig klart i den simple Tale om dets Anledning, saa Ludvigs Korstog staaer i Historien virkelig som en uformodenlig Opvækkelse af den hensovne Ridderaand, uden at Middelalderen selv ret vidste, om den skulde fryde sig over den eller grue for den.

Det var en Skik ved det franske Hof, siger Mathæus Parisius, at Julemorgen tidlig fik alle Hofmændene nye Klæder af Kongen, som de da trak første Gang paa i Mørke, og ved at lade sye Kors paa dem narrede Ludvig (1245) Mange til at følge med**); og uagtet samme Mathæus er en

*) Ludvig den Helliges Levnet af Joinville (Menards Udgave) S. 42—43.
**) Wilken om Korstogene VII. 27—28.

Anekdotjæger, man kun tør troe paa det Halve, saa er Fortællingen dog mærkelig; thi selv om den er lavet, giver den os ligefuldt en klar og rigtig Forestilling om det franske Ridderskabs Deeltagelse i Ludvigs Korstog, der næsten udelukkende reiste sig af Kiærlighed til Kongens Person og Undseelse for at holde sig tilbage, hvor han gik i Spidsen.

Kun forgiæves gjorde naturligviis Ludvig sig al optænkelig Umage for at faae et stort europæisk Korstog istand, og først efter adskillige Aars Tilberedelser og efter Overvindelse af mange Hindringer fik han selv sin Krigsmagt paa Benene (1248), og stak i Søen fra Aigues-Mortes (i Languedoc), den eneste Havn ved Middelhavet, der traf til at være hans egen*). Kong Ludvigs Vinterleie paa Kypern og Vaarlanding i Ægypten, Mamelukkernes Forsippelse, der overlod Frankekongen Damiette uden Sværdslag, og endelig den Dineforblindelse, der bragte Ludvig til, som han var forhexet, at træde Skridt for Skridt i Kardinal Pelagios bedrøvelige Fodspor, til han mistede hele sin Hær og faldt selv i tyrkisk Fangenskab; alt dette beskriver nu vel Joinville, der deelte Ondt og Godt med Kongen, saa jævnt og kiønt**), at man læser derom med Fornøielse, men store Ting seer man strax, det er ikke, og hverken Vilderede eller Vanheld er saadanne Sjeldenheder i Verden, at dens Historie kan opholde sig derved. Vi maatte da her tage Afsked baade med Kong Ludvig og hans vakkre Lovtaler, dersom Skæbnen ikke havde været dem Begge saa god, at de beholdt Livet, blev udvexlede for Damiette og en Slump Penge, kom til Akre og havde

*) Wilken om Korstogene VII. 63—64.
**) Joinville (ved Menard) S. 49—131.

endnu Mod paa at giøre og lide noget for det hellige Land; men især det Sidste er saa smukt og i det trettende Aarhundrede saa mageløst, at vi nødvendig maa pege derpaa. Stort var det naturligviis ikke, hvad Ludvig, selv kun en svagelig Mand af Middelstørrelse, med et lille mismodigt Følge kunde udrette, men dog havde Sultanerne af det Saladinske Huus, ved saavidt muligt at ødelægge Søstæderne, givet veltænkende Konger en Leilighed til gode Gierninger, som Ludvig (1250—54) flittig benyttede. Askalon, for hvis Ødelæggelse vi nok huske den store Saladin stred saa haardnakket, at han tilsidst seirede over Rikards Løvehjerte, den havde alt (1240) faaet Opreisning af Rikards Brodersøn og Navner, Grev Rikard af Cornwall, som, mærkeligt nok, synes ene at have gjort sit lille Korstog for at viske Pletten af sin Farbroders Ridderskjold*). Ludvig stræbte nu at giøre sig fortjent af hele Christenheden ved ei blot at forbedre Befæstningerne ved Akre og Jaffa, men ved paany at opbygge og befæste baade Kæsarea og Sidon, som var i Bund og Grund forstyrrede, og det maa Ingen kalde unyttigt, skiøndt Stæderne snart igien nedsank i det Gruus, der end skjuler dem; thi deels forsinkedes dog ved Ludvigs Bestræbelser Gravrigets fuldkomne Undergang henved et halvt Aarhundrede, og deels er netop de Ædles Utrættelighed til at opbygge hvad Fienden nedriver et guddommeligt Træk hos Menneskeslægten, der skal æres overalt hvor det mødes. Dette kan ikke tit nok indskærpes i vore Dage, med en Tidsalder bag os, da det selv midt i Christenheden, ved et stort Uheld, gjaldt for den største Heltegierning at nedrive, skiøndt endog

*) Wilken om Korstogene VI. 614—15.

hvem der forstyrrer en Røverkule hører selv til den, hvis han ikke har noget Bedre i Arbeide, han derved stræber at sikkre, saa vi maae baade kirkelig, borgerlig og videnskabelig vandre „i et nyt Levnet", dersom Forsynet ikke skal angre at have gjort os til sine Fortrolige og aabnet os den mest glimrende Bane som dets forsigtige Medarbeidere. Istedenfor da, at det nu allevegne i Christenheden er blevet til et Ordsprog: Fædrene byggede op, men vi brække ned, maa det herefter, om vi skal redde vor Ære, blive øiensynligt, at vore Stæder og Skoler virkelig fordunkle Middelalderens Kirker og Borge, som vi og vore nærmeste Fædre nedbrød; thi hvem der er „i Slægt med Guddommen" nedbryder og forstyrrer aldrig noget Storværk, uden de føle baade Drift og Kraft til at skabe noget Bedre. Al Tapperhed til blot at ødelægge skal vi da betragte ligesom de vilde Dyrs og Assasinernes (Bærsærkernes) paa Libanon, der med Fornøielse lod sig partere, naar de havde gjort den Ulykke, de kunde, og skiøndt dette Nidinglag ikke havde Lykken med sig, gjorde det dog i Korstogenes Dage saa forskrækkelig en Opsigt, at vi idetmindste maae vide, hvad Joinville fortæller om dem.

Blandt andre Storbudskaber til Kong Ludvig i Akre kom der nemlig ogsaa Et fra Morderengelen paa Libanon, hvem de kaldte „den Gamle paa Bjerget", og spurgte, hvor hans Foræringer blev af, da han jo dog, ligesaavel som Keiseren i Tydskland, Kongen af Ungarn og Sultanen af Babylon, maatte vide, hans Liv stod i Herrens (Bøddelherrens) Haand. Kongen havde maaskee ogsaa ladet sig kyse til at kiøbe sit Liv, hvis han ikke havde hørt, at „den Gamle" var bange for Johanniter og Tempelherrer, som Uhyrer, det ikke nyttede at hugge Hovedet af; men nu viste han Emiren til

dem, og Enden blev da, at „den Gamle“ sendte først Kongen „Vennegaver“ og fik saa Giengiæld, efter Ordsproget: man skal giøre et Skarn Godt, for ikke at have Ondt af ham*). Anderledes tænkte imidlertid Mogolerne, som under Hulaku udryddede de persiske Assasiner**), og at Tempelherrerne ei længe før gjorde det samme ved de Syriske, er en af denne Ordens dødelige Synder; thi hvem der beskatter Morderhaandteringen, beskytter den, ja, driver den egenlig paa anden Haand.

Hermed slutter da Korstogenes Historie, thi hvad man end kaldte den Reise til Tunis, Kong Ludvig gjorde, da han gik i Barndom (1270), saa fik den dog ingen Historie, blandt andet, fordi Historieskriveren (Joinville) betakkede sig for at følge med***), saa der staaer kun tilbage at melde, hvordan Akre og de andre Søstæder sank i Gruset, hvor man nu maa lede efter dem.

Det Saladinske Rige i Ægypten og Syrien var egenlig Mamelukisk, altsaa kun arveligt paa „Sværdsiden“ i allerstrængeste Forstand, og det var ingenlunde for deres gode Families Skyld, men for det gode Handelag de havde til at føre Sværdet, at Malek Adel, hans Søn Kamel og Sønnesøn Eiub, idetmindste beholdt Ægypten. Da derfor Sultan Eiub døde, strax efter Kong Ludvigs Ankomst til Ægypten, blev hans Søn Turanschah, hvem Bægerklang gik over Vaabengny, ikke gammel paa Thronen, thi før endnu Kong Ludvig slap løs, blev Sultanen myrdet saa godt som for hans Øine af

*) Joinville (hos Menard) S. 182—88.
**) Wilken om Korstogene VII. 405.
***) Joinville (hos Menard) S. 269.

den sorte Mameluk Rokneddin Bibar, som siden (1260) ved nok et Sultanmord banede sig Vei til Thronen*).

Denne Bibar, Træl af Byrd og Menneskeslagter af Handværk, var ellers, efter de tyrkiske Historieskrivere, en Mand af „rene Sæder", som nøiedes med fire Koner og smagte aldrig Viin, men drak sig kun en uskyldig Ruus i Kumis (af Hoppemælk), og slige Ting skal man lægge vel Mærke til, ikke for at kives med de tyrkiske Sultaner og deres Lovtalere, men for at lade den Christenhed vederfares Ret, hvis sletteste Kæmper er som Tyrkernes de Bedste. En Kæmpe var nemlig Bibar, som, før han blev Sultan, huggede drabelig ind baade i Slagene med Kong Ludvig, og i det store Slag med Mogolerne (1260), ved Goliaths Brønd, der indtil videre afgjorde Syriens Skæbne, og i de sytten Aar, han beklædte Sultanatet, fik de Christne at føle, han hverken døsede eller dovnede. Han beleirede nemlig ikke blot Akre, men indtog og ødelagde med Flid baade Jaffa, Kæsarea og (1268) de Christnes stolte Æreport: Antiochien, der nu ikke holdt sig i ti Maaneder, men kun i ti Dage**). Vel kom Bibar ikke videre før han blev forgivet (1277), men kort efter besteg en anden stridbar Mameluk, Kalavun, Thronen, og han blev navnkundig ved (1289) i Bund og Grund at ødelægge Tripolis, den berømte Bautasteen paa Grev Raimunds ligesom Antiochien paa Boemunds Grav, og denne Heltegierning er udførlig beskrevet af Abulfeda, den store tyrkiske Historieskriver af Saladins Æt, som her var selv tilstæde***).

*) Wilken om Korstogene VII. 232—36. 422—25.
**) Sammest. VII. 424—28. 74—75. 517. 519—23.
***) Sammest. VII. 651—52. 699—705.

Tre Aar senere havde Akre, Tyrus, Sidon og Bairuth samme Skæbne, under Kalavuns Søn Aschraf, og skiøndt herved naturligviis er næsten kun lutter Ynk at see, maae vi dog standse et Øieblik ved Førstyrrelsen af Akre, der i et heelt Aarhundrede (1191—1291) var Gravrigets Hovedstad og i alle Maader det trettende Aarhundredes Magleby eller Storstad. Vel har vi nok ingen Beskrivelse af denne By i sin Velmagt uden af Tydskere, der aldrig selv har havt nogen Hovedstad ved Havet og alt hvad dermed følger, saa de kunde ikke ligne den ved andet end „Kølln am Rhein", men des vissere har den kun sig selv at takke for al den Pragt og Herlighed, den skinner af i tydske Bøger. Akre eller Ptolomais er desuden en af de faa Stæder, som aldrig kan ødelægges saa tit, den jo reiser sig igien, saa vi kan godt forstaae, at mens den var Middelpunkten for alle Korsfarere og Pillegrimme, og Residentsen for alle tre Ridderordeners Stormestere og næsten alle Gravrigets Lehnsmænd, maa det have været en stolt Stad, hvor det gik stadseligt til fremfor noget andet Steds, selv Konstantinopel iberegnet, som vi maae huske var i det trettende Aarhundrede, under Latinernes Aag, sin hele Glands berøvet*). Hvor fornøieligt og tillige forbausende det imidlertid maatte være især for en Tydsker at giennemvandre saadan en Stapelstad med alle sine Skibe, Kirketaarne og Spir, store deilige Paladser med klare Ruder og Blomsterhaver paa de flade Tag, med Mure saa brede at to Vogne kunne magelig mødes, og med Indbyggere og Giæster af alle Folk under Himmelen, saa kan

*) Herman Korner hos Eccard II. 941—46. Wilken om Korstogene VII. 737—41.

man dog ogsaa nok vide, at Akre var ingenlunde en Undtagelse fra Regelen: store Stæder, store Synder, og at det maatte see gruelig forvirret ud i en Hovedstad, der var deelt mellem mangfoldige strunke, balstyrige Herremænd og rige, storagtige Kiøbmænd. For nærværende Tid førte vel Kong Henrik paa Kypern ogsaa Titel af Gravriget, men vi har forhen bemærket, at allerede Johan af Brienne var blot en Kongeskygge, og hans Eftermænd, snart sicilianske og snart kypriske Konger, var i Akre ligedanne Skygger, der kun gjorde Opsigt, naar de voldtog Kronen eller sloges om den. Hvor nu Kongemagten er en Skygge, bliver Kongens Bedrift og Deeltagelse i Rigets Skæbne naturligviis derefter, og naar en Stad er splidagtig med sig selv, maa den jo falde, saa under disse Omstændigheder bliver Akres Fald meget forklarligt, hvor urimeligt det end ellers klinger, at en ægyptisk Sultan uden Flaade skulde indtage saa stærk en Fæstning, med „al den ganske Christenhed" i Baghaanden. Akre blev nemlig denne Gang ingenlunde overrasket, men med ordenligt Kald og Varsel forkyndt aaben Feide af Sultan Kalavun (1290), og da Patriarken af Jerusalem havde sat Mod i Borgerne, blev der gjort de bedste Anstalter til at udholde en lang Beleiring. Folk i Vesterleden var vel ingenlunde saa opsatte paa at forsvare Akre som for hundrede Aar siden paa at indtage den, men der samledes dog 900 Riddere og 18000 Fodfolk, og havde de holdt dem saa brav som de var mange til, vilde de vist ikke kommet til at fattes Undsætning. Der var imidlertid altfor mange om Raadet til at der kunde skee noget Klogt, efter det sande Ordsprog „Faa om Raad, Mange om Daad": thi foruden det geistlige Hoved (Patriarken), var der ikke mindre end otte verdslige

Høvdinger, og deriblandt den franske og engelske Minister, som en Samtidig giver det Lov, at de var mageløse Helte i Munden, men store Krystere i Grunden, der ikke engang lod sig slæbe i Strid, men flygtede godvillig. Midt i Marts (1291) blev Staden indsluttet og stod sig godt den første Maaned, men imidlertid var Kalavun død, og nu kom hans Søn, Sultan Aschraf, med hele sin Magt og reiste 666 Blider, hvormed han fra den fjerde Mai beskiød Staden baade Dag og Nat. Da sank Modet hos de Beleirede, saa de sendte ikke blot Koner og Børn til Kypern, men Kong Henrik stjal sig en Nat samme Vei med sine 3000 Mand, og næste Morgen (16de Mai) stormede Fienden hvor han skulde staaet, brød et Gab paa Muren, tyve Favne bredt, og rykkede ind. Hidtil havde de geistlige Riddere kun brudt sig lidt om Kampen, men nu vaagnede Johanniterne, og deres Marsk, Mathæus Clarimont, tumlede den Dag sin Hest og sin Landse saa ridderlig, at Besætningen, med ham i Spidsen, drev Fienden tilbage fra Gade til Gade, og ud ad Gabet med Tab af Tusinder. Herved vandtes imidlertid kun Nattefrist, som Besætningen vilde nyttet til at flygte, hvis der havde været meer end to Skuder i Havnen, og næste Morgen begyndte den sidste Strid, som endtes med afgiørende Seier paa Fiendens og næsten fuldstændigt Nederlag paa de Christnes Side. Vel var Gabet stoppet saa godt som mueligt, men dog brød Fienden saavel derigiennem som giennem En af Portene, han sprængte, og Kampen blev da fortvivlet, skiøndt ingenlunde uhæderlig for de Christne; thi nu kæmpede baade Johannitere og Tempelherrer som Løver, saa Fienden flere Gange maatte rømme Byen og seirede kun tilsidst ved sit alt for overlegne Antal. Denne Dag turde ingen Tyrk

staae for Mathæus Clarimont, men tilsidst var hans Ganger saa træt, at den ei meer vilde lystre Sporen, men blev stædig midt i en Gade, hvor da Kastespyd i Snesetal ei var sene til at giennembore dens herlige Rytter. Den ene af Skuderne, hvorpaa Patriarken var slæbt ombord af andre Flygtninger, blev saa overladet, at den sank i Havnen med Top og Tavl, og af Ridderne undkom kun ti Tempelherrer og syv Johanniter *).

Saaledes faldt Akre, og de andre Byer enten flygtede Indbyggerne fra eller overgav strax, saa hermed endtes det sælsomme historiske Efterspil, hvorved Jerusalem og Tyrus og Sidon, som opstandne Dødninger, igien kom for Orde, men kunde selv ved at drikke Millioners Blod ei holdes i Live. Alt dette Blod har nu Protestanterne meent, maatte komme over den hellige Fader og hans Børns Hoved, men da det aabenbar er Prisen, hvorfor hele den ny Verden har kiøbt sin Dannelse, seer man let, det vilde være meer end jødisk af os, der skummer Fløden, at skyde Skylden paa dem, der især havde Skaden, og naar vore Skrivere ordenlig give „Kirken" Regning paa alle de Millioner Mennesker, der giennem to Aarhundreder satte Livet til paa Korstogene, da er det, som om en Bogholder gaaende i Barndom gav et stort Handelshuus Regning paa Summen, der i 20 Aar gik igiennem dets Hænder. Vistnok er Mennesker ligesaalidt at forvexle med klingende Mynt som med Regnepenge, men vi maae dog endelig huske, at var alle hine Millioner blevet hjemme, da havde de derved kun undgaaet Daaden, ikke

---

*) Beretningen om Akres Indtagelse hos Martene og Durand (store Samling) V. 761—83. Wilken om Korstogene VII. 719—70.

Døden, og da nu de „Frivillige“ aldrig i nogen Krige saaledes som paa Korstogene har udgjort Hovedstyrken, saa har vi al Ret til at betragte dem som nødvendige Offere, der opoffrede sig selv for Christenheden, men vistnok ogsaa den dyre Forpligtelse at ære og takke dem i deres Grav. Stræbe vi derfor at undgaae det Sidste ved at sigte Korsdragernes Bevæggrunde, Hensigter og Tro paa den hellige Grav, da ligne vi aabenbar langt meer den Onde, der vilde sigte Peder som Hvede, end den Gode, der bad for ham, at hans Tro ei maatte tabe sig, men luttres i Skiærsilden.

Vi forudsætte nemlig her, at Korstogene, som en Daad i rette Tid, ei blot var et Ridderspil til Stads og ørkesløs Beundring, men fremfor alt et Storværk til uberegnelig Gavn for alle følgende Slægter, ved Faren, de afvendte, og Synet, de udviklede, Livet, der vaktes, og Lyset, der tændtes, og Beviserne for denne Sætnings Rigtighed føre vi ikke med Pen og Blæk, men pege kun paa det ny Europa, der under Korstogene dannede sig med sine gienfødte Riger og Tungemaal, Markeder og Værksteder, Raadstuer og Høiskoler, kort sagt: fremtryllede igien al den menneskelige Virksomhed med Haand og Mund, til Lands og Vands, for Himmel og Jord, som udmærkede den gamle Verden og pryder den ny, men truede giennem mange Aarhundreder, i Konstantinopel som i China, med at udarte til et Abevæsen, hvis dyriske Lighed med det Menneskelige netop giør det væmmeligt.

De næste Aarhundreder efter Korstogene: det Fjortende og Femtende, er vistnok hverken glimrende paa den store Skueplads, eller i sig selv fornøielige; thi det er en Undertrykkelses og Oprørstid, hvorigiennem det store Kirkerige opløses og de nye Kongeriger danne sig, uden at det tegner til,

at Menneskeaanden skal faae andre Redskaber i de faldne Ridderes Sted end vindtørre Skolemestre, eller Friheden bedre Hjemstavne end Florens, Venedig og Alpehytten, eller Vesterleden anden Vinding af Korstogene end Penge og Pengesværd. Det er imidlertid ingenlunde Riddertidens Skyld, at den afløses af „Tiggermunkenes", med al dens aandelige Sløvhed og verdslige Gridskhed, det er kun en ubehagelig Følge af den gamle Uorden i Menneskenaturen, som hver opmærksom Enkeltmand kan spore hos sig selv og Andre, at Middelalderen slutter lavt ligesom Iliaden, hvad der er saameget ærgerligere, som den begynder himmelhøit, og vi maae da, ligesaavel i vort som i vort Folkefærds og i Menneskeslægtens Levnetsløb, trøste os med, at hvor der har været noget Dygtigt, er samme Dalen kun en Overgang, som fra den synkende Iliade til den stigende Odyssee, eller fra den forældede Følelse til den opvoxende Forstand. Vi vil da ikke være saa uforstandige at skiælde paa Riddertiden, fordi den ikke bedre overlevede sig selv, men vi vil takke den for, at vi fik en Vidskabstid, der vel endnu er tarvelig nok, men dog kiendelig i Tilvæxt, og allerede et Haarsbred høiere end Grækernes nogensinde blev. Dette er saameget des fornøieligere, som vi har al Grund til at formode, at vor Vidskab, hvor den naaer sin Høide, vil overgaae Grækernes ligesaameget som Korstoget overgik det Trojanske, og hvormeget det var, see vi endda først, naar vi til Bedrifterne i Asien lægge dem i Spanien, og atter til Kampen om Middelhavet føie Kampen om Østersøen, der vel ingenlunde i Udstrækning kan maale sig med hiin, men var dog Blus af samme Ild og Løb til samme Maal. Først naar man sammenfatter hele denne storladne Kamp af Christenheden mod Tyrki og

Hedenskab, og seer de samme Kæmpekræfter og Kvindelængsler aabenbare sig i Sagaskrifter og Kæmpeviser, som i Dysterne med Tyrker, Morer og Slaver, da først faaer man et fuldstændigt Begreb om Riddertiden i det ellevte og tolvte Aarhundrede, og skiøndt baade Rum og Regel forbyde os her at gaae ind i det Enkelte, maae vi dog nødvendig lade Øiet løbe over Spanien og Nørreleden, og fæste det paa den mageløse Tidsalder i det Hele.

Da Saracenerne er døde fra det, bliver det ene Spaniernes Sag at see, om de kan hitte Rede i Halvøens forvirrede Middelalder, og da de endnu ikke har bragt det vidt i historisk Vidskab, maae vi endnu lade den Gaade uløst, hvordan det egenlig gik til, at de gamle Folk med Korsbanneret oppede sig mellem Bjergene i Norden og samlede Kræfter til at faae Bugt med de selvbudne Giæster, som havde Afrika til Rygstyd. Den første Modstander i Galicien, som de arabiske Krøniker nævne, skal imidlertid være Anfus eller Alanfus i Begyndelsen af det niende Aarhundrede*), altsaa Alfons den Kydske, om hvem de spanske Krøniker blandt andet melde, at han fik Oviedo ophøiet til et Erkesæde af Pave Leo den Tredie og slog Roland med hele Karl den Stores Bagtrop i Giæstedalen (Hospita Vallis), som vi kalde Ronceval**).

I Begyndelsen af det tiende Aarhundrede nævner Kastilien med Stolthed Ferdinand Gonzales, som sin første Greve***), og skiøndt man forgiæves leder om hans Navn hos Araberne, seer man dog ogsaa af deres Krøniker, at de

*) Conde's mauriske Historie i Rutschmans Oversættelse I. 244. 280.
**) Roderik Ximenes i Bells spanske »Scriptores« S. 202—6.
***) Sammest. S. 214.

allerede dengang havde ondt ved at forsvare sig ved Duero og Zamora, saavel som ved Ebro og Zaragossa*); men dog var det først i det ellevte Aarhundrede Overvægten klarlig blev paa de Christnes Side, da Ommiadernes Throne i Cordova faldt (1031) og det spanske Chalifat aldeles opløstes, medens Ferdinand den Første (Arabernes Ferdelan) en navarresisk Prinds, forenede Kastillien og Leon (1037), indtog Coimbra med en heel Deel af Portugal og gjorde Adskillige af Naboemirerne skatskyldige**). Endnu mægtigere blev hans Søn, Alfons den Sjette, som indtog Toledo (1085), og føiede sin Deel af Spanien til det store Kirkerige under Gregor den Syvende, ved at indføre den romerske Alterbog istedenfor den gothiske***).

Under disse to Konger tilkæmpede Rodrigo Vivar sig den sjeldne Udødelighed, han under Navnet „Cid" (Herren) har siden nydt i Spaniens Kæmpeviser, og medens man naturligviis i dem har ondt ved at tælle hans Bedrifter, nævne de ældste Krøniker Valencias Indtagelse og tappre Forsvar som hans egenlige Storværk, hvad det saa meget vissere maa have været, som det kun er i Anledning af Moravidernes Huseren i det Nabolag, Araberne nævne, den frygtelige Kampador eller Kæmpehøvding†).

Disse Moravider var en afrikansk Horde, som Emiren af Sevilla kaldte til Hjelp, og indrømmede Algezira, hvorfra de, under Stifteren af det marokkanske Rige, den frygtelige

---

*) Conde's mauriske Historie i Rutschmans Oversættelse I. 342—44.
**) Roderik Ximenes hos Bell S. 226. 320—35.
***) Sammest. S. 235—42.
†) Sammest. S. 213. 35. 38. 44. Conde's mauriske Historie i Rutschmans Oversættelse II. 158. 178.

Joseph (Juzef ben Taxfin), oversvømmede Landet og bragte, allerede i det berømte Slag ved Zalacca (fire Mile fra Badajoz) 1086, Alfons paa Randen af sin Undergang, men maatte dog •nøies med Sydspanien*). Moraviderne gik altsaa jævnsides med Seldschukerne, og vilde aabenbar gjort en Ulykke paa Christenheden fra Vesten, ligesom Hine fra Østen, hvis de ikke hos „Kampadoren“ og hans Stalbrødre havde mødt et Blus af samme Løbeild for Korset, som luede hos Gotfred og Tankred. Hvormegen Deel Korsdragerne fra det øvrige Europa tog i denne Sidetræfning, lader sig vel ikke bestemme, men at de ingenlunde betragtede den med Ligegyldighed, er dog vist nok, og det var naturligviis især de Nordiske og Engelske, som underveis til Palæstina landede i Portugal og hjalp til Oprettelsen af dette ny Kongerige. En saadan Hjelp med Nordenvind var det iblandt andet, der dristede Lissabon ud af de Vantroes Hænder, og her kan det være os det Samme, enten Lissabons Indtagelse var en Bisag paa Sigurd Jorsalfars Kæmpefærd til Akre og Sidon, eller en Undtagelse i det daadløse Korstog, søm bærer Navn efter Keiser Konrad af Schwaben. Kun vil vi gribe Leiligheden til at bemærke, at Snorre siger ikke, at Sigurd indtog Lissabon, men blot at han vandt et Slag i Nærheden. saa Engelskmænd, Flæminger og Tydskere kan rolig dele Æren, som de er Venner til, skiøndt det er løierligt nok, at Munken fra Lüttich, ligesom bare for at drille dem, vil fortælle os: „den norske Konge“ var med, da de tog Staden**).

*) Conde's mauriske Historie II. 73—146. Roderik Ximenes S. 245.

**) Sigurd Jorsalfars Saga i Heimskringla K. 5. Ælfrik (Albericus) Munk hos Leibniz A. 1149. Wilken om Korstogene II. 219. III. (1.) 264—69.

I Slutningen af det tolvte Aarhundrede havde de afrikanske Mohader afløst Moraviderne i Spanien, ligesom Kurder afløste Seldschukerne i Syrien, og mellem dem fandt den store Saladin en berømt Jævnaldrende i Jakob Almanzor, som ved Alarkos (ei langt fra Cuenza) kiørte saaledes i Ring med Kongen af Kastilien (1195), at denne, i Arabernes høitravende Stil, af hele sin stolte Krigshær kun beholdt sin Gangers Tøile*). Snart (1198) fik imidlertid den Almanzor afseiret, og Alfons den Ottende oplevede endnu ved Tolosa at faae Bod for Banen ved Alarkos.

Dog, hvormeget Hastværk vi end har, maae vi standse et Øieblik ved dette berømte Slag, der efter Arabernes egen Tilstaaelse ei blot gav Alfons men det christne Spanien Bod for Bane, saa det kun er at ligne ved Slaget, som netop femhundrede Aar før gav Araberne vundet. Roderik Ximenes, som dengang nylig var blevet Erkebisp i Toledo og fulgte sin Konge til Seier, slutter derfor ogsaa sin spanske Krønike med Fortællingen om dette Lykkeskifte, og er naturligviis her saa omstændelig, at vi med hans Øine kan see det Hele. Lidt fortinnede har hans Øine nu vel sagtens været, siden han ikke kunde see Blod paa Valpladsen, hvor der var Lig i mangetusind Tal, og savnede ikke Flere end fem og tyve Christne, hvor der faldt henved et Par hundredtusinde Muselmænd; men han har dog i det Hele brugt sine Øine meget bedre end de fleste Slagmalere, baade paa Papir og Lærred; thi hos ham staaer Døden i Skygge og Livet i Lys. At der til dette store Ridderspil var kommet mange Medbeilere

*) Conde's mauriske Historie ved Rutschman II. 385—416. Roderik Ximenes spanske Krønike hos Bell S. 262—63.

fra Frankrig, som dog for største Delen faldt fra i Fristelsens Tid, og at de ypperste christne Fyrster paa Halvøen nu dog endelig havde forenet sig mod den fælles Fiende, saa Kong Peter af Arragon og Sancho af Navarra kæmpede broderlig hver ved sin Side ad Alfons i Kastilien, det har „Hyrden fra Tolosa" nylig fortalt os Danske saa smukt, at Historien kun behøver at lægge til: det er sandt, og tør Historien end ikke indlade sig paa den aldeles ubekiendte „Hyrdes" Slægtregister, som viste Korshæren en bedre Vei, ned ad Sjerra Morena, end Snevringen ved Losos, saa stadfæster den dog med Fornøielse, at det stolte Spanien skylder, næst Gud, en Stodder at see til, men dog en Engel i Grunden, sin vigtigste Seier og skiønneste Triumph*).

Dette Hovedslag stod 1212 nærved Ubeda i Jaen, og kaldes hos Araberne Slaget ved Alacab, hvad blandt Andet er værdt at mærke, fordi det bekiendte spanske Tolosa ligger i den anden Ende af Riget, og Borgen, hvoraf Kæmpesletten bar Navn (Navas de Tolosa) sagtens for længe siden er sunket i Gruus.

Hertil er nu kun at føie, at Kong Peter af Arragon faldt Aaret efter mod den pavelige Korshær, der angreb hans Svoger Grev Raimund af Toulouse, som Albigensernes Beskytter, og at hans Søn Jakob, skiøndt han med det samme som Barn faldt i Fiendens Hænder, dog ei blot blev gammel paa Arragoniens Throne (til 1276), men tog baade Valencia og de baleariske Øer fra Saracenerne, og

---

*) Roderik Ximenes hos Bell S. 266—75. Condes mauriske Historie ved Rutschman II. 420—32.

var (1269) paa Vei til „det hellige Land," da en Storm under Sicilien drev ham tilbage.

Blikket vender sig nu til Østersøen, og skiøndt det er en farlig Sag at komme Fædernelandet saa nær i Forbigaaende, maa Historieskriveren dog vove det, flittig mindes, at Fædernelandet er ham aldrig saa nær, at Læseren jo er Bogen nærmest, og saaledes see til nogenlunde upaaklagelig at giennemgaae en Fristelse, der ei lader sig undgaae.

At nu Danmark i gamle Dage maa have havt Nøglen til Østersøen, derpaa hentyder ikke blot Kronborg og Vagtskibet i Øresund, men alt hvad vi veed om Nordens Oldtid; men allerede i Sven Tveskiægs og Knud den Stores Tid seer det dog meget betænkeligt ud, saavel med de store norske Flaader i dette Farvand, som med Jomsborg og Julin, der, i hvad Sammenhæng de end stod med Danmark og hinanden, dog gjorde baade Havet og Danmarks Kyster meget usikkre. Vel havde baade Henrik Fuglefænger og Otto den Store alt i det tiende Aarhundrede gjort deres Bedste for baade at christne og fortydske Slaverne i Nordtydskland; men da hele Sydranden af Østersøen var besat med dem, naaede de saxiske Keisere ikke stort meer end at afskære Strandsidderne fra de mange Oplændinger i Sydost, medens de i Nordost beholdt Sammenhæng med Preuser og Kurer, Letter, Esther og alle de andre grove Hedninger. Dette, lærte man snart, var en farlig Sag ei blot for de nærmeste Naboer, men for hele Nørreleden; thi vel var disse Slaver deelt i mange smaa indbyrdes uenige Stammer, som syntes ganske at mangle „Aand" eller den høiere Livskraft, der skaber stærke Samfund, men Tiden viste dog, de var snilde nok til efterhaanden at lære alt det af dannede Folk, hvormed man kan

giøre Skade, og blandt andet Nødvendigheden af, naar man vil røve fra tappre Folk og slippe vel fra det, da, trods mange smaa Ubehageligheder, at slaae sig sammen saamange som muligt. Under saadanne Omstændigheder faaer Christenheden kun daarlig Tak for sine milde Forsøg paa at udbrede en høiere Anskuelse; thi for den er Barbarerne blinde, men benytte sig af den dermed følgende Oplysning til at handle snuere og slaae vissere, som man med stor Forskrækkelse saae, de havde lært, da de i Begyndelsen af det ellevte Aarhundrede næsten samtlig gav Christendommen Afsked og optog, med deres gamle, grove Afguderi, alle deres gamle Uvaner*). Vel standsede den unge og drabelige Slavefyrste Gotskalk pludselig i sit Raseri mod Christenheden, gav sig i Knud den Stores Tjeneste, ægtede en Datter af ham, og blev i England en meget dannet Mand; men hans Landsmænd speilede sig ingenlunde i hans Exempel, og fik først igien en Smule Lyst til Rolighed, da Kongen af Danmark og Norge, Magnus den Gode (omt. 1043), havde slaaet dem, „som Bønder slaae Korn", paa Leirskovhede**). Selv det forslog imidlertid ingenlunde til at skaffe Christenheden Fred paa den Kant, thi vel hyldede nu Slaverne ved Elben og Traven Gotskalk, ja, lige til Peene taalte de en Snees Aar Christendommen hos sig; men deels holdt Pomerinker og Rygboer dog fast ved deres gamle Barbari, og deels lurede de Andre aabenbar kun til de havde forvundet Skrækken fra Leirskovhede, thi ikke blot Gotskalk myrdede de i Lenzen (1066), men offrede derpaa alle de Præster, de kunde overkomme, til deres gamle

*) Helmolds Slavekrønike I. 9—18.

**) Helmolds Slavekrønike I. 19. Saxes Danmarkskrønike X. Magnus den Godes Saga i Heimskringla K. 25. 27—29.

Uglebilleder, og forbandt sig med Pomerinkerne under Rygbo-Høvdingen Krukke*).

Over firsindstyve Aar henrandt nu, inden det igien blev en Biskop i Oldenborg, siger Helmold, og uden her at kunne nærmere indlade os paa denne Mellemtid, maae vi bemærke, at Omstændighederne var Slavemagten særdeles gunstige; thi Saxerne havde i lang Tid ondt nok ved at forsvare sig selv mod de frankiske Keisere, Christenhedens hele Opmærksomhed blev spændt paa Østerleden, og i Norden blev Tilstanden efter Erik Eiegods og Sigurd Jorsalfars Dage saa forvirret, at man i Danmark og Norge, langt fra at kunne tugte Slaverne, maatte grue for dem. Det var nemlig ikke dermed nok, at de spillede Bas i Østersøen og paa de danske Kyster, men de blev omsider saa dumdristige, at de (omt. 1135) med en stor Flaade løb ind i Kattegat, overraskede, indtog og ødelagde Kiøbstaden Konghell, som Sigurd Jorsalfar havde gjort til en Grændsefæstning, og meente at have gjort uindtagelig med den Splint af det ægte Kors, han vandt i det hellige Land**). I det daadløse Korstog rykkede nu vel ogsaa (1147) en stor Hær, baade tydsk og dansk, imod Demmin og Dubin, men kun omtrent med samme Held, som Keiser Konrad og Kong Ludvig mod Damask. Somme vil sige, at Tydskerne reentud solgte de Danske til Slaverne***), men Saxe tilstaaer ganske ærlig, at Danskerne, som dengang skulde tjene to Herrer, var selv Skyld i den Skam, deres Flaade fik af Rygboerne, og

*) Helmolds Slavekrønike I. 20—25.

**) Sigurd Jorsalfars Saga i Heimskringla K. 40—41. Magnus den Blindes Saga K. 9—11.

***) Tillæget til Anselm af Gemblours Aar 1158.

Helmold giør med et Kul begge Parter lige kiønne, paa det nær, at det naturligviis var Saxerne, som tog Penge for deres Part, og Danskerne, som betalte Gildet*).

Ikke desmindre var dog nu Slavernes berømte Tugtemestre voxne, thi den saxiske Hertug Henrik Løve, Svoger til Richard Løvehjerte (ligesom Keiser Otto til Kong Ædelsteen), var allerede med paa det daadløse Korstog, og det varede nu ei længe, før Danmarks Krone kom paa den store Valdemars Hoved, og Hovedbanneret saavelsom Hyrdestaven i den nok saa store Biskop Axels (Absalons) Haand.

Hvorledes nu den danske Konge og den saxiske Hertug deelte Besværligheden, Æren og Byttet, deels med hinanden og deels med deres tappre Følgesvende, det lader sig ikke her fortælle, hvor det kun skal meldes, at hele Venden eller Slavenland, fra Traven til hinsides Oderen, nu blev undertvunget, christnet og tildeels ny befolket, saa Christenheden vandt i disse Egne om ei nogen virkelig Tilvæxt, saa dog en vigtig og varig Fred. Forties bør det imidlertid dog ikke, at Tydskerne naturligviis tog Broderparten og fortrængte efterhaanden med deres platteste Mundart det slaviske Maal i disse Egne, men at Danskerne, som indtog og christnede Rygen, den slaviske Gudsdyrkelses og Sømagts Hovedsæde, havde den haardeste Dyst at bestaae, og vandt forsaavidt den meste Ære, ligesom hverken Helmolds eller Arnolds Omrids af Slavekrigen taaler mindste Sammenligning med Saxe Runemesters meer end classiske Historie om „Valdemar den Store og

*) Saxes Danmarks Krønike B. XIV. Helmolds Slavekrønike I. 59—65.

hans Mænd", det velbekiendte Navn, hvormed Skjalden i vore Dage døbte Danmarks bedste Ridderskare*).

Endelig maa det i Forbigaaende mindes, at efter Henrik Løves Fald (1180) vandt de danske Konger frie Hænder, og Valdemar den Anden, Seiersæl, udstrakte sine Erobringer over hele Østersøens Sydrand, lige til den finske Bugt, ved hvilken Leilighed Dannebrogsfanen første Gang vaiede i Esthland, som et Korsbanner, faldet ned fra Skyerne, og alting tegnede da til, at Danmark skulde indtaget en Plads blandt de store Magter. Det var imidlertid kun som et Veirlys i Begyndelsen af det trettende Aarhundrede; thi fanget ved List (1223) af sin egen Lehnsmand, Greven i Schwerin, overlevede Valdemar Seier længe sin Triumph, og selv Esthland, som enstund forblev under dansk Høihed, føiedes omsider til det ny Rige, den tydske Ridderorden stiftede i disse Egne.

Ogsaa dette Rige maa imidlertid her nøies med et flygtigt Øiekast; thi vel regner man nu „Preusen" til „de store Magter", men i Middelalderen var det kun Navnet paa et Landskab fuldt af vilde Hedninger, som Ridderne af den tydske Orden i det trettende Aarhundrede (1230—80) mindre christnede end udryddede*). Kun i Forbigaaende vil vi tilføie, at paa samme Tid reiste sig i Slavelandet Markgrevskabet Brandenburg og Hertugdømmet Pommern, der nu, tilligemed det gamle Preusen og endeel Brudstykker af andre Riger, findes saa at sige sammenloddede til et politisk Kunstværk under Navn af det preusiske Monarki.

*) Saxes Danmarkskrønike B. XIV. Ingemans Heltedigt: Valdemar den Store og hans Mænd.

**) Den preusiske Krønike af Peter Duisburg.

Vi behøvede da neppe engang at vide, at ogsaa Polen, Bøhmen og Ungern i dette Tidsrum føiedes til det store Kirkerige, for at see, hvorledes Vestens Christenhed, medens den i det Fjerne beviste sin kraftige Tilværelse, ogsaa i Hjemmet afrundede og omgiærdede sig til den ny Folkekreds, hvis Idræt, Skæbne og Vexelvirkning i de følgende Aarhundreder gav Menneskehistorien et Indhold, ei mindre mærkværdigt og lærerigt end det der spores i de gamle Frasagn. Det er altsaa ingenlunde vore Penne, der give Riddertiden eller det ellevte, tolvte og trettende Aarhundrede Præg af den ny Verdens Heltetid, men det er kun Manglerne ved vore Penne, der hidtil har kunnet tillade betænksomme Læsere at drage dens forbausende Storhed i Tvivl. Først nu begynde vi at fuske paa Kirkerigets Historie, som Verdens største Vidunder, hvis Æventyrlighed er noksom iøinefaldende, men hvis sande Beskaffenhed og Værdi nødvendig miskiendes, naar man, istedenfor at tage det som det var, stirrer sig blind paa dets uhyre Afstand fra det Himmerig paa Jorden, det selv vilde ansees for. Med Rette kan man ligne Riget ved en Drøm og det store Korstog ved en Nattevandring, men skiøndt dette skal lære os at oppebie en langt dybere Indsigt i Slægtens Naturhistorie, end vi nu har, før vi prøve paa at sætte dem i klar Forbindelse med de forrige og følgende Dages Begivenheder, saa maae vi dog ingenlunde oversee, hvad der allerede har klaret sig, at Nattevandringen var nødvendig, for at Dagen, vi nu see, kunde oprinde, og at Drømmen var en af dem, vore Kæmpeviser kalde „de stærke", hvori Fremtiden ikke blot foresvæver det lukte Øie, men Fortidens Aand giør et levende Indtryk paa Hjertet, saa der fødes Nyt paa Jorden. Nyaarstidens Fødsel af Middel-

alderen er nemlig fuldt saa æventyrlig som Tusindkunstneren Merlins i de bretske Sagn, men kun anderledes sikker, saa kun af de stærke Drømme i den „almindelige" Kirke lader sig Almeenvidskaben (Universaliteten), med alt hvad dertil hører, udlede, hvorfor da ogsaa Pariser-Universiteteter, saa at sige, Tvillingbroder med det store Korstog, og Korstoget det mageløse Storværk, i hvis Beskrivelse Anna Komnen og Abulfeda mødes ei blot med Vesterledens Munke, men selv med Islands Lagmand. Det er da kun videnskabeligt Børneværk at give Pavedommets Aarbog for Kirkerigets Historie, og støve op i Boghylderne efter Korstogenes Følger, og kan vi endnu ikke giøre noget Bedre, saa kan vi dog forberede det ved at pege paa de store Virkninger giennem hele den følgende Tid, som borge os for ei mindre Aarsager i den foregaaende.

Naar vi derfor slutte Kirkerigets og Korstogenes Historie med Akres Indtagelse og Bonifas den Ottendes Død, da er det ingenlunde fordi de er dermed til Ende, men kun fordi de, efterat have været det Største og Bedste, blive det Ringeste og Sletteste paa den store Skueplads, som Menneskeaanden med Flid unddrager sin Opmærksomhed og værdiger kun et Øiekast for Sammenhængens Skyld, ved Overgangen til noget Bedre. Med den sidste Plet af det hellige Land tabe nemlig Korstogene hvert Spor af det høie Sving og dybe Almeenpræg, de fra Begyndelsen bar, og det samme er Tilfældet med Kirkeriget, fra den Dag, en fransk Hofpræst i Avignon afløste Bispen i Rom, som St. Peders Eftermand og Christi Statholder paa Jorden. Fra den Tid af tjener begge Deles Historie kun til at vise, hvor grundfalsk Forestillingen var om et verdsligt Christusrige, der skulde udvides og forsvares med Staal og Jern, saa hvad

der i sin sværmeriske Dragt og blomstrende Ungdom, lig en en Himmeldronning, blændede og henrev netop de kraftigste og dybeste Naturer, blev nu, lig en tidlig falmet, daarlig sminket, hykkelsk og rænkefuld Skiøge, daglig mere til Gru og Væmmelse ikke blot for de Bedre, men for alle dem, der end følte Kraft og havde mindste Sands for aandelige Ting. Men hvor hurtig end denne Forvandling skete, var den dog intet Øieblikś Værk, og vi har alt bemærket, at Bladet vender sig paa Overgangen fra det tolvte til det trettende Aarhundrede, da Pave Innocens den Tredie velsignede de bansatte Venetianer, fordi de udraabte ham til Pave i Konstantinopel, opsminkede Slagteriet af Albigenserne til et Korstog og straffede et heelt Folk med Messefald for at hevne sig paa Fyrsten. Fra nu af vaier nemlig Korsbanneret ikke meer til Christenhedens Værn, men til dens Skræk og Ødelæggelse, fra nu af er Christi Statholder ikke meer for Folkene en hellig Fader, men en frygtelig Hersker, og medens det nu er den grove Misbrugs naturlige Følge, at det „geistlige Sværd", hvor det verdslige ikke er med, bliver daglig mere til Latter, da giør det Forsynet Ære, at Kirken, forvandlet fra Bedehuus til Røverkule, daglig meer kommer til at savne den verdslige Arm og nedbrydes tilsidst deraf. Istedenfor Ridderne fik Kirkefyrsten i det trettende Aarhundrede Tiggermunke til sin Livvagt, og skiøndt de var meget bedre til Speidere og Politimestere (Inqvisitorer), duede de dog hverken til at føre eller døve det verdslige Sværd, og Provencalerne, som i Neapel skulde erstattet Normannerne, trængte lige saameget til Paven som han til dem. Ved Hjelp af disse, af de tvetydige Bundsforvandte i Italiens Fristæder og af gammel Vane, listede imidlertid Pavedommet sig dog

igjennem til det fjortende Aarhundrede, men da Bonifas den Ottende, en Skabning af Kongerne i Frankrig og Neapel, vilde bevise, det ingen Skygge var, beviste han netop soleklart det modsatte. Vel var han selv baade for vantro og verdensklog til at tænke, man enten i Frankrig eller Italien gjorde meer for den hellige Stol, end man fandt sin Fordeel ved; men han troede, Philip den Smukke vilde været Herre nok over sig selv til at bevare det Skin af „Kirkens lydige Søn“, hvorpaa Kapetinger, saavelsom Merovinger og Karolinger, havde sat saamegen Priis, og hvoraf de tillige havde høstet saamegen Fordeel, at de for at miskiende dets Værd maatte staae sig selv i Lyset. Da der imidlertid virkelig er „Aand“ til, maa alt hvad der, i Forudsætning af det modsatte, tilegner sig dens Navn og vil spille dens Rolle, nødvendig forregne sig, saa de der kappedes om at narre hinanden og hele Verden, narrede sig vel i Grunden begge To selv, men Paven, som vilde gaae for Aanden, dog især. Da han nemlig (1303) umuelig kunde andet end sætte Kong Philip i Ban, skikkede denne Storherre ham uden videre Omstændigheder sine Politibetjente, Nogaret og Plasian, med en Trop haandfaste Karle paa Halsen, der i Anagni (midt i Kirkestaten) ret egenlig piinte ham Sjælen ud af Livet; thi, saavidt man veed, gik Paven fra Forstanden af Ærgrelse og døde ynkelig *). Philip var desuagtet slet ikke blind for Skinnet af „Kirkens lydige Søn“, han meente kun, det lod sig redde med mindre Opoffrelse end den storagtige Bonifas forlangte, og det lykkedes ham virkelig (1305) ei alene at

*) Den pavelige Kirkebog A. 1301—3. Sismondis franske Historie VIII. 490. 513. IX. 10. 28. 70—133.

faae Pavevalget i sin Haand, men i Bisskop Bertrand (Villani kalder ham Raimund) de Goth af Bourdeaux at finde en Kræmmersjæl, der for det største Levebrød i Christenheden bød alt hvad Philip enten strax eller siden vilde forlange*). Philip vidste imidlertid godt, hvad Løfter havde at sige hos saadanne Folk, derfor maatte Clemens den Femte, som Kræmmeren kaldte sig, smukt blive i Frankrig, hvor han kunde holde ham Fingeren paa Øiet og i Nødsfald sætte ham Kniven paa Struben, men skiøndt det var ganske klogt for Øieblikket, var det dog alt for grovt til at lykkes i Længden, saa de franske Hofpaver i Avignon gjaldt naturligviis blandt alle fornuftige Folk kun for dens Statholdere, de aabenbar var. Vel kaldte man nu dette Ophold (1305—75) „den babyloniske Udlændighed", og trøstede hinanden med, at naar Rom igien fik sin Bisskop, fik Kirken ogsaa sit Hoved og Christenheden sin aandelige Fader paany, men havde det været meer end Mundsveir, vilde man naturligviis ikke fundet sig saa taalmodig i den hovedløse Tilstand, og da nu endelig Gregor den Ellevte traf til at døe i Rom (1379), fik Staden rigtignok en italiensk Bisskop, men da Frankrig vilde have sin egen Pave, fik Christenheden to saakaldte Hoveder og fandt da snart, de var begge overflødige. Denne Opdagelse gjorde man paa de store Kirkestævner (Concilier) i Costnitz og Basel (1414—16 og 1431—48), under keiserlig Beskyttelse, thi her viste det sig tydelig, at Kirke og Stat var meget nemmere at adskille end at forene, og de forsamlede Fædre fandt naturligviis, at Kirken i dem havde Hoveder

---

*) Villani hos Muratori XIII. 416—20. Sismondis franske Historie IX. 158—62.

nok, saa et virkeligt Overhoved var ligesaa overflødigt som utaaleligt. De fleste verdslige Fyrster fandt derimod, at naar Paven lod dem giøre hvad de vilde, var det godt i ham at have en Tugtemester til deres Bisper og en Bussemand til deres Almue, og derved blev det, hvor ikke ved Reformationen det Hele vendtes om, saa Kirken, ligesom i det gamle Rom, blev en Statsindretning med Fyrsten til Ypperstepræst.

Heraf maae vi nødvendig slutte, at Christenhedens Statsbegivenheder egenlig alt fra det trettende og især fra det fjortende Aarhundredes Begyndelse har staaet i Modsætning til Kirkeriget, saa man har stræbt at samle sine Kræfter om en ganske andet Middelpunkt og at udvikle dem i en anden Retning; men de aabenbare Oprør, det albigensiske i det trettende, det lollardiske i det fjortende og det hussitiske i det femtende Aarhundrede, er dog alle saa ubetydelige, at de kun som Forspil til Revolutionen i det sextende faae verdenshistorisk Mærkværdighed. Opløsningen af det æventyrlige Kirkerige hører da, ligesom Oprettelsen deraf, statshistorisk til Middelalderens skjulte Ting, som kun efterhaanden i Nyaarstiden komme for Lyset, medens Rigets virkelige Tilværelse ved det store Korstog og giennem hele det tolvte Aarhundrede er en Kiendsgierning, der beviser sig selv. Ved dette Aarhundredes Slutning maae vi da giøre ligesom Korsdragerne: lade det hellige Land skiøtte sig selv, og see hvordan vi er vendt paa den hjemlige Skueplads, som Folkevandringen og Folkeblandingen skabte. Uagtet vi derfor af Nysgierrighed har giennemløbet det trettende Aarhundrede i Østerleden, indtil Sultanen af Babylon tog Akre og nødte os til enten at følge med ham til Tyrkiet eller at vende

Næsen hjem, saa var dog alle det trettende Aarhundredes saakaldte Korstog kun Romanstreger, og vil vi rigtig ind i Statshistorien igien, maae vi gaae Krebsgang tilbage til Akre i Slutningen af det tolvte Aarhundrede. I den christne Leir for Akre finde vi nemlig for sidste Gang en Samling, det store Kirkerige værdig, deels fordi Udfaldet slet ikke svarede til Folkenes Forventning, og deels fordi de der tydelig mærkede, at Franskmænd og Engelskmænd, Tydskere og Italienere var dog egenlig hver et Folk for dem selv, som i Længden slet ikke kunde spændes, end sige da sammensmelte med hinanden. Med den Opdagelse og med den Beskeed, at selv Rikard Løvehjerte enten ikke vil eller ikke kan tage Jerusalem og den hellige Grav fra Saladin, reiser nu hver hjem til sit, og vi kan neppe være tvivlraadige om, hvem vi maae følge med, naar vi vil see noget, der er værdt at tale om. Tydskerne har nemlig ikke gjort andet end Splid, Pisanerne kan være brave nok; men Kornpugeriet under Korsbanneret, mens Hungersnøden rasede i Leiren, betager os dog Lysten til at fare med dem, og de Modigste saavel af dem som af Franskmændene holde desuden Trop med Rikard, saa han er aabenbar Hovedmanden og borger os for, der er mest at see, hvor han kom fra. Vel høre vi baade i Østen og Vesten meget tale om Hohenstauferne, som de største Helte for Øieblikket, men deres Spor i det hellige Land giør os dog slet ikke gridske paa deres nærmere Bekiendskab, og den af dem, vi underveis med Rikard støde paa, er vi nødt til at korse os for. Paa Lykke og Fromme maae vi da lande med Rikard ved Sandwich (1194) og lade Tiden vise, hvad der er paa Færde og hvordan vi slippe skikkelig fra Øen, over til Fastlandet, hvor vi nok kan vide, Slaget skal staae.

Engelskmænd og Franskmænd.

Det var egenlig først en halv Snees Aar før det store Korstog (1087), da Villum Erobrer døde, vi forlod England, for at følge den anden normanniske Erobrer Robert Vitskar til sin Grav (1184), og derpaa, ligesom deres drabelige Sønner, Robert og Boemund, giøre Franskmændene Gotfred og Raimund Selskab til den hellige Grav, saa naar den er taget og tabt igien, maatte vi i alle Tilfælde tye tilbage til Franker og Normanner og see til at finde en Traad, der førte videre. For at det imidlertid ei skulde skee altfor hovedkulds, førte Skæbnen Træbrødrene Rikard Løvehjerte og Philip Stærblind, eller, som hans Lovtaler har omdøbt ham, Philip August, til os ved Akre, hvor det daadfulde Korstog, ligesom Iliaden, endtes med glimrende Ridderspil. Naar vi nu vende tilbage med dem, kan det vel ved første Øiekast synes, som vi maatte begynde med de franske Kongers og Ridderes Bedrifter i Hjemmet, da det unægtelig var blandt dem, Korstoget fødtes, og fandt mest Deeltagelse, men naar vi opdage, at i Hjemmet har de ingen Historie, da forbyder det sig selv, og da slaaer det os, at før Normannerne kom, havde de heller ingen, saa Normannerne har rimeligviis taget den med dem til England. Gaae vi nu over Kanalen, da stadfæster Formodningen sig ogsaa ganske rigtig, thi der giver Villum Malmsbury, Roger af Howden og andre Flere os god Besked baade om England og dets Forhold til Frankrig, saa Franskmændene maae tilskrive sig det selv, at vi baade betragte deres Forhold til Normandiet og England som Hovedsagen og betragte det med engelske og normanniske Øine.

Tage vi nu vort Stade paa den mærkværdige Ø, hvor Christendom og boglig Konst med det syvende Aarhundredes Begyndelse, i Araber- og Løngobardertiden, ei blot fandt et Fristed, men en frugtbar Jordbund, saa de nye Skud udbredte sig over Tydskland og Norden; da see vi den ved den normanniske Erobring i alle Maader lænket til Frankrig, men dog ingenlunde let at rokke, saa stærke Drag var uundgaaelige, og Udfaldet saare tvivlsomt. Dette blev den lange Trætte mellem London og Paris, som vel egenlig begyndte med Slaget ved Hastings (1066), men antog dog først i Vinterleiet paa Sicilien, i Leiren ved Akre og i Ridderspillet paa Kysten af det hellige Land (1190—92), sin rette Skikkelse, som en Kamp paa Liv og Død mellem to stridbare Blandingsfolk, paa begge Sider af gallisk, tydsk og nordisk Rod, men i et saare forskielligt Forhold, som Sprogene vise, saa i Frankrig havde det galliske opslugt alt andet, men i England gjorde det tydske og nordiske Opstand og tilkæmpede sig Overvægten. Kun fra denne folkelige Synspunkt kan vi lære at forstaae den ellers ubegribelige Haardnakkenhed, hvormed Engelskmænd og Franskmænd i sex Aarhundreder har bekæmpet hinanden, som det synes, blot af Lune, men aabenbar af den Følelse, at de med Grundlighed tog en modsat Retning, som det var dem en Slags Salighedssag at giøre seirende paa begge Sider af Kanalen. Vel synes det i Slutningen af Middelalderen (1200—1450) egenlig kun at være Engelskmændene, der ei vil lade Franskmændene have Fred, men det synes dog kun saa, naar man glemmer, at Franskmændene i det ellevte Aarhundrede har indtaget England, udryddet dets gamle Adel, paatvunget det fransk Herskab og, saavidt muligt, fransk Tungemaal og Tanke-

gang, hvoraf hele Kampen udvikler sig, ikke fordi Engelskmændene vil indtage Frankrig, men fordi de vil afkaste og sønderbryde det franske Aag, medens deres franske Herskab vil forevige det ved at blive enevældigt paa begge Sider af Kanalen. Engelskmændene, som Angelsaxernes Børn, bekæmpe i Hjemmet det franske Herskab, fordi de hade det, men de saakaldte engelske Konger og Baroner stride i Frankrig, fordi de elske det, og haabe ved Hjelp derfra at faae Bugt med det trodsige engelske Væsen, hvorpaa det var langt lettere at knække Halsen end at bøie Nakken. I den lange Strid mellem Kapetinger og Plantageneter, først om Normandiet og Guienne og siden om den franske Krone, er der da slet intet andet ægte Engelsk end Pengene, den koster, og det er Engelskmændenes Triumf, at Kapetingerne vinde Spillet, skiøndt de endda, med et vælsk Kongehuus, en fransk-normannisk Adel og latinsk Videnskabelighed, har ondt nok ved at beholde deres Modersmaal og forsvare deres Frihed.

Betænke vi nu, hvad dette Modersmaal og den engelske Frihed i Nyaarstiden har været og virket, ja, er og virker endnu i denne Time, da seer vi let, at Kampen mellem Engelsk og Fransk i Middelalderen vilde være en af de største Statsbegivenheder, om end Mærkværdigheden var aldeles eensidig, men nu opvoxte ogsaa Frankrig under Striden til en Stormagt, hvis verdenshistoriske Indflydelse er lige vis, hvordan man end bedømmer den, og hvis Uundværlighed til Europas Ligevægt Tiden klarlig har viist, saa vi maatte være aldeles ligegyldige ved den Verden, hvori vi leve, hvis Oprindelsen til alt hvad der ligger i Ordet „London og Paris", var os ubetydelig. Ligger nemlig end ikke,

som Engelskmænd og Franskmænd sædvanlig mene, hele den nyskabte Verden deri, saa opvoxte dog virkelig London og Paris i det trettende Aarhundrede til Verdens Hovedstæder og holdt aldrig op at være det, skiøndt man med Rette i den ene savner Øiet for det Store og i den anden Smagen for det Skiønne. At Paris, uagtet sin store Mangel, ei blot af romanske Folk agtes for en fuldkommen Hovedstad, men har selv for de Gothiske hidtil vundet Prisen fra London, ligger nu vel tildeels deri, at man kun hos sig selv finder det Stygge smukt og det Smagløse nydeligt, medens man hos Andre let tilgiver det Smaalige, naar det er smukt, men Hovedgrunden er dog den Aandløshed, der altid hersker, hvor Latinen seirer.

Denne Latinseier i hele sin gruelige Udstrækning var det nu, Villum Erobrer efter Slaget ved Hastings vilde bevirket i England, ved at dele Landet mellem sine franske Baroner, udelukke alle Angelsaxer fra geistlig og verdslig Hæder og afskaffe deres Sprog baade i Kirken, i Skolen og for Retten, og det er frygteligt at see, hvor vidt det lykkedes, thi ikke blot syntes snart al Frihed og folkelig Dannelse forsvundet, men endnu bærer Sproget og alt i Kirken, i Skolen og for Retten dybe Spor af det fransk-latinske Tyranni. Tiden viste imidlertid, at det var ikke Villums Magt, men de dannede Angelsaxers (Adelens og Geistlighedens) Afmagt, der fremmede den sørgelige Forvandling, som alt var begyndt, før han kom, thi da der ved Korstogene igien kom Ild i hvad der var brændbart, reiste den angelsaxiske Almue strax Hovedet i Veiret og vandt sin første Triumf, da Borgermandssønnen fra London, Thomas Becket (1162) blev Erkebiskop i Canterbury. Vel var denne

fordum saagodtsom regierende Ypperstepræst under de normanniske Voldsmænd nedsunket til en underdanig Hofpræst, og da Henrik Hveustraa (Plantagenet) gav Thomas, sin Kantsler, den høie Titel, var det netop hans Haab, at han ikke vilde misbruge den til at forsvare, hvad man kaldte Kirkens Friheder, men han tog mærkelig feil, og skiøndt han derfor lod Thomas slaae ihjel for Alteret (1170), saa gjorde han dog derved kun Ondt værre, thi Engelskmændene fik nu i ham en folkelig Martyr og Skytshelgen, ved hvis Grav selv Kong Henrik maatte lade sig hudflette. Endnu i hans Dronning Eleonores Dage gjorde Layamon (Lægmand?), eller hvad han egenlig hed, Overgangen til det ny-engelske Skriftsprog i en stor Rimkrønike, der først nys er trykt, men desuagtet lige mærkelig, og kun en Menneskealder senere (1208) fik London sin første Lordmajor i Alvins (Ælfvins) Søn Henrik*), hvoraf de rimelige Følger ingenlunde udeblev.

Hvad nu Forholdet til Frankrig angaaer, da maae vi huske, at Villum Erobrers yngste Søn, Henrik Præstelærd, skilte sin fra det store Korstog navnkundige Broder saavel ved Normandiet som ved Kronen og Friheden, og da Erobrerens Mandslinie uddøde med denne første Henrik (1135), blev snart hele det vestlige Frankrig, fra Kanalen til Pyrenæerne, forbundet med den engelske Throne. Henrik Præstelærds Dattersøn og Navner, Rikard Løvehjertes Fader, var nemlig en Grevesøn af Anjou og giftede sig syv andre Grevskaber til ved at ægte Dronning Eleonore, som Philip Augusts

*) Fabyan Klædekræmmers engelske og franske Krønike (i Optrykket) S. 318.

Fader, Kapetingen Ludvig den Syvende, efter det daadløse Korstog forskiød.

Veed vi nu fremdeles, at det sydlige og østlige Frankrig for en stor Deel regnedes til Keiserdømmet, og at Greven af Flandern viste sig langt mere selvstændig end underdanig, da see vi strax, at Kapetingerne i deres første to Aarhundreder (987—1180) var egenlig kun Nissekonger i Isle de France, men under Philip August (1180—1223) vendte Bladet sig pludselig, saa Kapetingerne snart fik hele Frankrig til deres Stamgods. Selv Rikard kunde ikke meer end netop holde Philip Stangen, og under hans elendige Broder, Johan uden Land, bemægtigede Philip sig ikke blot Normandiet og hele Resten, paa Guienne nær, men greb endogsaa med gode Udsigter efter den engelske Krone. Dette beviser nu vel ikke, at Philip var nogen stor Mand, men dog at han var „Rigets Formerer", og at han var født i en lykkelig Tid, da ikke blot alle de der talte Fransk begyndte at ansee sig for eet Folk, men da Universitetet i Paris, som et nyt Verdens Underværk, alt gjorde Opsigt over hele Vesterleden, saa Philips Lovtaler, Mester Rigord, forsikkrer paa sin Ære, at Mage til Søgning havde hverken Ægypten eller Athenen havt*). For at giøre Philips Lykke fuldstændig, mistede Flandern i hans Dage sin sidste Baldvin, der til sin Ulykke blev Keiser i Konstantinopel, medens gamle Grev Raimunds Ætmænd i Toulouse fik deres Rest ved det albigensiske Korstog, og Kapetingen vandt den berømte Seier ved Bovines (1214) saavel over sine kryeste Lehnsmænd som over Keiseren selv i det hellige romerske Rige.**).

*) Rigord hos Duchesne V. 58.

**) Sammest. 58—65. Sismondis franske Historie VI. 356—66.

Herved blev da Philip August udødelig i Verdenshistorien, med den franske Throne og Universitetet i Paris, medens Johan uden Land (1199—1216) kun blev slemt berygtet for Normandiets Tab, for Hyldingseden, han svor den hellige Fader, og for Maglebrevet (Magna charta), han gav sine studse Baroner; men alle disse Ting er dog, som Betingelserne for den engelske Frihed, langt fornøieligere end Philips og Pariseruniversitetets Storhed, der kun avlede det franske Tyranni. De normanniske Baroner i England maatte nemlig afskæres fra deres franske Hjemstavn, før de lærte at tale Engelsk og nærmede sig Folket, og Ærkebispen i Canterbury maatte have et Rygstød i Paven istedenfor en Svøbe i Kongen, naar Borgerfriheden i ham skulde faae en Talsmand, den ei kunde undvære, saa Normandiets Tab og Pavens Lehnshøihed, som de engelske Historieskrivere sædvanlig ømme sig ved, var i Grunden langt større Vinding end Maglebrevet, som de juble over, men maae dog selv bekiende, trængte i tohundrede Aar til at fornyes fem og tredive Gange og skreves derpaa under Tudorslægten reent i Glemmebogen*). Naar man ogsaa i det brittiske Museum betragter dette den engelske Friheds saakaldte Palladium, og seer, det er kun et Stykke Papir, der ikke engang har kunnet forsvare sig selv mod alskens Ulempe, da begriber man let, det er kun vigtigt, som et Vidnesbyrd om, at der i det trettende Aarhundrede var levende Folk til, som havde Friheden kiær og Kraft til at hævde den, og at deres Æt, hvortit den saa daanede, dog aldrig uddøde.

*) Lingards engelske Historie II. 259.

Det gik for Resten kortelig saaledes til, at under en Strid om Ærkebispevalget (1205) tog Pave Innocens den Tredie sig den Frihed selv at udnævne Engelskmanden Steeven Langton, en god Bekiendter ad ham og berømt ved Pariseruniversitetet, til den høie Værdighed, hvad Kong Johan tog meget ilde op og stampede enstund imod Brodden, men da Paven tilsidst erklærede ham for afsat og udnævnede Philip August til sin verdslige Arm ved denne Leilighed, saa krøb Johan til Korset (1213) og blev, hvad han vel agtede for en stor Skam, men hvad de gamle angelsaxiske Konger havde anseet for en Ære, den hellige Faders Lehnsmand*). Hermed var nu Paven fornøiet, men Steeven Langton stillede sig i Spidsen for Baronerne, som forlangte „Kong Edvards gode Lov" istedenfor det franske Tyranni, og da Johans Bundsforvandte havde tabt Slaget ved Bovines, saae han sig (1215) nødt til at love alt hvad Ærkebispen, Baronerne og Londons Borgerskab forlangte, skiøndt han selv kaldte det at gaae i Slaveriet**).

Heraf blev da Væddeløbsengen (Runnymead i Surrey) ei langt fra Windsor, hvor Kong Johan underskrev Magle-brevet, et classisk Sted i den ny Verden, og man maa ingenlunde troe, at dette Brev var stilet paa at binde Kongens Hænder, som i England er en meget senere Opfindelse, thi hvad det forbyder, er kun saa grove Misbrug af Magten, som ingen skikkelig Konge vilde fristes til, og den Frihed i Huus og Hjem, Handel og Vandel, det lovede, var saa aabenbar til Landets Gavn, at den umuelig kunde være til Nogens

*) Lingards engelske Historie II. 219—38.

**) Radulf Coggeshall hos Martene og Durand V. 872—82. Humes engelske Historie II. 77—51. Lingards II. 240—60.

Skade, som saae paa det. Dette var imidlertid ikke Kong Johans Anskuelse, og da han ikke blot bestred Maglebrevet med Pavebuller, men Baronerne med Leietropper, lærte de snart, hvad det nytter at have „Sort paa Hvidt" for Friheden og kaldte tilsidst i Fortvivlelse Philip August til Hjelp, som ogsaa med stor Fornøielse sendte dem sin Søn Ludvig til en Konge efter deres Hjerte. Den franske Thronfølger holdt nu virkelig Indtog i London, men da lagde baade Kong Johan og Pave Innocens dem meget beleiligt til at døe (1216), thi da saavel den ny Pave som Henrik Kongesøns Formyndere var kloge nok til at bekræfte Maglebrevet, blev Ludvig snart tilovers og maatte være glad, han slap heelskindet hjem*). Rigtignok stod Friheden allermest Fare under den følgende Regiering, da den herskesyge Grev Simon af Montfort, selv en Franskmand og Søn af Albigensernes Skarpretter, opkastede sig til Borgerfrihedens og de Indfødtes Beskytter mod Kongens franske Yndlinger, thi af saadanne Folkeledere blive de ægte Tyranner; men ogsaa med Simon legede Lykken, saa hvad han vandt ved Lewes (i Sussex), hvor han fangede hele Kongehuset, var intet imod hvad han Aaret efter (1265) tabte ved Evesham (i Worcestershire), hvor han faldt**), og tog naturligviis hverken Engelskmændenes fri Folkestemme eller Modersmaal med sig i Graven. Disse to gode Ting, som Gud aabenbar har sammenføiet, og Mennesker

*) Robert af Glocesters Rimkrønike. Mathæus af Westminster 14—17. Lingards engelske Historie II. 261—82. Sismondis Franske VI. 444—73.

**) Robert af Glocesters Rimkrønike. Mathæus af Westminster Aar 1258—65. Lingards engelske Historie II. 322—58.

aldrig maatte adskille, er det imidlertid, vi fæste Øie paa, thi havde end Baronerne Lyst til at beherske baade Kongen og Folket, kan vi dog ei beklage, at det mislykkedes, saa det engelske Underhuus (The House of Commons), som ligefra Edvard Langbeens til vore Dage har givet alt det folkelige Mund og Mæle, staaer nødvendig for os som Frihedens virkelige i det trettende Aarhundrede vundne Palladium. Dette Underparlament af Smaaherremænd og Kiøbstedborgere sammenkaldtes vistnok hverken dengang eller i de første tre Aarhundreder, som nu, for at give Riget og tildeels Europa Love, thi Meningen var kun at tale med dem om Byrderne, de skulde bære, og at høre, omde havde noget at klage, men et lovgivende Underhuus (regierende Undersaatter) er ogsaa langt fra at være nogen Herlighed, det var kun, under Frihedens Kamp med herskesyge Konger og en rovgierrig Adel af fremmed Herkomst, et nødvendigt Onde.

Angelsaxernes folkelige og borgerlige Opstandelse gik da for sig under Henrik den Tredie, og naar man derfor kalder hans lange Regieringstid (1216—72) daadløs, da leger man kun med Ord, thi alt hvad der skete i hans Søn Edvard Langbeens Dage (1272—1307) er hverken i Englands eller i Verdens Historie at sammenligne med dette Vidunder, uden hvilket der, under Latinens og Romerrettens Aag, ingen Redning vilde været for Nørrelebens Folkeaand og Modersmaal. Det angelsaxiske Kongenavn, Edvard bar, er imidlertid selv et Vidnesbyrd om Engelskhedens Seier, og kan vi end ikke beundre hans Herrefærd, maae vi dog tilstaae, den var folkelig, hvorfor det ogsaa lød halv pudseerlig men dog klagelig ved hans Grav:

Og var min Tunge end gjort af Staal,
Og Hjertet af Malm deslige,
Saa kunde dog ikke mit Tungemaal
Hans Fromhed tilgavns udsige*)!

Samme Edvard, hvem de urimelige Engelskmænd, der dog vilde have gamle Konge Edvards „gode Lov", kalde „den Første", var nemlig med eet Ord en Krigsmand, men skiøndt han sagtens talte bedre Fransk end Engelsk, brød han sig dog, paa godt Angelsaxisk, kun lidt om Frankrig, og stræbte kun af hele Øen at danne et storbritannisk Keiserdom for sig selv. Dette lykkedes nu vel først trehundrede Aar senere, men det første Skridt til, hvad der falder saa vanskeligt og virker dog saameget, som Forbindelsen mellem England og Skotland, er derfor lige mærkværdigt, og Undertvingelsen af Wales, der heller hverken var let eller ubetydelig, fuldendte Edvard saa omtrent.

Hvad nu Kymrerne, eller som de, morsomt nok, hedde paa Engelsk, Vælskmændene ɔ: de Fremmede, i de otte-hundrede Aar mellem Angelsaxernes Indvandring og Edvards Triumf, egenlig tog dem for, andet end at vogte Faar paa Snowdon og nappes med Naboerne, det er endnu en Hemmelighed, hvorom Engelskmænd og Vælskmænd slet ikke kan enes, men de Første har dog aabenbar Ret i, at „Stort" kan det neppe have været, da det gaaer med alle store Ting paa Jorden, ligesom med Staden paa Bjerget, „der kan ikke skjules!" Haandhævelsen af Frihed og Modersmaal ved Siden ad saa vældige, glubske og nærgaaende Folk som Angelsaxer og Normanner, er imidlertid ogsaa en Kiends-

*) Kæmpeviserne (Reliques of ancient poetry) hos Percy II. 171.

gierning, som man ei maa forlange, Vælskmændene skal finde lille, og det kan nok være, at de vælske Barder har større Fortjeneste af Modersmaalets Opvækkelse i England, end der endnu lader sig bevise. Galfred fra Monmouth er vistnok ilde berygtet for sin brittiske Historie, med alle dens Æventyr om Kong Arthur og Tusindkunstneren Merlin, men den beviser ligefuldt, at der var Barder til før hans Tid (det tolvte Aarhundrede), og saavel paa ham som paa hans Landsmand Sylvester Girald, der har beskrevet Wales, seer man tydelig, at de studerede Vælskmænd kom Oldtiden levende ihu, mens deres Naboer glemte den, saa de har sikkert bidraget til at vække Engelskmændene, der i denne Henseende altid har trængt til Sporen. Naar Kymrerne derimod beskylde Edvard for, at han lod alle deres Barder nedsable og gjorde dermed Ende paa Sangen, da giør de ham sikkert Uret, thi deels vilde det være lettere at udrydde Fuglene under Himmelen end at giøre et poetisk Folk til det modsatte, og deels var Barderne udentvivl uddøde, før Edvard blev født. Baade skal nemlig den saakaldte „Sortebog“, som indslutter Kymrernes poetiske Herlighed, klarlig være fra det tolvte Aarhundrede, og tillige omtaler Girald fra samme Aarhundrede den berømte Fabeldigter Bledherk som allerede død og borte*), medens Historien lærer os, at hvor det gaaer naturligt til, kommer Fabelen først, naar Æventyret er ude.

Fra Henrik Lyngstilks Tid, som huserede slemt i Wales, faldt Fyrsterne der sædvaulig til Føie, naar Kongerne satte dem Kniven paa Struben, men det varede aldrig længer end

*) Girald hos Camden S. 891. Humes engelske Historie II. 247. Lingards II. 403. Conybears Oplysninger (Illustrations) om angelsaxisk Poesi S. LXI.

til Ulykken var ovre, og i den urolige Tid under Henrik Johnsen var især Fyrsten af Nordwales, eller som han sædvanlig kaldtes „Herren paa Snowdon“ (ɔ: Snehætten) blevet vant til at raade sig selv. Havde Edvard imidlertid været nøiet med ordenlig Lehnshøihed, vilde det i hans Dage neppe kommet til det Yderste, thi Herren paa Snowdon, Levelin, følte sin Afmagt, bukkede strax for sin Overmand (1277), og afstod ham ganske Flint og Denbigh Shire, men da her nu, med engelsk Lov og Dom, førtes Krig mod alle vælske Sæder og Skikke, blev Indbyggerne naturligviis fortvivlede, gjorde Opstand og fandt Medlidenhed hos alle deres Landsmænd, saa Kampen blev haardnakket (1282 og 83) og Udfaldet tvivlsomt. Engang sendte derfor Edvard Ærkebispen af Canterbury op til Snowdon for at underhandle, og lod imidlertid en Trop snige sig over fra Anglesea for at overraske Levelin, men det kostede meget engelsk Blod, og først da Levelin ved et særdeles Lykketræf fik sit Banesaar, kom Edvard til at spille Mester. Da saa Levelins Broder David ved Forræderi faldt i Seirherrens Hænder, lod han ikke blot hans Hoved hugge af og sætte paa Stage ved Siden ad Levelins, men Kroppen blev firkløvet, for at Winchester og York, Bristol og Northampton kunde hver faae sin Part, og saa reves de to Første endda om den høire Skulder, til Winchester endelig vandt Seier*).

Saaledes uddøde da Herrerne paa Snowdon med Levelin Griffins Søn, der i tolvte Led nedstammede fra Roderik den Store, som eiede hele Landet, og naar Krønikerne

*) Aarbøgerne hos Gale II. 110—11. 234—38. Mathæus af Westminster A. 1282—83. Lingards engelske Historie II. 73. 228. 295. 395—402.

tilføie, at saaledes blev Kymrernes Ære, med alle deres Helligdomme og Kong Arthurs Krone, Engelskmændene til Deel, da faaer man vel for denne Gang slaae en Streg over Æren, og bede dem nøies med Fordelen, skiøndt det er ganske rigtigt, hvad Mathæus af Westminster anmærker, at man heri klarlig sporer „Guds Forsyn", der fandt for godt, at de vilde Kræfter skulde tæmmes og den engelske Thronfølger være den eneste „Prinds af Wales"! Herom overbevises vi nemlig ei blot ved den lange Række af vælske Oprør, under Rese og Conan, Morgan og Madok, i Edvards Dage, men især derved, at endnu et Aarhundrede senere behøvede Herremanden Owen Glendour, rasende over Rettens Fornægtelse, blot at reise Opstandsbanneret, for at see alle Vælskmænd, selv fra London og Oxford, strømme til sig og derved sættes istand til at trodse, saa den drabelige Henrik den Femte vidste tilsidst ikke bedre Raad end at lade, som han ikke vidste, Owen kaldtes Herre paa Snowdon*). At en anden vælsk Herremand, Owen Tudor, vovede sin Hals ved at ægte samme Henriks Enkedronning, og blev derved Stamfader til Englands strængeste Herrer og største Tyran, er ogsaa mærkværdigt, deels som et Tegn paa Kymrernes Anlæg og deels som et Glimt af Giengiældelsens Ret.

Vi maae nu, ligesom Edvard, vende os til Skotland, og hvad enten han, som Skotterne skylde ham for, har ødelagt Rigets gamle Historie eller ikke, maae vi dog ogsaa efterligne ham deri, ikke at bryde os om den, men kun passe

*) Mathæus af Westminster A. 1387. 92. 94. Lingards engelske Historie III. 301—4.

paa Wallace og Bruce, hvis Virkelighed vi imidlertid er langt fra at finde saa ubeleilig som han. Vi, som kun med Øinene vil indtage Landet, finde det nemlig vakkert af vore Frænder op imod de grampianske Bjerge, at de, ligesaavel som Angelsaxerne, vaagnede i det trettende Aarhundrede og lod sig ligesaalidt træde paa Nakken af deres sydlige Naboer, som tages ved Næsen af deres galiske Formyndere, og hvad vi har imod dem er da kun, at de var værst mod dem selv, saa deres Opstandelse (ligesom Walter Scotts Muse) fødte mange smukke Romaner, men kun en daarlig Historie.

Dog, uagtet vi endnu mindre kan befatte os med den pharaoniske Prindsesse Skota i Norden, end med den classiske Mester Brutus i Syden, og maae lade alle baade lærde og læge Trætter om Kaledonier, Pikter og Skoter skiøtte dem selv, saa maae vi dog bemærke, at der fra Arildstid var og er endnu to Slags Folk i Skotland saavelsom i England, saa kun de i Sydost ligner Angelsaxerne, medens de i Nordvest klarlig har Sprog og Stamme tilfælles med Irlænderne. Disse Bjergskotter havde aabenbar, i det mindste hvad Aand og Kundskab angaaer, Overhaand lige til i det trettende Aarhundrede, da deres Præstekaste, Kuldeerne, forsvinder, nordiske Navne komme til Ære og det første bekiendte Vers lyder i Lavlændernes Sprog, thi det er Klagesangen over Alexander den Tredie, med hvem Mandslinien uddøde af den Kongeslægt, der i halvtrediehundrede Aar, eller fra Knud den Stores Dage, havde regieret i Skotland. Ved denne Kong Alexanders Død (1286) var det, der blev Trætte om Thronfølgen, som Edvard betjente sig af til at slaae Klo i Riget, under det Paaskud, at de skotske Konger fra Arildstid havde erkiendt

de Engelske for deres Lehnsherrer, og vi behøve saameget mindre at indlade os i Trætten om denne dunkle Sags Rigtighed, som det er klart, at hverken vilde Edvard udsægte sin Sag for Retten, ikke heller vilde han nøies med saamegen eller saaliden Hylding, som Skottekongen havde ydet sin Nabo i den Tid, man kiender noget til: fra den første Dunkan til den sidste Alexander. Det skal imidlertid ikke nægtes, at Alexander ved at reise til London og hylde Edvard og modtage 175 Pund for Kost og Tæring, spillede en meget underordnet Rolle, om han endogsaa udtrykkelig erklærede, at Hyldingen ei skulde giælde det skotske Rige, men kun de Grevskaber i England, han gjorde Fordring paa og ventede engang at faae*). Ikke heller kan det undgaae vor Opmærksomhed, at hvis Skotterne ikke betragtede Edvard som deres Lehnsherre, da lukkede de selv Ulven ind i Faarestien, ved at vælge den stridbare og herskesyge Nabokonge til Voldgiftsmand mellem Beilerne til en Brud, han selv havde Øie paa.

Egenlig var det den saakaldte „norske Pige", der skulde arvet den skotske Krone, thi efter en aaben Feide af tre, fire hundrede Aar, som sluttede med det Tog, hvorpaa Hakon den Gamle satte Livet til (1260), var Kong Erik Præstehader i Norge til godt Forligelsemaal blevet gift med en skotsk Prindsesse, hvis lille Datter Margrete nu kaldtes til Thronen, men døde paa Overfarten (1290) og gjorde derved en Streg i Edvards Regning, som havde klappet et Giftermaal sammen mellem hende og sin ældste Søn. Da han imidlertid fik Lov til at dømme mellem de tretten Beilere,

*) Humes engelske Historie II. 254—60. Lingards II. 394. 408—10.

der nu meldte sig til Kronen, erklærede han sig for en John Baliol, men satte ham paa samme Fod som sine engelske Jarler, fradømte ham Kronen igien, da han mukkede, og tilkiendte sig selv det skotske Rige som et hjemfaldent Lehn*).

See, det sidste, som var Hovedsagen, paastod Edvard aldrig, havde været Skik fra Arildstid, men grundede det kun, som Mathæus af Westminster udtrykkelig siger, paa Spydstageretten (lege belli), hvorved han unægtelig selv tilkiendte Skotterne samme Ret, skiøndt han fandt det ugudeligt af dem, at de, selv efter store Nederlag, blev ved at pukke paa den**).

John Baliol lod nemlig strax efter Slaget ved Dunbar (1296) Sagen falde og fik frie Værelser i Tower, men desuagtet var Skotterne halstarrige nok til, under Anførsel af en fattig Riddersmand: Villum Vallas (Wallace), ei alene at drive Engelskmændene ud, men selv at hjemsøge dem paa deres egne Enemærker. Derpaa stod Slaget ved Falkirkskov i Tweeddalen (1298), hvor Skotterne faldt som Fluer, og Vallas tabte meer end Livet: hele sin Anseelse, saa man hører ikke mere til ham, før han (1305) falder i Edvards Hænder, værre for ham end nogen Tigers Kløer, thi vilde man sige, han blev parteret Led for Led, da var det endnu meget for lidt***). Desuagtet varede det ikke længer end til næste Aar, før der var nye Optøier, som gik saavidt, at Skotterne endog satte Kronen paa Jarlen af Carrick, Robert Bruus, (Bruce) hvis Fader havde været Baliols Medbeiler, da de

*) Mathæus af Westminster A. 1290—92. 1295. Humes engelske Historie II. 249—53. 59—67. Lingards II. 405—6. 410—19.
**) Mathæus af Westminster A. 1296—1305.
***) Sammest. A. 1305—6.

Begge paa Mødernesiden nedstammede fra den skotske Prinds David, der var med Richard Løvehjerte i det hellige Land. Dette var jo høist ærgerligt for en Herre, der med Sværdet saa klarlig havde beviist sin Ret; men Døden tillod ham dog ikke at føie Hovedet af Bruus til det af Wallas, og vi maatte være urimelige Engelskmænd, for ei i dette Stykke at være enige med Døden. Edvards Søn, der ei havde andet af Faderens end Navnet, mødte vel siden (1314) Robert Bruus ved Bannokborn, ei langt fra Dunbar, med en talrig Hær, men maatte paa Flugten nøies med et meget lille Følge, og skiøndt Engelskmændene krympede sig længe ved at opgive Edvard Langbeens klare Ret til den skotske Throne, bragte dog Robert Bruus dem endnu før sin Død til (1328) at erkiende hans ligesaa klare og for Øieblikket langt strængere Ret til at beholde hvad han besad*).

See, det er i en Sum Beskrivelsen af Skotternes haarde men dog heldige Kamp giennem en heel Menneskealder for deres Selvstændighed, og det er naturligt, at de bande Edvard ned i Helvede og løfte saavel Wallas som Bruus til Skyerne, men det er Skade, at vi kun af Engelskmænd har samtidige Efterretninger om Kampen, thi skiøndt Folk, der selv vil være fri, nødig skulde hjelpe en Tyran til at overvælde deres Naboer, tog dog i det mindste de engelske Krøniker hans Parti, og skamskændte baade Wallas og Bruus saaledes, at vi i de skotske Lovtaler og Krevers slet ikke kan adskille deres naturlige Ansigt fra Skilderierne paa fri Haand**). Hvad vi derimod veed, er at skiøndt John

*) Lingards engelske Historie III. 3—4.
**) Humes engelske Historie II. 309—29. 348—53. Lingards II. 429—35. 443—49. 77—84. 501—6.

Barbour fra Aberdeen skrev en stor Riimkrønike om Robert Bruus, i hans Dattersøn Robert Stuarts Tid, som ret egenlig blev Skotternes Heltebog*), saa var det dog langt fra, at Folkestemmen paa Modersmaalet gjorde sig saaledes giældende som i England, og Skotland har i de tre følgende Aarhundreder kun en Lidelseshistorie. Forbindelsen med England var da vistnok ønskelig, men Edvard havde saa aldeles forregnet sig, at det blev ingen Plantagenet, men tvertimod en Stuart, paa hvis Hoved Kronerne mødtes.

Der fulgte i England tre Edvarder efter hinanden, og under den Sidste (1327—77) var det, den saakaldte Hundredaarskrig (1346—1453) udbrød mellem England og Frankrig og tiltrak sig hele Europas Opmærksomhed, men for at møde Edvard den Tredie og Henrik den Femte paa deres Heltebane, maae vi begive os til Frankrig, da de ingenlunde satte deres Ære i at være engelske men i at kaldes franske Konger og glimre sydenfor Kanalen.

Ludvig den Hellige, en Sønnesøn af Philip August, og Philip den Smukke, en Sønnesøn af ham igien, var Henrik den Tredies og Edvard den Førstes Samtidige, og ei mindre mærkværdige i Verdenshistorien, da Frankrig under dem, ligesom England under Hine, vandt sin velbehagelige Skikkelse, hvorunder det i sex Aarhundreder har spillet en af Hovedrollerne og omsider fordunklet alle sine Medbeilere til Mængdens Bifald paa den store Skueplads. Hvorledes en saadan Hovedmagt opkom og i en Hundredaarskamp paa Liv og Død forsvarede sin Selvstændighed, maae vi da nødvendig

*) Robert Bruce i tyve Sange, efter mange Optryk for Folket, udgivet for de Lærde af Pinkerton 1790.

tage os Stunder til at betragte, skiøndt der er ikke meget overdrevent i Rigets nyeste Historieskrivers Jammerklage, naar han siger: Philip den Smukke var, efter Slægtregistrene den fem og fyrretyvende franske Konge, og vi finde Forskiel nok baade paa Evner og Tilbøieligheder, men giennem otte Aarhundreder hverken hos Kongerne eller Folket hvad Hjertet kan deeltage i, og vi har endnu en lang Vei at tilbagelægge, uden at skulle sige, vi dandse paa Roser*).

I Midten af det trettende Aarhundrede, denne store Vendepunkt i Middelalderens Historie ligefra Hekla til Ætna, kunde det ikke falde Ludvig den Hellige (1226—70) vanskeligt at sætte Skik paa det ny Frankerige, og da han baade uden al Sammenligning var den Bedste mellem Karl den Store og Henrik den Fjerde, og blev i femhundrede Aar godvillig dyrket som Landets Skytshelgen, saa kan vi ikke tvivle om, at hans Statskunst jo baade var folkelig og var den bedste, der paa Tid og Sted lod sig med Held anvende. Thronens Glands og Kirkens Lovtale, med Skin af den strænge Ret og Retfærdighed, maae vi altsaa troe, har i Franskmændenes Øine været det „almindelige Bedste“, thi derpaa stilede alle Kong Ludvigs Foretagender og understøttedes paa det kraftigste af de latinske Jurister, som i hans Dage med glimrende Bifald satte „Romerretten“ i Kraft*). Den franske Konge blev imidlertid herved de gamle romerske Keiseres udtrykte Billede, og naar Fyrster over andre end slaviske eller romanske Folk tog ham til Mønster, kom de derved naturligviis i Modsætning til alt hvad der i deres Riger var fribaaren og

*) Sismondis franske Historie IX. 4—6.
**) Sammest. VIII. 61—117.

folkeligt, og ramte da ingenlunde der det almindelige Bedste. Desuagtet blev det franske Væsen i Tidens Løb ei blot efterlignet men lovsunget i alle Lande, og det med en vis Nødvendighed, fordi ligesom den sidste virkelige Greve af Provence, Raimund Berengar, havde fire Døttre, der alle blev Dronninger (i Frankrig og Neapel, England og Tydskland*), saaledes blev den provencalske Dannelse og Smag ogsaa den herskerde lige til Reformationen, og afløstes derpaa af den parisiske, hvis Herredømme, man veed, var ikke mindre fransk, men anderledes vist og varigt end Napoleons.

Giør dig elsket af dit Folk, thi jeg saae heller, der kom en Skotte eller en anden Udlænding, som regierede godt og folkelig, end at du skulde regiere slet og skammelig**), det var Ludvig den Helliges Ord til sin ældste Søn, som døde før han, og skiøndt vi, ved at betragte hans Ætmænds Færd, fristes til at tænke, han glemte at sige det til den, der overlevede ham, saa var dog alle de franske Historieskrivere giennem fem Aarhundreder saa inderlig vel fornøiede med den hellige Ludvigs Børn og saa stolte af dem, at Frankrig i det hele maa have fundet dem elskværdige. At nu ogsaa selv Philip den Smukke har havt en elskværdig Side at betragtes fra, tillader hans Kiendingsnavn os neppe at tvivle om, saa det var kun hans og i det hele de franske Kongers historiske Uheld, at „Skiønhed forgaaer", og at ikke blot „Dyden" men ogsaa Lasten bestaaer.

Philips Maade at vinde Kirkens Lovtale paa, kiender vi for Resten, og hans Midler saavel til at skaffe Thronen

*) Sismondis franske Historie VII. 134. 38. 287. 334.
**) Sammest. VIII. 43. Joinville i Indledningen.

Glands, som til at give selv Tempelherre-Baalet Skin af den strænge Ret og Retfærdighed, var naturligviis de franske Paver, Soldaternes Sværd og Juristernes Pen; men hvor snildt og smukt det end altsammen kan have taget sig ud i franske Øine, falder det dog efter femhundrede Aars Forløb baade for lavt og for smaat til at sættes blandt de store Begivenheder. Vi skulde da her neppe have nævnet Philip den Smukke (1285—1314), hvis ikke hans Datter Isabelle var blevet Moder til Kong Edvard den Tredie, men deraf reiste sig Edvards Krav paa den franske Throne, som hans Fætter Philip af Valois, en Brodersøn ad Philip den Smukke, i Edvards umyndige Aar (1328) havde bemægtiget sig. At der imidlertid omsider virkelig blev en Krig om den franske Throne, maae vi vel kalde tilfældigt, thi hverken synes Edvard egenlig at have gjort sig mindste Haab om den, ikke heller havde han mindste rimelig Udsigt til den, da saagodtsom hele Frankrig var ham imod, og det engelske Underhuus udtrykkelig erklærede, at de paa ingen Maade vilde have Konge tilfælles med Frankrig. Edvard førte da aabenbar Krigen mest for sin egen Fornøielse, og naar vi desuagtet nævne Slagene ved Cressy (1346) og Poitiers (1356)*), da er det ogsaa mere for deres egen end for Følgernes Skyld, thi uagtet Franskmændene i dem begge led forbausende Nederlag, og deres Konge Johan Philipsen, blev selv i det sidste en fangen Mand, saa forandrede de dog ikke synderlig Rigernes Stilling, ei heller forlangte Edvard engang Kronen i Løsepenge. Den store Opsigt, Slagene gjorde, og Deeltagelsen, de siden fandt,

*) Brødrene Villani hos Muratori XIII. 943—51. XIV. 409—18. Sismondis franske Historie X. 287—303. 458—75.

reiser sig da kun deraf, at i dem begge kæmpede Edvards Søn og Navner, den saakaldte sorte Prinds, mod en for Tapperhed saa berømt og i Tal saa overlegen Hær, at hans Seier maatte forundre ham selv og skaffe enten ham eller dog hans besynderlig gode Lykke almindelig Beundring. For en stor Deel af de Lærdes maa han imidlertid takke Froissart, som var en Yndling af Huset og for sin Tid en Mester i Romanstil og Slagmaleri, thi uagtet han kun var et Barn, da de sloges ved Cressy, og voxte først op til Pennen efter Seiren ved Poitiers, følger man dog sædvanlig nøie hans Beskrivelse, fordi den er saa regelret og omstændelig, som om han selv kunde have været med og bragt alting til at gaae efter Ønske. Efter Slagene ved Lodi og Marengo, ved Jena og Waterloo, og overalt efterat en Napoleon har spillet Helterollen i den franske Tragoedie paa Krigsskuepladsen, og alle de Kunster, som dertil høre, er steget til det høieste, da taber sig naturligviis daglig baade Tilliden til Froissart og Beundringen for den sorte Prinds, saa naar man herefter nævner Seirene ved Cressy og Poitiers, vil man især forundre sig over, at de blev saa kræmmeragtig benyttede. Efter Slaget ved Cressy gav nemlig Kong Edvard sig til at beleire Calais, som han efter Indtagelsen stræbte at befolke med Engelskmænd og befæste tilgavns, især for at have et Oplagssted til sine Kramvare, og efter Seiren ved Poitiers, der slog hele Frankrig med Lamhed, skyndte den sorte Prinds sig tilbage til Bourdeaux, for at sætte Byttet og sin dyrebare Fange i Sikkerhed*).

*) Robert af Avesbury i Edvards Levnet. Sismondis franske Historie X. 307—10. 18. 24—34. 475.

Det var imidlertid et mærkeligt Held, Edvard den Tredie (1327—77) havde baade til at vinde Slag og fange Konger, thi ogsaa Skotterne led under ham to berømte Nederlag (ved Halidon-Hill og Nevils Cross), og i det sidste, kort efter Slaget ved Cressy, blev Kong David, en Søn af Robert Bruus, fanget, saa dersom Kronerne var fulgt med Kongerne, havde Edvard faaet alle dem han forlangte, og selv nu skaffede naturligviis disse Lykketræf ham glimrende Fredslutninger. Kong Johan maatte saaledes, da han blev kied ad det ellers ret morsomme Ophold i London, i Freden til Bretigny (1360) afstaae Edvard et godt Stykke af Frankrig med fuld Eiendomsret, hvad unægtelig vilde gjort en væsenlig Forandring i Rigernes Stilling, hvis det virkelig var gaaet i Opfyldelse, men nu kom det kun til at staae paa Papiret, thi efter Slaget ved Poitiers havde Rigsforstanderen, Karl den Kloge, givet Landet til Priis for Fienden og derved gjort hele Folket saa forbittret paa Engelænderne, at vilde de have Fred, maatte de staae under Vaaben eller rømme Landet*).

Denne Klogskab, som vi just ikke kan finde elskværdig, og det deraf udspringende Folkehad, var altsaa Hovedfølgen af Slaget ved Poitiers, men hvor Folket paa saa følelig en Maade bringes til Bevidsthed, pleier det ogsaa at gaae ud over deres indfødte Plagefogeder, saa Oprøret under Kong Johans Fangenskab er ganske i sin Orden og bør for sit eiendommelige Prægs Skyld ihukommes.

---

*) Matteo Villani hos Muratori XIV. Sismondis franske Historie X. 570—80.

Frankrig havde nemlig paa den Tid, ligesaavel som England, sit Parlament, og Philip den Smukke havde ligesaavel som Edvard nødt Stæderne til at skikke ham deres Fuldmægtiger, som han kunde handle med om Skatter og Afgifter og hvad han behagede, og paa Klager kunde det ved denne Leilighed umuelig fattes, hvor Kongerne ikke blot beskattede hvert Saltkorn, men forandrede Myntfoden hvert Øieblik, for at kunne give slette Penge ud og tage gode ind; men det Hele havde dog kun været et tragicomisk Skuespil, indtil det virkelige Liv i og efter Slaget ved Poitiers gjorde sig selv giældende*).

Kronprinds Karl, som i god Tid var flygtet fra Poitiers, sammenkaldte nemlig strax Stænderne i Paris for at faae mange Penge, men han fik først mange ubehagelige Spørgsmaal, baade om hvad de forrige var brugt til og hvad Sikkerhed han vilde stille for en bedre Brug og for Afskaffelsen af de grove, utaalelige Misbrug herefter, og Formændene for de Næsvise var Biskoppen af Laon, Robert Lecoque, og Oldermanden for Kræmmerne i Paris, Steffen (Etienne) Marcel. Kun forgiæves søgte Karl at stoppe den slemme Mund ved at opløse Forsamlingen, thi derved gjorde han kun Ondt værre, og det gik tilsidst saavidt, at den parisiske Folkeleder (1358) med 80 Hjelpere trængte ind i Paladset og slog Marskerne af Champagne og Clermont ihjel ved Prindsens Side, hvorover denne blev saa elendig, at han faldt paa Knæ for Steffen, tog med Taksigelse mod den halvrøde Hue, der dengang, ligesom i vore Dage den heel-

*) Sismondis franske Historie IX. 83—89. 177—80. 279—84. X. 30. 46. 141. 270. 315. 86. 408. 26. 44.

røde, var Mærket paa de ægte Parisere, lod sig føre paa Raadstuen (Hotel de Ville) og raabte ud af Vinduet til Folket paa Grevepladsen, at de Marsker var nogle slemme Forrædere, saa de kun havde faaet Løn som forskyldt. Saaledes feirede da Pariserne indtil videre, men at de og deres Oldermand herefter skulde give Riget Love, stødte dog mange og oprørte Adelen, ved hvis Opmuntring Karl, som var sluppet fra Raadstuen, snart blev saa dristig, at han ikke blot sønderrev Steffen Marcels Ledebaand, men forlangte hans Hoved til Bod af sin gode Stad Paris, før han vilde forlige sig med den. Det Hoved faldt da ogsaa i et Opløb, og endeel andre Hoveder sprang efterhaanden, og alt kom igien i sine gamle Folder, men dog lidt mere efter Ludvig den Helliges end efter Philip den Smukkes Hoved; thi saameget havde dog Karl lært, at den falske Myntning paa offenlig Bekostning lønner sig i Tidens Længde, selv for Landsherren, kun slet, og at man ved en uordenlig Udsuelse snart udtømmer sine Hjelpekilder. Da Karl nu desuden havde langt mere Lyst til at samle Penge, end som hans Fader og Farfader til at giøre Stads, blev Despotiet under ham ret taaleligt, og da han tillige fik plukket alting, saanær som Bayonne, Bourdeaux og Calais, fra Engelskmændene, kaldte man ham Karl den Vise*). Hvad man end ellers har tænkt om den franske Salomons Viisdom, seer det sidste ogsaa virkelig ud som et Mesterstykke, især naar man betragter, at Karl, efter Vendereisen ved Poitiers, aldrig mere vovede

*) Aarbogen hos d'Achery i Pilleriet (Spicilegium) III. 115—21. Mateo Villani hos Muratori XIV. 436. 76. 84. 92. 505. 16. 20. Sismondis franske Historie X. 476—541.

sig, saa yderlig; men Særsynet lader sig dog forklare, uden at forudsætte noget Hexeri enten hos Karl selv eller hans stjernekyndige Raadgivere. Edvard den Tredie blev nemlig, som næsten alle Erobrere, tidlig gammel, og den sorte Prinds nedsank, efter Slaget ved Poitiers, i en Døs, hvoraf han kun en enkelt Gang ligesom vaagnede for at giøre sig mindre frygtet end forhadt, og naar Karl da hverken brød sig om Æren eller om „de Smaa", da var det en meget simpel Klogskab at sætte Borge og Stæder i Forsvarsstand, undgaae alle Slag, og naar Engelskmanden paa et stort Sommertog havde spildt sin Tid og tømt sin Pung, da at benytte Øieblikket og den i det hærgede og brandskattede Land immer stigende Forbittrelse mod de Fremmede til smaa Erobringer*). Hertil fandt ogsaa Karl en Krigsmand efter sit Hjerte i den ligesaa snu som dristige Bertrand Besklin (Guesclin) fra Bretagne, som (1357—70) steg fra Røverkaptein til Rigets Marsk (Connetable) og gjorde intet for Ærens Skyld, men gjorde, lige til Karl i sit Dødsaar vilde anmasse sig Bretagne, alt hvad hans Herre forlangte **).

Dog, hvor vederkvægende end Franskmændene fandt det, dog engang at kunne giælde for Herrer i deres eget Land, og at være nogenledes frie for den daglige Plage af Soldater og Hofmænd, der plyndrede paa deres egen Haand, saa var dog selv i Karl den Femtes gyldne Tid (1364—81) Forfatningen slavisk og Regieringen lovløs, efter den smukke romerske Grundsætning, at Fyrsten eier baade Landet og hele

---

*) Sismondis franske Historie XI. 5—150.

**) Sammest. X. 504. XI. 16. 83. 142. 260. 90—556. p. 655.

Folket med Hud og Haar og har Lov til at giøre med sit hvad han vil, saa om han end flaaer Folket og ødelægger Landet, har han dog Ret, mens hvem der mukker har, som en Majestætsforbryder, den klareste Uret. I disse Grundsætninger blev Karl den Sjette, som kun var paa tolvte Aar, da Faderen døde, med Flid opdraget, havde alt som kronet Dreng sin store Fornøielse af at see, hvordan der trillede Hoveder i Hundredeviis, saasnart han vinkede, og blev snart vanvittig af Forfængelighed, Feighed og Udsvævelser, saa det var intet Under, at Frankrig under denne Konge (1380—1422) kom paa Randen af sin Undergang. Naar nemlig en Folketyran giør „Pagt med Døden og Forbund med Helvede", da giør han det ingenlunde, som han indbilder sig, blot i sit eget og sine gode Venners, men ligesaavel i sine indenlandske og udenlandske Fienders Navn; thi Døden kommer med Nødvendighed alle dem til Gode, der vil undertrykke og mishandle Folket. Det vilde nu ikke blot Kongen i Frankrig, men ogsaa Kongen af England og Hertugen af Burgund, som ikke alene var ved Samlingen, men fandt i deres Kreds de store Hjelpekilder, der kun aabne sig, hvor de menneskelige Kræfter kan i fri Luft bevæge og udvikle sig.

Hertug Philip den Dristige af Burgund var vel Broder til Karl den Femte, men skilte sig alt tidlig fra ham, ved at døie Ondt og Godt med sin Fader ved Poitiers, skiøndt hans ældre Brødre flygtede, og han blev en mægtig Fyrste ved at tilgifte sig Flandern, som lige indtil hans Dage havde været Handelens og Borgerfrihedens ypperste Sæde, og kæmpede gjennem hele det fjortende Aarhundrede for begge Dele, vel med foranderligt Held, men med sjelden Standhaftighed.

Det var de franske Konger, som ligefra Philip den Smukke til Karl den Vanvittige stræbte at sønderknuse Flæmingerne, for det slette Exempel, de ved deres Virksomhed, Rigdom og Selvraadighed gav franske Borgermænd, og uagtet der var mange Lyder ved Frihedsbegrebet i Brygge og Gent, tager Menneskeaanden dog ganske anderledes Deel i Livets Kamp for sin Tarv end i Dødens for sin Ære og for Gravens Fred.

For nu at sætte os ind i denne, trods sin snævre Kreds, store Begivenhed, maae vi huske, at Flandern, halv tydsk og halv fransk, regnedes fra Karolingernes Dage til Frankrig og tog levende Deel i Korstogene, men mistede under dem sine Baldviner, som siden Midten af det niende Aarhundrede havde regieret Landet. Da nemlig Baldvin den Syvende, Søn af den Robert Flæming, som det store Korstog har gjort udødelig, faldt uden Afkom (1119), blev først Prinds Karl af Danmark, Hellig-Knuds Søn, Grevskabets Arving, men havde samme Skæbne i Brygge, som hans Fader i Odense, og siden kom det ved tre Margreter stedse meer i Franskmænds og omsider i Kapetingernes Vold.

Den første Margrete, fra Elsas, bragte nemlig (1191) Flandern til Greven af Hennegau, som vel traf til at være af en baldvinsk Sidelinie, men saa forfransket, at begge hans Sønner glemte Flandern over Konstantinopel.

Den anden Margrete var en Datter af Keiser Baldvin den Første, og giftede sig ind i den gammelfranske Adelsslægt Dampierre, som dybt foragtede det tydske Borgerskab, hadede med Folkefriheden alt hvad der hørte til England, og kiendte ingen høiere Lyksalighed end at glimre i Paris. Margrete blev imidlertid gammel, og var en Dame, som

vilde raade saalænge hun kunde, saa hendes Søn Hvid (Guido) kom seent (1278) til Regieringen, og skiøndt allerede han var lidt usaattes med Stæderne, holdt han dog Venskab med Kong Edvard Langbeen, men blev derfor baade Land og Frihed berøvet af Philip den Smukke. Denne smukke Herre, som har faaet Ord for at ophjelpe Borgerskabet, havde rigtig nok styrket de flamske Borgere i deres Splid med Greven, som vilde stække deres Vinger, men saasnart han ved en lumpen List fik Greven i sin Vold, og havde tildømt sig selv Flandern som et hjemfaldent Lehn (1300), da fik Piben en ganske anden Lyd, og Philips Plagefoged, Jakob Chatillon, behandlede Flæmingerne saa ægte fransk, at Haandværkerne i Brygge, under Anførsel af Peer Væver og Hans Slagter (Peter König og Jean Bride), gjorde formelig Opstand, og det med saadant Held, at det spurgtes over hele Christenheden. Der stod nemlig (1302) ved Courtrai et Slag mellem Blomstret af den franske Adel under Greven af Artois og de flamske Borgere, med en af Grev Hvids Sønner i Spidsen, som sved hele Frankrig i Hjertet og findes bedst beskrevet af Florentineren Johan Villani*). Hermed var Lodden kastet, ikke fordi Philip den Smukke jo meget bedre lod sig tale til Rette med det Onde end med det Gode, men fordi det fra nu af blev en Æressag for den franske Adel og en Slags Salighedssag for Storherren i Paris at faae dette farlige Borgerskab udryddet, ligesom paa den anden Side Flæmingernes Omhu for deres

*) Villani hos Muratori XIII. 382—91. Meyers flanderske Aarbog. Sismondis franske Historie VII. 296. 370. 484. VIII. 29. 495. IX. 8. 13. 17—23. 29—32. 50—55. 92—101.

Friheb, saavelsom for deres Handel, maatte giøre dem til Englændernes bestandige Bundsforvandte. Havde nu kun de flanderske Grever taget samme Parti, eller havde dog Flæmingerne været indbyrdes enige, da vilde Frankrigs Fiendskab ei havt stort at betyde, men nu var ingen af Delene Tilfældet, saa Greverne kaldte selv de franske Konger til Hjelp mod deres Undersaatter, medens Gent og Brygge, der begge vilde være Hovedstaden, sjelden eller aldrig gjorde fælles Sag. Følgen var, at Brygge, som i Philip den Smukkes Tid spillede Hovedrollen, blev efter Nederlaget ved Kassel (1328) næsten tilintetgjort, og at Gent, som øieblikklig fandt sin Fordeel derved, siden for at bestaae Kampen maatte kaste sig i Englands Arme og undgik dog kun halvt at dele Skæbne med Brygge*). Hvor mærkværdige Mænd derfor end Bryggeren Jakob Artfeld (Arteveld) og hans Søn Philip var i deres Tid, og hvormegen Ære end Kampen under den sidste mod hele Frankrigs Magt (1379—84) giør baade Kraften og Modet i Gent, saa har dog hverken Friheden eller Heltedaaden i Belgien nogensinde været af det Slags, Andre end Franskmænd og Nederlændere kan løfte til Skyerne.

Den tredie Margrete, en Datter af Grev Ludvig den Tredie, bragte nu (1384) sin Gemal, Hertug Philip den Dristige af Burgund, Flandern i Medgift, og skiøndt der endnu fløb endeel Blod, før han kom i Besiddelse deraf, fandt dog Flæmingerne sig temmelig godt i den ny Regiering,

*) Sismondis franske Historie IX. 421—28. X. 17—25. 111—14. 134—35. 55—60. 259—64. 319—21. 51—53. XI. 261—79. 341—58. 379—403. 417—34.

der ønskede at være selvstændig og følte derfor Trang til en blomstrende Handel og Borgerskabets Yndest*). Da nu saavel Philip den Dristige som hans Søn Johan Bravkarl (sans-peur) tillige vilde ene være den vanvittige franske Konges Formyndere og laae derfor bestandig i Kiv med de andre Prindser af Blodet, saa gav Hertugerne af Burgund sig naturligviis Skin af Borgerskabets og Folkefrihedens Velyndere, medens deres farligste Medbeilere, Hertugerne af Orleans, syntes at sværme for det uindskrænkede Kongedømme og Adelens Fortrin. Det var saaledes ingenlunde som Bravkarl, men som Patron for Universitetet og Oldermand for Slagterlauget, Hertug Johan engang (1413) spillede Mester i Paris, hvorfor de patriotiske Slagtere heller ikke denne Gang til Frihedstegn bar den halvblaa og halvrøde, men den kridhvide, som var den gentske, Nathue**).

Under disse Omstændigheder, da Frankrig alt i en heel Menneskealder (1380—1415) havde været et Tvistens Æble mellem Prindserne af Blodet og en Skueplads for al muelig Vold og Forvirring, see, da var det Kongen af England paany stræbte at tage Guienne og Normandiet og, om mueligt, den franske Krone med Staalhandsker, og et beleiligere Øieblik kunde han aldrig have valgt, saa da Planen desuagtet strandede, maatte Engelskmanden vel formode, det gik til med Hexeri.

Dog, førend vi gaae videre, maae vi kaste et Blik over Kanalen, for at giøre den ny Konges Bekiendtskab, som vel var en Ætmand af Edvard den Tredie, men ingenlunde af

*) Sismondis franske Historie XI. 451—67.
**) Sammest. XII. 221—23. 29—42. 70—92. 309. 349—433.

den sorte Prinds, hvis eneste Søn, Rikard den Anden, kun er blevet navnkundig ved sit ulykkelige Endeligt og ved Shakspears mesterlige Skildring. Hans Fætter, Henrik af Lancaster, som var landsforviist, kom nemlig tilbage uden Forlov (1399), fandt mange Tilhængere, lokkede Rikard til sig, nødte ham troløs til at nedlægge Regieringen, lod ham for en Sikkerheds Skyld tillige afsætte ved Parlamentet og kastede ham i Fængsel, hvor han snart (1400), man veed ei ret hvorledes, endte sine Dage*).

Saaledes besteg da Henrik den Fjerde Thronen, og videre gik hans Ærgierrighed ikke, men hans Søn og Navner var anderledes udsvævende i sine Ønsker, saavelsom i sine Fornøielsee, og saasnart han derfor ved Faderens Død (1413) fik Raaderum, sagde han ikke „Falstaf" men kun Svir og Sværm Farvel, for at beruse sig i Vaabengny og Seierskrig**). Han fik ogsaa fuldtop af begge Dele, da han efter Landgangen i Normandiet og Indtagelsen af Harfleur (1415), med en lille Magt traadte i Vovehalssporet fra Edvards Dage; thi vel havde Franskmændene lige siden Slaget ved Poitiers omhyggelig undgaaet Sammenstød i aaben Mark, men deels havde Karl den Gale afløst Karl den Kloge, og deels syntes Leiligheden til at oprette de franske Vaabens Ære saa indbydende, at selv de klogeste Høvdinger vist vilde grebet den, men naturligviis baaret sig meget klogere ad end de franske Prindser, som meente, at Folkemængde og Fremfusenhed var Seieren vis. De fik imidlertid andet

*) Walsingham hos Camden S. 356—63. Lingards engelske Historie III. 250—82.

**) Lingard III. 313. 33—34.

at vide ved Azincourt (ei langt fra Cressy), hvor alle de franske Høvdinger faldt, uden at man engang veed, hvad de fleste gjorde, og Hæren efter et rædsomt Nederlag aldeles oploſtes. For Resten var det kun i en Tid, da det Glimrende fordunkler det Grundige, at Slaget ved Azincourt kunde vinde og beholde sin store Navnkundighed, thi Seieren blev endnu mindre benyttet end de ved Cressy og Poitiers, undtagen til Stads i London, hvor alle franske Ridderes Overmand naturligviis blev baaret paa Hænderne og løftet til Skyerne*). Vel rykkede Henrik i Marken paany, men kun for at sætte Penge og Kræfter til paa Beleiringer i Normandiet, saa hans franske Tog vilde staae for os som et blot Lapseri, hvis de ikke ved et nyt Nidingsværk i det franske Kongehuus havde faaet Skin af en stor Erobring.

Karl den Sjettes yngste og nu eneste Søn, siden bekiendt under Navn af Karl den Syvende, var nemlig faldet i Hænderne paa det orleanske Parti, som førte Navn efter sin dygtigste Krigsmand Grev Bernhard den Syvende af Armagnac (i Gascogne), medens Dronningen, Isabella af Baiern, mishandlet af Armagnac, havde taget sin Tilflugt til Hertug Johan af Burgund. Dauphinen og hans Raadgivere lod nu, som denne Splid, der beskæmmede Kongehuset og lammede Rigets Kraft, gik dem til Hjerte, forsonede sig høitidelig med Hertugen og myrdede ham saa under Venskabs Maske (1419), hvorpaa hans Søn, Philip den Gode, og Dronning Isabella sluttede Fred med Henrik den Femte

*) Walsingham hos Camden S. 390—93. Monstrelets Krønike I. 218—27. Sismondi XII. 479—90. Lingard III. 343—56.

(1420), under de Vilkaar, at han skulde ægte Kongens Datter Kathrine, være Rigsforstander og Thronfølger*).

Saaledes hængte det sammen med den berømte „Fred til Troyes", som altsaa kun var et lille Mellemspil i det lange franske Sørgestykke, uden virkelige Følger; thi da begge Kongerne to Aar efter (1422) døde, stod Sagerne i Grunden ligesom før, saa nordenfor Loire spillede Burgunderne og sydenfor Armagnakerne Mester. Selv om Henrik den Femte havde levet sin Alder ud, vilde da formodenlig hans Magt i Frankrig staaet og faldet med det meget usikkre burgundiske Venskab, og da han nu kun efterlod sig et Svøbelsebarn til at lege med to Kroner, var det slet intet Under, han tabte dem begge. Det er imidlertid ret mærkeligt, at England, under Henrik den Sjette (1422—71), fik en Plagetid, der ganske svarer til Frankrigs under Karl den Sjette, skjøndt naturligviis som det engelske Sørgespil til det franske, eller som Shakspear til Racine. Medens Kongen af Navn, Henrik den Sjette, var først umyndig og siden fjollet, reves og sloges nemlig Prindserne af Blodet om Rangen og Regieringen, og deri bestod Kampen mellem den „røde og hvide Rose", eller Lancaster og York, men det Hele fik et høiere Præg, fordi de engelske Kongebrødre og Frænder var dygtigere Kæmper end Hertugerne af Anjou og Orleans, Berry og Burgund, og fordi det engelske Borgerskab, som bestandig kæmpede under den yorkske Fane, var en ganske anderledes Magt end det franske. Lægge vi endnu hertil, at Henriks Dronning, Margrete af Anjou, forholdt sig til

*) Sismondis franske Historie XII. 499. 508—10. 516—22. 37—55 68—99.

Isabelle af Baiern, som Elvedronningen (The fairy-queen) til en Kokkepige, da kan vi forstaae, hvi Forvirringen i England begeistrede Skjalden, medens den i Frankrig maatte kiede Historieskriveren fordærvet, hvis den ikke endte med det berømte Hexeri.

Kong Karl den Syvende, eller, som han endnu sædvanlig kaldtes „Dauphinen", sad nemlig sex Aar efter sin Faders Død (1428) paa Borgen i Chinon ved Tours som i et Musehul, lod baade Venner og Fiender giøre, hvad de vilde, og gav ikke mindste Livstegn fra sig, da han pludselig blev hjemsøgt af „Pigen fra Lothringen", den siden saa navnkundige Jeanne d'Arc, tyve Aar gammel og fast i den Tro, at det var Guds Villie, hun skulde undsætte Orleans, som Engelskmændene af al Magt beleirede, og føre Dauphinen til Rheims, som var i Fiendehaand, for at han der kunde ordenlig salves og krones til Frankernes Konge. Det var længe siden, man ved det franske Hof for Alvor havde tænkt paa Vorherre, saa man ventede allermindst saa god en Tidende fra ham, og holdt Pigen for vanvittig, men efter et Par Maaneders Forløb fandt dog Karls Raadgivere, det var nok værdt at prøve, om Himlen og den lille Drømmerske kunde oprette de forfaldne Sager, og Udfaldet overgik langt deres Forventning; thi ved Orleans tog Skjoldmøen den ene Skandse efter den anden, til Fienden ophævede Beleiringen, og under hendes Anførsel holdt Karl endnu samme Aar sit Indtog i Rheims. Han var imidlertid for dorsk til at drage mere Fordeel af Folkets Flamme og Fiendens Skræk, end der fulgte af sig selv, og Aaret efter faldt Jeanne d'Arc ved et Udfald fra Compiegne i burgundisk Fangenskab, hvor-

fra hun blev udleveret til Engelskmændene og Kiætterretten, der i Rouen (1431) lod hende brænde som en Hex*).

Dette er Fortællingen af en samtidig Krønikeskriver, der selv saae Pigen i Kæmpedragt strax efter hendes Fangenskab**), og vel har han behandlet det Hele saa skiødesløs, at han let kan have glemt det Bedste, men det er dog alt hvad man med nogen Sikkerhed veed om denne franske Elvepige, der naturligviis er blevet saaledes sminket paa den ene og sværtet paa den anden Side, at vi kun forgiæves ønske at see hendes naturlige Ansigt. Kan vi for Resten tænke os, hvordan den velbekiendte franske Ærekiærhed (point d'honneur) maatte tage sig ud i Skjoldmødragt, da har vi Billedet af hende, thi det var aabenbar denne Ridderlighed med en lille Tanke af Fromhed, hvis Mandslinie var uddød, der i Kvindeskikkelse lod sig Mandsklæder skære og frelste Riget.

Uagtet nemlig Skjoldmøens Bane var kort, blev hendes Daad dog uforglemmelig, og skiøndt Karl den Syvende helst vilde undvære, hvad han ei kunde komme sovende til, saa havde han dog blandt mange dygtige Partigængere en sjelden Kæmpe i „Bastarden fra Orleans", som indtog baade Normandiet og Guienne (1449—51), og samme Aar som Tyrken tog Konstantinopel (1453) faldt den gamle Talbot, Jarl af Shrewsbury, som gjorde det sidste engelske Forsøg paa at tilbagevinde Overmagten***). Hertug Philip af Burgund

---

*) Monstrelets Krønike II. 41—49. 57—58. 70—71. Sismondis franske Historie XIII. 115—61. 80—94.

**) Monstrelet II. 58.

***) Monstrelets Krønike III. 55—57. Sismondis franske Historie XIII. 484—519. 548—59.

havde for længe siden (1435) forligt sig med Karl, og Krigen endtes uden Fredslutning med, at Englænderne mistede alt, saanær som Calais, og Frankrig blev et stort Sultanat, som allerede under Karls Søn, Ludvig den Ellevte (1461—83), indjog alle sine Naboer Skræk.

Med denne værdige Efterfølger af Philip August og Philip den Smukke har vi imidlertid her, til Lykke, ei andet at giøre end at anmærke det herlige thermopyliske Nederlag, hvorved Sveitserne bedre end ved glimrende Seire hævdede deres Frihed imod ham, saa hverken han eller Historien glemte Dagen ved Basel.

Vel kan disse Sveitsere, halvfranske og halvtydske, ikke i egenlig Forstand siges at udgiøre „et Folk", men de forbandt sig dog giennem det fjortende Aarhundrede til et Slags Fristat, der aftvang Naboerne Høiagtelse og har selv i Verdenshistorien en egen Betydning, som et sydligt Island, hvor den fredløse Frihed giennem Aarhundreder fandt et Tilflugtssted, hvor Hyrdefløiten stemte ligesaa godt overeens med Luren som med Jægerhornet, og hvor Saga vel ikke fandt saamange Dyrkere som i Norden, men dog i Johannes Müller en Ypperstepræst, som igien mellem Alperne opbyggede det Høialter, der fordum med Polyb sank i Gruus ved Kyllene.

Naar vi nu nævne Sveits, tænke vi især paa det tydske Zürich og det franske Bern, der i Nyaarstiden blev navnkundige, men dog var det ingenlunde mellem deres Kiøbstædborgere, men mellem Hyrderne i de snevre Dale omkring Skovbysøen (Waldstättersee), saavel Forbundet som Frihedskæmperne i Middelalderen udklækkedes. Ved Rütli er det nemlig Sagnet gaaer endnu om Vilhelm Tell, der,

ligesom vor Toke, maatte skyde Æblet af sin Søns Hoved, men ramte ogsaa Plagefogeden Gesler med en Pil i Hjertet, og Historien vidner, det var Uri, Sveits og Unterwalden, som i Begyndelsen af det fjortende Aarhundrede ved Morgarten (1315) heltemæssig forsvarede deres Frihed mod Hertug Leopold i Østerrig, og optog foruden endeel andre Stæder, i Midten af samme Aarhundrede, Bern og Zürich i deres Forbund. Da det østerrigske Huus, der aldrig kunde glemme, at deres Stamfader, Keiser Rudolf af Habsburg, var mægtig i Bjergegnen, greb enhver Leilighed til at prøve disse Fribønders Standhaftighed, indlagde Dølerne fra Skovbyføen sig udødelig Ære i Slaget ved Sempach (1386), og nu fordobblede Selvopoffrelsen ved Basel alle Naboernes Frygt og Beundring for de mageløse Kæmper.

Der var paa denne Tid yppet en farlig Kiv mellem det lille Sveits og det store Zürich, thi da de andre Forbundne holdt med Sveits, kom Züricherne tilkort og kastede sig i Armene paa Østerrig, hvis Hertug, Frederik den Tredie, tillige var Keiser i Tydskland. Selv var Frederik imidlertid ingen Krigsmand, og hans Keiserskab havde kun lidt at betyde, saa han vidste ikke bedre Raad end at bede Kongen af Frankrig om en Trop øvede Soldater, som turde prøve Styrke med Dølerne, og efter den evige Krig havde man i Frankrig nok af dem, saa Ludvig Dauphin havde nemt ved at bringe en Hær paa Benene, som man skattede paa 50000 Mand, og som skulde slaae to Fluer med eet Smæk: underkue de stolte Alpehyrder, og adsplitte Kirkefædrene i Basel, som sad og holdt Raad om at ydmyge Paven.

Sveitserhæren, nogle og tyve tusind Mand stærk, laae dengang (1444) og beleirede baade Zürich og Farnsberg, en

Borg i Basleregnen, men istedenfor at samle sig, sendte de der laae for Farnsberg blot sextenhundrede Mand op til Birsfloden for at udspeide den franske Hær, og denne Haandfuld Kæmper gik imod Befaling over Birs og indlod sig i Slag med den frygtelige Overmagt. Kampen varede i ti Timer, og 8000 Soldater bed i Græsset, men alle Sveitserne gjorde ligesaa, paa ti nær, hvoraf endda kun een var uden Saar og agtedes for æreløs*).

Lysten forgik herved aldeles Ludvig til at gaae Sveitserne paa Klingen, og hans Soldater var blevet saa tamme, at de ved Hjemkomsten til Frankrig lod sig behandle som Huusdyr, saa Karl den Syvende dannede af dem en lille staaende Hær, der blev forlagt omkring i Stæderne og gjorde i Fredstid ypperlig Tjeneste, ved at holde baade Fribytterne og de vaabenløse Borgere i Ave. Dette var en Indretning, der hænger nøie sammen med alle Nyaarstidens borgerlige Forhold, og har bidraget betydelig til at give de sidste tre Aarhundreders Statshistorie sit eiendommelige Præg, hvad dog først klarer sig for os, naar vi overskue Kampen og Giæringen i Italien, hvor ligesaavel den nyere Krigskunst og Statskunst, som Romerretten og den latinske Videnskabelighed har hjemme.

Italien og Konstantinopel.

Italien har altid været et Land, der aad Mennesker som Brød, det seer vi ikke blot paa Romernes men ogsaa paa Gothers, Longobarders og Normanners Historie, saa

*) Johannes Müllers Sveitserhistorie IV. 1—93.

der skal man kun reise hen, naar man er kied ad Livet og vil see Døden i al sin Kraft og Glands; derfor maatte vi opsætte Betragtningen af de italienske Fristæder, hvor tidlig de end reise sig, til vi med det samme kan sige Middelalderen Farvel. Denne Nødvendighed giver sig da ogsaa udvortes tilkiende, idet vi har nemt ved at komme fra Frankrig til Italien, med Provencaler saavelsom med Normanner, men ondt ved at komme tilbage over Alperne, og det giælder nu kun om at kunne samle de italienske Begivenheder under een Synspunkt, hvad der paa denne som paa alle Kirkegaarde vel maa falde vanskeligt, men kan dog ikke være umueligt, hvis de har havt nogen kiendelig Indflydelse paa Folkelivet i den øvrige Verden. Naar derfor selv Italiens bedste Historieskriver, Sismondi, finder sig nødt til at opgive al Sammenhæng, da er det kun fordi han krymper sig ved at udstrække til det Hele, hvad han dog er klarøiet nok til at see hardtad i alt det Enkelte, Mord og Mandslæt nemlig, Død og Forraadnelse. Denne Krympelse er nu vel saa sædvanlig hos de Boglærde allevegne, at den i Genf maa synes uundgaaelig, men uden derfor at laste en god Historieskriver, som selv har havt værst af Vilderedet, maae vi dog see, vi faae Mod til at bekiende, at Bogstaver, Skilderier og Billedstøtter er ligesaa vel døde Ting som Pennefjer, Lærred og Steen, og at Bogstaverne, der ei engang er Billeder eller Skygger, men kun meget tvetydige Tegn ligge allerlængst fra Livet, saa den Videnskabelighed, der har Pennen til Fader og Blækhornet til Moder, er ikke blot død, men dræbende. Først naar dette staaer levende for os, kan vi see, at den saakaldte „Videnskabernes Gienfødelse“ i det trettende og fjortende Aarhundrede hænger nøie sammen med alle Dødens

italienske Mesterstykker, og er ret egenlig „den sorte Død" i Aandens Verden, der heller ikke mindre end dens legemlige Frænde udstrakte sine dræbende Virkninger lige op til det høie Norden.

Det hedenske Roms Gienfødelse, eller rettere Opvækkelse fra de Døde, det var aabenbar Drivehjulet i hele den italienske Virksomhed, baade med Hensyn paa Kirken, paa Skolen og paa det borgerlige Selskab, og Følgerne blev naturligviis derefter: i Kirken et tomt Ceremonivæsen; i Skolen en grammatikalsk Classiskhed og i det borgerlige Selskab Hofholdning, Politi og staaende Hære, som opslugte alt, hvor ikke den tydsk-nordiske Reformalion dog i en vis Grad hævdede Livets og Menneskeaandens umistelige Rettigheder. Dette var, hvad det italienske Verdensaars store Profet og første Classiker, Dante, spaaede, da han i Drømme giennemvandrede Helvede og Skiærsilden med Virgils Gienfærd, saa vi maa trøste os med, at Digteren dog under bedre Ledsagelse endte i Paradis, thi det hentyder paa den bedre Nyaarstid, da Menneskeaanden nedmaner det romerske Gienfærd og beklæder selv den Throne, Uvætten tilranede sig.

Hvad nu i Særdeleshed den italienske Frihed angaaer, som er hvad der i Statshistorien tildrager sig vor Opmærksomhed, da maatte den vel nødvendig udvikle Tyranni, fordi det italienske Frihedsbegreb var aldeles romersk, altsaa tyrannisk og grundfalsk, men saalænge der var Livskraft, fandt den dog i Fristæderne Leilighed til at yttre sig og gjorde i alt hvad man kan kalde Kunst og Haandværk forbausende Fremskridt, uden hvilke den ny Folkeverden hverken kunde forstaaet den gamle eller blive dens Arving. Derfor samler Italiens Statshistorie sig selv, naar vi følge Stædernes

Frihed til Graven og ei fordybe os i denne, begynde med Pisa og slutte med Venedig. Kun fordi man ikke har ændset dette: ei fæstet Øiet paa Kræfternes levende Virksomhed, og kastet Jord paa Ligene istedenfor som Bogorme at opgrave dem, kun derfor blev Italiens Statshistorie fra det tolvte til det femtende Aarhundrede hidtil saa forvirret og trættende, at end ikke Skriveren og langt mindre Læseren vidste enten Begyndelse eller Ende derpaa. Kilderne er vistnok baade for mange og hidtil for slet adskilte og benyttede, til at det første Forsøg kan blive meer end Fuskeri, men det er i Grunden med Nødvendighed alle første Forsøg i Kunstens og Vidskabens Rige, uden derfor at være mindre ønskelige. Venedig maa da nu være hvor gammel den vil, saa er Pisa dog den ældste Sømagt i det ny Italien og tager anderledes Deel i dets Skæbne end Venedig, der seiler sin egen Sø, og lader Italien skiøtte sig selv, til dens Time kommer med de andre Rovdyrs, og Toskana er desuden aabenbar Hovedsædet for Aandskraften, saa det maa baade først og sidst tages i Betragtning.

Ved Oldtidens Slutning siger Strabo om Pisa, at det engang har været en blomstrende Handelstad og er endnu bekiendt af Egnens Frugtbarhed, sine skiønne Steenbrud og sit gode Skibstømmer, fordum berømt i Orlogsfærd *), og naar man læser det, faaer man dobbelt Medlidenhed med en Stad, man igien ved Middelalderens Slutning maa give samme Skudsmaal. Vi seer nemlig deraf, at Pisa har været den gamle etruriske Havdronning, styrtet fra Thronen af Karthago og bragt i Trældom af Romerne, men dog ei dybere

---

*) Strabo B. V. S. 222. 25.

nedbøiet, end at den efter halvandet Aartusindes Forløb kæmper som en Skjoldmø for sin gamle Høihed og vinder i det mindste ny Berømmelse. Noget Blændværk er her vel i, da det sikkert er med splinternye Indbyggere, ventelig af gothisk Blod, det ny Pisa hæver sig, men naar en Stad to Gange udmærker sig eens, er Aanden dog den samme, og skulde Livorno i Nyaarstiden vinde en ligedan Rang, vilde dens Historie ogsaa falde sammen med Pisas, thi Livorno (Liburna) var Pisas Havn fra Arildstid*), som de Lærde kun, fordi de ikke læste rigtig efter, har søgt i Arnos sandige Munding.

Hvordan nu det ny Pisas Opkomst var, skal vi lade være usagt, da dets Krøniker for det meste endnu ligge utrykte og gaae neppe heller saa langt tilbage, men vi skimte den dog ligefra Otto den Stores Tid, og den stod tidlig op med Ridderne til Christenhedens Værn; thi alt i Begyndelsen af det ellevte Aarhundrede tog den Sardinien fra Saracenerne **).

Den pisanske Flaade paa hundrede og tyve Skibe er da ogsaa den første, der efter Jerusalems Indtagelse (1100) giør Opsigt i de tyriske Farvande, Admiralen Biskop Dagverd (Daimbertus), bliver den første latinske Patriark ved den hellige Grav, og endnu beundrer man de skiønt bemalede Buegange om Kirkegaarden (Campo Santo) i Pisa, bedækket med Jord fra det hellige Land***).

---

*) Pisas Krønike hos Muratori XV. 1047. 71.

**) Aarbøgerne hos Muratori VI. 107—8. 167. Udtog af Pisas Beskrivelse (Compendio di Pisa illustrata) i Indledningen S. XXXVI og XLIII.

***) Aarbøgerne hos Muratori VI. 1008—9. Folker hos Bongars 401. Udtoget af Pisas Beskrivelse 46—54.

Herpaa følger nu det, desværre kun paa Latin, besungne Korstog til de baleariske Øer (1114—16), som Pisanerne i Forbindelse med Katalonierne fravristede Muselmændene*), og nu havde Pisa naaet sin høieste Glands, som den ei længe bevarede uplettet, thi i Krigen med den normanniske Kong Roger overfaldt og udplyndrede Pisanerne paa Sørøverviis den berømte Handelstad Amalfi (1136 og 38) istedenfor, om mueligt, at hjelpe den igien til sin den af samme Kong Roger berøvede Frihed**).

Uagtet vi nemlig ingen nærmere Besked kan give om Amalfi, skimte vi den dog alt i det tiende Aarhundrede, som et Fristed for Handel og Søfart og dermed for al borgerlig Virksomhed, og maae ikke have glemt, at det store Korstog frelste den fra at indtages af Robert Vitskars Broder og Sønner, idet baade Boemund og alle Kiernetropperne greb Korset og ophævede Beleiringen, for herefter kun at slaaes med de Vantro. Nylig havde den imidlertid maattet bukke under for Kong Roger, og at Pisanerne fra forrige Tider kunde have et Horn i Siden paa denne Medbeilerske, er begribeligt nok, men det var dog lavt, under Skin af at skade Tyrannen, helst at knuse den undertrykte Fristad. Det er derfor et mærkeligt Sagn, at mellem Byttet fra Amalfi fandtes den Haandskrift af „Romerretten", der blev Kilden til al vor „latinske Jura", thi billedlig udtrykker det i alt Fald godt den historiske Sandhed, at naar Fristæder ødelægge hinanden, da vinde de Intet vissere end Tyranni. Sagen

*) Kassinokrøniken VI. 59. Heltedigtet og Aarbøgerne hos Muratori VI. 101—5. 111—62.

**) Aarbøgerne hos Muratori VI. 110. 70. Sismondi I. 307—18.

er nemlig den, at hvem der ikke under Næsten sin Frihed, er i Grunden selv en Tyran, hvor nødig han end vil tyranniseres, saa, kan de herskesyge Fristæder undgaae fremmede Tyranner, undgaaer de dog aldrig dem, de selv opklækker, men kan de vinde Frist til de hjemfødte Tyranner bliver voxne, da skeer der Endeel imidlertid, thi Virksomheden under Kræfternes Frihed forholder sig til den ypperste i Slaveriet, som Hestens Løb under Sporen til Æselets Trav under Stokken.

Hvorledes nu Italiens Fristæder fik Lov til at oppebie deres egne Tyranner, lærer det tolvte og trettende Aarhundredes Historie, og vi kan desværre ikke tilskrive Pisa det mindste af Æren derfor; thi skiøndt dens Borgere synes at have hørt til de mindst herskesyge, var den dog ikke blot, som Hohenstaufernes Vaabenplads, en Skræk for de andre Stæder, men som deres Bundsforvandt med sjelden Troskab et farligt Vaaben i de fremmede Tyranners Haand. Hvad der bevægede en Stad, der saa godt som Pisa kiendte Frihedens Fordele og skattede dem saa høit, til at spille saa uværdig en Rolle og med store Opoffrelser grave sin egen Grav, vilde derimod være aldeles ubegribeligt, naar man ikke paa den ene Side vidste, hvordan Italienere kan tyranniseres af Misundelse og Hevngierrighed, og paa den anden saae, hvilken Forvirring der stadig herskede i de nye Italieners Begreber om det gamle Rom, hvis republikanske og keiserlige Storhed de slet ikke kunde adskille. Vil man ret klarlig see denne Forvirring, da skal man læse det nybagte „romerske Raads" Sendebrev til Keiser Konrad af Schwaben og samme Raads Tale til Barbarossa ved hans første Besøg, hvori Raadets Ret til at beherske Keiser, Pave og hele Verden paa den

latterligste Maade er forbundet med Indbydelse af hans keiserlige Majestæt til at reise Konstantins og Justinians Throne paa de syv Høie*). Med det Samme kommer man da ogsaa midt ind i Begivenheden og seer, at det ingenlunde var en stolt og mægtig Pave, Barbarossa i Frihedens og Oplysningens Navn kom til Italien for at bekæmpe; men at det tvertimod var Romernes Opstand mod Paven, der kaldte ham did, som det apostoliske Sædes Beskytter imod, hvad Paven kaldte Kiætteri og Ugudelighed, men Italienerne Frihed og Oplysning.

Der var nemlig opstaaet en italiensk Reformator, ved Navn Arnold fra Brescia, hvis Christendom vi saameget bedre kan lade staae ved sit Værd, som hverken han selv eller hans samtidige Landsmænd lagde synderlig Vægt paa den, men hvis Torden mod alt Præsteherskab og Lovtale over Demokratiet gjorde dybt Indtryk allevegne og bragte blandt andet Romerne til at jage Paven paa Porten og skabe et nyt Senat ikke blot til Byens men til hele Verdens Dronning. Denne Kiætter lod Barbarossa høitidelig brænde paa St. Angelo (1155), og da vi veed, det var ingenlunde af Sværmeri for Pavedømmet, maa det vel have været af Ømhed over Tyranniet i alle Skikkelser, og det lærte i alt Fald, tilligemed hans keiserlige Svar til det romerske Raad og den grusomme Ødelæggelse af det uskyldige Tortona, Italienerne, at de kun havde Valget mellem at trædes paa Nakken eller at vende Kløer mod denne baade stolte og snilde, strænge og nærige Hee **).

*) Otto Freisinger hos Muratori VI. 662—64. 720—21.

**) Sammest. VI. 662. 719. 25. De italienske Republikers Historie af Sismondi II. 30—33. 41. 59—67.

See vi nu Övre- og Mellemitalen deelt i hardtad ligesaamange borgerlige Selskaber som der var Kiøbstæder, og see dem uenige med Kirken og for det meste med hinanden, see især Lombardiets Hovedstæder, Mailand og Pavia, i en evig Feide, og Pavia saavelsom Italiens største Sømagt Pisa paa Barbarossas Side, da synes det umuelig andet, end at Frederik med hele Tydsklands Magt maatte snart være istand til at undertvinge Landet, og naar derfor, efter et heelt Aarhundredes Kamp, Hohenstauferne gaae til Grunde, og de tydske Konger opgive Italiens Erobring, da er det unægtelig en stor Triumf for Menneskeaanden og det borgerlige Selskab, der ligner hin i Hellas over Perserne, og forbittres kun endnu meer end den ved Italienernes gruelige Romerskhed.

Vist nok var Kongerne i Tydskland langt fra at herske saa vidt eller saa vældig som Xerxes og Hystaspis, men ved at dele Bytte med Sachsens og Baierns tappre og mægtige Hertug, Henrik Løve, vandt dog Frederik Barbarossa langt større Magt end Nogen af hans Formænd siden Otto den Store, og saavel i de italienske Riddere, tildeels af tydsk Stamme, som i Pisa og Pavia havde han anderledes mægtige Bundsforvandte, end Xerxes havde i Thessaler og Thebaner. Saalidet ogsaa som de tydske Hertuger, Grever og Baroner havde Lyst til at opoffre sig for den Konge, de selv kun skabte til en Fredsmægler, saa havde de dog slet intet imod at beriges ved Italiens Bytte og underkue de stolte Fristæder, men det smigrede dem endog at see deres Konge paa Verdensthronen, uden at de saae, hvad Følgen maatte blevet for dem selv.

Vel var de befæstede Stæder i hine Dage langt lettere at forsvare end at indtage, især af Tydskere, som endnu stod langt tilbage i Beleiringskunsten, men i denne var netop Pisanerne Mestre, og længe kunde dog ingen Landstad trodse en Krigshær, der hærgede Bymarken, afskar Tilførselen og spærrede alle de borgerlige Næringsveie. Derfor see vi ogsaa at Mailand og Tortona, de eneste lombardiske Stæder, som vovede at trodse, maatte bukke, saasnart de alvorlig beleiredes, og det udbredte aabenbar langt mere Skræk og Modløshed end brændende Harme, at Barbarossa mishandlede disse Stæder med barbarisk Grusomhed. Da nemlig Mailand, Dronningstaden i Lombardiet, efter at have underkastet sig al mulig Ydmygelse, blev lagt i Gruus (1162), og hele Befolkningen, saavidt den ei lagdes i Bolt og Jern, blev husvild og landflygtig, da skete der ingen almindelig Opstand, men en almindelig Underkastelse, og selv Genueserne, der bedst kunde trodset, kyssede Riset og stødte i Trompet for den almægtige romerske Keiser *). Havde derfor Barbarossa kun nu holdt gode Miner med Paven og Søstæderne og skaanet de fra Trældom afvante Borgere en lille Smule, da havde sikkert Ankona og Venedig, der endnu holdt sig fremmede, fulgt Strømmen og understøttet Verdensthronen; men det gik med Hohenstauferne som i det hele med Minnesangerne, de hørte til, at vel gjorde de deres Bedste for at blive Følelsen kvit og klogelig tilegne sig det gyldne Skin, men Naturen gik dog over Optugtelsen, saa enten fordærvede de, som Barbarossa, i Hidsighed Legen, eller de satte, som

---

*) Caffara, Vorkard og Morena hos Muratori VI. 278—79. 915—18 1097—1105. Sismondi II. 129—39.

Frederik Sultan, Kræfterne til, før de naaede Maalet. Det var desuden kun den mindst formaaende tydske Stamme, nemlig Frankerne, der var flak og flygtig nok til allerede nu at vende Middelalderen Ryggen og arbeide paa et romersk-keiserligt Gyldenaar, thi saavidt kom Saxerne og de egenlige Schwaber først trehundrede Aar senere, og var selv da for dybe til at nøies med saa overfladelig, og for inderlige til at kunne ret tilegne sig saa ugudelig en Oplysning som den italienske.

Anledningen til det siden saa berømte lombardiske Forbund, siger En af Barbarossas egne Skabninger og Lovtalere, Acerbi Morena, var nu den, at de keiserlige Embedsmænd flaaede Folket, og at Barbarossa vel, da der kom Klage derover, først syntes at blive meget rørt, men endte dog med at lee ad det Hele, hvorved Blodiglerne naturligviis blev endnu værre*). I deres Fortvivlelse sluttede da Borgerne i Bergamo og Brescia, Mantua og Ferrara Forbund med de fordrevne Mailændere, hjalp dem i en Hast til ei blot at faae Huus over Hovedet, men Vold og Værn mod Tyrannen**), og med Mailands Opreisning (1167) vendte Bladet sig ret aabenbar, thi fra nu af sammensvor alt sig imod Barbarossa, og selv Pisanerne, som han skammelig narrede ved at sælge Sardinien snart til dem og snart til deres Arvefiender, Genueserne, fornyede nu deres Venskab med hans Fiende, Keiseren i Konstantinopel, og lod Tydskerne hytte sig selv***).

---

*) Morena hos Muratori VI. 1125—31. Sismondi II. 147—50.
**) Morena hos Muratori VI. 1133—35.
***) Pisakrøniken hos Muratori VI. 186. Raumers Hohenstaufer B. IV. K. 6.

Toskaneren Roland, som under Navn af Alexander den Tredie beklædte Pavestolen og gjorde fælles Sag med Normanner og Lombarder, havde Barbarossa stræbt at fortrænge og nødt til at rømme Italien, men han var nu vendt tilbage til Rom, og samme Aar, som Mailand reiste sig af sit Grus, mistede Keiseren under Roms Beleiring sine bedste Hjelpere og saagodtsom hele sin Krigshær af Pest, saa han som en Flygtning maatte snige sig hjem til Tydskland*). Dette satte naturligviis Mod i Lombarderne, som nu hardtad Alle gjorde Eet og byggede en ny Stad til Bolværk mod Keiseren, som de ret paa Trods kaldte op efter Paven, hans Hovedfiende, og de havde Lykken med sig; thi denne Stad (Alessandria), som det var Barbarossa baade en Æres og Velfærds Sag at forstyrre, maatte han, efterat have udtømt baade List og Magt for dens Mure, gaae fra med Skamme**). Ærkebiskop Christian af Mainz, hans Høire-Haand, havde imidlertid drukket samme Skaal for Ankona, dengang en prægtig Fristad, under byzantinsk Beskyttelse, som vel bragtes til det yderste, da Venetianerne, skiøndt de hørte til det lombardiske Forbund, leiede Christian deres Flaade, men som dog stod sig med Ære***), og nu fattedes der da ikke mere, end at Keiseren ogsaa skulde rømme Marken for den Frihed, han saa længe havde beleiret. Dette skete ved Legnano (1176) hvor Mailænderne saagodtsom alene gjorde Sagen klar og adsplittede Keiserhæren som Avner for Vinden, saa man i flere Dage slet ikke vidste, hvor Barbarossa var støiet eller fløiet†).

*) Sismondi II. 163—78.
**) Sismondi II. 204—7. Raumer B. IV. K. 7.
***) Ankonas Leirkrands hos Muratori VI. 917—46.
†) Sismondi II. 214—18. Raumer B. IV. K. 7.

Efter tyve Aars aaben Feide mod Kirkens og det borgerlige Selskabs Frihed, maatte Keiseren nu opgive Haabet om med Magt at naae sit Maal, som, efter hans egen Forklaring, var, at Pavens Banstraale kun skulde ramme, hvem Keiseren pegede paa, og Borgerne aldrig drømme om anden Lov end hans Villie. Om Pave Alexander virkelig ved Mødet i Venedig, hvor Freden sluttedes (1178), traadte ham paa Nakken med de Ord „paa Løver og Hugorme skal du gaae", maae vi lade staae ved sit Værd, skiøndt den samtidige Saxe sikkert allerede havde hørt ymte om det*), men nok er det, at Keiseren krøb til Korset og fandt under det, som vi har seet, kun en sørgelig Helsot.

Barbarossa havde imidlertid ikke sovet de tolv Aar, fra han bukkede i Venedig til han druknede i Natolien, men fulgt Amlets Raad „at oversee og gaae fuldsagt, hvor man kan ei komme frem med Magt", og det lykkedes ham virkelig ad en Omvei at berede Italiens Frihed en langt mere overhængende Fare end den, hvori Samme under ham havde svævet. Han giftede nemlig sin Søn, Henrik den Sjette, med den normanniske Prindsesse Constance, indsat til Arving af Neapel og Sicilien; Brylluppet stod i Mailand, til stor Glæde for de nærsynede Borgermænd; og kunde det ret lykkedes at forbinde „det arabiske Guld med det tydske Staal", da havde aabenbar baade Kirkestaten, Lombardiet og Toskana været om en Hals; men det skulde nu ikke saa være, og den unaturlige Forbindelse tjente kun til at skille Jernspiret fra Haanden, der havde sjeldne Gaver og glimrende Udsigter til at udstrække det over hele Vesterleden.

*) Saxes Danmarks-Krønike ved Stephanius S. 360. Malaspini og Villani hos Muratori VIII. 937. XIII. 132.

Efter det Skudsmaal Eftermælet har givet Rikard Løvehjertes Taarngiemmer, Henrik den Sjette, for oprørende Grusomhed og aabenbar Falskhed, skulde man vel ikke troe, han var farlig for Verdens Frihed, efterat Hohenstauferne med hans Fader og Broder havde tabt deres hundredetusinde Følgesvende i Asien; men Penge giør meget i denne Verden, hvad Haand de saa end findes i, og da Henrik, som vilde gjort Tydsklands Krone arvelig i sin Æt, alt tidlig havde to og halvtredsindstyve Fyrster i sin Lomme*), skal man aldrig sige, hvad der kunde blevet af, hvis han ikke var bortrykket i sin Ungdom (1197), med et spædt Barn til sin Arving, som i Pave Innocens den Tredie fik en klog Formynder med langt anderledes Planer.

Dette Kirkens Skiødebarn blev imidlertid intet Hængehoved, men den verdenshistorisk berømte Fritænker Frederik den Anden, og en mere afsagt Fiende kunde hverken Kirken eller Fristæderne lettelig faae, saa Lykken var kun den, at han slægtede sit Mødernefolk formeget paa, til enten ret at kunne behage Tydskerne eller finde sig i dem, thi derved indskrænkedes hans tyranniske Midler mest til List og Penge, som hverken Paver eller Fristæderne fattedes, og til en Hob saracenske Trælle, der vel kunde kudske Neapolitanerne og giøre Ulykker nok i Kirkestaten, men dog aldrig undertvinge Italien. Man har derfor ikke blot gjort meget Uret i at fremstille denne Frederik Roger som en Kæmpe og Martyr for Frihed og Sandhed, men ogsaa gjort meget formeget Væsen af hans Kamp, der i Neapel udførtes af Bødlerne og de udenfor mest kun var Pennefeider og Rovjagter, medens de neapolitanske

*) Raumers Hohenstaufer B. VI. K. 3.

og sicilianske Fruerbure, Dyrehaver, Fuglegaarde, og alt hvad der ellers hører til en Sultans paradisiske Lyksalighed, aabenbar var Hovedskuepladsen for hans Bedrifter.

Dette er i det mindste Forestillingen, man faaer om denne forroste Keiser, naar man opmærksom giennemgaaer hans Bedrifters Aarbog af den samtidige Byskriver (notarius) Rikard i St. Germano, der, langt fra at ville sværte Keiseren, roser ham det bedste han kan, men har det Uheld at modsiges af alle de Kiendsgierninger, han opregner*). Hvor smukt nemlig end Frederiks Love kan tage sig ud paa Papiret, seer man dog strax, det var kun Spydstageretten, der gjaldt i hans Arvelande, thi alt hvad Indbyggerne havde, lige indtil Kirkekar og Prydelser, tog han saa frit til, som det var hans Eget, Enehandel drev han med Salt, Jern, Kobber og selv med Svinebørster, Kornpriserne maatte rette sig efter ham, Farverierne lod han drive for sin Regning, sin Mynt fornyede han hveranden Dag og gjorde gangbar med Eftertryk, Stædernes Mure rev han ned og byggede Trælleborge af Stenene, Folk flyttede han som Fæ fra den ene Ende af Riget til den anden, og af Saracener fra Sicilien skabte han en Soldaterkoloni i Lucera, som med Fynd og Klem giendrev alle Indvendinger.

Alt dette, Keiserens udstrakte Handelsforbindelse med de saracenske Fyrster, hans idelige Kvaklerier med Paverne om de Korstog, han bragte til at gaae overstyr, og det modbydelige, han omsider foretog sig, og endelig vistnok Mangel paa Mod, afholdt ham i sine første tyve Regieringsaar

*) Rikard af St. Germano hos Muratori VII. 696. 97. 99. 1001. 5. 14. 18. 24. 26. 27. 29. 30. 32—33. 1035. 39. 44. 46—48.

(1215—35) fra at bryde løs mod Fristæderne; men nu synes han paa een Gang at have opdaget, at han i Norditalien havde saa sjelden godt et Krigsredskab, som nogen Sultan kunde ønske sig, og nu see vi ham da rykke i Marken med den frygtelige Ezelin di Romano, med hvem han skal have formælet En af sine uægte Døttre.

Denne Ezelin, Stamherre til Bassano (ved Padua) var den Tredie af sit Døbenavn, men ene om sit Kiendingsnavn „den Grumme", og ham var det, som i Slaget med Mailænderne ved Corte Nuova (1237), da alt Saracenerne veeg, foer ind og gjorde Beskeed, saa Borgerne maatte tilsidst endog lade deres Helligdom, Bannervognen (Caroccio), i Stikken, hvorover Keiseren ei blev lidet kry, men skikkede den med en pralende Indskrift til Rom, at opstilles paa Kapitolet og forevige hans Triumf*).

Nederlaget ved Corte-Nuova (ei langt fra Oglio) syntes ogsaa virkelig at være ligesaadant et Dommedagsslag for den italienske Frihed, som det ved ved Legnano, 60 Aar tilbage, var for Tyranniet; thi Paven selv fandt det nu raadeligst at holde gode Miner, og saavel Mailand som Brescia, Piacenza og Bologna, de eneste Stæder, der endnu holdt deres Porte lukte, stod paa Nippet at overgive sig, saa de hindredes kun deri ved Frederiks Overmod, som slet intet vilde høre om visse Vilkaar. Da tænkte Borgerne naturligviis: galere end at vælte kan det ikke gaae, og nu lærte tre mærkværdige Beleiringer Keiseren, at kunde end hans Kantslers og andre Godtfolks Penne stukket alle Paver af Sadlen, saa gjorde de dog ei mindste Gab paa Brescias,

*) Sismondi III. 1—27. Raumer B. VII. K. 11.

Faenzas eller Parmas Mure, og allerede den Førstes tappre Forsvar (1238) gav baade Genua og Venedig Mod til at bryde med Keiseren*).

Faenzas Beleiring havde vel ikke saa glimrende et Udfald, thi efter henved otte Maaneders heltemodig Kamp maatte den overgive sig paa Naade og Unaade (1241), men hvad Indtryk det maatte giøre, deels at saadan en Smule By kunde saalænge holde den Stormægtige varm, og deels at den romerske Keiser, Christenhedens Skjold og Kirkens Værge, havde saa travlt med at beleire Byer i Kirkestaten, at han slet ikke fik Stunder til at ændse de frygtelige Mogoler, der paa samme Tid nedsablede det schlesiske Landeværn med Hertug Henrik af Liegnitz (1241) og truede med at lægge Tydskland til Rusland; det er dog uberegneligt, og det Sidste skulde idetmindste lært de tydske Historieskrivere ei at løfte denne „Rigets Formerer" til Skyerne*).

Det var imidlertid Parmas Beleiring, der gjorde Udslaget og trykte saa at sige Seiglet paa den store Banbulle fra Lyon, hvormed Keiserens utro Ven, Sinibald Fieschi, som Pave Innocens den Fjerde (1244) høitidelig havde fradømt ham Kronen.

Parma havde enstund været i Keiserens Hænder, og pleiede desuden af Nag til Piacenza sjelden at giøre fælles Sag med Nabostæderne, og derfor var det vel, at Frederik opbød hele sin Magt, for i en Hast at udrydde dens Ihukommelse af Jorden; men i alt Fald var dette hans Forsæt,

*) Sismondi III. 27—28. Raumer B. VII. K. 12.
**) Rikard af St. Germano hos Muratori VII. 1045—48. Raumer B. VII. K. 13.

som han kun altfor klart kundgjorde ved et Par Bøsseskud derfra at anlægge en ny Stad, som skulde afløse Parma og under Navn af Seiersstaden (Vittoria) forevige hans Storværk. Andet stod imidlertid skrevet i Stjernerne, thi mens Sultanen en Dag i Beleiringens sjette Maaned var paa Jagt (1248), gjorde Parmesanerne et almindeligt Udfald, tog hans Seiersstad med Storm og lod den gaae op i Luer, saa han saae aldrig siden meer end Røgen af den ag savnede, tilligemed sin Krone og sine Ædelstene, udentvivl Modet til at fortsætte Kampen*). Han overlod i det mindste fra nu af Æren til sin Slegfredsøn Henze, den saakaldte Konge af Sardinien, og da Henze Aaret efter faldt i Bolognesernes Hænder, stræbte Frederik kun forgæves at redde ham fra evigt Fængsel; thi Borgerne besvarede hans Trudsler saavelsom hans Bønner med den grove Spas, at Ulven faaer ikke alle de Faar, han løber efter, og man har før seet en lille Hund slaae Tand i en stor Vildbasse**).

Snart (1250) blev nu ogsaa Frederiks Død den store Dagens Nyhed, og de to sidste Mærkværdigheder, man læser om ham, var langt fra at giøre alting godt, thi den ene er, at han nær havde knækket Halsen paa En af sine Blodigler (justitiarius) fordi han kun havde bragt ham 700 Unzer Guld og kaldte Landet forarmet; og den anden, at han virkelig lod Øinene stikke ud paa sin berømte Kantsler, Peter Vingaard (de Vinea) som havde forfattet hans Lovbog

*) Rolandini og den parmesanske Aarbog hos Muratori VIII. 248–50. IX. 770–75. Sismondi III. 84–93. Raumer B. VII. K. 20.

**) Raumer B. VII. K. 21. Sismondi III.. 103–8.

og alle hans Forsvarsskrifter*). At den Sidste, som Anekdotjægeren Mathæus Pariser nok ene melder, vilde forgivet Keiseren, kan man troe, om man vil, men det var idetmindste ikke Dantes Mening, der kun giver Peter en Plads i sit Helvede, fordi han, trods al sin Retfærdighed, dog i Fortvivlelse tog sig selv af Dage. Forresten priste Frederik Østerledens Herskere lykkelige, som kunde nyde Livet, uskriftede af herskesyge Præster og uforstyrrede af den pestilentialske Borgerfrihed; men vi prise naturligviis Vesterledens Folk lykkelige, fordi saadanne Sultaner ei kunde trives iblandt dem; og vil man finde Kilden til det stolte Eftermæle, mange Penne omsonst har stræbt at give Tyrannen, da maa man læse Lovtalerne af ham selv og hans Redskaber, eller det korte Udtog deraf, hvormed en Navnløs har indledt Manfreds Berømmelse og hidtil virkelig paa Papiret vedligeholdt Frederik Rogers**).

Hvordan nu Ezelin den Grumme stræbte at høste for sig selv, hvad han havde saaet i Keiserens Tjeneste, men kom til kort, det falder her for smaaligt at fortælle, og vi kan ikke engang opholde os ved, hvordan Manfred, en Slegfredsøn af Keiseren, som fik Skyld for at have befordret baade ham og hans ægte Søn, Konrad, ud af Verden, ved Saracenernes Hjelp i Lucera, kom i Besiddelse af Neapel og Sicilien, først som Vezir for sin umyndige Brodersøn, Konradin, og siden som Sultan paa egen Regning, men nævnes maa dog denne „Sultan i Nocera", fordi hans Trods

*) Spinelli hos Muratori VII. 1067. Sismondi III. 76—81. Raumer B. VII. K. 21.

**) Den saakaldte Nicolaus de Jamsilla hos Muratori VIII. 491—96.

mod den hellige Stol bragte Provencalerne til Neapel, hvor de blev Normannernes rette Hovedarvinger.

Det vilde nemlig slet ikke hatte med det Korstog, Paven lod prække i Italien mod denne unge og smukke, tappre og lystige Lykkeridder, saa hans Hellighed (Franskmanden Urban den Fjerde) maatte raabe om Hjelp over Alperne, men selv der var man i Ludvig den Helliges Dage ei synderlig opsat paa at fægte blot for Kors og Afløsning, saa Karl Kongebroder, Greven af Provence, forlangte Neapels og Siciliens Kroner i Tilgift, naar han for sine Synders Skyld skulde bestride Manfred. Saaledes blev da Kiøbet sluttet, Karl af Anjou (som han sædvanlig kaldtes) reiste Korsbanneret, Neapolitanerne var det ligegyldigt, hvad deres Sultan hed, og Rigets Skæbne afgjordes da paa een Dag i Slaget ved Benevent (1266), hvor Manfred tilsidst i Fortvivlelse styrtede sig i Fiendernes Sværd og faldt uændset. To Aar efter gjorde vel den unge Konradin, ved Pisânernes Hjelp, et dristigt Indbrud og havde Grund til at ansee Hovedslaget ved Tagliacoza (i Abruzo) for vundet, men han lod sig dog Seieren rive af Hænderne, faldt i Fangenskab og blev offenlig henrettet som en Oprører imod Gud og Kongen*).

Konradin var den sidste Ætmand af Barbarossa, saa det tog ret en bedrøvelig Ende med den hohenstaufiske Herrestamme, der over hundrede Aar (1138—1250) havde glimret paa Tydsklands Throne og havt Udsigt til at grunde et Verdensrige, langt større og varigere end Karl den Stores;

*) Malaspini og Villani hos Muratori VIII. 997—1004. 14—15. XIII. 225—35. 46—54. Sismondi III. 340—67. Raumers Hohenstaufer B. VIII. K. 9—10.

men hvor lumpent end alle Ædlinger i det trettende Aarhundrede saavelsom i det nittende har fundet Karls Bøddelmord paa sin Medbeiler, saa bliver dog Hohenstauferen aldrig Menneskeaandens Helt i det trettende Aarhundredes store Sørgespil; thi han havde aabenbar (som Gunther i Niflungekvadet) kun Riddergebærden, mens han stræbte at nedbryde alt hvad der virkelig udgjorde Riddertidens Ære. Middelalderen har overalt ingen egenlige Helte, men kun, som „Vor Frues Tid", Heltinder, og skiøndt den italienske Frihed og den pavelige Hellighed var ingen af de Ædleste, saa deres Død med Rette kaldes „Syndens Sold", saa var de dog begge af ædel Byrd og kæmpede mod de nybagte romerske Keisere saa djærvt paa Menneskeaandens Side, at deres Seier er dens Glæde, og deres Undergang dens Kvide.

Provencalernes Indtog i Neapel taaler nu vistnok ligesaalidt at sammenlignes med Normannernes, som den prægtigste Ligbegængelse med Aabningen af et mageløst Ridderspil, men dog er det vigtigt nok til, at vi et Øieblik maa dvæle ved det; thi Provencalerne var dengang Smagens Lovgivere, og Karl af Anjou, som havde fulgt sin Broder til Ægypten, var en djærv, høihjertet Herre, der kun betragtede Indtoget i Neapel som Forspil til et anderledes glimrende i Konstantinopel. Karl var Svoger til Kongen i Ungern, hvor hans Æt skulde throne, og Provencalerne fik Genueserne til Tjeneste, hardtad som Hohenstauferne havde havt Pisanerne, saa den italienske Frihed, med alt hvad dertil hørte, kunde snart kommet af Asken i Ilden; thi giennem det trettende Aarhundrede var Genueserne steget paa Pisanernes Bekostning og deelte i Konstantinopel Herredømmet med Palæologerne, og hvad man kunde vente af Karls Ædelmodighed, det lærte

hans Venner omtrent ligesaa godt at kiende paa det tunesiske Korstog, som hans Fiender ved Konradins Henrettelse. Karl fulgte nemlig kun sin Broder, Ludvig den Hellige, til Tunis (1270), som Ravne og Krager de faldende Kæmper, thi han kom først bagefter, tog strax Penge for sin Part og holdt sig, da Guldet i en Storm gik til Bunds, skadesløs ved at plyndre de Korsdragere i hans Følge, der havde det Uheld at strande paa Sicilien*)

Det var altsaa ret tilpas, at Karls store Erobrings-planer ogsaa strandede paa Sicilien, og Følelsen heraf har ophøiet den „sicilianske Aftensang“ til Rang med de store Verdensbegivenheder, da den ellers vilde tabt sig i det forvirrede Bulder og Brag, man bestandig var vant til at høre, uden at ændse, fra Kyklopernes det gamle Værksted.

Peter den Tredie i Aragon, Søn af Kong Jakob Seiersæl, havde tvertimod Pavens faderlige Advarsel besvogret sig med „Sultanen i Nocera“, og man har nu en heel lang Historie om en vis Neapolitaner, Johan af Procida, der af sværmerisk Hengivenhed for Frederik den Anden og hans Slegfredsøn, skal have begivet sig i Udlændighed til Manfreds Datter, Constance, og hendes aragoniske Gemal, opflamme dem for Hohenstauferne, reist til Rom og Konstantinopel, for at skaffe Penge og vinde Bistand, og saa endelig med al Snildhed forberedt Sicilianernes Opstand**); men det falder ikke saa lidt mistænkeligt, og det gjorde i alt Fald for os hverken fra eller til, da denne hemmelige Haand slet ikke sees at have havt nogen Deel i Begivenheden, som den ligger for vore

*) Sismondi III. 410—25.
**) Sismondi III. 475—88.

Vine. Det hændte sig nemlig, som uden alle Forberedelser let kunde skee, en anden Paaskedag (1282), da Palermitanerne efter gammel Skik valfartede til Montreal, for at høre Aftensang og med det samme forlyste sig i det Grønne, at en kaad Franskmand fornærmede en smuk Pige, der som Brud blev ledt til Kirke, hendes nærmeste Paarørende slog ham ihjel paa Timen, og dermed begyndte et almindeligt Blodbad paa alle Franskmænd, der ligesaavel ved Haardhed og Udsuelse, som ved deres Forfængelighed og Raadhed havde gjort sig yderlig forhadte **).

Denne palermitanske Rettergang fandt Efterligning i de andre Stæder paa Sicilien, og stækkede Vingerne paa Karl af Anjou, som alt havde sendt en Deel af sin Flaade over det adriatiske Hav, for at aabne, hvad hans gode Ven Paven (Martin den Fjerde) med ham kaldte et Korstog, men hvad dog kun gjaldt Byzants, hvor Karl vilde sat sin Svigersøn, den fordrevne Latinkeisers Arving paa Thronen. Vel syntes Uveiret ikke saa farligt, at det skulde standse ham paa saa vigtig en Reise; thi Sicilianerne krøb strax til Korset og bad om Naade, men det Ord synes Karl slet ikke at have forstaaet og bad dem forsvare sig, om de kunde**).

Messina havde nu vel forbrudt mindst, men den laae næst for Haanden og var kun slet befæstet, derfor blev den først beleiret baade til Lands og Vands, og da Karl ei ved gientagne Bønner var at bevæge til billigt Forlig, svor ikke blot alle Borgerne at holde ud til sidste Blodsdraabe, men

---

*) Malespini og Sicilianeren hos Muratori VIII. 1029. XIII. 1027–28.
**) Sismondi III. 474. IV. 3—4.

de fornemste Fruer tog selv Haand i med, for at faae Muren bødt, som det hedder i Visen:

Fruer til Messinas Havn
Lokkerne lod flagre,
Kalk og Steen de tog i Favn,
Tyktes dobbelt fagre*)!

Karl stolede imidlertid paa, at Hunger er et haardt Sværd, og han havde ventelig faaet den Triumf at see de Tappre, baade Mænd og Kvinder, falde for det, hvis ikke Staden efter ti Ugers Trængsel var blevet undsat af den aragoniske Admiral Roger Loria, hvem Genueseren, som Karl havde leiet, ei turde maale sig med.

Fornævnte Kong Peter af Aragon havde nemlig hele Tiden ligget under Afrika med sin Flaade og smaahuggedes med Maurerne, og laae han virkelig paa Lur, da spilte han sin Rolle fiint, thi han lod sig længe bede og vente, før han endelig kastede Anker ved Trapani, modtog Kronen i Palermo og sendte saa først Hjelpen til Messina, der alt underveis havde den vidunderlige Virkning at kyse Karl og hele hans Krigshær, saa de foer tilbage over Sundet, og havde der baade den Sorg og Skam at see Roger Loria tage alle de tomme Galeier og brænde Skuderne**).

Saaledes blev da Sicilien skilt fra Neapel, til Provencalerne havde udspilt deres Rolle, thi vel varede Krigen endnu en Snees Aar, og Peters ældste Søn Jakob gav engang aldeles Afkald paa Sicilien, men hans Broder Frederik, som ikke vilde give slip, beholdt dog Byttet ved den

*) Malespini hos Muratori VIII. 1030—32.
**) Malespini og Villani hos Muratori VIII. 1032—34. XIII. 284—87.

endelige Fredslutning (1302), og for at have Rygstyd nødtes nu Kongerne i Neapel til at holde gode Miner med Fristæderne, opgive Overhaanden og arbeide paa en Ligevægt, som tjente Alle bedst. Denne Veierbod-Klogskab, som skaffede Karls Sønnesøn, Robert (1309—43), Navn af den italienske Kong Salomon, var nemlig nu i sin Orden, da begge de store Magter, som giennem Aarhundreder havde stridtes om det Hele: den romerske Keiser og den romerske Pave, var saa godt som tilintetgjorte; thi vel blev Tydskland lige til Napoleons og vore Dage ved at bære Navn af det „hellige romerske Rige“, og vel seer man endnu Mange bøie Knæ for det „apostoliske Sæde“ i Rom, men lige siden Hohenstaufernes Undergang og Bonifas den Ottendes Død var begge Dele dog kun magtesløse Skygger af sig selv. Det var nemlig ikke blot en Snees Aar i Træk (1252—72), Tydskerne nærede sig uden Konge, og Verden stod uden Keiser, men alle de tydske Adelstammer: Franker, Saxer og Schwaber, havde nu aabenbar enten udtømt deres Kræfter eller dog styret deres Lyst til med Staalhandsker at tage Verdenskronen, og stræbte nu kun at bevare Ligevægten, saa om end senere en Bairer eller Luxemburger vilde flyve tilveirs, var det dog kiendeligt nok, at den keiserlige Ørn, de førte i Skjoldet, havde hverken Vinger, Næb eller Kløer. Ei bedre gik det Paverne, naar man seer paa den verdslige Virkning af Himmelnøglerne og det geistlige Sværd, hvortil vi i Statshistorien maae holde os; thi Bansættelsen af Frederik den Anden virkede allerede kun saare svagt,. og den af Philip den Smukke i Frankrig, hvormed Bonifas den Ottende fristede Lykken, faldt aabenbar tilbage paa ham selv og knuste sit Redskab; saa de Banbuller mod Konger og Fyrster,

enkelte Paver, som Værktøi i den Herres Hænder, under hvis Vinger de sad, siden udstædte, var dem kun til Skam og Verden til Latter.

Det er ogsaa mærkeligt at see, hvordan Verden selv følte, at Bladet havde vendt sig, at Storværkets Dag var forbi og Natten kommet, da man ei kan arbeide, men maa enten hvile sig i Graven eller spøge paa Kirkegaarden; thi hvad enten man betragter det store Jubelaar, Bonifas den Ottende (1300) lod udraabe, eller Dantes guddommelige Lystspil (Divina Comedia), da seer man, at Slægten, som jublede over begge Dele, i Følelse af sin dybe aandelige Afmagt gjorde Pagt med Døden og Helvede. Jubelaaret, hvormed fuld Afløsning og Brev paa Himlen skiænkedes alle dem, der knælede femten Dage i Træk ved Apostelgravene, var nemlig aabenbar ligesaalidt i Nordens som i Christendommens Aand, men var et Gienfærd af de gamle Romeres Jubelfester (ludi seculares), og naar Dante i dette Gyldenaar lader sig ledsage giennem Helvede og Skiærsilden af Virgils Gienfærd, da er dette Sværmeri ogsaa unægtelig baade saa spøgelseagtigt og saa romersk som mueligt. Vilde man imidlertid ikke ændse disse Varsler for daadløs Fromhed og dødfødt Vidskab, som dog siden kun altfor virkelig har spøget i Kirke og Skole, saa nødes man dog til at see et virkeligt Gienfærd af det gamle Rom i de „staaende Hære", der, ligesom i Kraft af den ubetingede Afløsning, under Dantes Sang opsteg fra Helvede, for trindt i Christenheden at udmatte og udmarve det borgerlige Selskab.

Dog, før vi verdenshistorisk kan betragte de italienske Statsbegivenheder, enten fra Landsiden, som er den florentinske, eller fra Søsiden, som er den venetianske, maae vi

fremfor alt see at stifte lidt nøiere Bekiendtskab med Florens og Venedig, de eneste betydelige Fristæder i denne Egn, der nogenlunde holdt Pinen ud, til det ny Lys oprandt i England, Tydskland og Norden.

Hvad nu først Florens angaaer, dette saakaldte ny Athenen: Frihedens, Poesiens og alle skiønne Kunsters Helligdom, da udgives den af sine ældste Historieskrivere for et romersk Anlæg fra Julius Cæsars Dage, sønderknust af de hunniske og gothiske Barbarer, og først helbredt under Keiser Karl den Store*), men Strabo nævner ikke Byen, og vi kan saameget mindre ændse hine hemmelige Efterretninger fra det trettende og fjortende Aarhundrede, som det aabenbar først er paa denne Tid, Staden indtræder i Historien. Saalidt vi derfor end vil nægte, at Florens ofte minder os om de romerske Plebeier, ligesom Venedig om Patricierne, saa er Toskana dog aabenbar det mindst romerske Landskab i Middelalderens Italien, der sikkert skylder Blodblandingen mellem Gother og Etrusker sin Navnkundighed.

Det Første, Florentinerne for Resten veed af dem selv at sige, er, at de blev hjemme og passede paa Huset, mens Pisanerne gjorde deres berømte Tog til Majorca (1114—16), og at Pisanerne desaarsag forærede dem nogle smukke Marmorstøtter af Byttet**), et mærkeligt Sagn, fordi det tydelig peger paa det oprindelige Forhold mellem Medbeilerinderne til Dronningstolen. Vel ymte nu Florentinerne om, at Pisanerne dog kanskee nok narrede dem med de samme

*) Malespini og Villani hos Muratori VIII. 899. 908. XIII. 39. 59. 82—87.
**) Sammest. VIII. 933—34. XIII, 123—24.

Suler, men det er aabenbar kun en Undskyldning, Ternen hitter paa, for Studsheden mod sin gamle Frue, og Malespini tilstaaer selv, der havde aldrig været et ondt Ord mellem Pisa og Florens førend i Keiser Frederik den Andens Tid.

Grunden til den Kiv, som nu yppedes og egenlig aldrig endtes, men dæmpedes kun slet i det femtende Aarhundrede ved Pisas Undertvingelse, har naturligviis ligget deels i den enes Ny og den andens Næde, og deels i den naturlige Modsætning, der maatte opstaae, da Gibellinerne eller den gamle Adel, som vedblev at herske i Pisa, undertryktes i Florens; men Anledningen, paastaaer Malespini, var en kiøn lille Hundehvalp, som en af Kardinalerne ved Frederik den Andens Kroning af Glemsomhed forærede begge Stæders Gesandter. Derover, siger man, kom nemlig Gesandterne ordenlig i Totterne paa hinanden, og da Florentinerne, ved at kalde endeel Byesbørn, som var i Rom (ventelig Gaardskarle), til Hjelp, løb af med Seieren, see, da blev Pisanerne saa forbittrede, at de lagde Beslag paa alle de Varer, Florentinerne havde liggende hos dem paa Toldboden*).

Dette faaer nu staae ved sit Værd, men vist er det, at vi i Midten af det trettende Aarhundrede see Fiendskabet mellem Stæderne i lys Lue og Florens i Livsfare, og dertil gav Keiseren Anledning, thi mens han laae for Parma, opæggede han Gibellinerne i Florens til at fordrive deres guelfiske Modstandere, og efter Flugten fra Parma samlede han sine sidste Laurbær ved at udhungre de ypperste Guelfer i Capraia, som han derpaa tog med sig til Apulien og lod

*) Malespini og Villani hos Muratori VIII. 953—54. XIII. 156—58.

drukne, paa en Buondelmonti nær, der ved sin mandige Skiønhed rørte hans Hjerte, saa han slap med at miste Øinene og sættes i Kloster*).

Denne grove Spas førte nemlig til Giengiæld, saa strax efter Frederiks Død blev Gibellinerne fordrevne, men de fik Hjelp fra Pisa og fra Manfred og lokkede deres Bymænd i en opstillet Fælde ved Arbia og Monte Aperto (1260), hvor de leed saa grueligt et Nederlag, at Fienden kunde gjort ved Florens alt hvad han vilde. I det overordenlige Krigsraad, der i den Anledning blev holdt, var de fleste Stemmer paa Pisanernes Side, som forklarede, at Toskana fik aldrig Fred, med mindre den urolige By, saa stolt at den lugtede, blev aldeles udslettet og tilintetgjort; men da reiste sig Hovedmanden for de uddrevne Gibelliner, Farinata Uberti, slog i en Hast to Ordsprog sammen og holdt saa paa staaende Fod en syndig Tale over den Text:

Om ogsaa Asenet veed,
Hvor der gaaer en lam Geed,
Kan den for Ulven sig vare,
Har det dog ingen Fare,

thi, sagde han til Beslutning, jeg skal i alt Fald forsvare Florens til sidste Blodsdraabe**). Det var et Ord i rette Tid, som frelste Byen i sin Barndom, og skiøndt dette Træk af gammel Adel hverken reddede Farinata fra Dantes Helvede eller hans Slægt, efter Manfreds Nederlag (1266), fra evig Forviisning, saa bør det dog nok, tilligemed hans aldeles

*) Malespini hos Muratori VIII. 945. 67—71. Sismondi II. 339–45. III. 96—101.

**) Malespini hos Muratori VIII. 971. 84. 87—94. Sismondi III. 174—79. 227—49.

uromerske Binavn (Hubert ɔ: Hugverd) rense ham fra den for Resten classisk velmeente Beskyldning at være nedstammet fra Catilina*).

Ved Manfreds Undergang antog nu Florens sin demokratiske Skikkelse, hvorunder den i to Aarhundreder udviklede store Kræfter, spillede en italiensk Hovedrolle og vandt Europas Beundring, men ved idelig at fordrive flere Adelsmænd, naturligviis dens bedste Krigsfolk, kom Staden i mange Farer, og undgik kun ved en særdeles Lykke det Uveir, der i Begyndelsen af det fjortende Aarhundrede ogsaa trak op over Toskanas Fristæder.

Paa samme Tid nemlig, som Matteo Visconti fra Mailand og Can della Scala fra Verona opkastede sig til Enevoldsherrer i Lombardiet og Trevisomarken, da prøvede ogsaa et Par Aandsfrænder, Uguccio Faggivola og Castruccio Castracani, deres Lykke i Toskana, hjalp de tydske Keisere til at give Pisa Raadestødet og bragte selv Florens i stor Forlegenhed.

Det er rigtignok kiedsommeligt at læse om Henrik Luxemburgers og Ludvig Bairers italienske Tog (1310 og 27) uden Hoved og Hale, men da det især skal have været af deres Følgesvende, det første Fribytterlag eller Soldaterselskab paa Halvøen dannede sig, nødes vi dog til at nævne dem, og bør vel ogsaa vide, hvad Løn Pisa fik for al sin Keiserlighed.

Denne ulykkelige Stad havde i Slutningen af det trettende Aarhundrede, under sin gamle Væddestrid med Genua, lidt to store Nederlag tilsøes, hvoraf det sidste ved Livorno,

*) Sismondi III. 249—53. Malespini hos Muratori VIII. 897—900.

sædvanlig kaldt Slaget ved Meloria (1284), var saa afgiørende, at det med Rette blev til et Mundheld: man maatte reise til Genua for at see Pisa; thi efter dette Skibbrud opgav den gamle Sømagt Havet, og maatte da nødvendig døe af Sult, ligesom Grev Ugolino, der fik Skyld for Nederlaget, og blev Pisas Fuldmægtig i Dantes Helvede*). Vist nok ventede Staden Bod, da Henrik Luxemburger kom og plantede sit Keiserbanner, hvor hans Støv endnu hviler, men Kröniken melder, der var aldrig i Pisa seet Mage til Sorgen og Graaden ved Keiserens Baare, som havde kostet Byen to Millioner Gylden og ikke gjort den Gavn for en halv Skilling**). Raget i Krig for hans Skyld baade med Florens og Kongen af Neapel, leiede imidlertid Pisa saamange af Henriks Tydskere, som var fal, og i Spidsen for dem var det, Faggivola opkastede sig til Herre baade i Pisa og Lucca, og slog Florentinerne saa aldeles ved Montecatini (1315), at han, berømt som sin Tids bedste Hugaf, havde Udsigter til at blive Herre over hele Toskana***). Dette forpurrede nu vel snart den snu og djærve Luccenser Castruccio, som Aaret efter nødte Faggivola til at søge Naadsensbrød i Verona hos Can della Scala, Dantes og alt det Glimrendes store Velynder, men denne Castruccio, som slog Florentinerne ved Altopascio (1325), trak Rus med Ludvig Bairer og bemægtigede sig baade Pisa og Pistoia, blev endnu

*) De genuesiske Aarbøger og Pisanerkrøniken hos Muratori VI. 580—88. XV. 979—80. Sismondi IV. 22—42.

**) Pisanerkrøniken hos Muratori XV. 986.

***) Villani og Pisanerkrøniken hos Muratori XIII. 470. 75—78. XV. 987—96. Sismondi IV. 372—84.

meget frygteligere, saa Toskanerne maatte nok takke Gud for hans tidlige Død*).

Samme Castruccio, siger den samtidige Villani, var en stolt og vældig Tyran, klog og listig, kiæk og forsigtig, og han havde Lykken med sig, saa han gjorde mange skiønne og mærkelige Ting i sine Dage, men man maatte skiælve og bæve for ham, thi i de femten Aar, han beherskede Lucca, var han et stort Riis for sine Medborgere, for Pisaner og Florentiner og for hele Toskana. Slem var han baade til at myrde og til at pine Folk, utaknemmelig mod hvem der havde hjulpet ham i hans Nød og Trang, immer kiær ad nye Koste og saa opblæst af sin Magt og Vælde, at han i sine egne Tanker var allerede Herre over Florens og Konge i Toskana.

Saavidt Florentineren, som vist nok end ikke selv forlangte at kaldes uvillig i denne Sag, men er dog et gyldigt Vidne, fordi han sikkert ikke paadigtede Fienden hvad Storhed han fattedes, og Resten følger af sig selv hos hvem der kun kæmper for at herske og glimre. Det skal imidlertid have anet Castruccio, at med hans Død var Herskertimen i denne Egn udrundet, og han spaaede sandt, thi Børnene af Pisas, Luccas og Pistoias Herre blev tiggefærdige, og Toskana fik efter hans Dage ingen navnkundige Tyranner, før Mediceerne i Florens omsider nemmede den Kunst at slynge Lænker og selv at svinge Øxer med Smag. Vist nok maa dette langt mere tilskrives Lykken end Florentinernes An-

*) Villani og Pisanerkrøniken hos Muratori XIII. 484. 94. 570—79. 648—55. XV. 996. 999—1000. Sismondi IV. 384—87. V. 74—118. 144—63.

strængelser, som for det meste kun kæmpede med forlorne Hænder, og maatte i Faggivolas og Castruccios Dage to Gange kaste sig i Armene paa Kongen af Neapel; men hvor Tyranniet saa almindelig som i Italien har Lykken med sig, giør Forsynet dog aabenbar kun en Undtagelse med dem, der forholdsviis er Friheden værd, og det viste Florentinerne sig iblandt andet derved, at de, giennem et heelt Aarhundrede, stundum med betydelige Udgifter, trindt i Italien stræbte at opholde Fristæder og at fornedre dem, der sig selv ophøiede.

Blandt de sidste har vi alt i Forbigaaende bemærket de to fremragende: Matteo Visconti i Mailand og Can della Scala i Verona, og skiøndt vi ikke kan indlade os paa den indvortes Forfatning i de stygge Stamhuse, det lykkedes dem at oprette, maae vi dog lægge Mærke til dem, for Fristædernes Skyld, som de truede, og for Soldaternes, som de holdt i Virksomhed og skulde arves af.

Begge Patriarkerne forbandt sig (1318) med Castruccio og alle Italiens Gibelliner mod Genua, som dengang vel var udvortes mægtig, men indvortes sønderrevet af Splid, og i dette farlige Øieblik var det Kong Robert i Neapel, der endnu klarere frelste Genua end Florens; men siden, da Mastino Scala, en Brodersøn af Can, begyndte at udvide sig, ei blot i Lombardiet, men selv i Toskana, var det ligesaa aabenbar Florens og Venedig, der tugtede ham (1336—39), og fra nu af stod Florens bestandig med Vægtskaalen i den ene Haand og Pungen i den anden, for at bevare en Slags Ligevægt, saavel mellem Tyranniet og Friheden, som mellem Italiens Magter i det Hele. Hvor nu Ligevægten med det Værste er det Bedste, man veed, og det Høieste, man tragter efter, der er det naturligviis kun

smaat, hvad Nyt man spørger, saa Verdenshistorien faaer ikke stort at fortælle; men forholdsviis spillede dog Florens virkelig en stor Rolle i den sorte Døds og den gyldne Bulles, i Colas Rienzis og Tiggermunkenes aandløse Dage.

Den romerske Oldgrandsker Colas Rienzi (Niels Larsen), som med sine Negle vilde gravet hele den ciceronianske Tid skinbarlig op igien, skulde vi her neppe have nævnet, hvis ikke de Lærde havde sat ham paa Helgenlisten, som en Martyr for den classiske Frihed, men dog hører hans Abespil paa Kapitolet i Midten af det fjortende Aarhundrede (1347) unægtelig til Tidens Skilderi, og viser iblandt andet paa det klareste Pavernes verdslige Afmagt. Under den saakaldte „babyloniske Udlændighed" i Avignon gik det nemlig hulter til bulter i Kirkestaten, Landet vrimlede af Smaatyranner, og hvad Rom i Grunden altid var, det var den nu ret aabenbar: en Røverkule, hvor især de to høiadelige Slægter, Orsini og Colonna, beskyttede Haandteringen og sloges om Byttet. Da reiste Colas sig, smækfuld af romerske Borgerdyder og ciceroniansk Veltalenhed, skildrede med levende Farver paa den ene Side Røverkulen, som den var nu, og paa den anden Frihedens gyldne Dage, da Keiser Vespasianus gav Borgerskabet Sort paa Hvidt for, at han ene skyldte deres Gunst alle sine Hædersnavne, sin Krone og sin Vælde, og see, sagde Colas, denne gyldne Tid er jeg Mand for at føre tilbage. Det gad den romerske Pøbel for Løiers Skyld ogsaa nok seet og udraabte Colas, under Navn af Tribun, til Stadens og hele Verdens Herre, hvorpaa han i en Hast uden Lov og Dom lod de meest berygtede Røvere og Stimænd henrette, jog Adelen paa Porten og meldte saa al Verden sin Thronbestigelse og sine Heltegierninger, i Sende-

breve med den majestætiske Overskrift: Nikolas den Strænge og Milde, Frihedens, Fredens og Retfærdighedens Tribun, den „hellige" romerske Republiks berømmelige Frelser. Langt fra herved at vække almindelig Latter, fik han varme Lykønskninger, ei blot fra sin gode Ven Petrark, men fra det halve Italien og fra mange kronede Hoveder, hvoriblandt Kongen i Ungern og Dronningen i Neapel valgte ham til Voldgiftsmand i deres Trætte, saaat, kunde Colas blot nogenlunde skikket sig i Tøiet og i Tiden, da skal Ingen sige, hvad der kunde blevet af ham. Han var imidlertid en umaadelig opblæst og blodtørstig Bogorm, som indstævnede baade Keiser og Pave for sin Domstol, vilde ladet Hovedet hugge af hele den romerske Adel, fordi den gamle Steffen Colonna sagde en lille Spydighed om hans guldbroderede Kappe, og nedlagde som en Kryster Regieringen efter syv Maaneders Forløb, da Pøbelen var kied ad hans Abespil*). Vel gik han siden engang (1354) igien paa samme Skueplads, men kun som pavelig Hofnar, og den Rolle kom han endnu værre fra, thi i et Opløb tog Pøbelen og hængte ham paa en Knag i Slagterboderne**), og havde man ikke i de følgende Aarhundreder under Ferle og Riis tilbedende knælet for hver Skygge af det elassisk vederstyggelige Rom, da vilde saa topmaalt og dog saa kraftløs en Nar naturligviis strax været glemt med sine utallige Brødre, men nu har „Latinerne" ved deres Efterabelse gjort Colas Rienzi udødelig.

En anderledes dygtig og driftig Mand var Johan Visconti, Erkebisp i Mailand, som paa denne Tid (1349)

*) Sismondi V. 406—42.
**) Sammest. VI. 201—15.

tillige blev Fyrste over sexten Stæder og kiøbte den Syttende af to Herrer i Bologna, hvad idetmindste for saavidt er mærkeligt, som Bologna, alt siden tidlig i det tolvte Aarhundrede de „latinske Juristers“ Moderskiød, dog var den af alle Landstæderne udenfor Toskana, der længst undgik og tiest afrystede Aaget. Dens første Tyran var Taddeo Pepoli, en Søn af Crassus den Anden, Italiens største Aagerkarl, og at Æblet ei faldt langt fra Stammen, det saae Bologneserne med afmægtig Fnysen, da nu Taddeos Sønner solgte hele Republiken til Visconti for 200000 Gylden*). Ærkebispen vilde imidlertid endnu ikke nøies med de sytten Stæder, men rakte efter hele Toskana, og for denne store Begiærligheds Skyld er det egenlig vi, i Mangel af anden Storhed, nævner ham, hvad vi dog giør saameget desheller, som det var alt hvad han fik for Begiærligheden. Florens, som fandt sig meget lide stædt, da talrige Tropper uden foregaaende Krigserklæring gik over Apenninerne, og ingen Hyrehelt (Condottiere) turde lade sig leie mod Visconti, vilde gierne afgjort Sagen i Mindelighed og forlangte derfor af Generalen, Visconti-Oleggio, som man sagde var Ærkebispens egen Søn, at vide Aarsagen til den uventede Fiendlighed, men her hjalp hverken Løn eller Bøn, thi Oleggio svarede, det var paa ingen Maade i fiendlig Hensigt, han kom, men kun for at indføre og befæste den mageløse Retfærdighed, Fred og Enighed, som udbredte sig overalt, hvor den gode Hyrde udstrakte sin Stav til Spir, og som især det splidagtige Florens kunde høilig behøve. Det maa imidlertid regnes Pisanerne til Ære, at de standhaftig vægrede sig ved at giøre

---

*) Sismondi V. 97—102. 35. 231. 70—77. VI. 44—60.

fælles Sag med Tyrannen mod deres farlige Medbeilerske, og Oleggio kom ikke engang til at skyde en Piil ind i Florens, men maatte med Skamme ophæve Beleiringen for den lille Borg Scarperia, der heltemodig trodsede hele hans Magt i tresindstyve Dage. Derved var det nu vel ikke blevet, hvis Erkebispen havde faaet gode Stunder, men i Mangel deraf sluttede han Fred for det Første, trøstede sig med, at Genua, under en ulykkelig Krig med Venedig, selv kastede sig i hans Arme, og døde saa ganske uformodenlig (1354) til Bedste for Ligevægten*). Hans Høiærværdigheds Brodersønner, Barnabas og Galeazo, havde jo nok Villien til at træde i hans Fodspor, men Evnen fattedes, deels fordi der endnu mindre i Tyranni end i Kortspil er noget Broderskab, og deels fordi Oleggio løb af med Bologna, Genua rev sig løs, og saavel Markgreven af Montferrat, som Pavens Statholder, den spanske Cardinal Albornas, var meget urolige Naboer**). Først i næste Slægt blev der da igien en Visconti, der ordenlig kunde tænke paa at udvide sig, og det var Johan Galeazo, navnkundig som Mailands første Hertug, dertil ophøiet af Keiser Venceslav, og som en Skræk for hele Italien, men han fik ikke frie Hænder, før han blev sin slemme Farbroder Barnabas kvit (1385), saa Florens i en heel Menneskealder ei fra denne Side havde stort at frygte.

Et saadant Pusterum var ogsaa aabenbar Storstaden i Toskana nødvendigt, thi den havde endda ondt nok ved at staae sig mod Pisa, Keiser Carl den Fjerde, og, hvad der endda var det allerværste, sine egne Indbyggere.

*) Sismondi VI. 60—80. 137—40. 86—92. 216—21.
**) Sammest. VI. 221—22. 68—74. 90—317. 74—84. 415—17. 29—31.

Det er nemlig Fristædernes gamle Ulykke, at naar de ædlere Slægter enstund har gjort hinanden Indflydelsen og Rangen stridig, da faaer Værmen af Folket ogsaa Lyst til at flyde ovenpaa, og finder gierne de Fornemme saa forkiælede og magtesløse, at de med Lethed bemægtiger sig det Herredømme, de hverken forstaaer at bruge eller bevare. Jo bedre Exempler imidlertid de Fornemme har givet, og jo mere gradviis Indflydelsen synker, des snarere vil der selv mellem de Ringeste findes baade Hoved og Hjerte for ordenlig Frihed, og forholdsviis har derfor baade Florens og Athenen samme Ære af deres Pøbel, som af deres Adel og Borgerskab.

Med det store Oprør af „Knoldene" (Ciombi) 1378 hængte det nu kortelig saaledes sammen, at vel havde Adelen i et heelt Aarhundrede været udelukt fra Bestyrelsen, uden forsaavidt en Enkelt kunde vinde Borgerskab, men med deu fuldkomne Lighed vilde det dog heller ikke flaske sig i Florens, saa endeel Haandteringer gjaldt for saa grove eller trælbundne, at Ingen af deres Drivere kunde komme i Vælgten. Det maatte nu vel Barberer, Skræddere og Haarskiærere finde sig i, men Slagterne var udentvivl ogsaa udelukte fra Æresposterne, og det var ialtfald baade Uldkæmmere, Overskiærere Farvere og alle de, der havde Slidbet ved Klædevirkningen, som udgjorde en af Stadens bedste Næringsveie, men hvoraf da Klædekræmmerne tog baade Æren og Profiten. Nu havde der for en Menneskealder siden været en lille Tyran i Florens, som vel kun blev en Aarsunge (1342—43), men han havde dog plantet den treskaftede Fane og oplyst Slagtere, Værtshusmænd, Uldkæmmere og de andre Smaamænd, med hvem han, meget nedladende, helst søgte Selskab, om den

store Uret, der skete dem af de Storagtige*), og skiøndt disse Bestræbelser for Almeenoplysningen og den strænge Retfærdighed ikke frelste Tyrannen, som, besynderlig nok, traf til at hedde „Hertug af Athenen", fra at jages paa Porten, saa groede det dog i Knoldene hvad han havde saaet, og opæggede af en „Mediceer", som kom for tidlig, gjorde de et frygteligt Oprør, der kun blev værre ved det, at Øvrigheden tilstod dem alt hvad de forlangte. Da de imidlertid havde gjort Raadstuen ryddelig og udnævnt deres barbenede Mærkesmand, Uldkæmmeren Michel Lando, til Alt i Alt, da traf det sig saa vel, at han var baade en kiæk og rimelig Mand, som kun narrede dem, der baade hemmelig og aabenbar vilde fiske i rørte Vande. I lidt over 24 Timer dæmpede nemlig Michel Oprøret og bragte Sagerne i deres gamle Orden, kun med den Forskiel, at de ringeagtede Haandteringer fik ogsaa en Finger i Bestyrelsen, hvad han ved sin Heltegierning klarlig havde viist, var ikke mere end billigt**). Vel mistede de den nu snart igien, et tusind Stykker af Knoldene blev jaget paa Porten, og selv Michel Lando maatte snart gaae samme Vei, for at de kalkunske Borgere igien kunde brede sig i Sædet, men det var dog ligefuldt den ædle Uldkæmmer, der frelste Staden og forsinkede Tyranniet et Par Menneskealdere***).

Galeazo Visconti døde netop samme Aar som Knoldene gjorde Oprør i Florens, men hans navnkundige Søn, Johan

*) Johan Villani hos Muratori XIII. 872—94. Sismondi V. 338—63.

**) Gino Capponi hos Muratori XVIII. 1103—26. Sismondi VII. 130—58.

***) Sismondi VII. 158—59. 164—69. 177—84.

Galeazo, til hvem han havde kiøbt en fransk Prindsesse og Grevetitel af Karl den Vise for 500000 Gylden*), fik, som sagt, først nogle Aar senere (1385) frie Hænder, og han havde dem enstund begge fulde ved Sammenstyrtningen af Scalahuset, da det for nærige Naboer gjaldt om at gribe Øieblikket. Uden nu at kunne værdige dette Tugthuus i Trevisomarken, hvortil Ezelin den Grumme lagde Grundstenen, synderlig Opmærksomhed, har vi dog i Forbigaaende nævnet Bygmesteren, Dantes Velynder, Can della Scala, som Italienerne kalde „den Store," og vi maae her tilføie, at hans berømte Heltegierning var Indtagelsen af Padua, som haardnakket forsvarede sin Frihed**). Efterat have fuldendt Markens Erobring (1311—29), som var hans Ønskers Maal, døde han pludselig under Seiersgildet***), og hans Brodersøn, Mastino, som gjorde sine Fingre for brede, fik saadant et Rap over dem af Florens og Venedig (1336—39), at han ikke blot tabte hvad han havde taget, men ogsaa Hælvten af sit Arvegods: Padua og Treviso, saa han beholdt kun Verona og Vicenza†). Derimod lykkedes det nu Johan Galeazo at lægge det Hele til Lombardiet, Venedig hjalp ham selv dertil, og Florens, den eneste Magt, som holdt ham Stangen, kom tilsidst i den yderste Forlegenhed, da han, som Herre over Bologna, Perugia, Siena og Pisa, afskar den blomstrende Handelstad aldeles fra Havet††). Lykkeligviis

*) Sismondi VI. 384—85.

**) Sammest. IV. 394—417. 428—29. V. 200—1.

***) Villani hos Muratori XIII. 665—87.

†) Sismondi V. 260—63. 266.

††) Sammest. VII. 260—64. 267—78. 344—498. 395—401. 409. 444-57.

bortrev Pesten Johan Galeazo fra al hans Herlighed (1402), og nu var der Nok, der vilde skifte og dele efter saa hovedrig en Mand, som kun efterlod umyndige Børn, og ved denne Leilighed var det, Florens bemægtigede sig Pisa, og Venedig Trevisomarken, som de siden i en Række af Krige maatte forsvare mod Philip Marie, den sidste Visconti, som vel i Grunden var en stor Stymper, men havde dog arvet endeel af sin Faders Lykke og Verdensklogskab.

Her staaer vi paa Korsveien, hvor vi maae tage Afsked med den italienske Borgerfrihed, thi vel havde den aldrig havt andet i Venedig end Galeier og Pinebænke, men i Toskana havde den aabenbar gjennem hele det fjortende Aarhundrede havt sin eneste Hjemstavn, urolig nok, men dog frugtbar paa megen Nytte og Fornøielse, man andenstedes forgiæves søger. Ved at tilhandle og voldsom bemægtige sig Pisa, traadte derimod Florens aabenbar over paa Tyranniets Side, hvoraf vi ret strax skal see Følgerne, naar vi har skiænket den gamle navnkundige Søstads Undergang et Øieblikks Opmærksomhed.

Efter Dommedagsslaget ved Livorno (1284) forsvandt egenlig Pisa af Sømagternes Tal, og anstrængede sig aabenbar over Evne ved endnu i Begyndelsen af det fjortende Aarhundrede at ville forsvare sit gamle Herredømme paa Sardinien mod Kongerne af Aragon*). Paa samme Tid forsvandt den indvortes Enighed, der havde udmærket Pisa fra alle Italiens Stæder, idet Familien Gherardesca, hvortil ogsaa den ulykkelige Grev Ugolino hørte, ved Mængdens Gunst havde hævet sig over de gamle Adelsslægter, som, med Aarhundreders gyldige Hævd paa Bestyrelsen, umuelig kunde vige

*) Pisakrøniken hos Muratori XV. 998. Sismondi V. 119—28.

uden Kamp. I den første Halvdeel af det fjortende Aarhundrede havde Gherardescas Parti, Raspanti kaldet, Overhaand og skaffede ei blot Pisa en Enevoldsherre i den selvgjorte Doge Johan Agnello, men udtømte Stadens Hjelpekilder, blandt andet for at bemægtige sig Lucca*). Da det imidlertid traf sig saa vel, at Agnello, just som han stod paa et Stillads i Lucca og gjorde Stads ad Keiser Karl den Fjerde, faldt ned og brækkede Laaret (1368), see, da greb Pisa Leiligheden til at afkaste hans og Raspanternes (Snydernes) Aag og tilbagekaldte det fordrevne Parti, Bergolini kaldet, hvis Hovedmand, Peter Gambacorta, saa i en heel Menneskealder stod for Styret og vandt almindelig Høiagtelse. Omsider (1392) blev han imidlertid forraadt og myrdet af et gammelt Skarn, Kantsleren Jakob Appiano, som gjaldt for hans bedste Ven, men havde af Johan Galeazo Visconti faaet Løfte paa Tyranniet i Pisa**). Johan Galeazo vilde jo rigtignok narret ham for det, men han blev selv narret og maatte siden (1399) kiøbe Sønnen ud med 200000 Gylden og et lille Fyrstendømme, bestaaende af Elba og Piombino. Da nu Johan Galeazo døde, kunde hans Slegfredsøn, Gabriel-Marie, som skulde arvet Pisa, ikke hytte sig der, og solgte derfor (1406) den ulykkelige Stad til Florentinerne, hvorover Pisanerne vel blev reent fortvivlede, indkaldte en Brodersøn ad Gambacorta, og værgede sig haardnakket, men bragtes dog ved Udhungring snart til det Yderste, og blev saa endda forraadte af Hans Gambacorta,

*) Pisakrøniken hos Muratori XV. 1003—47. Sismondi V. 326—38. VI. 26—28. 225—54. 408—44.

**) Pisakrøniken hos Muratori XV. 1048—87. Sismondi VII. 24—44. 292—96. 341—48. V.II. 47—53.

hvem Florentinerne gav et Par Skilling for at giøre Pinen kort*). Hvor opsatte Florentinerne var paa denne skidne Handel, har „Mægleren", Gino Capponi, selv betroet os, thi efterat have fortalt, hvordan Pisas Gesandter gjorde Indsigelse mod Kiøbet og tilbød at erstatte Florentinerne deres udlagte Penge, lægger han til, at ved at høre paa al den „kiedsommelige" Snak, besluttede hans Bymænd just, at Pisa vilde de have, om saa deres sidste Trøie skulde springe**).

Saaledes indførte da ogsaa Florentinerne „Spydstage-retten" i deres Lovbog og frakiendte sig derved selv al anden, saa nu har vi kun altfor gode Stunder til at betragte, hvordan det romerske Gienfærd skiød sig op i Mørket og blev til et Tugtens Riis for alle Folkene, der ei vilde forstaae, at det er med Friheden, som med alt Himmelsk, der ei vil holdes for et Rov men æres og elskes hvor det skal dvæle.

At de „staaende Hære" er en egen Stat i alle Stater, der truer det borgerlige Selskab med en sørgelig Helsot, det har Europa giennem Aarhundreder saa godt lært at føle, at den Sætning alt enstund har hørt til vor Børnelærdom; men man har dog hidtil taget det meget for løselig baade med deres Historie og med deres Farlighed, saa det er den høie Tid, vi lærer at kiende Spiren til en Stamme, der har saa dybe Rødder, at Jorden neppe taaler, den ryddes, men kun at den kappes og podes til at bære lidt bedre Frugt.

Ligesom nemlig Pavedømmet var en kiødelig Opfattelse af „den hellige, almindelige Kirke", saaledes er Nyaarstidens

*) Pisakrøniken og Gino Capponi hos Muratori XV. 1088. XVIII. 1127—48. Sismondi VII. 395—402.

**) Gino Capponi hos Muratori XVIII. 1131.

Krigsvæsen etslags aandelig Opfattelse af „det romerske Verdens-rige", som løber derpaa ud, at giøre sig hele Menneskelivet underdanigt, saa alle fredelige Sysler kun bliver en Trældom i Krigens Tjeneste, for at vedligeholde og belønne den. Saaledes syntes jo virkelig fordum hele den dannede Verden kun at være til og virke for at vedligeholde og belønne den romerske Krigshær; og hvor sværmerisk det nu end maa synes med Kunst at ville fremtrylle noget Lignende i hele Christenheden, saa er det dog til en forbausende Grad lykkedes; thi vi veed, at i hvormange udvortes selvstændige Selskaber end vor dannede Verden er deelt, finde de sig dog alle i den sørgelige Nødvendighed at staae paa Krigsfod i Fredstid og anvende saameget paa Landets Forsvar, at man tilsidst neppe veed, hvad der er at forsvare.

Imidlertid, hvor urimeligt end dette maa synes, og hvor utaaleligt det end i Længden virkelig maa findes, saa har det dog været et nødvendigt Onde, saalænge hele vor Dannelse var latinsk og hele vor Vidskab boglig Kunst, ikke blot fordi det ene Romerske, som hersker, drager det andet efter sig, men ogsaa fordi det kun var ved en overlegen Krigstugt og Krigskunst, Christenheden i aandløse Dage kunde forsvare sig mod Tyrkerne, det naturlige Krigsfolk, der i det femtende Aarhundrede oversvømmede Østerleden og indjog hele Vesterleden en Skræk, der først nys er forvundet. Havde nu Aanden været uddød i Christenheden, da vilde en Nødhjelp, der kun ved Kunst forsinkede Barbariets Seier, været altfor kostbar; men slumrede kun Aanden og vaagner nu igien i betimelig Tid, til at vise sin Overlegenhed og fortsætte sin Virksomhed, da kiøbtes den uundværlige Frist ingenlunde for dyrt.

Angaaende nu de staaende Hæres Opkomst, da har vi alt i Forbigaaende bemærket, at Hundredaarskrigen i Frankrig førtes mest med Leietropper, som, naar de aftakkedes, tit trak om i store Flokke og brandskattede Landet, men endnu tidligere havde man seet et langt mere glimrende Exempel paa, hvorledes Krigsstanden kunde leve paa sin egen Haand og høste Fredens Frugter. Da nemlig Frederik af Aragon var blevet Sicilien vis og aftakkede sine spanske Leietropper, da traadte en stor Hob af dem, under Anførsel af Lykkeridderen Roger Flor, i byzantinsk Tjeneste, men blev snart usaattes med Keiseren, erklærede ham aaben Feide, satte sig fast i Gallipoli og førte i tretten Aar, paa Trakiens og Makedoniens Bekostning, et regelmæssigt Røverliv, som kronedes (1317) med Besiddelsen af Athenen og Theben*). Denne Heltegierning af de saakaldte Almogavarer og Catalonier gjorde især i Italien overordenlig Opsigt, og kunde ingensteds friste meer til Efterligning end i et saa veldyrket, rigt og frugtbart Land, hvor hardtad hver Stad udgjorde en egen lille Stat, og hvor Borgerne fra det fjortende Aarhundredes Begyndelse helst overlod Krigen til Leietropper. Det varede heller ikke længe, før man her saae et saadant Fribytterlag, der (1339) vilde tjent sine Sporer ved at plyndre Mailand**), og skiøndt det var en ulykkelig Prøve, hvorved det brækkede Halsen, saa afskrækkedes Soldaterstanden i sin Heltetid dog ei af sligt, men det ene „store Compagni" efter det andet enten dannede sig i Italien eller indvandrede over Alperne, som Karavaner,

*) Gibbon K. 63. Moncados Fortælling om Cataloniernes Tog mod Tyrker og Græker, i Spaziers tydske Oversættelse.

**) Villani hos Muratori XIII. 830—31. Sismondis italienske Historie V. 278—84

der, hvor de kom, kiøbte Guld for Staal og havde kun hjemme i Leiren. Mellem disse Helte udmærkede sig især Engelskmanden Sir John Hawkwood fra Essex, som, efterat være bleven udlært i Frankrig, drev Haandværket i det store i en heel Menneskealder (1360—94) med saamegen Alvor og Æresfølelse, at man i Florens, hvor han indslumrede paa sine Laurbær, gav ham en fyrstelig Begravelse*), men han blev dog alt før sin Død afløst af Italieneren Alberik Barbiano, som oprettede et Fribytterlag af lutter Indfødte, og slog dermed (1379) det saakaldte bretske Kompagni, der ved sin Styrke og Grusomhed havde gjort sig almindelig frygtet**). Hermed begynder et nyt Tidsrum i Krigsstandens Udvikling, thi da det mest oplyste og dannede Folk i Europa fik et Frikorps af sine egne Børn, traadte Soldaterne nødvendig det borgerlige Selskab nærmere, og Leiren blev, hvad Italienerne ogsaa kaldte den, „en Skole", ikke blot for Krigstugt og Krigskunst, men i det Hele for den Konst at udsue et Land, uden at udtømme sine Hjelpekilder, og at sætte alle Kræfter og Kundskaber i Krigsmagtens og Krigens Tjeneste.

Allerede Johan Galeazo var nu saa klog at trække Barbiano og alle hans udmærkede Lærlinger til sig, og, naar han for Øieblikket ingen Krig førte, da at afskedige dem med Vartpenge og med Anviisning for Resten paa sine Medbeilere; men han var ingenlunde klog nok til at passe Krigstanden ind i Statsforfatningen, thi det var, som sagt, hvad selv de bedste Hoveder maatte gaae Skolen igiennem

*) Sismondi VI. 388. 417—27. 33—35. VII. 59. 71—73. 97. 311. 327—36. 56.

**) Sismondi VIII. 64—70. 91.

for at lære*). Saalænge der desuden var saadant et Røre ligefra Alperne til Sundet ved Messina, som i Slutningen af det fjortende og Begyndelsen af det femtende Aarhundrede, maatte man nødvendig have to forskiellige Kammeratskaber at sætte mod hinanden, saa det var til sin egen Tarv i alle Maader, at den italienske Krigsskole deelte sig i to udvortes modsatte Partier, der gjorde hinanden Rangen stridig, og kappedes om, saavidt muligt uden at skade hinanden, at vinde glimrende Seire paa Andres Bekostning.

Saaledes opkom i Begyndelsen af det femtende Aarhundrede de to berømte Krigsskoler under aaben Himmel, som førte Navn efter Braccio og Sforza, og gjorde Kæmpeskridt til det store Maal. Braccio, en Fordreven fra Perugia, vandt sig snart et bekvemt Borgeleie i sin Fødeby, men han var en Vildbasse, som intet Varigt kunde stifte, saa Sforza Attendolo fra Cotignola (en Landsby i Kirkestaten) har efter Døden aldeles fordunklet sin ellers i aaben Mark mere glimrende Medbeiler*). Denne Sforza, som alt ved Pisas Indtagelse stod i Florentinernes Tjeneste, nedsatte sig vel ingensteds, men grundede et Fyrstendømme i Leiren, som gik i Arv til hans Søn, Frants Sforza (1424), og denne Skolens Førstefødte forstod sin Kunst saa godt, at han i Republikernes Tjeneste blev Svigersøn til Hertugen i Mailand, og ved Florentinernes Hjelp (1450) Tyrannens Hovedarving***).

*) Sismondi VIII. 72—74.
**) Sammest. VIII. 20. 192. 267—70. 74—87. 300—6. 340—63.
***) Sammest. VIII. 151. 353. 420. IX. 86—89. 116. 157—63. 199—364.

Hermed slutter Krigsstandens Heltetid i Italien, thi da Hovedmanden havde skaffet den Borgerskab, betragtede og behandlede han naturligviis alle Fribytterne som urolige Hoveder, der maatte springe til Ære for Krigstugten, saa det var egenlig kun i Tydskland, Krigsstanden endnu bevarede et Efterskin af Glandsen til Wallensteins Fald. Siden gik det naturligviis med Soldaterne som med Tiggermunkene, der udsuede alle Folk, mens kun deres Generaler blev fede, men Udviklingen heraf hører ganske til Nyaarstidens Historie.

Hvad Knoldeoprøret spaaede og Pisas Undertrykkelse fortjente, det viste Indsættelsen af Sforza til Tyran i Lombardiet, nemlig at Florens nu ogsaa havde faaet et Herskab, som kun forbeholdt sig Tyranniet i Toskana og saae helst, at de andre italienske Landskaber havde en Forfatning, Florentinerne umuelig kunde misunde dem, og dette Herskab var Franz Sforzas Hjertensven, Mediceeren Cosmo.

Naar man nu veed, og hvem veed ikke det, hvilke Kongespeile Mediceerne er udraabt for, og i hvilken blændende Straaleglands, især „Landsfaderen" Cosmo, snart i fire Aarhundreder har staaet, see, da maa vel Haanden skiælve ved at indskrive ham iblandt Tyrannerne; men det er dog lige vist, at Krage søger Mage, og at Frans Sforzas berømte Hjertensven og Raadgiver umulig kan have yndet og fremmet virkelig Borgerfrihed, saa, kan hans mangfoldige Lovtalere ikke rive ham ud af Sforzas Arme, da nødes de til at lade ham hvile i Tyrannernes Favn. Mellem dem var han imidlertid virkelig en Phønix, en lille August, altsaa en fyrstelig Mæcenas, klog nok til at lempe sig efter Omstændighederne, menneskelig nok til at sætte sin Ære i bedre Ting end Pragt, Udsuelse og Blodbad, og lykkelig nok til at leve

paa en Tid, da hans Bymænd vel ei kunde fare bedre end ved at lyde hans Vink*). Efter Knoldeoprøret, som Salvestro Medici var en af Hovedmændene for, havde Familien Albizi været næsten enevældig og var kun udenfor Toskana Friheden gunstig, saa hvem der blot med Varme talte de Ringes Sag, var saa godt som forloren, Cosmo selv havde kun ved Bestikkelse reddet sit Liv, og den strænge Republikaner Albizi havde ikke været mindre igaaet med Braccio end Cosmo var med Sforza**). Det var derfor slet ikke at fortænke Cosmo i, at han greb Leiligheden til at ende sin Forviisning og afløse Albizi (1434), ja, selv at han fra nu af betragtede Republiken som sit Stamgods, og sin Familíes Flor som det „almindelige Bedste", var paa hans Tid i sin Orden***), men Lovtalerne over ham er ingenlunde saa paa vor Tid, og derfor skal de ophøre. At han var en hovedrig og driftig Handelsmand, havde Smag for Læsning og de skiønne Kunster, kiøbte mange Bøger og Billeder, madede endeel Bogorme og opmuntrede alle gode Hoveder, som ikke var ham eller hans Familie iveien, det er nemlig deels hans fyrstelige Rolle uvedkommende, og deels hvad Florens ikke skulde takke ham, men han takke Florens for; thi kun hvad han høstede var værdt at saae, og han skabte ikke sin Fødebyes Berømmelse, men tog den snarere med sig i Graven, hvori han nedsteg (1464) kort før sin gode Ven Sforza, efterladende sig kun en Søn, som sin Skygge, og Florens beredt til et Skyggerige

*) Sismondi IX. 367—76.

**) Sammest. VII. 159. 65—69. 78—86. 351—52. 78—82. 94—95. 424—25. VIII. 290—97. 302—5. 26—29. 410—27. IX. 34—41.

***) Sismondi IX. 41—45. 78—82. 367—76. 84—89.

for hans Navn*). At saavel Dante, Petrark og Boccaz, som Frænderne Villani, tilhøre det fjortende Aarhundrede, og har, selv efter Italienernes Dom, aldrig siden fundet deres Ligemænd, end sige deres Mestere paa Halvøen, det skulde dog de Lærde have lært os at glemme, før de stødte i Basun for Mediceernes Dage; thi nu kan det godt være sandt, at Kunsters og Videnskabers Opblomstring er Folks og Fyrsters Ære, uden at dog Mediceerne, der høitideligholdt deres Afblomstring i Florens, faaer af Historien andet end Skam til Takke derfor. Gjaldt det kun Mediceernes Eftermæle, da var det i Verdenshistorien ei værdt at opholde sig ved, men det giælder den aldeles bagvendte Synsmaade, som deres lærde Lovtalere har gjort giældende, at naar man kun heier paa Bøger og Billeder, og holder en Flok tamme Bogorme i sin Gaard, som man føder af Haanden og roser, for de kryber saa kiønt, da er man en guddommelig Landsfader (pater patriæ), om man end af Egenkiærlighed og Herskesyge haber, undergraver og, saavidt muligt, tilintetgiør den „Kræfternes Frihed", som dog er den eneste Kilde til alt virkeligt Storværk, altsaa ogsaa til en Videnskabelighed og boglig Kunst, som er Menneskelivet og Lovtalen værd. Den italienske Reformation, Poesi og Videnskabelighed, kom hardtad dødfødte til Verden, og selv de bedste Læger kunde neppe holdt Liv i dem; men de der, som Mediceerne, i alle Maader satte Døden over Livet, Gravens Ro over Livets Røre og de døde Sprog over Modersmaalet, ja, forraadte og snigmyrdede alt det Fri, Naturlige og Folkelige, til hvis Mærkesmænd de opkastede sig, de har unægtelig optaget deres

*) Sismondi IX. 369—74. X. 160—74. 276—94.

Løn og maae ikke vente større Naade af Historien end at kastes i dens Helvede, som Glemselen er.

Dette er da ogsaa det Bedste, vi her kan giøre ved den italienske Kunst, Vidskab og borgerlige Lyksalighed fra Mediceernes Tid, som vi kun har lært altfor godt at kiende, og vi vil derfor vende os til Konstantinopels Indtagelse af Tyrkerne, som netop fandt Sted i Cosmos og Sforzas Dage, tre Aar efter Fribytternes Indtog i den lombardiske Kaserne. At nu disse Statsmænd betragtede Konstantinopels Fald med Ligegyldighed, uagtet det spaaede deres nye Fyrstehuse meget ilde, beviser nu vel, at med al deres Verdensklogskab stak de dog ikke dybt; men da de ikke kunde sat en Alen til deres Vært, om de end havde bekymret sig derfor, maatte naturligviis Genueser og Venetianer blive de eneste Italienere, vi kunde gaae irette med om Konstantinopels og Grækenlands Ulykke, som de aabenbar tog sig altfor let. Der vindes imidlertid lidt nok ved Rettergang med de Levende, end sige med de Døde, saa naar vi forbinde det byzantinske Riges Historie i sine sidste halvtredie Aarhundreder med Venedigs og Genuas, da er det blot fordi Sammenhængen kræver det, saa man kun har forvirret det Hele ved at skille dem ad.

Spørge vi nu om Venedigs Ophav og Tilvært, da hviler derover ikke blot samme naturlige Dunkelhed, som over Pisas og Genuas, men ogsaa det kunstige Slør, som denne Stads Raadsherrer var Mestere i at væve, udbrede og folde, saa at skiøndt Venedigs udbredte Handel og betydelige Sømagt gjorde langt tidligere Opsigt og bragte Staden i nær Forbindelse med Konstantinopel, saa begynde dog dens egne Optegnelser langt senere og er langt magrere end Genuas og Pisas. Uden nemlig engang at regne det Brev af Cas-

siodor fra den gothiske Tid, hvorigiennem vi alt synes at skimte Skibe og Søfolk myldre som Fiske omkring Lagunerne, saa sætter dog Lodbrand i det tiende Aarhundrede aabenbar Venedig ved Siden ad Amalfi, og Anna Komnen lærer os, at hendes Fader i det ellevte leiede den venetianske Sømagt til at møde Normannen og belønnede dens Tjeneste med Handelsfrihed i hele det byzantinske Rige; men desuagtet er den ældste venetianske Historie en Aarbog fra Midten af det fjortende Aarhundrede, og saa tørt et Navneregister paa Latin af Dogens egen Haand, at vi ei engang der finde nær saamegen Oplysning om Venetianernes Kamp med Robert Vitskar, som hos den byzantinske Prindsesse. Ja, skiøndt den skrivende Doge (Andreas Dandolo) var af samme Slægt som den blinde Veileder paa det bagvendte Korstog, er det dog langt fra, han giver saa god Beskeed derom som Ville-Hardouin, saa vi maae tage Venedig, som vi finde den ved Begyndelsen af det trettende Aarhundrede, da den, ved Konstantinopels Indtagelse, blev navnkundig over hele Christenheden, var rig af sin Smughandel med de Vantro og mægtig i Mørket paa Dalmatiens og Kroatiens Kyster.

Fra denne Dag af skrev Venedigs Doge (Hertug) sig blandt andet „Herre over tre Ottendedele" af det byzantinske Rige, og Henrik Dandolo lagde selv sine Been i Konstantinopel, hvoraf ogsaa de tre Ottendedele tilhørte Venetianerne; men det var Synd at sige, Republiken anstrængte sig over Evne for at vedligeholde det latinske Keiserdom i Østen, thi selv da en Haandfuld Græker uden Skibe ved Overrumpling havde bemestret sig Staden, gjorde den venetianske Flaade, der i samme Øieblik ankom, ei mindste Forsøg paa at vinde den tilbage, men nøiedes med at beholde sit Kræmmerleie.

Det var, som bekiendt, Michael Palæologos, der havde opkastet sig til Keiser i Isnik (Nikæa), som (1261) reiste den græske Throne paany i Konstantinopel, og om han alt dertil havde nogen Hjelp af Genueserne, er vel uvist, men dog høist rimeligt*), og i alt Fald var det naturligt, at han begunstigede Venetianernes mægtige Medbeilere, som fra nu af grundede en Koloni i Pera, der lige til Stadens Indtagelse af Tyrkerne var de byzantinske Keiseres bedste Støtte, men naturligviis ogsaa deres Kors og tit deres Skræk. Hele Handelen paa det sorte Hav faldt herved i Genuesernes Hænder, som gjorde Kaffa (paa Krim) til en berømt Handelsstad, og langt mindre behøvedes der for at vække Venetianernes Misundelse, der allerede i Tyrus og Akre havde fundet Grund nok til at harmes over Genuesernes tiltagende Magt**).

Det var imidlertid dog først i Midten af det fjortende Aarhundrede, at Undergangskrigen mellem de nye Sømagter udbrød, saa Venedigs Glands begynder netop med den sorte Død, som i Venetianernes Heltetid udbredte en Ødelæggelse over hele Europa, man ei siden Justinians og Gregor den Stores Dage havde hørt Mage til***).

Den første store Tørning, i Anledning af Handelen paa det sorte Hav, synes omtrent lige uheldig for begge Parter, thi i det store Søslag ved Konstantinopel (1352), hvor Genueseren Paganino Doria og Venetianeren Nicolo Pisani gjorde deres Bedste for at ødelægge hinanden, overvandt

*) Villani hos Muratori XIII. 202—3. Gibbon K. LXI.
**) Sammest. Dandolo hos Muratori XII. 365—67.
***) Sismondi VI. 1—23.

Stormen dem begge, og siden tabte hver af dem en Flaade; men Genua tabte saaledes Modet, at den satte sig under den mailandske Tyrans (Erkebiskop Viscontis) Vinger, og skulde da ei rose sig af de Smaaoffere, Venedig maatte giøre*). Vel fattede Genueserne snart Mod igien, rev sig løs fra Mailand (1356), og bragte i den saakaldte Chiozakrig Venedig til det yderste, men kun for dermed at forlade den store Skueplads og glemmes over sin lykkelige Medbeilerske, der i det femtende Aarhundrede blev, i høiere Grad end siden Carthagos Fald Nogen havde været, Dronning paa Havet.

Genueserne, hvis Herredømme i Konstantinopel naturligviis steg i samme Forhold, som Keiserens derudenfor tilintetgjordes af Tyrkerne, havde ved et Keiserskifte, som ganske var deres Værk (1376), ladet sig afstaae Øen Tenedos, for at kunne spærre Indløbet til det sorte Hav, men Befalingsmanden der, langt fra at lystre, overgav Øen til Venetianerne, og det blev Løsenet til en Krig, hvori mange Fyrster tog Deel, og deriblandt Herren af Padua, Fransesco Carrara, hvem Venetianerne nys havde nødt til at giøre Afbigt. Ved hans Hjelp agtede Genueserne aldeles at ødelægge Venedig, og, efter en stor Seier over den fiendlige Flaade under Vettor Pisani, lykkedes det dem ogsaa virkelig (1379) at indtage Chioza, hvorover Venetianerne blev saa forskrækkede, at de bad om Fred, og lovede at indgaae alle Vilkaar, naar Staden kun beholdt sin Frihed, men den overmodige Genueser Peter Doria erklærede, der blev ingen Fred af, før han paa St. Markuspladsen havde lagt sit Bidsel i de

---

*) Fortsættelsen af Dandolos Aarbog hos Muratori XII. 420—24. Sismondi VI. 88—146.

vælige Hestes Mund, og nu fortsattes da Kampen, til Genueserne ikke blot mistede Chioza, men Kiernen af deres Sømagt og Lysten til at holde den vedlige*). Det var de gamle Adelsslægter, Spinola og Doria, Grimaldi og Fieschi, under hvis Vimpler Genuas Sømagt havde glimret, men disse havde alt oftere været fordrevne, indkaldtes kun et Øieblik, for, om muеligt, at knuse Venedig, og maatte strax derpaa rømme Pladsen for rige, storagtige Kiøbmænd, der reves saaledes om Rangen, at Staden, for at faae Ro, overgav sig til den vanvittige Konge af Frankrig (1396) og siden (1419) til den sidste Visconti i Mailand. Vel rev den sig løs igien, men fik kun Frihedens Uro, aldrig dens Kraft og Glands tilbage, og Konstantinopels Indtagelse af Tyrkerne, hvorpaa snart fulgte Kaffas Ødelæggelse, udslettede Genua af Magternes Tal**).

Venedig derimod, som maatte rømme Tenedos og mistede alle sine Besiddelser paa Kysten af det adriatiske Hav, begyndte netop fra nu af sin glimrende Løbebane, vel ikke med synderlig Kraft eller Ære, men med de store Midler, Verdenshandelen skiænkede, med romersk Udholdenhed og sjelden Lykke. Lykken spillede saaledes snart Venetianerne Durazo, endeel af Morea og Øen Corfu i Hænderne, og saavel ved Scalahusets Fald som ved Forvirringen efter Johan Galeazos Død, aabnede der sig den bedste Leilighed for dem, ei blot til gruelig at styre deres Hevn paa Huset Carrara, men ogsaa til at bemægtige sig Padua og Verona (1406),

*) Fortsættelsen af Dandolos Aarbog og Chiozakrigens Historie hos Muratori XII. 442—68. XV. 699—804. Sismondi VII. 188—236.
**) Sismondi VII. 237—41. 366—75. X. 50—78. XI. 37—43.

hvorved de grundede deres Magt paa Fastlandet*). For rede Penge fik de Zara og deres andre dalmatiske Besiddelser igien (1409), og ved Leietropper udvidede de i Forbund med Florens deres italienske Landskab i Strid med den sidste Visconti, som Sforza dog hindrede dem fra ret at arve**).

Medens nu Verdens største Sømagt satte Himmel og Jord i Bevægelse for at lægge Brescia til Padua, Bergamo til Brescia, og, om mueligt, hele Lombardiet til en Stump deraf, da var det, den ottomanniske Port, der ikke viste mindste Anlæg til at blive en Sømagt, stormede frem i Europa, kom tidlig til Portene af Konstantinopel og tidsnok derind, og Venetianerne, der saa godt som slet intet gjorde for at hindre det, var da aabenbar slaaede med Blindhed, eller rettere: de, som var blevne rige ved Smughandel med de Vantroe, ventede formodenlig at vinde ved Tyrkernes Fremskridt.

Dog, hvilket Dommedagsslag end Konstantinopels Indtagelse var, og hvilken Pestilens der end med Tyrken nedsatte sig i det deilige Grækenland, saa kan vi dog sagtens betragte det med Rolighed, vi som slet ikke bryde os om, at Venetianernes store Planer strandede, da vi veed, hvilke nye Veie og Kæmpeskridt der var baade Vidskab og Verdenshandel beredte, ja vi, for hvis Øine Tyrkiet hensmuldrer og Grækenland dukker op, vel tangklædt endnu, men dog med den bedste Leilighed til at vise, om det var Havfruen med

*) Sismondi VII. 259—79. 297—316. VIII. 99—134.
**) Sammest. VIII. 166—67. 371—83. 403. 428—38. IX. 92. 106—63. 243 - 365.

Sølverfod eller kun hendes Skygge, Storherren over tre Aarhundreder holdt indspærret i sit fule Harem.

Ved at omtale Konstantinopels Indtagelse af Latinerne (1204), bemærkede vi, at Grækerne endnu en Gang samlede deres Kræfter for at afstryge den store Skam og afryste det utaalelige Aag; men naar vi seer Thronen, Theodor Lascari reiste i Nikæa, daglig styrkes, mens den latinske i Konstantinopel vakler, ja seer Michael Palæologos seierrig holde sit Indtog i den tilbagevundne Hovedstad (1261), da overskatte vi let Grækernes Kraft og Anstrængelse, fordi de glimre ved Siden ad de flamske Lykkeriddere, der, overladte til sig selv, omringede af Fiender og forhadte af deres Undersaatter, nødvendig maatte spille en elendig Rolle. At fordrive dem var nemlig hele Grækernes Heltegierning, saa med Konstantinopels Indtagelse ende deres Seire, og langt fra at kunne rense Grækenland og Øerne fra de mange Smaaherrer, som der havde sat sig fast, kunde Palæologerne hverken i Europa eller Asien forsvare hvad de havde. Allerede under Michaels Søn Andronikos oversvømmede nemlig de osmanniske Tyrker Lilleasien, og da Keiseren leiede Almogavarerne til at fordrive dem, saae man ikke blot disse sætte sig fast i Gallipoli og trodse hele Rigets Styrke, men en Klat Tyrker, som forbandt sig med dem, spillede siden paa egen Haand hele to Aar Mester i Trakien, og deres Anfører Kalil prøvede som et ulykkeligt Forvarsel endog Keiserkronen paa sit Hoved, da den ved et vundet Slag faldt ham i Hænderne. Det er da kun Tyrkernes Raahed, og navnlig deres Ukyndighed i Beleiringskunsten, der kan forklare os det Særsyn, at Konstantinopel først 150 Aar senere faldt i deres Hænder, og naar Grækerne paa ingen Maade længer kunde forsvare sig

selv, var det bedre, de kom under Tyrkernes Aag, der dog kun plagede Kroppen, end i Latinernes Vold, der vilde slaae Sjælen ihjel. Sagen var da kun, at Undergangen forsinkedes, til Vesterleden kunde modtage den græske Peblingeskole, der for Fremtidens Skyld maatte holdes vedlige, og til Tyrkerne ved Donau og det adriatiske Hav kunde finde deres Skranker. Hvorledes disse Skranker reistes i de staaende Hære med Krigstugt og Krigskunst og i Venedig, det har vi seet, og maae kun tilføie, at Krudtets Anvendelse, som først i det femtende Aarhundrede begyndte at spille sin Hovedrolle, staaer hermed i nøieste Forbindelse. Uagtet nemlig Edvard den Tredie, efter Samtidiges gyldige Vidnesbyrd, betjente sig af Krudtet baade i Slaget ved Cressy og paa de skotske Grændser *), saa var det dog først Frands Sforza i Italien og Brødrene Bureau i Frankrig, der ved Midten af det femtende Aarhundrede tilgavns lod Kanonerne spille, saa Murene sprang **). Denne Kunst blev nu vel ingenlunde Tyrkerne forborgen, da de meget mere ved Konstantinopels Indtagelse med forbausende Held betjente sig af den, men den stod dog for dem som en fremmed Trolddom, de hverken havde Lyst eller Hoved til selv at bemestre sig.

Uden nu her videre at indlade os med den ottomaniske Port, maae vi erindre, at allerede i Midten af det fjortende Aarhundrede havde Osmannerne sat sig fast i Europa og stod i Slutningen deraf, under den frygtelige Bajazet Lynild (Ilderim), paa Nippet til at bemægtige sig Kon-

*) Villani hos Muratori XIII. 947. Barbours Rimkrønike om Bruce, Sang XVII. 250—52. XIX. 394—401.

**) Sismondis italienske Historie IX. 293. Sammes franske Historie XIII. 495.

stantinopel. Kun forgiæves drog en fransk Ridderskare, og deriblandt Johan Bravkarl af Burgund, med stort Bram og endnu større Indbildninger, den tydske Keiser og ungerske Konge, Sigismund af Luxemburg, til Hjelp mod Bajazet; Nederlaget ved Nikopolis i Bulgarien (1396) blev en af Tyrkernes største Triumfer, og kun Mogolen Tamerlan frelste Konstantinopel ved (1400) at slaae og fange Bajazet*). I den følgende Menneskealder hindrede Slagsmaal mellem Bajazets Arvinger Tyrkerne fra at giøre Pinen kort, og selv den seierrige Amurad den Anden (1421—51) fandt haardnakkede Modstandere i Albaneseren Georg Castriota eller Scanderbeg og Ungaren Johan Huniad; men efter den berømte Tyrkeseier ved Varna (1444), og den endnu større paa Drosselmarken eller Rigomzrye, blev det et almindeligt Sagn, at de Christnes Lykkestjerne ei kunde meer oprinde, før Hestehalerne hængte ud over Konstantinopels Mure **).

Disse Fryndser vævede, som bekiendt, Amurads Søn Mahomed den Anden, og hans Heltegierning er beskrevet af flere samtidige Byzantinere, og deriblandt af et Dienvidne, den sidste Palæologs Garderobemester (Protovestiarius) og gode Ven Georg Phranze, saa endnu i Graven fortsatte Grækeren sin Historie og varslede dermed om sin Opstandelse fra de Døde. Vist nok beskrev Phranze Undergangen hverken som en Herodot eller som en Polyb, men som en gammel byzantinsk Hofmand, paa hvem det mærkes mindre, at han er gaaet i Kloster, end at han gaaer lidt i Barndom,

*) Thurocz ungerske Krønike S. 125—26. Froissart IV. 67—69. 72—74. 79—80. Sismondis franske Historie XII. 72—78. 86—91.

**) Thurocz S. 150—56. Gibbon K. LXVII. Nygrækeren Koumas Menneskehistorie V. 524—26.

men desbedre passer Pennen til Materien, thi fra det trettende Aarhundredes Begyndelse var Konstantinopel slet ikke meer nogen Hovedstad i Christenheden, men kun en Hofstad, der opholdtes af Venetianer og Genueser, som gamle Hofmænd saa tit af rige Kiøbmænd, der dog gierne seer, at Døden skiller dem ved deres høibaarne men afmægtige Velyndere.

Det Første nu Mahomed den Anden gjorde, da han (1451) arvede Sultanatet, var at bygge en Fæstning paa den europæiske Side af Strædet, der tilligemed hans Faders paa den asiatiske ei blot skaffede ham en god Sundtold af alle de Skibe, der foer paa det sorte Hav, men sikkrede Samkvemmet mellem de to Verdensparter, som en italiensk Flaade ellers let kunde forstyrret. Derpaa skred han ufortøvet til Beleiringen af Konstantinopel, som, tilligemed Morea og nogle Smaabyer ved det sorte Hav, nu udgjorde hele det byzantinske Rige, og Phranze forsikkrer, at medens Mahomed omringede Staden med 250,000 Mand, havde den i alt kun syvtusinde til Forsvar. Beleiringen varede ikke fuldt to Maaneder (fra 2den April til 29de Mai 1453), og skiøndt især de 2000 Venetianer, Genueser og Catalonier, under Anførsel af Keiseren selv og Genueseren Johan Justiniani, skal have gjort Underværker af Tapperhed, var det dog ikke af dem, der enten frelse betrængte Stæder eller engang fæste sig i Hukommelsen. Den eneste Heltegierning paa de Christnes Side var da den, at tre genuesiske og et byzantinsk Skib, ladte med Levnetsmidler, kom for en strygende Vind fra Chios og Sicilien og trodsede hele den tyrkiske Flaade, der vel talte Seil i Hundredeviis, men duede kun til at stadfæste den tyrkiske Bemærkning, at Vorherre gav Musel-

mændene Landet, men de Christne Havet. Om Tyrkerne virkelig, som Phranze siger, han har hørt af dem selv, ved denne Leilighed tabte 12,000 Mand, maae vi lade staae ved sit Værd, da Ingen kan beregne hvad „Søen tærer", men paa hans Ord kan vi godt troe, at Sultanen, som holdt til Hest kun et Steenkast fra Valpladsen, havde i sin rasende Forbittrelse nær ridt ud og druknet sig, for ei at see paa Korsets glimrende Seier over Halvmaanen. Hvad nu fremdeles Phranze fortæller om de tyrkiske Galeier, som førtes over Land bagom Genueserbyen Galata ind i Havnen, for ogsaa fra denne Side at angribe og beskyde Staden, er vel noget, hverken han eller hans Efterfølgere har forklaret os; men Tingen har dog upaatvivlelig sin Rigtighed og maa forklares deels af Genuesernes Frygt for at bryde med Nymaanen, og deels af de store Kanoner, Mahomed plantede paa Theodorshøien, saa de bestrøg det Inderste af Havnen.

Dette var den første tyrkiske Heltegierning under Beleiringen, vi læse om, og den anden var Stormen, som begyndte en Tirsdag ved Hanegal, og hvorved Janitskaren Chazan, saa høi som et Huus, var Førstemand paa Muren, men fandt dog med mange Andre sin Død i Graven. Allerede tidlig blev Justiniani saaret af en Piil i det høire Been og forlod da strax, trods Keiserens indstændige Bønner, sin Post for at finde en Saarlæge i Galata, hvor han dog snart fandt Døden og tabte, skiøndt dog maaskee uforskyldt, det priselige Eftermæle, der havde været ham vist ved at falde med Keiseren og Staden. Alt en Stund før Middag var nu begges Skæbne afgjort, Tyrkerne brød ind ved St. Romaniporten, hvor deres uhyre Kanon havde skudt Gab paa Muren, og i tre Dage gaves alt til Priis for de Grumme.

Phranze og hele hans Huus var selv mellem Fangerne, som solgtes til de Høistbydende, og hans fjortenaars Søn, som ei vilde føie Sultanens skændige Lyster, maatte løskiøbe sig med Livet, men den Gamle slap dog snart fri, besøgte Apostlernes Grave i Rom og samledes omsider med sin Hustru i et Kloster paa Corfu, hvor han (1477) skrev op, hvad han bedst kom ihu om sin Medgang og Modgang i den meer end tusindaarige Keiserstad, hvis store Bedehuus, Sophiekirken, som Byzantinerne kaldte Engleskibet og Jordens Himmel med Ærens Throne, blev nu forvandlet til en Røverkule*).

Efter nu at have hørt Dienvidnet, er det ingenlunde afveien at see, hvad den samtidige franske Krønikeskriver Monstrelet siger om Konstantinopels Indtagelse; thi vel kan man derefter hverken rette eller øge Fortællingen, men deels lærer man dog strax deraf, hvad efter Phranze kunde synes tvivlsomt, at Krudtet, hvoraf der daglig brugtes tusind Pund, spillede en vigtig Rolle ved Beleiringen, og deels er det nok værdt at vide, hvordan man i Vesten betragtede det tyrkiske Indtog i Keiserstaden. Studse maa man vel ved at see et aabenbar falsk Brev fra Sultanen til Paven indrykket som en Troesartikel, men dette Stymperværk, hvori Muselmanden truer med sine Guder „Pallas og Jupiter", er sikkert indsmuglet i Bogen, hvor man ellers sporer ganske ordenlig Beskeed om Tyrken og Konstantinopel, med Forslag til snart igien at skille dem ad**).

*) Phranze (i Pontans latinske Omskrivning) Tredie Bog. Gibbon K. LXVIII. Kouma V. 526—31.

**) Monstrelets franske Krønike III 59—62.

At Christenhedens Folkefærd imidlertid slet intet Forsøg gjorde herpaa, medens den saakaldte „hvide Ridder“ (Johan Huniad) og den lille Alexander (Skanderbeg) endnu levede og kæmpede, er et slaaende Beviis paa, at Middelalderen uddøde med dem, men kunde vi endnu tvivle, da maatte vi dog overbevises, ved at see Paven for ramme Alvor og dog aldeles omsonst arbeide paa saa rimeligt et Korstog.

Det var Toskaneren Thomas Sarzani, som, under Navn af Nikolai den Femte, beklædte det apostoliske Sæde, da Konstantinopel blev taget, og han har et stort Navn blandt de Lærde, baade som Grunderen af det vatikanske Bibliothek og som en udmærket Kiender og Velynder af Grækernes Skrifter; men Romernes Valstyrighed gav ham netop da andet at tænke paa end fjerne Korstog*). Hans Landsmand derimod, Æneas Sylvius Piccolomini, ogsaa berømt blandt de Lærde, besteg den hellige Stol, under Navn af Pius den Anden, med det faste Forsæt, om mueligt, at bringe hele Vesterleden i Harnisk mod de Vantroe, og han holdt til den Ende (1459) en stor Herredag i Mantua, hvor man saae mange italienske Fyrster, Sendebud snart fra alle Riger, og ydmyge Bønfaldere fra Albanien og Illyrien, fra Kypern og Rhodos, fra Lesbos og Morea. Det fattedes ogsaa her hverken paa latinske Taler, efter Tilhørernes Dom en Cicero værdige, paa Taarer eller Løfter, og man blev enig om at Hæren skulde være tydsk, Solden franske, spanske og italienske Penge, og Høvdingen Hertug Philip af Burgund; men det var altsammen kun et Skuespil, man opførte til Ære for den hellige Fader og havde glemt næste Morgen. Da Pius

*) Sismondis italienske Historie X. 1—27.

mærkede det, og fik Pusterum efter de italienske Krige, der fulgte paa Mødet i Mantua, besluttede han vel selv at stille sig i Spidsen for et Korstog, men Ingen ændsede det, undtagen Ungarer og Venetianer, som alligevel laae i Krig med Tyrken, og da han desuagtet stod i Begreb med at indskibe sig paa en venetiansk Flaade, døde han pludselig (1464) i Ancona*).

Saa udslukt var da nu Følelsen af Troens Fællesskab, saa dybt var Kirkens Aflad sunket i Prisen, saa ubetydelig en Person var Paven blevet, og saa ligegyldig var man nu baade for Storværk og Fremtid, at Ingen meer vilde røre sig til Christenhedens Værn, Ingen heller blot for Ridderærens Skyld bryde skarpe Landser, saa det maa vel forundre os, at Tyrken ikke opfyldte sin Trusel at stalde sine Heste i Peterskirken. Det var da ogsaa ligesaa lidt hans som Italienernes Skyld, det ikke skete, thi endnu i Mahomed den Andens Dage indtog en af hans Basser Otranto, og Sultanens Død i det samme (1481) var for vore Øine det eneste, der drev Bassen ud og frelste Italien fra Tyrkeaaget.

Dog, paa Navne kommer det kun lidet an, og vi har seet, det gik i Grunden omtrent ligesaa tyrkisk til i Rom som i Konstantinopel, saa Middelalderens Historie ender slet ikke fornøieligere end Oldtidens, men, som det synes, endnu bedrøveligere, da den ny Livskraft, der kom med Christendommen, syntes udtømt, de nye Folk, der kom fra Norden, udtærede, og dermed al Udsigt til bedre Tider afskaaret. Uagtet nemlig Konstantinopels Fald, ligesaalidt som Jerusalems Forstyrrelse, i sig selv var nogen Ulykke for Menneske-

*) Sismondis italienske Historie X. 95—97. 109—13. 213—25.

slægten, afbilder det dog kun altfor træffende hele Christenhedens Tilstand i Midten af det femtende Aarhundrede. Under Jerusalems Forstyrrelse var der alt kommet Nyt til Jorden, langt bedre end det Gamle, en Kraft, hvis mindste Kunst det var at vinke sjunkne Stæder op af Gruset og reise alle Profeter bedre Mindesmærker end Gravstederne af deres Børn, som slog dem ihjel; men Christendommens Skæbne syntes at have været som Konstantinopels, der hævede sig til Christenhedens Hovedstad, og forsvarede sig, ved Gothers og Væringers Hjelp, mod Barbarer, Hedninger og Muselmænd, til det trettende Aarhundrede, men overvældedes saa af bansatte Latinere og opslugtes omsider af Tyrker. Saaledes har vi nemlig seet Christenheden, ved Hjelp af de fra Norden udvandrede Folk, i det Store forsvare sig kiækt mod Islamisme, Barbari og Hedenskab, til det trettende Aarhundrede, men da at underkues med Latin og Romerret, og omsider forvandles til en heel Hob Sultanater, hvor Retten sidder i Spydstagen, og hvor Hofmænd og Krigsfolk, som Pharaos svange Ax og magre Køer, opsluge Landenes Fedme. Gaae vi til Kirken at søge Trøst, da finde vi ogsaa der først og fremmerst et Hof og en staaende Hær: Pavehoffet og Tiggermunkene, der netop har været de andre Hoffers og Hæres Forbilleder, og for Resten findes Vantro mod alt Aandeligt, Overtro paa det Haandgribelige, og Latin, som fortrænger alle Folkenes Modersmaal, banlyser hver levende Røst. Skal der altsaa være nogen Hjelp, maa den vel komme fra Skolen, og det er vistnok klart, at kan derfra udgaae en kraftig Oplysning om, hvad der hindrer Christendommen fra at fortsætte sine velgiørende Virkninger paa Jorden, da vil de Folk, der end har noget Hjerte for den, rimeligviis være hjulpne.

Sætte vi os imidlertid tilbage i den Tid, vi tale om, i Midten af det femtende Aarhundrede, da aabner sig kun ringe Udsigt til en saadan Oplysning, i Pagt med den christne Tro og Folkenes Modersmaal; thi vel har der i Aarhundredets Begyndelse lydt en mærkelig Røst for begge Dele, mod Pave og Tiggermunke, Røsten af Johan Huss, som blev brændt paa Kirkestævnet i Costnitz (1415), men han havde hjemme i Bøhmen, et ellers i Verdenshistorien ubekiendt Land, hans Modersmaal (slavonisk) laae langt baade fra de gothiske og romanske, og det Sværd, hans Tilhængere førte, drog de vel med Rette for deres Samvittighedsfrihed, men kunde dog umuelig overbevise Nogen med om Ægtheden af deres Oplysning. Og giæste vi nu Sædet for den herskende Oplysning, som Pariserhøiskolen var i stræng videnskabelig, men Italien baade i poetisk og borgerlig, og derved i en alt giennemgribende Retning, da aabner det kun bedrøvelige Udsigter; thi medens man i Paris sædvanlig trættes om Keiserens Skiæg og altid om Rangen i Spidsfindighed, er Tankegangen i Italien saa aandløs romersk, vantro og tyrannisk, at Skolen der kun synes skikket til at giøre ondt værre. I det fjortende Aarhundrede har Toskana vel havt Digtere og Historieskrivere paa Modersmaalet, som den lærde Verden endnu beundrer; og saadanne splinternye classiske Skribenter, som Dante, Petrark, Boccaz og Brødrene Villani, er tilvisse Særsyn i den sene Middelalder, men om deres Retning end havde været den allerfortræffeligste, vilde det dog ikke trøste os, da Latinen efter deres Tid selv i Florens fortrængte Modersmaalet. Naar man imidlertid veed, det var ingenlunde af Spydighed, men af dyb Beundring, Dante valgte Virgil til sin Veileder giennem Helvede og

Skiærsilden, og veed, at Petrark ventede Udødelighed, ingenlunde af sine italienske Smaadigte, men af sit latinske Heltedigt over Romeren Scipio, da følger det af sig selv, at de italienske Classikere var saa latinske og romerske som mueligt, og at Boccaz tillige var en stor Beundrer af det græske, giør ingen Forskiel, da det kun var Græsken betragtet med romerske Øine og forklaret af Byzantinere. Den italienske Oplysning var da ganske den os kun altfor vel bekiendte fra Augusti „gyldne Dage": at Menneskelivet er et Skuespil, hvor Slumpelykke uddeler Rollerne, saa Kunsten er kun den at spille med Smag især til eget Morskab; at Religion er et Foster af Præstebedrag og i oplyste Tider kun en Pøbelklemme, Vidskab er Klogskab paa sin egen Fordeel, Poesi og Kunst er Stads for de Rige, den største Uret behøver blot ordenlig at giøres til Lov for med det samme at blive Ret, og den største Tyran behøver blot at smigre for Pøbelen, besolde de Lærde og syselsætte Kunstnerne, for at blive en „Landsfader", Forgudelsen værdig. Lægger man nu hertil, at Latinen ei engang i Italien var Folkesprog, at derfor Overtroen paa „Bøger og Penne", som langt bedre Oplysningsmidler end Munde og levende Røster, tog daglig til, og at de byzantinske Drengeskoler havde ynglet saaledes, at blot i Florens regner man at 10000 Børn lærte aarlig at læse; da har man Forestillingen om den sletteste og dødeste Oplysning, der lader sig tænke, en Oplysning, der bestandig gjorde Bedragerne snuere, Tyrannerne dristigere, Lærdommen dødere og Folket dummere, forværrede, med et Ord, alt hvad den berørte. De lærde Byzantinere, som under Tyrkernes Fremgang og ved Konstantinopels Fald flygtede til Italien og Frankrig, bidrog vist nok til at udbrede lidt græsk Sprog-

kundskab i en videre Kreds, men Græsk var endnu mindre end Latin de nye Folks Modersmaal, og Flygtningerne fra de Dødes Rige bragte naturligviis ikke Livet med sig, de Indfødte i Tyranniets tusindaarige Hjemstavn duede kun slet til at være Rettens og Frihedens Talsmænd.

Saa sort saae det ud baade paa de Christnes og paa hele Menneskehedens Side, og at Faren var ægte, det veed vi godt, som kan huske den Tid, da hin italienske Oplysning var herskende hardtad over hele den ny Christenhed, og som drages endnu med en Lærdom, efter hvilken den latinske Grammatik er Aanden i Ordet, den romerske Bogsamling al Vidskabs Kilde, Boglæsning Livets Krone, og Drengeskolen Oplysningens Palladium!

Trods alt dette var dog Faren i det femtende Aarhundrede ei nær saa stor, som den syntes, fordi Menneskeslægtens Oplysningstid og Vidskabsalder virkelig var kommet, og saavel Tydskland som England og Norden for en stor Deel beboet af fribaarne, kraftige Stammer, der elskede deres Modersmaal for høit til at lade det ustraffet fortrænge og forhaane, og havde følt for dybt baade hvad Gud og Menneske er, til enten at forgude Tyranner eller hjertelig tilegne sig en halvchristelig, halvdjævelsk Oplysning.

Disse to Hovedgrunde, baade til Reformationen i det sextende og Vidskaben i det nittende Aarhundrede, har man vel sædvanlig overseet og aldrig hidtil nokſom ændset, men de er dog aabenbar Kilden til al den Forskiel, der i de sidste tre Aarhundreder fandtes mellem de romanske og de gothiske Folk, baade i Kirken, Staten og Skolen; thi at Alting hos Protestanterne skabte sig mere aandelig, frit og levende end hos Papisterne, og at vi nu endelig forkynde Dyriskheden,

Døden og Trældommen under alle Skikkelser aaben Feide, det kan døg umuelig komme deraf, at vi i Latinen og Vantroen, i Selvklogskab og Selvraadighed, i Bogforgudelse og Drengelærdom, overgik de gamle Italienere, som tvertimod i alt dette var vore Mestere og uopnaaelige Mønstre.

At nu ogsaa den rette Oplysningstid var en Tvillingbroder til Bogtrykkerkunsten, hvis Opfindelse falder ved Midten af det femtende Aarhundrede, det burde vel de Boglærde, der slet ikke kan begribe, hvordan Grækere og Romere kunde undvære den Kunst, allermindst overseet, men de var dog nødvendig blinde for denne Sandhed som for enhver, der udsprang af Livets umiddelbare Betragtning; thi naar man anseer Bøger for Kilden til Oplysning, uden engang at tænke paa, hvad han havde læst, som skrev den første Bog, da mener man naturligviis, at Folk til alle Tider kunde blive lige kloge, naar de blot gik i Skole og læste flittig, især Latin. Ja, at Menneskeslægten skulde blive gammel, før den egenlig duede til Videnskabelighed, maatte synes de Boglærde aldeles bagvendt, der indbildte sig, man vidste alt hvad man kunde udenad, men heller intet andet; thi at Drenge baade havde en stærkere Hukommelse og lod sig lettere drive til at lære udenad end Oldinger, antog de med Rette for en afgjort Sag.

Saasnart vi imidlertid har fattet, at den Lærdom, der skal være Vidskab for andre end for Papegøier, maa være Forstand paa de Ting, den angaaer, og menneskelig Vidskab altsaa først og sidst være Forstand paa Menneskenaturen og Menneskelivet i deres mangfoldige Retninger, da finde vi det ligesaa naturligt, at Slægten som at Enkeltmanden først ved Aar og Erfaring samler Forstand, og maa desuden, ligesom

vi Alle, vinde en vis Koldsindighed og Ligevægt, før den er istand til upartisk at veie Grundene for og imod sin Børnelærdom, sine Yndlingstanker og sine Livstykker, hvad dog unægtelig er Viisdoms Betingelse. Forholdet mellem Aarsag og Virkning giælder nemlig ei mindre i Livet end i Døden, og Menneskelivet maa nødvendig ligne sig selv i det Hele som i alt det Enkelte, saa vel kan et Folk i Oldtiden have været klogere end Mange nutildags, men kun ved bedre Anlæg eller større Anstrængelse, ligesom en Ung derved kan giøre mange Gamle tilskamme, men forstaaer dog aldrig meer af Livet, end han af Erfaring kiender, og kiender saare lidt dertil, hvis han alt som Yngling blev koldsindig og upartisk!

Vi finde det derfor aldeles i sin Orden, baade at Oldtidens Vidskab var i alle Henseender meget for stakket til at slaae Bund i Menneskenaturen, og var hos Romerne, som det koldsindigste Folk, netop mest overfladelig, og at de Oldtidsfolk, der vilde udgrunde Livet, blev, som tidlig kloge Børn, ikke gamle derved, men nedsank, naar det gik bedst, som Jøder og Græker, i borgerlig Død og aandelig Dvale.

Endnu mindre forundrer det os, at Vidskab i Middelalderen slet ikke vilde trives, thi hvad der i den var aandeligt, var ligesom hos Kvinden en dyb men dunkel Følelse, saa da maatte Lærdom nødvendig blive Udenadskram og Vidskab tom Spidsfindighed, der kun tækkedes dem, som fattedes det Bedste.

Dette var nu ogsaa, som vi veed, den byzantinske Lærdom og Vidskab, saavelsom Vesterledens Skolastik, og hvad den italienske Oplysning var andet og mere, var kun det Dyriske og Lave, der med romersk Tankegang og Borgerret

laae Italienerne nærmest. Var nemlig Italien ikke blevet hærget og tildeels ny befolket af Gother og Longobarder, da vilde Latinen med alt hvad dertil hører holdt sig der, omtrent som Græsken i Byzants, hvad vi tydelig kan spore hos Paverne og den italienske Geistlighed, men nu forstyrredes Skolegangen og fordunkledes Romerretten en Tidlang af de stridbare, stærke, hidsige og bogskye Tydskere og Nordboer, og først da de begyndte at sammensmelte med Landets gamle Indbyggere, kunde den latinske Dannelse igien reise Hovedet, men fandt sig dog ogsaa istand til med de friske Kræfter, den i de Fremmede havde vundet, snart at fordunkle den byzantinske.

Men fordi de fra Tydskland og Norden udvandrede Folk, der lod sig romanisere, ogsaa tilsatte deres Kræfter paa at opmane Roms Gienfærd og nøiedes med Gienfærdet til Aand i deres ubetimelige Tragten efter Vidskab, derfor kunde det samme ingenlunde være Tilfældet enten med de Tydskere og Nordboer, som blev ved Hjemstavnen, eller med dem, der i Bretland dog bestandig kæmpede for at beholde deres Modersmaal, den gode Kong Edvards Love og Angelsaxernes Tankegang, saa om de end for en Deel og til en Tid lod sig mestre af Italienere og Franskmænd og forkue med Latinen, maatte Folkeligheden dog nødvendig giøre Opstand og have Magt til at afkaste Aaget.

Hoved og Hjerte er nemlig saa langt fra oprindelig eller naturlig at staae i Modsætning til hinanden hos Mennesket, at Hovedet i Grunden altid udspringer af Hjertet, ligesom Træets og Blomstens Krone af Roden, saa naar de ligge i Strid, er det kun en slem Uorden, sædvanlig frembragt ved sorte Kunster, og ligesom de hjertelige Mødre gierne føde kloge Sønner, kan man være sikker paa, at ethvert Folk, som

lever sin Alder ud, faaer en Nyaarstid, der svarer til dets Middelalder, eller at ligesaa dyb som Følelsen var, ligesaa høit vil Forstanden stige. Hvor derfor Christendommen i Middelalderen saa godt som indførte sig selv, og hvor Folkelivet, som i England, Tydskland og Norden, med Kraft udbrød i Kæmpeviser og mindedes sig selv i fortløbende Sagn, der maatte nødvendig, naar Vidskabstimen slog, baade Troen findes rimelig og Livet giøre Paastand paa Forklaring. Og hvad nu især os Nordboer angaaer, hvis Arildsriger gik ufortærede giennem Skiærsilden, hvis Arildslove trodsede Romerretten, den hellige saavelsom den søgne, og hvis Bragemaal og Oldsagn endelig har gjort sig giældende i Middelalderen ei blot paa Nordisk men selv paa Latin, da maatte Nordstjernen synke i Havet, før vi kunde ombytte Fædrenes Aand med det romerske Gienfærd, eller vort levende, dybe og deilige Modersmaal med den to Gange døde, iskolde, dræbende Latin. Et godt Exempel gav vore Fædre os i Kirken, da de lod Latinen gaae Pokker i Vold tilbage til Christi selvgjorte Statholder i Rom, men istemmede en Lovsang for Herren selv paa Modersmaalet, og alle Mærker maatte da slaae feil, om vi ei følge Exemplet i Skolen, smide en af Dagene den latinske Grammatik og Romerretten overbord, synge den ny Vise „Kong Kristian stod ved høien Mast“, tone Flag for Høinordens Aand og seile vor egen Sø.

Forudsat nu, det skeer, hvad egenlig slet ikke kan glippe, at vi, med alle dem, der giennem Middelalderen beholdt deres Modersmaal og havde i det sextende Aarhundrede baade Mod og Magt til at knække det romerske Aag, i det nittende aldeles afkaste det, og stræbe under Fortsættelsen af Folkelivet, at vinde Forstand saavel paa det, som paa Menneskelivet i

alle Henseender, da er det klart, at medens de gamle Børn legede, og de unge plagedes med de døde Sprogs Gloser og Regler, da havde Forsynet et Kæmpemaal i Sigte, selv det maatte tjene.

Skal nemlig vi og vore Børn lære at kiende Menneskelivet heelt, da maae vi kunne overskue Slægtens Levnetsløb og sætte os levende ind i alt det Forbigangne som vor egen Fortid, thi var Indbildningskraften Oldtidens Konge, og var Følelsen Middelalderens Dronning, da maa den tredie Alder blive en virkelig Nyaarstid, da Aand og Hjerte leve op igien i Forstanden, saa den kan bevise sin Odelsret til Riget. Derfor maatte Oldtidens Hovedsprog giennem Middelalderen bevares hos Jøder, Grækere og latinske Munke, og derfor maatte vi og vore Fædre trælle under Skoleaaget, fordi Oldtidens Ihukommelse vilde ellers i den aandløse Tid gaaet uigienkaldelig tabt, istedenfor at den nu øiensynlig opstaaer lyslevende af Skolegraven og kaster den kun til, fordi den er afbrugt, og passede kun til de Bogorme, der vel i Aandens Fraværelse var uundværlige, men er nu aldeles overflødige. Det var vist nok en latterlig Overtro, vi havde paa de Gamles skriftlige Efterladenskab (Reliqvier), paa Skolegraven, hvori det var lagt, og paa de Mirakler, der skete med alle de aandelige Krøblinger, der lod sig pidske i Graven og pilfingrede Beenraden, men det gik med denne Levning af Middelalderens Overtro ligesom med hele Oplaget, at den var bygget paa Sandheds Tro, saa det gjaldt kun om, naar man forkastede Æventyret, at beholde Historien, som laae til Grund, og ei lade den herlige Spaadom undgiælde, hvad dens usle Fortolkere havde forbrudt. Saaledes sprang Morten Luther ud af Munkeburet med den Tro, der byggede det, og

overvandt netop med den al den Overtro, hvoraf det var fuldt, og saaledes bryde vi ud af Latinskolen med Vidskabs-aanden, som der havde hvilet sine Been, og skal netop med den overvinde alle de tomme Indbildninger, Skolen har ud-klækket. Alle levende Folk vil i et Øieblik fatte, det er langt bedre at fornøie og forædle Ungdommen med Oldtidens lyseste Anskuelse og ypperste Værker paa Modersmaalet, end at plage og dræbe den med Grammatik og døde Sprog, der aldrig kan gavne Andre end hvem der besjæles af Aanden, gien-kiender den i Gaadeskriften, og har paa naturlig Maade vundet baade Koldsindighed og Livserfaring nok til at forstaae de Gamle, og sammenligne saavel deres Tankegang som deres Tungemaal med sit eget. Den boglige Kunst, hvorpaa man hidtil i Tusindtal har fusket, vil da blive øvet af faa men virkelige Mestere, medens Oldtiden, for nogle tusinde Trælle vinder Millioner fribaarne Velyndere, og skiænker Christen-heden, istedet for latinske Disputatser, sine store Forbilleder til videnskabelig Anvendelse paa alle Menneskelivets Forhold!

Indhold.

Fantasi, følelse, forstand 66.
Bibelen 156.
Den Nordiske mytologi 77.
Svenskerne 77.
Franskmandene 77.
Engelskmand IV og 316.
Mongolerne i Kina 20.
Nordboerne 72.
Spanien og Portugal 80.
Tyskerne 69-70, 313.
Gå baglængs i historien 63.
Dansk og Tysk sprog 70.
Borgersamfundet 149.
Kristendommens [illegible] 155-6.
Middelalderens sprog 177.

Goterne fandtes ved
Weichselen ɔ: 100 e. Kr.
Sortehavet 200 — —
kom til Møsien 249 — —
Vulfilas oversatte bibelen 350 —
fik Møsien af Romerne 376 —





















